TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Kırklı Yıllar-2

1944 TKP DAVASI

Derleyen: Rasih Nuri İleri

Belge

TÜSTAV
1944 TKP DAVASI
Kırklı Yıllar-2

13

Kırklı Yıllar-2

1944 TKP DAVASI

Derleyen: Rasih Nuri İLERİ

TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Genel Sıra No: 13
Belge Dizisi: 6

© TÜSTAV - Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı
Bu yapıtın telif hakları TÜSTAV'a aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.
Kırklı Yıllar Dizi Yönetmeni: Rasih Nuri İleri

1. Basım Mayıs 2003

ISBN: 975-8683-16-0

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Sıraselviler Cad. Liva Sok. No:3
Kat: 2 Beyoğlu - İstanbul
Tel 0212 249 95 70
Faks 0212 249 95 73
Url www.tustav.org
e-posta bilgi@tustav.org

Kapak Tasarımı: Bülent Aydın
Ofset Hazırlık: Selim Talay
Baskı: Ladin Matbaacılık ve Ambalaj San. Tic. Ltd. Şti.
Kapak Resmi: Hasan Basri Alp, Rasih Nuri İleri Arşivi'nden

TÜSTAV (Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı);
ülkemiz işçi ve sol hareketinin tarihini eksiksiz biçimde kucaklamayı, bu tarihin belge ve canlı tanıklıklarını toplamayı, bu alana yönelik araştırmaları özendirmeyi kendine görev biliyor. Bu çerçevede oluşturduğumuz TÜSTAV Yayınları olarak, ülkemiz işçi ve sol hareketi tarihini ilgilendiren belge, anı ve araştırmaları tarihseverlere ulaştırarak ülkemizin aydınlık geleceğine katkıda bulunmayı umuyoruz. Açıktır ki, TÜSTAV bugüne dek çalışmalarında benimsemiş olduğu bu tarihin "olduğu gibi" yansıtılması anlayışını, TÜSTAV Yayınları'nda da sürdürecektir. Buna uygun olarak, yayımladığı belge, anı ve araştırmalardaki tez, görüş ve yaklaşımlar konusunda, bir kurum olarak taraf olmamaya özen gösterecektir. Nitekim aynı tarihsel döneme ilişkin olabildiğince farklı tarafların görüşlerini yansıtan belge, anı ve araştırmalara yayınlarında yer vermeye çalışacaktır.

TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Kırklı Yıllar-2

1944
TKP DAVASI

Derleyen: Rasih Nuri İleri

Belge

İÇİNDEKİLER

Sunu 7
Önsöz 9

T.C. Hava Müdafaa Genel Komutanlığı Kurmayı
XI. Şb. Ks. Sayı: 85170 Ad. 944/28
Son Tahkikatın Açılması Kararı 19

T.C. Ankara Garnizon Komutanlığı 1 No. Askeri Mahkemesi
Esas 945/2 Karar 945/7
Gerekçeli Hüküm 87

İnsanlar Tanıdım
Mihri Belli 285

Anadolulu Bir Ermeni Komünistinin Hayatından Anılar
Dr. Hayk Açıkgöz 290

Anılar
Osman Paçalı 342

TKP Aydınlar ve Anılar
Hasan İzzettin Dinamo 354

Truva Atında İlk Akşam
Zihni T. Anadol 419

Dizin 341

SUNU

Kırklı Yıllar Belgeler/Tanıklıklar dizimizin ikinci kitabını, dizi yöneticimiz Rasih Nuri İleri'nin o yıllara ilişkin genel değerlendirmesiyle birlikte sunuyoruz.

1944 TKP Davası iddianame ve gerekçeli hükmünün yer aldığı belgeler bölümünde, bu davanın o günün koşullarında nasıl "üretildiği" net bir biçimde görülüyor. O sıralarda TKP MK Teşkilat Sekreterliği görevini yürüten Reşat Fuat Baraner'in savunmasından, gerekçeli hükümde yer alan geniş bölümler, TKP'nin o dönemdeki dünyaya ve ülkeye ilişkin siyasal değerlendirme ve yaklaşımlarını, ana hatlarıyla öğrenmemize olanak veriyor.

Tanıklıklar bölümünde ilk kez yayımladığımız Dr. Hayk Açıkgöz ve Osman Paçalı'nın (İşçi) anıları, Vedat Türkali'nin *Güven* romanına konu olan dönemdeki kişi ve olaylara açıklık getiriyor. Nitekim, özellikle Dr. Hayk Açıkgöz'ün anılarında, TKP'nin adeta hem dışında, hem de onunla dirsek teması içinde yürütülen bir komünist faaliyet konusunda alabildiğine ilginç ayrıntılar yer alıyor. Nazi Alman ordularının Türkiye sınırlarına dayandığı günlerde, başta yurdun olası işgaline karşı direnme düşüncesiyle aktifleşen, daha çok gençlerden oluşan, o sıralar azımsanmayacak büyüklükte bir grup, TKP'ye katılıyor ve olanaklarını aktarıyor. Dr. Hayk Açıkgöz'ün ve Osman Paçalı'nın anılarındaki ayrıntılar, işte böylesi bir sürece ve bunun sonundaki tevkifata ilişkin önemli bilgiler içeriyor.

Mihri Belli'nin *İnsanlar Tanıdım* adıyla yayımlanmış anılarından aktardığımız kısa bölümler, TKP'nin 1940'lı yıllarda yeniden faaliyete geçiş platformunun ele alındığı Merkez Komitesi toplantısına tanıklık ediyor.

Hasan İzzettin Dinamo, bu tevkifat sırasında polis tarafından parti dışı komünist hareketin, bir diğer deyişle kontr-parti hareketinin lideri olarak aranıyor. Ne yazık ki Dinamo, *TKP, Aydınlar ve Anılar* adıyla yayımlanmış anılarında, o dönem yürüttüğü siyasal faaliyetine ilişkin bilgilere pek yer vermiyor.

1944 davasına gelip eklenen Karabük grubunun önderlerinden Zihni T. Anadol *Truva Atında İlk Akşam* adıyla yayımlanmış anılarında, aldığı cezanın görece uzunluğu nedeniyle hem yargılama sürecine, hem de infaz sürecine ilişkin gözlemlerini ve değerlendirmelerini aktarıyor.

ÖNSÖZ

Kırklı Yıllar

Kırklı yıllardaki Türkiye Komünist Partisi'nin tarihi, üç dava ile vurgulanmaktadır. 1944 TKP Davası, 1945 İleri Gençler Birliği Davası, 1947 legal sol parti ve sendikalar davası. Bu davaların yanında, bir de 1945 Turancılar Davası yer almaktadır. Bütün bunları yerlerine oturtabilmek için o dönemdeki dünya olaylarını, yani II. Dünya Savaşı'nı, bu savaşın ikinci dönemindeki ABD-İngiliz-Sovyet ittifakını ve 1946 yılında başlayan Soğuk Savaş dönemini bilmemiz gerekir.

1940'lı yıllar, söylediğimiz gibi, II. Dünya Savaşı ve sonrası dönemini kapsamaktadır. Olayları anlamak için 1933 yılında Hitler'in iktidara gelmesiyle başlayan ve 1939 yılında Hitler'in Polonya'ya saldırısı, bunun üzerine İngiltere ile Fransa'nın Almanya'ya savaş ilan etmeleri sürecini bilmek gerekmektedir. Gerçek askeri harekat 1940 Mayısında Alman ordusunun Hollanda ve Belçika üzerinden Fransa'ya saldırması ve Fransa'nın haziran ayında çökmesiyle başlar. Eylül ayında Polonya Alman yıldırım taarruzuna uğrayacak ve Almanya ile Sovyetler Birliği Polonya'yı paylaşacaklardır.

1941 yılı ortalarında ise Almanya, Sovyetler Birliği'ne karşı saldırır ve fakat kış başlayınca Sovyet dayatmasına karşı yıldırım savaşı Moskova önünde durdurulur. 1942 yazında yeniden saldırıya geçen Alman orduları Stalingrad'a kadar erişirler ve fakat burada durdurulurlar. Bu savaş Alman ordusunun 1943 yılının Mart ayında teslim olmasıyla sonuçlanır. Artık Batı ve Doğu cephelerinde yapılan karşı taarruzlar sonunda Almanya'nın işgal ettiği yerler kurtarılıp Almanya da işgal edilir ve Mayıs 1945'te teslim olmaya mecbur kalır.

1940'lı yılların ikinci yarısında savaş sırasında oluşan ABD-İngiliz-Sovyet ittifakı, savaş bittikten az sonra, 1946 sonlarında çözülür ve Soğuk Savaş dediğimiz dönem başlar.

İstiklal Savaşımızda başlayan Sovyet-Türk dostluğu İsmet İnönü döneminde Türk hükümetinin hatalı politikası yüzünden 1939 yılında sekteye uğrar. 1940'lı yılların 1. cildindeki yazımda bunun oluşumu açıklanmıştır. Sovyetler Birliği II. Dünya Savaşı'nda Doğu demokrasilerinin mi, faşist devletlerin mi veya her ikisinin de mi kendisine taarruz edeceklerini kestiremediği bir sırada ve Finlandiya Savaşı konjonktüründe, Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile yaptığı ittifak sırasında Sovyetler Birliği ile Dostluk Antlaşmamızı tazelemek istememiz, Sovyet Birliği'nin iki blok arasında bir tercih yapmasını zorunlu kılacağından, Saracoğlu Moskova'dan eli boş döner.

Fransa'nın 1940 yılında çökmesi ve İngiltere'nin adasına çekilmesi zorunluğu, daha sonra Alman ordularının Balkanlar'a girişi Türkiye'yi zor duruma sokmuş ve Almanya ile yakınlaşmaya zorlamıştır. Ancak Alman yenilgisi üzerine Birleşmiş Milletler'e girebilmek için Türkiye, savaşın bitiminden bir hafta önce, şeklen Almanya'ya savaş ilan etmek zorunda kalmıştır.

Churchill'in Fulton şehrinde verdiği demeçle başlayan Soğuk Savaş döneminde Türkiye, Sovyetler Birliği'ne karşı cephe alıp ABD'nin Marshall planına katılır.

İşte Türkiye'nin 1940'lı yıllardaki durumunu anlamak için bu süreci gözden kaçırmamak gerekir.

Türkiye Komünist Partisi, bütün dünya komünist partileri gibi, Üçüncü Komünist Enternasyonali'nin, yani Komintern'in bir seksiyonu, yani şubesi idi. Komintern, ilk beş yılında (1919-1923), yani Lenin ve Troçki döneminde, dünya ihtilalinin kurmaylığını üstlenmişti. 1924'ten sonraki dönemde Stalin'in "Tek Ülkede Sosyalizm" doktrinini kabul edince Komintern, gitgide Sovyet devletine karşı kapitalist ülkelerin savaş tertip etmelerine mani olmak görevini üstlendi. 1933 yılında Hitler iktidara gelince ve bir dünya savaşı gün-

deme girince, Komintern tedbir olarak 1936 yılında Polonya-Türkiye gibi komşu ülkelerde Sovyetler Birliği ile sürtüşme olmasını önlemek üzere adeta bu ülkelerdeki komünist partilerini kapatma durumuna geldi. Biz buna "separat kararı" diyoruz, böylece TKP merkezi yönetimini askıya aldı. II. Dünya Savaşı başlangıcında Türk komünistleri bu durumda idiler, ancak savaş başlayıp ve hele 1941 yılında Almanya Sovyetler Birliği'ne saldırınca partide kımıldamalar oldu. Separat kararını izleyen dönemde Komintern yönetici kadrosunda yer alan Dr. Şefik Hüsnü Moskova'dan ayrıldı, bir yıl Fransa'da kaldıktan sonra, 1939'da Türkiye'ye döndü ve seferberlik dolayısıyla doktor yüzbaşı olarak askere alındı, 1940 yılında hastalanınca terhis edildi. Bu dönemde Alman ilerleyişi karşısında partinin başında bulunan Reşat Fuat'ın, Samsun-Zonguldak yöresinde Almanlara karşı gerilla hazırlığında bulunduğunu kendisi bana anlatmıştı; Balıkesir'de ise Esat Adil ve Abidin Dino'nun, İmralı mahpuslarını kapsayan benzer bir girişimde bulunduklarını, Abidin'den işitmiştim.

H. İzzettin Dinamo'nun MK üyesi Halil Yalçınkaya'nın kızıyla evlenmesi münasebetiyle yapılan düğün, adeta partinin toparlanmasına vesile oldu.

Bu dönemde eski TKP'liler önce yayıncılık alanında faaliyete geçtiler. 1939'da *SES* dergisi, 1940-1941'de partinin yayımladığı *Yeni Edebiyat* dergisi, sola eğilimli *Tan* gazetesi (sahibinin eşi Sabiha Sertel partiliydi) ve bazı legal yayınlar, örneğin 1937'de H. Topuz'un (Hamdi Konur) "Faşizm" adlı broşürü ve partinin hazırladığı 1943'te "En Büyük Tehlike" (Faris Erkman), 1944'te "Niçin Sovyetler Birliğinin Dostuyum?" (Suat Derviş) olay yaratan yayınlar oldu. Bu son iki yapıtı *Kırklı Yıllar-1* kitabında sunduk.

Bu süreçte İsmet İnönü'nün Tek Parti rejimi ise, sola karşı tutumu bakımından, Alman dostluğu kapsamında daha da sertleşti. 1942'de antifaşist aydınlar idari bir kararla Anadolu kasabalarına sürüldüler ve halk onlara karşı uyarıldı. MK'dan Mehmet Bozışık ve

Halil Yalçınkaya, Abidin ve Arif Dino, Abidin Nesimi, Kerim Sadi ve başkaları sürülenler arasındaydı. Bu sürgünler Almanların Stalingrad'a doğru yaptığı taarruzla eşzamanlıdır. Aynı dönemde Reşat Fuat (Ağustos 1942), H. İ. Dinamo, Osman Paçalı gibi sabıkalı komünistler askere alındılar. 1942 yılının sonlarında üçü de askerden kaçtı. Reşat Fuat ve arkadaşları 1936 yılından beri kış uykusunda olan TKP'yi canlandırdı, illegal bültenler yayımlamaya başladı; 1943'te Merkez Komitesi (Seka) toplandı. Mart 1943'te Stalingrad'da Alman ordularının esir edilişine ve savaşın sonunun belli olmasına rağmen rejim sola karşı mücadelesini yoğunlaştırdı. 12 Şubat 1944'te Yedeksubay Okulu öğrencisi Ziya Nur Erün'de, okulda, yanlışlıkla bir parti bülteninin yakalanması üzerine, 1944 TKP Davası tevkifatı başladı ve yayıldı. Partinin başında bulunan Reşat Fuat Baraner, 10 Mart 1944'te gizlendiği evde yakalandı, aynı gün H. İ. Dinamo da tutuklandı.

Reşat Fuat'ın yakalanması Teknik Büro'nun hatasından kaynaklanmaktadır. Gizlendiği ev ile irtibatı sağlayan Sebati Selimoğlu'nun 6 Mart günü yakalanması üzerine Reşat Fuat ev değiştirmesi gerekirken, gideceği Faris Erkman'ın evini polis kontrolü altında sanarak geceyi mezarlıkta geçirdi, ertesi gün evine döndü ve yakalandı. Oysa kurala göre, Sebati'in üç gün adres vermemesi ve bu sürede Reşat Fuat'a yeni bir ev bulunması gerekiyordu. Sebati dört gün dayandığı halde, Teknik Büro'nun görevini yapamaması, bu sonucu doğurmuştur.

Tevkifatın yaygınlığına ve Merkez Komitesi'nin en önemli unsurlarının yakalanmalarına rağmen, Merkez Komitesi polisçe deşifre edilememiştir. Merkez Komitesi'ne koopte edilen Mihri Belli ise, tevkifatın dışında kalmıştır.

1944 Davası'nda polisin önemli bir bocalaması da, partinin başında Reşat Fuat'ın mı, H. İ. Dinamo'nun mu bulunduğunu ilk zamanlarda çözememesinden kaynaklanmaktadır. İkisi de aynı gün yakalanınca polis meseleyi çözdü ve bu nedenle işkence Reşat Fuat

üzerine yoğunlaştı, Dinamo hafif kurtuldu. Polisin bu tutumunun nedeni, partinin basın araçlarının Dinamo-Hasan Basri grubu tarafından temin edilip, sonra da bu araçların Reşat Fuat'a teslim edilmesinden kaynaklanmaktadır. Gerçekten de ilk illegal yayına geçmek isteyenler Dinamo-Hasan Basri grubuydu. Hasan Basri'nin konuşmamak için Sansaryan Hanı'nın üst katından atlayarak ölmesi, bu tutuklamanın önemli bir olayıdır ve uzun zaman polisin Hasan Basri'yi öldürdüğü zannedilmiştir.

Davanın önemli bir yanı, sanıkların çoğunun beraat etmesi ve bazıları hakkında sorgudan sonra dava açılmamasıdır. Oysa beraat edenlerin ve sorgusu yapılanların önemli bir kısmı 1951 tevkifatında yer almışlardır. İlginç bir ayrıntı da Zeki Baştımar'ın durumudur. Kendisi Başbakanlık Kitaplığı'nda memur iken Bursa Hapishanesi'nde bulunan Nâzım Hikmet'e devlet tarafından Tolstoy'un *Savaş ve Barış* tercümesi verilmiş, kitap Zeki Baştımar ismiyle Maarif Klasikleri Serisi'nde yayımlanmıştı. Bu nedenle de Zeki Baştımar birçok defa Bursa Hapishanesi'ne gidip gelmiştir. Bu vesileyle İstanbul'da trenden indiğinde Reşat Fuat'ı gizlendiği evde rahatça görebilmiştir. Davadaki bir özellik de, Zeki Baştımar'ın Ruhi Derviş tarafından gizli eve götürülmesine rağmen, davada, kardeşini kurtarmak için Suat Derviş'in bu randevuları üstüne alıp ceza görmesidir.

Davanın çok ilginç bir yönünü Reşat Fuat'ın ağzından açıklayalım. 1960'lı yıllarda Reşat Ağabeye hatıratını yazması için ısrar ettiğimde "Ben yalnız kendi dönemimi yazabilirim, orada da gerçekleri yazarsam işkencede ve mahkemede inkâr ettiğim birçok hususun doğruluğunu itiraf etmiş olurum, bu da bana ters gelmektedir" dedi. Israrım üzerine "Mahkeme kararları çözülenlerin ifadelerine dayanır, oysa ifadelerde yer almayan birçok kişi cezadan kurtulmuş ve birçok olay meydana çıkarılamamıştır. Örneğin Kara Harp Okulu'ndaki hücrelerimiz meydana çıkmamıştır, bu nedenle de çok kişi bize saygı duymuştur" dediğinde ben "Reşat Ağabey, zaman aşımları ve aflar var, gerçekleri yazarsanız bir zararı olmaz" diye yine ısrar

ettiğimde, "Rasih, Türkiye'yi bilmiyor musun, başlarına birçok iş çıkartırlar, pasaport vermezler, bazıları işten atılır, çocukları bile zarar görebilir, örneğin 1944 Davası'na bakan hâkim partiliydi, susmakla onu da kurtardık" dedi. Ben eve dönünce dava kararını yeniden dikkatle okudum ve Karar'da ilginç değerlendirmelere rastladım:

(s. 129) İrfan Elin (Ankara İl Sekreteri Hikmet Elin'in kardeşi, RN) "Partiye samimi olarak girmiş ve komünistliği benimsemiş olsa böyle suçu kabul eder şekilde konuşmasına imkân görülmemiştir. Sanığın itiraflarına rağmen suçlu olduğuna kanaat getirememiş, ağabeysine olan bağlılığı yüzünden anlamayarak, benimsemeyerek bu işe karışmış bulunduğunu kabul eylemiş olmak ile ve istek üzerine BERAATİNE." Bu bölümü Reşat Fuat'tan özür dileyerek yayımlıyorum.

Dava kararını okuyanlar birçok ilginç ayrıntıyla karşılacaklardır; örneğin sevgili arkadaşım Jak İhmalyan bölümünde polisin evinde belge bulmadığı halde, kardeşi Vartan İhmalyan'ın polise parti bültenlerinin yerini gösterip teslim ettiği yazılıdır.

Kararda ve Osman Paçalı'nın anılarında Rıfat Ilgaz'ın ismi geçmektedir. Bu konuda onun anı kitabını taradım, olaydan söz etmiyorsa da (*Sarı Yazma*, s. 242) "20 gün sonra kitabım toplatılmış (Sınıf, RN), pnömoniden raporlu olduğum bu hasta günlerimde tutuklama kâğıdım yazılıyormuş, emniyet müdürlüklerine, tutukevlerine gidemezdim öleceğimi bile bile. Kaçmalıydım, iyileşinceye kadar ele geçmemeliydim. Tam iki buçuk ay su dolu ciğerlerimi oradan oraya geceli gündüzlü gezdirdim. Milli Şef'in (İsmet İnönü, RN) 1944 yılının 19 Mayısında (Turancılar'a karşı, RN) söylediği tarihsel nutuk üzerine saklandığım evden çıkıp emniyet müdürlüğü yolunu tuttum." Yani Rıfat ilk tahkikat sonuna kadar yeraltında bulunuyordu. Bazıları H. Basri'den, H. İ. Dinamo'dan ve partiden hatıratında söz etmediğine takılabilir. Rıfat, adı geçen anı kitabında özenle TKP'den söz etmekten kaçınmıştır; örneğin Esat Adil'den, *Gün*

dergisinden bahsederken de öyle yapmıştır, partiden benden söz etmemiştir, oysa *Gün* dergisine Dr. Şefik Hüsnü'nün emriyle girdiğimi yazdığımda, (*Yansıma*, sayı 40) Rıfat: "Rasih Nuri bu olayları açıkladığı için yazıyorum bugün, görevli olarak Şefik Hüsnü'den Esat Adil'e gönderilmiştim" demektedir. Bu da gösteriyor ki, Rıfat hatıratında kasten TKP'den söz etmek istememiştir.

Bu kitapta Dr. Hayk Açıkgöz'ün, Osman Paçalı'nın, Mihri Belli'nin, Zihni T. Anadol'un 1944 Davası konusundaki hatıralarını, H. İ. Dinamo'nun kitabındaki çelişkiler ve suçlamalarla dolu sözlerini de yayımlıyoruz.

1944 Davası'nda da, 1945 İGB Davası'nda da savcılığın ilginç bir yöntemine şahit olmaktayız. 1944 Davası'na sonradan Karabük grubu, 1945 Davası'na da Feshane grubu, ilişkisiz olarak, eklenmiştir. Bu noktayı belirtip Karabük grubu hakkında bir açıklama yapmak gerekmektedir.

Davadaki Karabük grubu olayını ayrı olarak ele almak gerekir. Karabük olayının 1944 Davası ile hiçbir ilişkisi bulunmamaktadır. O kadar ki TKP ile Karabük sanıkları arasındaki irtibatı kurduğu söylenen Nihat Çavuşoğlu beraat etmiştir, Avni Güler'in ise Karabük sanıkları ile bir örgütsel bağı olmadığı meydana çıkmıştır.

Nedir Karabük olayı?

Kişisel davranışları dolayısıyla komünistlikten altı aya mahkûm dostum Turgay Zihni Anadol, Karabük'te kaymakam olan ağabeyi tarafından işe alındığında, orada sözüm ona komünist faaliyette bulunmak üzere, komünist kural ve hücre usulleriyle ilişkisiz olarak, (15?) kişilik bir grup işçi ve ustabaşıyı toplamış, aralarından bir idare heyeti seçmiş, içkili müzikli toplantılar yapmış, bu arada dava fezlekesinde görüldüğü gibi: "Marx'ın *Manifesto* isimli kitabında yazılı olduğu üzere azanın çalıştığı fabrikalarda bulunan makine aksamını tahrip edeceklerine" dair (fezleke s. 43-48) gerçek dışı iddi-

alarda bulunmuş ve grubun her üyesine sabotaj emrini vermiştir. Bu, komünizmden habersiz, heyecanlı bir gencin tehlikeli gayretkeşliğinden başka bir şey değildir.

Z. T. Anadol'un toplanılan işçilere işyerinde sabotaj yapmaları için talimat vermesi üzerine Anadol'un idare heyetine seçtirdiği Beşir Hazinedar ile Hüsnü Ergen toplantıdan çıktıklarında, Hüsnü Ergen ben gidip olayı müdüre söyleyeceğim deyince, reis Beşir Hazinedar da korkmuş, ben de seninle geliyorum deyip müdüre gitmişler ve sonraki toplantıda bütün grup cürmü meşhut halinde yakalanmıştır. Görüldüğü gibi ikisi de ajan değil, sadece gerçek dışı emirler üzerine korkuya kapılan iki kişiden ibarettir. Savcılık bu olayı 1944 Davası'na sonradan eklemiştir.

TKP Davası'nda Hasan Basri Alp'in sorguda ölmesi üzerine, kalan 65 sanıktan 33'ü beraat etmiştir ve en ağırı Reşat Fuat 9 yıl olmak üzere David Nae ve Sebati Selimoğlu 6 yıl 9'ar ay, Nihat Balyoz 4 yıl, asıl davayla ilgisiz Zihni Turgay Anadol 3 yıl 6 ay olmak üzere 10 sanık 2 yıldan fazla ceza almışlardır. Bir yıldan 6 aya kadar hüküm giyenler 22 kişiyi bulmaktadır. Sanıkların çoğunluğu, yani 33 sanık beraat etmiştir. Beraat edenler arasında Merkez Komitesi üyesi Zeki Baştımar, Celal Benneci ve Ankara Sekreteri Hikmet Elin'in kardeşi İrfan Elin ile Aram Pehlivanyan yer almaktadır. Bir yıl ve daha az ceza alanlar arasında H. İ. Dinamo, Hayk Açıkgöz ve 1951 Davası'nda önemli rolü olan Tevfik Dilmen bulunmaktadır.

1944 Davası'ndan hemen sonra *Kırklı Yıllar*'ın üçüncü cildini teşkil edecek İleri Gençlik Davası, Süleymaniye Camii'ne "Saracoğlu faşisttir" mealinde bir pankart asma teşebbüsü ile başlamıştır. Bu, Mihri Belli ve Arkadaşları Davası diye de adlandırılabilir. Süleymaniye Camii'ne Mihri Belli ile birlikte eylemi yapan Tahsin Berkem'in kaçarken ayağından sakatlanmasından şüphelenen polisin 8 Ekim 1944'te Berkem'i tutuklaması üzerine dava başlar. Bu davanın önemi, TKP Davası'yla birleştirilmemesindedir. Bu da TKP Davası'nın karara bağlanmış olmasıyla ve İsmet İnönü'nün 19 Ma-

yıs 1944'te Turancılara karşı verdiği demeç sonucunda başlayan Turancılık davasıyla eşzamanlı olmasıdır. Turancılık Davası 7 Eylül 1944'te başlamış, 24 Mart 1945'te Nihal Atsız, Reha Oğuz, Alpaslan Türkeş dahil 10 mankûmiyet ve 13 beraatle sonuçlanmış ise de, temyize giden karar sonucunda bütün sanıkların 31 Mart 1947'de beraatıyla sonuçlanmıştır.

Bundan sonra İsmet İnönü'nün dış etkiler yüzünden kabul etmeye mecbur olduğu çokpartili döneme geçiş dönemi yer alır. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin bütün dünyada desteklediği "antifaşist birleşik cephe"ler politikası yer alır; o kadar ki zaferden sonra komünistler Fransa'da, İtalya'da, Çekoslovakya'da cephe hükümetlerine katılırlar, sadece Çin ile Yugoslavya bu görüşü benimsemez. Türkiye'de ise TKP'nin teşebbüsüyle bu yönde İnönü rejimine karşı önce İnsan Hakları Derneği kurulur, sonra da *Tan* ve *Vatan* gazetelerinin muhalefeti ve *Gerçek* dergisi olayı yer alır. Bu derginin yönetici kadrosunda Celal Bayar, Adnan Menderes, Tevfik Rüştü Aras'tan Serteller ve Behice Boran'a kadar bir cephe kurulmuş durumundadır. Bundan ürken İsmet İnönü 4 Aralık 1945'te önce *Vatan* gazetesine gözdağı vererek Ahmet Emin'i cepheden koparttıktan sonra, *Tan* gazetesiyle birlikte bütün sol gazeteleri tahrip ettirir. Bu olay neticesinde sol basın yok olduğu gibi Bayar, Menderes, hatta Mareşal Çakmak'ın sol ile olan teması kesilir ve Demokrat Parti kurulur. 1946 yılının ortalarında önce Dr. Şefik Hüsnü'nün önerisiyle sabıkasızlardan oluşacak olan Esat Adil'in Türkiye Sosyalist Partisi girişimi başlarken, TKP'den ihraç edilmiş eski işçi muhalefetinden Sarı Mustafa, Hamdi Şamilof ve diğerleri Esat Adil'i etkileyerek onun liderliğini önerirler, yani TKP'den kopuşunu sağlarlar. Bunun üzerine Dr. Şefik Hüsnü, kendi kadrolarıyla Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'ni, bir ay arayla kurar. Dr. Şefik Hüsnü'nün partisi süratle gelişir ve Savcı Alöç'ün beyanına göre, sadece İstanbul'da 10.000 işçiyi sendikalaştırır. Oysa dünyadaki eğilimler değişmiştir; ABD ve İngiltere'nin, Sovyetler Birliği ile olan ittifaklarını

çözmesiyle başlayan soğuk savaş; İsmet İnönü'nün bütün sol parti, sendika ve yayınları kapatmasına zemin oluşturur. 16 Aralık 1946 tevkifatı ile başlayan dava, legal iki sol partinin davası olmayıp sadece her iki partideki sabıkalıları cezalandırır. Örneğin Esat Adil'in partisinde eski İstanbul İl Sekreteri ve Merkez Komitesi Üyesi Hüsamettin Özdoğu hapse mahkûm edildiği halde, Dr. Şefik Hüsnü partisinin kurucularından Dr. Habil Amado ve Ankara İl Sekreteri Zeki Baştımar sabıkaları olmadığından mahkûmiyete uğramazlar. Bu dava Kırklı Yıllar'ın son davasıdır.

Partilerin kapatılmasından hemen sonra da 1947 illegalitesi dönemi yer alır. TSEKP üyeleri birçok ilde illegal faaliyete başlarlar. Ancak bu örgütlemenin ilk günlerinde Şükrü Dinsel gibi bir emniyet ajanının, İzmir İl Yönetim Kurulu'nda yer alması ve İstanbul ile Ankara örgütleriyle temas kurması üzerine gelişen hareket emniyetçe kontrol altına alınmış olur. Siyasi konjonktür ve Demokrat Parti'nin iktidara gelişi, 1950 affı, yeni hükümetin ABD ile ilişkisi gereği bu üç ili kapsayan 1951 tevkifatı başlar; hapisten afla çıkan eski TKP liderlerini de kapsayan bu hareket, 1953 Davası'yla neticelenir. Dava 1950'li yıllarda yer aldığından bu dönemin Kırklı Yıllar'ın dışında sayılması gerekir ve 1970'lere kadar artık Türkiye'de örgütlü komünist partisi söz konusu değildir. Komünistlerin tek örgütlenme gayretleri Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Vatan Partisi'nden ibarettir. 27 Mayıs 1961 Anayasası'ndan sonraki dönemde, 12 sendikacının kurduğu ve yönetiminde eski komünistlerin bulunduğu Türkiye İşçi Partisi, solu 12 Mart darbesine kadar temsil edecektir. TKP ise ancak Zeki Baştimar'ın liderliğinde kurulan Dış Büro ve radyo yayınları ile varlığını 1962'den 1973 atılımına kadar sürdürecektir.

Rasih Nuri İleri

T.C.
HAVA MÜDAFAA
GENEL KOMUTANLIĞI KURMAYI
XI. Şb. Ks.
Sayı: 85170
Ad. 944/28

SON TAHKİKATIN
AÇILMASI KARARI

Komünistlik ve millî menfaatlere aykırı faaliyette bulunmak cürümlerinden maznun ve mevkuf,

1- Ahmet Fuat oğlu 320 Selânik doğumlu Zeynep'den doğma evli, çocuksuz ve tevkif edilmeden evvel İstanbul'da oturan **Reşat Fuat Baraner**;

2- Nazif oğlu 1327 Nasiliç doğumlu Ayşe'den doğma tesviyeci; bekar tevkif edilmeden evvel İstanbul'da Beşiktaş Akaretler 12 numaralı evde oturduğunu söyleyen **Mustafa Birtem**;

3- Kahraman Seyfi oğlu Kavala'da 1323 yılında Gülsüm'den doğma, seyyar satıcı, İstanbul Bebek'te Doğurtucu Zülfi Sokak 19 sayılı evde oturan **Yunus Bağatır**;

4- Veli oğlu Yunanistan'ın Golos kasabasında 1310 senesinde Melek'ten doğma tütün amelesi; evli bir çocuklu, İstanbul'da Beşiktaş Şehit Nuri Sokak 16 sayılı evde oturan **Cemali Güngörmez**;

5- Ahmet oğlu Selânik'te 1328 yılında Hasene'den doğma, evli, iki çocuklu, tütün amelesi, Kasımpaşa'da Hacı Hüsrev Mahallesi 28 numaralı evde oturduğunu söyleyen **Remzi Özşenel**;

6- Ali oğlu Dıramada 1310 yılında Hatice'den doğma, evli, üç çocuklu, tütün amelesi, Beşiktaş'da küçük hava markası şair Veysel sokak 9 numarada oturduğunu söyleyen **Rıza Akar**;

7- Hasan oğlu İskeçe'de 1327 yılında Hacer'den doğma, evli çocuksuz, tütün amelesi, Beşiktaş'da Köy içi Aley Bey Sokak 5 numaralı evde oturduğunu söyleyen **Arif Nanak**;

8- Veli oğlu Manastır'ın Kayalar kazasında 1315 yılında Ayşe'den doğma seyyar fotoğrafçı, evli, üç çocuklu Nişantaşı'nda Meşrutiyet Mahallesi 1'inci Ayazma 2'nci Çıkmaz Sokak 1 numaralı evde oturduğunu söyleyen **Mehmet Çoba**;

9- Latif oğlu Manastır'ın Kayalar kazasında 1315 yılında Fatma'dan doğma, evli, komisyoncu, İstanbul'da Tarlabaşı'nda Çorbacı Sokak 5 numaralı evde oturduğunu söyleyen **Suad Ekmen**;

10- Süleyman oğlu İstanbul'da 1333 yılında Yaşı'dan doğma ve İstanbul'da D. D. Y. 'nın cer atelyesinde çalışan ve soğuk demirci olduğunu İstanbul'da Yedikule İmrahor Hacı Hüseyin Sokak 36-38 numarada oturduğunu, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 31 Mart 944 günü yakalanarak Adli âmirlikçe 1 Nisan 944 günü hakkında tevkif müzekkeresi kesilen **Mustafa Pınarel**;

11- Muhtar oğlu Manastır'da 1330 yılında Fitnat'tan doğma evli, iki çocuklu, İstanbul'da D. D. Yolları cer atelyesinde işçi ve Samatya'da Bayazıt mahalesinde Muhallebeci Çıkmazı, 322/3 sayıda oturan ve mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 31 Mart 944 günü yakalanarak 1 Nisan 944 günü hakkında tevkif müzekkeresi kesilen **Mehmet Elmas**;

12- Abdülkerim oğlu İstanbul'da 1328 yılında Afife'den doğma, bekar, İstanbul Sarıgüzel Hasan Halife Mahallesi'nde 63/1 sayılı evde oturduğunu, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 31 Mart 944 günü yakalanarak 1 Nisan 944 günü hakkında tevkif müzakeresi kesilen ve Galatasaray lisesinde idare memuru **Hadi Malkoç**;

13- Musa oğlu, Erzurum'un Kiğı kazasının Meliken köyünde 1308 yılında Fatma'dan doğma, bekar, Ayvansaray un fabrikasında işçi ve İstanbul Ayvansaray Atik Mustafapaşa Mahallesi Ağaçlı

Çeşme Sokak 41 numarada oturduğunu, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 20 Mart 944 günü yakalanarak 21 Mart 944 günü hakkında tevkif müzekkeresi kesilen **Halil Giray**;

14- Ahmet oğlu Bursa'da 1319 yılında Ayşe'den doğma, bekar Aksaray un fabrikasında tornacı, İstanbul Eyüp Kurukavak Alipaşa Mahallesi Vezirtekke Sokak 3 numarada oturduğunu ve 927 yılında komünistlik cürmünden üç ay hapse mahkûm olduğunu ve cezasının infaz edildiğini ve bundan başka mahkûmiyeti olmadığını söyleyen, 17 Şubat 944 tarihinde yakalanıp 21 Şubat 944 günü hakkında tevkif müzekkeresi kesilen ve 21 Mart 944 günü serbest bırakılarak 29 Mart 944 günü yeniden tevkif edilen **İbrahim Yürüyüş**;

15- Bekir oğlu Bozkır kazasının Yalıhöyük köyünde 1319 yılında Ayşe'den doğma, bekar, İstanbul ve Balat'da Akarçeşme Şahbıdak Sokakta oturur. Piresçi, Tel çekmecesi bir mahkûmiyeti olmadığını; soyadı almadığını söyleyen ve 20 Mart 944 günü yakalanıp tevkif edilen **Hasan**;

16- İbrahim oğlu, Malkaralı 334 yılında Nefise'den doğma bekar, kunduracı, İstanbul'da Fatih Çarşamba Mehmet Ağa Camii Sokağında 30 sayılı evde oturduğunu ve 39'uncu Tümen, 67'nci erzak katarı erlerinden iken iznini tecavüz ettirerek halen asker kaçağı durumunda olduğunu söyleyen ve 9 Mart 944 günü yakalanarak 10 Mart 944 günü tevkif edilen **Osman Paçalı**;

17- Şerif oğlu, Kayserili 328 doğumlu ve Fatih Altıay Kurudut Sokak 25 sayılı evde oturur evli bir çocuklu, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 22 Mart 944 günü yakalanıp tevkif edilen **Avni Güner**;

18- Ahmet oğlu, Bulgaristan, Razgırat kasabasında 1320 yılında Habibe'den doğma, evli, iki çocuklu Taksim Bekar Sokak 24 sayılı evde oturduğunu ve mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen, 31 Mart 944 günü yakalanarak 1 Nisan 944 günü tevkif edilen **Hamdi Akın**;

19- Süleyman oğlu, 1323 Şerefli Koçhisar doğumlu İstanbul Kumkapı Tavaşçı Çeşme Sokak 26 sayılı evde oturur, evli, çocuksuz, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 31 Mart 944 günü yakalanarak 1 Nisan 944 günü tevkif edilen **Musa Emre**;

20- Mehmet oğlu 325 Piriştine doğumlu İstanbul'da Mercan Kırcılar Rüştüpaşa hanında 3 sayılı dükkânda kunduracı İstanbul'da Cerrahpaşa Çeşme Sokak 2 Numarada oturur evli, çocuksuz olduğunu söyleyen ve 20 Mart 944 günü yakalanarak 21 Mart 944'te tevkif edilen **Hüseyin Arıkçay**;

21- Mehmet oğlu, 324 Bandırma doğumlu, evli bir çocuklu, Fatih Sinan Ağa Mahallesi Fazilet Sokak 33 numaralı evde oturur, kunduracı ve mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 21 Mart 944 günü yakalanarak 22 Mart 944 günü tekif edilen **Mustafa Alman**;

22- İzzet oğlu, 1324 Komanova doğumlu, evli, iki çocuklu İstanbul Kumkapı Nişancı Mihre Sokak 7 Numarada oturduğunu ve mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 21 Mart 944 günü yakalanarak 22 Mart 944'te tevkif edilen **Recep Buyurman**;

23- Cemil oğlu, 1318 doğumlu, evli, iki çocuklu, kunduracı Aksaray Guraba Hüseyin Ağa Mahallesi Oyunbozan Sokak 7 Numarada oturur mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 17 Mart 944'te yakalanıp 18 Mart 944 günü tevkif edilen **Selâhattin Akarışık**;

24- Abdullah oğlu, 1322 Midilli doğumlu, Adeviye'den doğma, İstanbul Aksaray Guraba Hüseyin Ağa Mahallesi Uzun Yusuf Sokak 26 numarada oturduğunu, evli bir çocuklu, kunduracı, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 20 Mart 944 günü yakalanarak 21 Mart 944'te tevkif edilen **Ali Tokuç**;

25- Emin oğlu, 1328 Selânik doğumlu Halime'den doğma, bekâr, Tornacı. Adam yaralamaktan infaz edilmiş üç sene üç ay mahkûmiyeti olduğunu, İstanbul'da Fatih Beyceğiz Mahallesinde otur-

duğunu söyleyen ve 17 Mart 944 günü yakalanarak 18 Mart 944'te tevkif edilen **Arif Özinsel**;

26- İsmail oğlu, 1318 İstanbul doğumlu, Fatma'dan doğma, evli, çocuksuz, şoför. Pangaltı'da Yunusbey Sokak 23 sayılı evde oturduğunu ve komünistlikten 4 sene ağır hapse mahkûm edilmişse de 2330 sayılı af kanunundan istifade ederek bir buçuk sene yattıktan sonra çıktığını söyleyen ve 17 Mart 944'te yakalanarak 18 Mart 944 günü tevkif edilen **Halit Irgat**;

27- Fuat Hasip oğlu, İstanbullu, Gülsüm'den doğma, Karabük'te Yenişehir B. 16 apartmanda oturduğunu ve Karabük Demir-Çelik-Fabrikası idare memuru olduğunu, mahkûmiyeti sabıkası bulunmadığını söyleyen ve 20 Mart 944'te hakkında tevkif müzekkeresi kesilerek 2 Nisan 944 günü yakalanan ve o tarihten beri mevkuf bulunan **Mehmet Nihat Çavuşoğlu**;

28- Karabet oğlu, 1338'de İstanbul'da Armik'ten doğma, İstanbul Kadıköy Bağlarbaşı Şetaret Sokak 9 numarada oturduğunu, bekar, Güzel Sanatlar Akademisi'nde yüksek resim kısmında kayıtlı olduğunu mahkûmiyeti sabıkası bulunmadığını söyleyen ve 17 Mart 944 günü yakalanarak 18 Mart 944'te tevkif edilen **Jak İhmalyan**;

29- Yervant oğlu, 1333 doğumlu İstanbul'da Bağlarbaşı Acemoğlu Sokak 11 numarada oturan ve İstanbul Üniversitesi'nde Hukuk Fakültesi doktora talebesi olduğunu ve mahkûmiyeti sabıkası bulunmadığını söyleyen ve 17 Mart 944'te yakalanarak 18 Mart 944 günü tevkif edilen **Aram Pehlivanyan**;

30- Agop Sarafyan oğlu, 1325 İstanbul doğumlu Peruz Sarafyan'dan doğma, bekar, Kartal Çimento Fabrikası'nda kimyager olduğunu, Kadıköy'de Moda Caddesi'nde 49 sayılı evde oturduğunu, mahkûmiyeti sabıkası bulunmadığnı söyleyen ve 12 Mart 944 günü yakalanarak 13 Mart 944'te tevkif edilen **Kirkor Sarafyan**;

31- Nurettin oğlu, 1331 yılında Manastır'ın Kesriye kazasında Lütfüye'den doğma, evli bir çocuklu, Pendik Bakteriyoloji Hastane-

sinde asistan, Aksaray'da İnkılap Caddesi 6 numaralı apartmanda oturduğunu, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 17 Mart 944 günü yakalanarak 18 Mart 944'te tevkif edilen **Cavit Evren**;

32- Celâlettin oğlu, 1328 yılında Selânik'te Mürüvvet'ten doğma, Kartal Çimento Fabrikası taş ocaklarında şef, Kartal'da Doğan Sokak 28 numarada oturur, evli bir çocuklu mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 17 Mart 944'te yakalanarak 18 Mart 944 günü tevkif edilen **Fethi Barbaros Üçer**;

33- Bedros oğlu, İstanbul'da 1329 yılında Makruhi'den doğma Şişli'de Halaskârgazi Caddesi'nde Cafer apartmanı 6 numarada oturduğunu, Terzilik yaptığını, bekar, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 17 Mart 944 günü yakalanarak 18 Mart 944'te tevkif edilen **Yedvard Özkasapyan**;

34- Parse oğlu, 1334 Vezirköprü doğumlu, Paylazu'ndan doğma, İstanbul Harbiye Altınbakkal Satırcı Sokak 19 numarada oturduğunu, İstanbul Tıp Fakültesi son sınıfta kayıtlı bekar, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 6 Mart 944 günü yakalanarak 7 Mart 944'te tevkif edilen **Hayk Açıkgöz**;

35- Mehmet oğlu, 1332 Yozgat doğumlu Ayşe Sıddıka'dan doğma, Kadıköy'de Mühürdar Yenifikir Sokak 22 numarada oturduğunu, Avukatlık stajı yapmakta ve doktora tezi hazırlamakta bulunduğunu bekar ve mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 20 Mart 944 günü hakkında tevkif müzekkeresi kesilerek 23 Mart 944 günü yakalanan ve o tarihten beri mevkuf bulunan **Münür Belen**;

36- İsmail oğlu, 1900 yılında Bulgaristan'ın Ziştov kasabasında Ayşe'den doğma, İstanbul Ziraat Bankası Emtaa servisinde depo memuru ve Galata Necati Caddesi Hoca Tahsin Sokak No. 27/29 numarada oturduğunu; bekar, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 22 Mart 944 günü yakalanarak 24 Mart 944'te tevkif edilen **Ziya Tüneyman**;

37- Zühtü oğlu, 1323 yılında Manastır'da Zekiye'den doğma evli, bir çocuklu, Maçka'da Bayır Sokak 38 numarada oturduğunu ve 931 yılında Komünistlik suçundan 7 sene 6 ay hapse mahkûm olmuşsa da 4. 5 sene yattıktan sonra 2330 sayılı af kanunundan istifade ederek çıktığını söyleyen ve 20 Mart 944 günü yakalanarak 21 Mart 944'te tevkif edilen **Celâl Benneci**;

38- Derviş kızı, İstanbul'da Hesna'dan 1319 yılında doğma, Muharrir, evli, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını, Pangaltı'da Eşref Sokak 130 numaralı evde oturduğunu söyleyen ve 10 Mart 944 günü yakalanarak 11 Mart 944'te tevkif edilen **Saadet Baraner (Suat Derviş)**;

39- Mayer oğlu, 1327'de Edirne'de Mazalto'dan doğma, Beyoğlu Asmalımescit Sofyalı Sokak 8 numarada oturan, evli bir çocuklu seyyar satıcı ve işlediği Komünistlik suçundan mahkûm olup iki sene yattıktan sonra 2330 sayılı af kanunundan istifade ederek tahliye edildiğini söyleyen ve 4 Mart 944 günü yakalanarak 5 Mart 944'te tevkif edilen **David Nae**;

40- Ahmet oğlu, Trabzon'da 1325 yılında, Şakire'den doğma asker olmadan evvel Cağaloğlu'nda Tasvir Sokak 12 numarada oturduğunu, Komünistlikten infaz edilmiş, mahkûmiyeti bulunduğunu, muharrirlikle geçindiğini 20'nci tümen 18'nci alay birinci bölükte asker iken 943 yılı Temmuz ayında firar ettiğini ve halen asker firarisi olduğunu söyleyen ve 10 Mart 944 günü yakalanarak 11 Mart 944'te tevkif edilen **Hasan İzzet Dinamo**;

41- Osman Nuri oğlu, Sivas'ta 1338 yılında Şerife'den doğma, evli, iki çocuklu Haydarpaşa Lisesi'nde muhasebeci. Kadıköy Yeldeğirmeni Misak-ı Milli Sokak 11 numarada oturduğunu mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 6 Mart 944 günü yakalanarak 7 Mart 944'te tevkif edilen **Sebati Selimoğlu**;

42- Fehmi oğlu, İstanbul'da 1326 yılında Hatice'den doğma evli iki çocuklu, Kumkapı Kadırga Caddesi'nde 64 numaralı evde otu-

ran ve komünistlik suçundan eski mahkûmiyeti olup 16 ay yattıktan sonra 2330 sayılı af kanunundan istifade ederek çıktığını ve İstanbul'da Mercan Caferhan Madeni eşya fabrikasında teknisyen olarak çalıştığını ve 14 Şubat 944 günü hakkında tevkif müzekkeresi kesilen 19 Şubat 944'te yakalanan ve o tarihten beri mevkuf bulunan **Nihat Balyoz**;

43- Salih oğlu, İstanbul'da 337 yılında Hasibe'den doğma, İstanbul'da Beyoğlu, Bostan Mahallesi Serdar Ömer Caddesi, 164 sayılı evde oturur, Yedek Subay okulu birinci tabur ikinci bölükte 328 yaka sayılı talebe ve evvelce İstanbul Yüksek Ticaret ve İktisat talebesi olup mahkûmiyeti sabıkası bulunmadığını söyleyen **Fehmi Kurucu**; (13/2/944'ten beri mevkuf)

44- Ekrem oğlu, 1338 yılında Erzurum'da, Şaibe'den doğma, yedek subay okulu üçüncü tabur dokuzuncu süvari bölüğünde 1687 yaka sayılı talebe ve evvelce Yıldız'da Yüksek Teknik Okulu birinci sınıfında talebe olup ailesinin malî durumu dolayısı ile ayrıldığını ve mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 12 Şubat 944 tarihinde yakalanıp tevkif edilen **Ziya Nur Erün**;

45- Hakkı oğlu, 1333 yılında Tikvaş'in Bisriten köyünde Emine'den doğma ve yedek subay okulu dördüncü bölükte 1101 yaka sayılı talebe, bekar. Yedek subaya gelmezden evvel Beşiktaş iaşe bürosunda memur ve mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen, 25 Şubat 944 günü yakalanarak tevkif edilen ve o tarihten beri mevkuf bulunan **Mustafa Arhavi**;

46- Saim oğlu, 1327 yılında İstanbul'da Nazime'den doğma, yedek subay okulu zırhlı vasıtalar dafi top takımında onbaşı ve İstanbul'da Eyüp Sofularda Hanımoğlu Yaşar Sokak 7 numarada oturduğunu ve mahkumiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 19 Şubat 944 günü yakalanarak o tarihte tevkif edilip Adlî âmirlikçe 14 Temmuz 944 günü tahliye edilmiş bulunan **Salih Ezer**;

47- Ölü Hasan oğlu, Bursa'da 1319 yılında Gülsüm'den doğma,

evli çocuksuz, Ankara'da P.T.T. Umum Müdürlüğü Şube Müdür muavinlerinden ve Ankara Gündoğdu Mahallesi Fidan sokak 31 numarada oturduğunu mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 14 Şubat 944 günü yakalanarak tevkif edilen ve bu tarihten beri mevkuf bulunan **Hikmet Elin**;

48- Hasan oğlu, 1328 yılında Bursa'da, Gülsüm'den doğma Ankara Anafartalar Caddesi paket postanesinde memur ve Ankara'da Ulucanlar Eylül Sokak 37 numarada oturur, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 12 Şubat 944 tarihinde yakalanıp tevkif edilerek o tarihten beri mevkuf iken Adlî âmirlikçe 1 Mart 944 günü serbest bırakılan ve halen gayri mevkuf bulunan **İrfan Elin**;

49- Mehmet oğlu, Sürmene'nin Baştımar köyünden, 1321 yılında Hayriye'den doğma ve Başvekâlet murakabe heyeti kütüphane memuru, Ankara'da Yenişehir Konur Sokak Abat Apartmanı 4 sayılı dairede oturur bekâr, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 14 Şubat 944 günü yakalanıp tevkif edilerek 21 Şubat 944 günü serbest bırakılan ve 23 Mart 944 günü tekrar tevkif edilip o tarihten beri mevkuf bulunan **Zeki Baştımar**;

50- Mehmet oğlu, Sivas'ta 1326 yılında, Düriye'den doğma Ankara P.T.T. Umum Müdürlüğü Hukuk Müşavirliği'nde tetkik memuru ve Ankara Gülibrişim Sokak Altıntaş Mahallesi 19 sayılı Karacıoğlu Apartmanında oturur bir çocuklu ve mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 15 Şubat 944 günü yakalanarak tevkif edilen ve Adlî âmirlikçe 21 Şubat 944'te serbest bırakılan ve 23 Mart 944 günü tekrar tevkif edilen ve 15 Nisan 944 günü tevkif müzekkeresine vaki itirazı kabul edilerek tahliye edilen ve o tarihten beri gayri mevkuf bulunan **Şevket Endürüst**;

51- And'rey oğlu, Besarabya eyaletinin komrat şehrinde 1914 yılında Mariya'dan doğma, bekâr, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nden stajyer asistan ve doktorasını yapmakta olduğunu, bu enstitüde oturduğunu; mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 14 Şu-

bat 944 günü yakalanıp tevkif edilen ve 21 Şubat 944 günü serbest bırakılarak 23 Mart 944'te yeniden tevkif edilen ve 12 Nisan 944 günü de tevkif müzekkeresine vaki itirazı kabul edilerek serbest bırakılan ve o tarihten beri gayri mevkuf bulunan **Acar Uzgider**;

52- Girigori oğlu, 1911 yılında Romanya'da Mariya'dan doğma, Adana ziraat mücadele memuru ve Adana'da oturur, evli bir çocuklu, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve gayri mevkuf bulunan **Güngör Karel**;

53- Hüseyin Hüsnü oğlu, Bursa'da 1332 yılında Hatice Naciye'den doğma, Yedek Üsteğmen, Balıkesir Merkez Postanesi müdüriyet kaleminde memur, Balıkesir'de Karaoğlan Mahallesi, Balık Avadan Sokak 63 numaralı evde oturur, bekâr, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 14 Şubat 944 günü hakkında tevkif müzekkeresi kesilerek 18 Şubat 944'te yakalanan ve o tarihten beri mevkuf bulunan **Tevfik Dilmen**;

54- Hakkı oğlu, 1337 yılında Üsküdar'da Mürvet'ten doğma ve Ankara'da Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Klasik Filoloji kısmında burslu talebe Ankara'da Altındağ Mahallesi 8/2-3 sayılı evde oturur, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 16 Mart 944 günü yakalanarak 24 Mart 944'te hakkında tevkif müzekkeresi kesilen ve 12 Nisan 944 günü serbest bırakılan (tevkif kararına vaki itirazı kabul edilerek 12 Nisan 944 günü serbest bırakılan ve o tarihten beri gayri mevkuf bulunan **Nabi Dinçer**;

55- Sadık oğlu, 1338 yılında Kalkandere kasabasında Samiha'dan doğma ve Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Türk edebiyatı kısmında talebe ve Ankara Maltepe Sabah Sokak 10 numaralı evde oturur, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve gayri mevkuf bulunan **Asım Akşar**;

56- Hüsnü oğlu, 1337 yılında, Üsküdar'da doğma ve Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji şubesinde talebe ve Sıhhat Vekâleti Hıfzısıhha işlerinde Firengi mücadele memuru ve Ankara Maarif

Koleji karşısında İncesu 6 sayılı evde oturduğunu ve mahkûmiyeti sabıkası bulunmadığını söyleyen ve gayri mevkuf bulunan **Nezih Fıratlı**;

57- Salih oğlu, 1332 yılında, Kırşehir'in Hacıbektaş nahiyesinde Güllü'den doğma ve Ülkü mecmuasında Muharrir Ankara Hamamönü Sümer Mahallesi Gürcüler Sokak 2 numarada oturan ve Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Rus edebiyatı şubesinde burslu talebe olduğunu ve mahkûmiyeti sabıkası bulunmadığını söyleyen ve 16 Mart 944 günü yakalanarak 24 Mart 944'te hakkında tevkif müzekkeresi kesilen ve 12 Nisan 944 günü tevkif müzekkeresine karşı vaki itirazı kabul edilerek tahliye edilen **Sefer Aytekin**;

58- Hasan oğlu, Zonguldağın Devreki kazasında 1334 doğumlu Karabük Demir Çelik fabrikası tamirat atelyesinde kontrol memuru, evli, bir çocuklu, Karabük Yeşil mahalle 23 numarada ikamet eden, Komünistlik suçundan Kütahya asliye ceza mahkemesinin kararı ile altı ay hapse mahkûm olduğunu söyleyen ve 25 Mart 944'te hakkında tevkif müzekkeresi kesilen **Zihni Turgay Anadol**;

59- Süleyman oğlu, Kırklareli'nin Tenice nahiyesinde 1337 senesinde doğan Karabük Demir Çelik Fabrikaları mezunları pavyonunda ikamet eden ve mahkûmiyeti sabıkası olmayan ve 31 Mart 944 günü hakkında tevkif müzekkeresi kesilen **Mustafa Mete Konuk**;

60- Mehmet oğlu, Susurluk kazasında 1338'de doğma, evli bir çocuklu, Karabük'te 100 Evler Onuncu Bülok Onbirinci dairede oturan 25 Mart 944'te hakkında tevkif müzekkeresi kesilen, **Ahmet Özok**;

61- Resul oğlu, Sürmene'de 1338'de doğma, bekâr Karabük Demir Çelik Fabrikası hattahanesinde tesviyeci, Karabük'te Dedeoğlu Oteli'nde ikamet eden ve mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen, 25 Mart 944 tarihinde hakkında tevkif müzekkeresi kesilen **Şevket Ertekin**;

62- Adil oğlu, Bulgaristan'ın Şumlu vilâyetinin Sofular köyünde 1325'te doğma, Adapazarı'nın Ekisci Müslüm köyünde kayıtlı, evli, çocuksuz, Karabük'te 100 Evler Onbirinci Bölük İkinci dairede ikamet eden, 25 Mart 944'te hakkında tevkif müzekkereleri kesilen **Halit Saf**;

63- Sadettin oğlu, Sivas'ın Akviran İslâm köyünde 1328 doğumlu, evli, çocuksuz, Karabük Demir Çelik Fabrikası montajında işçilik yapmış Tokat Sulh Ceza Mahkemesi'nin kararı ile kaçakçılık suçundan ve Safranbolu Sulh Ceza Mahkemesi'nin kararı ile de sarhoşluktan mahkûm olmuş, 31 Mart 944'te hakkında tevkif müzekkeresi kesilen **Mehmet Vural** (Altmış - Onbaşı);

64- Ferhat oğlu, 1330 Karamürsel doğumlu, İzmit'te Tefecik Mahallesi Çeşme Sokak bir numarada oturan tesfiyeci, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 23 Mart 944 günü yakalanarak tevkif edilen ve o tarihten beri mevkuf bulunan **Mustafa Özmen**;

65- Nuri oğlu, 1339 Samsun doğumlu, bekâr Karabük Demir Çelik Fabrikası'nda hadde ustası ve mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen 25 Mart 944'te yakalanarak tevkif edilen ve o tarihten beri mevkuf bulunan **Ertuğrul İstanbullu**;

66- Sadık oğlu, 1335 Beypazar doğumlu, Karabük Demir Çelik Fabrikası'nda hattehane elektrik kısmında çalışan, Ankara'da İnönü Bulvarı Eskiyol 48 numarada oturan ve mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen, 31 Mart 944 günü yakalanarak tevkif edilen o tarihten beri mevkuf bulunan **Ziya Türe**;

67- Ali oğlu, 1341 Sürmene doğumlu bekâr, Karabük'te Bayır Mahallesi 37 numaralı evde oturduğunu ve Karabük Demir Çelik Fabrikası, makine tamircisi olarak çalıştığını, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 25 Mart 944 günü yakalanarak tevkif edilen, o tarihten beri mevkuf bulunan **Mustafa Osmanoğlu**;

68- Süleyman oğlu, 1338 Sürmene doğumlu, Samsun Sait Bey Mahallesi Bahar Sokak 35 numarada oturan ve halen işsiz olup ev-

velce Demir Çelik Fabrikası'nda dökümcü olarak çalıştığını, bekâr ve mahkûmiyeti sabıkası bulunmadığını söyleyen ve 1 Nisan 944 tarihinden beri mevkuf **Hakkı Morçu**;

69- Recep oğlu, Romanyalı 1320 yılında Azizeden doğma ve 24 Nisan 930'da Türk tabiyetine geçtiğini söyleyen Karabük'te Bayır mahallesinde oturan ve lokantacılık yapan, bekâr, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 25 Mart 944 tarihinden beri mevkuf bulunan **Yakup Macun**;

70- Şükrü oğlu, 1336 yılında Bolu'da doğma Karabük Demir Çelik Fabrikası'nda hatte ustası bekâr, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 5 Nisan 944 tarihinden beri mevkuf **İbrahim Oralp**;

71- Selim oğlu, Düzceli 1337 doğumlu, Karabük Demir Çelik Fabrikası'nda elektrikçi, bekâr ve mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyleyen ve 5 Nisan 944 tarihinden beri mevkuf bulunan **Sami Memiş**;

Haklarında yapılan ilk tahkikat bitmiştir; sonucuna göre

1- İstanbul hâdisesi:

Maznunlardan **Reşat Fuat Baraner**; 942 yılında askere alınarak 17'inci kolordu emrine sevk edilmiş, 29 Ağustos 942 günü 58'inci topçu alayına verilmiştir.

23 Birincikânun 942 günü yani kıtaya girdiğinden 4 ay sonra vazife ile İstanbul'a gelmiş ve yakalandığı 10 Mart 944 gününe kadar kıtasına iltihak etmeyerek asker kaçağı olarak kaldığından kıtasının verdiği firar jurnalları üzerine aranmış ise de saklı olduğu yer bulunamadığından bir seneden fazla kaçak durumda kalmış ve yakalanmamıştır.

Reşat Fuat Baraner; İstanbul'a geldikten sonra Şişli'deki evle-

rinde iki ay kadar oturmuş ve asker kaçağı durumuna girince eşi **Saadet Baraner** namı diğeri **Suat Derviş** çocukluk arkadaşı olan Devlet Deniz Yolları'nda fener idaresi memuru **Hüseyin Mutena Gökper**'in Kadıköy'ünde Mühürdar'da Muratbey Sokak 12 numaralı evine giderek saklanmış ve bu suretle izini kaybetmiştir.

Reşat Fuat burada saklı iken 943 yılının ilkbahar aylarında eskiden tanıdığı sabıkalı ve sabıkasız komünist fikirli arkadaşları ile temasa geçmiş ve ikinci cihan harbinin askerî ve siyasî bakımdan aldığı durumu ve hele Sovyet Rusya'nın Stalingrat zaferinden sonraki Almanlara karşı kazandığı açık zaferler karşısında (Türkiye komünist partisinin) legal sahada faaliyetine geçmesi zamanı geldiğini düşünmüş ve bunun için herkesin tanıdığı eski ve yeni komünist arkadaşlarını bulup bunları bir araya toplamalarını ve yeniden sempatizan bulmalarını bildirmiş ve bu suretle de (Türkiye komünist partisini) teşkil etmek faaliyetine geçmiştir.

Aradan birkaç ay geçtikten sonra (943 yılının Ağustos ayında) maznun **Reşat Fuat Baraner** (*Partinin görüşleri ve dilekleri*) adındaki 13 sahifelik bülteni yazmış, **Sebati Selimoğlu** vasıtasile İstanbul'daki komünist arkadaşlarına dağıtmış ve kendisi de Ankara'da bulunan **Hikmet Elin**'e göndermiştir. Bu bültende yazılı olan hususların iyice anlaşılması ve partiye girenlere anlatılabilmesi maksadile en ziyade itimat ettiği arkadaşları ile bir buluşma tertiplenmesini **Sebati Selimoğlu**'na söylemiş ve **Sebati Selimoğlu** da Ağustos ayından sonraki (Küçük Çamlıca) toplantısını tertiplemiştir.

Kadıköy iskelesine gelen (**Mustafa Birtem**, **David Nae**, **Nihat Balyoz**, şoför **Halit Irgat**) **Sebati Selimoğlu**'yla birleşmişler ve kiraladıkları tek atlı iki arabadan birincisine (**Mustafa Birtem**, **Nihat Balyoz**, **David Nae**) ve ikincisine de (**Sebati Selimoğlu**, şoför **Halit Irgat**) binerek Küçük Çamlıca'ya doğru gitmeğe başlamışlar ve yolda bekleyen **Reşat Fuat**'ı da ikinci arabaya alarak gitmişlerdir.

Küçük Çamlıca'da oturduktan sonra **Reşat Fuat** cebinden çıkar-

dığı beyaz küçük kağıtlar üzerindeki notlara bakarak (*Partinin görüşleri ve dilekleri*) bültenini bu komünist arkadaşlarına anlatmış, maksadı izah etmiş ve (artık teşkilâtınızı kurar, tertipler ve çalışma şeklini tesbit ederseniz) direktifini vermiş ve birbirlerinden ayrılmışlardır.

Reşat Fuat'tan aldığı direktifi yerine getirmek maksadile (**Sebati Selimoğlu, Nihat Balyoz, Mustafa Birtem, David Nae**) Hasköy'de bir toplantı yapılmasını konuşarak kararlaştırmışlar ve tesbit ettikleri gün Hasköy'de buluşup konuşmuşlardır.

Bu konuşmada, İstanbul vilâyeti (Beyoğlu, İstanbul, Kadıköy-Üsküdar) olmak üzere üç kısma ayrılmış. (Beyoğlu mıntıkasına) **Mustafa Birtem**'in, (İstanbul mıntıkasına) **Sebati Selimoğlu**'nun, (Kadıköy-Üsküdar mıntıkasına) yine **Sebati Selimoğlu**'nun bakmasına ve bu dört kişinin (komünist partisinin vilâyet idare heyetini) teşkil etmelerine ve Beyoğlu mıntıka idare heyetinin (**Mustafa Birtem, Cemali Güngörmez, Yunus Bağatır**)'dan, İstanbul mıntıka idare heyetinin (**Sebati Selimoğlu**, tornacı **Arif Özünsel**, şoför **Halit Irgat**)'dan, Kadıköy-Üsküdar mıntıka idare heyetinin de **Sebati Selimoğlu**'nun tanıdığı (**Münür Belen, Jak** ve **Kirkor Sarafyan**)'dan müteşekkil olmasına,

David Nae'nin (Beyoğlu ve İstanbul) mıntıkalarına yardım etmesine, **Nihat Balyoz**'un (eski komünistlerle, yeniden elde edeceği komünistleri ve sempatizanları partiye almak için faaliyette bulunmasına ve tedarik edeceği kişilerin oturdukları mıntakalara göre o mıntıka idare heyetine tanıştırmasına ve bağlamasına ve bu işler için resmî ve hususî şekilde teşekkül etmiş kurumlara dahi girip tetkikat ve propaganda yapmasına) karar vermişler ve bu kararlarını partinin reisi olan ve partiye teşkil eden **Reşat Fuat**'a da anlatmışlar ve **Reşat Fuat** da aynen kabul ederek faaliyetlerine devam etmelerini söylemiştir.

A- Beyoğlu mıntıkası:

Beyoğlu mıntıkasının idare heyeti reisi olan **Mustafa Birtem**, Yunanistanlı olan ve mübadil olarak Türkiye'ye gelmeden evvel Yunanistan'daki komünist işçi partisine dahil bulunan mevkuflardan tütün amelesi **Cemali Güngörmez**'le tanıştığı gibi, ikinci cihan harbinin başlaması ve Fransa'nın Almanlar tarafından işgali üzerine oradaki hukuk tahsilini yaparken 1940 yılında İstanbul'a gelerek hemşiresi Hasna'nın Bebek'teki evine giden mevkuflardan **Münür Belen** o evde kiracı olarak oturan mevkuf **Yunus Bağatır** ile ahbap olmuş ve 1943 yılına kadar yaptığı konuşmalarla **Yunus Bağatır**'a komünizmin fikirlerini aşılamış ve olgunlaştığını anlayınca mevkuflardan **Sebati Selimoğlu**'nun evine götürerek **Sebati Selimoğlu**'na tanıştırmış ve **Sebati Selimoğlu** da eski Unkapanı şimdiki Gazi köprüsünde randövü vererek burada **Yunus Bağatır** ile **Mustafa Birtem**'i tanıştırmış ve bu suretle (**Cemali Güngörmez - Yunus Bağatır**) da **Mustafa Birtem**'e bağlı olmak üzere Beyoğlu mıntıka idare heyeti teşkil edilmiştir.

Yunus Bağatır'a ayrıca (*Takviyecilik*) vazifesi de verilmiştir.

Cemali Güngörmez, tanıdığı komünist fikirli arkadaşlarından mevkuf tütün amelesi (**Remzi Özşenel - Arif Nanak - Rıza Akar**)'ı çalıştıkları ve oturdukları mıntıka itibarile kendisine bağlıyarak hücre teşkil etmiş ve **Remzi Özşenel**'i hücre kâtibi yapmıştır.

Eski ve yeni komünistleri bulup teşkilâta sokmak vazifesini alan mevkuf **Nihat Balyoz** da, seyyar komisyonculuk yapan **Suad Ekmen**'i Mahmutpaşa Marpuçlarda **Mustafa Birtem**'e tanıştırmış ve **Mustafa Birtem** de **Suad Ekmen**'e Ortaköy vapur iskelesinde randövü vererek orada buluşmuş ve bu randövüye gelmiş olan **Yunus Bağatır**'a **Suat Ekmen**'i tanıştırarak bağlamıştır.

Suad Ekmen tanıdığı sabıkalı komünist arkadaşlarından seyyar fotoğrafçılık yapan ve kendi aralarında Turoçki adında anılan mevkuf **Mehmet Çoba**'yı da Mecidiyeköy'ü civarında **Yunus Bağa-**

tır'a tanıttırmak suretile (**Yunus Bağatır -Suad Ekmen - Mehmet Çoba**) aralarında da bir hücre teşkil etmişlerdir.

Cemali Güngörmez, başka kişiler tedarik etmek ve partiye sokmak gayretile şahitlerden hasır koltukçu **Osman Merev**'in Beşiktaş'taki dükkânına birkaç defa giderek temas etmiş, Beşiktaş'ta Ihlamur parkında buluşma yeri tayin etmiş, fakat iyi bir fikir sahibi olmadığını gördüğü **Cemali Güngörmez**'in bu tekliflerini reddetmek maksadile **Osman Merev** şahitlerden yiğeni **Mustafa Davutoğlu** adındaki çocuğu buluşma yerine göndermiş ve kendisinin gelemiyeceğini söylemesini tembih etmiş ve oraya gelen **Cemali Güngörmez**'e **Mustafa Davutoğlu** dayısının gelemiyeceğini söyleyince (*mademki sen geldin, seninle konuşur ve seni bir arkadaşa tanıtırım*) diyerek orada bulunan **Remzi Özşenel** ile tanıştırmış ve (*bu çocuk iyidir, bununla konuş ve anlaş*) demiş ve yanlarından ayrılmıştır.

Remzi Özşenel, yalnız kalınca **Mustafa Davutoğlu**'na (*komünistlikten ve komünistliğin iyi olduğundan, Rusya'da ameleye iyi bakıldığından*) gibi sözler söylemiş ve tekrar İnönü gezisinde buluşmak üzere randövü vererek ayrılmıştır.

Mustafa Davutoğlu eve gittiği zaman dayısı ne oldu diye kendisine sormuş ve o da cereyan eden bu hâdiseyi anlatmıştır, lâkin dayısı (*böyle işlere girme ve bir daha buluşmaya gitme*) dediği için **Remzi Özşenel**'in müteakip buluşmasına gitmemiş ve bu suretle **Mustafa Davutoğlu**'nu kandırarak partiye almağa muvaffak olamamışlardır.

Hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerinde yazılı olduğu gibi Beyoğlu mıntıkasına dahil olan ve yukarda isimleri yazılı bulunan ve plânda da gösterilen 8 mevkuf maznun kendi aralarında muhtelif yerlerde ayrı ayrı zamanlarda buluşmuşlar, komünistlik partisi üzerinde konuşmuşlar ve teşekküldeki gaye ve maksatlar hakkında bilgiler vermişler, bültenler vermişler ve okumuşlardır. Beyoğlu mıntıkası

içinde bulunan bu kişilere takviyecilik vazifesi almış olan **Yunus Bağatır** toplantıları ve konuşmaları idare etmiştir.

B- İstanbul mıntıkası:

Bu mıntıkanın idare heyeti reisi olan **Sebati Selimoğlu** daha evvelden tanıdığı mevkuf şoför **Halit Irgat** vasıtasıile mevkuf tornacı **Arif Özinsel** ile tanışmış ve birkaç defa bu kişinin evinde buluşup konuşmuşlar ve İstanbul tarafında oturan komünistleri birbirlerine bağlayarak hücreler teşkil etmişlerdir.

Netekim; plânda da gösterildiği gibi, mevkuflardan (**Hadi Malkoç, Presçi Hasan, Avni Güner**) adındaki kişiler hücre kâtibi olarak **Arif Özinsel**'e bağlanmışlardır.

Bundan sonra; **Arif Özinsel** ile **Hadi Malkoç** mevkuflardan (**Mustafa Pınarel** ve **Mehmet Elmas** ile temasa geçmişler ve **Mehmet Elmas**'ın evinde toplanarak konuşmuşlar ve ikisini de **Hadi Malkoç**'a bağlamak suretile ikinci hücreyi teşkil etmişlerdir.

Presçi Hasan da (**Halil Giray, İbrahim Yürüyüş,** asker kaçağı kunduracı **Osman Paçalı**) ile buluşmalar yapmış, konuşup anlaşmış ve kendi aralarındaki hücreyi kurmuşlardır.

Avni Güner de; aynı şekilde (**Hamdi Akın, Musa Emre**) ile birlikte bir hücret teşkil etmiştir.

İstanbul mıntıkası idare heyeti azasından olan şoför **Halil Irgat** da (**Hüseyin Arıkçay** ve **Ali Tokuç**) ile birleşerek ve **Hüseyin Arıkçay**'a (**Mustafa Almalı, Recep Buyurman**) ve **Ali Tokuç**'a (**Selâhattin Akarışık**) bağlı olmak üzere plânda gösterilen hücreleri kurmuşlardır.

Kunduracı **Osman Paçalı**; bir müddet yoklama kaçağı ve bakaya kaldıktan sonra askerlik şubesine müracaat etmiş ve 39'uncu tümen emrine sevk edilerek 19 / 9 / 942 günü kıtaya girmiş 24 / 5 / 943 günü on gün müddetle İstanbul'a izinle geldiği halde bir daha kıtasına dönmeyerek asker kaçağı durumunda kalmıştır. Bu tevkifat

sırasında kendisi de partinin reisi olan **Reşat Fuat Baraner** gibi asker kaçağı olarak yakalanmıştır.

Osman Paçalı; 1943 yılında izinli geldikten ve kıtasına gitmeyerek İstanbul'da asker kaçağı olarak kaldıktan sonra henüz yakalanamıyan **Hasan Basri**'nin emrinde mevkuflardan **Hayk Açıkgöz**'le birlikte faaliyete başlamış ve **Hasan Basri**'nin kendisine verdiği bültenleri alıp okumuş. **Hasan İzzettin Dinamo**'ya ve **Rıfat Ilgaz**'a da vererek okutmuştur. Ayrıca **Efe Selâhattin**'e de iki bülten okumuştur.

Hasan Basri'nin, **Sebati Selimoğlu**'na tavsiye etmesi üzerine **Hayık Açıkgöz** ve **Osman Paçalı, Reşat Fuat**'ın bu son teşkil ettiği komünist partisine girmişlerdir.

C- Kadıköy-Üsküdar mıntıkası

Yukarıda yazılı olduğu gibi **Sebati Selimoğlu** bu mıntıkanın idaresini kendi üzerine almıştır. **Reşat Fuat**'ın Şişli'deki evinde tanıdığı ve ahbap olduğu mevkuf **Münür Belen**'le komünizm fikirleri üzerinde konuşup anlaştıktan sonra Kadıköy'ünde oturduğu için **Münür Belen**'le bu mıntıka teşkilâtı içerisinde vazifelendirilmiştir ve netekim **Münür Belen** de, yukarıda Beyoğlu mıntıkası teşkilâtında bildirildiği gibi partinin kurulmasına ve tanıdık komünist fikirli arkadaşların partiye alınmasına karar verdikten sonra, kendisinin tanıdığı ve komünist fikirlerini aşıladığı **Yunus Bağatır**'ı almış, **Sebati Selimoğlu**'nun evine götürerek **Sebati** ile tanıştırmış ve **Sebati** de Unkapanı köprüsünde **Mustafa Birtem**'le **Yunus Bağatır**'ı tanıştırarak Beyoğlu mıntıkası idare heyeti arasına koymuş ve takviyecilik vazifesi verilmiştir.

Mevkuf **Jak İhmalyan**; **Nihat Balyoz**'la evvelce tanışmış, konuşmuş ve ahbap oldukları için bu hâdiseden evvel bir gün **Nihat Balyoz** Üsküdar'da oturan **Nihat Çavuşoğlu**'ndan **Jak İhmalyan**'a bahsederek tanıyıp tanımadığını sormuş ve tanıdığı cevabını alınca

(*onunla temasa geçmesini*) söylemiştir. **Jak İhmalyan, Nihat Çavuşoğlu** ile mahalle arkadaşı olduğu için kendisile konuşurken **Nihat Balyoz**'un dediklerini söylemiş ve yine mahalle arkadaşları olan **Aram Pehlivanyan** ile de anlaşarak kendi aralarında üç kişilik bir hücreyi teşkil etmişler ve komünizm fikirleri üzerinde konuşmağa ve buna ait kitaplar okumağa münakaşa etmeğe de başlamışlardır.

Nihat Balyoz; Jak İhmalyan ve **Nihat Çavuşoğlu** ile konuşmak istemiş ve **Jak İhmalyan**'a Topkapı'da randövü vermiş, **Jak**'da, **Nihat Çavuşoğlu** ve **Aram Pehlivanyan**'ı yanına alarak Topkapı'ya gitmişler ve **Jak İhmalyan** bunlara (*benim **Nihat** adında tanıdığım bir arkadaş vardır komünistlik işlerini bizden iyi biliyor sizi onunla tanıştıracağım*) demiştir. **Jak İhmalyan** ve **Nihat Çavuşoğlu** Topkapı'ya gelen **Nihat Balyoz**'la surun haricine çıkarak asfalt cadde üzerinde bir müddet konuşmuşlar ve birbirlerinden ayrılmışlardır. **Aram Pehlivanyan** kahvede kalmış ve bu konuşmaya iştirak etmemiştir.

Bu Topkapı buluşmasından sonra **Nihat Balyoz; Aram Pehlivanyan** ile tanışmak ve konuşmak için Beyazıt'da buluşmak üzere **Jak İhmalyan**'a randövü vermiş, **Jak İhmalyan** da bu randövüyü **Aram**'a söylemiş ve oradaki sütçü dükkânına gelecek olan **Nihat Balyoz**'un eşkâlini ve üzerinde bulunacak olan muşambanın şeklini ve rengini tarif ederek **Nihat Balyoz - Aram Pehlivanyan** arasındaki bu buluşmayı ve tanışmayı temin etmiştir.

Bu şekilde birbirini tanıyan ve komünizm fikirleri üzerinde anlaşan maznunlardan **Nihat Çavuşoğlu** 1942 yılında Karabük'e giderek vazifeye girmiş **Jak İhmalyan** ile **Aram Pehlivanyan** da İstanbul'da kalmıştır.

1943 yılında teşkil edilen bu (*komünist partisine*) **Jak İhmalyan** ve **Aram**'ı sokmak için **Nihat Balyoz, Sebati Selimoğlu** ile görüşmüş (*Kadıköy iskelesinde telefonun bulunduğu yerin yanında buluşmak ve Tan gazetesini göstermek*) parolasile tanışmalarını tertip-

lemiş ve bu parolayı **Jak**'a ve **Aram**'a söyleyerek **Sebati Selimoğlu** ile her ikisini tanıştırmıştır.

Aram Pehlivanyan Hukuk Fakültesi son sınıf talebesi olduğundan üniversite içerisinde sempatizan bularak hücre teşkil etmesi maksadile **Sebati Selimoğlu** kendisini 943 yılının Haziran ayında ve **David Nae** ile tanıştırmıştır. **David Nae** de Yüksek Ticaret okulunda okuyan ve komünist fikirli olan **Fehmi Kurucu**'yu **Nihat Balyoz** vasıtasile tanıdığı için her ikisini bir araya getirerek tanıştırmış ve Heybeli adada randövü vermiş buluşmuşlar. **Fehmi Kurucu** ve **Aram Pehlivanyan**'ın beraber çalışarak üniversite içinde hücre teşkil etmelerini ve bu fikirlerin üniversite içinde yayılmasının temin edilmesini söyleyerek vazife vermiştir.

Nihat Çavuşoğlu'ndan sonra Karabük'e giden mevkuf **Avni Güner**; İstanbul'dan hareketinden evvel esasen temasta bulunduğu **Nihat Balyoz** ile görüşmüş ve **Nihat Balyoz** kendisine (*Karabük'te **Nihat Çavuşoğlu** vardır onunla teması muhafaza et*) demiş ve **Avni Güner** de Karabük'e gittiği zaman **Nihat Çavuşoğlu**'nu bulmuş ve **Nihat Balyoz**'un kendisine söylediklerini söylemiş **Nihat Çavuşoğlu** da (*benim **Nihat**'ı tanıdığımı bilmiyeceksin, benimle sıkı temasta bulunma*) gibi sözlerle bu tanışmayı kabul etmiştir.

Nihat Çavuşoğlu Karabük'e giderken, **Jak** ve **Aram** ile aralarında 7534 sayılı şifre miftahı tesbit etmişler ve (*Komünistliğe ait bilgilerle yeniden tedarik edecekleri sempatizanları birbirlerine bu miftahla bildirmeyi*) kararlaştırmışlardır.

Sebati Selimoğlu; evvelden tanıdığı ve komünizm fikirleri üzerinde konuşup anlaştığı mevkuf kimyager **Kirkor Sarafyan**'ı da kendisine bağlayarak Kadıköy mıntıkası teşkilâtına almıştır.

Kirkor Sarafyan da; evvelden tanıştığı ve komünizm fikirleri üzerinde anlaştığı mevkuflardan **Baytar Cavit Evren**'le yine evvelden tanıdığı **Barbaros Üçeri** kendisine bağlayarak bir hücre teşkil etmiş ve **Sebati Selimoğlu**'ndan aldığı bültenleri **Cavit Evren**'e bizzat ve **Cavit Evren** vasıtasile de **Barbaros Üçer**'e vermiştir.

Kirkor Sarafyan, Reşat Fuat ve **Suat Derviş**'le tanışmış bunlara ziyafet vermiş ve hattâ yakalanan teksir makinasını, yazı makinasını saklamak için evine almıştır.

Buraya kadar isimleri yazılı partiye girmiş ve hücre teşkil etmiş olanlardan başka yine bu partiye girmiş olup hücre teşkil edip etmedikleri tesbit edilmeyen mevkuf diğer maznunlara gelince;

1- Yedvart Kasapyan: Komünist fikirli olan bu kişi **Kirkor Sarafyan**'ın arkadaşıdır. Partinin teşkiline başlandıktan sonra **Kirkor, Sebati Selimoğlu**'na bu kişiden bahsetmiş ve **Sebati Selimoğlu** da tanışma arzusunu göstermiştir. **Kirkor** evinde verdiği randövü ile **Sebati Selimoğlu**'nu ve **Yedvard**'ı karşılaştırmış ve birbirlerile tanıştırmıştır.

Sebati Selimoğlu; **Yedvart**'ı partiye almak istediğini ve **Kirkor**'a bağlıyacağını söylemiş, **Yedvart** da (*partiye girmeyi ve fakat **Kirkor**'a bağlanmak istemediğini ve **Sebati**'ye bağlı kalmak şartile partiye girmeğe muvafakat edeceği*) cevabını vermiş ve **Sebati Selimoğlu** da bu talebi kabul ederek **Yedvart**'ı doğrudan doğruya kendisine bağlamıştır.

2- Hayk Açıkgöz: Komünist fikirli ve tıp fakültesinin son sınıfı öğrencilerindendir, komünist teşkilâtına dahil olan ve fakat henüz yakalanamıyan **Hasan Basri** adındaki komünistin arkadaşı olduğu gibi onunla da temas halindedir. Kunduracı **Osman Paçalı** ile birlikte **Hasan Basri**'ye de bağlıdırlar. **Hasan Basri, Sebati Selimoğlu**'na bu iki komünisten bahsetmiş ve kendi teşkilâtlarına alınmasını söylemiş ve (*Tünel'in Karaköy kapısında cebinde Tan gazetesi bulundurmak suretile beklemek ve **Sebati Selimoğlu** yanına geldiği vakit filan banka nerededir diye sorduğunda ben buranın yabancısıyım cevabını vermek*) parolasile **Hayk Açıkgöz**'ü tanıtacağını bildirmiş ve netekim **Sebati Selimoğlu** kararlaştırılan gün ve saatte tünelin bu kapısına giderek yine bu parola ile **Hayk**'la tanışmış ve komünizm hakkında konuşmuş ve aynı gün **Hayk'a** (*her zaman için değişmiyecek esaslar*) bültenini de vermiştir.

Sebati Selimoğlu, **Hayk**'a (*şimdiye kadar partiye niçin girmedin*) diye sormuş ve **Hayk** da **Hasan Basri**'yi ve **Osman Paçalı**'yı kastederek (*fena mı oldu hem bilgili ve hem de toplu olarak partiye girdik*) cevabını vermiştir. **Hayk Açıkgöz, Sebati Selimoğlu**'ndan aldığı bültenlerden **Osman Paçalı**'ya da vermiştir.

Hayk; Sebati Selimoğlu ile tanışmadan evvel **Osman Paçalı** ile görüşürken **Osman Paçalı** kendisine (*ben tornacı **Arif** ile temasa geçtim*) demek suretile bu partiye girmiş olduğunu anlatmıştır.

3- Ziya Tüneyman: Kendisi Bulgaristan'dan yurdumuza gelmiş bir Türk vatandaşıdır. Komünist fikirli olduğundan **Nihat Balyoz**'la tanışmıştır. 1943 yılında kurulan bu partiden bir veya iki sene evvel **Nihat Balyoz, Salih Ezer**'i **Ziya Tüneyman**'ın çalıştığı sebze haline göndermiş ve parola olarak (*karmızı renkli bir kağıdı göstererek bir motörün gelip gelmediğini*) sormasını söylemiş, **Salih Ezer** de bu parolayı vererek **Ziya** ile tanışmıştı.

Nihat Balyoz; aynı zamanda **Avni Güner**'e de bu paroladan bahsetmiş ve **Ziya**'ya söylemesini bildirmiş ve **Avni Güner** de **Ziya**'ya giderek denilen parola ile kendisini birisinin arayacağını ve tanışacağını söylemiştir. Bu tanıştırmaktan maksat da **Nihat Balyoz** ile **Ziya Tüneyman** arasındaki irtibatın **Salih Ezer** vasıtasile temin edilmesi içindir.

1943 yılının sonlarına doğru **Nihat Balyoz, Ziya Tüneyman**'la bizzat temasa gelmek istemiş bunun temin edilmesini henüz yakalanamıyan ve adresi bulunamıyan **Atalay** adındaki kişiye söylemiş ve **Atalay** da **Ziya Tüneyman**'la görüşüp Beyoğlu tarafındaki Cennet bahçesinde buluşma yeri tesbit edilerek her üçü bu yerde buluşup konuşmuşlardır.

Nihat Balyoz (*Partinin görüşleri ve dilekleri*) adındaki bülteni okuyup iade etmek üzere bu buluşmada **Ziya**'ya vermiştir. **Ziya Tüneyman** bu bülteni alıp okumuş ve **Nihat Balyoz**'a verilmek üzere **Atalay**'a iade etmiştir.

Yapılan bu buluşma ve konuşmalar ile **Ziya Tüneyman** ve **Atalay**'ın dahi **Nihat Balyoz** delaletile partiye alındıkları anlaşılmıştır.

4- Celâl Zühtü Benneci: Sabıkalı komünistlerdendir. **Reşat Fuat**'ın eski fikir arkadaşıdır. **Reşat Fuat** Komünist partisini kurarken birkaç sene evvel tanışmış olduğu ve muhabere ettiği Ankara'da bulunan P.T.T. muhabere şefi muavini **Hikmet Elin**'e mektup yazarak (*yakında neşriyata başlayacağız sana da göndereceğiz. Fakat vazife adresi olmaz münasip bir adres ver*) demiş ve **Hikmet Elin**'de (*Ankara Paket Postanesi'nde bayan **Emine Aytaç***) adresini vermiştir.

Bu adrese karşılık olarak **Reşat Fuat**'ta (*Maçka'da, Ömer Rüştü Paşa sokakta kasap Yakup Eligür elile **Macide Çetin***) adresini göndermiştir.

Bu adres verme işinden evvel **Reşat Fuat** 1943 yılının Eylül ayında **Celâl Benneci** ile Kadıköy'ünde buluşmuş ve konuşmuş ve adres işini kararlaştırmışlardır. Bundan başka her ayın 20'inci günü **Celâl Benneci** Kadıköy'üne gelerek **Reşat Fuat** ile temas edecek ve mektup gelmiş ise verecektir.

Netekim **Celâl Benneci, Reşat Fuat**'tan aldığı talimat üzerine dükkân komşusu olan şahitlerden kasap Yakup ile konuşmuş ve (*Ben Beyoğlu'nda bir kadınla münasebetteyim, mektuplaşacağım, lâkin evliyim, mektuplar karımın eline geçerse doğru olmaz, onun için senin dükkân adresini verdim ve **Macide Çetin** diye yazmasını söyledim. Senin adresin ile **Macide Çetin** ismine mektup gelirse bana aittir. Verirsin*) demiş ve **Reşat Fuat**'a gelecek mektup olduğunu saklamış ve maskelemiştir.

Bu adrese beş altı mektup gelmiş ve kasap **Yakup, Celâl Benneci**'ye vermiştir. **Celâl Benneci** her ayın yirmisinde Kadıköy'üne giderek birkaç defa **Reşat Fuat** ile buluşmuş, konuşmuş mektupları vermiştir. Bu suretle eski ve sabıkalı bir komünist ve **Reşat Fuat**'ın şayanı itimat arkadaşı olan **Celâl Benneci** de kurulan ko-

münist partisi için yalnız **Reşat Fuat** ile temas edip anlaşmış ve **Reşat Fuat**'ın diğer komünistlerle olan muhaberesine vasıtalık ve suçuna yardım etmiştir. **Reşat Fuat**'ta bu hususa dair soruları suale (*Eski komünist bir arkadaştır ve bana zararı gelmeyeceğini düşündüğüm için vasıta olarak kullandım*) cevabını vermiştir.

5- Hasan İzzet Dinamo: Sabıkalı komünistlerdendir. 942 yılında askere alınarak Onyedinci Kor. emrine sevk edilmiş ve 10 Temmuz 942 günü yirminci tümen emrindeki askerî posta 12917 numaralı kıtaya girmiş ve bir sene askerlik yaptıktan sonra 25 Temmuz 943 günü kıtasından firar etmiştir. Er olduğu halde hakkı olmadığı Teğmen elbisesini giyerek İstanbul'a gelmiş bir gece **Sebati Selimoğlu**'nun evinde kalmış, **Hamdi Konur** delâletile ve **Hasan Basri** ile birlikte **Muzaffer Erkan**'ın evine gitmiş ve sırası ile **Hasan Basri, Orhan, Yusuf, Efe Selâhattin, Osman Paçalı** ve **Selâhattin Akarışık**'ın evlerinde 8 ay saklandıktan sonra, 10 Mart 944 günü yakalanmıştır.

İstanbul'a geldikten sonra **Reşat Fuat**'ın Komünist partisini kurduğunu, teşkilât yaptığını anlamış ve kendisi de tanıdığı komünist arkadaşları ile saklı olduğu evlerde temasa geçerek komünistlik faaliyeti ile çalışma şekli üzerinde konuşmalar yapmıştır.

Bir akşam **Nihat Balyoz**'un evine giderek, görüşmüş ve saklı olduğu **Orhan**'ın evine **Nihat Balyoz**'u davet etmiş ve **Nihat** da bu eve gelerek teşkilât üzerinde konuşmuşlardır. **Osman Paçalı** ve **Rıfat Ilgaz** ile de konuşurken yine teşkilât üzerine konuşmalar yapmışlardır.

Netekim; **Rıfat Ilgaz** ile **Osman Paçalı**'ya (*Artık Türk komünistleri için enerjik bir faaliyet zamanı gelmiştir. İlk iş olarak Partinin legal sahaya çıkması aranmalıdır. Bunu temin için icabeden temaslarda bulunmalı ve partinin elemanları bu istikamette el birliği ile bir hattı hareket tanzim etmelidirler. Bu hususta evvelâ bazı arkadaşlar bulup konuşmalıyız. Sovyetlerin baş döndürücü ilerle-*

yişlerinden biz de mutlaka Sovyetlerin yanında harbe gireceğiz.) dediği gibi **Nihat Balyoz**'larda buluştuğu gece (*Mareşalin tekaüt olması ordudan irticaın temizleneceğine alâmettir. Böylece de irticaın en büyük kalesi fethedilmiş oluyor. Artık gerek hükümet gerek ordu demokrat şahıslardan teşekkül edecektir. Zaten ilk olarak arzu edilen de budur. Arkası kolay gelecektir.*) dedikten sonra da (*Münevver muhitlerde, Üniversitelere, profesörlere ve daha başka entellektüel şahıslar üzerinde kuvvetli propagandaya başlamalı ve meselâ iki üç aya kadar komünist partisinin faaliyete geçeceğini, hükümetin de demokrat bir siyaset takibine mecbur kalacağını, meclisin feshedileceğini ve serbest bir intihap yapılacağını ve kabinenin düşeceğini her vasıta ile yayınız*) diye söylemiştir.

Rıfat İlgaz ve **Osman Paçalı** ile konuştuğu gece, **Osman Paçalı** cebinden çıkardığı günün meseleleri bülteninden birisini vermiş ve **Hasan İzzet Dinamo** ile **Hasan Basri**'ye okutmuştur. **Hasan İzzet Dinamo** bu bülteni okuduktan sonra (*İşte, **Reşat Fuat**'ın yapacağı iş böyledir*) demiştir. **Hasan İzzet Dinamo** verdiği ifadede (***Hasan Basri** ile konuşurken eski ve yeni komünistler üzerinde konuşmalar yapıyorduk. Yeni komünistler arasında Kunduracı **Osman Paçalı**'nın da isminden bahsetti ve **Osman**'ın kendisi ile temasta olduğunu, tanıştığını ve komünist fikirli bulunduğunu söylüyordu işte **Osman Paçalı**'yı **Orhan**'ın evinde şahsen görmeden evvel **Hasan Basri**'den isim itibarı ile işittim ve biliyordum. **Rıfat Ilgaz**'la birlikte **Osman Paçalı**, **Orhan**'ın evine geldikleri akşam, **Osman Paçalı** bana **Hasan Basri** benden size bahsetti mi? diye sordu, ben de o zaman **Hasan Basri**'nin bahsettiği Osman'ın bu olduğunu anladım.*) demiştir.

Hasan İzzet Dinamo ve **Hasan Basri** anlaşarak gizli komünist mecmuası çıkarmak için **Hasan Basri**'nin kendi arkadaşlarından topladığı para ile bir yazı makinesi ve teksir makinesi almışlardır. Fakat komünistler arasında ikilik olmaması için yine her ikisi konuşarak gizli mecmuayı çıkarmaktan vazgeçmişler ve bu makineleri

Reşat Fuat'a verilmek üzere **Hasan Basri** vasıtasile **Sebati Selimoğlu**'na verdirmiştir.

Hamdi Konur, 1943 senesinde asker iken ve izinli olarak İstanbul'a gelip giderken **Hasan İzzet Dinamo**, **Hasan Basri**, **Efe Selâhattin** ve **Sebati Selimoğlu** ile temas etmiş, partinin görüşleri bültenini **Sebati Selimoğlu**'ndan alarak **Hasan Basri**'nin evine getirmiş ve **İzzet Dinamo**'ya, **Hasan Basri**'ye ve **Efe Selâhattin**'e okumuştur.

İzzet Dinamo; partiye alınması için **Reşat Fuat**'a yazdığı mektubu **Nihat Balyoz** ile **Reşat Fuat**'a göndermiştir.

Buraya kadar yazılı olan deliller ile, **Dinamo**'nun dahi partiye girdiği ve parti işlerine karıştığı anlaşılmıştır.

6- Saadet Baraner (Suat Derviş); 1940 yılında **Reşat Fuat**'la evlenmiştir. Yazdığı yazılarla solcu fikirli bir kadın olduğunu göstermiştir. Yeni Edebiyat mecmuasından dolayı örfi idare mahkemesine verilmiş, fakat mürür zamandan ötürü âmme davası ortadan kalkmıştır. Birçok solcu fikirli olanlarla sıkı temastadır. Eşi **Reşat Fuat** asker iken ve kıtasından vazife ile gelip asker kaçağı kaldığı zaman, çocukluk arkadaşı olan **Hüseyin Mutena Gökper**'in evine götürerek saklanmasını temin etmiştir.

Bir sene müddetle bu evde saklı kalan kocası ile daimi temasta bulunmuş ve bir senenin ekseri müddetini yine bu evde kocası ile beraber kalmak, ayni odada oturmak ve yatmak suretile geçirmiştir.

Şahit olarak dinlenen ev sahibi ve sahibesinin şahadetlerine göre de kocası ile birlikte yazılar yazmışlardır. Yazı makinesini de birlikte kullanmışlardır.

Reşat Fuat'ın bu cürümlerinde sağ eli durumunda olan ve en çok itimadını kazanan **Sebati Selimoğlu** bu eve geldiği zaman beraberce oturup konuşmuşlardır.

Sebati Selimoğlu bu karı kocayı partiye dahil **Kirkor Sarafyan**'a tanıttırmış ve hatta **Kirkor**'un evinde akşam yemeği bile yemişlerdir.

Kocasının asker kaçağı ve saklı olduğunu bildiği ve yakalanmaması için tedbirler aldıkları ve kocasının saklı bulunduğu **Mutena**'nın evine çok inandıkları mahdut kişileri kabul edip konuştukları halde **Zeki Baştımar** gibi Ankara Teşkilâtını idare eden kişiyi de beraberine alıp kocasının yanına getirmiş konuşturmuş ve bir gece yanlarında alıkoymuşlardır.

Bu konuşma işi de (*Partinin görüşleri ve dilekleri*) adındaki bültenin neşredilip, Ankara'ya **Hikmet Elin**'e gönderildikten ve **Hikmet Elin** de aslını **Zeki Baştımar**'a vererek okuduktan ve **Zeki Baştımar**'dan direktif aldıktan kısa bir müddet sonra olmuştur.

Reşat Fuat; yaptığı temasları, yazdığı bültenleri ve kullandığı yazı makineleri ile teksir makinesini ve teksir edilen birçok adetteki bültenleri hep karı koca olarak yattıkları bir oda içerisinde yazmış ve teksir etmiştir.

Tevkifatın başladığını duyan **Suat Derviş**; akşam üzeri telaşla eve gelmiş ve **Reşat Fuat**'la biraz gizli olarak konuştuktan sonra ev sahibesi **Neriman Gökper**'e seslenerek ve (*acele bana yardım et*) diyerek **Kirkor Sarafyan**'ın, **Habibe**'nin ve **Madam Eliz**'in evlerinde yakalanan cürüm delillerini toplamağa ve bavula koymağa ve paket yapmağa başlamıştır.

Birinci parti olarak bir bavul içinde kocasının askerî elbiselerini, portatif yazı makinesini, bazı komünizme ait kitapları ve bir de teksir makinesini **Hüseyin Mutena Gökper**'in yardımı ile **Kirkor Sarafyan**'ın evine götürüp saklatmıştır.

Kirkor'un evinde bavulun içinden bir sarı zarfı çıkararak (*tehlikeli olan bu zarfın içindekilerdir. Alın sobada yakın*) demiş ve bu zarfı yaktırmıştır ki, bu zarfın içerisinde günün meseleleri bülteninin başlığını basan damga ile bültenlerin müsveddeleri bulunduğunu **Reşat Fuat** ifadesinde söylemiştir. Hattâ **Suat Derviş** dahi damgayı bildiğini itiraf etmiştir.

İkinci gece yakalanan cürüm delillerinin mütebakı kısmını dahi

yine **Suat Derviş, Habibe** adında eskiden tanıdığı ve kendilerinin büyüttüğü bir kadının evine göt..rüp saklatmıştır.

Reşat Fuat saklı olduğu bu evde yakalandığı gün, kendisi de orada bulunmuştur. Emniyet memurları arama yaparken **Suat Derviş** ev sahibesi **Neriman Gökper**'in kulağına bir şeyler söylemiş ve emniyet memurları tarafından görülmüş ve **Neriman Gökper**'e sorulduğu zaman (***Reşat'ın ne vakit bu eve geldiğini sorarlarsa, bir hafta evvel Suriye'den geldiğini söylersin***) diye tembih ettiği cevabını vermiştir.

Emniyet müdürlüğüne getirildikleri vakit karı ve kocanın her ikisi de bir hafta evvel Suriye'den geldiğini söylemişler ve hattâ **Reşat Fuat** (*kitasından Suriye'ye pasaportsuz kaçtığını, Halep'te kaldığını, bir hafta evvel tekrar pasaportsuz hududu geçerek Türkiye'ye geldiğini*) sözlerine ilâve etmiştir.

Bu Suriye işini söylemelerindeki maksadın; bir seneden beri yaptıkları bu komünist partisi faaliyetinde, neşredilen bültenlerde kendilerinin hiç bir alâkası olmadığını ve **Reşat Fuat**'ın bu işler olurken Suriye'de olup Türkiye'de bulunmadığını anlatmak ve tahkikatı başka yollara dökerek cürüm delillerini ve kendilerini ele vermemek için bir vasıta olarak kullandıkları anlaşılmıştır.

Suat Derviş'in 943 senesi ortalarında yazıp, 944 senesinde satışa çıkarılan (Sovyetler Birliği'nin niçin dostuyum) kitabının baş taraflarındaki yazılar da fikir itibarile bültenlerdeki yazıların fikirlerine uygundur.

Buraya kadar yazılı olan hususlar ve yapılan işler karşısında bir seneden beri devam edegelen bu komünistlik faaliyetini ve kocasının yaptığı reislik, temaslar, yazdığı bültenlerle bunları birçok nüsha teksir etmesinden ve bu işler bir tek odada yapıldığı halde **Suat Derviş**'in bunları görmemiş ve bilmemiş olmasına imkân olamaz.

Bilhassa; tevkiflerinden iki üç gün evvel ve tevkifatın başlamasını müteakip telaşla eve gelip yalnız cürüm dellilerinin hazırlana-

rak kaçırılması ve bu kaçırma işini bizzat kendisinin yapması ve sarı zarfı **Kirkor**'un evinde yaktırması, emniyet memurlarının eve geldiği ve arama yaptığı sırada **Neriman Gökper**'in kulağına (***Reşat Fuat*** *bir hafta evvel Suriye'den geldi dersin*) demiş olması; kocasının yaptığı ve bir seneden beri devam ettirdiği bu işleri bildiğine delil olduğu gibi yakalanmak tehlikesi olursa cürüm delillerinin nasıl ve nerede saklanacağının ve yakalandıkları vakit bu işlerle ilgileri olmadığını göstermek için de (*bir hafta evvel Suriye'den geldiğinin söyleneceğinin*) karı koca arasında daha evvel konuşulup anlaştıklarını ve bu anlaşma üzerine de yukarıda yazılı şekilde ve sistemli olarak bu işlerde hareket ettiklerini göstermektedir.

Bu itibarla; **Suat Derviş**'in de komünist fikirli olan kocası ile hem fikir olarak bu işlere girişmiş ve bu işleri kocasını sakladığı ve beraber kaldıkları evin bir odasında beraberce tertipleyerek yapmış olduğu ve yaptığı bu işlerin ise T. C. K. 296'ncı maddesi anasırına uygun olmadığı anlaşılmıştır.

2- Ankara hâdisesi:

Ankara Posta, Telgraf ve Telefon muhabere şef muavini olan mevkuflardan **Hikmet Elin** Sosyalizm ve komünizm hakkında okuduğu yazı ve kitaplarla bu fikirleri benimsemiş ve muhitinde temas ettiği arkadaşlarına bu fikirleri aşılamağa çalışmış ve bu arada küçük kardeşi olup Ankara Paket Postanesi'nde memur olarak çalışan ve gayri mevkuf maznunlardan **İrfan Elin**'e aşılayarak onda komünizm fikirleri üzerinde yetiştirmiştir.

Hikmet Elin; Komünist fikirli olan arkadaşı ve şimdi Ortaköy posta, telgraf memuru olup ciğerlerindeki hastalık dolayısile Heybeliada sanatoryumunda tedavide bulunan **Burhan Okyalaz** ile de konuşurken bu kişinin kendisine yaptığı komünistlik telkin ve tesir-

leri altında kalmış ve o tarihlerde Ankara'da bulunan **Burhan Okyalaz, Hikmet Elin**'i mevkuflardan **Zeki Baştımar** ile de tanıştırmıştır. Nihayet 1941 yılında vazife ile İstanbul'a giderek bir buçuk ay İstanbul'da kaldığı sırada İstanbul'da vazife almış olan **Burhan Okyalaz** kendisini sabıkalı komünistlerden **İzzet Dinamo**'nun kayınpederi örfi idare mıntıkası haricine çıkarılıp iki seneden beri Zile havalisinde ikamete memur edilen, **Halil Yalçınkaya** ile, **Halil-Yalçınkaya** da **Hikmet Elin**'le yaptığı konuşmalarda komünist fikirli olduğunu ve aralarına alınabileceğini anlamış olduğundan henüz asker olmıyan ve İstanbul'da çalışan **Reşat Fuat Baraner** ile Şişli'deki evinde tanıştırmıştır.

Reşat Fuat; **Hikmet Elin**'le tanışıp konuşurken (*partimiz şimdilik faaliyette değildir. Bizler muhitimizde ve tanıdığımız şahıslar arasında komünizmin iyi olduğunu anlatarak onların fikirleri üzerinde işliyecek ve partimize sempatizan yetiştireceğiz. Aynı zamanda Müttefikler harbini vesile ittihaz ederek Almanlar aleyhinde ve faşizmin fenalığı hakkında propagandalar yaparak Müttefiklerin galip gelmesini temenni edeceğiz*) diye direktif vermiştir.

Reşat Fuat; **Hikmet Elin**'in vazife adresini almış ve **Hikmet Elin**'e de kendisinin Kurtuluş'taki ikametgâh adresini vererek muhabere edilmesini ve ayrıca (***Zeki Baştımar** ile tanış ve onunla temasa geç*) diye söylemiş, halbuki **Hikmet Elin** yukarda yazılı olduğu gibi **Zeki Baştımar**'ı daha evvel den Burhan Okyalaz delaletile tanıdığından bahsetmiş ve (***Burhan Okyalaz** bana Ankara'da **Zeki Baştımar** adında birisini tanıyorum benimle beraber mevkuf idi. Kıymetli bir komünisttir. Seni sempatizan yapmak için bundan çok istifade edersin tanıştırayım dedi ve tanıştırdı*) cevabını vermiş ve **Reşat Fuat** da (***Zeki Baştımar** ile sık sık konuş. Ondan istifade edersin*) demiştir.

Bir buçuk ay sonra Ankara'ya gelen **Hikmet Elin**, **Zeki Baştımar**'la temasa ve konuşmağa başlamış, **Reşat Fuat**'ın kendisine

söylediklerini anlatmış ve müteakip buluşmalarda kitaplar üzerinde konuşmalar yaparken **Zeki Baştımar** kendisine komünizm fikirleri telkin etmiştir.

Bültenlerin neşrine ve tevziine başlanmadan evvel **Reşat Fuat**, **Hikmet Elin**'e yazdığı mektupta (*Neşriyatın başlayacağını ve kendisine de göndereceğini, fakat vazife adresi ile göndermenin doğru olamıyacağı için başka münasip bir adresin bildirilmesini*) yazmış ve gizli adres istemiştir.

Hikmet Elin de; kardeşi **İrfan Elin**'in çalıştığı paket postanesinde odacı (Bayan **Emine Aytaç**'ın) adresini bildirmiş, **Reşat Fuat** da verdiği cevapta **Hikmet Elin**'in evrakı arasında ele geçen ve dava dosyasındaki delliler arasında bulunan (**Kasap Yakup Gür** eliile **Macide Çetin**) adresini göndermiş ve her ikisi de bu yeni adresler üzerinde muhabereye devam etmişlerdir.

Hikmet Elin, **Reşat Fuat**'ın bu mektubunu **Zeki Baştımar**'a okumuş ve yeni gelen adresi göstermiş, **Zeki Baştımar** da **Reşat Fuat**'ın bu yeni adresini kaydetmiştir.

Bundan sonra **Reşat Fuat**, **Emine Aytaç** adresine bültenleri göndermeğe başlamış ve ilk olarak (*Partinin görüşleri - dilekleri*) bültenini **Hikmet Elin**'e göndermiştir. (**Hikmet Elin** bir tane gönderilen bu bülteni dairesinden evine götürdüğü portatif yazı makinesi ile ve üç nüsha olarak teksir etmiş, bir tanesini kendisin de alıkoymuş, ikincisini kardeşi **İrfan Elin**'e vermiş ve bir tanesini de gayri mevkuf maznunlardan Ziraat Enstitüsü'nde Asistan **Acar Üzgören**'e vermek istemiş fakat Acar (*bu benim üzerimde bulunmasın, okuyalım, münderecatını anlamaklığım kâfidir. Ben sizinle beraberim*) diyerek almadığından yalnız okumuş ve **Acar** da dinlemiştir. Bu bültenin aslını **Zeki Baştımar**'ın talebi üzerine **Zeki Baştımar**'a vermiştir. Bu bültenden sonra da günün meseleleri başlığı altında yazılmış deliller dosyasında bulunan bir, iki, üç numaralarını taşıyan bültenler de **Reşat Fuat** tarafından **Emine Aytaç** adresile **Hikmet Elin**'e muntazaman gönderilmiştir.

1943 yılının ortalarından sonra Yedek Subay okulu zırhlı vasıtalar defi takımında şahitlerden onbaşı **Salih Ezer**'in ve bunu müteakıp Yedek Subay okulunda 2'nci bölükte bulunan **Fehmi Kurucu**'nun kıta adreslerile isimleri **Reşat Fuat** tarafından **Hikmet Elin**'e bildirilmiş ve bunlarla temasa geçerek hücre teşkil etmesi direktifi verilmiştir.

Ankara teşkilâtına dahil olanlardan;

A- İrfan Elin:

Yukarıda yazılı olduğu gibi **İrfan Elin** ağabeyisi **Hikmet Elin**'in daimi tesir ve nüfuzu altında kalarak onun kendisine telkin ettiği komünizm fikirlerile aşılanmış ve ağabeysinin bu işlerdeki harekâtına kendisini de uydurmak zorunda kalmıştır.

İrfan Elin ağabeysinin **Zeki Baştımar**'la yaptığı konuşmaları ağabeysinden işittiği evde yazı makinesi ile teksir edilen bültenleri de görmüştür.

Ağabeysi **Hikmet Elin** de kendisine bu bültenlerden vermiş ve okutmuştur.

Posta, telgraf ve telefon umum müdürlüğünün 1941 yılında Ankara'da açtığı kursa gelenler arasında bulunan mevkuflardan yedek üsteğmen **Tevfik Dilmen**'le **İrfan Elin** tanışmış, ahbap olmuş ve **Tevfik Dilmen** de kendisine komünizm propagandası yaparak olgunlaşmasına çalışmıştır.

Tevfik Dilmen ayrıca o tarihte Dil, Tarih ve Coğrafya fakültesinde okuyan mevkuflardan **Ziya Nur Erün**'le de tanışmış, komünizm fikirleri üzerinde konuşarak propaganda yapmış ve **Ziya Nur Erün**'ü de olgunlaştırmış ve kurs hitama erip Balıkesir'e hareket edeceği sırada **Ziya Nur Erün**'ü **İrfan Elin** ve **Hikmet Elin**'le tanıştırarak bağlamış (*ve şimdiden sonra bu arkadaşlarla temas edeceksin, onlar seni yetiştirecekler*) demiştir.

İrfan Elin bundan sonra **Ziya Nur** ile aynı fikirler üzerinde ko-

nuşmağa devam etmiş ve komünizm propagandasını yapmış, fakat bir müddet sonra **Ziya Nur Erün** yüksek mühendis okuluna girmek maksadile İstanbul'a gittiğinden temasları kesilmiştir.

1943 yılında yedek subay okuluna öğrenci olarak gelen **Ziya Nur Erün** tekrar **Hikmet Elin** ve **İrfan Elin**'le temasa geçmiştir.

Bundan sonra da **Salih** onbaşile **Fehmi Kurucu**'nun kıta adreslerile isimleri **Reşat Fuat** tarafından **Hikmet Elin**'e bildirilmiş ve temasa geçerek teşkilâta alması yazılmış olduğundan **Hikmet Elin** de kardeşi **İrfan Elin** vasıtasile **Ziya Nur**'a bu iki adresi vererek her ikisini yedek subay okulunda buldurtmuş ve yine **İrfan Elin** delâletile kendisile temasa geçirtmiştir ve aşağıda yazılı olduğu gibi **Fehmi Kurucu** ile **Salih Ezer** Ankara teşkilâtı içine alınmıştır.

B- Fehmi Kurucu:

Yedek subay okuluna öğrenci olarak gelmeden evvel komünizm fikirlerile aşılanmış ve bu fikirleri benimsemiş bir komünisttir. Sabıkalı komünistlerden ölü **Hulusi** adındaki dayısı ilk evvelâ kendisinin fikirleri üzerinde işlemiş ve dayısı vasıtasile tanıdığı **Nihat Balyoz**'la temasa geçmiş ve **Nihat Balyoz**'da bu kişiye komünizm fikirlerini aşılamıştır.

Nihat Balyoz kendisini bilâhare mevkuflardan **David Nae** ile tanıştırmış ve ona bağlamıştır.

Fehmi Kurucu yedek subay okuluna gelmeden evvel yüksek ticaret fakültesine girmiş ve bir sene bu fakültede okumuş.

1943 yılında teşkilât kurulmağa başlayınca ve yukarda Kadıköy mıntıkası kısmında yazılı olduğu gibi üniversiteler arasında propaganda yapmak, sempatizan yetiştirmek hücre teşkil etmek amacile **Sebati Selimoğlu**, mevkuflardan hukuk fakültesi son sınıf öğrencilerinden **Aram Pehlivanyan**'ı **David Nae** ile tanıştırmış **David Nae** de kendisine bağlı bulunan **Fehmi Kurucu** ile **Aram Pehlivanyan**'ı tanıştırarak Heybeliada'da buluşmağı kararlaştırmışlar ve burada

buluştukları vakit **David Nae** her ikisine de (*Üniversiteler içinde yapacakları komünizm propagandası*) vazifesini vermiş ve bu suretle kendisine bağlı olmak üzere (**Aram Pehlivanyan-Fehmi Kurucu**'dan müteşekkil üniversitelilerden bir hücre teşkil) edilmiştir.

Fehmi Kurucu; 1943 yılında yedek subay okuluna gelmek için Menemen'deki hazırlık kıtasına gittiği zaman bu kıtaya gelen **Mustafa Arhavi** adındaki kişi ile ahbap olmuş ve buna da komünizm fikirlerini aşılamıştır.

Hazırlık kıtası müddeti bitip Ankara'ya gelirken İstanbul'a uğramış ve İstanbul'da **David Nae** ile tekrar temasa geçmiş ve komünizm fikirlerini aşıladığı ve sempatizan grubuna koyduğu yedek subay okulu öğrencilerinden **Mustafa Arhavi**'yi de **David Nae** ile tanıştırmıştır.

David Nae; **Fehmi Kurucu**'yu Ankara teşkilâtına tanıtmak ve Ankara teşkilâtına sokmak için okuldaki adresini istemiş, **Fehmi Kurucu** da o adresi henüz bilmediğini ve okula gittikten sonra anlaşabileceğini söylemiş ve netekim yedek subay okuluna geldikten sonra İstanbul'a izinli gittiği vakit **David Nae**'ye okuldaki adresini vermiştir. **David** de **Fehmi Kurucu**'nun adresile **Nihat Balyoz**'un kendisine verdiği şahitlerden **Salih** onbaşının adreslerini Ankara'daki teşkilâta bildirmek üzere **Sebati Selimoğlu**'na ve **Sebati Selimoğlu** da **Reşat Fuat**'a yermişler ve **Reşat Fuat** da **Hikmet Elin**'e **Emine Aytaç** adresile bildirmiştir.

Hikmet Elin; yukarıda da yazılı olduğu gibi **Salih** onbaşı ve **Fehmi Kurucu**'yu **Ziya Nur Erün** vasıtasile buldurmuş ve temasa geçerek Ankara'daki teşkilâta almış ve yedek subay okulunda hücre teşkilâtını kurdurmuştur.

Fehmi Kurucu evvelâ **İrfan Elin'**le tanışmıştır. **İrfan Elin**'e (*parola nedir*) diye sormuş ve **İrfan Elin** parolayı bilmediğinden cevap verememiş (*ağabeyim biliyor*) demiş ve ikinci defa **Hikmet Elin**'le buluştukları zaman **Hikmet Elin**'e de parolayı sormuş, **Hikmet Elin** (*Nihat*) demiş, **Fehmi Kurucu**'da (***David değil mi***)

demiş ise de **Hikmet Elin** (*bana **Nihat** parolasını verdiler*) demesi üzerine **Fehmi Kurucu** da **Nihat Balyoz**'u esasen tanıdığı için de bu parolayı kabul edip Ankara teşkilâtına girmiştir.

Fehmi Kurucu, **Hikmet Elin**'le konuşurken yedek subay okulunda bir arkadaşı daha olduğunu söylemiş ve **Hikmet Elin**'le yedek subay okulu içinde (**Fehmi Kurucu -Ziya Nur Erün - Mustafa Arhavi**'den) müteşekkil bir hücre teşkil ettiğini söyleyerek üç yedek subay okulu öğrencisini birbirine bağlamış **Fehmi Kurucu**'yu hücre kâtibi yapmıştır.

Bu suretle yedek subay okulunda bulunan üç askerî şahıstan müteşekkil bir komünistlik hücresi kurulmuş olduğundan **Hikmet Elin** kendisine gönderilen neşriyattan bunlara da vererek okutmuştur.

Fehmi Kurucu hücre kâtibi olduğu için, okul içinde **Ziya Nur Erün**'le **Mustafa Arhavi**'yi birbirlerine tanıştırmış ve hattâ **Ziya Nur Erün**'e (*Partiye sadakat göstereceğine*) dair yemin de ettirmiş ve Gençlik parkında oturarak bu iki arkadaşına (*Partinin görüşleri ve dilekleri*) başlığile yazılmış bülteni anlatmış ve izah etmiştir.

Onbaşı **Salih Ezer** de **Hikmet Elin**'le tanıştıktan sonra, **Hikmet Elin**'in direktifi ile **Ziya Nur Erün** delaletile **Fehmi Kurucu**'ya tanıştırılmış ve yaptıkları konuşmada **Fehmi Kurucu**, **Salih** onbaşıya (*biz okulda üç kişilik bir hücre teşkil ettik. Seninle dört kişi olacağız. Bana bağlı olacaksın. Beraberce çalışacağız)* talimatını vermiştir ve bültenleri alıp okumuş ve hattâ **Mustafa Arhavi**'ye de verip okutmuştur.

C- Ziya Nur Erün:

Malî durumu sonradan bozulmuş bir aile çocuğudur. Tahsil devrelerinde çektiği mali sıkıntılardan dolayı ruhen isyankâr olmuş ve her şeyi kötü görmeğe başlamıştır. Bu ruhî halet içerisindeyken Ankara'da Dil, Tarih ve Coğrafya fakültesine girmiş ve orada bir sene okuyabilmiştir.

1941 yılında bu fakültede iken **Tevfik Dilmen** ve **İrfan Elin**'le tanışmış, her ikisi de **Ziya Nur**'un ruhî haletindeki bozukluktan istifade ederek kendisini istismar etmişler ve komünizm fikirlerini aşılamağa başlamışlardır.

Ziya Nur bu telkinleri benimsemiş ve komünist fikirli olmuştur.

Tevfik Dilmen P.T.T. kursunun hitamında Balıkesir'e giderken, olgunlaştığını gördüğü bir kişiyi, komünizm fikirleri üzerinde evvelden anlaştığı **Hikmet Elin** ve **İrfan Elin**'le tanıştırmıştır. Bu tanışma **Ziya Nur**'un kaldığı otelin kapısı önünde olmuş ve hattâ **Hikmet Elin**'den alınan bir çift iskarpin kendisine verilmiş ve muhtelif zamanlarda **Hikmet, İrfan Elin** taraflarından para yardımı yapılmıştır.

Tevfik Dilmen Ankara'dan ayrıldıktan sonra **Ziya Nur Erün** bir müddet daha **İrfan, Hikmet Elin'**le temasta bulunmuş 1942 yılında İstanbul'a giderek Yüksek Mühendis okuluna girmiş, bir sene okumuş ve nihayet 1943 yılında Yedek subay okuluna geldikten sonra, **İrfan Elin** ve **Hikmet Elin**'le tekrar temasa geçmiş ve komünistlik faaliyetine başlamışlardır.

Bidayette Yedek subay okulunda bulunan askerî şahıslardan yalnız **Ziya Nur Erün** Ankara komünist partisine dahil iken bilâhare İstanbul'dan **Reşat Fuat'**ın isimlerini ve kıta adreslerini bildirdiği **Fehmi Kurucu** ve **Salih Onbaşı** ile de tanışmış, bunları **İrfan** ve **Hikmet Elin**'le de tanıştırmış. **Fehmi Kurucu, Mustafa Arhavi**'yi de kendisine tanıştırdıktan sonra Yedek subay okulu içinde ve askerî şahıs oldukları halde hücre teşkilâtına girmiş, bültenler almış, okumuş, **Fehmi Kurucu**'ya da vermiş ve bu suretle faaliyeti de devam ettirmiştir.

D- Mustafa Arhavi:

Ankara tahkikatı kısmında tafsilen yazılı olduğu gibi yedek subay olmak üzere Menemen'deki hazırlık kıt'asına gittiği vakit bu kıtaya

gelen **Fehmi Kurucu** ile tanışmış ve ahbap olmuştur. **Fehmi Kurucu** kendisine Yugoslavya'daki siyasî partiler hakkında sormuş, bilgi istemiş ve **Mustafa Arhavi** de verdiği cevaplarla **Fehmi Kurucu**'nun dikkat nazarını çekmiş ve bunun solcu fikirli olduğunu ve kendisine yapacağı propaganda ile elde edilebileceğini anlamış ve bunun üzerine hazırlık kıtasında bulundukları müddet içinde komünizm propagandası yaparak **Mustafa Arhavi**'yi sempatizan durumuna koymuştur. Hazırlık kıtası bitip Ankara'da Yedek subay okuluna gelirlerken İstanbul'a uğramışlar ve bu gelişten istifade eden **Fehmi Kurucu, David Nae** ile temasa gelerek elde ettiği **Mustafa Arhavi**'yi **David Nae**'ye tanıştırmıştır. Bundan sonra Ankara'ya gelen bu iki arkadaş Yedek subay okulunda okurlarken temaslarına devam etmişler ve daha evvel yazılı olduğu gibi İstanbul'dan **Fehmi** ve **Salih Ezer**'in kıta adreslerile resimleri **Reşat Fuat** tarafından **Hikmet Elin**'e bildirmiş ve **Hikmet Elin** de kardeşi **İrfan Elin** vasıtasile ve **Ziya Nur** delâletile **Fehmi Kurucu** ve **Salih Onbaşı** ile tanışıp partiye aldıktan sonra **Fehmi Kurucu**'nun **Mustafa Arhavi**'yi söylemesi üzerine (**Fehmi Kurucu, Ziya Nur Erün** ve **Mustafa Arhavi**)'den müteşekkil yedek subay okulu içinde ve askerî şahıslardan mürekkep bir hücre kurulmasını bildirmiş ve **Fehmi Kurucu** da bu hücreyi teşkil etmiştir.

Bundan sonra Dil, Tarih ve Coğrafya fakültesinde çıkan sağcı ve solcu kavgaya dahil solcuların kimler olduğunu ve isimlerinin tesbit edilmesini ve okul idaresince sorulmuş suallerin ele geçirilmesini **Hikmet Elin, Ziya Nur**'a söylemiş, **Ziya Nur** ile **Mustafa Arhavi** bu işi bu fakültede tanıdığı **Asım Akşar** ve **Nabi Dinçer**'den tahkik ederek tesbit etmişlerdir. Bu hususdaki isimleri ve sualleri gösterir. **Mustafa Arhavi**'nin el yazısı ile yazılmış kağıt ve ehlihibre raporu deliller dosyasındadır. Yedek subay okulunda teşkil eden bu hücreden sonra partinin görüşleri ve günün meseleleri bültenleri hakkında kendisine de bilgiler verilmiş ve hattâ **Fehmi Kurucu**'nun kendisine verdiği bülteni de okumuştur.

E- Zeki Baştımar:

Yukarda Ankara tahkikatı kısmının baştarafında ve **Hikmet Elin**'e ait olan kısımda yazılı olduğu gibi **Hikmet Elin**; 1941 yılında vazife ile İstanbul'a gidip **Reşat Fuat** ile tanışarak direktif aldığı vakit kendisinin Ankara'da bulunan **Zeki Baştımar**'la da tanışması ve temas etmesi ve komünizm fikirleri üzerinde **Zeki Baştımar**'ın kendisini yetiştireceği ve ondan talimat alması lâzım geldiği hakkında **Reşat Fuat**'tan direktif almıştır.

Hikmet Elin; İstanbul'a gitmeden evvel tanıdığı komünist fikirli **Burhan Okyalaz** vasıtasile **Zeki Baştımar**'la tanışmış ve temasa geçmiş ve onunla komünizm fikirleri üzerinde konuşmuştur. **Reşat Fuat**'ın gönderdiği mektupları **Zeki Baştımar**'a okutmuş ve **Macide Çetin** adresini de **Zeki Baştımar**, **Hikmet Elin**'den almıştır.

Bundan başka **Zeki Baştımar** ilk defa gönderilen partinin görüşleri ve dilekleri adındaki 13 sahifelik bültenin aslını da **Hikmet Elin**'den almış, okumuş ve **Hikmet Elin**'e bu bültendeki esasları ve maksadı anlatarak izah etmiştir ve yine günün meseleleri başlığı çıkan bültenleri **Hikmet Elin**'den alıp okumuş ve bunları da izah etmiştir.

Zeki Baştımar hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerinde **Hikmet Elin**'in bu hususlara dair söylediklerini kabul etmemiş ise de gerek **İrfan Elin**'in ifadelerinde ve gerek **Hikmet Elin**'in tesbit edilen hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerindeki **Zeki Baştımar**'a ait olan hususlar her hangi cürüm atfı durumunda olmadığını ve buna da hiç bir mantıki sebep bulunmadığını göstermektedir.

Zeki Baştımar 1943 yılının Eylül ayında izinle İstanbul'a gittiği zaman **Reşat Fuat**'ın asker kaçağı olarak saklandığı ve bu teşkilâtı idare ettiği ve neşriyatı yazıp teksir ettiği eve gitmiş ve bir gece **Reşat Fuat** ile eşi **Suat Derviş**'e misafir olarak bu evde kalmıştır. Halbuki bu ev buraya kadar ve bundan sonra yazılı sebeplerden dolayı çok gizli tutulan ve yalnız komünist partisile ilgisi olup tamamen itimat edilen **Sebati Selimoğlu**, **Münür Belen** gibi şahıslar

tarafından malûm olan ve başkaları için bilinmeyen bir evdir. Böyle olduğu halde **Zeki Baştımar**'ın **Suat Derviş** vasıtasile bu eve götürülmesi **Reşat Fuat** ile konuşması ve hele buluşmanın partinin görüşleri ve dilekleri bülteninin neşrinden ve **Hikmet Elin**'e gönderilip kendisine de verildiğinden sonra vukua gelişi **İrfan Elin** ve **Hikmet Elin**'in ifadelerini teyit eder mahiyette olduğunu göstermektedir.

Hikmet Elin'in yaptığı bütün işler, **Zeki Baştımar**'a bildirilmiş ve **Zeki Baştımar**'ın verdiği direktif dahilinde hareket edilmiştir. Netekim **Hikmet Elin** (*Ankara komünist partisi teşkilâtını ve bu teşkilâta alınan gerek sivil ve gerek askerî şahısları isimlerile birlikte **Zeki Baştımar**'a bildirdiğini ve anlattığını ve kendisinin **Zeki Baştımar** tarafından idare edildiğini*) söylemiştir. **İrfan Elin** de (*Ankara teşkilâtının başında **Zeki Baştımar** adındaki şahıstır. Ağabeyim bu teşkilâtta ikinci kademedir. Bu **Zeki Baştımar**'ı yakalayın ve sorguya çekin asıl esaslı bilgi ondadır*) demek suretile **Hikmet Elin**'in ifadesini teyit etmiştir.

Suat Derviş hazırlık tahkikatı ifadesi alınırken (*evvelâ **Zeki Baştımar**'ın eşile buluşup konuşturduğunu ve bir gece misafir kaldığını ifade alan hâkime söylememiş ve inkâr etmiş olduğu halde*) aradan birkaç saat geçtikten sonra tekrar ederek (*efendim; **Zeki Baştımar** işini inkâr etmiştim. Fakat şimdi düşündüm bu inkârın doğru olmadığını anladım, tekrar ifademi alınız size bu işi de anlatacağım*) demiş ve netekim ikinci defa alınan ifadesinde **Zeki Baştımar** işini de anlatmıştır. İşte bu ifadeler ile de **Zeki Baştımar**'ın parti teşkilâtına dahil ve Ankara işinin **Hikmet Elin** vasıtasile idare eden bir şahıs olduğu tesbit edilmiştir.

H- Yedek üsteğmen Tevfik Dilmen:

Eskidenberi sosyalizm ve komünizm eserlerini okuyarak bu fikirleri benimsemiş ve muhitine yaymağa çalışmış bir şahıstır. Biraz aşa-

çıda maznunlardan **Güngör Karel** ve **Acar Uzgider** haklarında bilgi verilirken bu kişinin faaliyetinin eskiden olduğu ve Ziraat Enstitüsü'nde okurken sempatizan yetiştirdiği görülecektir. 1941 senesinde Ankara'ya kursa geldiği zaman tanıştığı **İrfan Elin**, **Hikmet Elin** ve **Ziya Nur Erün**'le bu konular üzerinde konuşup propaganda yapmış ve **Ziya Nur Erün**'ü sempatizan durumuna getirdikten sonra **Hikmet Elin** ve **İrfan Elin**'e teslim-etmiştir.

Hikmet Elin İstanbul'a vazife ile gidip **Reşat Fuat**'la tanıştıktan ve direktif aldıktan sonra **Tevfik Dilmen**'le yaptığı muhaberelerde (*bu parti işlerini*) ona da bildirmiştir. **Tevfik Dilmen**; **Hikmet Elin**'den aldığı bilgiler üzerine yedek üsteğmen olarak orduya girdikten sonra da bu işlerle ilgisini devam ettirmiş ve **Hikmet Elin**'e yazdığı 31/1/1944 tarihli mektup ile parti işleri hakkında bilgi istemiştir ve **Hikmet Elin**'in İstanbul'la bağlılığını ve parti dahilindeki faaliyetini bildirdiği içindir ki bu mektupta (*İstanbul'dakilerle teması olduğundan*) bahsederek **Hikmet Elin**'den bilgi istemiştir. **Hikmet Elin**'e evinin ve vazifesinin adresini vermiş ise de, **Hikmet Elin** bu iki adresi de tehlikeli gördüğünden, **Tevfik Dilmen**'e, göndermek istediği neşriyattan göndermemiştir.

Tevfik Dilmen'in **Hikmet Elin**'e yazıp ele geçen ve dosyada olan bu mektubu hakkında **Hikmet Elin**'e sorulup verdiği cevaplar da gösteriyor ki, **Tevfik Dilmen** askeri şahıs olarak orduda vazife gördüğü sıralarda bile bu işlerle irtibatını muhafaza ve **Hikmet Elin**'le birlikte çalışmalarına devam etmiştir.

Tevfik Dilmen'in komünist partisi işlerile olan ilgisini ve bu partinin teşkilâttaki hususiyetlerine ve çalışma şekillerine karşı olan bilgisini gösterir delillerden birisi de, Ankara askerî ceza evinde bulunurken ve ilk tahkikat sırasında mevkuflar sorguya çekilirken bunlara verdiği ve ceza evi müdürlüğü tarafından ele geçirilip ifadeler ve zabıt varakalarile tesbit edilen dava dosyasındaki yazılı vesikalardır.

Tevfik Dilmen bu ifadelerde yazılı olduğu gibi mevkuflara kapalı bulunduğu odanın penceresinden (*vereceğiniz ifadelerde komünist partisi yoktur, hücre yoktur, böyle birşey bilmiyoruz, aidat vermedik, muhtaç arkadaşımıza borç para verdik, arkadaşlar arasında toplanıp konuşurduk, fakat konuşma günün meseleleri üzerindedir, hazırlıktaki ifadenizi kabul etmeyiniz, korkuyla verdik deyiniz*) gibi talimat vermiş ve maznunların mevkuf oldukları bu komünistlik işlerinin kâmilen inkâr edilmesini bildirmiş ve bu müdafaasının (*partinin müdafaası*) olduğunu söylemiştir. Bu da gösteriyor ki, **Tevfik Dilmen** eski bir komünisttir. Eskiden beri komünizm üzerinde çalışmış faaliyet göstermiş ve komünist partisinin bütün hususiyetlerine vakıf bulunmuştur.

Bunun için gerek **İrfan Elin**, **Hikmet Elin** ve gerek **Ziya Nur Erün**'ün ifadelerinde **Tevfik Dilmen**'e ait söyledikleri hususların hepsi doğrudur ve **Hikmet Elin'**e yazdığı mektuptaki maksadın dahi, yine **Hikmet Elin**'in izah ettiği gibidir. Bu deliller ile de **Tevfik Dilmen**'in komünist partisi içinde **Hikmet Elin**'le birlikte çalışan maznun bir askerî şahıs olduğu anlaşılmıştır.

V- Acar Uzgider:

Romanya'nın Gagauz Türkleri'ndendir. Türkiye'ye gelmiş ve yüksek tahsilini Türkiye'de yapmıştır. Ankara Ziraat Enstitüsü'nde okurken **Tevfik Dilmen** ile aynı okulda tanışmış ve ahbap olmuştur. **Tevfik Dilmen** kendisine Ziraat Enstitüsü'nde iken komünizm fikirlerini aşılamıştır. 1941 yılında Ankara'da açılan P. T. T. kursuna geldiği zaman **Tevfik Dilmen**, **Acar** ile tekrar temasa geçmiş ve yine bu kursta iken **Acar**'ı, **Hikmet Elin** ile tanıştırmıştır. Bundan sonra **Hikmet Elin Acar**'la teması muhafaza etmiş 1943 yılında komünist partisi kurulup partinin görüşleri ve günün meseleleri başlıkları altında yapılan neşriyat geldikçe **Hikmet Elin** bu neşriyatı **Acar**'a vermek istemiş ve **Acar** da (*bunların benim yanımda*

kalması doğru değildir, ben sizdenim, okuyalım, anlamaklığım kâfidir) diyerek bütün bu neşriyatı okumuş ve **Hikmet Elin**'e iade etmiştir. **Hikmet Elin** bu kişi hakkındaki açık ifadelerine göre **Acar Uzgider** de **Hikmet Elin**'e bağlı olmak üzere Ankara komünist partisi içine girmiş bir şahıstır. **Hikmet Elin**'in ifadesinden başka **İrfan Elin**'in de ifadesi bu hususu teyit etmektedir.

Z - Güngör Karel:

Acar gibi bu da Romanya Gagauz Türkleri'nden olup bu da Türkiye'ye gelmiş ve Yüksek Ziraat Enstitüsü'nü bitirmiştir. 1943 yılında SeyhanZiraat mücadele memurluğuna tayin edilip Ankara'dan ayrılmıştır. **Tevfik Dilmen** Ziraat Enstitüsü'nde okurken **Acar Uzgider**'le birlikte bununla da ahbap olmuş, yanlarına sokulmuş, fazla ilgi göstermiş ve konuşmalar ilerledikçe yavaş yavaş komünizm propagandasını yapmağa başlamış ve bu siretle **Güngör Karel**'i de sempatizan durumuna koymuştur. 1941 yılında P.T.T. kursuna geldiği vakit yine **Karel**'le temasa geçmiş ve **Hikmet Elin**'le bu arkadaşını da tanıştırarak **Hikmet Elin**'e bağlamıştır. **Hikmet Elin Güngör Karel**'in Adana'ya gidişi tarihine kadar kendisile temas etmiş ve Adana'ya gittikten sonra da Adana'ya gittiğini **Reşat Fuat**'a mektupla bildirmiş ve **Reşat Fuat** da verdiği cevapta (*kendisini Adana'daki teşkilâtla tanıştıracağım, kendisile tanışacak olan şahıs; ben İstanbul'dan geliyorum, parolasını vererek tanışacaktır*) diye yazmış ve **Hikmet Elin**'de bu hususu **Güngör Karel**'e bildirmiştir. **Güngör Karel** Adana'da sempatizan tedarik etmek istemiş fakat (*henüz muvaffak olamadığını ve **Reşat Fuat**'ın tanıştıracağı şahsında gelip henüz tanışmadığını*) dava dosyasında bulunan ve **Hikmet Elin**'e yazdığı karşılık mektupla bildirmiş ve bu işin ne olduğunu sormuştur. **Güngör Karel**'in bu şifreli mektubu hakkında **Hikmet Elin**'in verdiği ifade çok sarihtir. Bu delillere göre de **Güngör Karel**'in **Acar Uzgider** gibi **Tevfik Dilmen**'in propagandası ve telkinatı ile komü-

nist olduğu ve **Hikmet Elin**'e bağlı bulunduğu anlaşılmış ise de 1943 yılının başından beri Adana'da bulunması **Reşat Fuat**'a bildirilerek Ankara teşkilâtından çıkmış olması, bu teşkilâta girdiğine dair delil tesbit edilememesi bakımından cürmü iki numaralı Askerî mahkemenin vazifesi dışında kalmakta ve **Hikmet Elin**'in ifadeleri karşısında umumî kazayı ilgilendiren suç işlediği anlaşılmaktadır.

M- Şevket Endürüst:

Hikmet Elin ve **İrfan Elin**'in ifadelerine göre bu kişinin de komünist olduğu ve hatta **Hikmet Elin** günün meseleleri bülteninden **Şevket Endürüst**'e de verip okutması için kardeşi **İrfan Elin**'e verdiğini ve fakat kardeşinin bu bültenleri **Şevket Endürüst**'e verdiğini veya okuyup okumadığını bilmediğini söylemiş olmasına ve kardeşi **İrfan Elin**'in dahi ifadesinde bültenlerden hiç birisinin **Şevket Endürüst'e** okumamış olduğunu söylemesine ve maznun **Şevket Endürüst**'ün bu hususları kâmilen reddetmesine ve hâdisede kendisinin bu teşkilâta girdiğine dair başka bir delilinde bulunmadığının anlaşılmış olmasına göre **Şevket Endürüst**'ün askerî kazayı ilgilendiren 2 numaralı askerî mahkemenin vazifesi içine giren bir cürmü tesbit edilememiş, **Hikmet Elin**'in ifadesine göre umumî kazayı ilgilendiren cürmü olduğu anlaşılmıştır.

N- Salih Ezer:

1939 senesinde Feshane fabrikasında eskiden tanıdığı Ayvansaray un fabrikasında tornacı **İbrahim Yürüyüş** adındaki arkadaşı kendisine komünist fikirlerini aşılamıştır. Komünizm fikirlerini taşıyan eserler verip kendisine okutmuştur. İstanbul Maliye memurlarından iken Belediye işlerine geçen **Burhan** ve Feshane fabrikası muhasebesinde çalışan **Ahmet Gürpınar** adlarındaki arkadaşları vasıtasile ressam **Nihat Balyoz** ile tanışmıştır. Bu **Nihat** da kendisine komü-

nizme ait kitaplar vererek okutmuş ve komünizm hakkında telkinlerde bulunmuştur.

Mart 942 yılında asker oluncaya kadar yukarda adları geçenlerle temas etmiş ve **Nihat Balyoz**'un tavsiyesile Bakırköy çimento fabrikasında **Elektrikçi Ahmet** ve Sirkeci garında gişe memuru **Mehmet Anter** ve İstanbul sebze halinde **Bulgaristanlı Ziya** ile komünistlik mevzuları üzerinde görüşmek üzere temasa gelmiştir.

1942 yılında asker olarak şimdi bulunduğu kıtaya geldikten sonra her altı ayda bir İstanbul'a izinli olarak gitmiş ve bu sıralarda **Nihat Balyoz**'un isteği üzerine kıta adresini ona vermiş ve Ankara'ya döndükten birkaç hafta sonra **Ziya Nur** adında yedek subay okulundan birisi yanına gelerek adını sormuş ve onunla tanışarak ve onun delâletile ve **Nihat Balyoz**'un verdiği direktif dahilinde **Hikmet Elin** ve **İrfan Elin** adında Ankara'daki komünist teşkilâtı mensuplarile de tanışmıştır. **Hikmet Elin** kendisine **Ziya Nur Erün**'e verilmek üzere üç muhtelif mevzularda broşürler vermiş ve fakat **Salih Ezer** bunları **Ziya Nur Erün**'e vermiyerek yakalanmadan bir gün önce sobaya atarak yaktığını söylemiştir. **Hikmet Elin** kendisine yedek subay okulunda üç komünist öğrenci olduğunu ve onlarla tanışacağını bildirmiş ve **Ziya Nur** delâletile **Fehmi Kurucu** ile tanışmış ve **Fehmi Kurucu**'ya bağlı olmak üzere kendisi ve **Ziya Nur Erün**'den mürekkep bir hücre kurmuşlar ve fakat üçüncü yedek öğrenci olan **Mustafa Arhavi** ile henüz tanışamamıştır. **Salih Ezer, Fehmi Kurucu** ve **Ziya Nur Erün**'le görüşürken kıtalarında **Sebahattin Onbaşı** adında bir sempatizan olduğunu ve onun evinde buluşup konuşabileceklerini söylemiştir. Fakat bu kişinin asker olmadan evvel muhitinde ve çalıştığı yerlerde memleketin ve milletin menfaatlerine aykırı harekette bulunanları ve propagandaları tesbit edip bildirmek vazifesini almış ve bu vazifeyi 1941 yılından beri yaparak asker oluncaya kadar verdiği müteaddit raporlarla bildirilmiş ve asker olduktan sonra da Ankara işinin iç yüzünü

öğrenip bildirmek ve faillerini yakalatmak istemiş ve bunun için temasa geçerek içlerine girmiş ve konuşmalar yapmış, bültenler almış, **Sebahattin Onbaşı**'nın evini temin ederek toplantı yapmak ve buraya gelecekleri öğrenmek ve bunlar olduktan sonra haber vermek istemiş ise de ilgili makamlarca hadiseye elkonması üzerine bunları yapmağa muvaffak olamamıştır. Maznunun kendisine verilen gizli vazifeyi yapmak maksadile hareket ettiği, şahitlerden **Burhan Oktay**'ın, Eyüp parti başkanı **Doktor Hilmi Katoğlu**'nun ve onbaşı **Sabahattin Koruköy**'ün yeminli şahadetlerile anlaşılmış ve sabit olmuştur. Bütün bu işleri **Salih Ezer** memlekete hizmet gayesile yapmış ve vazifesinde samimi olduğunu göstermiştir.

Bunun için ne askerî kazayı ve ne de umumî kazayı ilgilendiren hiçbir suçu sabit olmamıştır.

(Ankara tahkikatının Dil, Tarih ve Coğrafya fakültesine ait olan kısmına gelince:)

Yedek subay okulunda öğrenci **Ziya Nur Erün** ve **Mustafa Arhavi** ve **Fehmi Kurucu**'nun ifadelerile **Ziya Nur Erün**'ün evrakı arasında ele geçen Dil, Tarih ve Coğrafya fakültesinde öğrenci **Asım Akşar** ve **Nabi Dinçer** adlarının ve ayrıca mektep idaresi tarafından sorulmuş 12 sualden yedi sualin yazılı olduğu görülmüş ve bu kâğıt üzerinde de inceleme yapılarak Dil, Tarih ve Coğrafya fakültesinde geçen yıl sağcı ve solcu öğrenciler arasında kavga olduğu ve okul idaresinin hâdiseye elkoyduğu ve bazı öğrencilere 12 sual sorduğu ve bu hâdisenin **Hikmet Elin** tarafından duyularak solcu öğrencilerin kim olduğunu ve bu sorulan 12 sualin neden ibaret bulunduğunun tesbit edilmesinin kendilerine söylenmiş olduğundan 5 solcu öğrenciden ikisinin ismile 7 sualin tesbit edilebildiği ve **Ziya Nur Erün** ile **Mustafa Arhavi**'nin bu iş için **Asım Akşar**, **Nabi Dinçer**'le temasa geçmek istedikleri ve bunun için tanıdıkları **İhsan Korkmaz** adındaki öğrenciye müracaat ettikleri anlaşılmış ve bu işin aydınlatılması ve askerî şahıslarla birlikte işlenmiş bir ko-

münistlik faaliyeti olup olmadığının tesbiti maksadile adı geçen sivil öğrencilerin de sorguya çekilmelerine kanunî lüzum hâsıl olmuş ve bu öğrenciler dinlenirken tahkikat Dil, Tarih ve Coğrafya fakültesindeki bazı kişilere intikal eylemiştir.

Tahkikat sırasında adları geçenlerden **İhsan Korkmaz** ve onun adlarını verdiği kişiler ve bunları ilgilendiren diğer şahitler dahi dinlenmiştir.

Tahkikat sonunda:

1- Maznunlardan **Sefer Aytekin**'in: Dil, Tarih ve Coğrafya fakültesi öğrencilerinden **Mehmet Balkan**'a ve Hukuk fakültesi talebelerinden **Ferudun Gölönü**'ne komünizm propagandası yaptığı ve bu fikirleri telkin etmek istediği şahitlerin ifadelerinden anlaşılmakta ise de bu sonucun 2 numaralı askeri mahkemenin el koyduğu komünistlik tahkikatile ilgisi olmadığı ve umumî kazayı ilgilendiren bir suç olduğu anlaşılmıştır.

2- Maznunlardan **Nabi Dinçer**'le **Nezih Fıratlı**'nın: Dil, Tarih ve Coğrafya fakültesi öğrencilerinden **Halûk Opan**'a komünizm propagandası yaptıkları ve bu fikirleri telkin etmek istedikleri ifadelerden anlaşılmakta ise de bunların suçları da umumî kazayı ilgilendiren suçlardan olduğu görülmüştür.

3- Maznunlardan **Asım Akşar**: Hakkında yapılan tahkikat ise 2 numaralı askerî mahkemeyi ve umumî kazayı ilgilendiren suç işlediğine dair her hangi bir delil tespit edilememiştir.

3- Karabük hadisesi:

İstanbul tahkikatı izah edilirken **Nihat Çavuşoğlu**, **Jak İhmalyan** vasıtasile Edirnekapı'da **Nihat Balyoz**'la, komünizm üzerindeki bilgisini arttırmak üzere, tanıştığı; bundan sonra **Jak**, **Aram** ve **Nihat Çavuşoğlu** arasında hücre teşkil edildiği; tanışmadan birkaç ay sonra 1942 yılı içinde, **Nihat Çavuşoğlu**'nun Karabük Demir Çelik fabrikaları müessesesi idare memurluğuna tayin edildiği izah edilmişti.

Karabük hâdisesi hakkında yapılan hazırlık ve ilk tahkikat dosyalarına göre: **Nihat Çavuşoğlu** vazifesi başına geldikten birkaç ay sonra izinli olarak, Hukuk fakültesinde Eleme imtihanlarını vermek üzere, İstanbul'a gelmiş; İstanbul'da **Aram Pehlivanyan** ve **Jak İhmalyan**'la temas etmiş; tekrar Karabük'e dönmüştür. Karabük'te **Jak İhmalyan**'dan iki mektup almış, bu mektupların gelişinden 10-15 gün sonra **Avni Güner** isminde bir şahıs Karabük'te **Nihat Çavuşoğlu**'nu görerek (*beni İstanbul'dan Nihat Balyoz gönderdi*) diyerek **Nihat Çavuşoğlu** ile tanışmış ve görüşmüşlerdir. Bu görüşme esnasında **Avni Güner**, **Nihat Çavuşoğlu**'na (*Burada tanıştığın arkadaşlar var mı*) diye komünist fikirli arkadaş tanıyıp tanımadığını sormuş; **Nihat Çavuşoğlu** da **Avni Güner**'e (*Ben henüz arkadaş edinemedim, yoktur. Ben idareciyim, benden çekinebilirler*) demiş ve **Avni**'ye arkadaş tedarikini teklif ve tembih etmiştir.

Bu konuşmadan sonra **Avni Güner** Karabük'te arkadaş tedarikine çalışmış, ezcümle, **Mehmet Vural** (Onbaşı-Altmış), **Ahmet Özok**, sabıkalılardan **Zihni Turgay**, **Mustafa Mete Konuk**, **Halit Saf**, **Ziya Türe** ve şahitlerden **Hüseyin Ürgen** gibi şahıslarla tanışarak bunlara komünizm hakkında propagandalar yapmış, Karabük'te bir komünist cemiyeti teşkil etmek için muhit hazırlamış, bu faaliyete 10/Birincikânun/943 gününe kadar devam etmiş; bu esnada **Mehmet Vural**'ı **Nihat Çavuşoğlu** ile tanıştırmıştır.

Bu suretle Karabük'te hazırlanan komünist muhiti bir cemiyet teşkili için 1943 yılını 1944 yılına bağlayan gece maznunlardan **Zihni Turgay**'ın evinde, yılbaşını bahane ederek, bir toplantı yapmışlardır.

I- Bu toplantıya **Zihni Turgay**, **Hüsnü Ergen**, **Ahmet Özok**, **Mustafa Mete konuk**, **Hüseyin Ürgen**, **Ziya Türe**, **Arap Mustafa Turan**, **Ertuğrul İstanbullu**, **Beşir Hazinedar**, **Şevket Ertekin** ve **Hakkı Morçöl** iştirak etmiştir. Bu şahıslardan **Şevket Ertekin**, **Ertuğrul İstanbullu**, **Ahmet Özok** ve **Hüsnü Ergen** fabrikada askerlik vazifelerini yapan askerî şahıslardır.

Bu toplantıda **Zihni Turgay** arkadaşlarına bir hitabede bulunarak (*Arkadaşlar, biz burada bir gayenin tahakkuku için toplanmış bulunuyoruz bütün insanlık koşar adımla komünizme doğru giderken biz de burada yani Karabük'te bu rejimin ilk hücresini açmak şerefini kazanmış olacağız*) dedikten sonra insan topluluklarından, cemiyetin tarihi tekâmülünden, mülkiyet ve veraset müesseselerinden ve marksizmden, komünizmden uzun uzadıya bahsetmiş; **Zihni**'den sonrada şahitlerden **Beşir Hazinedar** bu mealde bazı sözler söylemiş, meclistekilerin ayrı ayrı fikrine müracaat olunup komünistlik fikri üzerinde anlaştıktan sonra cemiyet için reis ve aza intihabına geçilmiş ve intihaç neticesinde:

Reisliğe **Beşir Hazinedar**, idare heyeti azalıklarına **Hüsnü Ergen, Ahmet Özok, Zihni Turgay** ve **Ziya Türe** seçilmişlerdir. Bu intihaptan sonra da:

1- Toplantıda bulunan şahısların cemiyetin faal azası bulunduklarına ve azanın cemiyetin kararı olmadan cemiyetten ayrılamıyacağına buna muhalif hareket edenlere ölüm cezası verileceğine,

2- Azanın cemiyete aidat vereceğine,

3- İcra komitesini (heyeti idare azalarının) üç ayda bir umumî heyete rapor vereceğine ve intihabın üç ayda bir yenileşeceğine,

4- Azaların komünizm propagandası yapması lâzım geldiğine,

5- Halihazır hükûmeti beyenmiyenleri çoğaltmak için propaganda yapılacağına,

6- Karl Marks'ın Manifesto isimli kitabında yazılı olduğu üzere azanın çalıştığı fabrikalarda bulunan makine aksamını tahrip edeceklerine, karar verilmiş, bu işleri başarmak için icra komitesinin ikinci bir toplantı yapması kararlaştırılarak dağılmışlardır.

II- Bu toplantıdan iki üç gün sonra **Beşir Hazinedar**'ın tanıdığı **Kadriye** isminde bir kadının evinde kararlaştırılan ikinci toplantı yapılmış, bu toplantıya idare heyeti azası olan **Beşir Hazinedar, Hüsnü Ergen, Ahmet Özok, Zihni Turgay** ve **Ziya Türe** iştirak etmiştir.

Toplantıda azanın cemiyete aidat vermesi, cemiyetten ayrılmak istiyenlerin izinsiz cemiyetten ayrılamıyacağı, *Cemiyetin İstanbul merkez komitesine* bildirilmesi hususları konuşulmuştur.

Cemiyetin İstanbul'a bildirilmesi teklifini **Ahmet Özok** yapmış, **Zihni Turgay** buna cevaben (*Henüz cemiyet bir faaliyet göstermedi, faaliyet gösterelim de ondan sonra İstanbul'la temasa geçelim*) demiş, kendisinin (*İstanbul komitesi ile temasta bulunduğunu*) bildirmiş ve **Ahmet Özok**'la bu hususta münakaşaya tutuşmuşlar, münakaşa neticelenemediğinden dağılmışlardır.

III- Yedi veya 8/1/944 günü aynı evde *üçüncü bir toplantı* yapılmış bu toplantıya da **Beşir Hazinedar, Hüsnü Ergen, Ahmet Özok, Zihni Turgay** ve **Ziya Türe** iştirak etmiştir.

Toplantıda **Zihni Turgay** ile **Ahmet Özok** arasında cerayan eden münakaşa devam etmiş ve bu münakaşa devam ederken, herkesin tanıdığı komünist arkadaşlarını cemiyete dahil etmesi meselesi konuşulmuş, **Zihni Turgay** (*Temin edeceği komünist arkadaşlarının hüviyeti hakkında kimseye izahat vermeyeceğini, çalışma tarzının bu yolda olması icabedeceğini*) söylemiş, **Ahmet Özok** ise: (*Demek oluyor ki sen bize itimat etmiyorsun*) diye itirazda bulunmuştur. bu münakaşalarla bir neticeye varılamamış, Reis toplantıyı dağıtmak zorunda kalmıştır.

IV- İlk toplantıya iştirak edenlerden **Hüsnü Ergen**'in toplantı sonunda arkadaşı **Beşir Hazinedar** ile yerlerine dönerlerken **Hüsnü Ergen, Beşir Hazinedar**'a (*Konuşulan ve karar altına alınan işler ve bilhassa komünizm rejimi fena ve tehlikeli birşey olduğundan kendisinin böyle bir fikir taşımadığını tensip ederse bunu ihbar eylemek niyetinde bulunduğunu*) söylemiş **Beşir Hazinedar'**da cevaben; (*Sırası gelsin, bu adamların yapmak istedikleri belki bir fantazidir. Toplantılarda bunları mukni sözlerle doğru yola getirmek mümkündür. Eğer bu kabil olmazsa sonradan ihbar ederiz*) demiştir.

Toplantının ertesi günü yine ilk toplantılarda bulunan **Hüseyin**

Ürgen, Hüsnü Ergen'e: (*Yapılmak istenilen şey doğru bir şey değildir. Yabancı memleket rejimini propaganda etmek Türk gençliğine yakışmaz*) diyerek keyfiyeti ihbar niyetinde olduğunu söylemiş; **Hüseyin**'in bu fikrini **Hüsnü, Beşir Hazinedar**'a bildirmiş; bunun üzerine **Hazinedar, Hüsnü**'ye: (***Hüseyin'i kontrol et, belki samimi değildir hakikî fikrini anla; ben onunla meşgul olurum***) demiş ve neticede bu üç şahıs anlaşmışlardır. **Beşir Hazinedar** bu anlaşmadan sonra vaziyeti Demir çelik fabrikaları müessesesi dahilî inzibat memuru şahit **Ali Rıza Tümtürk**'e ihbar etmiş, bu ihbar üzerine zanlılar sıkı bir kontrol altına alınmış, toplantıları hususî aletler vasıtasile dinlenmiş, dosyada mevcut dinleme zabıtları tutulmuş ve muhbirlerin samimi oldukları anlaşılmıştır.

V- Maznunlar 5/3/944'te dördüncü bir toplantı yapmışlardır. Maznunların üçüncü ve dördüncü toplantılar arasına böyle uzun bir fasıla vermelerinin sebebi **Ahmet Özok**'la **Zihni Turgay** arasındaki münakaşa olmuştur. Toplantıların bu üç aylık intika devresinde maznunlardan **Ahmet Özok** İstanbul'da **Avni Güner**'e bir mektup yazmış bu mektupta kapalı bir ifade ile (*Biz burada bir ticarethane açtık, ticarethaneyi idare edemedik; bize bu işlerden anlar bir adam gönderiniz*) demiş. **Avni Güner** bu mektubu alınca **Ahmet Özok**'un ne demek istediğini anlayarak **Nihat Balyoz**'u bulmuş vaziyeti anlatmıştır.

Nihat Balyoz, David Nae ile **Avni Güner**'i tanıştırmış ve **Avni Güner David**'e Karabük'teki komünistlerin isimlerini vermiştir.

Avni Güner'in vermiş olduğu bu ifadenin doğruluğu **Sebati Selimoğlu**'nun ifadesi ile de teyit edilmektedir. Zira **Sebati Selimoğlu** ifadesinde: (***David Nae** bana Karabük'teki komünistlerin isimlerini verdi, ben de bu isimleri **Reşat Fuat**'a verdim, **Reşat Fuat** okudu, fakat bana yalnız isimler lâzım değil, ben Karabük'e gidip bu kişileri isimleri ile mi bulacağım? bana adresleri de lâzım diye söyledi*) demiştir.

Avni Güner, **David**'e Karabük'teki komünistlerin isimlerini verdikten sonra **Ahmet Özok**'tan gelen mektubu **David**'e göstererek fikrini sormuş ve **David** de (*Şimdi Karabük'tekilere remizli bir mektup yazarsın ve hamili varakanın yani kendilerine müracaat eden adamın ticaret işlerine ehil bir adam olduğunu bildirirsin*) diye direktif vermiştir.

Avni Güner David Nae'den aldığı direktif üzerine Karabük'te **Ahmet Özok** ve maznunlardan **Mehmet Vural** (Onbaşı-Altmış)'a ayrı ayrı birer mektup yazarak (*Size, ticaret işlerinden anlar Tokatlı bir kalfa göndereceğim*) diye cevap yazmış (*Gelecek olan kalfanın Tokatlı **Mehmet Vural**'a müracaat edeceğini*) bildirmiştir.

Bundan sonra **Avni Güner**, **Zihni Turgay**'a da bir mektup yazarak Tokatlı kalfanın başka işi çıktığından gelemeyeceğini bildirmiş ve **Ahmet Özok**'a da dosyada mevcut 12/2/944 günlü mektubu da göndererek Tokatlı kalfanın Karabük'e gelemeyeceğini yazmıştır.

VI- Dördüncü toplantıya tekaddüm eden günlerden bir gün **Zihni Turgay**, **Beşir Hazinedar**'la görüşmüş ve **Beşir Hazinedar**'a (*İstanbul'da **Avni Güner**'den mektup aldığını, ticaret işlerinden anlar bir adamı **Avni Güner**'in Karabük'e göndereceğini, yeniden, toplantı yapıp reis ve aza intihabının yenilenmesi lâzım geldiğini*) söylemiş ve bunun üzerine dördüncü toplantı **Beşir Hazinedar**'ın yeni ceza evindeki odasında yapılmıştır.

Toplantıya **Zihni Turgay**, **Beşir Hazinedar**, **Ertuğrul İstanbullu**, **Hüseyin Ürgen**, **Hüsnü Ergen**, **Şevket Ertekin**'in getirdiği **Mustafa Osmanoğlu** iştirak etmiştir.

Bu toplantıda yeni seçim yapılmış, reisliğe **Zihni Turgay**, azalıklara **Şevket Ertekin**, **Hüseyin Ürgen**, **Hüsnü Ergen** ve **Beşir Hazinedar** seçilmişlerdir.

Bu toplantıda:

1- Şifahi ve tahriri propaganda yaparak gayri memnunları çoğaltmak,

2- Fabrikada hırsızlığı arttırmak,

3- Fabrikada az çalışarak istihsali azaltmak, hususları konuşulmuş, bu mevzu üzerinde kat'i karara varmak için üç gün sonra tekrar toplanmak üzere ayrılmışlardır.

VII- 7-8/3/944 günü aynı yerde Beşinci defa olarak bir toplantı yapılmış. Bu toplantıya **Zihni Turgay**, **Beşir Hazinedar**, **Hüseyin Ürgen**, **Hüsnü Ergen**, **Ertuğrul İstanbullu**, **Mustafa Mete konuk**, **Şevket Ertekin**, **Sami Memiş**, **İbrahim Oralp**, **Yakup Macun** iştirak etmiştir.

Bu toplantıda cemiyete yeni iştirak etmiş olan **Sami Memiş**, **İbrahim Oralp**, **Yakup Macun** gibi şahıslara evvelki toplantılarda verilen kararlar hakkında bilgi vermek için geçen toplantılarda kararlaştırılan hususlar **Zihni Turgay** tarafından tekrarlanmış, **Mustafa Mete konuk** izinli olarak İstanbul'a gideceğinden komünizme ait bazı kitaplar sipariş edilmiş bu kitaplar için para toplanmış, **Yakup Macun** ve **Beşir Hazinedar** para vermişlerdir.

Ayrıca Reis **Zihni Turgay** İstanbul'da bulunan ve İstanbul teşkilâtına dahil olan **Avni Güner**'e verilmek üzere bir mektup yazıp **Mete konuk**'a vermiş ve (*Bu mektubu üzerinde yazılı bulunan adresteki Avni'ye götürüp vereceksin ve burada bir komünist hücresi kurduğumuzu ve bazı kararlar aldığımızı anlatacaksın, ondan bize talimat göndermesini isteyeceksin*) diye gizlice **Mete konuk**'a talimat vermiş ve bu işi yapmasını sıkıca tembih etmiştir.

VIII- Bu toplantıdan beş altı gün sonra 13/3/944 günü reis **Zihni Turgay**'ın evinde bir toplantı daha yapılmış bu toplantıya **Hüsnü Ergen**, **Hüseyin Ürgen**, **Beşir Hazinedar**, **Zihni Turgay**, **Şevket Ertekin**, **Ertuğrul İstanbullu** ve **Zihni Turgay**'ın getirdiği **Halit Saf** iştirak etmiştir.

Toplantıda, **Şevket Ertekin**'in teklifi üzerine (*Komiteye alınacak azanın birer suç yaparak devlet otoritesi karşısında mes'ul duruma girmeleri ve bu surette azanın ihbardan korkarak komiteye ve*

arkadaşlarına bağlı kalmaları) hususu ittifakla kabul olunmuş ve bunun için:

A- Herkesin çalıştığı aleti hasara uğratması,

B- Teknik arıza bahanesile istihsalin azaltılması,

C- Makinelere duruşlar yaptırılması,

D- Fabrikada işçi olmayan azanın komünizm beyannamesi dağıtması,

E- Azaların, cemiyetçe lüzum görülecek, şahısları tehdit etmesi,

F- Cemiyetin gelirini arttırmak için fabrikada hırsızlık yapılması kararlaştırılmıştır.

IX- Bu toplantıdan iki gün sonra **Beşir Hazinedar**'ın odasında bir toplantı daha yapılmış ve toplantıya evvelki toplantılarda bulunanlardan **Zihni Turgay**, **Şevket Ertekin**, **Ertuğrul İstanbullu**, **Halit Saf**, **Hüseyin Ürgen** ve **Hüsnü Ergen** iştirak etmişlerdir.

Bu toplantıdan evvel mazmunlardan reis **Zihni Turgay**, **Avni Güner**'in Karabük'te iken **Zihni Turgay**'a komünist olduğunu söylediği, **Nihat Çavuşoğlu**'na giderek yapılan toplantılar hakkında izahat vermiş ve **Nihat Çavuşoğlu**'nu da toplantıya çağırmıştır. **Nihat Çavuşoğlu** bu teklifi reddederek **Zihni Turgay**'a (*takibolunuyorsunuz, dikkatli olun şimdilik aidat toplamayın*) diye talimat vermiştir.

Nihat Çavuşoğlu hazırlık tahkikatında kabul ettiği bu hususu ilk tahkikatta reddetmiş ve **Cemal Taneri**'ni şahit göstermişse de dinlenen şahit **Nihat Çavuşoğlu**'nun iddialarını teyit etmemiştir.

Zihni Turgay toplantıya geldiğinde söz almış ve (*takibedilmekte olduğumuzu bazı resmî kanallardan öğrendim, bu itibarla almış olduğum talimata tevfikan şimdilik aidat toplamaktan bir müddet sarfınazar ediyorum. Evvelki toplantılarda karar altına alınan vazifeleri taksim edeceğim bu vazifelerin yapıldığını vazife alanlar şifahen bana bildireceklerdir*) demiştir. Muhbirler, takibedildiğimizi kimden işittin diye **Zihni Turgay**'a sormuşlarsa da **Zihni, Nihat Çavuşoğlu**'nun ismini vermemiştir.

Bundan sonra vazife taksimine geçilmiş ve:

1- **Ertuğrul İstanbullu**'ya çalışmakta olduğu haddeyi kırmak,

2- **Halit Saf**'a tamir etmekte olduğu Zis kamyonunun lastiklerini kesmek,

3- Toplantıda bulunmayan **Mustafa Osmanoğlu**'na Pilanya tezgâhlarından birinin şanjuman dişlisini kırmak,

4- **Hüsnü Ergen**'e Çelikane ocaklarının elektrik tesisatını bozmak,

5- **Şevket Ertekin**'e müdür muavini **Fatin** ve **Tayyip** beylerin evlerine beyanname asmak,

6- **Hüseyin Ürgen**'e nahiye ve belediye binalarına afiş asmak,

7- **Beşir Hazinedar**'a asılacak beyannameleri hazırlamak vazifeleri verilerek toplantıya son verilmiştir.

X- **Zihni Turgay** bu vazife taksimini yaptıktan iki gün sonra karar harici, bir toplantı yapılmış ve toplantıya **Hüseyin Ürgen, Beşir Hazinedar, Şevket Ertekin, Mustafa Osmanoğlu, Ertuğrul İstanbullu** gelmiş, **Zihni Turgay** bu toplantıya iştirak etmemiştir.

Toplantıda yeni bir karar alınmamış, yalnız görüşmeler yapılmıştır ve ezcümle:

a- Toplantıda bulunanların ısrarı üzerine fabrika müdür muavininin evinin kapısına beyanname asmak teklifi yapılmış ve bu maksatla **Ertuğrul** tarafından örneği deliller dosyasında mevcut iki beyanname hazırlanmış fakat **Şevket Ertekin**'in beyanname adedinin çok olması hususundaki itirazı üzerine bu işten vazgeçilmiştir.

b- Toplantıda bulunanlardan **Mustafa Osmanoğlu** kendisine verilen pilanya kırmak vazifesini yaptığını söylemiştir.

c- **Hüseyin**'in **Mustafa Osmanoğlu**'na (*cemiyet Fatin beyi öldürmek kararını verse ve bu vazifeyi de sana yüklese yapar mısın?*) dediğinde **Mustafa Osmanoğlu** (*tereddütsüz yaparım*) cevâbını vermiştir.

d- **Şevket Ertekin** reis **Zihni Turgay**'dan bahsederek (***Zihni** Ka-*

rabük'te başka bir komiteden talimat alıyormuş, fakat bütün ısrarlarıma rağmen kimden talimat aldığını söylemedi) demiştir.

XI- Bu toplantıdan sonra son defa aynı yerde bir toplantı daha yapılmış ve bu toplantıya **Zihni Turgay, Şevket Ertekin, Ahmet Özok, Beşir Hazinedar, Hüseyin Ürgen, Hüsnü Ergen, Ertuğrul İstanbullu, Halit Saf** iştirak etmişlerdir.

Toplantıda **Zihni Turgay** enternasyonal marşını söylemiş, **Şevket Ertekin** de komünizm fikirlerini taşıyan bir şiir okumuş ve bundan sonra maznunlar toplu halde yakalanmışlardır.

XII- Maznunlardan **Ahmet Özok, Avni Güner**'le tanışıp konuşarak komünizme sempatizan olduktan sonra ve Karabük'te henüz komünist partisi kurulmadan evvel 1943 yılının Eylül ayı içinde izinli olarak İstanbul'a gittiğinde **Avni Güner**'in tavsiyesi ile **Nihat Balyoz**'la tanışmış ve konuşmuş **Nihat Balyoz, Ahmet Özok**'a (*Karabük'te bir komünist cemiyeti olup olmadığını*) sormuş. **Ahmet Özok** da böyle bir cemiyet olmadığını söylemesi üzerine **Nihat Balyoz** (***Avni Güner*** *orada olduğuna göre bu gibi şeylerle ne için meşgul olmuyor*) demiştir.

Buraya kadar yazılı ve Karabük hâdisesi başlığı altında izah edilmiş olan hususlardan anlaşılacağı üzere 1943 yılında İstanbul'da ve Ankara'da olduğu gibi Karabük'te de bir komünist partisinin kurulmuş olduğu ve idare heyeti reis ve azalarının seçildiği ve ayrıca partiye aza olarak girildiği ve Karabük komünist partisi işinin **Nihat Çavuşoğlu** ve **Avni Güner** vasıtasile **Nihat Balyoz, Davit Nae, Sebati Selimoğlu** ve **Reşat Fuat** tarafından meydana getirilip idare edildiği tesbit edilmiştir.

İstanbul-Ankara ve Karabük teşkilâtı ve faaliyeti hakkında buraya kadar yazılı olan hususlar maznunlardan **Suat Derviş (Saadet Baraner), Barbaros Üçer, Celâl Zühtü Benneci** ve **Hasan İzzet Dinamo** ve **Zeki Baştımar**'dan madasının hazırlık tahkikatındaki açık itirafları ve diğer birbirlerile ilgili olan maznunların da tamam-

layıcı itiraf ve ifadeleri ve yüzleştirme zabıtları ve ele geçen cürüm delillerile tamamen sabit durumdur.

İlk tahkikatta ifadeleri alınan bazı maznunlar hazırlıktaki ifadelerini ve yüzleştirme zabıtlarını inkâr ederek (Komünist partisi ile ilgisi olmadığını, hücre teşkil etmediğini, aidat vermediğini, toplanıp konuşmadıklarını, bülten alıp okumadığını ve başkasına da vermediğini, kendisinin anti faşist olduğunu) söylemişler ise de hazırlık tahkikatında Askerî Adlî hâkim önünde verdiği ifadeler ile yapılan yüzleştirmeler ve birbirlerile ilgili diğer maznunların ifadeleri karşısında bu inkârlarının kanunî bir kıymeti olmadığı gibi Askerî ceza evinde birbirlerine verilen direktifler hakkında ele geçen vesika ve ifadeler dahi, bu inkârlarının ifadeler ve deliller ile tesbit edilmiş olan (Komünistlik faaliyetinin, neşriyatının ve partinin mevcudiyetini ortadan kaldırmak) ve bu suretle (kendilerini de kanunun pençesinden kurtarmak) amacını güttüğünü de açıkça göstermektedir.

Hazırlık ve ilk tahkikattan itibaren bu cürümle ilgisi olmadığını söyleyen maznunlardan:

a) Suat Derviş (Saadet Baraner), her ne kadar eşinin yaptığı işlerden haberi olmadığını ve eşi hasta olarak kıtasından vazife ile İstanbul'a geldiği için tedavisi maksadile kıtasına gönderemediğini ve asker kaçağı olarak kalmasına kendisinin sebebiyet verdiğini ve tevkifat başladığı zaman bir akşam eve geldiğinde eşinin kendisine (*Bunlar tehlikelidir. Ele geçerse çok fena olacaktır.)* dediği ve eşi de olduğu için tehlikeden kurtarmak maksadile cürüm delillerini başka evlere kaçırdığını ve bu dava konusu ile ilgisi bulunmadığını ve eşinin yaptığı bu işlerden haberi olmadığını söylemiş ise de; yukarda kendisine ait kısımda yazılı esbab ve delâil karşısında ve delillerin takdiri mahkemeye ait olduğundan müdafaası kabule değer görülmemiştir.

b) Barbaros Üçer:
Hazırlık ve ilk tahkikatta ve yüzleştirme zabıtlarında hakkında iddia olunan cürmü hep inkâr ederek kabul etmemiş ve böyle bir cürümle ilgisi bulunmadığını söylemiş ise de, **Sebati Selimoğlu**'nun **Kirkor Sarafyan** ve **Baytar Cavit Evren**'in hazırlıktaki ifadeleri ve yüzleştirme zabıtlarından söyledikleri hususlar bu kişinin de partiye girdiğini, bülten alıp okuduğunu açıkça göstermektedir. Kendisi ile ilgili maznunların cürüm atfedecek herhangi bir husumetleri olduğu da tesbit edilememiştir. Bilakis **Baytar Cavit**'in (*Bültenlerden birisini zarf içerisinde kendisine trende verdim.*) ifadesine karşılık olarak (*Evet **Cavit** trende bana bir zarf verdi, fakat içine bakmadım, okumadım, yırttım.*) gibi mantıka ve hakikate aykırı ifade ile **Baytar Cavit**'in bülten verdiği hakkındaki ifadesini teyit etmiştir. Bu hususstaki delillerin takdiri mahkemeye ait bulunduğundan bu maznunun da inkârları kabule değer durumda görülmemiştir.

c) Celâl Zühtü Benneci:
Bu maznun dahi, hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerinde cürmünü inkâr etmiş ise de, şahit kasap **Yakup Eligür**'ün açık şahadeti ve yapılan yüzleştirme zabtı ve yukarda kendisine ait kısımda izah edilen esbab karşısında müdafaası kabule değer görülmemiştir.

d) Hasan İzzet Dinamo:
Verdiği ifadelerde **Reşat Fuat Baraner** ile arasının açık olduğunu ve 936 yılında tevkif edilen Ankara komünistlerini kendi partisine almak istemediği için kendisinin partiye alınmadığını söylemiş ise de, ifadelerinde söylediği gibi (Bu partiye girmek için arkadaşlarını araya koyduğunu ve ayrıca **Reşat Fuat**'a mektup yazarak **Nihat Balyoz**'la gönderdiğini) kabul ve itiraf etmiştir.

Bundan başka, **Osman Paçalı, Rıfat Ilgaz** ve **Nihat Balyoz** ve diğer temas ettiği kişilerle yaptığı konuşmalarda söylediği sözler ve

partinin görüşleri yazısı ile günün meseleleri bülteninin kendisine de verilip okutturulması, gizli neşriyat yapmak masadile kendisinin **Hasan Basri**'ye ele geçen küçük portatif yazı makinası ile, teksir makinesinin aldırtması ve bunların yine kendisinin söylemesi üzerine **Hasan Basri** tarafından **Reşat Fuat**'a verilmek için **Sebati Selimoğlu**'na verdirilmesi bu partiye girdiğini gösterdiği gibi (*Türkiye Sovyet Cumhuriyeti*) başlığı altında yazdığı şiirde maksat ve gayelerinin ne olduğunu gösterir delillerdendir. Bunun için (*Partiye girmeğe teşebbüs ettim. Fakat girmedim.*) hususundaki müdafaası kabule değer görülmemiştir.

h) Zeki Baştımar:

Bu maznun da bütün ifadelerinde ve yüzleştirme zabıtlarında hâdise ile ilgisini kabul etmemiştir. Fakat, **Hikmet Elin**, **İrfan Elin** ve **Suat Derviş**'in ifadeleri karşısında bu inkârlarının kanunî kıymeti olmadığı için ifadesi kabul edilmemiştir.

e) Münür Belen:

Hazırlık tahkikatında verdiği ifadede **Sebati Selimoğlu**'nun verdiği bazı yazılı kağıtları alıyor ve enteresan olduğu için arkadaşlarımdan **Cemali Kitaplı**'ya ve **İbrahim Baştımar**'a veriyordum. Fakat komünist partisi ile alâkam yoktur demiş ve hattâ yapılan yüzleştirmelerde **Cemali Kitaplı**'nın ve **İbrahim Baştımar**'ın yüzlerine karşı kendilerine bülten vermiş olduğunu bildirmiş ise de gerek **Cemali Kitaplı** ve gerek **İbrahim Baştımar** bu bülten alma işini kabul etmemişlerdir. **Cemali Kitaplı** ve **İbrahim Baştımar**'ın partiye girdikleri ve kendilerine bilerek ve isteyerek bülten verildiği tesbit edilemediğinden her ikisi hakkında tahkikata mahal olmadığına karar verilmiştir.

Fakat; **Münür Belen**'in yukarda kendi kısmında izah edildiği gibi (**Yunus Bağatır** üzerinde komünizm propagandası yapması,

Sebati Selimoğlu'na tanıştırarak partiye girmesine vasıta olması ve **Sebati Selimoğlu**'nun kendisine bültenleri vermesi ve bültenlerden birkaç tane alarak **Cemali Kitaplı**'ya ve **İbrahim Baştımar**'a veriyordum. Şeklinde **Sebati Selimoğlu**'na söylemiş olması) kendilerinin de partiye dahil olduğunu ve aldığı bültenleri başkalarına verdiğini göstermekte olduğundan suçla ilgisi olmadığı hakkındaki müdafaası kabul edilmemiştir.

Maznunlar hakkında iddia olunan cürümlerin kanunî unsurları

İstanbul-Ankara-Karabük Komünist partisi teşkilâtı ve ayrıca gizli neşriyat yapmak cürümlerine ait maznunların işledikleri fiiller ve gösterdikleri faaliyetler hakkında buraya kadar icmal edilen hususlar hazırlık ve ilk tahkikat dosyalarında bulunan ifadeler, şahadetler ve ele geçen cürüm delilleri ile ayrı maksat ve niyetlerle işlenmiş iki cürüm olduğu tesbit edilmiştir.

Birinci cürüm:

Türkiye'de 1943 yılında (Gizli komünist partisinin) kurulmuş olmasıdır. Bu partinin reisi asker kaçağı olan **Reşat Fuat Baraner**; her ne kadar partinin kurulması işini sabıkalı komünistlerden **Elektrikçi Nuri**'den aldığı direktif üzerine yaptığını ve **Nuri**'nin kendisini İstanbul teşkilâtını yapmağa memur ettiğini ve (Partinin görüşleri ve dilekleri) yazısını yine **Nuri**'nin kendisine verdiğini söylemekte ise de, ele geçen Karbonlu kağıtlarda Partinin görüşleri ve dilekleri yazılarının okunması ve ehlihibre raporu ile bu hususun tesbit edilmesi, **Elektrikçi Nuri**'nin onbeş seneden beri Türkiye'de olmadığının kat'iyyetle bilinmesi ve kendisinin yalnız İstanbul teşkilâtı ile değil, Ankara-Karabük teşkilâtları ile de ilgili olması, günün meseleleri bültenlerinin kendi tarafından onbeş günde bir yazılıp dağıtılması ve neşriyata başlamadan evvel **Hikmet Elin**'e yazdığı mek-

tupta (*yakında neşriyata başlanacaktır. Sana da göndereceğim. Vazife adresi tehlikelidir. Münasip bir adres gönder.*) diyerek aralarında adres tesbit etmeleri ve bu adres işinden sonra partinin görüşleri ve dilekleri yazısının Ankara'ya gönderilmiş olması ve Çamlıca toplantısında bu yazıları izah etmesi, ele geçen sarı renkli bir defter içerisinde partinin görüşleri yazılarının maddeler halinde tesbit edilmiş olduğunun görülmesi, gibi deliller karşısında **Elektrikçi Nuri** işinin tamamen uydurma olduğu anlaşılmış ve bu suretle (Türkiye komünist partisini) kuranın **Elektrikçi Nuri** olmayıp kendisinin olduğu tesbit edilmiştir. Kurulan partinin ismi de yine kendi tarafından yazılan partinin görüşleri ve dilekleri bülteninin birçok maddelerinde (T.K.P.) remizlerile (Türkiye Komünist Partisi) olarak açıkça yazılmıştır.

Askerî şahıs olan ve komünist partisinin reisi bulunan **Reşat Fuat Baraner** (*Her zaman için değişmeyecek esaslar*) başlığı altında Partinin nasıl faaliyet göstereceğini maddeler halinde tesbit etmiş ve bunu Parti arkadaşlarına vermiştir. Bu yazıda, Komünist Partisine girmek için tamamen açık kapı bırakılmıştır. Herkes girebilecektir. Sınıf, zümre, vazife, iş, meslek farkı kat'iyyen gösterilmemiştir. Şu meslek veya vazife sahibi giremez diye men'edici bir kayıt yoktur. Bu da gösteriyor ki; Partiye girecekler için (Askerî şahıs, sivil şahıs) gibi bir tefrik kat'iyyen yapılmamıştır. Netekim İstanbul teşkilâtına (Asker kaçağı **Kunduracı Osman Paçalı, Hasan İzzet Dinamo**) ve Ankara teşkilâtına (yedek subay okulu öğrencilerinden **Fehmi Kurucu, Ziya Nur Erün, Mustafa Arhavi,** Yedek subay zırhlı vasıtalar birliğinden onbaşı **Salih Ezer**) ve Karabük teşkilâtına (**Şevket Ertekin, Ertuğrul İstanbullu, Ahmet Özok, Hüsnü Erkin**) ve Balıkesir'de (Ordu müfettişliği karargâhında yedek üsteğmen **Tevfik Dilmen**) gibi kendisinden başka meydana çıkarılıp yakalanabilen (onbir askerî şahsın) bu parti işine alınmış olması da en canlı delillerdendir.

Reşat Fuat, komünist fikirli ve sempatizan olan asker ve sivil şahıslarla birlikte Türkiye komünist partisini gizlice kurmuştur. Verdiği direktif üzerine elde edecekleri diğer şahıslar da partiye alınacaktır.

Her partinin hususî maksat ve göreceği işe göre yaptığı teşkilât gibi **Reşat Fuat** da kurduğu bu komünist partisinin teşkilâtını (Vilâyet idare heyetleri) ve (Mıntıka idare heyetleri) ve bundan sonra gelen ve bu partide en küçük kademeyi teşkil eden (Hücre teşkilâtı) üzerine yaptırmış ve bu suretle de komünist partisinin esaslarını kurdurmuştur.

Yukarda da izah edildiği gibi (Türkiye Komünist Partisinin reisi) **Reşat Fuat Baraner**'dir.

İstanbul, vilâyet idare heyeti azaları: (**Nihat Balyoz, David Nae, Sebati Selimoğlu** ve **Mustafa Birtem**)'den ibaret olmak üzere dört kişidir.

Beyoğlu mıntıka idare heyeti azaları: (**Mustafa Birtem - Yunus Bağatır - Cemali Güngörmez**)

İstanbul mıntıka idare heyeti azaları: (**Sebati Selimoğlu - Şoför Halit Irgat - Tornacı Arif Özinsel**)

Kadıköy ve Üsküdar mıntıka idare heyeti azaları: (**Sebati Selimoğlu - Kirkor Sarafyan - Münür Belen - Jak İhmalyan**)'dan müteşekkildir.

Hücre kâtiplerine gelince:

Beyoğlu mıntıkasındaki hücrelerde; (**Remzi Özşenel** ile **Yunus Bağatır**)

İstanbul mıntıkasındaki hücrelerde; (**Hadi Malkoç - Presçi Hasan - Avni Güner - Hüseyin Arıkçay - Ali Tokuç**)

Kadıköy ve Üsküdar mıntıkasındaki hücrelerde de; (**Jak İhmalyan - Kirkor Sarafyan**) adlarındaki kişilerden ibarettir.

Ankara teşkilâtını idare edenlerden birincisi **Zeki Baştımar** ikincisi **Hikmet Elin**'dir.

Ankara hücre katipleri ise; (**İrfan Elin** ve **Fehmi Kurucu**)'dur.

Karabük teşkilâtında: Yapılan intihapta idare heyeti reisliğine (**Zihni Turgay**) ve idare heyeti azalıklarına (**Şevket Ertekin - Ziya Türe**) seçilmişlerdir.

Karabük'teki diğer maznunlar da partiye girmişlerdir. Fakat hücre yapmadıkları ve hücre kâtiplerinin kimler olduğu tespit edilememiştir.

Yukarda tafsilen izah edildiği gibi Karabük teşkilâtı dahi Ankara teşkilâtı gibi İstanbul teşkilâtından aldığı direktif üzerine yapılmış ve teşkilâtı kurmağa vasıta olanlar da maznunlardan **Avni Güner** ile **Nihat Çavuşoğlu**'dur. Netekim; **Sebati Selimoğlu**'nun ifadelerinde de söylendiği gibi **Avni Güner** Karabük teşkilâtına dahil olanların isimlerini İstanbul'a geldiği zaman **David Nae**'ye ve **David Nae** de **Sebati Selimoğlu**'na ve **Sebati Selimoğlu** da Partinin reisi olan **Reşat Fuat**'a vermiştir.

İşte gerek İstanbul ve gerek Ankara ve gerekse Karabük'te böyle gizli komünist partisi kurulmuş ve hususiyetine göre yazılı şekillerde teşkilâtlandırılmıştır.

Reşat Fuat Baraner tarafından yazılıp teksir edilerek dağıtılan ve ele geçen ve dava dosyasında asılları ve suretleri bulunan partinin görüşleri ve dilekleri yazısı ile günün meseleleri başlığı altında neşredilen dört bültenin tetkikleri sonunda bunlardan (*Partinin görüşleri ve dilekleri*) bülteninin iki kısma ayrıldığı görülmüştür. Bu bültenin (*Dileklerimiz*) diye başlayan dört sahifelik ikinci ve son kısmında komünist partisinin teşkilindeki maksat ve gayenin ne olduğu açıkça yazılıdır. Dört sahifeden ibaret ve maddeler halindeki bu yazılar aynı zamanda Memleket dahilinde mevcut iktisadi, içtimai, siyasi, hukuki nizamı kaldırmak maksadile Türkiye komünist partisinin kurulduğunu ve maznunların partiye girdiklerini ve faaliyet gösterdiklerini açıkça tesbit etmektedir.

Bu bakımdan maznunların işledikleri birinci cürüm: Türk ceza

kanununun 141'inci maddesi anasırına uygundur. Komünist partisine girip partide faal vazife almış olan ve yukarıda aldıkları vazifeler yazılı bulunan İstanbul teşkilâtından (**Reşat Fuat Baraner, Nihat Balyoz, Davit Nae, Sebati Selimoğlu, Mustafa Birtem, Yunus Bağatır, Cemali Güngörmez, Şoför Halit Irgat, Arif Özinsel, Kirkor Sarafyan, Münür Belen, Jak İhmalyan, Remzi Özşenel, Hadi Malkoç, Presçi Hasan, Avni Güner, Hüseyin Arıkçay** ve **Ali Tokuç**) ve Ankara teşkilâtından (**Zeki Baştımar, Hikmet Elin, Fehmi Kurucu, İrfan Elin**) ve Karabük teşkilâtından (**Zihni Turgay, Şevket Ertekin, Ziya Türel, Nihat Çavuşoğlu**) adlarındaki 26 maznunun 141'inci maddenin (cemiyetleri tesis eden, teşkil eden, tanzim veya sevk ve idare eden) diye yazılı anasırına uygun şekilde faaliyet gösterdikleri tesbit edilmiştir.

Bu isimleri yazılı 26 maznunla meni muhakeme kararı verilmiş olan 7 maznundan maada diğer 36 maznun yalnız komünist partisine girmekle 141'inci maddenin üçüncü fıkrasında yazılı (bu cemiyetlere iştirak eden) anasırına uygun cürüm işlemişlerdir.

Bundan başka:
Partinin teşkilinde sivil ve askerî şahısların tefrik edilmeyerek partiye alınması ve bu asker ve sivil şahısların faaliyette bulunması ve parti reisinin askerî şahıs olması ve yukarda izah edildiği gibi aralarına onbir muvazzaf askerî şahıs almış olmaları dolayısile komünistlik propaganda ve faaliyetinin (ordu içinde ve askerî şahıslar arasında işlenmiş olması bakımından) bütün maznunların fiilleri askerî ceza kanununun 148'nci maddesinin B fıkrası anasırına da tamamen uygundur.

İkinci cürüm:
Neşredilmiş olan partinin görüşleri ve dilekleri yazısının 9 sahifeden ibaret olan birinci kısmı ile günün meseleleri başlığı adında

neşredilen bir numaralı (*beşinci kol ve Saracoğlu hükûmeti*) iki numaralı (*Matbuata sansür koyuyorlar*) üç numaralı (*Saracoğlu hükûmeti ve Sovyet dostluğu*) dört numaralı olup ele geçmeyen fakat başlığının (*Yurdumuzu faşist ajanlarından ve Alman casuslarından temizleyelim*) olduğu anlaşılan bültenlerdeki yazıların ve başlıkların komünistlik partisini teşkil etmek ile hiç ilgisi olmayan yazılardan olduğu görülmüş ve anlaşılmıştır. Bu bültenlerdeki yazılar (Hükûmetin dahilî ve harici siyasetini ve yaptığı işleri tamamen tenkit edici ve okuyanlar üzerinde hükûmet ve onun uzuvları hakkında zararlı fikirler verici ve okuyanları heyecana düşürücü ve Millî menfaatlerimize tamamen aykırı) yazılardandır.

Reşat Fuat da verdiği ifadelerde (*Millî menfaatlerimize aykırı gördüğüm hususları yazdım)* diye söylemektedir.

Bunun için bu yazılar Türk ceza kanununun 161'inci maddesinde yazılı anasıra uygun görülmüş ve salâhiyetli makam olan Milli Müdafaa Vekilliğince de tetkik edilerek bu maddenin anasırına uygun cürüm işlendiği anlaşılmış ve failleri hakkında komünist partisi teşkil etmek ve bu partide faal vazife almak ve bu partiye gitmek cürümlerinden yani 141'inci maddeden ayrı olarak Türk ceza kanununun (161'inci maddesine) göre de takibat yapılması için izin verilmiştir. Yapılan tahkikat sonunda bu neşriyatın parti reisi **Reşat Fuat** tarafından yazıldığı, teksir edildiği ve aşağıda isimleri yazılı şahıslar vasıtasile birbirlerine verilip okutulduğu ve izah edildiği de tesbit edilmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nun 161'inci maddesi anasırına uygun olarak bu ikinci cürümü işlemiş olanlar da; İstanbul teşkilâtından (**Reşat Fuat Baraner, Sebati Selimoğlu, David Nae, Nihat Balyoz, Mustafa Birtem, Cemali Güngörmez, Yunus Bağatır, Remzi Özşenel, Arif Özinsel, Halit Irgat, Hadi Malkoç, Piresçi Hasan, Avni Güner, Hüseyin Arıkçay, Ali Tokuç, Münür Belen, Kirkor Sarafyan, Baytar Cavit Evren, Hayk Açıkgöz, Osman Paçalı,**

Halit Giray) ve Ankara teşkilâtından da (**Hikmet Ekin, Ziya Nur Erün, Fehmi Kurucu** ve **Zeki Baştımar** adlarındaki 24 mevkuf maznundur. Bu şahısların bültenleri kimler vasıtasile kimlere verdikleri ve kimlere okuyup anlattıkları hazırlık tahkikatı ifadeleri ile yüzleştirme zabıtlarında açıkça yazılmış ve tesbit edilmiştir.

3914 ve 3915 sayılı kanunlarla Türk ceza kanununun 161'inci maddesinde yazılı bu cürmün muhakemesi dahi iki numaralı askerî mahkemenin vazifesi içindedir.

Buraya kadar yazılı kanunî sebepler ve delillerden dolayı:

1- 62 mevkuf maznun ile mevkuf olmayan **İrfan Elin** ve **Acar Uzgider** yani 64 maznun haklarında komünist partisi kurmak, idare etmek, bu partiye girmek cürümlerinden fiillerine uygun olan askerî ceza kanununun 148'inci maddesi (B) fıkrası ve Türk ceza kanununun 141'inci maddesi anasırına ve askerî muhakeme usulü kanununun üçüncü maddesinin (A) fıkrası ile 30'ncu maddesinin (D) fıkrasına;

2- Ayrıca Türk ceza kanununun 161'inci maddesi anasırına uygun cürüm işledikleri anlaşılan 25 maznun hakkında askerî muhakeme usulü kanununun 30'ncu maddesi (D) fıkrası ve askerî ceza kanununun 58'inci maddesi hükümlerine göre son tahkikatın açılmasına ve duruşmaların 23/10/1944 pazartesi günü saat 9. 30'da iki numaralı askerî mahkemede yapılmasına;

3- Cürmü sabit olmayan onbaşı (**Salih Ezer**) ile iki numaralı askerî mahkemeyi ilgilendiren cürümleri tesbit edilemeyen ve mevkuf olmayan maznunlardan (**Şevket Endürüst, Güngör Karel, Asım Akşar, Sefer Aytekin, Nabi Dinçer** ve **Nezih Fıratlı**) adlarında muhakemelerinin men'ine ve bu kişilerin umumî kazayı ilgilendiren cürümlerinden dolayı tahkikat evrakı ile ilgili vesika ve delillerin, kitapların selâhiyetli C. Müddei umumiliğine gönderilmesine;

4- Komünistlikten dolayı umumî kazayı ilgilendiren ve tahkikata mahal olmadığına karar verilen maznunlar hakkında da kanunî

gereği yapılmak üzere ifadeleri ile birlikte ilgili vesika deliller ve kitapların selâhiyetli C. Müddei umumiliklerine gönderilmesine;

5- Asker kaçağı olan **Reşat Fuat Baraner**, **Osman Paçalı, Hasan İzzet Dinamo** ile yine asker kaçağı iken hakkı olmadığı halde subay elbisesini giyip gezmekten maznun **Hasan İzzet Dinamo**'nun iki numaralı askerî muhakemenin vazifesi dışında olan bu hükümlerinden dolayı kanunî muamele yapılmak üzere işin vazifeli ve selahiyetli adlî âmirliğe verilmesine;

6- Asker kaçağı olduğunu bildiği halde **Hasan İzzet Dinamo**'yu evlerinde saklayan (**Sebati Selimoğlu, Muzaffer Erkan, Hasan Basri, Yusuf Ahıskalı, Efe Selâhattin Selmanoğlu, Osman Paçalı, Selâhattin Akarışık**) ile **Reşat Fuat Baraner**'i evinde saklayan (**Hüseyin Mutena Gökper**)'in suçları Askerî Ceza kanununun 75'inci maddesine uygun olup iki numaralı askerî mahkemenin vazifesi dışında kaldığından bunlar hakkında da gereken kanunî muamelenin yapılması için bu kısma ait ifade örneklerinin çıkarılarak İstanbul C.M.U.'liğine gönderilmesine karar verdim.

As. Ad. Hakim
(331-33)
Şevket Mutlugil

Adlî Amir
Hava Müdafaa Genel K.
(Ankara Garnizon K.)
Hüsnü Kılkış

T.C.
ANKARA GARNİZON KOMUTANLIĞI
1 No. ASKERİ MAHKEMESİ
Esas 945/2
Karar 945/7

GEREKÇELİ HÜKÜM

Türk Milleti adına duruşma yapıp adalet dağıtmaya salâhiyetli Hava Müdafaa Genel K. ve Ankara Garnizon K.lığı 2 No.lu askeri mahkemesi adli âmirliğine:

Başkan: Askerî Fabrikalar Mubayaa, hazırlık ve takip Şb. Md. Albay **Kemal Görünür.**

As. Üye: 53. Top.A.K. muavini Yb. **Sadi Durma**

ve duruşmayı idareye memur sınıf: 2 As. Ad. yargıç **Eyüp Öner** (233)'den katımlı olarak Ankara'da askeri Aşı serum evi konferans salonunda bu hususta verilen karar üzerine gizli olarak duruşmaya başladı.

İddia makamında As. muhakeme usul kanununun 153. maddesine uyularak Yedek Askeri adli yargıç **Hüseyin Sapmaz** ve Snf VI. As. adli yargıç **Süleyman Taşar** (943-11) ve zabıt kâtibi **Şükran Avcılar** bulunduğu halde komünistlik (Memleket dahilinde içtimaî bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesis etmeye veya içtimaî bir zümreyi ortadan kaldırmağa veya memleket dahilinde teşekkül etmiş iktisadi içtimai nizamları devirmeğe, matuf cemiyetleri tesis eden, tanzim eden veya sevk ve idare eden) diye yazılı Türk Ceza K.'nun 141. maddesinin 1. fıkrasında ve (..... Milli menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunan) diye yazılı Türk Ceza K.'nun 161. maddesinin 1. fıkrası yoluyla son fıkrasındaki suçlarla sanık.

1- Ahmet Fuat oğlu 320'de Selânik'te Zeynep'ten doğma evli, çocuğu yok, İstanbul ağır ceza mahkemesince komünistlikten 4 sene ağır hapse hüküm giymiş iki sene on ay İstanbul ve Ankara ceza evlerinde yatmış ve 2330 sayılı af kanunundan istifade ederek çıkmış. (Komünistlikten birinde 931 senesinde) ve diğerinde 937 senesinde gıyaben altı ay hüküm giymiş ve buna bedel on üç ay mevkuf kalmış, Almanya ve Moskova'da yüksek tahsil yapmış, asker olmadan evvel Bayer müessesesinde tercümanlık yapmış, Kadıköy-Mühürdar Muratbey Sokak 12 nolu akrabası Mutena'nın kira ile oturduğu evde asker kaçağı olarak saklı bulunduğu halde 10 Mart 944 tarihinde yakalanmış ve bugüne kadar tutuklu kalmış **Reşat Fuat Baraner**.

2- Salih oğlu 337'de İstanbul'da Habibe'den doğma, Beyoğlu Bostan Mahallesi Serdar Ömer Caddesi 164 numarada oturur, bekâr, lise mezunu, Yd. Sb. okulu 1. Tb. 2. Bl.'de 328 yaka numaralı talebe geçmişte, hüküm giymişliği yok, 13/2/944'den beri tutak **Fehmi Kurucu**.

3- Hasan oğlu Bursa'da 319 yılında Gülsüm'den doğma evli, çocuksuz, P.T.T. umum müdürlüğü Şb.Md. muavinlerinden ve Ankara'da Gündoğdu Mahallesi Fidan Sokak 31 nolu evde oturur geçmişte hüküm giymişliği yok, 14/2/944'den beri tutak **Hikmet Elin**.

4- Osman Nuri oğlu, 338'de Sivas'ta Şerife'den doğma, evli, iki çocuklu Haydarpaşa Lisesi'nde muhasebeci. Kadıköy Yeldeğirmeni Misak-ı Milli Sokak 11 numarada oturur, geçmişte bir hüküm giymişliği yok, tahsili ilkokul, 6/3/944'den beri tutak **Sebati Selimoğlu**.

5- Fehmi oğlu, İstanbul'da Üsküdar'da 326 yılında Hatice'den doğma evli iki çocuklu, Kumkapı Kadırga Caddesi'nde 64 numaralı evde oturur 932 senesinde komünistlikten 4 sene ağır hapse hüküm giymişliği olup 18 ay yattıktan sonra 2330 sayılı af kanunundan faydalanarak, salıverilip İstanbul Mercan Caferihan Madeni eş-

ya fabrikasında teknisyen, tahsili sanat okulu 19/2/944'den beri tutak **Nihat Balyoz.**

6- Agop oğlu İstanbul'da 325'te Feruz'dan doğma, bekâr Kartal Çimento fabrikasında kimyager, Kadıköy Moda Caddesi 49 sayılı evde oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili yüksek, 12/3/944'den beri tutak **Kirkor Sarafyan.**

7- Nazif oğlu Nasiliç'te 327'de Ayşe'den doğma tesviyeci, bekar Beşiktaş Akaretler 12 numarada oturur, 933'de Bursa'da 4 sene komünistlikten ağır hapse hüküm giymişliği var, tahsili sanat okulu 17/3/944'den beri tutak **Mustafa Birtem.**

8- İsmail oğlu İstanbul'da 318'de Fatma'dan doğma, evli çocuksuz şoför Pangaltı'da Yunusbey Sokak 23 numaralı evde oturur. 932'de İstanbul'da komünistlikten 4 sene ağır hapse hüküm giymişliği olup, 2330 sayılı af kanunundan faydalanarak bir buçuk sene yattıktan sonra çıkmış tahsili yok, 13/3/944'den beri tutak **Halit Irgat.**

9- Mayer oğlu 327'de Edirne'de Mazalto'dan doğma, evli bir çocuklu seyyar satıcı, Beyoğlu Asmalı Mescit Sofyalı sokak 8 numarada oturur, 932'de İstanbul'da komünistlikten 4 sene ağır hapse hüküm giymişliği olup iki sene yattıktan sonra 2330 sayılı Af Kanunundan faydalanarak çıkmış tahsili ilk okul 4/3/944'den beri tutak **Davit Nae.**

10- Şerif oğlu 327'de Kayseri'de doğma, evli, üç çocuklu Fatih Altay Kurudut sokak 25 numaralı evde oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili ilk okul, 22/3/944'den beri tutak **Avni Güner.**

11- Mehmet oğlu 332'de Yozgat'ta Ayşe'den doğma, bekâr Kadıköy Mühürdar Yenifikir Sokak 22 numaralı evde oturur, Avukatlık sıtajı yapmakta, geçmişte hüküm giymişliği yok, 23 Mart 944'ten beri tutak **Münür Belen.**

12- Mehmet oğlu 321'de Sürmene'nin Baştımar köyünde Hayriye'den doğma, bekâr, Başbakanlık Denetleme Kurulu kitap evi

memuru Ankara'da Yenişehir Konur Sokak Abat Apartmanı 4 sayılı dairede oturur, geçmişte bir hüküm giymişliği yok, 14/2/944 - 21/2/944 tutak ve 23/3/944'de tekrar tutularak bugüne kadar tutak olan ve Moskova Üniversitesi mezunu **Zeki Baştımar**.

13- Abdullah oğlu, 322'de Midilli'de, Adeviye'den doğma, evli bir çocuklu, İstanbul Aksaray Guraba Hüseyin Ağa Mahallesi Uzun Yusuf Sokak 26 numarada oturur, kunduracı, geçmişte hüküm giymişliği yok, 20/3/944'den beri tutak **Ali Tokuç**.

14- Bekir oğlu, Bozkır'da 319'da Ayşe'den doğma İstanbul Galata Akarçeşme Şahfidan sokakta oturur, piresci (tel çekmecisi) geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili yok, 20/3/944'den beri tutak **Hasan Çapak**.

15- Mehmet oğlu 325'de Piriştine'de doğma evli, çocuksuz, kunduracı, İstanbul'da Cerrahpaşa Çeşme Sokak 2 numarada oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, ancak bir sene mektepte okumuş, 20/3/944'den beri tutak **Hüseyin Arıkçay**.

16- Ahmet oğlu 328'de Selânik'te Hasna'dan doğma, evli iki çocuklu Tütün amelesi Kasımpaşa'da Hacı Hüsrev mahallesi 28 numaralı evde oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili yok, 20/3/944'den beri tutak **Remzi Özşenel**.

17- Veli oğlu Yunanistan'ın Golos kasabasında 310 senesinde Melek'ten doğma, tütün amelesi, evli, bir çocuklu, Beşiktaş Şehit Nuri Sokak 16 numarada oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili yok, 17/3/944'den beri tutak **Cemali Güngörmez**.

18- Emin oğlu 328'de Selânik'te Halime'den doğma, bekâr, tornacı, adam yaralamaktan üç sene üç ay hüküm giymişliği var. İstanbul'da Fatih Beyceğiz mahallesinde oturur, tahsili ilk okul (iki sene) 17/3/944'den beri tutak **Arif Özinsel.**

19- Kahraman Seyfi oğlu 323'de Kavala'da Gülsüm'den doğma, evli, Bebek'te yoğurtçu Zülfi Sokak 19 numarada oturur, seyyar satıcı, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili ilk okul, 23/3/944'den beri tutak, **Yunus Bağatır**.

20- Abdülkerim oğlu 328'de İstanbul'da Afife'den doğma bekâr, İstanbul Sarı Güzel Hasan Halife Mahallesi'nde 63/1 numarada oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, Galatasaray Lisesi'nde idare memuru, tahsili lise son sınıfına kadar 31/3/944'den beri tutak **Hadi Malkoç**.

ve komünistlik (Memleket dahilinde içtimai bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesis etmeğe veya içtimai bir zümreyi ortadan kaldırmağa veya memleket dahilinde teşekkül etmiş iktisadi veya içtimai nizamları devirmeğe matuf cemiyetlere iştirak eden) diye yazılı T.C.K.'nun 141 maddesinin 2. fıkrasındaki ve (..... millî menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunan) yazılı T.C.K.'nun 161'inci maddesinin birinci fıkrası yolu ile 3'ncü fıkrasındaki suçlarla sanık.

21- İbrahim oğlu 334 yılında Malkara'da Nefise'den doğma bekâr, serbest kunduracı, Fatih Çarşamba Mehmet Ağa Camii Sokak 30 numaralı evde oturur asker kaçağı, tahsili ilk okulun üçüncü sınıfına kadar 9/3/944 tarihinden beri tutak **Osman Paçalı**.

22- Ekrem oğlu 338'de Erzurum'da Saibe'den doğma, bekar Yd. Subay Okulu'nda 3'üncü tabur 9'ncu süvari bölüğünde 1667 yaka numaralı talebe. Geçmişte hüküm giymişliği yok, 12/2/944 tarihinden beri tutak **Ziya Nur Erün**.

23- Nurettin oğlu 331'de Manastır'ın Kesriye kazasında Lütfiye'den doğma, evli bir çocuklu, Pendik Bakterioloji hanesinde asistan (Veteriner Fakültesini bitirmiş) Aksaray'da İnkilap Caddesi 5 numaralı apartmanda oturur. Geçmişte hüküm giymişliği yok. 17/3/944'den beri tutak **Cavit Evren**.

24- Parse oğlu 334'de Vezirköprü'de Paylazon'dan doğma, bekâr İstanbul Harbiye Altınbakkal Şıracı Sokak 19 numarada oturur, İstanbul Tıb Fakültesi son sınıfında kayıtlı. Geçmişte hüküm giymişliği yok, 6 Mart 944'den beri tutak **Hayk Açıkgöz**.

25- Musa oğlu Erzurum'un Kiğı kazasında 308'de Fatma'dan doğma, bekâr Ayvansaray un fabrikasında işçi. Ayvansaray Atik Mustafa Paşa Mahallesi Ağaçlı Çeşme Sokak 41 numarada oturur. Geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili yok. 20 Mart 944'den beri tutak **Halil Keray.**

Yalnız komünistlik yani T.C.K.'nun 141'inci maddesinin birinci fıkrasında (memleket dahilinde içtimai bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü temin etmeğe veya içtimai bir zümreyi ortadan kaldırmağa veya memleket dahilinde teşekkül etmiş iktisadi veya içtimai nizamları devirmeğe matuf cemiyetleri tesis eden, tanzim eden veya sevk ve idare eden) diye yazılı suçlu sanık;

26- Resul oğlu 338'de Sürmene'de doğma, bekâr, Karabük Demir Çelik fabrikası haddehanesinde tesviyecilik eden, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili erkek sanat okulu, 25 Mart 944'den beri tutak **Şevket Ertekin.**

27- Hasan oğlu 338 yılında Bursa'da Gülsüm'den doğma, bekâr Ankara Paket Postanesi'nde paket memuru ve Ankara'da Ulucanlar Eylül Sokak 37 numarada oturur. Geçmişte hüküm giymişliği yok. 12 Şubat 944'de yakalanıp adlî amirlikçe 1 Mart 944 tarihinde salıverilmiş olan, Tahsili onuncu sınıfa kadar **İrfan Elin.**

28- Hasan oğlu 934'de Zonguldağın Devrek kazasında doğma, evli bir çocuklu, Karabük demir ve çelik fabrikası tamirat atelyesinde kontrol memuru, Karabük Yeşil Mahalle 23 numarada oturur, komünistlik suçundan Kütahya'da altı ay geçmişte hüküm giymişliği var, tahsili lise, 25 Mart 944'den beri tutak, **Zihni Turgay.**

29- Sadık oğlu 335'de Beypazar'da doğma, Karabük Demir ve Çelik Fabrikası'nda haddehane elektrik kısmında çalışan, Ankara'da İnönü Bulvarı eski yol 48 numarada oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili lise son sınıfına kadar, 31 Mart 944'den beri tutak, **Ziya Türe.**

30- Fuat Hasip oğlu 333'de Üsküdar'da Gülsüm'den doğma,

Karabük'te Yenişehir B. On altı Apartmanda oturur, Demir Çelik Fabrikası idare memuru, geçmişte hüküm giymişliği yok. Tahsili lise, 2 Nisan 944'den beri mevkuf **Mehmet Nihat Çavuşoğlu.**

31- Karabet oğlu 338'de İstanbul'da Armik'ten doğma, bekâr Üsküdar'da Bağlarbaşı Şetaret sokak, 9 numarada oturur, tahsili lise, Güzel sanatlar akademisi'nde yüksek resim kısmında kayıtlı, geçmişte hüküm giymişliği yok, 17 Mart 944'den beri tutak **Jak İhmalyan.**

Yalnız komünistlik yani T.C.K.'nun 141'inci maddesinin 3'ncü fıkrasında (memleket dahilinde içtimai bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü temin etmeğe veya içtimai bir zümreyi ortadan kaldırmağa veya memleket dahilinde teşekkül etmiş iktisadi ve içtimaî nizamları devirmeğe matuf cemiyetlere iştirak eden) diye yazılı suçtan sanık:

32- Ahmet oğlu 325'te Trabzon'da Şakire'den doğma evli bir çocuklu, Cağaloğlu Tasvir Sokak 12 numarada oturur, Muharrirlikle meşgul, Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü'nde son sınıf talebesi iken komünistlik propagandası yaptığından dört sene ağır hapse, geçmişte hüküm giymişliği var, asker kaçağı 10 Mart 944'den beri tutak **Hasan İzzet Dinamo.**

33- Hasan Hüsnü oğlu 332'de Bursa'da Hatice Naciye'den doğma, bekâr, Yd. Üsteğmen, Balıkesir merkez postahanesi müdüriyet kaleminde memur, Balıkesir'de Karaoğlan Mahallesi Balıkavadan Sokak 63 numarada oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, 18 Şubat 944'den beri tutak **Tevfik Dilmen.**

34- Hakkı oğlu 1334'de Dikveç'te Emine'den doğma, bekâr Yd. Subay okulu dördüncü bölükte 1101 yaka numaralı talebe, evvelce Beşiktaş iaşe bürosunda memur, geçmişte hüküm giymişliği yok, 25 Şubat 944'den beri tutak, **Mustafa Arhavi.**

35- Mehmet oğlu 338'de Susığırlıkta doğma, evli bir çocuklu, Karabük'te Yüzevler onuncu blok, on birinci dairede oturur, Sanat

okulunu bitirmiş, Karabük Demir Çelik fabrikasında Hadde ustabaşılığı ile askerliğini yapmakta, geçmişte hüküm giymişliği yok, 23/3/944 de tevkif müzekkeresi kesilerek bugüne kadar tutak **Ahmet Özok.**

36- Nuri oğlu 339'da Samsun'da doğma, bekâr Karabük demir çelik fabrikası hadde ustalığı ile askerliğini yapmakta, geçmişte hüküm giymişliği yok, 25 Mart 944'de tevkif müzekkeresi kesilerek bugüne kadar tutak, **Ertuğrul İstanbullu.**

37- Derviş kızı 319'da İstanbul'da Hasna'dan doğma, evli, çocuksuz Muharrir Pangaltı'da Eşref Efendi Sokak 130 No'da ikametgâhı var, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili hususî, 10/3/944 de yakalanmış ve 6/11/944'de salıverilmiş. **Saadet Baraner** (tanınmış ismi **Suat Derviş**).

38- Ali oğlu 341'de Sürmene'de doğma, bekâr, Karabük'te Bayır Mahallesi 37 numarada oturur, Karabük demir çelik fabrikası makina tamircisi, geçmişte hüküm giymişliği yok, 25 Mart 944'de salıverilmiş, **Mustafa Osmanoğlu.**

39- Süleyman oğlu 1337'de Kırklareli'nde doğma, bekâr, Karabük demir çelik fabrikası boru fabrikasında modelci stajyeri, Karabük'te sanat okulu mezunu pavyonunda oturur, sanat okulunu bitirmiş, geçmişte hüküm giymişliği yok, 31 Mart 944'de yakalanmış, 25 Kasım 944'de salıverilmiş, **Mustafa Mete Konuk.**

40- Süleyman oğlu 1338'de Sürmene'de doğma, bekâr, Samsun Saitbey Mahallesi Bahar Sokak 35 numarada oturur, Karabük demir çelik fabrikasında dökümcü olarak çalışmıştır. Halen işsiz, tahsili sanat okulu mezunu, geçmişte hüküm giymişliği yok, 1 Mart 944'de yakalanmış, 25 Kasım 944'de salıverilmiş, **Hakkı Morçöl.**

41- Adil oğlu 325'te Bulgaristan'ın Şumlu vilâyetinin Sofular köyünde doğma, Adapazarlı, evli çocuksuz, Karabük'te Yüzevler onbirinci blok ikinci dairede oturur, Rüştiye tahsilli, 25 Mart 944'de yakalanmış, 25 Kasım 944'de salıverilmiş, **Halit Saf.**

42- Recep oğlu 1320'de Romanya'da doğma bekâr, 24 Nisan 1930'da Türk uyruğuna girmiş, Karabük'te Bayır Mahallesi'nde oturur, lokantacı, orta mektep muadili tahsili var, geçmişte hüküm giymişliği yok, 25 Mart 944'de yakalanmış, 25 Kasım 944'de salıverilmiş, **Yakup Macun**.

43- Selim oğlu 1337'de Düzce'de doğma, bekâr Karabük'te demir çelik fabrikasında elektrikçi, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili sanat okulunu bitirmiş, 5 Nisan 944'de yakalanmış ve 25 Kasım 944'de salıverilmiş, **Sami Memiş.**

44- Şükrü oğlu, 1336'da Bolu'da doğma, bekâr, Karabük demir çelik fabrikasında hadde ustası, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili sanat okulunu bitirmiş, 5 Nisan 944'de yakalanmış, 25 Kasım 944'de salıverilmiş, **İbrahim Oralp**.

45- Ahmet oğlu 1319'da Bursa'da Ayşe'den doğma, bekâr, Aksaray un fabrikasında tornacı, İstanbul Eyüp Kurukavak Alipaşa mahallesi Vezir Tekke Sokak 3 numarada oturur, 1927 yılında İstanbul komünistlikten üç ay hapse girmiş, tahsili askeri sanayi mektebi mezunu, 17 Şubat 1944'de yakalanmış ve 25 Kasım 944'de salıverilmiş, **İbrahim Yürüyüş**.

46- Cemil oğlu 1318'de Fatih'te doğma, evli iki çocuklu kunduracı, Aksaray Guraba Hüseyinağa mahallesi Oyun Bozan sokak 7 sayılı evde oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili ilk okulu bitirmiş, 17 Mart 944'de yakalanmış, 25 Kasım 944'de salıverilmiş, **Selâhattin Akarışık**.

47- İzzet oğlu, 1324'de Üsküp'te Komonova'da doğma, evli iki çocuklu, İstanbul Kumkapı Nişancı Mihre Sokak 7 sayılı evde oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili ilk okul kunduracı, 21 Mart 944'de yakalanmış, 25 Kasım 944'de salıverilmiş, **Recep Buyurman**.

48- Ali oğlu, 1310'da Dırama'da Hatice'den doğma, evli üç çocuklu, tütün amelesi, İstanbul'da Beşiktaş'ta küçük hamam arkası Şair Derviş Sokak 9 numarada oturur, tahsili ilk okul, 21 Mart

944'de yakalanmış, 25 Kasım 944'de salıverilmiş, geçmişte hüküm giymişliği yok, **Rıza Akar.**

49- Hasan oğlu İskeçe'de 1327'de Hacer'den doğma, evli çocuksuz, tütün amelesi, halen garson, Beşiktaş'ta köyiçi Alaybey Sokak 5 sayılı evde oturur, tahsili yok, 20 Mart 944'de yakalanmış, 25 Kasım 944'de salıverilmiş, geçmişte hüküm giymişliği yok, **Arif Nanak.**

50- Andire oğlu 1914'de Romanya'da Marya'dan doğma, bekâr Yüksek ziraat enstitüsünde stajyer asistan, aynı okulda oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, 14 Şubat 1944'de yakalanmış, 21 Şubat 1944'de tekrar salıverilmiş, Gagaos türklerinden **Acar Uzgider.**

51- Yedvart oğlu, 1333'de Üsküdar'da doğma, bekâr, Üsküdar-Bağlarbaşı Acemoğlu Sokak 11 sayılı evde oturur, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi doktora talebesi, geçmişte hüküm giymişliği yok, 17 Mart 1944'de yakalanmış, 25 Kasım 1944'de salıverilmiş, **Aram Pehlivanyan.**

52- Sadettin oğlu, 1328'de Sıvas'ta doğma, evli, çocuksuz, Karabük demir çelik fabrikası montajında işçilik yapmış, Tokat sulh ceza mahkemesinin kararı ile kaçakçılıktan 25 gün, Safranbolu sulh ceza mahkemesinin kararı ile sarhoşluktan 10 gün hüküm giymiş, 31 Mart 1944'de yakalanmış, 25 Kasım 1944'de salıverilmiş, **Mehmet Altmış, (Onbaşı-Vural).**

53- Veli oğlu, 1315'de Manastır'ın Kayalar kazasında Ayşe'den doğma seyyar fotoğrafçı, evli, üç çocuklu, Nişantaşı Meşrutiyet Mahallesi Birinci Ayazma İkinci Çıkmaz Sokak 1 sayılı evde oturur, tahsili yok, İzmir'de 1929'da komünistlikten dört sene ağır hapse hüküm giymiş, 29 Mart 1944'de yakalanmış, 25 Kasım 1944'de salıverilmiş, **Mehmet Çoba. (Troçki)**

54- Lâtif oğlu, Manastır'ın Kayalar kazasında 1315 yılında Fatma'dan doğma, evli, Komisyoncu, İstanbul'da Tarlabaşı'nda Çorbacı Sokak 5 sayılı evde oturur, tahsili yok, 29 Mart 1944'de yakalanmış, 25 Kasım 1944'de salıverilmiş, **Suat Ekmen.**

55- Süleyman oğlu, İstanbul'da 1333'de Yaşi'den doğma, evli iki çocuklu, Devlet Demiryolları cer atölyesinde soğuk demirci, Yedikule'de İmrahor Hacı Hüseyin Sokak 36/38 sayılı evde oturur, tahsili ilkokul, geçmişte hüküm giymişliği yok, 31 Mart 1944'de yakalanmış, 25 Kasım 1944'de salıverilmiş, **Mustafa Pınarel.**

56- Mümtaz oğlu 1330'da Manastır'da Fitnat'tan doğma, evli iki çocuklu, İstanbul Bayazıt Mahallesi Muhallebici Çıkmazı 3/322 sayılı evde oturur, ilkokuldan sonra 3 sene Fransız kolejinde okumuş, 31 Mart 1944'de yakalanmış, 25 Kasım 1944'de salıverilmiş, geçmişte hüküm giymişliği yok, **Mehmet Elmas.**

57- Ahmet oğlu 1320'de Bulgaristan Razgırat'ta Habibe'den doğma, evli iki çocuklu, Taksim Bekâr Sokak 24 numarada oturur, tahsili ilkokul, dokumacı, geçmişte hüküm giymişliği yok, 31 Mart 1944'de yakalanmış, 25 Kasım 1944'de salıverilmiş, **Mustafa Alman.**

60- Celâlettin oğlu 1328'de Selânikte Mürüvet'ten doğma, evli bir çocuklu Kartal çimento fabrikası taş ocaklarında şef, Kartal'da Doğan Sokak numara 28'de oturur, Maden meslek mektebinden mezun, geçmişte hüküm giymişliği yok, 17 Mart 1944'de yakalanmış, 25 Kasım 1944'de salıverilmiş, **Fethi Barbaros Üçer.**

61- Zühtü oğlu 1323'de Manastır'da Zekiye'den doğma, evli bir çocuklu, İstanbul'da Maçka'da Bayır Sokak 36 numarada oturur, Nişantaşı'nda bakkal, 1931 senesinde 3'ncü Kor. askeri mahkemesince 7 sene 6 ay ağır hapse komünistlik suçundan hüküm giymiş olup dört sene altı ay yattıktan sonra 2330 sayılı af kanunundan faydalanarak salıverilmiş, 20 Mart 1944'de yakalanmış, 25 Kasım 1944'de salıverilmiş, **Celâl Benneci.**

62- İsmail oğlu 1900 yılında Bulgaristan'ın Ziştov kasabasında Ayşe'den doğma, bekâr, İstanbul Ziraat Bankası emtia servisinde depo memuru, Galata'da Necati Caddesi Hoca Tahsin Sokak 27/29 sayılı evde oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, tahsili orta, 22

Mart 1944'de yakalanmış, 25 Kasım 1944'de salıverilmiş, **Ziya Tüneyman.**

63- Ferhat oğlu 1330'da Karamürsel'de doğma, bekâr İzmit'te Tepecik Mahallesi çeşme Sokak 1 sayılı evde oturur, serbest tesviyeci, geçmişte hüküm giymişliği yok, 23 Mart 1944'de yakalanmış, 25 Kasım 1944'de salıverilmiş, **Mustafa Özmen (Turan).**

64- Bedros oğlu 1329'da Makroçi'den doğma, bekâr Şişli'de Halaskargazi Caddesi'nde Cafer Apartmanı 6 sayıda oturur, serbest terzi, geçmişte hüküm giymişliği yok, Ermeni lisesini bitirmiş, 17 Mart 1944'de yakalanmış, 25 Kasım 1944'de salıverilmiş, **Yedvart Özkasapyan.**

65- Mevlüt oğlu 1331'de Akhisar'da doğma, bekâr, Akhisar Belediye tabibi, Akhisar Reşat Bey Mahallesi Birinci Nakliye Caddesi 70 sayılı evde oturur, geçmişte hüküm giymişliği yok, serbest sanık **Doktor Ahmet Behçet Mergen.**

Haklarında davanın 31/10/944 gününden 28 Şubat 945 gününe kadar devam eden duruşma oturumlarında incelenen delil tartışmasında ve sanıkların sorgularında, ifade veriş şekillerinde ve hazırlık tahkikatı ile ilk tahkikatta verdikleri ifadelerde aleyhlerine gördükleri hususları red ve inkâr ederken buldukları gerekçeleri söyleyiş vaziyetlerine, hulâsa yargıçlar kurulunca duruşmadan edinilen kanaate göre mahkeme As.Mh. U. K.'nun 194'üncü maddesi gereğince toplanan oylar sonunda aşağıda yazılı gerekçeli hükmü vermiştir.

Sanıklardan **Reşat Fuat Baraner** 1942 yılının Aralık ayının 23'ncü günü kıt'aya girmiş ise de, dört ay askerlik yaptıktan sonra İstanbul'a görevle gelmiş ve bir daha kıt'asına dönmemiştir.

Asker kaçağı durumunda olan sanık 1943 yılının ilkbahar aylarında gizlice faaliyete geçerek eskiden tanıdığı sabıkalı ve sabıkasız birçok arkadaşları ile temas temin etmiş ve bilhassa Stalingrat zaferinden sonra faaliyetin tam zamanı geldiğine inanarak teşkilâtını kurmaya başlamıştır. Temas ettiği arkadaşlarına komünistleri bir

araya toplamayı ve yeniden sempatizan temin etmeğe çalışmalarını bildirmiş ve bu suretle Türkiye komünist partisini teşkil etmek ve yeniden faaliyete geçirmek için işe başlamıştır. Kurmaya çalıştığı Türkiye komünist partisinin legal sahada çalışmağa başladığını ilân eden *partinin görüşleri ve dilekleri* başlığı altında 13 sahifelik bülteni hazırlamış ve yazarak **Sebati Selimoğlu** vasıtasiyle tanıdıklarına 943 senesi Ağustos ayında dağıtmıştır.

Sanık bu yazının tesirini ölçmek ve kurduğu partinin fikirlerini arkadaşlarına anlatmak ve partiye girmiş ve gireceklere de esaslı şekilde söylenmesini temin eylemek için bir toplantı yapılmasını lüzumlu görmüş ve bu hususu **Sebati Selimoğlu**'na söyleyerek buluşmayı hazırlamasını istemiştir.

Sebati Selimoğlu, **Reşat**'ın asker kaçağı olması dolayısile serbest dolaşamadığından onun dışarı ile temasını sağlıyan ve direktiflerini arkadaşlarına ulaştıran faal iş ortağıdır.

Sebati Selimoğlu sanık **Baraner** vasıtasiyle tanıştığı **David Nae**'ye **Reşat Fuat**'ın isteğini açmış ve birkaç arkadaşın Küçük Çamlıca'da pazar günü toplanmalarının icap ettiğini bildirmiştir. **David Nae** ile **Sebati Selimoğlu** ve **Reşat Fuat**'tan başka bu toplantıya çağrı üzerine eski komünistlerden **Mustafa Birtem, Nihat Balyoz** ve **Şoför Irgat** da gelmişlerdir. Bu buluşmada yenilip içilmekle bareber amacı teşkil eden mevzudan bahsedilmiş ve **Reşat Fuat** tarafından *partinin görüşleri ve dilekleri* yazısı izah olunmuş ve bu suretle Vilâyet idare heyeti teşkil edilmiştir. Bu toplantıda vaki görüşmeler arasında teşkilâtın plânlanmasını ve daha geniş faaliyete geçilmesi karar altına alındığından birkaç gün sonra **Selimoğlu, Balyoz, Birtem** ve **David Nae**'den katılımlı bir komite Hasköy'de toplanmışlardır. Orada sanıkların ikrar eyledikleri gibi çıkacak olan *günün meseleleri* bültenlerini nasıl dağıtacaklarını görüşmüşler yani vilâyet idare heyetinin faaliyet şeklini çizmişler ve kaza idare heyeti azalarını da aralarında tesbit eylemişlerdir.

Bu buluşmada vilâyet idare heyetini teşkil eden dört kişi, üç mıntıkaya ayırdıkları İstanbul vilâyetini aralarında taksim etmişlerdir. **Mustafa Birtem** Beyoğlu mıntıkasını, içlerinde en faal olan ve başkanları **Baraner**'le daimi temasta bulunan, **Sebati Selimoğlu** İstanbul ve Kadıköy mıntıkalarına almışlardır. Diğer iki arkadaşları olan **David Nae** ile **Nihat Balyoz**'da bunlara yardım etmek ve partiye girecek kimseler bulmak, aidat toplamak vazifelerini üzerlerine almışlardır, **Mustafa Birtem** Beyoğlu mıntıkası idare heyetinin, **Cemali Güngörmez** ve **Yunus Bağatır**, İstanbul mıntıkası idare heyetini **Arif Özinsel** ve **Halit Irgat**'tan ve Üsküdar ile Kadıköy mıntıka idare heyetinin de **Kirkor Sarafyan** ve **Jak İhmalyan**'dan teşekkül etmesini de karar altına almışlardır.

Bu kararlar şüphe yokki partinin başkanı ile daimi teması olan **Selimoğlu** tarafından **Baraner**'e bildirilmiş ve bunun üzerine *günün meseleleri* bültenleri çıkmaya ve isimleri geçen elemanlar tarafından dağıtılmaya başlanmıştır.

Mustafa Birtem, Yunanistan'dan gelme tütün amelesi **Cemali Güngörmez**'i semtlisi olması hasebile görüp tanımış ve onun fikirlerini kendi fikirlerine uygun ve samimi olduğunu anlamış ve onunla ilk tanıştığı günden beri ahbaplığı ilerletmiştir. Bu sırada Fransa'dan tahsilden dönen ve **Yunus** ile aynı evde oturan **Münür Belen**, **Yunus** ile tanışmış onun solcu fikir sahibi olduğunu görmüş ve **Yunus**'un birçok suallerini cevaplandırmış ve **Sebati** ile tanıştırmıştır. **Sebati**, **Yunus**'u **Mustafa Birtem**'le görüştürmüş ve birbirine bağlamış olduğundan **Mustafa Birtem**, **Cemali Güngörmez** ve **Yunus Bağatır**'dan katımlı Beyoğlu mıntıka idare heyeti kurulmuştur.

Yunus Bağatır, **Suat Ekmen** ve **Mehmet Çoba** ile tanışmıştır.

Cemali Güngörmez, partiye yeni şahıslar sokabilmek için hasır koltukçu **Osman Merev** ile ahbaplık tesis etmiş ve randövüye çağırmıştır. **Osman** ikinci randövüye gitmemiş ve haber vermek üzere yeğeni **Mustafa Davutoğlu**'nu göndermiştir. **Cemali**, **Musta-**

fa'yı kabul etmiş ve dayısı yerine onu **Remzi Özşenel** ile tanıştırmış ve ona bırakarak ayrılmıştır. **Remzi, Mustafa**'yı aşılamak için bazı sözler söylemiş ve randövü almıştır. **Mustafa** işittikleri sözleri dayısına söylemiş, dayısı da randövüye gitmemesini tenbih eylemesinden **Mustafa** da gitmemiştir.

Cemali mıntıkasında öteden beri tanıdığı tütün amelesi **Remzi**'den başka **Arif Nanak** ve **Rıza Akar** üzerinde durmuş ve onları hücresine sokmaya çalışmıştır.

İstanbul idare heyeti başkanı olan **Sebati Selimoğlu, Halit Irgat** vasıtasiyle **Arif Özinsel**'le tanışmış ve bu suretle kurulan İstanbul idare heyeti, **Hadi Malkoç, Avni Güner, Hasan Çapak** ve bunlar da **Mustafa Pınarel, Mehmet Elmas, Hamdi Akın, Musa Emre, Halil Keray, İbrahim Yürüyüş** ve **Osman Paçalı**, o da **Hasan İzzet Dinamo** ve **Hayık Açıkgöz**'le tanışmış ve ahbaplık yapmak suretiyle işe başlayarak hücrelerini kurmuşlardır.

Halit Irgat'ın teşkilâtına kunduracı **Ali Tokuç** ve **Hüseyin Arıkçay** girmiş, bunlar da kunduracı **Selahaddin Akarışık, Recep Buyurman** ve **Mustafa Alman** ile münasebet kurmuşlardır.

Kadıköy idare heyeti başkanı keza **Sebati Selimoğlu, Kirkor Sarafyan**'ın hücresine **Cavit Evren** ve **Barbaros Üçer**'i, **Jak İhmalyan**'ın hücresinde **Nihat Çavuşoğlu** ve **Aram Pehlivanyan**'ı sokarak teşkilâtını kurmuştur.

İsimleri beyan olunan sanıklardan başka bu suçla ilgili diğer sanıklar da **Saadet Baraner, Celâl Benneci, Mehmet Altmış, Ziya Tüneyman, Mustafa Özmen** ve **Yedvart Özkasapyan**'dır.

Ankara teşkilatı:

Resen **Reşat Fuat**'a bağlı olmak üzere **Zeki Baştımar**. Bu şahıs komünist olarak tanındığından ve takip edildiğinden **Reşat Fuat**'la temas **Hikmet Elin** vasıtasiyle temin edilmektedir. **Hikmet Elin** ayrıca kardeşi **İrfan Elin** delaletiyle P.T.T. kursuna gelmiş olan

posta memurlarından ve halen Yd. Üsteğmen **Tevfik Dilmen** ile tanışmıştır. **Tevfik Dilmen** vasıtasiyle de **Ziya Nur Erün**'le tanışma sağlanmıştır. İstanbul'dan verilen isim üzerine **Hikmet Elin** Yedek Subay okulunda **Ziya** delaletile **Fehmi Kurucu** ile görüşmüş ve bunun **Mustafa Arhavi** isminde bir arkadaşı olduğunu da öğrenmiştir. **Tevfik Dilmen** Ziraat Enstitüsü'nde okurken **Acar Uzgider**'le arkadaşlığı ilerletmiş ona da birçok telkinde bulunmuştur.

Karabük teşkilâtı; İstanbul teşkilâtına dahil **Nihat Çavuşoğlu**, Karabük demir çelik fabrikası idare memuru iken İstanbul'dan yeni gelen **Avni Güner** de İstanbul'dan **Nihat Balyoz**'dan geliyorum diyerek **Nihat Çavuşoğlu** ile tanışmış ve fikir beraberliği olduğunu göstermiştir. **Nihat Çavuşoğlu**'nun İstanbul'da iken **Nihat Balyoz**'la çok eskiden beri tanışıklığı vardır. **Jak** ve **Aram**'ında bu iki **Nihat**'la bağlılığı bulunduğu ve bunların İstanbul teşkilâtına dahil olduğu yukarıda gösterilmiş idi.

Nihat Çavuşoğlu fabrikada memur olduğundan serbest çalışamadığını **Avni Güner**'e söylemiş komünist fikirli olanlarla tanışmayı teklif etmiştir. **Avni Güner** bu tanışma ve konuşmadan sonra **Zihni Turgay, Mete Konuk, Ziya Türe, Halit Saf, Mehmet Altmış** ve **Ahmet Özok** gibi kimselerle tanışmıştır.

Bu suretle Karabük'te hazırlanmış olan muhit içinde bir iki teşekkül kurmak maksadiyle 1944 yılbaşı gecesi Sabıkalı komünistlerden **Zihni Turgay** evinde **Hüsnü, Ahmet, Mete, Hüseyin, Ziya, Mustafa, Ertuğrul, Şevket, Hakkı** ve **Beşir** toplanmışlardır. İdare heyeti seçimi yapılmış başkanlığa **Beşir**, üyeliğe de **Zihni Turgay, Hüsnü Ergen, Ahmet Özok** ve **ZiyaTüre** seçilmişlerdir.

Zihni Turgay biz bu gece burada bir gaye uğrunda toplandık diye söze başlamış ve Komünizmi metheder sözler söylemiştir. Bundan sonra sekiz toplantı daha yapılmıştır. Teşekkülün mevcudiyetini ihbar eden **Beşir Haznedar** ile **Hüsnü Ergen** ve **Hüseyin Ürgen** nam şahıslardır.

Bu teşekkülün başkanı olan **Zihni Turgay** İstanbul'daki merkez ile temasta olduğunu ve oradan direktif aldığını toplantıların birinde itiraf etmiştir. İstanbul'dan **Mete Konuk**'a komünistliğe ait kitaplar getirtilmiştir.

İlk seçilen idare heyeti sonra değiştirilerek Başkanlığa **Zihni Turgay,** üyeliğe de **Şevket Ertekin, Hüseyin Ürgen, Hüsnü Ergen** ve **Beşir Hazinedar** seçilmişlerdir. Bu heyetin teşkilinden sonra ve hattâ evvelki toplantılarda fabrikanın tahribi, beyanname asılması gibi mühim kararlar alınmıştır. Son defa **Zihni, Şevket, Ahmet, Ertuğrul, Halit Saf, Beşir, Hüsnü** ve **Hüseyin** olduğu halde **Zihni** enternasyonal marşını, **Şevket** de komünizmi meth eden bir şiiri okumuş ve alınan tertibat sayesinde memurlar tarafından suç üstü yakalanmışlardır.

Karabük işine ismi karışan şahıslar suç üstü yakalananlardan başka **Ziya Türe, Mete Konuk, Hakkı Morçöl, Mustafa Osmanoğlu, Yakup Macun, Sami Memiş, İbrahim Oralp**'dır.

Sonradan davaya sokulan doktor **Ahmet Behçet Mergen**'e gelince evinde yapılan aramada iki bülten çıkmış, **Sebati Selimoğlu**'na gönderdiği mektup içinde aidat olduğu zannını veren 20 lira çıkmış. **Münür Belen**'le mektep arkadaşı olduğu ve içtimai nizamın tanzimi ve çareleri üzerinde konuşmuştur. Bültenleri **Mergen**'e gönderenin bülten zarfındaki yazının **Reşat Fuat**'a ait makina ile yazılmış olduğunu, Ehlivukuf raporu ile tesbit edilmiş olması ile **Reşat Fuat** olduğu anlaşılmaktadır.

Hulâsa; **Reşat Fuat**'ın asker kaçağı olduğu sıralarda 943 senesinde vaziyeti münasip görerek işe başladığı sabıkalı sabıkasız komünistleri bir araya toplayarak Türkiye Komünist Partisi'ni faaliyete geçirdiği vilâyet ve kaza mıntıka idare heyetlerinin teşkil ettiği, partinin görüşleri ve dilekleri bültenini, günün meseleleri bültenlerini yazarak dağıttırdığı Ankara, Karabük'te ayrı ayrı teşekküller kurulmasını temin eylediği ve Akhisar'da doktor **Ahmet Behçet Mer-**

gen'in kendisine gıyaben tanıtılması üzerine oraya da bülten gönderdiği ve bu suretle kurulan teşkilâtın günden güne genişletilmesi sebeplerinin araştırıldığı ve temine çalışıldığı iddia olunmaktadır.

1- Sanıklardan**Reşat Fuat Baraner**: Konya lisesini bitirdikten sonra eski Darülfünun Fen fakültesine girmiş, Askeri fabrikalar hesabına Almanya'ya kimya mühendisliği tahsiline gitmiş, orada bir kaç sene okumuşsa da kimya dersleri ile meşgul olacak yerde içtimaî meselelere merak etmiş, marksizme ait birçok eserleri incelemiş, oradan Rusya'ya gitmiş ve bir müddet Rusya'da kaldıktan ve komünizmin tatbikatını gördükten sonra Türkiye'ye pasaportsuz olarak girmiş ve İstanbul'da komünistlik propagandası yapmış olmasından ötürü 1931 senesinde İstanbul ağır ceza mahkemesinde 4 sene ağır hapse mahkum olmuş ve 1933 senesinde neşredilen 2330 sayılı af kanunundan faydalanarak 2 sene 10 ay kadar hapiste kaldıktan sonra çıkmış ve 1937 ve 1938 senelerinde yine komünistlik propagandası yapmış olmasından dolayı tevkif edilmiş ve 13 ay kadar ceza evinde tutak kalmış ve sonra salıverilmiş ve bu suçtan altı ay hapse gıyabi olarak hüküm giymiş ve bu hüküm 1944 senesinde kendisine tebliğ edilmiştir.

Sanık harp senelerinde Almanlar'ın Bayer müessesesinde tercümanlık yapmış ve 1943 yılında askere alınarak XVII. Kor. emrine sevkedilmiş ve 29 Ağustos 1942 gününde 58'nci Topçu alayına verilmiştir. Askerî kıt'aya böylece girdikten 4 ay kadar sonra 23 Aralık 942 gününde vazife ile İstanbul'a gelmiş ve yakalandığı 10 Mart 944 gününe kadar kıt'asına gitmeyerek asker kaçağı durumunda kalmıştır. Sanık **Baraner** İstanbul'a geldikten sonra Şişli'deki evinde iki ay kadar kalmış, asker kaçağı durumuna girince ve araştırılma sıklaşınca eşi Baraner'in çocukluk arkadaşı Devlet Denizyollarında Fener idaresi memuru **Hüseyin Mutena Gökper**'in Kadıköy Mühürdar Murat Bey Sokak 12 sayılı evine giderek orada saklanmış ve bu suretle zabıtanın takibinden kurtulmuştur.

Sanık **Baraner** bu evde saklı iken 1943 senesinin ilkbahar aylarında eskiden tanıdığı komünist veya komünist fikirli arkadaşları ile temasa geçmiştir. Sovyet Rusya'nın Stalingrat zaferinden harbin Almanya aleyhinde yeni durumlar göstermesinden ve Sovyetler'in Almanlar'a karşı kazandığı zaferlerden sonra Türkiye'de Komünist partisinin kurulmasına bir hazırlık olmak üzere gizlice (Türkiye komünist partisinin) faaliyete geçirilmesi zamanının geldiğine kani olmuştur. Bu fikrini önce sabıkalı komünistlerle güvendiği kişilere açmış ve onlar tanıdıkları eski komünistlerle yeni tedarik eyledikleri ve eyliyecekleri arkadaşları bir araya toplamalarını ve yeniden (sempatizan) tedarik eylemelerini ve bu suretle (*Türkiye komünist partisinin gizli olarak teşkili hususunda hazırlığa başlamalarını*) bildirmiştir. Sanığın saklı olduğu Mühürdar'daki evinde ve o evin yakınlarında **David Nae, Sebati Selimoğlu, Celal Benneci, Zeki Baştımar** ve sairi ile temasları partinin bir an evvel kurulmasını sağlamıştır.

Sanık aradan epeyce bir zaman geçtikten sonra 1943 yılının Ağustos ayı içinde (*partinin görüşleri ve dilekleri*) adile bir broşür yazmış ve bunda harp senelerindeki Türkiye Cumhuriyet Hükümetlerinin gösterdiği iç ve dış siyasetleri ana hatlarile tenkit eylemiş ve hükümetlerin nasıl hareket eylemeleri lâzım geldiğini göstermiş ve Türkiye komünist partisinin dileklerinin de neden ibaret olduğunu ayrıca adı geçen broşür içinde izah edilmiştir.

Broşürün muhtevi olduğu fikir ve kanaatler kısaca:

Emperyalist Alman ve İngilizleri harpte karşı karşıya bırakarak seyirci kalan Sovyet Rusya gayet iyi hareket etmiştir. Bizim bu sıralarda harbe girmeyişimiz ancak bu büyük komşumuz Sovyet Rusya'nın tarafsız kalmasıyla temin edilmişti. İngilizlerle Hükümetin aktettiği ittifak muahedesi bize bir faide temin etmedi. Bizi Alman taarruzundan kurtaran bu ittifak değil, Sovyet Rusya'nın bizi koru-

ması idi. Çünkü Yugoslavya, Yunanistan İngilizler'in müttefiki olduğu halde ezilmişlerdi. Alman vahşi sürüleri Sovyetlere hücum edince harp kat'i safhaya girmişti. İngilizler akıllarını başlarına toplayıp Sovyetlerle anlaşmaya karar verdiler, işbirliğini kabul ettiler. Bu vaziyet küçük devletleri esaretten kurtarmağa muvaffak oldu. Bizim Hükümet Almanlarla muahede ve ticaret anlaşması yapmak suretile büyük hataya düştü, büyük komşusu ve dostu Sovyetleri ihmal eyledi, bunlara karşı itimatsızlık gösterdi, Hükümetin bu yanlış hareketi halk üzerinde fena tesir yapmağa başladı. Bu vaziyetten faşist propagandası istifade ederek harekete geçti.

İç duruma gelince; Fabrika hammaddeleri ve yedek parçaları daima Almanya'dan alınıyordu. Ticaret hayatı yanlış bir istikamet aldı. Bazı burjuva tabakasını zengin eyledi. Vurgunculuklar başladı. Refik Saydam kabinesinin almağa yeltendiği nakıs tedbirler para etmedi. Bu vaziyeti ıslah için idare makamları kadrosunun halk tabakasından doldurulması lâzımdı. Saraçoğlu böyle yapmadı. Tersine hareket etti. Vurguncuları himaye eyledi. Varlık vergisinde ırkçılık esası ve vurguncuları himaye şekli açıkça göründü. Köylerde birkaç bin ağanın mangır sahibi olması köylüyü refaha kavuşturdu gibi gösterildi. Ordu mevcudunun çokluğu, erzakımızın Almanya'ya gönderilmesi, Hükümetin bol para çıkarması pahalılığa sebep oldu. Irkçılık propagandası faşizmi yıkmak için uğraşan Sovyetlere açıkça bir taarruzdu.

(Dileklerimiz ve mücadele parolalarımız: Umumî siyaset; Halk partisi inkılâp kelimesini terk etmemekle beraber irtica yolunu tutmuştu.

1- Türk Komünist partisi Sovyetlerle hakiki dostluk kurmak ister.

2- Sovyetlerle dost ve demokrat hakiki halkcı bir hükümetin iş başına gelmesini ister.

3- Faşist taraftarı neşriyatın men'ini ister.

4- Faşizm lehindeki propagandanın önlenmesini ister.

5- Bugünkü Meclis, halkın reyini almaksızın seçildiğinden yenilenmesini ve tek dereceli intihap yapılmasını ister.

6- Ferdiyeti kaldırarak kollektif şekilde milletin idaresini ister.

7- Dış siyaset: Sovyetlerle işbirliği yapmak birinci şarttır. Devletin, milletin hürriyeti, faşizmin Balkanlardan atılması ile kaimdir.

8- Mihver Hükümetlerine uygun siyasetin hemen kaldırılması, o tarafa ihracatın men'i lâzımdır.

9- Balkanlarda birlik kurulmalıdır.

10- Harp sonunda geri ve küçük milletlerin kurtulmasında Türkiye'nin faal rol oynaması icabeder.

11- İç meseleler: Halkın sefaletini hafifletmek üzere iktisadî ve malî sahalarda aşağıdaki hususların kabul edilmesi zaruridir.

12- İktisadi Devletçiliğin kurulması.

13- Mevcut Devlet işletmelerinde görülen fenalıklar teşkilatsızlıktan doğmaktadır. Bunun için her sahada teşkilât kurulması.

14- Vurgunculara ağır cezalar konarak halkın korunması ve bu yolda teşkilât yapılması.

15- Çalışkan halkın mahrumiyetlerini görerek ücretlerinin artırılması.

16- Müteahhitlerin suistimallerini önlemek için mubayaa teşkilâtının ihdası.

17- Memurların suçlarının şiddetle cezalandırılması.

18- Ordunun ihtiyacını işçiler teşkil etmekte olduğundan, halktan vergi yükünün azaltılması ve bu ihtiyacı karşılamak için verginin zenginlere yükletilmesi ve aşağıdaki şekilde vergi tadilâtı yapılması.

A- Senede üç bin liradan fazla kârların yüzde doksanının alınması.

B- Büyük kazançların meydana çıkarılması ve musaderesi.

C- Ayda altmış liradan fazla almıyanların vergiden affı.

D- Ayda yüz liradan fazla kazanmıyan serbest meslek erbabının vergiden istisnası.

E- Fakir köylünün vergiden muaf tutulması.

19- Hilekâr çiftlik sahiplerinin ve ağalarının topraklarının köylülere dağıtılması lâzımdır.) şeklinde yazılı propagandası ve kurulan partinin fikir ve kanaatleri açığa vurulmuştur.

İşte bu broşür **Sebati Selimoğlu**'nun yardımı ile İstanbul'daki komünistlerin ileri gelenlerine dağıtılmış ve Baraner tarafından da posta ile Ankara'da **Hikmet Elin**'e ve Akhisar'da **Doktor Mergen**'e gönderildiği tesbit edilmiştir. Bu broşür yayıldıktan sonra içindekilerin yayılanlara iyice anlatılması ve onların da arkadaşlarına anlatabilmesi için şifahen izah edilmesi zarureti hâsıl olmuş ve bu zarureti karşılamak üzere **Baraner**'in arzusu ve **Selimoğlu**'nun delâletiyle Küçük Çamlıca'da (**Baraner, Selimoğlu, Mustafa Birtem, David Nae, Nihat Balyoz, Şoför Halit Irgat**)'dan katılımlı bir toplantı yapılmıştır. Burada **Baraner** partinin görüşleri ve dilekleri bültenini izah eylemiş ve son olarak (*artık teşkilâtınızı kurar, tertipler ve çalışma şeklini tesbit edersiniz*) direktifini vererek toplantıya son vermişlerdir.

Yukardaki direktife göre program çizmek ve hareket tarzını düzenlemek ve teşkilât kurmak üzere **Sebati Selimoğlu, Mustafa Birtem, David Nae, Nihat Balyoz, Şoför Halit Irgat**'tan katımlı olarak, **Sebati Selimoğlu**'nun **David Nae** ile danışmaları sonunda, Hasköy'de toplanmışlar ve orada İstanbul'u gizli Türkiye Komünist partisinin faaliyeti için üç mıntıkaya ayırmışlardır. mıntıkalar:

1- İstanbul, 2- Kadıköy ve Üsküdar, 3- Beyoğlu'dur.

Beyoğlu mıntıkasındaki partinin faaliyeti ile **Mustafa Birtem**, İstanbul, Üsküdar ve Kadıköy'deki faaliyetle **Sebati Selimoğlu** uğraşacaklardır.

Nihat Balyoz sempatizan toplıyarak mıntıkalara göre komünist arkadaşlarına tanıştıracak, **David Nae** de aidat işleri ile uğraşacağı gibi **Nihat Balyoz**'la birlikte sempatizan tedarikine koyulacaklardır.

Yine adı geçen Hasköy toplantısında mıntıka idare heyetleri tesbit edilmiştir. Buna göre; İstanbul mıntıkasına **Sebati Selimoğlu, Arif Özinsel, Şoför Halit Irgat.** Beyoğlu mıntıkasına; **Mustafa Birtem, Cemali Güngörmez** ve **Yunus Bağatır** münasip görülmüştür.

Kadıköy ve Üsküdar mıntıka idare heyeti üyelerine gelince: **Sebati Selimoğlu, Jak İhmalyan, Kirkor Sarafyan** katılmıştır.

Hasköy toplantısında yukarıdaki teşkilât kararları verildikten sonra olup bitenlere dair **Sebati Selimoğlu, Baraner**'e izahatta bulunmuş o da Hasköy toplantısında verilen kararları onaylamıştır.

Sanık İstanbul'da faaliyete geçerken Ankara'da eskiden tanıdığı ve **Zeki Baştımar**'a bağladığı **Hikmet Elin**'e imzasız mektup yazarak Türkiye Komünist partisinin faaliyete geçeceğinden ve neşriyat başlayacağından ve neşriyatın kendi adresine gönderilmesi tehlikeli olacağından ötürü başka bir adres verilmesini istemiş, o da kardeşi **İrfan Elin**'in çalıştığı Ankara'daki paket postanesinin odacısı olan **Emine Aytaç** adresini göndermiştir. Bu sıralarda sanık **Baraner** de eski komünistlerden **Celâl Benneci**'ye rastlamıştır. Onunla kasap **Yakup Eligür** eliyle **Macide Çetin** adresini tesbit ederek **Hikmet Elin**'e kendisine yazacağı mektupları da bu adrese yazmasını bildirmiş ve adresi gönderdikten sonra İstanbul'da olduğu gibi **Zeki Baştımar**'la temas eyliyerek Ankara'da hücre teşkilâtı kurması lüzumunu ve neşriyat yapılacağından bunların partiye dahil olanlara dağıtılması icap eylediğini bildirmiştir. İstanbul'dan Ankara'ya eski komünistlerden **Salih Ezer**'le **Fehmi Kurucu**'nun yedek subaydaki adreslerini **David Nae** ve **Nihat Balyoz**'dan **Sebati** delaletiyle alarak teşkilâta sokulmak ve gönderilecek neşriyattan bunlara da verilmek üzere **Hikmet Elin**'e bildirmiştir. Yapılacak işler hakkında da **Zeki Baştımar**'a danışmasını ayrıca yazmıştır. Bu sıralarda komünist partisi kurarak neşriyat yapmak isteyen bu uğurda kullanmak üzere küçük daktilo ve teksir makinası satın alan as-

ker kaçaklarından ve eski komünistlerden **Hasan İzzet Dinamo** ile **Hasan Basri**, partinin görüşleri ve dilekleri bültenini görüp okuyarak **Reşat Fuat** ve taraftarlarının gizli komünist partisi kurarak neşriyata başladıklarını anlamışlardır.

Dinamo ile **Hasan Basri Alp** müşavere etmişler, komünistler arasındaki ikilik çıkmasının zaaf doğuracağını düşünmüşler ve önce aldıkları makinaları **Reşat Fuat Baraner**'e vermeyi ve kendilerini böylece bu partiye girmek için zemin hazırlamayı düşünmüşlerdir. **Hasan Basri**, **Dinamo**'nun talimatına uyarak **Selimoğlu**'na yukardaki makinaları **Baraner**'e vermek üzere teklifte bulunmuştur. O da Baraner'e danışdıktan sonra bu hususta bir karşılık vereceğini bildirmiştir. **Hasan Basri Alp**'in bu teklifini Baraner'e bildirmiş, o da (*tam sırasıdır, bu makinaları al biz de zaten neşriyat yapacağız*) temiştir. Bunun üzerine Selimoğlu da makinaları **Hasan Basri Alp**'tan istemiştir. O da makinaları Kadıköy'üne getirerek Baraner'e verilmek üzere **Sebati**'ye, teslim eylemiştir. **Selimoğlu** da **Baraner**'e makinaları götürüp vermiştir. İşte yukarıda adı geçen (Krona Zefir) markalı küçük daktilo ve teksir makinası **Baraner**'e bu şekilde verildikten sonra ki *günün meseleleri* başlıklı 1, 2, 3, 4, sayılı bültenler **Reşat Fuat Baraner** tarafından yazılarak ve çoğaltılarak yukarıda nasıl kurulduğu bildirilen mıntıka hücrelerine dağıtılmıştır. *Değişmiyen esaslar* adı altında yazılarak teksir edilen bültenler de **Reşat Fuat** tarafından kaleme alındığı ve bunun yalnız partinin çok güvenilen ve takviyecilik yapanlara verildiği hazırlık tahkikatı sırasında anlaşılmıştır. Aynı zamanda **Reşat Fuat** tarafından bu bültenler Ankara'ya, Akhisar'a da posta ile gönderildiği anlaşılmıştır.

Bir numaralı ve 28/12/943 günlü bültenin başlığı *Beşinci kol ve Saraçoğlu Hükümeti*dir. Bu bülten kısaca: (Tahran ve Kahire Konferanslarından sonra memleketimizde emsaline zor tesadüf edilir vaziyetler çıktı. Bizi taarruzdan kurtarmış olan büyük komşumuz

Sovyetlere karşı harbe girmemizi istiyorlardı. Bu Faşist propagandasından başka birşey değildir. Bunları yapanlar Almanlara satılmış kimselerdi. Hele Hitler uşaklarının bu hareketlerine memleket gençliği tiksinti duyuyorsa da Saraçoğlu Hükümeti bu vaziyete sakit kalıyordu. Vaktaki Sovyetler Almanların yıldırım harbi efsanesini kırmış ve yenilmezlik efsanesini kökünden atmış olduğu görülünce memleketteki Sovyetler aleyhine harp taraftarları tarafsızlıktan bahse başladılar. Saraçoğlu hükümeti taarruza uğramadıkça harbe girmekten çekindiği için Alman propagandasına nihayet verecek halkcı yeni bir hükümetin iktidar mevkiine gelmesini istiyoruz) diyordu.

İki numaralı ve 10/1/944 günlü bültenin başlığı *matbuata sansür* koyuyorlardı. Bu bülten de kısaca: (Halkın zararına vurguncuların menfaatini gözeten Saraçoğlu vurguncular hükümeti her gün yeni yeni baskılar alıyor ve memlekette aslında az olan hürriyeti büsbütün tehdide kalkışıyor. Matbuata sansür koyarak faşist propagandacılarına musamaha gösteriyor. Bu hususta Büyük Millet Meclisi'nde teşekkül eden komisyon azalarının yedisinden beşini Anadolucu, sağcı kimseler teşkil ediyor. Vurguncular Hükümeti halkın vaziyetten haberdar olmasını istemiyor. Alman barbarlığına karşı hürriyeti müdafaa için bütün dünyanın açtığı safta bizim de bulunmamız lâzımdır) denildiği görülmüştür.

Üç numaralı ve 25/1/944 günlü *Saraçoğlu Hükümeti ve Sovyet dostluğu* başlıklı bültende kısaca: (Atatürk iş arkadaşlarına Sovyetlerle daima dost yaşayınız nasihatını vermişti. Millî kurtuluş savaşında bütün dünya bize karşı cephe almışken yalnız Sovyetler ellerini uzatmışlar, bize yardım etmişlerdi. Çünkü onlar da bizim gibi emperyalistlerle mücadele ediyorlardı. Sovyetler mücadelemiz sırasında bize altın ve silâh vermiş, karagün dostu olmuştu. 1929 iktisadî sarsıntısı ile karşılaştığımız zaman bize yine Sovyetler yardım etmişlerdi. İktisadî kalkınma ve fabrika kurma kudretini gösterdiğimiz vakitte yine onlar yardım etmişler ve bize iki büyük fab-

rika kurmuşlardı. Almanların hududumuzda durması sebebinin Rusya'nın bize verdiği deklarasyondan ileri geldiğini görmemek kör olmak demekti. Saraçoğlu Hükümeti Almanların geçici muvaffakıyetlerinden sermest oldu. Gestapo tarafından yapılan suikasdı farkedemiyerek büyük komşumuzun iki misafir şahsiyetini [Kornilof ve Pavlofu] mahkûm ettirdi. Sonradan görülen Sovyet dostluğu tezahürleri Saraçoğlu Hükümetince samimi değildi. Fakat millete karşı öyle görülmeğe çalışılıyordu. Saraçoğlu Hükümetinin halkcı hükümete yer vermesi ve tek dereceli bir meclisin bugünkü meclisin yerini alması lâzımdır) diye yazılıdır.

Dört numaralı olup *yurdumuzu faşist ajanlarından ve Alman casuslarından temizliyelim* başlığını taşıyan ve en son neşredilen bülten içindeki yazılar sanık tarafından izah edilmemiş ve okunaksız neşredildiğinden diğer sanıklar tarafından da soruşturma sırasında söylenmediğinden bu bültenin münderecatı meydana çıkarılamamıştır.

Tarihsiz *her zaman değişmiyen meseleler* bülteninde ise kısaca: (1- Her şeyden önce mensup bulunulan fabrika ve semtte olup biten ve herkesi ilgilendiren şeyler ve bunlara karşı alınmış olan ve alınması lâzım gelen vaziyet görüşülecek ve karara bağlanacaktır.

2- Arkadaşlar, teker teker çalıştıkları ve oturdukları semtlerde arkadaş kazanacaklar ve üzerinde çalışılan namzetler varsa onlara bilgi vereceklerdir, eğer namzet yoksa onlar hakkında konuşulacak ve kazanılmaları lâzım gelen kişiler hakkında arkadaşlara vazife verilecektir. Bu vazifeler hücre arkadaşlarının kendi aralarındaki toplantılarında birbirleriyle yaptıkları işler hakkında bilgi vermek ve takip edilecek yolu beraberce kararlaştırmak suretile heyeti umumiyenin idare ve mesuliyeti altında tesbit olunur. Takviyeci, her şahıs için sarfedilen gayreti dikkatle takip edecek ve onlara yol gösterecektir.

3- Arkadaşların fabrika, mektep, müessesese ve semtlerinde teşkilât ve propaganda faaliyetlerini emniyetle yapabilmeleri için ihti-

yatlı olmaları lüzumu her zaman kendilerine ihtar edilecek, aynı zamanda buralardaki polis, ajan, müreci ve zararlı unsurlar [Halk fırkası içinde veya dışında] yakından tanınacak ve münasip şekilde iş arkadaşlarına ve mahalle komşularına bildirilecek ve her toplantıda bu meseleler de görüşülecek, takviyeci bu hususta bilgiler alarak arkadaşların müşküllerini halledecek ve onlara yol gösterecektir.

4- Arkadaşlar semtlerinde bulunan Halk evlerine ve benzeri topluluklara devam edecek ve oradaki gençler arasında çalışacak. Takviyeciler bu hususta arkadaşları tahrik ve idare edeceklerdir.

5- Takviyeciler hücreler etrafında vukua gelen hâdiseleri ve vak'aları, fabrika kazaları, grevler, işçileri gayri memnun bırakan hâdiseler, kanun dışı hareketler, yolsuzluklar, hırsızlıklar, suistimaller vesaireyi kısa notlar halinde yazarak mıntıka komitalarına verecekler ve onlar da daha yüksek organlara göndereceklerdir.

6-Takviyeci arkadaşlar hücrelerin mensup olduğu müesseseleri yakından tanıyacaklar. "Fabrikada kaç kişi çalışıyor? Gündelikler ne kadardır? Patron ve ustaların ameleye karşı takındığı vaziyetler nasıldır? İş kanunu tatbik ediliyor mu? Kaç saat çalışıyorlar? İstihsal miktarı ne kadardır? Bunları öğrenecekler ve hücre arkadaşlarına bu bilgilerle yardım edeceklerdir.

7- Takviyeciler, bütün hücre azaları kanunlarına işçiye verdiği hakları iyice öğrenecekler ve bu hususta takviyeciler arkadaşlara yardım ile mükellef olacaklardır.

Günün mühim iç meseleleri:

8- Bazı semtlerde bugünlerde mahalle birlikleri seçimi yapılmaktadır. Arkadaşlar bu seçime aktif olarak iştirak edecekler, ameleden ve halktan namuslu namzetler göstererek onların seçilmelerini temin eyliyeceklerdir.

Günün siyasî meseleleri:

9- Tahran konferansında Sovyetlerle Anglosaksonların harp ve harp sonrası meselelerinde anlaşmaları hâdisesi mihvercilerin ve bizdeki taraftarlarının biricik kurtuluş yolu olarak gördükleri ihtilâf imkânını ortadan kaldırmıştır. Karar uyarınca istilâya, zülme, tahakküme, taassuba karşı mücadele edilecek, hakikî halkçı rejimler kurulacak ve hakikî demokrat memleketlerin iş birliği ile bir arada üç büyük devlet sulhu koruyacak ve harbin önü alınacaktır. Bu konferansta Türkiye'nin İngilizlerle olan ittifak muahhedesine riayetini istemek kararının verilmiş olması muhtemeldir. İnönü ile Kahire'de yapılan konferans buna delildir. Bu konferansa Fevzi Çakmağın Başkanlığı altında bir askerî heyet de iştirak etmiştir. Konferansda neşredilen tebliğden ve bu tebliğ hakkında yapılan tefsirlerden anlaşılacağı veçhile şimdiye kadar tarafsız ismi altında Almanya'ya temayül gösterenler ve ilerde İngilizlerle Sovyetler arasında bir ihtilâfın çıkacağını muhtemel görenler ve Türkiye'nin İngilizlerle beraber Sovyetlere karşı hareketini ittifak muahedesinin biricik vecibesi) diye yazılıdır.

Partinin görüşleri ve dilekleri adlı bülten Ankara'da **Hikmet Elin**'e gönderildikten sonra **Hikmet Elin** aldığı talimata uyarak **Zeki Baştımar**'ın evine gitmiştir. Birlikte bu bülteni incelemişlerdir. İşte bundan sonra **Zeki Baştımar** Bursa hapishanesinde bulunan **Nâzım Hikmet**'le konuşmak vesilesile İstanbul'a gitmiş ve **Reşat Fuat Baraner**'in saklı olduğu evine **Saadet Baraner**'in delaletile giderek sanıkla buluşmuşlar ve konuşmuşlardır. **Baştımar** orada bir gece de yatmıştır. Bu hâdiseden sonra günün meseleleri bülteni on beş günde bir neşredilmeye başlamıştır.

Sanık Ankara'ya dört adet bülteni posta ile gönderirken **Sebati**'den aldığı ev adresine de iki, üç sayılı bültenlerden Akhisar'da Belediye Doktoru **Ahmet Behçet Mergen**'e de göndermiştir. Sanık bu sıralarda **Sebati**'den Karabük'te bulunan komünistlerin isimleri-

ni taşıyan bir liste alıyor. Sanık listeye bakarak ben bu komünistleri Karabük'e giderek adlarile mi bulacağım? Bunların adresleri yok mu? diye soruyor ve verilen kâğıdı yırtıyor. **Sebati** de **David** bana bunları böyle verdi diyor.

Sanık hazırlık tahkikatı sırasında yakalandığı zaman yukarıdaki olup bitenleri tamamen saklamıştır. Suriye'den bir hafta önce geldiğini soruşturma yargıcına söylemiş ve bu ifadesini karısı da aynen soruşturma yargıcına teyit eylemiştir. Kendisine bültenlerin yazılması için teksir ve daktilo makinası verildiği delillerle isbat olununca bunları Kadıköyü tarafında denize attığını söylemiştir. Hattâ dalgıçlarla bunları denize attığı yerler aranıldığı zaman da hakikati saklamıştır. Soruşturma inkişaf edip bu makinaların **Kirkor Sarafyan**'ın ve akrabalarının evinde saklı olduğu anlaşılınca öğrenilen miktar itiraf eylemiştir. Kısaca; sanık zabıta ve soruşturma yargıcı tarafından meydana çıkarılan kadar itirafta bulunmak taktiğini takip eylemiş ve diğer yaptıklarını tamamen saklamıştır. Bunun için sanığın hazırlık tahkikatı sırasındaki ifadesinin hulâsasını aşağıya yazıyoruz.

(1943 yılının Şubat ayında eski komünistlerden **Elektrikçi Nuri** Türkiye Komünist partisinin gizlice teşkilâtlandırılmasını sanığa söylüyor. İstanbul'u teşkilâtlandırmak vazifesini kendisine veriyor.

Sanık **David**'i, **Nihat Balyoz**'u ceza evinde, **Sebati**'yi, **Hasan İzzet Dinamo**'nun düğününde tanıyor. **David**'le **Sebati**'yi tanıştırıyor ve **David**'e **Nihat**'la temasa geçmesini söylüyor. **Elektrikçi Nuri** partinin görüşleri ve dilekleri bültenini kendisine veriyor. O da **David**'e vermesi ve arkadaşlara dağıtılması için **Sebati**'ye teslim ediyor. Bundan sonra görüşleri izah etmek ve nasıl hareket edileceğini arkadaşlarına anlatmak için Küçük Çamlıca toplantısını **Sebati** delâletile tertipliyor. Çamlıca toplantısından sonra **Sebati**, **David**, **Nihat Balyoz** ve **Mustafa Birtem** Hasköy'de diğer bir toplantı yapıyorlar. Sanık bu toplantının kararları hakkında **Sebati**'den malûmat alıyor. **Sebati** Vilâyet idare heyeti ile mıntıkalar hakkında

kendisine bilgiler veriyor. **Elektrikçi Nuri** kendisine başka vilâyetlerde tanıdığı komünist bulunup bulunmadığını soruyor; sanık da Ankara'da **Hikmet**'i tanıdığını söylüyor. Bunun üzerine **Hikmet**'le muhabere yapılması için adresi tertipleniyor. **Hikmet** de **Emine Aytaç** adresini sanığa gönderiyor. Bunları sanık **Elektrikçi Nuri**'ye veriyor. **Salih Ezer**'le, **Fehmi Kurucu**'nun adreslerini **Sebati** veya **David**'den alıyor bunları da **Elektrikçi Nuri**'ye veriyor. 1943 yılının sonbahar aylarında eskiden tanıdığı **Zeki Baştımar** kendisini ziyarete geliyor. **Mutena**'nın evinde saklı iken **Münür Belen** de bu eve geliyor. Zileli **Halil Yalçınkaya** sanığa **Hikmet**'i tanıştırdığı için onun komünist olduğunu öğreniyor ve bu sebeple **Elektrikçi Nuri**'ye onun adresini de veriyor.)

Sanık ilk tahkikatta ve duruşmada hazırlık tahkikatı ifadelerini aşağı yukarı teyit ediyor. Yalnız (*Çamlıca toplantısını partinin görüşlerini izah için yaptırmadığını ve İstanbul'da parti teşkilâtı kurulmayıp arkadaşların oturdukları yerlere göre bültenleri dağıtmak hususunu tayin ettiklerini*) söylüyor. Değişmiyen esasların kendisine ait bulunmadığını ileri sürüyor. **Ahmet Behçet Mergen**'e Ankara'ya olduğu gibi bülten göndermediğini ilk ve son tahkikatta söylemiş ise de Polis Enstitüsü'nde mütehassıs **Emin Güven** mahkemeye celbedilip şahit olarak dinlendiği sırada Akhisar'a gönderilen zarf üzerindeki yazıların **Reşat Fuat**'a ait Kırona Zefir markalı küçük portatif makinası ile yazıldığını fennen izah edince, bu mektubun kendi makinası ile yazıldığını kabul mecburiyetinde kalıyor.

Sanığın yukarıda anlaşıldığı gibi (gizli olarak bazı arkadaşları ile memleket dahilinde teşekkül etmiş iktisadî veya içtimaî nizamları devirmek ve memleket dahilinde cemiyetin siyasî ve hukukî herhangi bir nizamını ortadan kaldırmak amacını güden Türkiye Komünist partisini kurduğu ve bu parti mensuplarına devletin kurulmuş teşkilât ve yapılmış kanun ve nizamlarını hiçe sayar mahiyette halkta bozgunculuk ruhu yaratacak şekilde neşriyat yaptığı ve yap-

tığı neşriyatı bazı arkadaşlarına toplantılar tertipleyerek izah eylediği ve teşkilâtla neşriyatı askerî şahıslara da teşmil ettiği ve askerî şahısları kurduğu bu partiye soktuğu anlaşılmıştır.) denilmektedir.

Deliller:

Kendisinin kısaca yukarda yazılan hazırlık tahkikatı ifadesi ve bu ifadeyi teyit eden ilk tahkikat ifadeleri ve yüzleştirme zabıtları (duruşma zabıtnamesinin 21-25)'nci sayfalarında mevcut son tahkikat ifadesi *partinin görüşleri ve dilekleri* bülteni (duruşma zaptı 227-229) 1, 2 ve 3 numaralı bültenler (duruşma zabtı (231-233) sanığın eşi **Saadet Baraner** tarafından saklanmış olan suç delillerinin yakalandıklarını gösteren Zabıt varakası. Yani **Mutena**, **Habibe** ve **Eliz**'in evlerinde bulunan portatif yazı makinası, teksir makinası, zarflar, kâğıtlar ve komünizme ait birçok kitaplar vesaire. (Duruşma zaptı 241, 242, 245, 246 ve 250) ve bu hususta dinlenilen yeminli kamu şahidi **Anna Asvazador**, **Peruz**, **Vahe**, **Eliz** ve **Habibe**'nin şahadetleri (duruşma zaptı 310-312), saklı olarak **Mutena'**nın Kadıköyündeki evinde sanığın karısı ile birlikte oturduğu hakkında yeminli kamu şahidi **Neriman Gökper** ve **Mutena Gökper**'in ifadeleri (duruşma zaptı 313-316), aynı mevzuda şahadette bulunan ve müdafaa şahidi **Doktor Fuat**'ın ifadesi (duruşma zaptı 330), sanığın **Hikmet Elin**'den gelecek mektuplara mahsus olarak verdiği adres ve Ankara'dan **Hikmet**'ten kaç mektup geldiğini söyleyen yeminli kamu şahidi **Kasap Yakup Eligür**'ün ifadesi (duruşma zaptı 318,) **Celâl Zühtü Benneci**'nin şahadetleri, sanığın kıt'asından memuren geldiğini ve bir daha dönmediğini gösteren vesika (duruşma zaptı 333), Akhisar Belediye Doktoru **Behçet Mergen**'in evinde bulunan 2 ve 3 numaralı bültenler (duruşma zaptı 356), Doktor **Behçet Mergen**'e gönderilen bültenlerin zarfının **Reşat Fuat**'a ait portatif makina ile yazıldığını isbat eden ehli vukuf **Emin Güven**'in raporu, (duruşma zabtı 358) mahkemedeki şifahi tetkikat ve izahati

(duruşma zabtı 368) ve sanıkta çıkan kitaplardan mühim kısmının yasak kitaplardan olduğunu gösteren Basın ve Yayın Umum Md. 'ğü listesi (Duruşma zabtı 371), Dahiliye Bakanlığı listesi, (Duruşma zabtı 372), bunlardan başka sanıklardan **Sebati Selimoğlu**'nun (Duruşma zabtı 86-97), **David Nae'**nin (Duruşma zaptı 102-104), **Nihat Balyoz**'un (Duruşma zabtı 155-158), **Mustafa Birtem**'in (duruşma zabtı 98-101), **Hikmet Elin**'in (Duruşma zabtı 28-31), **Zeki Baştımar**'ın (Duruşma zabtı 43-47), ifadeleri ve bilhassa bu şahısların hazırlık tahkikatındaki ifadeleri ve suçun işleniş şekli ve duruşma sırasında edinilen vicdani kanaatlerdir.

Sanık son tahkikat ifadesinde; zemin ve zamanın müsait şekil aldığına kanaat hâsıl ederek faaliyete geçmeğe karar verdiğini; yukarıda izah olunduğu üzere faaliyete geçtiğini, bu karar ve teşebbüsü tanınmış komünistlerden **Elektrikçi Nuri** ile yaptığını, **Nuri**'nin bütün Türkiye teşkilâtını, kendisinin ise yalnız İstanbul teşkilâtını idare edeceğini, yazı işlerinin kendisine bırakıldığını, *partinin görüşleri ve dilekleri* bültenini **Nuri**'nin yazıp kendisine verdiğini, diğer bültenleri şahsen yazdığını, görüşleri **David**'in, günün meselelerini **Sebati**'nin dağıttığını, teşkilâtın şekli hakkında arkadaşlarına direktif vermediğini, onların kendisine umumî mahiyette faaliyetlerinden malûmat verdiklerini, partinin yeni kurulmayıp eskiden beri mevcut olduğunu, Ankara'daki **Hikmet Elin**'in fikirlerile fikirlerinin aynı olduğunu, adresini **Nuri**'ye verip şahsen mektuplaşmadığını söylemektedir (Duruşma zabtı 21-25).

Sanık müdafaasında; biz milletimizin harbe girmesini istedik, Saraçoğlu Hükümeti sağcı olduğundan sahadan çekilsin dedik; halen de istiyoruz. Milli kurtuluş zamanında memleketin komünist partisi vardı. Sonradan Burjuva hâkimiyeti teessüs edince yani harp kazanıldıktan sonra cemiyetler dağıtıldı. Fakat neşriyat serbestti; 925'de neşriyat da menedildi. 1929'daki iktisadi buhran dolayısiyle komünistlere daha şiddetle harekete başlandı. Bundan sonra

1936'da komünistler T.C.K.'nun 141'inci maddesi ile cezalandırılmağa başlandı.

Şimdi biz 141'inci madde ile tecziye edilebilir miyiz? İddianame buna yanaşmıyor. İçtimai zümreyi devirmek maksadımız var mıdır? Türkiye'nin içtimai vasfı buna müsaid değildir. Proletarya diktatörlüğü Türkiye'ye tatbik edilemez. Yani içtimai zümreyi devirmek mevzuubahis olamaz. *Partinin dilekleri ve görüşleri* bülteni açıktır. Çünkü bunda; Halkçı, Devletçi, Anti faşist Sovyetlere dost olmağı istiyoruz. Türkiye komünist partisi, Türkiye Halk partisi ile birlikte çalışmağı ilân ediyor.

İçtimai nizamı ihlâl keyfiyetine gelince: Türkiye'de içtimai nizam Burjuva ferdi nizamıdır. Biz Türkiye'de hakiki demokrasi nizamını istiyoruz. Meclisin, Hükümetin, yeniden kurulmasını istemek, içtimai nizamı bozmak demek değildir. Demokrasiyi kökleştirmek demektir.

Bizim sahadan çekilmesini istediğimiz bazı şahsiyetler vardır. Bunlar içtimai zümreyi ifade etmez, isme lüzum yok. Bunlar satılmış kimselerdir. Turancılar, ırkcılar. Biz ırkcılıkla mücadele ettik, irtiacı önlemek istedik. Bütün Kemalistleri mücadelemize davet ettik. Bunları biz evvelden hissettik, vatani borcumuzu ödedik. İşte şimdi onların fenalıkları meydana çıktı. Mahkemeye verildiler eğer bunların teşviki ile demokrasiye harp açsaydık büyük bir hata etmiş olurduk. İnönü Türküz, fakat ırkçılığın düşmanıyız, fesatçılara yüz vermiyecek, gençliği onların tehlikesinden kurtaracağız diyor ve Sıkıyönetim mahkemesinin ırkçılar hakkındaki iddianamesini uzun uzun izah ediyor. Bu ırkçılar aleyhine konuşurken bütün mes'uller bizim kadar vaziyeti görememişlerdi. Numan Menemencioğlu Meclis'teki beyanatında büyük gaflar yapmıştı.

Fakat Ankara'daki nümayiş hareketi büyük adamların, mes'ul şahısların gözlerini açtı, Falih Rıfkı açık açık Turancılar aleyhine yazılar yazmağa başladı. Resmi kanallar bu hususta söz söylerken

ve yazı yazarken suçlu olmuyor da biz hususî şahıslar söylersek kabahat mi oluyor? Bir senedir hapiste kalıyoruz. Biz sanıklar tek fikirli değiliz. Bizim aramızda komünist, demokrat, Halk partisi azası vardır. Biz toplandık, müessisi ben gösteriliyorum. Parti yirmi beş senedir faaliyet halinde Türkiye'de mevcuttur. Ben yeniden kurmuş değilim. Huzurunuzda evvelce mahkûm olmuşlar, komünistler yok mudur? Beni partiyi kurdu derken iddia makamı **Nihat Çavuşoğlu**'nun 1942'de hücreyi Üsküdar'da kurduğunu söylemektedir. Buna imkân var mıdır? Hazırlık tahkikatını idare edenlerin gizli teşkilâtın yeniden kurulduğunu göstermek, işlerine gelmiştir. Yoksa vazifelerini yapamadıkları anlaşılır. Ben evvelce iki defa parti mensubu olarak mahkûm olmakla bu defa yeniden parti kurmaklığım mümkün olmaz. Partimizin faaliyete geçmesi Stalingrat zaferi ile münasebetdar değildir. Ben komünizmin cemiyetimiz hakkında hayırlı olduğuna inanmış bir adamım. Ankara'ya, Akhisar'a ben bülten göndermedim. Eğer ben gönderse idim onların bana müracaat etmeleri **Hadi Malkoç**lar, **Avni Güner**lerle teması doğru olur mu? Mülk ve millete biz iddianamede iddia edildiği gibi acımıyor değil, bilâkis çok acıyoruz ve düşüncemiz ancak milletimizin menfaatini düşündüğümüz içindir. (Askerden ne için kaçmış) Bizim teşebbüsümüz milletimizin menfaatini düşündüğümüz içindir. Hapishanelerde yatmamız dahi milleti sevdiğimizden ileri gelmektedir. Biz orduya siyaset sokmadık. Kıt'amda siyasetle meşgul olmadım. Askerden kaçtıktan sonra siyasetle meşgul oldum. Yazılarımızda ordumuzu daima meth ve sena eyledik. Yedek Subay Okulunda bir iki kişiye bülten verilmesi orduya matuf olamaz. Bunlar asker olduğu için verilmemiştir. Yalnız okumak için verilmiştir. Faaliyetimiz askere matuf değildir. 148/B bize tatbik edilmez. Edilirse cezamızın artırılması istendiğini gösterir.

İkinci kısım; neşriyat yapılmadan fikir ceryanı olmaz. Siyasî teşekküller neşriyatsız vücudunu ilerletemez. Fikirlerin neşri lâzım-

dır. Birinci tevkifimizde Kızıl İstanbul, ikinci tevkifimde Orak Çekiç gazetesini çıkarmaktan sanık oldum ve tek madde ile mahkûm edildim. Ozaman parti kurmamıştım. Türkiye komünist partisi cümlesini yazmışken komünistlik yazmamışken millî menfaatlere aykırı hareket mahiyeti çıkarılıyor. Bir adamı tabanca ile öldüren adamda olduğu gibi tabanca taşımak, silâh çekmek, yaralamak ve öldürmek ayrı ayrı suç mudur?

161'inci maddenin unsurlarının tetkik ve incelerken vurgunculer hükümeti demek, Hükümetin iç ve dış siyasetini tenkit etmek, harbe girmeyi istemek, millî mukavemeti kıran bir suç mudur? Biz yazılarımızda millî menfaatleri kırmak değil artırmak istedik. Irkçılar millî menfaatleri ihlâl ettiler fakat biz öyle yapmadık. Biz müttefiklerle birleşelim diyorduk. İkinci safhada harbe girmeği istedik. Sulhtan birşey kazanmak istiyorsak harbe girelim dedik. Harbe girmeyi istemek suç ise razıyız. Çünkü bizden başka matbuatın bir kısmı Hüseyin Cahit başta harbi istiyordu.

Saraçoğlu Hükümetini tenkit etmek suç mudur? Anayasa okunursa bu suç değildir. Tenkit haklı mı? Bunu aramak lâzımdır. Biz hükümeti Almanlara karşı mülâyim davrandığından ve vurgunculara himaye ettiğinden tenkit ettik. Bunlar ise haklı tenkitlerdir.

Bültenlerimizde Saraçoğlu hükümetinin bitaraflıktan ayrıldığını yazdık. Çünkü okuduğumuz bazı yazılar memleketimizi Almanlar peyki milletlerden zannettiriyordu. Saraçoğlu hükümet başına geçer geçmez Türkçülükten bahsetmiş, Turancıları ve faşistleri şımartmıştı. Almanlara erzak göndererek milleti aç bıraktı.

Böyle yapan Saraçoğlu hükümetini tenkit etmek bir vazifedir.

Hükümetin iktisadi politikası çok sakattır. Vurguncular, Türediler ortaya çıktı. Yağma hasanın böreği gibi devlet dairelerinde suistimaller başladı; müthiş pahalılık baş gösterdi. İnhisar maddeleri bile karaborsaya düştü. İstanbul'da açlıktan düşenler, ölenler görülüyordu. Hükümet fazla para basdığından paramızın kıymeti çok düş-

müştü. Devlet borçları bir milyara yaklaşmıştı. Ordunun ayakta durması tek başına buna amil olamaz. Harp içinde olan milletlerin maliyesi bizim kadar sarsılmadığına göre sebep hükümetin hatalı yol takip etmesidir. Serbest ticareti kabul etmekle vurguncuları zengin etti. Böyle bir Hükümete vurguncular hükümeti dersek hata mı? Hayır, birçok fakirler lanet ederken biz vatan sever olduğumuz için tenkit ettik. Millet karşısında suç işlemiş olmuyoruz.

Harici siyasette Atatürk'ün Sovyetlerle dostluğu az kalsın ihlâl ediliyordu. Fikir hürriyeti kalmadı, inkilâbımız gerilemeye başladı. Türkiye'de demokrasi yoktur. Bunu görmemek kör olmak demektir. Biz bütün dünyada ayrı yaşayamayız. Bunun için çift dereceli intihap tek parti kurunuvusta [kurû-ı vusta, ortaçağ, y.n.] sistemidir. Siyasi serbestlikler verilir. Cemiyetler teşekkül ederse hürriyetler doğar, Anayasadaki hükümler fiiliyata geçer o zaman bugünkü suçlar olmaz.

Biz isteklerimizi kanun yolu ile yapamadık. Hataları gizlemek hatayı ortadan kaldırmaz. Biz isteklerimizi doğru söyledik. Biz doğruyu evvelden gördük, bildirdik. Bunun için kurban gidiyoruz. Demokratik hakkımız verilseydi neşriyatımızı kanun dairesinde yapardık. Biz kendimizi suçsuz sayıyoruz. Bu yüzden hakkımızdaki davanın sukutunu altı aylık cezamın burada içtimaını, on dört günlük emniyette kaldığım günlerin mahsubunu, notlarımın, gazete maktualarımın veya yasak olmıyan kitaplarımın iadesini istiyorum. Demektedir.

Duruşmadaki ifadesinin ve müdafaasının incelenmesine gelince; müdafaasında faaliyet geçmelerinin Stalingrat zaferi ile ilgisi olmadığını iddia etmekle beraber duruşmada zemin ve zamanın müsait şekil aldığına kanaat getirerek faaliyete geçmeğe karar verdik diyor. Duruşmada kendisinin reis olmayıp **Elektrikçi Nuri**'nin Reis olduğunu, bundan Türkiye'yi **Nuri**'nin idare ettiğini, Ankara'ya ve Akhisar'a bültenleri **Nuri**'nin gönderdiğini iddia ediyorsa

da **Nuri**'nin adresini göstermiyor ve Ankara'ya **Hikmet Elin**'e mektup gönderdiği **Hikmet**'in itirafından ve bilhassa Kasap **Yakup** elile **Macide Çetin** adresini tertiplemesinden ve Ankara'dan bu adrese mektup geldiğini söyleyen yeminli Kamu şahidi Kasap **Yakub**'un şahadetinden ve mektupları elile sanığa getirip teslim ettiğini söyleyen **Celâl Zühtü Benneci**'nin ifadesinden ve Akhisar'a **Doktor Behçet Mergen**'e bülten gönderdiği, Doktor'un evinde elde edilen bültenin zarfı üzerindeki yazının sanığın kullandığı Krona Zefir marka küçük portatif yazı makinesile yazılmış olduğunun ehli vukuf raporu ile tesbit edilmesinden ve müdafâada **Elektrikçi Nuri** hikayesinden bahsetmenin bu kadar kat'i delil karşısında faydasız kalacağını nihayet görmüş olmasından dolayı ifade ve müdafaalarının doğru olmadığı açıkça görülmektedir.

Arkadaşlarına direktif vermediğini, Çamlıca toplantısında partinin görüşlerini izah etmediğini ileri sürüyorsa da bu toplantıya iştirak eden arkadaşlarının ve bilhassa **Mustafa Birtem**'in duruşmada (***Reşat** bize dış ve iç siyasetimiz üzerinde izahatta bulundu. Bu izahat hep partinin görüşlerindeki bahislerdi*) demesi bu cihette de sanığın doğru söylemediğini ifade eder.

Sanık; müdafaasında neşriyatın kasdettiği mânayı izah ederken içtimaî zümreyi devirmek maksatları olmadığını, zaten Türkiye'nin içtimaî vasfının buna müsait bulunmadığını ileri sürmekte ve halkcı, Devletci, Anti faşist, Sovyetlere dost olmağı istediklerini ve Türkiye komünist partisinin halk partisi ile birlikte çalışmağı ilân eylediğini söyliyerek kelime oyunu yapıyor. Faaliyete geçirdikleri *partinin görüşleri ve dilekleri* bülteninde kurmak istedikleri içtimai ve iktisadi nizamla bugün mevcut olan Atatürk rejimi arasındaki farkları görmek işine gelmiyor. Zaten sanık müdafaasının biraz aşağısında (Türkiye'de içtimaî nizam burjuva nizamı ve ferdî nizamdır) derken yukarıdaki sözlerini gözünden kaçırdığını gösteriyor ve altı okun medlûlünü bilmemezlikten geliyor.

Sanık; biz beliren tehlikeyi evvelden gördük. Irkcılarla mücadeleye başladık. Bizi mahkemeye verdiler. Fakat bu hususta Ankara faciası belirdikten sonra İnönü gençliğe hitap etti, Irkcıları tel'in eyledi. Sonra gazeteler açıkça aleyhlerinde yazdılar. Matbuat neden mahkemeye verilmedi diyerek mugalata yapıyor. Kendi kastları ile gazetelerin iyi niyetleri arasındaki farkı görmek istemiyor ve kendisinin komünizmin cemiyetimiz hakkında hayırlı olduğuna inandığını belirtiyor.

Sanık; esas hakkındaki mütalaada savcı mülk ve millete acımadığımızı iddia ediyorsa da düşüncemiz milletimizin menfaatidir. Hapishanede ancak bu maksat uğruna yatıyoruz diyor. Fakat askerlikten kaçtığını, vatanî borcunu yapmaktan istinkâf eylediğini hiç görmüyor.

Askerî şahıslardan birkaç kişiye bülten vermenin ordu ile alâkası olmadığını söylüyor ve yazılarında daima ordumuzu methettik diyorsa da 148/B'nin unsurlarını görmemezlikten geliyor. Sanık; suçunun tek olduğunu, bir suçtan müteaddit madde ile cezalandırmanın doğru olamıyacağını iddia etmekte, parti kurmakla neşriyat yapmanın ayrı kasıtı cürmilere tâbi olduğunu kabul etmek işine gelmemektedir.

Sanık; 161'inci maddeyi tahlil ederken Saraçoğlu hükümetine vurguncular hükümeti demenin, Hükümetin iç ve dış siyasetini tenkit etmenin, harbe girmeyi istemenin suç olmadığını, faaliyetinin millî mukavemeti kırmak olmayıp bilâkis millî mukavemeti takviye etmek olduğunu iddia etmekte ve millî mukavemeti kıranların ancak ırkcılar olduğunu ileri sürmekte ise de İstiklâl mücadelemizde bin bir fedakârlıktan sonra kavuşabildiğimiz Kemalist rejimini bilhassa dünyanın bu karışık ve nazik durumunda alt üst etmeğe çalışmak her zaman için suçtur. Netekim kendi tabirlerince sağcı dedikleri ırkcılar ve Turancılarla solcu dedikleri kendileri mahkemeye verilmişlerdir. Çünkü ceza kanunumuzun 141 ve 142'nci maddelerinde mevcut iktisadî ve içtimaî nizamlar aleyhine yapılan faaliyetin her zaman için suç olduğunu göstermektedir.

Sanık; harbe girmeği istedik. Bunda kazancımız fazla olacaktı. Eğer bu suç ise matbuatın bazısı da harbe girmeği istiyordu. Bunun yazıları da suçtur diyor. Fakat kendi neşriyatındaki fikir ve kasıtların daha çok kötü tarafları olduğunu unutuyor. Fazla olarak şunu da tebarüz ettirelim ki istekler samimiyet ve kasta göre mâna ve kıymet ifade ederler. Matbuatın iyi kastı ile kendisinin kötü kastının bir olduğu nasıl telif edilecek bunu anlıyamıyoruz.

Saraçoğlu Hükümetinin bitaraf olmadığından, halkı korumadığından, içte, dışta faaliyetin iyi olmadığından bahsettik bu suç değildir. Hataları gizlemek fenalığı ortadan kaldırmaz. Bizim söylediklerimiz hep doğrudur. Buna rağmen suçlulandırılıyoruz. Eğer kanun bizi tanımış, neşriyat yapmağa hak vermiş olsaydı, neşriyatımızı kanun dairesinde yapardık diyor. Ve kendisini suçsuz saydığını ilâve ediyor. Mademki kanun gizli cemiyet kuranları, bu cemiyetlere girenleri, neşriyat yapanları cezalandırılıyor. O halde suçludur. Sonra on sekiz milyon Türk'ün seve seve kabul ettiği, ruhuna sindirdiği ve uğruna kan dökmeği hiçe saydığı Kemalist rejimi sanık gibi şahsi menfaati namına düşünen birkaç kişinin keyif ve arzusu üzerine sökülüp atılamaz. Hem Demokrasi istediklerini ilân ediyorlar ve hem de Demokrasi hükümlerinin tatbikinden memnun kalmıyorlar.

Hulâsa; sanığın her bakımdan müdafaası çürük ve kastının kötü olduğu görülmektedir. Mahkemece buna tamamen kanaat getirilmiştir.

Sanığın sabit görülen suçlarına ilişen kanun maddelerine gelince;

Gizlice Türkiye komünist partisini kurması; sevk ve idare etmesi suçundan; dünyanın bugünkü karışık ve buhranlı devrinde ve memleketin ve devletin nazik bir durumda olduğu bir sırada Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini yıkmak, memlekette kurulmuş iktisadî ve içtimai nizamları devirmek için faaliyete geçmesi ve bu nevi suçtan evvelce iki defa mahkûmiyeti bulunması mahkemece takdiri artırıcı sebep olarak kabul edilerek istek vechile T.C.K.'nun

141'inci maddesinin birinci fıkrasına istinaden ve takdiren (5) beş sene süre ile ağır hapis cezasile cezalandırılmasına.

Kendisi asker olduktan başka **Fehmi Kurucu, Ziya Nur Erün** gibi As. şahısları kurduğu partiye alması yüzünden As. C.K.'nun 148'inci maddesinin B fıkrasına müsteniden tayin olunan cezanın yarısı artırılarak (yedi) sene altı ay müddetle ağır hapis cezasiyle cezalandırılmasına.

Sanığın yazarak yaptığı bültenlerdeki fikirler yeniden teşkilâtlandırdığı Türkiye komünist partisini genişletmek, iş başına geçirmek için propaganda mahiyetinde olduğundan iddia makamının son tahkikatın açılması kararı ile iddianamede ileri sürdüğü hususî maksada müstenit olarak halkın maneviyatını kıracak, memleketin mukavemetini azaltacak mahiyette ve millî menfaatlere zarar verecek şekilde faaliyet olmak üzere bir suç vasfı mahkemece görülememiştir. Zira her siyasî teşekkül kendi varlığını muhafaza etmek ve hatta genişletmek için propaganda yaparken rakip gördüğü teşekkülün icraatını tenkit edecek ve kendi programını medh ve sena eyliyecektir. Mahkeme heyeti bültenlerin neşrini işte bu maksatlara dayanan propaganda şekilleri olarak kabul etmiş ve millî menfaatlere aykırı faaliyet olarak görmemiştir. Bu itibarla sanığın bültenleri neşrinden ötürü hareketine uyan kanun maddesi iddianamede ve esas hakkındaki mütaleada istendiği gibi T.C.K.'nun 161'inci maddesi olmayıp 142'nci maddesidir. Zira 142'nci maddenin birinci fıkrasında (memleket dahilinde içtimaî bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya memleket dahilinde teşekkül etmiş iktisadî veya içtimaî nizamları devirmek), üçüncü fıkrasında da (Devletin teşkilâtı esasiye kanunile muayyen olan ana vasıflarını veya millî hissiyatı sarsmak veya zayıflatmak için bunlar aleyhinde ve yabancı rejimler lehinde propaganda yapanlar) demekte olduğuna ve sanığın suç kastı da kurduğu partinin muvaffak olmasını temin için neşriyat yapmak bulunduğuna göre 142'nci maddedeki kanunî unsurlara uyar harekettir. Eğer sanık partiyi kurmamış

ve yalnız bülten neşretmiş veya iki numaralı bültendeki Saraçoğlu, vurguncular hükümeti vesaire gibi sözleri münferit bir vaziyette yani teşkilâtlandırdığı partinin mensuplarını ve muvaffakiyetlerini artırmak maksadiyle olmaksızın söylemiş veya yazmış olsaydı o zaman kasıt değişecek ve millî menfaatlere aykırı faaliyet şeklini alacaktı. Fakat hâdisemizde vaziyet böyle olmuş değildir.

Bu izahat ile neşriyattan mütevellit suç 142'nci maddeye uyar görülmüş ve yukarıda tavsif edilen ve 141/1'inci maddeye uyduğu gösterilen fiilde kabul edilen takdiri şiddet sebebi burada da aynen kabul edilerek mezkûr maddeye istinaden ve takdiren (2) sene müddetle hapis cezasile cezalandırılmasına ve yine Askerî C.K.'nun 148'nci maddesinin B fıkrası mucibince yarısı artıralarak cem'an (3) sene müddetle hapsine.

Sanığın mahkûmiyeti birden fazla olduğundan ve aynı cinsten bulunmadığından T.C.K.'nun 70'inci maddesine uyularak (3) sene hapsin yarısı olan bir sene altı ayın yukarıda verilen ağır hapsin üzerine ilâve edilerek neticeten (9) dokuz sene süre ile ağır hapis cezasiyle cezalandırılmasına ve T.C.K.'nun 31'inci maddesi mucibince kamu hizmetlerinden temelli mahrum edilmesine ve 33'ncü maddesi gereğince de mahkûmiyeti beş seneden fazla olduğundan ceza müddeti kadar hacır altında bulundurulmasına.

2- **Mustafa Birtem**: Kendisi sabıkalıdır. 1933 senesinde Bursa Ağır Ceza mahkemesinde komünistlik propagandası yaptığından ötürü dört sene ağır hapse mahkûm olmuştur. 14 ay kadar yattıktan sonra 1934 senesinde hapisten çıkmıştır. Sonra İstanbul'a gelmiş ve 1939-1940 senelerinde **Nihat Balyoz**'la tanışmıştır. **Nihat Balyoz** kendisini eski komünistlerden **David'**le tanıştırmıştır. Üçü toplantılar tertibederek komünizm ve teşkilât kurma mevzuu üzerinde konuşmalar yapmışlardır. Bir gün kendisine **David** *partinin görüşleri ve dilekleri* adlı bülteni vermiş o da bunu okumuştur. **David** Çamlıca'da buluşacaklarını söylemiş ve böylece sanık Çamlıca toplantısına iştirak etmiştir. Aynı şekilde teklifle Hasköy toplantısına da

iştirak etmiştir. Vilâyet idare heyeti azalığı ve Beyoğlu mıntıka idare heyeti reisliği yapmıştır.

Sanık hazırlık tahkikatında **Nihat Balyoz**'un mektep arkadaşı olduğunu ve **Reşat Fuat**'ı hapishaneden tanıdığını, Hasköy toplantısına iştirak ettiğini, **Sebati Selimoğlu**'nu bu toplantıda tanıdığını, bu toplantıda mıntıka taksimatı yapıldığını, **Sebati Selimoğlu**'nun kendisine **Yunus Bağatır**'ı tanıştırdığını, *partinin görüşleri* bültenini kendisine **Selimoğlu**'nun verdiğini, Küçük Çamlıca toplantısına iştirak ettiğini **Nihat Balyoz**'un kendisine tanıştırıp teslim ettiği komisyoncu **Suat Ekmen**'i Ortaköy iskelesinde **Yunus Bağatır**'la tanıştırdığı, teşkilâtta mıntıka reisi, mıntıka azalarına bağlı olan hücredeki şahısları tanımadığını, Beyoğlu mıntıka idare heyetinin **Cemali, Yunus Bağatır** ve kendisinden olduğunu ve kendisinin vilâyet idare heyeti azasından olduğunu, *partinin görüşleri ve dilekleri* bülteninden **Sebati Selimoğlu**'nun kendisine üç adet verdiğini ve birisini alıkoyup diğer ikisini **Cemali** ve **Yunus**'a verdiğini, *günün meseleleri* bülteninden sekizer tane **Sebati**'den alarak dörder tane **Yunus** ve **Cemali**'ye verdiğini söylemektedir.

Sanık ilk tahkikatta da hücre teşkilâtını, mıntıka ve vilâyet idare heyetlerini ve hücrelerini **Cemali** ile **Yunus**'a bağlamadığını söylüyor ise de sanığın yukarıda yazıldığı gibi Türkiye komünist partisinin kurucularından olduğu, vilâyet ve mıntıka idare heyetlerine girdiği, bültenler dağıttığı görülmektedir.

Delilleri; sanığın kendisinin, (duruşma zabtı sahife 98) **Reşat Fuat**'ın (duruşma zabtı 21-25), **Sebati Selimoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 86-97), **Halit Irgat**'ın (duruşma zabtı sahife 164-166), **Nihat Balyoz**'un (duruşma zabtı sahife 155-158), **David Nae**'nin (duruşma zabtı sahife 102-104), **Cemali Güngörmez**'in (duruşma zabtı sahife 173-174), **Yunus Bağatır**'ın (duruşma zabtı sahife 150-154), duruşmadaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık, ilk tahkikattaki ve yüzleştirmedeki beyanları sanığın evinde çıkan komünizme

ait serbest ve yasak mecmualar (duruşma zabtı sahife 371-372), duruşmadan edinilen kanaat.

Sanık duruşmada; **Balyoz** ile ben her ikimiz de komünist olduğumuzdan konuşmamız komünizmden olurdu. **Balyoz** bana **David**'i tanıttı. O da bizdendi. Çamlıca ve Hasköy toplantılarına iştirak ettim. Çamlıca'da Reşat bize dış ve iç siyaset üzerinde izahatta bulundu. Bu izahat hep partinin görüşlerindeki bahislerdi. Hasköy'de bültenlerin dağıtma işi konuşuldu. Bana Beyoğlu mıntıkası, **Sebati**'ye de İstanbul ve Kadıköy mıntıkaları verildi. **Cemali Güngörmez** menfi düşünceli olduğundan ona ve **Sebati**'nin tanıttığı **Yunus Bağatır**'a bülten verdim. **Nihat** ve **David** ile daimi temasta idim. Bunlarla sempatizan toplamağa karar vermiştik. **Cemali** ve **Yunus**'la bazan buluşur malûm mevzular üzeinde konuşurduk. Ben kendimi partiden çıkmış telâkki etmiyordum. **Nihat**'la buluşunca tekrar faaliyete başladım. Aramızda hücre yoktu. Fakat **Nihat, David** ve ben birbirimize bağlı idik, demektir (duruşma zaptı sahife 98).

Sanık müdafaasında: komünist olduğunu, Çamlıca ve Hasköy toplantılarında bulunduğunu, bülten alıp verdiğini söylemektedir. Suçsuz olduğunu tebarüz ettirmek için de bültenlerde yazılı olan hususları izah etmekte ezcümle "faşistler dünyayı tahakkümü altına aldılar. Sovyetlere karşı durdular. Sovyetlerle dostluk tesis etmiyenler hâtâ ettiler. Malûm borsalardan başka yerde karaborsa türedi. Saracoğlu piyasaya hâkim olamadı. Halk açlıktan, sefaletten eziliyordu" diye Saraçoğlu hükümetinin icraatını tenkit eylemektedir. Bu müdafaa mahkemece 142'nci maddenin unsurlarına tamamen uygun görülmektedir.

"Irkçılık, Turancılık namı altında bazı kimseler faaliyete geçmişlerdi. Bazı vatansever şahıslar bu hareketleri önlemek istiyorlardı. İşte bu sırada ben, **Nihat Balyoz** ve **David** konuşmalar, görüşmeler tertib ediyorduk" diyerek partinin teşkilâtı ile meşgul olduğunu itiraf ediyor. Bunun da mahkemece 141 inci maddenin unsurlarına uygun faaliyetlerden olduğu görülmektedir.

David'in bu sırada *partinin görüşleri ve dilekleri* bültenini getirdiğini, okuyup fikrine uygun bulduğunu, Çamlıca'da **Reşat**'la tanıştığını, bültenleri dağıtmak için Hasköy'de toplananlar arasında bulunduğunu, İstanbul'u üçe ayırmanın parti kurmak olmadığını ve partinin yirmi beş senedir mevcut olduğunu müdafaaten dermayan etmektedir. Bilindiği üzere gizli parti faaliyetleri tevkifat ile durur. Eğer böyle olmaz faaliyet devam ederse tevkifat da devam edeceğinden parti mensubu son neferine kadar ele geçer. Böyle olmamak için faaliyet kesilir. Parti şüphe yok ki dağılmamış fakat susmuştur. Aradan zaman geçer, partinin faaliyet göstermesi sırasının geldiğine kanaat getiren idealist kişiler ön ayak olarak faaliyete başlarlar. Bunu görenler de aynı faaliyete katılarak mevcudu artırırlar. Netekim kendileri gibi eski ve tanınmış ve aklı erer komünistlerden **Hasan İzzet Dinamo** ile **Hasan Basri Alp** zamanın geldiğini görerek legal sahaya atılmağı kararlaştırmışlar, hattâ niyetlerini tahakkuk ettirmek için de yazı makinası ve şapoğraf makinası gibi vasıtaları tedarik etmiş iseler de bu sırada neşredilen *partinin görüşleri ve dilekleri* bültenini okuyunca ve kendilerinden evvel faaliyete **Reşat**'ın geçtiğini görünce ikilik çıkarmamak, birlikte çalışmak için makinaları **Reşat**'a vermişlerdir. Bu hareketler gösteriyor ki parti yeniden faaliyete geçmiştir.

Sanık son olarak da mensup olduğu partinin neşriyatı tetkik edilince her şeyi evvelden gördüğünün sonradan anlaşıldığını, hakkında istenilen maddelerin tatbikinin doğru olmadığını, mevkufiyetine nihayet verilmesini istiyorsa da suçu olmadığından beraatine karar verilmesini istemek cesaretini gösteremiyor.

Sanığın hareketine ilişen kanun maddeleri:

Reşat Fuat tarafından yeniden faaliyete geçirilen partinin vilâyet ve kaza idare heyeti âzâlığını kabul ve ifa etmesi, kendi tabirince bülten dağıtma teşkilâtı yapması, müdafaasında açıkca itiraf ettiği üzere **David, Nihat Balyoz**'la birlikte teşkilâtın kurulması ve faaliyeti şeklinden bahseylemesi, yukarıda izah edildiği üzere teşkilât

kurmak suçunu göstermekte ve mahkemece sabit görülen bu suça ilişen maddenin T.C.K.'nun 141'inci maddesinin birinci fıkrası olduğundan **Reşat Fuat** için yazılan takdiri artırıcı sebepler bunda da aynen kabul edilerek ve aynı suçtan evvelce mahkûmiyeti oluşu gözönüne alınarak takdiren (üç sene) müddetle ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına. Sanığın yazılan bültenleri arkadaşlarına dağıtması, propaganda mahiyetinde olduğundan **Reşat Fuat** bölümünde gösterildiği üzere bu fiil T.C.K.'nun 161'inci maddesinin kanuni unsurlarından ziyade 142'nci maddenin kanunî unsurlarına uyar olduğundan iddia makamının isteğinin reddiyle mezkûr 142'nci madde gereğince yukarıda gösterilen takdiri artırıcı sebepler burada da aynen kabul edilerek takdiren (bir sene) müddetle hapsine.

Sanığın suçları birden ziyade olduğundan ve bir cinsten bulunmadığından 70'inci madde mucibince hafif ceza olan (bir sene) hapis cezası üzerine eklenerek cem'an (Üç sene altı ay) müddetle ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına.

31'inci maddeye göre hüküm giydiği kadar kamu hizmetlerinden alıkonulmasına. Harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin onuncu fıkrası mucibince (3800) kuruş harç almasına.

3- **Yunus Bağatır**: Aslen Kavalalıdır. Tütün işçisidir. Sonradan **Mustafa Birtem**'den tesviyecilik öğrenmiştir. Sanığı **Selimoğlu** ile **Münür Belen** tanıştırmıştır. **Cemali Güngörmez, Yunus Bağatır**'dan katımlı olarak **Mustafa Birtem**'e bağlı olmak üzere Beyoğlu mıntıka idare heyeti teşkil edilmiştir. **Yunus Bağatır**'a ayrıca takviyecilik işinin verildiği tahkikat sırasında tahkikatın gidişinden açığa çıkmıştır. Beyoğlu mıntıka idare heyeti üyeliğine girdiği **Mustafa Birtem**'in ifadesinden anlaşılmaktadır.

Sanık; hazırlık tahkikatında **Hesna**'nın Bebek'teki evinde **Münür Belen**'le tanıştığını, **Münür Belen**'in kendisine memleketimizdeki iktisadî zorlukları ileri sürerek ve bunların idaresizlikten ileri geldiğini uzun uzadıya anlatarak ve bu işlerde mes'ul bir şahıs olarak bir arkadaşı olduğunu ve kendisi ile onu tanıştırmak istedi-

ğini söylemiş olduğunu ve **Sebati** ile en ziyade iktisadî fikirler üzerinde kendisi ile konuşmak üzere tanıştırdığını ve tanışmanın **Sebati**'nin evinde olduğunu ve **Sebati**'ye Bebek'teki ev adresini vermediği halde onun evine geldiğini ve **Selimoğlu** sanığı **Mustafa** adında birisi ile tanıştıracağını söylediği ve Unkapanı'nda **Mustafa Birtem**'le kendisini **Sebati**'nin tanıştırdığını ve **Selimoğlu**'nun seni **Mustafa**'ya bağlıyorum şimdiden sonra benimle temas etmiyeceksin. Mustafa'nın daha başka arkadaşları vardır, **Mustafa** sana direktif verecek ve buluşma yer ve günlerini tayin edecek ve sen bu buluşmalara gideceksin, orada tanıştığın arkadaşlarla buluşmalar ve konuşmalar yapacaksın, dediğini söylüyor. Bundan sonra **Mustafa Birtem** kendisini **Cemali Güngörmez**'le tanıştırıyor ve sanığa (***Cemali*** *bazı arkadaşları tanıştıracaktır. Sen onlarla konuşursun, bu günlerde halk birlikleri intihabı vardır. Orada rey kazanmaları için talimat verirsin*) diyor.

Bundan sonra sanık **Cemali** ile randövü günleri tesbit ederek buluşuyorlar. **Cemali** Selânikli **Remzi Özşenel**'le kendisini tanıştırıyor. **Remzi** sanığa (*benim iki arkadaşım vardır. Seni onlarla tanıştıracağım. Ondan sonra konuşmalar yapacağız)* diyor. Ve başka bir gün **Arif Nanak**'la, **Rıza Akar**'ı kendisi ile tanıştırıyor. Bundan sonra **Cemali Güngörmez, Mustafa Birtem** bu toplantıda *günün meseleleri* diye yazılı *beşinci kol ve Saraçoğlu hükümeti* başlıklı bülteni kendisine ve **Cemali**'ye veriyor. Selânikli **Remzi, Rıza Akar** ve **Arif Nanak**'a bu bültenlerin verilmesini **Mustafa Birtem** kendilerine söylüyor. Kendisi bu bültenleri yukarıda adları geçen kişilere vermiyor. Yalnız bu bülteni yukarda adı yazılı kişilere okuyor. Sanık (*bu adamlar cahildir. Bültenler verilse birşey anlamıyacaklardır.*) diyor.

Bundan sonra sanık **Mustafa Birtem**'le Ortaköy iskelesinde buluşuyor. **Mustafa Birtem** komisyoncu **Suad**'ı kendisi ile tanıştırıyor. O da **Mehmet Çoba** adında bir arkadaşı olduğunu söyleyerek

Mehmet Çoba ile Altınbakkal civarında sanığı tanıştırıyor. Üçü birlikte hücre kurmağı görüşüyorlar. Buna göre tesviyeci **Mustafa Birtem**'e bağlı olmak üzere **Cemali Güngörmez** ve kendisinden katımlı bir hücre ve **Cemali Güngörmez**'e bağlı olmak üzere de **Arif Nanak**, Selânikli **Remzi**'den katımlı ayrı bir hücre kurmuş oluyordu. **Rıza Akar** da yalnız olarak Selânikli **Remzi**'ye bağlı kalıyor.

Mustafa Birtem bundan sonra *Saraçoğlu Hükümeti ve Sovyet dostluğu* bültenini de kendisine veriyor. Fakat sanık bunu okuyarak imha ediyor. **Suat Ekmen**, **Troçki Mehmet** ve kendisinin Beşiktaş'ta Taşlık'ta buluşmaları kararlaştırılıyorsa da kendisi bu buluşmaya gitmiyor denilmektedir.

Delilleri; kendisinin ifadesi (duruşma zabtı sahife 150-154), **Sebati Selimoğlu** (duruşma zabtı sahife 86-93), **Münür Belen** (duruşma zabtı sahife 108-111), **Mustafa Birtem** (duruşma zabtı sahife 98-100), **Cemail Güngörmez** (duruşma zabtı sahife 173-174), **Remzi Özşenel** (duruşma zabtı sahife 170-172), **Arif Nanak** (duruşma zabtı sahife 116), **Rıza Akar** (duruşma zabtı sahife 217-218), **Mehmet Coba** (duruşma zabtı sahife 212-213), **Suat Ekmen** (duruşma zabtı sahife 214-215), sanıkların son tahkikat ifadeleri ve bilhassa hazırlık tahkikatındaki ikrarları ve ilk tahkikattaki tevilli ifadeleri. Ceza evinde **Tevfik Dilmen**'in talimatını muhtevi talimat. (duruşma zabtı sahife 270-271), duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada **Mustafa Birtem** Ustam'dır. **Münür**'ü Avrupa'dan gelince tanıdım. Anlamadığım şeyleri kendisine sorardım. **Sebati**'yi, **Suad**'ı, **Mehmet Coba**'yı tanırım. **Mustafa**'dan iki defa bülten aldım. Kimseye vermedim. Görüşler bültenini **Birtem** bana izah etti. Hazırlık tahkikatı ifadelerim doğru değildir. İlk tahkikatta teşkilâttan bahsetmiştim. Amma manevî tazyik altında olduğumdan söylemiştim. Şimdi kabul etmiyorum demektedir (duruşma zabtı sahife 150-154).

Sanık müdafaasında; kimseye bülten okumadığını, takviyecilik yapmadığını, mıntıka azası ve komünist olmadığını, **Münür Be-**

len'in kendisini teşkilâta sokmadığını siyasî kanaatleri itibarile halk partisinin inkılâpçılık umdesine bağlı olduğunu, işçi cemiyetleri kurulmasını istediğini söylemektedir.

Sanık hazırlık ve ilk tahkikatlarda suçunu itiraf ettiği halde cezaevinde sanıklardan Yedek Üsteğmen **Tevfik Dilmen**'in (duruşma zabtı sahife 270-271), mevcut talimatına uyarak duruşmada inkâr etmesi mahkemece varit görülmemekle beraber sanığın ikrarı vechile bülten aldığı ve okuduğu ve takviyecilik yaptığı Beşiktaş ve Yıldız parklarında sanık arkadaşlarına cemiyet teşkili hakkında izahatta bulunduğu yukarda isimleri yazılı sanıkların ifadeleri ile sabit olmaktadır. Sanık müdafaasında siyasî kanaatinin inkılâpçı olduğu, memlekette işçi cemiyetleri kurulmasını istediği gözönüne alınınca sanığın komünistliği benimsediği görülmektedir.

Sanığın suçuna ilişen kanun maddesine gelince:

Sanığın **Mustafa Birtem** hücresine girdiği anlaşılmakta ise de iddianamede gösterilen **Suat Ekmen** ve **Mehmet Çoba** nam kişilerle hücre kurduğu anlaşılamamaktadır. Netekim esas hakkındaki mütaleada iddia makamı **Suat** ile **Mehmet**'in hücreye girdiği sabit görülemediğinden beraatlerini istemiştir. Bu vaziyette sanığın 141'inci maddenin birinci fıkrasındaki kanunî unsurları havi bir suç işlediği vicdani inancına varılamamıştır. Bu yönden iddia makamının istediğinin reddiyle sanığın **Mustafa Birtem**'in hücresine girdiği anlaşıldığından 141'inci maddenin üçüncü fıkrası mucibine (altı ay) müddetle hapis cezası ile cezalandırılmasına.

Sanığın bülten dağıtarak propaganda yaptığı hakkında deliller elde edilememiş ise de Yıldız ve Beşiktaş parklarında takviyecilik yaptığı ve bülten okuduğu tesbit edilmiş olmakla **Reşat Fuat** bölümünde izah olunduğu üzere T.C.K.'nun 142'nci maddesine müsteniden (altı ay) müddetle hapsine ve 69'uncu madde mucibince birinci altı ayın üzerine ikinci altı ayın üçte ikisi olan (dört) ayın ilâvesile cem'an (10) ay müddetle hapsine.

Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası mucibince (1700) kuruş harç alınmasına ve sanığın 24 Mart 944'den beri tutak oluşundan ötürü hemen salıverilmesine.

4- **Cemali Güngörmez**: Aslen Yunanistan'ın Golos kasabasındandır. Orada tütün işçiliği yapmıştır. Hiç tahsili yoktur. Yunanistan'da komünist ve amele cemiyetlerine girmiştir. Türkiye'ye mutedil olarak gelmiş ve İstanbul'a yerleşmiştir. İstanbul'da tütün ameleliği yapmağa başlamıştır. Türkiye'de komünistlerden **Abbas** adında birisi ile tanışmıştır. Tevkif edilmeden bir ay kadar önce sanıklardan **Mustafa Birtem**'le tanışmış ve onunla komünist konuları üzerinde konuşmuştur. Sanık **Mustafa Birtem, Yunus Bağatır** ve kendisinden katımlı olan Beyoğlu mıntıka idare heyetine girmiştir. **Remzi Özşenel, Arif Nanak, Rıza Akar**'dan katımlı hücreyi kurmuş ve bu hücrenin katipliğine de **Remzi Özşenel**'i seçmiştir. **Mustafa Birtem**'den aldığı direktifleri **Mustafa Özşenel** vasıtasile hücre arkadaşlarına bildirmiştir. **Mustafa Birtem**'den aldığı bültenleri **Remzi Özşenel** ve **Arif Nanak**'ın okumaları için ikişer tane vermiştir. Kurduğu hücre arkadaşlarının Yıldız'da, Hamamur'da toplanarak komünistlik konuları üzerinde konuşmalarını tertiplemiştir. Yalnız kendisi hasta olduğundan bu toplantılara takviyeci olarak **Yunus Bağatır**'ı yollamıştır. Hücre arkadaşlarından aidat toplamıştır. Denilmektedir.

Delilleri; sanığın (duruşma zabtı sahife 173-174) ve **Arif Nanak**'ın (duruşma zabtı sahife 216), **Remzi Özşenel**'in (duruşma zabtı sahife 170-172), **Rıza Akar**'ın (duruşma zabtı sahife 217-218) ve **Mustafa Birtem**'in (duruşma zabtı sahife 98-100), duruşmadaki ifadeleri, bu kişilerin hazırlıktaki ikrarları ve ilk tahkikattaki tevilli ifadeleri ve yeminli şahit **Mustafa Davutoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 317) ve **Osman Merev**'in (duruşma zabtı sahife 318) son tahkikattaki ve diğer tahkikat safhalarındaki ifadeleri.

Sanığın evinde yapılan aramada çıkan memnu kitaplardan "makinaların sesi" ile meşhur eski komünistlerden **Zileli Halil**'in bu-

lunduğu grup resimlerinde kendi resminin de olması yani **Zileli Halil** gibi tanınmış bir komünistle birlikte resim çektirecek kadar dost olması (duruşma zabtı sahife 255) ve duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; Yunanistan'da hakikî demokrasi olduğundan amele cemiyetleri, sendikaları vardır. Orada amele müreffeh yaşar. Herkesin bir evi vardır. Türkiye'de ise amele daima hakaret görür, aç kalır; sebebi cemiyetleri olmamasıdır. Bin işçi bir olduk müracaat ettik. Amele cemiyeti teşkil etmeğe müsaade etmediler. Zira demokrasi nimetleri zenginlere, biz fakirlere de sopa ve sefalet mukadder. **Mustafa Birtem**'le daima hayatımızdan, sefaletimizden bahsederdik. Bana iki defa bülten getirdi okudum. Kimseye vermedim. **Mustafa, Yunus** ile birkaç defa buluşup konuştuk. **Arif, Remzi, Rıza** ile de dertleşmişimdir. Benim gayem işçiyi himaye eden teşkilâtın kurulmasıdır.

Sanık müdafaasında; yukarıda gösterilen duruşmadaki ifadelerini tafsil ettikten sonra biz mi millî menfaatlere aykırı hareket ettik. Yoksa halkı sefalete sürükleyen, sefaletten ve açlıktan sokaklarda can verdirten Saraçoğlu mu millî menfaatlere aykırı hareket etmiştir? diyor ve bu suretle komünist partisinin başkanı ve diğer faal kişilerle aynı fikirde olduğunu gösteriyor.

SanıkTürkiye'de demokrasi olmadığını iddia ederken Kemalist rejimini beğenmediğini ve Anayasanın demokrasi prensiplerini inkâra cesaret edecek kadar ileri gidiyor ve müdafaasında dahi son defa olsun partisi namına propaganda yapmaktan kendisini alıkoyamıyacak derece partiye bağlılığını gösteriyor.

"Balkanlar Sovyetlerle işbirliği yaparak faşistleri kovuyorlar bunlar şuurlu ve zeki adamlardır. Her yerde komünist partileri insanlığa faideli işler yapmışlardır" demek suretile partisinin prensiplerine büyük bir aşkla bağlı olduğunu göstermektedir.

Hakkında tatbiki istenen 141 ve 161'inci maddeleri tahlil ederken bu maddelerin faşist kanunundan alındığını iddia etmek sureti-

le T.C.K.'nun İtalyan ceza kanunundan hangi sene iktibas edildiğini, İtalya'da ne zaman faşizmin ortaya çıktığını ve bilhassa İtalya'da faşizmin faaliyete başladıktan sonra bizim kanunumuza mehaz olan kanunun değiştirilmiş olduğunu bilmediğini gösteriyor.

Son olarak da "komünist partisi gördüğü fenalıkları tenkit etmek hakkını haizdir. Biz suçlu değiliz. Saraçoğlu kabinesi suçludur" demek suretile de kendisinin komünist partisi mensubu olduğunu ve onun neşriyatını müdafaayı kendi müdafaası kadar mukaddes tanıdığını ifade etmektedir.

Hülâsa sanık müdafaasında kendisini müdafaa ederken suçunu inkar ettiği kanaatine varılmış ve hakkında tatbiki istenen maddelerle tamamen suçlu olduğu mahkemece kabul edilmiştir.

Sanığın suçlarına ilişkin kanun maddeleri;

Reşat Fuat tarafından yeniden faaliyete geçirilen partinin Beyoğlu kaza, idare heyeti üyeliğini ve hücre kâtipliğini yapması suçu T.C.K.'nun 141'inci maddesinin birinci fıkrasına uyar görülerek mezkûr madde mucibince (iki sene) müddetle ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına.

Sanığın yazılan bültenleri hücre arkadaşlarına dağıtması büyük bir aşkla sempatizan toplamağa azamî gayret serfetmesi, arkadaşları ile toplantılar tertipliyerek onlara izahatta bulunması **Reşat Fuat** bölümünde izah edildiği üzere propaganda mahiyetinde görüldüğünden T.C.K.'nun 142'nci maddesine dayanılarak (altı ay) müddetle hapsine.

Sanığın suçları birden ziyade olduğu ve bir cinsten olmadığı için T.C.K.'nun 70'inci maddesi mucibince ağır hapse. Sekiz aylık hapsin yarısı eklenerek (iki sene üç ay) müddetle ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına ve adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin dokuzuncu fıkrası gereğince (2800) kuruş harç alınmasına ve sanığın tutak olarak geçen zamanının As. Mh. U.K. 277'nci maddesi gereğince giydiği hüküm müddetinden indirilmesine.

5- **Remzi Özşenel**: Aslen Yunanistan'ın Selânik kasabasındandır. Tütün işçisidir. Türk harfleri ile okuma ve yazmasını askerlikte öğrenmiştir. İstanbul'da birçok tütün depolarında tütün amelesi olarak çalışmıştır. Komünistliği tütün ameleliği arkadaşı olan **Cemali Güngörmez**'den öğrenmiştir. **Cemali**'nin talimatı ile kendisinin kurduğu **Arif Nanak, Rıza Akar** ve kendisinden ibaret olan hücreye girmiş ve **Cemali**'nin emri ile hücre kâtibi olmuştur. Yine **Cemali**'nin verdiği direktife uyarak Yıldız parkında hücre arkadaşları ve **Cemali** ile toplantılara katılmıştır. Bir toplantı daha yapmış ve bu toplantıya takviyeci olarak iştirak eylemiştir. İki numaralı bülteni **Cemali Güngörmez**'den almış ve hücre arkadaşlarına okumuş ve izah etmiştir. Şahitlerden **Mustafa Davutoğlu**'na komünistlikten ve komünistliğin iyi olduğundan bahseylemiştir. İşte sanığın suçunu işlediği şekil bu tertip dahilinde gösterilmiştir.

Deliller; sanığın yukarıda kısaca yazılan şekilde faaliyeti olduğunu hazırlık tahkikatında ve yüzleştirmelerde ikrar etmesi, ilk tahkikat ifadesinde **Cemali**'den bülten aldığı müstesna olmak üzere bütün hazırlık tahkikatı sırasındaki ifadesini kabul eylemiş olması karşısında ceza evinde sanıklardan **Tevfik Dilmen**'in verdiği talimata (duruşma zabtı sahife 269-171), istinaden son tahkikatta inkâra kalkışması mahkemece varit görülememiştir.

Arif Nanak (duruşma zabtı sahife 216), **Rıza Akar** (duruşma zabtı sahife 217-218), **Cemali Güngörmez** (duruşma zabtı sahife 173-174) ve kendisinin (duruşma zabtı sahife 170-172), duruşma safhasında tevilli ifadeleri ile **Cemali, Arif** ve **Rıza**'nın hazırlık tahkikatındaki ikrarları ve **Mustafa Davutoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 317) bütün tahkikat safhalarındaki yeminli şahadetleri ve duruşma sırasında söz söylerken takındığı tavırlardan mahkemece edinilen kanaatler.

Sanık duruşmada; tütün işçisiyim. Arkadaşlarım gibi senenin dört ayında (150) yüz elli kuruş yevmiye ile çalışırım. Daima acım,

ailemde açtır. Benim gibi olanlarla dertleşirim. **Cemali** ve **Yunus** ile bir cemiyetimiz olsa, bizi müdafaa etse diye dertleşirim. Beni **Yunus** Yıldız parkına çağırdı. **Arif**'i ve **Rıza**'yı alarak gittim. Aynı mevzu üzerinde konuştuk. Bana bülten veren olmadı. Yalnız **Yunus** bir kâğıt okudu demekte ve hazırlık tahkikatı ifadesinin tazyik karşısında verildiğini söylemektedir (duruşma zabtı sahife 170-172).

Sanık müdafaasında; duruşmada söylediklerini tafsil ettikten başka 40. 000 tütüncünün (180) kuruş yevmiye ile senelerce geçinmeğe çalıştığını, tütünler işlenmeden sevkedildiğinden aylarca işsiz kaldıklarını, kendilerini himaye edecek cemiyet kurmak istediklerini söylemekte. Yeminli şahit **Mustafa Davutoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 317) ifadesini tevile uğraşmaktadır.

Sanık komünist faaliyetini tütün amelesi cemiyetinin teşkili talebine bağlamak kurnazlığını göstermekte ve bitaraf yeminli şahit **Mustafa Davutoğlu**'nun ifadesini çürütememektedir, sanık 161'inci maddeyi ilgilendiren suçu olmadığını, 141/1 madde yerine olsa olsa 141/3 madde unsurlarını muhtevi suçu olduğunu ileri sürmektedir. Mahkeme sanığın iddia makamınca gösterilen faaliyetinin aynen varit görmekte ve müdafaasında suçunu ortadan kaldıracak esaslı bir müdafaa mevzuu görememektedir.

Sanığın suçlarına ilişen kanun maddeleri; Beyoğlu idare heyetinin faal bir üyesi olan **Cemali Güngörmez**'in sağ kolu mesabesinde olan sanığın faaliyeti **Reşat Fuat** kısmında izah olunduğu üzere T.C.K.'nun 161'inci maddesi olmayıp 142'nci maddedeki propaganda mahiyetinde olduğundan iddia makamının isteğinin reddiyle 142'nci maddeye dayanılarak (altı ay) müddetle hapsine.

Partideki idarecilik vaziyeti T.C.K.'nun 141'inci maddesinin birinci fıkrasındaki unsurlara uygun şekilde olmadığı iddia makamınca da kabul edilmiş olmakla bu defa esas hakkındaki mütaleada 141'inci maddenin 3'üncü fıkrasının tatbiki istenmiştir. Sanığın **Cemali Güngörmez**'in hücresine girdiği kanaati mahkemece de

husul bulduğundan ve idareciliği hakkında deliller elde edilemediğinden son istek veçhile 141'inci maddenin 3'üncü fıkrasına istinaden (altı ay) müddetle hapsine. 69'uncu madde mucibince ikinci altı aylık cezanın üçte ikisinin birinci altı ayın üzerine eklenerek cem'an (on ay) müddetle hapsine, As. Mh. U.K.'nun 277'nci maddesi mucibince tutak kaldığı günlerin giydiği hüküm müddetinden indirilmesine ve 20 Mart 944'den beri tutak olduğundan hemen salıverilmesine ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası mucibince (1700) kuruş harç alınmasına.

6- **Rıza Akar**: Aslen Dıramalı'dır, tütün amelesidir. Kendisi İstanbul'da tütün depolarında tütün amelesi olarak çalışmıştır. Kendisine **Abbas** adında birisi tarafından 1937 senesinde komünist fikirler aşılanmıştır. Selânikli **Remzi Özşenel**'i tütün amelesi olarak çalışırken tanımıştır. **Cemali** tarafından kurulan komünist hücresine **Remzi**'nin teşviki ile girmiştir. Yıldız'da yapılan hücre toplantılarına iştirak etmiştir. Hücre kâtipleri **Remzi**'nin takviyeci olarak tanındığı, **Yunus Bağatır** toplantılardan birisinde hükümetin aleyhinde bülten okumuş ve anlatmış ve bu toplantıda sanıkta hazır bulunmuştur. Sanığın faaliyetinin yazılı olduğu gibi bulunduğu gösterilmektedir.

Delilleri; sanığın (duruşma zabtı sahife 217-218), **Remzi Özşenel**'in (duruşma zabtı sahife 170-172), **Arif Nanak**'ın (duruşma zabtı sahife 216), **Cemali Güngörmez**'in (duruşma zabtı sahife 173-174) duruşmadaki ifadeleri ve bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikattaki ifadeleri. Duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; **Arif**'le kahvede otururken **Remzi** geldi. Hava iyi gezelim diyerek bizi Yıldız parkına götürdü. Orada **Yunus**'la buluştuk. **Yunus** ve **Remzi**'yle amele hayatından, refahından, cemiyetinden bahsedildi. İki hafta sonra tekrar aynı yerde buluştuk. **Yunus** uzun bir kâğıt okudu. Bu Beveriç plânı idi. Hazırlık tahkikatını kabul etmiyorum demektedir. Sanık iki defa **Remzi** ve **Arif**'le birlik-

te **Yunus** ile buluşmuş, konuşmuş ise de bu konuşmalardaki mevzuu kavradığına ve hücreye girmek keyfiyeti de sanığın bilerek istiyerek ve bilhassa benimsiyerek olduğuna ve partiye can ve gönülden bağlandığına dair mahkemece vicdani kanaat hâsıl olamamıştır. Sanığın hallerinin samimiyeti ve duruşmada Yargıçlar üzerinde bıraktığı tesir mahkemenin bu kanaatini kuvvetlendirmiştir.

Bu yönden suçu görülemiyen sanığın iddia makamının isteğinin reddiyle beraatine.

7- Arif Nanak: Aslen İskeçeli'dir. Yunanistan'da ve Türkiye'de tütün ameleliği ve tütün işi olmadığı vakitte aşçı çıraklığı yapmıştır. Yunanistan'da amele cemiyetine girmiştir. Türkiye'de tütün depolarında çalışırken **Cemali Güngörmez, Remzi Özşenel** ve **Rıza Akar**'ı tanımıştır. Komünistliği kendisine **Cemali** aşılamıştır. **Remzi**'nin hücresine girmiştir. Yıldız'daki komünist hücresi toplantılarına iştirak etmiştir. Takviyeci **Yunus Bağatır**'ın Yıldız'da bülten okuduğu bir toplantıya iştirak etmiştir. **Mehmet Çoba**'yı aşçı çırağı olarak çalıştığı lokantaya yemek yemeğe geldiği vakitler tanımıştır. Sanığın komünist hücresine girdiği işte bu şekilde gösterilmektedir.

Delilleri; sanığın hazırlık ve ilk tahkikattaki sarih ikrarları duruşmadaki tevilli ifadesi (duruşma zabtı sahife 216), **Cemali Güngörmez** (duruşma zabtı sahife 173-174), **Remzi Özşenel** (duruşma zabtı sahife 170-172), **Rıza Akar** (duruşma zabtı sahife 217-218)'in duruşmadaki tevilli ifadeleri ve bilhassa hazırlık tahkikat ifadeleri ve yüzleşme sırasındaki ikrarları.

Duruşmada **Rıza** ile kahvede otururken **Remzi** geldi; bizi Yıldız parkına götürdü. **Yunus** da orada idi. Tütün amelesinin işi iyi olmadığından dördümüz bizim de cemiyetimizin olmasından bahseyledik. İki hafta sonra tekrar buluştuk, hazırlık tahkikatındaki ifademi kabul etmem diyor.

Sanığın fiili yalnız komünist partisine girmek, hücreye dahil olmaktan ibaret olarak iddia makamınca tavsif edilmekte ise de sanı-

ğın **Cemali Güngörmez** ve **Remzi Özşenel**'in tütün işçiliğinden öteden beri arkadaşı olduğundan bu iki komünist girdikleri partiye sempatizan toplamak ve üye kaydetmek için aralarındaki eski hukuktan istifade ederek sanığa "bugün hava iyi biraz gezmiye gidelim" diyerek **Rıza Akar**'ı oturmakta olduğu kahveden **Remzi**'nin kaldırıp Yıldız parkına götürerek **Yunus Bağatır**'la buluşturması orada bülten okunması ve tütün işçilerine bazı zamanlar işsiz kalmalarını fırsat kollıyarak cemiyet teşkili propagandasını yapmaları ve sanığı kendi fikir ve kanaatleri hilâfına buluşmaya getirmeleri ve bu şekilde faaliyet göstermeleri sanığa suç izafe edecek mahiyette olduğuna mahkemece vicdani kanaat hâsıl edilememiş yani sanık eski arkadaşlarına kasıtlarını anlamadan yanlarında bulunmuş olmakla iddia makamının isteğinin reddiyle sanığın beraatine.

8-9 **Mehmet Çoba, Suat Ekmen: Nihat Balyoz** delatile **Yunus Bağatır** ile tanışmış, sonra bunlar birbirine Mecidiye köyünde randövü vermişler, **Suat** randövü yerine **Mehmet Çoba**'yı da getirmiş, **Yunus, Çoba, Ekmen** Mecidiye köyünde İnönü gezisine kadar yürüyerek gelmişler ve konuşmalar yapmışlar. **Yunus Bağatır** takviyeci olduğundan bir üçüncü kişi bularak hücre kurulması ve yine toplanılması kararlaştırılmış, fakat **Çoba** ile **Ekmen** bu toplantıya gelmemişlerdir. Denilmektedir.

Sanıklardan **Mehmet Coba** duruşmada dört sene mahkûmiyeti olduğunu, dava mevzuu ile alâkası bulunmadığını (duruşma zabtı sahife 213), **Suat Ekmen** de **Mustafa Birtem**'i, **Nihat Balyoz, Yunus**'u tanıdığını bülten görmediğini, aidat vermediğini söylemektedir, (duruşma zabtı sahife 214).

Delilleri; kendilerinin bütün tahkikat safhalarındaki ifadeleri, **Yunus Bağatır, Mustafa Birtem**'le vaki yüzleşmelerini gösteren 5/4/944 tarihli yüzleşme zabıt münderacatı. Mahkeme'den edinilen kanaat.

Her iki sanığın bir defa gittikleri toplantıda kesilen günler yeni-

den buluşmaya gittiklerini, **Yunus Bağatır**'la bir defa daha görüştüklerini, hücreye girdirlerini, bülten aldıklarını, **Yunus**'un menfi fikirlerine iştirak ettiklerini gösteren deliller mahkemece görülemediğinden istek veçhile beraatlerine.

10- **Sebati Selimoğlu**: Sivas'ta 1318 senesinde doğmuştur. Haydarpaşa Lisesi muhasebecisidir. Sivas'ta darüleytamda memur iken talebe olarak tanıdığı **Hasan İzzet Dinamo**'yu 1940 yılı içinde İstanbul'da köprü üzerinde görmüştür. **Hasan İzzet Dinamo**'nun daveti üzerine düğününe gitmiş ve orada Zileli **Halil Yalçınkaya**, **Reşat Fuat**, **Saadet Baraner** ve **Nihat Balyoz**'u tanımıştır. Bundan sonra **Hasan İzzet Dinamo**'nun evine gittiği zaman **Hasan İzzet Dinamo**'yu **Reşat Fuat**'a gider halde görmüş birlikte **Reşat Baraner**'in evine gitmiş ve böylece samimiyet tesis etmiştir. Bundan sonra daima **Reşat Fuat**'ın evine gitmeğe ve onun müsahabelerinden haz duymağa ve **Reşat Fuat**'a karşı meclup olmağa başlamış ve bu ziyaretler sırasında **Baraner**'in evinde **Münür Belen**'i de tanımıştır. Bundan sonra **Reşat Fuat**'ın askere gittiğini ve döndüğünü duymuştur. Bir gün imzasız bir mektupla randövü teklifi almış, randövüye gittiğinde karşısında **Reşat Fuat**'ı görmüş ve onunla her konuda bir buçuk saat kadar konuşmuş ve bu konuşma sırasında **Reşat Fuat** (*askerden izinli geldikten sonra hastalandığını, tekrar kıt'asına dönmek istemediğini ve bunun için şimdiye kadar İstanbul'da kaldığını, yakalanmamak için saklanması icabettiğini de*) söylemiştir. On beş gün sonra tekrar aynı yerde buluşmak kararı ile birbirlerinden ayrılmışlardır. Buluşma gününde yukarıda adları geçenler yine buluşmuşlar ve **Baraner** memleketimizdeki faşizm hareketlerinden, bunlara karşı neşriyat yapılmadığından şikayet etmiş ve kendisinin neşriyat yapacağından bahsetmiş ve bir hafta sonra yine buluşarak **David Nae** ile sanığı **Baraner** yekdiğerine tanıştırmıştır. Bundan sonra sanık **David** ile görüşerek fikir teatisinde bulunmuş ve onun düşüncelerini uygun bulmuş ve bu intibaını **Reşat**

Fuat'a da anlatmıştır. **Baraner**'le bu buluşmasında, **Baraner** *partinin görüşleri* bülteninden **David**'e ve arkadaşlarına dağıtılmak üzere teksir edilmiş nushalarını vermiş ve **David**'in arkadaşları ile Kadıköy tarafında bir toplantı tertip etmesini tenbih eylemiştir. Bundan sonra sanık: **Reşat Fuat**'ın telkini ve sanığa ve **David**'in tertibi üzere malûm arkadaşlardan katımlı Çamlıca toplantısı olmuştur. Orada verilen karar üzerine Hasköy toplantısı yapılmış ve bu toplantıda sanık Kadıköy-İstanbul mıntıka idare heyeti reisliğine seçilmiştir. Yine **Baraner** bölümünde anlatıldığı gibi **Dinamo**'dan aldığı teksir ve yazı makinalarını **Reşat Fuat Baraner**'e vermiş ve **Hasan Basri**'nin talimatı gereğince **Hayk Açıkgöz**'le tanışmıştır. **Kirkor** vasıtasile **Yedvart Özkasapyan**'ı tanımıştır. **Yedvard**'ı **Kirkor**'a bağlamak istemiş, fakat **Yedvard**'ı arzusu ile kendisine bağlamıştır. Neşredilen bültenlerin hepsi dağıtılmak üzere sanığa verilmiş o da bunların bir numaralısından **Münür Belen, Kirkor**'a ikişer, iki numaralıdan da ikişer ve üçer numaralıdan üçer ve dört numaralıdan üç tane aynı kişilere vermiştir. İstanbul tarafındaki arkadaşlarındanTornacı **Arif Özinsel**'e, **Halit Irgat**'a verilmek üzere bir ve iki sayılı bültenlerden **Tornacı Arif**'e vermiş ve üç sayılı bültenden de yeter miktar **Halit Irgat**'a vermiştir.

Sanık; **Mustafa Birtem**'le **David**'e Beyoğlu tarafındaki arkadaşlara dağıtılmak üzere 1-4 sayılı bültenlerden de yeter miktarda vermiştir. **Hasan Basri Alp**'ın talimatı üzere tanıştığı ve neşriyat olursa verilmesi **Hasan Basri** tarafından bildirilen **Hayık Açıkgöz**'e de bülten vermiştir. Sanığa, **Nihat Balyoz, Jak İhmalyan**'la **Aram Pehlivanyan**'ı, **Halit Irgat, Arif Özinsel**'i, **Münür Belen, Yunus Bağatır**'ı tanıtmış ve sanık **Aram Pehlivanyan**'ı üniversite hücresi kurulmak üzere **David Nae** ile tanıştırmıştır.

Reşat Fuat kendisine **David** tarafından arkadaşlara dağıtılmak üzere (*her zaman için değişmiyen esasları*) adı ile yazılı bülteni vermiş o da **David**'e bunları **Reşat**'ın talimatı dahilinde dağıtmak

üzere teslim etmiş ve aynı zamanda bu bülteni **Hayk Açıkgöz**'e de vermiştir. Sanık Ankara'da yedek subay okulunda okuyan **Fehmi Kurucu** ile onbaşılık yapan **Salih Ezer**'in adreslerini Ankara teşkilâtına tanıtmak üzere **David**'den almış ve **Reşat Fuat**'a vermiştir. Ve yine Karabük teşkilâtındaki komünistlerin adlarını **David**'den alarak **Reşat Baraner**'e vermiştir. **Barbaros Üçer**'i, **Kirkor Sarafyan** vasıtasile tanımıştır.

Sanığın yukarıda kısaca yazılan şekilde ve (Türkiye komünist partisinin) kurucusu **Reşat Fuat**'ın sağ kolu mesabesinde faaliyeti olduğu gösterilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 86-97), **Reşat Fuat**'ın (duruşma zabtı sahife 21-25), **David Nae**'nin (duruşma zabtı sahife 102-104), **Nihat Balyoz**'un (duruşma zabtı sahife 155-158), **Mustafa Birtem**'in (duruşma zabtı sahife 98-101), **Hikmet Elin**'in (duruşma zabtı sahife 28-31), **Arif Özinsel**'in (duruşma zabtı sahife 124-127), **Kirkor Sarafyan**'ın (duruşma zabtı sahife 116-122), **Aram Pehlivanyan**'ın (duruşma zabtı sahife 111-112), **Yedvart Özkasapyan**'ın (duruşma zabtı sahife 222-223), **Jak İhmalyan**'ın (duruşma zabtı sahife 124-127), **Münür Belen**'in (duruşma zabtı sahife 108-111), **Halil Irgat**'ın (duruşma zabtı sahife 164-166), **Hayk Açıkgöz**'ün (duruşma zabtı sahife 138-142), duruşmadaki ifadeleri ve bilhassa bu kişilerin hazırlık tahkikatı, ilk tahkikat ve yüzleşmelerdeki ifadeleri. Sanığın hazırlık tahkikatı sırasında (Dosya 3 sahife 40-11), *her zaman değişmiyen esasların* karbonlu kâğıtları üzerindeki metninin polis enstitüsünde ehli vukuf tarafından okunmadan evvel hülâsasını söylemesi. Aylarca askerî ceza evinde yattığı haftalarca askerî mahkemede duruşmaya çıktığı halde mütenebbih olmıyarak ceza evi ile askerî mahkeme arasında mahpus otobüsü içinde gider ve gelirken Türkiye komünist partisi marşını otobüste mevcut arkadaşlarına söyletmeğe teşvik etmek cesaretini göstermesi (duruşma zabtı sahife 339-345), evinin aranmasında ko-

münistliği ilgilendiren yasak edilmiş ve edilmemiş birçok kitap ve mecmua çıkması. Bütün komünistlerin toplandığı komünist sanık **Hasan İzzet Dinamo**'nun düğününde bulunması. **Dinamo** ile **Hasan Basri**'nin neşriyat yapmak için aldıkları teksir makinası ile küçük yazı makinasını onlardan alıp **Reşat Fuat**'a vermesi. Çamlıca toplantısı masrafını ödemesi.

Mahkemede takındığı tavırlar. Ve edinilen vicdani kanaat:

Sanık duruşmada; **Dinamo**'nun düğününde **Reşat** ve **Suat** ile tanıştım. Birgün imzasız mektup aldım. Randövüye gittiğim zaman **Reşat**'la karşılaştım. Sokaklarda dolaşarak her mevzudan konuştuk. Başka bir buluşmada beni **David**'le tanıştırdı. Birgün *partinin görüşleri* bültenlerini zarf içinde **David**'e götürdüm. Çamlıca ve Hasköy toplantılarında bulundum. Çamlıca masrafını ben ve **David** çektik. Konuşmamız ırkçılık ceryanının önlenmesi mevzuu idi. **Reşat** hepimizden ziyade bilgili olarak konuştu. **Dinamo**'dan teksir ve yazı makinalarını aldık. *Günün meseleleri* bültenini çıkarmaya karar verdik. **Reşat**'ın fikirlerine ben de iştirak ediyordum, teşebbüslerini muvafık buluyorum. Hasköy toplantısı neticesinden Reşat'a malûmat verdim. **Basri**'den makinaları aldığım zaman yazıcağınız şeylerden **Hayk Açıkgöz**'e de veriniz demişti. Ve verdiği parola ile **Açıkgöz**'le tanışmıştım. Demekte ve **Kirkor, Münür, Jak, Aram, Mustafa** ile nasıl tanıştığını anlatmaktadır.

Sanık müdafaasında; "**Reşat Fuat**'ın kurduğu partiden haberim yoktur. Ben temiz bir adamım; idealim memleketimizin refaha kavuşmasıdır. Bu gayeyi nerede bulursam oraya giderim. Partinin görüşlerini zarf içinde **Reşat**'tan almış **David**'e öyle vermiştim. Çamlıca toplantısında komünistlikten bahsolmadı. Hasköy toplantısı bültenleri dağıtmak içindi. Arkadaş bulmak, tanıtmak dta bu maksada matuf idi. *Her zaman değişmiyen esaslar* namındaki bülteni ben görmedim. Bu bülten içindeki mânaları polisin tazyiki altında söyledim. İlk tahkikat ifadelerimi de dalgın bir halde hasta iken ver-

miştim. Karabük isimlerini **David**'den ben almadım. Makinaları **Hasan Basri**'den aldım, **Reşat**'a verdim. Bültenleri dağıtmak için yapılan toplantı tahkikatta teşkilât haline sokuldu. Arkadaşlarla tanışmakta hücre kurmaya çevrildi" Demekte otobüste komünist şarkısı söylemek hususunu tevil etmektedir.

"Türkiye'de komünist partisi mevcuttur. Her vakitki tevkifler buna şahittir. Yeni kuruluş polisin uydurmasıdır. Benim bülten okumam ve dağıtmam bir propagandadan ileri geçemez. Bunlar fikir musademelerinden başka birşey değildir. Ben de bir ferdim. Benim de fikir hürriyetim vardır. Bu vaziyet teşkilât kurmak mânasına gelmez. 141/1'e uymaz.

İkinci suç 161'inci maddeye iliştiriliyor. Bunun için adliye vekâletinden izin alınması icabeder 173'ncü madde bunu amildir.

Benim muhitim olan mektep muhitinde bazı öğretmenler Irkcı ve Turancı propagandası yapıyorlar. Benim elem ve izdırabımı kamçılıyorlardı. Bunların faaliyetlerinin memleket aleyhinde olduğunu görüyordum. **Reşad**'ın fikir ve düşüncelerinin kendi fikir ve düşüncelerime uygun buldum. Beni dostluğuna almasından duyduğum sevinci burada açıkça söylemeyi vazife bilirim. **Baraner** bana komünist telkinatında bulunmadı. Zaten buna lüzum yoktur. Evvelden tanıdığım **Dinamo**'dan aldığım makinaları **Reşat**'a vermekliğim neşriyatı temine matuftur. Zira buna ihtiyaç vardı. Bültenlerdeki mevzuları gazeteler her zaman neşrediyordu. Bizim burada kusurumuz evvelden görüş ve ilân ediştir. İddia makamı bana iki suç isnat ediyor. Halbuki suç bir delili bültenler bir, halbuki ceza iki. Benim teşkilâtla alâkam olmadığından 141/1'in tatbikinin istenmesi sebebini anlıyamıyorum. Yalnız fikrime uygun gördüğüm bültenleri almış ve dağıtmışım. Bültenlerdeki fikirler bugün anlaşılmıştır ki millî menfaatlere aykırı değil bilâkis faydalıdır.

Hiç bir askeri tanımam. Askere karşı söz söylemiş değilim. Bunun için 148/B bana tatbik edilemez. Bu sırada memleket işleri in-

hisar altına alınamaz beraatimi veya cezamın tecilini istiyorum" demektedir.

Sanığın duruşma ifadesinin ve müdafaasının tahlili: **Fehmi Kurucu** ve **Salih Ezer**'in adreslerini **Reşat Fuat**'a kendisinin vermediğini ileri sürüyorsa da **David**'in **Sebati** arkadaş verdi demesi, **Reşat**'ın da hangisinin verdiğini kestiremiyorum diye her iki arkadaşını kırmıyacak şekilde cevap vermesi ve bilhassa **Reşat**'ın **Sebati** ile temasa geçtikten sonra **David**'le teması kestiğini kendi ifadeleri ile de sabit olması karşısında bu müdafaanın doğru olmadığı kolayca anlaşılır.

Çamlıca toplantısında komünistlikten bahsedilmedi. Demesi de o toplantıya iştirak eden arkadaşların bilhassa **Mustafa Birtem**'in açık ifadesi karşısında (duruşma zabtı sahife 98-101) inkârdan başka bir mâna ifa edememektedir. Hasköy toplantısının bülten dağıtmağa matuf olduğunu kabul etmesi bir nevi teşkilât demek olduğunu kabul ettirmektedir.

Her zaman değişmeyen esaslar bülteninin mealini polisin tazyiki altında söyledim demek de bir müdafaa mahiyetinde görülemez. Zira insan ne kadar tazyik görürse görsün bilmediği şeyi söylemesine imkân yoktur. Polise sorgu Yargıcının ve Savcıya isnatlarda bulunması şahsî asaletini ifade etmekte ve müdafaadan aciz kaldığını tebarüz ettirmekte.

Memlekette komünist partisinin mevcudiyetini ve hareketinin ancak propagandadan ileri geçemeyeceğini sanık kabul eylemekte ve faaliyetinin 141/1 maddeye uyup uymıyacağını mahkemenin takdirine bırakmaktadır. Mahkeme sanığın mesnetsiz inkârlarına kıymet verememekte ve teşkilâtla ilgisi olduğunu kabul eylemekte ve kendisinin kabul etmek mecburiyetinde kaldığı propaganda keyfiyetinin aşağıda izah edileceği üzere yerinde görmektedir.

Sanığın 161'inci maddeden dolayı takibata Millî Müdafaa Bakanlığı yerine Adliye Bakanlığı'na izin alınmasının icabettiğini

T.C.K.'nun 173'ncü maddesine dayanarak ileri sürerken hususî kanun olan As. C.K.'nun 4026 sayılı kanunla değişen 48'nci maddesini okumadığı anlaşılmaktadır.

Bazı öğretmenlerin ırkcı propagandası yapmaları elem ve ıstırabını kamçıladığını söylemekle polise, yargıçlara yaptığı isnatları şimdi de öğretmenlere yapmaktan çekinmemektedir. Bu hareketler sinesinde taşıdığı menfi ruhu ifadeye yeter delillerdir.

Sanık bir taraftan **Reşat Fuat**'ın fikirlerini fikirlerime uygun buldum. Beni dostluğuna almasından duyduğum sevinci burada da açıkça söylemeyi vazife bilirim diyor. Diğer taraftan da beraatimi isterim diyerek tezata düşüyor.

Baraner bana komünist telkinatında bulunmadı. Zaten buna lüzum yoktu demekle de beraatini istediği suçunu itiraf etmiş oluyor. "**Dinamo**'dan makinaları alıp **Reşat**'a vermekliğim neşriyatı temine matuftu. Buna lüzum vardı" demekle de **Reşat**'ın bütün suçlarına ortak olduğunu kabul eylemektedir.

Sanık suçunun iki olmayıp bir suç olduğunu iddia ediyor. Lâkin parti kurmanın ayrı, propaganda yapmanın ayrı, maddelerle ceza tehdidi altına alınmış olduğunu unutuyor.

Sanık bültenlerdeki fikirlerin "Milli menfaatlere aykırı olmayıp bilâkis millî menfaatlerin lehindedir" demek suretile geniş bir mugalataya düştüğünü görmemezlikten geliyor. Zira dünyayı harabeden bu harp günlerinde memleketimizde büyük fedakârlıklarla yirmi küsur sene evvel kurulmasını sağladığımız Kemalist rejimi yerine yaldızlı kelimelerle süslenmiş başka bir rejimin getirilmesi, hükümetin devrilmesi, Büyük Millet Meclisinin dağıtılması, iktisadî nizamın bozulması isteği nasıl olur da millî menfaatler lehinde olur; buna imkân tasavvur edilebilir mi?

Sanık hakkında 148/B'nin tatbikini kabul etmemekte ve hiç bir askeri tanımadığını söylemekte ise de **Fehmi Kurucu** ve **Salih Ezer**'in yedek subay okulundaki adreslerini **David**'den alıp **Re-**

şat'a verdiğini unutmaktadır. Her ne kadar bunu sanık inkâr etmekte ise de yukarıda gösterildiği üzere **David**'in samimi ifadesi ve kendisinin belki üçümüz bir yerde iken **David** uzatmış ben de **Reşat**'ın eline **David**'den alıp vermişimdir. Şeklindeki tevilli ifadesi ve bilhassa kendisinin **Reşat Fuat**'ın faaliyetine her bakımdan vakıf olması. Bunlardan da haberi olacağını ifade ettiğinden ve mahkemece vaziyet bu şekilde anlaşıldığından bu müdafaa da varit görülememektedir.

Sanık bu sırada memleket işlerinin inhisara alınamıyacağını ileri sürmekle ruhunda gizlediği emelleri bir parçacık olsun dışarı vurmakta ve memleket işlerinin her şahsın keyif ve arzusuna tabî olacak kadar basit işlerden olduğunu sanacak derecede gaflet göstermektedir.

Hülâsa olarak; sanığın her bakımdan suçlu olduğu müdafaası ile de anlaşıldığı ve aralarında fikir beraberliği olduğunu söylediği **Reşat Fuat**'ın faaliyetinde onun sağ kolu mesabesinde bulunduğu vicdani kanaati mahkemeye gelmiştir.

Sanığın hareketine uyar kanun maddelerine gelince: **Reşat Fuat**'ın gizlice faaliyete geçirdiği Türkiye komünist partisinin bütün faaliyetini asker kaçağı olan Başkan'ın yerine hariçte şahsan yapması, **Nihat, David** gibi iki eski ve faal komünist varken İstanbul, Kadıköy mıntıka idare heyeti başkanlığını üzerine alarak idare etmesi ve bütün *günün meseleleri* bültenlerini arkadaşlarına dağıtması suçundan dolayı **Reşat Fuat**'ta kabul edilen takdiri artırıcı sebepler bunda da aynen kabul edilerek istek vechile T.C.K.'nun 141'inci maddesinin birinci fıkrası gereğince takdiren (Dört sene) süre ile ağır hapsine, **Reşat Fuat**'ın asker olduğunu bildikten başka **Fehmi Kurucu, Salih Ezer** vesairenin askerî şahıs olduğunu bildiğinden As. C. K. 148/B gereğince cezanın yarısı zammedilerek neticeden (altı sene) süre ile ağır hapis cezasile cezalandırılmasına.

Bültenleri yazan, partinin başkanından alarak bütün komünist ar-

kadaşlara dağıtması **Reşat Fuat** bölümünde izah edildiği üzere propaganda mahiyetinde görüldüğünden iddia makamının isteğinin reddi ile T.C.K.'nun 142'nci maddesi gereğince **Reşat Fuat**'ta gösterilen takdiri artırıcı sebepler burada da aynen kabul edilerek takdiren (bir sene) süre ile hapsine. Ve keza As. C. K. 148/B maddesi gereğince yarısı eklenerek cem'an (bir sene altı ay) süre ile hapsine.

Suç birden ziyade olduğundan ve bir cinsten bulunmadığından T.C.K.'nun 70'inci maddesi gereğince ağır ceza olarak (altı sene) ağır hapis üzerine hafif ceza olan (bir sene altı ay) hapsin yarısı eklenerek neticeden (altı sene dokuz ay) süre ile ağır hapis cezasile cezalandırılmasına. T.C.K.'nun 31'inci maddesi gereğince Kamu hizmetlerinden temelli men edilmesine. Ve 33'ncü madde gereğince ceza müddetince kanunî hacır altına alınmasına ve adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin onuncu fıkrası gereğince (3800) kuruş harç alınmasına.

11- **David Nae**: Edirne'de 1327 yılında doğmuştur. 1932 yılında komünistlikten dört sene ağır hapse mahkum olmuştur. 2330 sayılı af kanunundan faydalanarak hapisten çıkmıştır. Ceza evinde **Reşat Fuat** ve **Nihat Balyoz**'u tanımıştır.

Sanık: Türkçe ve Fransızca kitaplar, dergiler ve gazeteler okuyarak komünistliği öğrendiğini ve komünist olduğunu söylemiştir. 1943 yılında, İstanbul'da Mahmutpaşa'da **Nihat Balyoz**'la karşılaşmıştır. **Nihat Balyoz** kendisine komünist partisi ile temasta olup olmadığını sormuş ve kendisile temas eylemesini söyleyerek randövü vermiştir. Bu randövüde **Mustafa Birtem**'le **Nihat Balyoz** vasıtasile temasile tanışmış ve üçü, üç defa daha toplanarak konuşmalar yapmışlardır. Sanık yine birgün İstanbul'da Ankara caddesinde **Reşat Fuat Baraner** ile karşılaşmış ve askerden izinli geldiğini söylemiş, randövü vermiş ve randövüde kendisini **Sebati** ile tanıştırmış ve **Sebati**'ye bağlamıştır. Bundan sonra **Sebati** kendisine müteaddit *partinin görüşleri* bülteninden arkadaşlara dağıtmak üzere vermiş

ve o da bunlardan birisini **Nihat Balyoz**'a, birisini de **Mustafa Birtem**'e dağıtmış ve **Reşat Fuat** bölümünde yazılı olduğu gibi Çamlıca ve Hasköy toplantılarına ve oralardaki verilen kararlara katılmış ve gizli Türkiye komünist partisinin vilâyet idare heyeti üyeliğine seçilmiş ve bu ödevi de ifa eylemiştir. (*Her zaman için değişmiyen esaslar*) bültenini de **Sebati**'den alarak arkadaşlarına dağıtmıştır.

Günün meseleleri bültenlerini ikişer nüsha olarak **Sebati Selimoğlu**'ndan almış ve bir nüshasını **Nihat Balyoz**'a vermiştir. **Fehmi Kurucu**'yu kendisine **Nihat Balyoz** tanıştırmış. **Aram Pehlivanyan**'ı da **Sebati Selimoğlu** tanıştırmış. Ve sanık bunlardan bir üniversite hücresi kurmağa teşebbüs etmiştir.

Fehmi Kurucu Menemen hazırlık kıt'asına gidip döndükten sonra **Kurucu**'nun askerlik arkadaşı **Mustafa Arhavi** ile **Kurucu** vasıtasile sanık tanışmıştır. **Fehmi Kurucu**'nun Yedek subaydaki askerlik adresini alarak Ankara komünist teşkilatına bildirmek üzere bağlı olduğu **Sebati Selimoğlu**'na vermiştir. **Nihat Balyoz** tarafından Ankara komünist teşkilâtına bildirilmek üzere kendisine verilen yedek subaydaki **Salih Ezer** onbaşının askerlik adresini **Sebati Selimoğlu**'na vermiştir. **Avni Güner**'i **Nihat Balyoz** vasıtasile tanımış, ondan Karabük'teki komünistlerin adlarını almış, **Reşat Fuat**'a verilmek üzere **Sebati Selimoğlu**'na vermiş ve **Avni Güner** delaletile Karabük komünist teşkilâtına yakında usta bir kalfa gönderileceğinden bahisle talimat göndermiştir.

Sanık Hasköy toplantısında Türkiye komünist partisinin aidat işlerini tanzim etmeği üzerine almıştır. Denilmektedir.

Delilleri; duruşmada kendisinin tevilli ifadeleri (duruşma zabtı sahife 102-104), bundan başka **Reşat Fuat**'ın (duruşma zabtı sahife 21-25), **Sebati Selimoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 86-97), **Mustafa Birtem**'in (duruşma zabtı sahife 98-101), **Nihat Balyoz**'un (duruşma zabtı sahife 155-158), **Fehmi Kurucu**'nun (duruşma zabtı sahife 34-36), **Aram Pehlivanyan**'ın (duruşma zabtı sahife 111-

112), **Avni Güner**'in (duruşma zabtı sahife 133-136) duruşmadaki ifadeleri ve bilhassa hazırlık tahkikatındaki ve yüzleşmelerdeki ikrarları ve ilk tahkikattaki kaçamaklı beyanları, evinde çıkan bazı mecmualar vesaire (duruşma zabtı sahife 256), Çamlıca toplantısının masrafına iştirak etmesi, mahkemece edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; okumağa hevesim vardır. Fransızca mecmuaları okuyarak kendimi yetiştirdim. 1932'de komünist partisine girdim. Faaliyetimden dolayı dört sene ağır hapse mahkûm oldum. **Reşat, Halit** ve **Nihat**'ı tanırım. 942'de **Nihat**'la komünist mevzuları üzerinde konuşmağa başladık.

Ben kendimi partiden çıkmış addetmiyorum. Birgün **Reşat**'ı gördüm bana **Sebati**'yi tanıttı. Görüşmeğe başladık. Çamlıca'da toplandık herkes fikrini söyledi. **Reşat** *partinin görüşleri* bültenini izah etti. Hasköy toplantısında bültenlerin dağıtılma işini kararlaştırdık. **Sebati** İstanbul ve Kadıköy muhitine, **Mustafa** da Beyoğlu muhitine dağıtacak. **Nihat** ile ben onlara yardım edecektik. Biz arkadaşlar toplantılarımıza devam ediyorduk. **Fehmi** askerden izinli gelince beni buldu. Askerlik adresini verdi. Ben de **Sebati**'ye verdim. Hazırlık tahkikatı ifadem tazyik ile verilmiştir. Doğru değildir. İlk tahkikatta tazyik karşısında kalmadım. Fakat kalacağımdan korktum, hazırlık ifademi değiştirmedim. Demektedir (duruşma zabtı sahife 102-104).

Sanık müdafaanamesinde; duruşmada söylediklerini tekrarlamakla tek dereceli intihap, hükümetin yenilenmesi isteğinin suç olmıyacağını, Hâkimiyet milletin olduğunu, Atatürk bile (daha iyiye daha güzele) düsturunu koyduğunu ve içtimaî nizamın devrilmesini istemediklerini yalnız ferdî hürriyet yerine içtimaî hürriyet istediklerini, bunların komünistlik olmadığını 141/1 maddeye uyar hareketi bulunmadığını ileri sürmektedir.

Sanığın duruşma sırasında söylediklerinin cümlesi iyi niyetlerle faaliyetini izah etmekte ve suçunu nasıl işlediğini güzelce anlat-

maktadır. Hazırlık ve tahkikatta daha açıkça verdiği ifadeyi son tahkikatta vermekten çekinmesi ceza evinde **Tevfik Dilmen**'in arkadaşlarına pencereden verdiği direktiflerin tesiri ile diğer sanıklar suçlarını saklamağa başlayınca sanık da başlamış ve arkadaşlarından bu sahada da ayrılmak istemediğini göstermiştir.

Sanık müdafaasında; içtimaî nizamın devrilmesini istemediklerini ileri sürerken tek dereceli intihap istediklerini, hükümetin yenilenmesini arzu ettiklerini ve ferdî hürriyet yerine içtimâi hürriyeti talep eylediklerini söylemeği unutmayıp ve bunların komünistlik olmadığını da ayrıca iddia ediyor. Ve fakat kendi anlayışına göre komünistliğin ne demek olduğunu göstermiyor.

Sanık duruşmada; söyledikleri ile 141'inci maddenin birinci fıkrasında yazılı olan unsurları bir defa olsun karşılaştırmış olsaydı o zaman 141/1 maddeyi ihlâl edecek bir suçum yoktur diyemezdi.

Sanık müdafaasında; bizi buraya getiren millî menfaatlere aykırı faaliyetimiz değil. Millî menfaatler lehinde çalışmamızdır. Diyor ve 161'inci maddenin tatbikini kabul etmiyor. Saraçoğlu hükümeti icraatı bültenlerde tenkit etmek millî menfaatlere aykırı birşey olamaz. Çünkü tenkitlerimizin hep birer birer haklı olduğunu görüldü demektedir. Mahkeme 161'inci maddeyi **Reşat Fuat** bölümünde izah edildiği üzere kabili tatbik görmiyerek 141'inci maddeyi tatbik etmektedir. Bunun için sanığın müdafaası burada bu yönden mahkemece yerinde görülmektedir.

Sanığın müdafaasında; son söz olarakta davanın siyasî dava olduğunu, faşizmin Türkiye ve İspanya'dan maada her yerde mezara gömüldüğünü, dünyada siyaset değiştiğinden kendilerinin faşist kanunu ile cezalanmasına Türk Adliyesi karar verdiği takdirde tarihin kendisini hiç affetmiyeceğini ileri sürmektedir.

Sanık müdafaasının bu noktasını **Reşat Fuat** ve **Sebati Selimoğlu**'ndan almış, anlamıyarak yazmıştır. Yahutta faşizm hakkında bilgisi pek noksandır. T.C.K.'nu İtalyan ceza kanunundan hangi

sene iktibas olunmuştur. Faşizm hangi sene ortaya çıkmıştır. Bunları okumağa merakı fazla olduğunu bildiren sanığın bilmesi gerekir. Fazla olarak İtalya'da faşizm iktidar mevkiine geldikten sonra İtalyan ceza kanunu değişmiştir. Yani kanunlarımız Krallık kanunundan alınmıştır. Bu vaziyette müdafaası yerinde görülmemekle beraber partisine olan aşkı ve Türk vatandaşlığını henüz hazmedememiş olması yüzünden Türk adliyesinin kudret ve kıymetini takdir etmek ve bunu ifade edebilmek asaletini gösterememektedir.

Hülâsa sanığın faaliyeti duruşmadaki ifadeleri de sabit görülmüştür. Müdafaasının şekli de suçunu işlemek için ne kadar hevesli olduğunu gösterdiğini kabul ettirmiştir.

Sanığın hareketine uyan kanun maddeleri: **Reşat Fuat**'ın gizlice faaliyete geçirdiği Türkiye komünist partisinin bütün faaliyetini asker kaçağı olan Başkan'ın yerine şahsan yapmağa yardım etmesi, **Reşat Fuat**'ın bu hususta sol kolu mesabesinde bulunması, aidat ve sempatizan toplayarak partinin faaliyet sahasını genişletmeğe uğraşması T.C.K.'nun 141'inci maddesinin birinci fıkrasındaki kanunî unsurlara uyar olduğundan ve **Reşat Fuat**'ta kabul edilen takdiri artırıcı sebeplerin bunda da aynen kabul edilerek ve geçmişteki mahkûmiyeti de gözönüne alınarak 141'inci madde gereğince takdiren (dört sene) süre ile ağır hapsine. **Reşat Fuat**'ın asker olduğunu bildikten başka **Fehmi Kurucu**'yu **Mustafa Arhavi** ve **Ziya Nur Erün**'ü asker olarak tanıdığından As. C. K. 148/B maddesi gereğince cezanın yarısı artırılarak (altı sene) süre ile ağır hapsine.

Sanığın parti içindeki faaliyetleri **Reşat Fuat** kısmında izah edildiği vechile T.C.K.'nun 161'inci maddesine uyar hareket görülemediğinden iddia makamının talebinin reddiyle 142'nci maddesi gereğince **Reşat Fuat** kısmında gösterilen takdiri artırıcı sebeb bunda da aynen kabul edilerek ve eski mahkûmiyeti gözönüne alınarak takdiren (bir sene) süre ile hapsine. Ve keza As. C.K.'nun 148/B maddesi gereğince yarısı ilâve edilerek (bir sene altı ay) süre ile hapsine.

Suç birden ziyade olduğundan ve bir cinsten bulunmadığından T.C.K.'nun 70'inci maddesi gereğince ağır ceza olan (altı sene) ağır hapsine üzerine hafif ceza olan (bir sene altı ay)'ın yarısı eklenerek neticeten (Altı sene dokuz ay) süre ile ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına. Ve T.C.K.'nun 31'inci maddesine göre müebbeden Kamu hizmetlerinden mahrum edilmesine. Ve 33'nci madde gereğince ceza müddetleri zarfında kanunî hacır altında tutulmasına. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin onuncu fıkrası gereğince (3800) kuruş harç alınmasına.

12- **Nihat Balyoz**: İstanbul'da Kadıköyü'nde 1328 senesinde doğmuştur. Bursa sanat okulunda okumuştur. Kadastro okulunda okuyarak kadastro fen memuru olmuştur. Daha sanat okulunda iken komünist hareketlerine katılmış ve 1932 yılında komünistlikten dört sene ağır hapse mahkûm olmuş ise de on sekiz ay yattıktan sonra 2330 sayılı af kanunundan faydalanarak hapisten çıkmıştır. Sonra birçok fabrikalarda ressam olarak çalışmıştır. Hapiste yatarken **Reşat Fuat** ve **David Nae** ile tanışmıştır. **Mustafa Birtem** mektep ve ceza evi arkadaşıdır. **Dinamo**'yu onun kayın pederi eski komünistlerden **Halil Yalçınkaya** delaletile tanımıştır. **Dinamo**'nun düğününde **Sebati Selimoğlu**'nu tanımıştır. **Sebati Selimoğlu** İstanbul'da 1943 senesinde **Mustafa Birtem**'le **David**'i tanıştırmış ve üçü birlikte komünist teşkilâtı yapmak üzere toplantılar yapmışlardır. Bundan sonra birgün **David Nae Sebati Selimoğlu**'ndan aldığı *partinin görüşleri* bültenini sanığa vermiş, o da bunu okuması için **Halit Irgat**'a vermiştir. Bundan sonra **David**'in teklifi üzerine yanına **Halit Irgat** ve **Mustafa Birtem**'i de alarak **Reşat Fuat** bölümünde anlatıldığı gibi Çamlıca toplantısına ve Hasköy'deki toplantıya katılmış ve gizli Türkiye komünist partisinin İstanbul vilâyet idare heyeti üyeliğine seçilmiş ve bu ödevi yapmıştır. Hasköy'de partiye sempatizan tedariki vazifesini almış ve bu vazifeyi birçok kişileri partiye sokmak suretile iyice yapmıştır. **Salih Ezer**'i, **Burhan**

ve **Ahmet Dilmen** delaletile tanımış ve askerden adresini alıp Ankara'da teşkilâta sokmak için **David Nae**'ye vermiştir. **Salih Ezer**'i asker olmadan önce: **Mehmet Anter, Ziya Tüneyman** ve Çimento fabrikasında **Ahmet** ile tanıştırmıştır. **Salih Ezer** askerden izinli olarak İstanbul'a gelip evinde kendisini gördüğü zaman ona *partinin görüşleri ve dilekleri* aldı bültenini vererek okutmuştur. Liman resim sergisinde **Jak İhmalyan**'ı tanımış ve onun vasıtasiyle **Nihat Çavuşoğlu**'nu ve **Aram Pehlivanyan**'ı tanımış ve **Jak**'la **Aram**'a bülten verebilmesi için **Sebati Selimoğlu**'na tanıştırmış ve onun vasıtasiyle **Nihat Çavuşoğlu**'nu ve **Aram Pehlivanyan**'ı tanıştırmış ve ona bağlamıştır. **Avni Güner**'i yanında çalışması münasebeti ile tanımış ve onun komünistliği sever bir kişi olduğunu tesbit etmiş ve **Avni** Karabük'e giderken **Nihat Çavuşoğlu**'na kendisinden bahsederek tanışmasını tenbih eylemiş ve Karabük'ten dönünce onu **David**'le tanıştırmış. **Ziya Tüneyman**'la Beyoğlu'nda cennet bahçesinde ve daha yakalanmadan önce **Atalay** vasıtasile tanışmış ve ona **Atalay** vasıtasile *partinin görüşleri ve dilekleri* bültenini okuyup iade etmek şartiyle vermiştir. Çamlıca toplantısında **Reşat Fuat**'ın bir saat kadar partinin görüşleri hakkında izahat verdiğini ve onun asker olduğunu ve kendisinin bu toplantıda komünist teşkilâtının spor kolları kurmak suretile yapılmasını ve böylece maskeli hareket edilmesini müdafaa eylediğini söylemiştir denilmektedir.

Delilleri; duruşmadaki tevilli ifadesi (duruşma zabtı sahife 155-158), **Reşat Fuat**'ın (duruşma zabtı sahife 21-25), **Sebati Selimoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 86-97), **Mustafa Birtem**'in (duruşma zabtı sahife 98-101), **David Nae**'nin (duruşma zabtı sahife 102-104), **Jak İhmalyan**'ın (duruşma zabtı sahife 128-130), **Aram Pehlivanyan**'ın (duruşma zabtı sahife 111-112), **Nihat Çavuşoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 145-147), **Avni Güner**'in (duruşma zabtı sahife 133-136), **Halit Irgat**'ın (duruşma zabtı sahife 164-166), **Ziya Tüneyman**'ın (duruşma zabtı sahife 221-222), duruş-

madaki ifadeleri ve bilhassa hazırlık tahkikatında ve yüzleşmelerdeki ikrarları ve ilk tahkikat ifadeleri. Yeminli kamu şahitlerinden **Salih Ezer**'in (duruşma zabtı sahife 288-290), **Mehmet Anter**'in (duruşma zabtı sahife 322), **Ahmet Dilmen**'in (duruşma zabtı sahife 322) açık şahadetleri ve Eyüp halk partisi başkanı Doktor **Hilmi Katoğlu**'nun beyanı ve muhbirlik vazifesini üzerine almış **Burhan Oktay**'ın Eyüp halk partisi başkanlığına verdiği raporlar (duruşma zabtı sahife 293-295) ve sanığın evinde çıkan gizli ve serbest birçok kitaplar (duruşma zabtı sahife 251-252) ve Polisce yasak edilmiş olan (makinaların sesi) nam eseri yazması ve duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; komünistliği mektep sıralarında öğrendim. 932'de bu suçtan dört sene ağır hapse mahkûm oldum. Buna rağmen bana mülâyim gelen komünist fikirlerini terk etmedim. **Mustafa** da benim gibi düşünür. **David**'i, **Dinamo**'yu, **Sebati**'yi tanırım. Görüşleri **David**'den aldım. Fikirlerime mülâyim geldi. **Salih Ezer**'in fikirlerini beğenerek yanıma yardımcı aldım. Bazı kişilerle tanışmağa gönderdim. **Salih** askerde iken de temasım devam etti. **Jak** ve **Nihat Çavuşoğlu**'nu tanırım. Çamlıca ve Hasköy toplantılarında bulundum. Görüşleri ben **Halit**'e verdim. **Avni Güner** komünistliği seven bir arkadaştır. **Fehmi Kurucu**'yu **Nihal Adsız**'a gönderdim. Fikirlerini öğrenmek istedim. Çamlıca'da spor kulüpleri vasıtasiyle sempatizan toplamağı teklif ettim. **Avni**'yi Karabük'te **Nihat Çavuşoğlu**'na gönderdim. Cemiyetten, teşkilâttan bahsetmedim. **Dinamo**'yu asker iken iki defa gördüm. Ben hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerimi kabul ediyorum demektedir (duruşma zabtı sahife 155-163).

Sanık müdafaasında; "partimiz yirmi beş senedir mevcuttur. Yeniden teşekkül mevzuubahis olamaz. Partimiz eskiden beri hakikati haykırmaktadır. Bu sesi susturmağa çalışıyorlar, faşist ceryanı maske altında dahi bizde yaşayamıyacaktır. Neşriyatımızla, harekâtımızla biz mi suç işledik. Yoksa bizi suçlu telâkki eden savcı mı suç işledi?" demektedir.

Sanık duruşmadaki ifadesinde faaliyetini olduğu gibi göstermekte ve bütün arkadaşları arasında hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerini kabul etmek cesaretini tek başına göstermektedir. Bu sanığın cesaretinden ziyade partisine olan bağlılığını ve mektep sıralarından beri komünist faaliyetinden geri kalmadığını ifade ettiği kanaatine varılmıştır. Her ne olursa olsun sanığın bu medeni cesareti takdire değer görülmüştür.

Sanık müdafaasında; partilerin yirmi beş senedir mevcut olduğunu ve yeniden teşekkül bahis mevzuu olamıyacağını ileri sürüyor ise de partilerinin daima aynı şekilde faaliyetine devam edemediğini, zemin ve zamanı müsait buldukça faaliyete geçtiğini kabul zorunda kalacağını cesur sanıktan umarız. Yeniden faaliyete geçmek ve aynı fikirli olan kişileri bir araya toplamakla parti kurmak arasında kanunî bir fark mevcut değildir. Yeniden kurmak ne ise, sinmiş ve korkudan çalışmasını bırakmış bir partiyi yeniden faaliyete geçirmek de odur. Gaye gizli bir teşekkülün faaliyete geçmesi ve mevcut içtimai ve iktisadî nizamı altüst etmeğe çalışmaktır.

Bu sanık arkadaşlarından ayrılmadığını göstermiş olmak için T.C.K.'nun faşist kanunundan alındığını iddiadan geri kalmamıştır. Diğer sanıklarda izah ettiğimiz husus buna da cevap teşkil etmektedir.

Hülâsa; sanık faaliyetini son tahkikat ifadesinde izah etmiş ve kendisini fazla müdafaaya lüzum görmemiştir. Sanığın suçu olduğuna mahkemece vicdani kanaat hâsıl olmuştur.

Sanığın hareketine uyan kanun maddeleri: **Reşat Fuat** bölümünde ve kendi kısmında izah edildiği vechile **Reşat Fuat**'ın gizlice yeniden faaliyete geçirdiği partinin genişlemesi için sempatizan toplamayı üzerine alması Çamlıca ve Hasköy toplantılarına iştirak ederek kararlar alması ve kurulan teşkilâtı spor teşekkülleri namı ile kurmağı teklif edecek kadar alâka göstermesi ve sonradan geniş faaliyetlerde bulunması T.C.K.'nun 141'inci maddesinin bi-

rinci fıkrasındaki kanunî unsurları muhtevi olduğundan mezkûr madde gereğince istek vechile **Reşat Fuat**'ta gösterilen takdiri şiddet sebebleri bunda da aynen kabul edilerek ve eski mahkûmiyeti gözönüne alınarak takdiren (iki sene dört ay) süre ile ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına, **Reşat Fuat, Hasan İzzet Dinamo, Fehmi Kurucu** ve **Salih Ezer**'i tanıması ve **Salih Ezer**'i bir maşa gibi kullanması hasebile As. C.K.'nun 148/B yolu ile cezasının yarısı zammedilerek neticeten (üç sene altı ay) süre ile ağır hapis cezasile cezalandırılmasına.

Sanığın; parti içindeki faaliyetleri **Reşat Fuat** kısmında izah edildiği üzere T.C.K.'nun 161'inci maddesi unsurlarına uymayıp 142'nci maddenin birinci ve üçüncü fıkralarındaki kanunî unsurlara uygun kabul edilerek ve yukarıda gösterilen takdiri şiddet sebepleri burada da aynen varit ve vaki görülerek takdiren (sekiz ay) süre ile hapsine ve 148/B gereğince yarısı artırılarak (bir sene) süre ile hapsine.

Suç birden ziyade olduğundan ve bir cinsten bulunmadığından 70'inci madde gereğince hafif cezanın yarısı olan altı ay hapsin ağır ceza olan üç sene altı ayın üzerine eklenerek neticeten (dört sene) süre ile ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına. T.C.K.'nun 31'inci maddesine göre hüküm giydiği ceza kadar kamu hizmetlerinden mahrum edilmesine ve adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin onuncu fıkrası gereğince (3800) kuruş harç alınmasına.

13- **Arif Özinsel**: Selânik'te 1328 yılında doğmuştur. İlk okulun ikinci sınıfına kadar okumuştur. Tornacıdır. Yaralamaktan 1930 yılında üç ay üç gün ceza giymiş ve yatmış çıkmıştır. Sanık **Halit Irgat**'ı ceza evinde tanımıştır. Kendisine ilk komünist propagandasını yapan da **Halit Irgat** olmuştur. **Halit Irgat** delatile **Sebati Selimoğlu**'nu tanımış ve ona bağlanmıştır. **Nihat Balyoz**'u Silâhtarağa Şakir Zümre'nin tapa fabrikasında tanımıştır. **Nihat Balyoz** delaletile presçi **Hasan Çapak**'la tanışmış ve kahvede de **Halil**'i tanımış-

tır. Sanığın evinde Şoför **Halit Irgat** ve **Sebati** iki, üç defa toplantı yapmışlardır. Bu toplantılarda **Sebati** bültenleri izah etmiştir. **Sebati** bir, iki, üç sayılı bültenlerden sanığa dokuz tane, arkadaşlara dağıtmak üzere vermiş ve o da bunların üçünü **Hasan Çapak**'a, üçünü **Avni Güner**'e, üçünü de **Hadi Malkoç**'a vermiştir. Bülten dağıttığı kişilerden de aidat da almıştır. Bütün bu bültenleri fikirlerine uygun bulduğunu söylemiştir. **Sebati**'nin ifadesine göre **Halit**'le birlikte İstanbul mıntıka idare heyeti üyeliğini kabul etmiş ve bu ödevi yapmıştır. Hücre kâtibi **Hadi Malkoç**'a, **Mustafa Pınarel**'le, **Mehmet Elmas**'ı tanıtmış ve onlara bundan sonra **Hadi**'ye bağlı kalacaksınız demiştir. Akhisarlı **Hamit Tanık**'ı **Hadi Malkoç** delaletile Akhisar'dan çağırtıp orada kurduğu teşkilât hakkında bilgi almış ve ona komünist teşkilâtının nasıl kurulacağına dair bilgiler vermiştir denilmektedir.

Delilleri; sanığın (duruşma zabtı sahife 124-127), **Sebati Selimoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 86-97), Şoför **Halit Irgat**'ın (duruşma zabtı sahife 164-166), **Avni Güner**'in (duruşma zabtı sahife 133-136), **Hadi Malkoç**'un (duruşma zabtı sahife 177-179), **Hasan Çapak**'ın (duruşma zabtı sahife 186-187), **Mustafa Pınarel**'in (duruşma zabtı sahife 182), **Mehmet Elmas**'ın (duruşma zabtı sahife 181-182) duruşmadaki ifadeleri ve ilk ve hazırlık tahkikatındaki ifadeleri ve sanığın tahsilim yok demesine rağmen marksizm, işçi sınıfının ihtilâli vesaire gibi kitapların evinde bulunması, duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; Hapishaneden tanıdığı **Halit Irgat**'ı 944'de kalafat yerinde gördüğünü, kendisini **Sebati** ile tanıştırdığını, **Sebati**'den aldığı bülteni fikrine uygun bulduğunu, aldığı bültenleri **Hadi, Avni, Hasan**'a verdiğini ve verirken de fazlalarını arkadaşlarınıza ve **Halil Keray**'la **Mehmet Elmas**'a verirsiniz dediğini hazırlık tahkikatı ifadelerinde tazyik altında verdiğinden şimdi kabul etmediğini, **Mustafa Pınarel, Halil Keray, Mehmet Elmas** ve **Nihat Balyoz**'u tanıdığını söylemektedir.

Sanık müdafaasında; duruşmadaki ifadelerini izah ettikten başka bölge idare heyeti azası olmadığını, evinde **Sebati** ve **Halil** ile buluşmalar yapmadığını, **Osman Paçalı**'yı semtten tanıdığını, asker kaçağı olduğunu bilmediğini dermeyan eylemektedir.

Tesadüfen **Halit Irgat**'ın tanıttığını söylediği **Sebati**'nin birkaç gün sonra ne cesaretle bülten getirip verdiği sualini sanık cevaplandıramamıştır. Bu keyfiyet denildiği gibi **Halit**'in **Sebati**'yi tesadüfen tanıtmayıp bülten dağıtmak için maksadı mahsusla tanıttığını ve her üçünün aynı fikir ve amaç peşinde olduklarını göstermektedir. Zaten **Halit Irgat**'ın duruşmadaki ifadesi bu ciheti aydınlatmaktadır.

Sanığın evinde buluşmalar yapıldığını inkâr etmesi de mahkemece yerinde görülememektedir. Zira bu hususta toplantıya iştirak etmiş bulunan **Halit Irgat**'ın ifadesi mevcuttur.

Sanık **Osman Paçalı**'yı semtten tanıdığını söylüyor ise de asker kaçağı olduğunu bilmediğini ilâve ediyor. İki mahalle arkadaşının birbirlerinin asker kaçağı olup olmadığını bilmemelerine imkân olmamak beraber elde başka bir maddî delil olmadığından mahkeme sanığın lehine düşünerek bilmiyebileceğini kabul etmiştir.

Sanık bülten vermek, cemiyet kurmak olmadığından 141/1 yoktur. Bültenlerin muhteviyatı 161'inci maddeye uymamaktadır. Bir suçtan iki ceza verilmez komünistlikten malûmatım yoktur. Muhteviyatının makul gördüğüm bültenleri iki, üç arkadaşa vermekten başka kabahatim yoktur, demektedir.

Sanık mademki bülten almış ve bilhassa aldığı ve fikirlerini fikirlerine uygun bulduğu bültenleri tanıdıklarına vermiş ve verirken de kimlere verileceğini söylemiştir. O halde partinin sevk ve idare işini hissesine düştüğü kadar yapmıştır. Bu yönden müdafaası yerinde değildir.

Reşat Fuat bölümünde yazıldığı üzere neşriyat 142'nci maddeye uyar görüldüğünden suçunun 161'inci maddeye uymadığı iddi-

ası mahkemece yerinde görülmüştür. Hadisede bir suç olduğu iddiası varit değildir. Zira partiyi kurmak veya faaliyete geçirmekle propaganda mahiyetinde neşriyat yapmak ayrı ayrı maddelere tabi ayrı ayrı suçlardır.

Sanık sonunda muhteviyatını kabul gördüğüm bültenleri iki, üç arkadaşıma vermekten başka kabahatim yoktur, demekle suçunu ikrar zaruretini hissetmişe benziyor.

Hülâsa sanığın partinin sevk ve idare işini yaptığı ve partinin propaganda mahiyetinde görülen neşriyatını müteaddit arkadaşlarına dolaştırdığı, suçları subut derecesine çıkmış ve mahkeme bu suçları sabit görmüştür.

Sanığın hareketine uyar kanun maddeleri: Sanığın ve gizli Türkiye komünist partisinden **Halit Irgat**'la birlikte İstanbul mıntıka idare kurulu üyeliğini kabul etmesi ve yukarıda izah edildiği şekilde birçok arkadaşlarına aldığı bültenleri dağıtması, icabında izah etmesi T.C.K.'nun 141'inci maddesinin birinci fıkrasındaki sevk ve idare eden kanuni unsuruna uyar görülmüş olmakla mezkûr madde gereğince (iki sene üç ay) müddet ağır hapis cezasına.

Sanığın parti içindeki faaliyeti **Reşat Fuat** bölümünde izah edildiği üzere T.C.K.'nun 161'inci maddesindeki kanunî unsurlara uymayıp 142'nci maddenin unsurlarına uyduğu kabul edilerek (altı ay) süre ile hapsine, T.C.K.'nun 70'inci maddesi gereğince hafif cezanın yarısı ağır cezanın üzerine eklenerek neticeten (iki sene üç ay) süre ile ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına.

Adliye hariç tarifesi kanunun 50'nci maddesinin Dokuzuncu fıkrası mucibince (2800) kuruş harç alınmasına.

14- Şoför **Halit Irgat**: İstanbul'da 1318 yılında doğmuştur. 1932 senesinde İstanbul ağır ceza mahkemesinde komünistlikten mahkûm olmuş ve 2330 sayılı af kanunundan faydalanmıştır. **Arif Özinsel**'i ceza evinde tanımış ve onun vasıtasiyle **Ali Tokuç**'u ve **Hüseyin Arıkça**'yı tanımıştır. **Nihat Balyoz**'u cezaevinde tanımış

ve onun vasıtasiyle **Reşat Fuat Baraner** bölümünde anlatıldığı gibi Çamlıca toplantısına katılmış ve Hasköy toplantısında verilen karar uyarak İstanbul mıntıka idare kurulu üyesi olarak çalışmıştır. Sanık kunduracı **Ali Tokuç** ve **Hüseyin Arıkça**'ya komünistlik propagandası yapmıştır. Sanık **Nihat Balyoz**'dan *partinin görüşlerini* alarak okumuştur. **Sebati**'yi **Dinamo**'nun düğününde tanımış ve ondan üçer tane iki defa bülten almıştır. **Ali Tokuç** ve **Hüseyin Arıkçay**'dan aidat aldığını **Arif Özinsel**'e verdiğini ve onun da **Sebati**'ye vermekte olduğunu hazırlıkta söylemiştir. **Saadet Baraner**'le komşu olduklarından sıkı temasta olduğunu beyan etmektedir. **Reşat Fuat Baraner**'i evvelce cezaevinde tanımış ve ona çok bağlılığı olduğunu söylemiştir. **David**'i de cezaevinde tanımıştır denilmektedir.

Delilleri; sanığın (duruşma zabtı sahife 164-166), **David Nae**'nin (duruşma zabtı sahife 102-104), **Nihat Balyoz**'un (duruşma zabtı sahife 155-163), **Sebati Selimoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 86-97), **Reşat Fuat Baraner**'in (duruşma zabtı sahife 21-25), **Mustafa Birtem**'in (duruşma zabtı sahife 124-127), **Ali Tokuç**'un (duruşma zabtı sahife 194-196), **Mustafa Alman**'ın (duruşma zabtı sahife 198-199), **Hüseyin Arıkçay**'ın (duruşma zabtı sahife 200-201), duruşma sırasındaki tevilli ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık tahkikatındaki, yüzleşmelerdeki ve ilk tahkikattaki ifadeleri, aramada evinde çıkan mecmua ve kâğıtlar (duruşma zabtı sahife 253), duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; **Reşat**, **David**, **Arif** ve **Nihat**'ı eskiden tanırım. **Nihat**'la daimi temasım vardır. **Nihat** beni Çamlıca'ya çağırdı. **Reşat**'ta var dedi. **Reşat**'ı çok sevdiğimden gittim. **Sebati**'yi **Dinamo**'nun düğününde tanıdım. **Sebati** bana Çamlıca toplantısından sonra üç tane bülten getirdi. Bunlardan birer tane **Hüseyin Arıkçay** ile **Ali Tokuç**'a verdim. İkinci sefer getirdiğinden de verdim. Fakat **Hüseyin** bana bir daha getirme dedi. Almadı ben de bir

daha vermedim. **Ali**'nin eskiden beri fikirlerinin fikirlerime uygun olduğunu bilirim. **Sebati Arif**'e bülten vermek için dükkânını benden soruyor. Ben de **Sebati**'yi alıp dükkânına götürüyor ve tanıştırıyorum. (***Sebati ve Arif ile toplanırdık. Sebati'den aldığım direktifleri Hüseyin'e ve Ali'ye söylerdim***) şeklindeki ifadelerim doğru değildir demektedir. (duruşma zabtı sahife 164-166).

Sanık müdafaasında; Çamlıca toplantısına komşum ve sevdiğim arkadaşım **Reşat**'ın askerden geldiğini öğrendiğim için gittim. Orada teşkilâttan bahsedilmedi ben cahil bir şoförüm. Hasköy toplantısında bulunmadım. mıntıka idare heyeti başkanlığını poliste tazyik ile kabul ettim, demekte ve duruşmadaki ifadelerini tekrarlamaktadır.

Sanık müdafaasında; kendisini basit bir şoför diye göstermek istiyorsa da kendisinin **Ali Tokuç**'la hem fikir olduğunu, bülten alıp verdiğini, tanınmış komünistlerin toplandıkları Çamlıca toplantısında bulunduğunu unutuyor. **Nihat** gibi idealist bir komünistin Çamlıca toplantısına çağırdığı bir adamın komünistlikte basit bir adam olmıyacağı muhakkaktır. Sanığın bu hususdaki müdafaasını mahkeme bu noktalardan yerinde görmemektedir.

Hasköy toplantısına iştirak etmemek sanığa suçsuz sıfatını bahşetmez. Zaten bu toplantıya yalnız üç, dört elebaşı iştirak etmiş ve İstanbul'daki faaliyet şeklini karar altına almışlardır. Sanık vilâyet idare heyetinden olmayıp İstanbul mıntıka idare heyetindedir. Kendisi **Sebati**'ye bağlıdır. Ondan aldığı bültenleri kendisine bağlı kişilere vermiştir. İşte böylece bülten almak ve başka kişilere vermek faaliyeti partinin sevk ve idare işinde hissesine düştüğü kadarını yapmak demektir.

Sanık dediği gibi **Arif**'i, **Sebati** ile tanıştırması da İstanbul mıntıka üyesi noksanının tamamlanmasını temin içindir. Bu yönden 141/1 madde ile münasebetim yoktur. Müdafaası yerinde görülememektedir.

Sanığın, hakkında 161 ve 148/B maddelerinin tatbikinin imkânı olmadığı müdafaasına gelince; sanığın askerî şahıslara bülten ver-

diği ve **Reşat Fuat**'tan başka askerî tanıdığı, temasta olduğu maddî delillerle tesbit edilemediğinden ve **Reşat** bölümünde anlatıldığı üzere faaliyetin 161 olmayıp 142'nci madde olduğunun kabul edilmesinden ötürü sanığın bu iki cihete matuf müdafaası bu noktalarla mahkemece yerinde görülmüştür.

Sanık, hazırlık tahkikatı ifadesini inkâr etmeyi cezaevinde **Tevfik Dilmen**'in direktiflerine, arkadaşlarının mühim kısmının uyduğunu görmesi tesirine bağlıdır.

Hülâsa; sanığın **Nihat Balyoz**'la daimi teması olması, Çamlıca toplantısında bulunması, bülten dağıtması, yukarda izah edildiği üzere sevk ve idare unsurunu haiz olduğu ve propaganda fiiline de iştirak eylediği mahkemece kabul edilmiştir.

Sanığın suçlarına ilişen kanun maddelerine gelince; tanınmış komünistlerden elebaşı vaziyetinde olanların toplanarak faaliyet şekillerini tesbit ettiklerini, Çamlıca toplantısına sanığın da iştirak etmesi ve İstanbul mıntıkası idare heyeti üyeliğini kabul ve ifa eylemesi ve hazırlık tahkikatında açıkça söylediği veçhile "biz **Sebati** ve **Arif** ile toplanırdık. **Sebati**'den aldığım direktifleri **Ali Tokuç**'a ve **Hüseyin Arıkçay**'a bildirirdim" demesi T.C.K.'nun 141'inci maddesinin birinci fıkrasına uyar fiillerden olduğu görülmüş ve istek veçhile mezkûr maddeye dayanılarak ve **Reşat Fuat** bölümünde gösterilen takdiri arttırıcı sebeb burada da aynen kabul edilerek ve geçmişteki mahkûmiyeti de gözönüne alınarak takdiren (iki sene iki ay) süre ile ağır hapis cezasile cezalandırılmasına.

Sanığın arkadaşları ile toplantılar yaparak bu konu üzerinde konuşmaları, **Sebati**'den aldığı bültenleri hücre arkadaşı **Ali Tokuç**'a ve **Hüseyin Arıkçay**'a vermesi, **Reşat Fuat** bölümünde gösterildiği üzere T.C.K.'nun 161'inci maddesine uyar fiillerden olmayıp 142'nci maddeye uyan bir fiil olduğu kabul edilerek iddia makamının isteğinin reddiyle 141'inci madde gereğince aynı arttırıcı sebeble takdiren (sekiz ay) süre ile hapsine.

Sanığın suçunun birden ziyade olması ve bir cinsten bulunmaması hasebile T.C.K.'nun 70'inci maddesi gereğince hafif ceza olan sekiz ayın yarısı ağır ceza olan iki sene iki ay üzerine eklenerek cem'an (iki sene altı ay) süre ile ağır hapis cezasile cezalandırılmasına, aynı kanunun 31'inci maddesi gereğince hüküm giydiği gün kadar kamu hizmetlerinden mahrum edilmesine.

Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin dokuzuncu fıkrası gereğince (2800) kuruş harç alınmasına.

15- **Hadi Malkoç**: İstanbul'da 1323 yılında doğmuştur. Maltepe askerî lisesinin onuncu sınıfına kadar tahsil görmüştür. Galatasaray lisesinde idare memurudur. **Ali Tokuç**'u Ayvalık'ta tanımıştır. Onun vasıtasile ve semtlisi olduğunu sonradan öğrendiği **Arif Özinsel**'le tanışmıştır. **Arif Özinsel** kendisini **Mehmet Elmas** ve **Mustafa Pınarel**'le tanıştırmış ve onları sanığa bağlamış ve böylece sanık **Malkoç** hücre katibi olmuştur. **Arif Özinsel**'den aldığı 1-3 sayılı bültenleri fikirlerine uygun bulduğundan **Mehmet Elmas** ve **Mustafa Pınarel**'e vermiş ve aynı zamanda bunlara komünistliği ilgilendiren **Nâzım Hikmet**'in, **Doktor Hikmet Kıvılcım**'ın kitaplarını da vermiştir. Bunlardan aidat da almıştır. Akhisarlı olup orada solcu fikirli arkadaşları etrafına toplıyan **Hamit Tanık**'ı, **Arif Özinsel**'in talimatı ile Akhisar'dan çağırarak onu **Arif**'le tanıştırdığı ve **Arif** tarafından komünist hücrelerinin nasıl kurulacağı hakkında bu kişiye talimat verildiğini ilk tahkikat sırasında söylemiştir. Denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 177-179), **Arif Özinsel**'in (duruşma zabtı sahife 124-127), **Mehmet Elmas**'ın (duruşma zabtı sahife 181-182), **Mustafa Pınarel**'in (duruşma zabtı sahife 182), duruşmadaki tevilli ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık tahkikatındaki ve yüzleşmelerdeki ikrarları ve ilk tahkikat ifadeleri, arama sırasında elde edilen *Yurt ve Dünya* mecmuaları (duruşma zabtı sahife 267), bu mecmuanın yasak olduğunu gösteren Basın ve Yayın

Genel Müdürlüğü ve Dahiliye Bakanlığı yazıları (duruşma zabtı sahife 371-372), duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; **Arif Özinsel** semtlim olduğundan samimiyetim fazladır. Kendisi ile her mevzu üzerinde konuşurum. Anlamadığı hususları benden sorar. Beni **Mehmet Elmas** ve **Mustafa Pınarel**'le tanıştırdı. Bunlar benden birçok şeyler sordular, okumak için kitap istediler. Bunlara *Geberen Kapitalizm* ve **Nâzım Hikmet**'in şiirlerini vesaireyi götürdüm. **Arif**'ten aldığım bültenleri fikrime uygun bulmuştum. Hazırlıktaki ifadelerim tazyika müstenit olduğundan şimdi kabul etmiyorum demektedir.

Sanık müdafaasında; **Ali Tokuç**'u 1932 yılında tanıdım. Esareti kaldırmak istiyenlerle fikren ve bütün mevcudiyetimle beraberim. Hürriyetin müdafiiyim. Hakikî demokrasi karargâhında bulunuyorum. Bültenlerde hürriyet istiyoruz. Sovyetlerle birleşmek istiyoruz diyor. Hükümetin dahilî ve haricî siyasetini kaba kelime ve tavsiflerle tenkit ediyor. Sanığın müdafaası şahsî müdafaadan ziyade partinin aktörce müdafaası mahiyetini arzetmektedir.

Sanık, faaliyetine hiç temas etmemekte **Arif Özinsel**'den aldığı bültenleri **Mustafa Pınarel**'le **Mehmet Elmas**'a yaptığı telkinatı onları yetiştirmek için memnu kitapları evlerine kadar götürmesini hiç mevzuu bahis etmemektedir. Halbuki **Arif** tarafından kendisine yetiştirilmek üzere tanıtılmış olan bu iki temiz kişiyi sempatizan durumuna geçirmek kasdile yapmadığı kalmamıştır. Bunlar hep **Mustafa** ve **Mehmet**'in ifadelerinden ve verdiği kitapların elde edilmesinden ve hattâ hülâsası yukarıya çıkarılan duruşmadaki kendi ifadesinden anlaşılmaktadır.

Reşat Fuat'ın yeniden faaliyete geçirdiği partide sanığın faaliyeti bulunduğunu müdafaanamesinde takındığı tavır bile başlı başına isbata yeter mahiyettedir.

Sanığın suçlarına ilişen kanun maddeleri; sanığın yukarda kısaca yazılan faaliyet şekli partinin teşkili ve sevki idaresini üzerine al-

dığını ifade ettiği kabul edilememektedir. Netekim iddia makamı da esas hakkındaki mütaleasında mahkemenin fikrinde olduğunu açıkça göstermiş ve sanığın yalnız partiye girdiğini kabul ederek ona göre cezalandırmasını istemiştir. Bu itibarla sanığın suçu T.C.K.'nun 141'inci maddesinin birinci fıkrasına değil üçüncü fıkrasına uyar görülerek mezkûr madde gereğince (altı ay) hapsine.

Sanığın yukarıda gösterilen faaliyeti, yani bülten alması ve arkadaşlarına vermesi ve onları tenvir için kitap getirmesi. **Reşat Fuat** bölümünde yazıldığı üzere 161'inci maddenin kanunî unsurlarına uyar görülememiş ve sırf propaganda mahiyetinde kabul edilmiş olmakla iddia makamının 161'inci maddenin tatbiki isteğinin reddiyle 142'nci madde gereğince **Mustafa Pınarel** ile **Mehmet Elmas**'ın ifadelerinde görüldüğü üzere sanığın mensup olduğu partinin legal sahadaki faaliyetine çok fazla ehemmiyet ve gayret gösterdiği görülmüş ve bu hal mahkemece sanık aleyhinde takdiri arttırıcı sebeb kabul edilmiş olmakla takdiren (sekiz ay) süre ile hapsine.

Sanığın suçları bir cinsten olduğundan T.C.K.'nun 69'ncu maddesi gereğince içtima kaidesi tatbik edilerek cem'an (on iki ay) süre ile hapsine. Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

16-17- **Mustafa Pınarel** ve **Mehmet Elmas**: Devlet Demiryollarının Yedikule'deki fabrikasında işçidirler. Semtlisi olmak dolayısile **Arif Özinsel** her iki sanığa komünist propagandası yapmıştır.

Sanıklar; **Hadi Malkoç**, **Arif Özinsel**'e **Mehmet Elmas**'ın evinde toplantı yapmışlar ve orada **Özinsel** *günün meseleleri* bültenlerinden birisini okutarak sanıklara izah etmiştir. **Hadi Malkoç** sanıklara komünistliği ilgilendiren kitaplarla *günün meseleleri* bültenlerini vermiştir. Denilmektedir.

Delilleri; kendilerinin (duruşma zabtı sahife 181-182), **Arif Özinsel**'in (duruşma zabtı sahife 124-127), **Hadi Malkoç**'un (duruşma zabtı sahife 177-179) duruşma sırasındaki ifadeleri, bu kişi-

lerin hazırlık ve ilk tahkikattaki ifadeleri ve yüzleşmelerdeki beyanları, **Mustafa Pınarel**'in evinde çıkan yasak kitaplar (duruşma zabtı sahife 264) duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanıklardan **Mustafa Pınarel** duruşmada; **Arif** benimle görüşmek istedi. Yedikule'deki çıktığım kahveyi tarif ettim. Oraya geldi, **Mehmet**'in imtihanı vardı. **Arif**'e hazır gelmişken onu bahsettik. **Mehmet**'te yardım etti. **Mehmet**'in ziyafetine **Arif**, **Hadi**'yi getirdi. **Hadi** orada birşey okudu fakat içki bana vurduğundan anlıyamadım. **Hadi**'ye Aksaray'da rastladık. Orada bize birşeyler anlatmağa çalıştı. Kitap okumağı tavsiye etti. Ve bana roman yerine *Geberen Kapitalizm*, **Nâzım Hikmet**'in şiirleri, *Sovyetler'in Neden Dostuyum* kitaplarını getirdi. Demektedir (duruşma zabtı sahife 182).

Mehmet Elmas ifadesinde; **Arif Özinsel**'in yardımı ile imtihanda kazandığından verdiğim ziyafete **Arif**, **Hadi** namında birisini getirmişti. **Hadi** o akşam birşeyler okudu. İçindekilerin bir numaralı bültenlerde yazılı olanlara benzediğini sonradan öğrendim. Aksaray'da **Hadi**'ye rastladık. Bize birşeyler anlattı. O da ilk tahkikatta bana okunan iki numaralı bültene benziyordu. **Hadi Mustafa**'ya getirdiği kitapları benim evi öğrendiğinden bize getirdi. Hazırlıktaki ifadelerim doğru değildir demektedir (duruşma zabtı sahife 180-182).

Sanıkların bu ifadeleri hazırlık tahkikatındaki ifadeleri kadar geniş olmamakla beraber yine **Hadi Malkoç** ile **Arif Özinsel**'in suiniyetlerini tebarüz ettirmeğe yeter görülmüştür.

Sanıklar fiillerine uyan kanun maddelerine gelince; sanıklar **Hadi Malkoç**'un ve **Arif Özinsel**'in teşviklerine maruz kalmışlar hattâ bülten almışlar ve **Hadi Malkoç**'un getirdiği ve **Mustafa Pınarel**'in evinde çıkan kitapları kabul etmişler ve mukabilinde para vermişler ise de her ikisinin de samimi ve iyi niyetli olduğu ve **Mehmet Elmas**'ın işçilikteki derecesinin bir derece yükselebilmesi için gireceği imtihana hazırlık sırasında **Arif Özinsel**'den istifade ettiğinden ona minneddar bulunmasından faydalanarak telkinata

başladıkları ve her zaman beraber bulunduğu arkadaşı **Mustafa Pınarel**'i de bu meyanda aralarına almak istedikleri anlaşılmaktadır. Sanıkların **Hadi Malkoç**'un fikirlerini bilmiyerek ve vaziyeti kavramıyarak okuduğu ve anlattığı bahisleri dinlediklerine ve fakat matlup mânayı çıkaramadıklarına netice itibarile kasdı mahsusla ve bir gaye ve mefküre uğruna bu işe tevessül ettiklerine dair mahkemece bir kanaat gelmemiş olmakla iddia makamının istediğinin reddiyle her iki sanığın beraatine.

18- Piresci **Hasan Çapak**: Konya'nın Bozkır kazasında 1319 yılında doğmuştur. Sanatı pirescidir. Ayvansaray çivi fabrikasında 12 sene çalışmıştır. Şimdi Balat Telçekme fabrikasında işçidir. **Nihat Balyoz**'u **Dede Ahmet** evinde tanımıştır. **Nihat Balyoz** kendisine komünist propagandası yapmıştır. **Arif Özinsel**'le **Nihat** delâletiyle tanışmış ve **Nihat Balyoz** bu tanışma sırasında sanığı **Arif Özinsel**'e bağlamıştır.

Sanık **Osman Paçalı** ile **Arif Özinsel**'le tanışmıştır. **Halil Keray, İbrahim Yürüyüş** ile sanık Taksim bahçesinde iki defa buluşmuşlar ve teşkilât hakkında ve bir komünist hücresinin nasıl kurulması lâzım geldiğine dair konuşmalar yapmışlardır. **Halil Keray** ile **İbrahim Yürüyüş, Osman Paçalı**'nın bültenlerine karşı itirazını beğenmiyerek bir daha onunla konuşulmaması için tedbir almasını sanıktan istemişler, o da **Arif Özinsel**'e söyliyerek**Osman Paçalı**'yı kendi hücresinden ayırtmıştır. Sanık **Halil Keray** ve **İbrahim Yürüyüş**'ten katımlı hücrenin katipliğini yapmış ve **Arif Özinsel**'den aldığı *günün meseleleri* bültenini **Halil Keray**'a ve o da **İbrahim Yürüyüş**'e okumak üzere vermiştir, denilmektedir.

Delilleri: Kendisinin (duruşma zabtı sahife 186-187), **Arif Özinsel**'in (duruşma zabtı sahife 124-126), **Osman Paçalı**'nın (duruşma zabtı sahife 190-192), **Halil Keray**'ın (duruşma zabtı sahife 226-227), duruşmasındaki ifadeleri bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikat ve yüzleşmelerdeki ifadeleri, Askerî Cezaevinde **Tevfik Dil-**

men'in hücre yoktur, aidat yoktur vesaire gibi direktiflerini yazarak muhafaza etmesi ve arama sırasında üzerinden çıkması, evinin aranması sırasında yasak olan ve olmıyan mecmuaların çıkması, (duruşma zabtı sahife 255) duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada: **Arif**'i eskiden tanırım. **Osman Paçalı**'yı **Arif** delâletiyle tanırım. Bazan üçümüz buluşur, konuşurduk. **Arif** iki bülten verdi. Birini **Halil**'e vermemi söyledi. Veremedim. İkinci bülteni de aldım. Bu sefer **Halil**'e verdim. Beyoğlu'nda **Osman Halil, İbrahim** ve ben gezerken **İbrahim** konuşmamızı menetmiştir. Her halde bu konuşma bültenlerdeki mevzua ait olacak. Evvelce **Sakop Remzi**'nin beyannamesi elimde yakalanmıştım demektedir (duruşma zabtı sahife 186-187).

Sanık müdafaasında: Duruşmada söylediklerini izah etmekte ve hazırlık tahkikatındaki ifadelerinin kıymeti olmadığını çünkü tazyik karşısında iradesinin kalmadığını söylemektedir.

Sanığın duruşmada söylediği üzere bültenler mevzuundan dört arkadaş Beyoğlu'nda gezerken **Osman Paçalı**'nın konuşmasını tecrübeli ve temkinli bir komünist olan **İbrahim Yürüyüş**'ün menettiğini itiraf etmesi ve bu halin diğer arkadaşlarının da itirafı altında bulunması sanığın ne şekilde arkadaşları ile arkadaşlık yaptığını isbat eder mahiyettedir. Sanık hazırlık tahkikatında kısmen de ilk tahkikatta geniş itiraflarda bulunduğu halde duruşmada her şeyi inkâra kalkışması şüphe yok ki ceza evinde pencereden bütün sanıklara hitaben **Tevfik Dilmen**'in verdiği direktifleri sanığın not etmesi ve yetiştiremediği kısımları da **Fehmi Kurucu**'dan sorarak yazması ve yazdığı notların üzerinde bulunması, bu direktife her sanıktan ziyade riayet ve itaat ettiğini göstermekte ve bu itibarla hazırlık tahkikat ifadesini kabul etmemek için ileri sürdüğü mantıkın yersiz olduğunu isbat eylemektedir.

Sanığın duruşmada; **Arif, Osman Paçalı** ile birlikte bazan buluşur konuşurduk demesi de başlıbaşına aleyhine bir delildir. Zira

Arif ve **Osman Paçalı** bölümlerinde gösterildiği üzere bunlar komünistliği çoktan beri benimsemişler ve propaganda yapmağı kendilerine amaç edinmiş kimselerdir. Hele bülten alıp okuması ve ben böyle şeyler istemem diyerek reddetmemesi ve bilhassa evvelce elinde **Sakop Remzi**'nin beyannamesinin yakalanması kendisinin komünist hücresine girdiğini ve bu işlerde unsiyeti olduğunu açıkca ifade etmektedir.

Hülâsa; sanık suçum yoktur, beraatimi isterim demesine rağmen yukarıda gösterildiği üzere suçlu olduğuna mahkemece kanaat hâsıl edinilmiştir.

Sanığın hareketine uyan kanun maddelerine gelince; sanığın yukarıda yazılı faaliyet şekli partinin teşkili ve sevk ve idaresini ifade etmemekte ve ancak **Arif Özinsel**'in telkinatına kapılarak ona bağlı şekilde partiye girmiş olduğunu göstermektedir. Zaten iddia makamı da esas hakkındaki mütaleasında iddianamede gösterilen 141'inci maddenin birinci fıkrası yerine üçüncü fıkrasını istemiştir. Mahkeme sanığın suçunu yukarıda işaret olunduğu üzere görmüş, sevk ve idare etmek vaziyetinde kabul edemediğinden son istek üzere 141'inci maddenin üçüncü fıkrasına dayanılarak (altı ay) süre ile hapsine.

Sanığın **Arif Özinsel**'den aldığı bültenleri arkadaşları **Halil Keray** ile **İbrahim Yürüyüş**'e vermesi ve adı geçen bu kişilerle Taksim bahçesinde toplanarak iki defa hücre ve teşkilât hakkında izahatta bulunması millî menfaatlere aykırı bir faaliyet olmayıp mensup olduğu partinin propagandası olduğu kanaatine varılmış ve mahkemece bu halin 161'inci maddenin kanunî unsurlarından ziyade 142'nci maddenin unsurlarına daha uyar olduğu kabul edilerek iddia makamının isteğinin reddiyle 142'nci maddeye dayanılarak (altı ay) süre ile hapsine.

Sanığın suçları bir cinsten olduğundan ve 69'ncu madde gereğince ağır kabul edilerek birinci altı ayın üzerine hafif kasdedilen

ikinci altı ayın üçte iki miktarı olan (dört) ayın ilâvesile cem'an (on ay) süre ile hapsine.

Sanığın 20 Mart 944'den beri tutak olması ve ceza müddetini doldurmuş bulunması hasebile başka yönden tutaklığı yoksa hemen salıverilmesine. Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

19- **Halil Keray**: Kiğılı olup Ayvansaray fabrikasında işçidir. Tahsili yoktur. **İbrahim Yürüyüş**'ü, **Hasan Çapak**'ı meslekdaş olarak tanır. **İbrahim Yürüyüş**'le Beyoğlu'nda gezerken **Hasan Çapak**'a rastlamış, **Hasan** yanındaki **Osman Paçalı** diye tanıtmış birlikte biraz yürümüşler **Osman Paçal**'nın konuşma şeklini beğenmiyerek ayrılmışlar, **Hasan Çapak**'tan bülten almış. **İbrahim**'e de vermiş olduğu gösterilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 226-227), **İbrahim Yürüyüş**'ün (duruşma zabtı sahife 169-170), **Hasan Çapak**'ın (duruşma zabtı sahife 186-187), duruşmadaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikattaki ifadeleri duruşmadan edinilen kanaat.

Sanık duruşmada; **Hasan** bana bir bülten denilen kâğıt verdi. İyi okunamıyordu. Hazırlık tahkikatındaki ifadelerimi kabul etmiyorum. Beyoğlu'nda ben **İbrahim**'le gezerken **Hasan** ile **Osman**'ı gördük. Orada neler konuşulduğunu hatırlıyamıyorum. İlk tahkikatta hasta idim. Orada da ne söylediğimi bilemiyorum, demektedir.

Sanık müdafaasında; duruşmada söylediklerini izah etmekte, buluşmalarının tesadüfî olduğunu, kasda makrun olmadığını söylemekte aldığı bülteni okuyamadığını, **İbrahim Yürüyüş**, verin okuyayım diye aldığını bu hallerde suç olmadığını beyan etmektedir.

Sanığın hazırlık tahkikatındaki hücre, aidat ve toplantı kelimelerini reddetmesi, ceza evinde **Tevfik Dilmen**'in direktifine uygun görülmekle beraber sanığın aşağıda gösterilen sebeblerle suçu olmadığına mahkemece vicdani kanaat hâsıl edilmiş olmakla bu hususa ait müdafaası yerinde görülmüştür.

Sanığın fiiline uyan kanun maddeleri; sanığın **Hasan Çapak**'ın hücresine girdiği iddia edilmekte ve **Hasan**'dan aldığı bülteni **İbrahim**'e okuması için verdiği kendi ifadesi ile de anlaşılmakta ise de sanığın hiç tahsili olmadığı ve küçük bir işçi olduğu gözönüne alınarak **Arif Özinsel**'in partiye yeni üyeler toplaması için **Hasan Çapak**'a direktif vermesi üzerine onun en yakın arkadaşını fikirlerine uydurarak hücre kurmağa çalıştığı kabul edilmiş ise de sanığın benimseyerek, isteyerek ve dileyerek hücreye girdiğine ve okuduğu bülteni kavradığına mahkemece vicdani kanaat hâsıl edilememiştir.

Zaten sanığı iddia makamı ilk iddiasında **Hasan**'dan aldığı bülteni en samimi arkadaşı **İbrahim Yürüyüş**'e vermesini millî menfaatlere aykırı faaliyet görerek 161'den sevketmiş olmasına rağmen bu defa bu hareketini o mahiyette görmiyerek bu yönden beraatini istemiştir. Mahkeme sanığın yalnız bu cihetten suçsuz olduğunu değil bir de partiye giriş iddiasını da yerinde görememektedir. Yukarıda da izah edildiği veçhile eski arkadaşı **Hasan**'ın kendisine gösterdiği alakayı samimi sanmış ve aldığı bültende birşeyler var ummuş ve **Hasan**'ın sözleri arasında geçen bazı kelimeleri de işçinin lehinde telâkki etmiş. Hülâsa birşey anlamadan ve bir kasda dayanmadan bir harekette bulunmuş olduğu vicdani kanaati mahkemece hâsıl olmakla öteden beri iddia makamınca istenen hususun da reddiyle her iki cihetten beraatine ve tutaklıktan hemen kurtarılmasına.

20- **İbrahim Yürüyüş**: Un fabrikasında tornacıdır. 1925 senesinde **Elektrikçi Nuri** delâletiyle Rusya'ya gitmiş orada Şark Üniversitesi'nin kurslarına devam etmiş. 9 ay Moskova'da kalmış, komünistlikten üç ay hapse mahkûm olmuş, **Halil Keray**'ı on beş sene, **Hasan Çapak**'ı on seneden beri tanır. **Osman Paçalı**'yı da tanır. Bunlarla günlük meselelerden konuşur. **Halil**'den bülten almış, polis ajanı Onbaşı **Salih Ezer**'e *Benerci kendini neden öldürdü, Portreler* nam kitapları vermiş olduğu anlaşılmaktadır.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 160-170), **Hasan Ça-**

pak'ın (duruşma zabtı sahife 186-187), **Osman Paçalı**'nın (duruşma zabtı sahife 190-192), **Halil Keray**'ın (duruşma zabtı sahife 226-227) duruşma sırasındaki ifadeleri, bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikattaki ifadeleri ve Kamu şahidi Onbaşı **Salih Ezer**'in yeminli şahadeti. Mahkemece edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; 925 senesinde **Elektrikçi Nuri** delâletile pasaportsuz Rusya'ya gittiğini, Moskova'da çalıştığını, havası ile imtizaç edemediğinden yine pasaportsuz memlekete döndüğünü, üç aylık geçmişte mahkûmiyeti olduğunu, **Hasan, Halil** ve **Osman**'la anti faşist mevzular dahilinde konuşulduğunu, **Halil**'den bülten alıp okuduğunu, bir daha böyle şeyler getirmemesini söylediğini, komünistliği kendisine ilk aşılayanın **Elektrikçi Nuri** olduğunu, **Salih Ezer**'e *Benerci kendini neden öldürdü*, *Portreler* nam kitapları talebi üzerine verdiğini, Moskova'da kaldığı müddetçe Şark Üniversitesi kurlarına devam ettiğini söylemektedir.

Sanık müdafaatan **Halil Keray**'a ikinci defa böyle şeyler getirme diyerek bir daha bülten almadığını ileri sürmekte ise de Eyüp halk partisi namına palis ajanlığı yapan şahit **Salih Ezer**'in (duruşma zabtı sahife 288-290) yeminli şahadeti karşısında müdafaası varit görülememektedir. Zaten sanık **Hasan, Halil** ve **Osman**'la birlikte anti faşist mevzular dahilinde konuştuklarını duruşmada ikrar etmesi suça iştirak ettiğini göstermeğe yeter görülmüştür. Zira bütün komünist faaliyeti yapan ve komünist fikirli olan sanıkların komünist kelimesini ağızlarına almayıp anti faşist tabirini kullandıkları tahkikat sırasında görülmüş ve anlaşılmıştır.

Hülâsa; sanığın bilerek, isteyerek yeni faaliyete geçtiğine vicdani kanaati hâsıl edilmiştir.

Sanığın fiiline uyan kanun maddesine gelince; sanık meşhur komünist **Elektrikçi Nuri**'den komünistliği öğrenmiş ve pasaportsuz Rusya'ya geçmiş orada fabrikaya girmiş ise de vücudu havası ile imtizaç edemediğinden Anavatana dönmek mecburiyetinde kalmış-

tır. Moskova'da bulunduğu zaman Şark Üniversitesinin kurlarına devam etmiş, aşkını tatmine çalışmıştır. Kendisi Türkiye'ye geldikten sonra komünistlikten mahkûm olduğu halde bu defa kurulduğunu öğrendiği partiye girmiş ve fakat sabıkası olduğundan, şüpheli şahıs bulunduğundan çok ihtiyatlı hareket etmekte bulunmuştur. Buna misal, Beyoğlu'nda **Hasan Çapak, Osman Paçalı, Halil Keray**'la buluştukları sırada **Osman Paçalı**'nın sözlerini tedbirsizlik şeklinde görmüş ve bir daha aralarında bu adamın bulunmamasını sağlamıştır. Duruşma sırasında da ifade verirken pek temkinli hareket ettiği çok açık olarak göze çarpmaktadır. Yeminli Kamu şahidi **Salih Ezer**'in telkin şeklinde söylediği, Ruslar bu harpte galip gelecekler. Çünkü onların rejimi iyidir, sözü kanaati takviye etmektedir.

Sanığın; yeni teşkilâta bilerek, isteyerek girdiği kanaatine varılmış olmakla istek veçhile T.C.K.'nun 141'inci maddesinin 3'ncü fıkrasına dayanılarak geçmişte hüküm giymişliği olması ve Onbaşı **Salih Ezer**'e komünistliğe ait yasak kitapları vermesi takdiri artırıcı şiddet sebebi kabul edilerek takdiren (Yedi ay) süre ile hapsine. 24/3/944'de tutak ve 25 Aralık 1944'de salıverilmiş olması hasebile yeniden hapis yatmasına lüzum olmadığına ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin 7'nci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

21- **Avni Güner**: Kesriye'de 1327 yılında doğmuştur. Serbest olarak betonarme demirciliği yapmaktadır. Komünistliği 1937 yılında betonarme demircisi olan **Mustafa Irgat**'tan öğrenmiştir. **Mustafa Irgat** delaletile **Nihat Balyoz**'la tanışmıştır. **Arif Özinsel**'le **Kadri** delaletile tanışmış ve konuşmuş ve **Arif**'in kendisi gibi düşünce sahibi olduğunu **Nihat Balyoz**'a söylemiş, o da sanığı **Arif**'e bağlamış ve **Arif**'le ayrıca konuşarak iş arkadaşları olması dolayısile tanımakta olduğu **Hamdi Akın**'la, **Musa Emre**'yi de kendisine bağlamıştır. Böylece sanık kâtip olmak üzere **Hamdi Akın** ve **Musa Emre**'den katımlı hücre kurulmuştur. Sonra **Arif Özinsel**'den al-

dığı bültenleri arkadaşlarına vermiştir. Sanık Karabük'ten **Hamdi Kalfa** adında birisinin yapı işleri için kendisinin daveti üzerine Karabük'e giderken **Nihat Balyoz**'la görüşmüş, o da (*Karabük'te **Nihat Çavuşoğlu** var, onu bul iyi bir arkadaştır*) demiş ve sanık bu sözlerden **Nihat Çavuşoğlu**'nun da kendileri gibi komünist düşünceli olduğunu anlamış bulunduğunu söylemiştir. Karabük'e gidince sanık (önce **Mehmet Vural**'la tanışmış, sonra **Nihat Çavuşoğlu**'na uğrayarak kendisini **Nihat Balyoz**'un yolladığını bildirmiş, buna karşı **Nihat Çavuşoğlu** da "*ben idare memuruyum. Amele ile temas edemiyorum. Akidemizi taşıyanları çoğalt*" diye kendisine direktif verdiğini) söylemiştir. Sanık **Nihat Çavuşoğlu**'nun verdiği direktife uyarak Karabük'te faaliyete geçmiş asker **Ahmet Özok**'a, **Halit Saf**'a ve diğer kişilerle tanışarak komünist konuları üzerinde konuşmalar yapıldığını söylemiş ve şahit **Hüseyin Ergen**'in şahadetine göre de **Ahmet Özok** eliyle komünist düşünceleri havi bulunan kitaplarından yukarıda tanıştığını yazdığımız kişilere dağıtmıştır. Böylece Karabük'te kaldığı müddetçe bir komünist muhiti hazırlamıştır. Sanık Karabük'te bir müddet kaldığı günlerde **Nihat Çavuşoğlu** ile birkaç defa temas etmiş. **Çavuşoğlu** askere giderken sanığa lâzım olunca gizli mektup yazmakta kullanılmak üzere (7542) rakamlarını vermiştir. Karabük'ten İstanbul'a dönmek zorunda kalınca İstanbul'da iken Karabük'te tanıştığı **Ahmet Özok**'tan (*biz burada bir ticaret evi açtık işletemedik buraya ticaret işlerinden anlar bir adam gönderin*) diye bir mektup almıştır.

Sanık bu mektubu alınca **Nihat Balyoz**'a göstermiş o da okuduktan sonra bir gün görüşmek üzere İstanbul'da kalafat yerinde randövü vermiştir. Muayyen saatte sanık oraya gittiğinde **Nihat** Sanığı **David**'le tanıştırmıştır. **David** Karabük'teki komünistlerin isimlerini sanıktan istemiş ve o da onların adlarını söylemiş ve **David** de yazmıştır. Sonra **Avni Güner** Karabük'ten gelen mektubu **David**'e vermiş o da okuduktan sonra Karabük'te bir ilgisi olup ol-

madığını sanıktan sormuş, **Güner** de daha adı geçen yerden eşyalarını kısmen getirdiğini bildirince **Ahmet Özok**'a bir mektup yazarsın. Mektubun içinde (*Hâmili varakanın eşya kâğıtlarını getireceğini ve eşya kâğıtlarından bahsedeceğini ve bu adamın ticaret işlerinde ehil olduğunu yazar ve böylece keyfiyeti bildirirsin*) demiştir. Sanık bu talimata uyarak **Ahmet Özok** ve gazeteci Hüseyin delaletile **Mehmet Vural**'a iki mektup yazmıştır. Bu mektuplarda (Ticaret işlerinden anlar Tokatlı bir kalfanın Karabük'e geleceğini ve kendilerini göreceğini, eşya kâğıtlarını getirip kendileri ile görüşeceğini ve bu kâğıtlardan bahsetmenin kâfi olduğunu) yazmıştır. Sonra aradan vakit geçince **Nihat Balyoz**'dan Karabük'e adam gönderebilip gönderemediklerini sormuş. Onun şimdilik gönderemeyeceklerini söylemesi üzerine yine Karabük'te tanıştığı sabıkalı komünistlerden **Zihni Turgay**'a bir mektup yazmış, bu mektubun içinde (*bu mektubu alır almaz Özok'u gör, o da gazeteci Hüseyin'den mektubunu alsın. Oraya gelmek isteyen arkadaş şimdilik gelemiyecek "yani Tokatlı kalfa" ileride geleceğini bildiririz. Onbaşıya söyle mektup yazsın*) dediği bildirilmektedir.

Deliller; kendisinin (duruşma zabtı sahife 133-136), **Musa Emre**'nin (duruşma zabtı sahife 208), **Hamdi Akın**'ın (duruşma zabtı sahife 210), **Nihat Çavuşoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 145-147), **Zihni Turgay**'ın (duruşma zabtı sahife 61-65), **Ahmet Özok**'un (duruşma zabtı sahife 70-71), **Mehmet Vural**'ın (duruşma zabtı sahife 85), **Arif Özinsel**'in (duruşma zabtı sahife 124-126), **NihatBalyoz**'un (duruşma zabtı sahife 155-158), **David Nae**'nin (duruşma zabtı sahife 102-106) duruşma sırasındaki ifadeleri, hazırlık ve ilk tahkikattaki beyanları, kamu şahitlerinden **Beşir Hazinedar**'ın, **Hüsnü Ergen**'in, **Hüseyin Ürgen**'in hazırlık ve ilk tahkikattaki şahadetleri, aramada sanıkta (7542) rakamlı şifrenin bulunması, (duruşma zabtı sahife 268-296), duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmadaki ifadesinde; **Arif Özinsel**'in kendisine *matbuata sansür konuyor* bültenini verdiğini, beğendiğini, aldığı iki

nüshadan birisini arkadaşı **Hamdi Akın**'a verdiğini, sonradan aldığı başka bir bültenin ikinci nüshasını da yine **Hamdi**'ye verdiğini, Karabük'e giderken eski tanıdığı **Nihat Balyoz**'u ziyaret ettiğini orada **Nihat Çavuşoğlu** isminde iyi bir arkadaş var. Onu gör dediğini, **Nihat Çavuşoğlu** askere giderken tertiplenen ziyafette kendisinin de olduğunu ve kendisine (7542) rakamlı bir şifre ile mektup yazmağı teklif ettiğini, Karabük'ten işten anlıyan bir kalfanın gönderilmesi isteğini muhtevi mektubu **Nihat Balyoz**'a gösterdiğini, onun da kendisini **David Nae**'ye tanıttığını ve **David**'in **Süleyman Kalfa** isminde birisini göndeririz dediğini, sonra **David**'in vazgeçtiğini, **Mustafa Irgat**'ın kendisine 1936'da komünistlik propagandası yaptığını, **Irgat** ile **Balyoz**'un bir Mayıs'ta Müdüriyete alındıklarını bildiğini, **Ahmet Özok**'a Karabük'te iken *Uyandırılmış-Toprak* isimli kitabı verdiğini, **Zihni**'nin komünistlikten mahkûmiyeti olduğunu bildiğini duruşma sırasında açıkça ikrar eylemiştir (duruşma zabtı sahife 133-138).

Sanık müdafaasında; Karabük'te komünistlerle ilgisi olmadığını (7542) rakamlı şifre ile mektuplaşmadıklarını, ticaretten anlaşılan kalfanın gönderilmesinin istenmesi dava mevzuu ile ilgili olmayıp inşaat işine ait hakiki kalfa istenildiğini vesaireyi tevile kalkışmaktadır.

Sanığın Karabük'te **Nihat Balyoz**'un talimatı dairesinde faaliyet göstermesi, **Ahmet Özok**'a ve diğer arkadaşlarına menfi fikirler yazılmış kitaplar dağıtması iddia makamının isteği üzere millî menfaatlere aykırı faaliyet olmayıp gizlice kurulup ta kendisinin de isteyerek ve benimsiyerek girdiği partiye daha birçok elemanlar kazandırmak için faaliyet olduğu yani 142'nci maddede yazılı propaganda mahiyetinde bulunduğu heyetimizce kabul edildiğinden sanığın müdafaasının ve iddia makamının isteğinin reddiyle hareketine uyan 142'nci madde gereğince (altı ay) süre ile hapsine. Ve sanığın bu faaliyetinin asker olan **Ahmet Özok** ve Karabük demir ve çelik fabrikası işçilerine matuf bir faaliyet olduğundan askerî C.K.'nun

148/B yolu ile cezanın yarısı eklenerek cem'an (dokuz ay) süre ile hapsine. Sanığın İstanbul'da **Arif Özinsel**'in hücresine girdiği. Ondan aldığı müteaddit bültenleri okuyup beğendiği ikrarı ile de sabit olduğundan hareketinin T.C.K.'nun 141'inci maddesinin üçüncü fıkrasına uyar bir fiil olduğu, faaliyetinde 141'inci maddenin birinci fıkrasında yazılı sevk ve idare vasfı görülemediği cihetle 141'inci maddenin üçüncü fıkrasına dayanılarak (altı ay) süre ile hapsine.

Sanığın fiilleri birden ziyade olduğundan ve bir cinsten bulunduğundan T.C.K.'nun 69'ncu maddesi gereğince altı ay hapsin üçte ikisinin dokuz aylık hapsin üzerine ilâvesile neticeten (on üç ay) süre ile hapis cezasiyle cezalandırılmasına. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin sekizinci fıkrası gereğince (2200) kuruş harç alınmasına.

22- **Hamdi Akın**: Bulgaristan'dan gelmiştir. Dokumacılık yapar. **Rüştiye**'nin birinci sınıfına kadar okumuştur. **Avni Güner**'i, **Musa Emre**'yi iş hayatından tanır. **Arif Özinsel**'i onların yanında bir defa görmüş, **Avni**'den iki defa bülten almış bunlardan birinin sansürden, diğerinin hayat pahalılığından bahsettiğini anlamış olduğu bildirilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 210), **Musa Emre**'nin (duruşma zabtı sahife 208), **Avni Güner**'in (duruşma zabtı sahife 133-136), **Arif Özinsel**'in (duruşma zabtı sahife 124-127) duruşma sırasındaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikat ve yüzleşme ifadeleri, duruşmadan edinilen kanaat.

Sanık duruşmada; **Avni**'yi eskiden tanıdığını, Karabük'ten geldikten sonra iş ararken gördüğünü, kendisinden iki lira istediğini, bir lira verdiğini sonra kendisine **Avni**'nin bülten denilen kâğıdı verdiğini, sansürden bahsettiğini gördüğünü, başka bir gün *okudun mu*? diye sorduğunu, silik olduğundan dolayı anlamadım deyince anlatmak istediğini ve fakat işi olduğundan dinlemediğini, onu alıp hayat pahalılığından bahseden bülteni verdiğini söylemekte, komünist olmadığını müdafaasında beyan eylemektedir.

Sanığın iddia olunduğu üzere istiyerek, dileyerek hücreye girdiğini ve hücreye girmekten doğma fikir ve kanaatları benimsediğine dair mahkemece vicdani kanaat hasıl edilmemiş ve sanığın bu hususlaki ifade ve müdafaası samimi görülmüş olmakla iddia makamının sanığın hücreye girmesinden ötürü tecziyesi isteğinin reddiyle suçu sabit görülmiyen sanığın beraatine.

23- **Musa Emre:** Koçhisar doğumlu seyyar marangozdur. **Avni Güner**'i, **Hamdi Akın**'ı inşaat işçiliğinden tanır. Genç yaşta iken Bulgar ve Macarlar'ın yanında çalışmış onları karakola götürdükleri zaman buna da size Bulgar ve Macarlar ne söylerdi diye sormuşlar, **Avni Güner**'den iki defa bülten almış, okumuş bir daha almamış ve Kandilli'ye çalışmağa gitmiş olduğu gösterilmektedir.

Delilleri: Kendisinin (duruşma zabtı sahife 208), **Avni Güner**'in (duruşma zabtı sahife 133-136), **Hamdi Akın**'ın (duruşma zabtı sahife 210), duruşmadaki ifadeleri, bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikattaki ve yüzleşmelerdeki ifadeleri. Duruşmadan edinilen vicdani kanaat:

Bir gün çimentonun pahalılığından **Avni Güner**'e dert yanarken bana bir kâğıt verdi. Al oku, çimentonun pahalılaşması sebebini anlarsın dedi. Bu kâğıtta hayat pahalılığından bahsediyordu. Bir defa da böyle bir kâğıdı Beyazıt meydanında verdi; bir daha almadım. Çünkü Kandilli'ye çalışmağa gittim, demekte ve suçla ilgisi olmadığını izah eylemektedir.

Sanığın iddia olunduğu üzere istiyerek, diliyerek hücreye girdiğine ve hücreye girmekten doğma fikir ve kanaatleri benimsediğine dair mahkemece vicdani kanaat hasıl edilememiş ve sanığın bu hususlaki ifade ve müdafaaları samimi görülmüş olmakla iddia makamının isteğinin reddiyle suçu sabit görülmiyen sanığın beraatine.

24-25- **Hüseyin Arıkçay** ve **Mustafa Alman**: Ortaklaşa serbest kunduracılık yaparlar. **Ali Tokuç**'u meslekdaş sıfatiyle tanırlar. **Hüseyin Arıkçay** ile birgün Beyoğlu'na ayakkabı modellerine bakmak

üzere gittikleri sırada Beyoğlu Balıkpazarında yemek yerler ve içerlerken şoför **Halit** gelmiş ve yer bulamamış evvelden tanıdığından **Ali Tokuç** masalarına çağırmış ve **Hüseyin Arıkçay**'ı bu sırada tanımış. Sanığın gazete okuduğunu gören şoför **Halit Irgat** cebinden çıkardığı bülteni okuması için vermiş. **Arıkçay** bu bülteni okumuş başka bir gün aldığı ikinci bülteni de dükkânda tezgah üzerinde okumağa uğraşırken **Mustafa Alman** görmüş ne okuyorsun demiş o da vaziyeti anlatmış. Kağıdın içinde yazılı olanları sanık **Mustafa Alman** beğenmiyerek dükkâna böyle şeyler bir daha sokma demiş. Sanık **Hüseyin Arıkçay** da şahsen beğenmediğinden **Halit**'e bir daha bu gibi kâğıtları getirmemelerini almıyacağını söylemiştir, denilmektedir.

Delilleri: Sanık **Hüseyin Arıkçay**'ın (duruşma zabtı sahife 200-201), Sanık **Mustafa Alman**'ın (duruşma zabtı sahife 198-199), **Halit Irgat**'ın (duruşma zabtı sahife 164-166), **Ali Tokuç**'un (duruşma zabtı sahife 193-196) duruşma sırasındaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık, ilk tahkikat ve yüzleşmelerdeki beyanları duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanıklar duruşma sırasında yukarıda yazılı olduğu gibi söylemekte komünist olmadıklarını, hücreye girmediklerini, aidat vermediklerini müdafaatan beyan eylemektedirler.

Sanıklardan **Hüseyin Arıkçay** her ne kadar şoför **Halit Irgat**'tan iki bülten almış ve okumağa uğraşmış ise de ortağı sanık **Mustafa Alman**'ın böyle şeyleri dükkana uğratma sözü üzerine **Halit Irgat**'a ben istemiyorum, bir daha bana böyle kâğıtlar getirme demesi kendisinin de okuduklarından hoşlanmadığını ve yazılı olan fikirlere yanaşmadığını göstermekte ve **Halit Irgat**'ın hücreye dahil idiler sözü kendi kavlinden ileri gidememektedir. Sanıkların istiyerek, diliyerek hücreye girdiğini müşevviklerinin fikirlerini benimsediğini gösteren delil elde edilememiş olmakla istek veçhile her iki sanığın beraatine.

26- **Ali Tokuç**: 1322 yılında Burhaniye'de doğmuş ve bu yerde 1333 yılında ilk okulu bitirmiştir. Sonra İstanbul'a giderek deniz liman işlerinde amelelik yapmış ve 1933 yılında kunduracı olmuştur. 1933 yılından beri **Arif Özinsel**'i semtlisi olmak dolayısıyle tanımış ve onun delaletile **Halit Irgat**'la tanışmıştır. Komünistliği kitaplardan öğrendiğini ve düşünce itibariyle komünist olduğu ve çok okumağa meraklı olduğunu söylemiştir. 1943 yılı aralık ayı içinde **Arif Özinsel**'in komünist hücresi kur demesi üzerine meslek arkadaşı **Selâhattin Akarışık** ve **Recep Buyurman** üzerinde işlemeğe başlamıştır. **Halit Irgat**'la tanıştıktan sonra **Arif Özinsel** sanığı iki arkadaşı ile birlikte **Halit Irgat**'a bağlamıştır. **Halit Irgat**'tan günün meseleleri bültenlerinden almış bir ve iki sayısını okumuş ve sonra **Selâhaddin Akarışık**'a ve **Recep Buyurman**'a da okuyarak izah etmiştir. Şoför **Halit Irgat** sanığa partinin görüşleri bülteninden bahseylemiştir. Denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 193-196), **Selâhaddin Akarışık**'ın (duruşma zabtı sahife 197-198), **Recep Buyurman**'ın (duruşma zabtı sahife 196-197), **Halit Irgat**'ın (duruşma zabtı sahife 164-166), **Arif Özinsel**'in (duruşma zabtı sahife 124-127) duruşma sırasındaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikat ve yüzleşmelerdeki beyanları duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; (ırkcılık ceryanının artmasını vatansever sıfatile doğru bulmuyordum. Irkcılık ve Turancılık hakkında neşredilen en büyük tehlike mecmuasını hükümet hemen toplattığından merak saikası ile bu gibi yazıları okumağa başladım. **Halit Irgat** bir gün elimde asıl tehlike ismindeki broşürü gördü. Bana "matbuata sansür konuyor" mevzulu bülteni verdi. **Halit** ile aramızda fikir birliği vardı. **Akarışık**'ın ayakkabı derilerinin pahalılanmasından şikâyet üzerine bülteni ona okudum. **Recep Buyurman** da aynı dertle malûl olduğundan ona da okudum. Sonra yaktım. **Arif** ve **Halit** bana telkinatta bulunmuş değillerdir. Çünkü buna lüzum yoktu. Ben oku-

duğum kitaplarla kendimi yetiştirdim. Fikren komünistim. **Selâhattin** ile **Recep**'i komünist partisine almağı düşündüğüm şeklindeki ilk tahkikat ifadem doğru değildir diyor. Ve kendisinin yetişmiş bir komünist olduğunu, kendisine başkaları tarafından telkinatta bulunmağa lüzum olmadığını ve **Halit** ile fikir beraberliği bulunduğunu) iftihar makamında söylemektedir.

Sanık müdafaanamesinde: (Biz millî menfaatleri himaye ettiğimiz halde savcı bizi millî menfaatleri ihlâl ediyor diye huzurunuza çıkarmıştır. İddia makamı hukukî gaflar yapmış, hâdiseyi kavramamış ve el çabukluğu ile bize millî menfaatleri ihlâl etti demek cesaretini göstermiştir.

Saraçoğlu kabinesinin millet aleyhine işlediği suçları görmek tenkid etmek milli menfaatlere aykırı bir hareket midir? Yoksa hatayı işliyen mi bu fiili yapmıştır. Savcı hataya işte bu cihetten düşüyor. Saraçoğlu Hükümeti beşinci kolcu bir hükümettir. Bozguncu ve ırkçı bir Hükümettir. Bunun icraatından millet değil ancak Fon Papen memnun kalmıştır. Halkı ekmeksiz bırakan biz komünistler mi olduk? Yoksa Saraçoğlu mu? Hükümet karagün dostumuz Rusların bizden toprak istediği, Boğazları istediği propagandasını yaptırmak suretiyle faşist zihniyetini izhar eylemiştir.

Atatürk'ün zamanında sefirliğe kabul etmediği Fon Papen uydurma bir suikast tertibediyor. Saraçoğlu bunu nimet biliyor. Büyük komşumuzun misafirlerini mahkûm ettiriyor. Bunu biz yapmadık. Saraçoğlu Hükümeti yaptı. Bundan ırkçılar istifade etti. En büyük tehlike broşürü işte bu zaman çıktı. Saraçoğlu hemen bunu toplattı. Meclis Hükümeti sigaya çekti. Menemencioğlu ırkçı faaliyeti yoktur diye dünyaya ilân etti. Yalan söyledi. Halbuki Ankara hâdisesi bunu tekzip etti. Devlet reisi de bu ırkcılık faaliyetinden bahsetmek mecburiyetini duydu.

Almanlarla münasebeti kesti. Fakat ajanlarını muhafaza etti. İşte böylece beşinci kol Hükümeti olduğunu Saraçoğlu isbat etti. Ve bizleri ona beşinci kolcu Saraçoğlu Hükümeti demeğe mecbur etti.

Saraçoğlu Hükümeti vurguncu Hükümeti. Çünkü karaborsayı himaye etti. Halkı ekmeksiz bıraktı, aç bıraktı. Saraçoğlu zavallıları, limoncuları, maydonozcuları cezalandırttı. Ve fakat büyük vurguncuları himaye etti. Derilerimizi Almanlara verdi. 130 kuruştan desimetresi İngilizlerden deri aldı. Bunları sanat erbabına dağıtacağına karaborsaya verdi. Bizler sonra 460 kuruşa İngilizlerden gelen derileri almak mecburiyetinde kaldık. Geçen harpte bir Topal İsmailHakkı'yı millet affetmez iken bugün binlerce Topal İsmail Hakkı'yı nasıl bu millet affedecek. Bunları hep Saraçoğlu himaye etmektedir. Böyle bir hükümeti kontrol kime aittir. Ben bir vatandaş sıfatiyle vurguncu hükümetinin vurgunculuğunu isbata çalışırım.

Saraçoğlu geçen sene Tasarruf Haftasında Maliyemizi methetmek cesaretini göstermişti. Bu seneki Tasarruf Haftasında da mahsüllerimiz depolarda çürüyor. Elimize döviz kalmadı demek mecburiyetini duydu.

Saraçoğlu miras yedi gibi Millet malını sarfederken, millî menfaatleri müdafaa eden, gazeteleri kapatan bu hükümet millî menfaatlere aykırı hareket etmişti [etmemişti, y.n.] de biz mi etmiştik, diyerek partinin Başkanı **Reşat Fuat**'ın müdafaadan ziyade komünist propagandası mahiyetinde olan müdafaasına taş çıkartacak şekilde Saraçoğlu Hükümetine uzun izahatla beşinci kolcu, bozguncu, vurguncu, ırkçı sıfatiyle coşkun bir idealist gibi hücum etmesi sanığın beslediği mefkûreyi taşıdığı ideali, beslediği kötü niyet ve emelleri çok açık olarak şahsen mahkeme huzurunda tebarüz ettirmiş olması ve kimseden komünistlik propagandasına muhatap olmasına ihtiyacı bulunmadığını söylemekten çekinmemesi bu idealistin karşısındakileri fikrine inandırmağa ateşin bir hitabetle çalışacağına mahkeme heyeti tam bir vicdani kanaat hasıl eylemiştir. Zaten bu kanaatimizi kuvvetlendiren diğer delillerde komşusu ve meslekdaşı **Selâhattin Akarışık**'ın evine giderken elinde daima **Selâhattin**'in ifadesinde dediği gibi bir kitapla gitmesi ve götürdüğü kitabı orda bulunanlara okuması ve bu kitabın bir roman olmayıp akidesi-

ni tazeliyen bir eser bulunması ve bu hali daima tekrarlaması sanığın bu hareketlerinin bir maksadı mahsusa müstenit olduğunu açıkça göstermektedir.

Sanığın müdafaanamesinde bile son defa olsun komünist propagandası yapmaktan çekinmemesi müdafaanamesini okurken heyecana kapılması ve yazdığı hususlardan şeref duyduğuna dinleyicileri inandırması kendi bölümünün başında tebarüz ettirdiği şekilde aşkını aşılamağa uğraştığı yani mensubu olduğu partinin genişlemesini temin maksadı ile faaliyet gösterdiği tahakkuk etmekte ve bu hareket istenildiği üzere 161'inci maddedeki millî menfaatlere aykırı faaliyet olmayıp **Reşat Fuat** bölümünde izah olunduğu üzere propaganda mahiyetinde olduğundan T.C.K.'nun 142'nci maddesine uyar görülmekle mezkûr maddeye dayanılarak iddia makamının isteğinin reddiyle müdafaasında kaba ve çirkin isnatlar yapmaktan çekinmiyecek kadar menfi bir ruh taşıması mahkemece takdiri artırıcı sebep görülerek takdiren (bir sene) süre ile hapsine.

Sanığın bana kimse tarafından komünistlik propagandası yapılmasına lüzum yoktur, ben komünistliği okuduğum kitaplardan öğrendim demesinden ve müdafaasının bütün safhalarında partiye mensubiyetinin görülmesinden anlaşıldığı üzere partiye mensubiyetinde şüphe olmayan ve **Halit Irgat**'tan bülten alıp okuduğu ve fikrine uygun bulduğu ifadesiyle de sabit olan sanığın fiiline uyan 141 inci maddenin 3 üncü fıkrası gereğince müdafaasındaki kaba ve çirkin isnatlar yapmaktan çekinmeyecek kadar menfi bir ruh taşıması ve duruşma sırasında şahben komünist olduğunu söylemekter çekinmemesi mahkemece takdiri şiddet sebebi kabul edilerek takdiren (bir sene) süre ile hapsine.s

Sanığın suçu bir cinsten olduğundan 69'ncu madde gereğince (bir sene) hapsin üçte ikisi olan sekiz ayın birinci ceza olan ve ağır kabul edilen bir senenin üzerine eklenerek neticeten (bir sene sekiz ay) süre ile hapsine. Ve adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin sekizinci fıkrasına müsteniden (2200) kuruş harç alınmasına.

27- **Recep Buyurman**: Serbest kunduracıdır. **Ali Tokuç**'u, **Selâhattin Akarışık**'ı, **Mustafa Alman**'ı meslekdaş olarak tanır. **Ali Tokuç** dükkanına gelmiş bir bülten okumuştur. **Selâhaddin Akarışık**'ın evine istanpa dersi almağa gittiği zaman da komşusu olan **Ali Tokuç** oraya gelmiş **Saadet Baraner**'in *neden Sovyet Rusya'nın dostuyum* nam kitabı okumuştur. Denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 197), **Selâhaddin Akarışık**'ın (duruşma zabtı sahife 197-198), **Ali Tokuç**'un (duruşma zabtı sahife 193-196), duruşma sırasındaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikattaki ifadeleri ve yüzleşmedeki beyanları. Duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; **Ali Tokuç**'un dükkânında bülten okuduğu zaman akşamdan kalma hesaplarla meşgul olduğundan **Selâhaddin Akarışık**'ın evinde okuduğu kitabı da istanpa dersi ile meşgul bulunduğundan alâkadar olmadım demekte ve bu ifade ve müdafaası mahkemece samimi görülmektedir. Zaten bu kişinin istiyerek, diliyerek ve anlıyarak komünist hücresine girdiğini ve onların fikirlerini benimsemediğini gösteren delil de mevcut değildir. Bu itibarla sanığın sabit görülemiyen suçundan dolayı beraatine.

28- **Selâhaddin Akarışık**: Serbest kunduracıdır. İlk okuldan çıkmıştır. **Ali Tokuç**'u yakından tanır. Kendisine **Nâzım Hikmet**'in, **Doktor Hikmet**'in, **Haydar Rıfat**'ın, **Fatma Yalçın**'ın kitaplarını vermiş okutmuştur. **Ali Tokuç** kitap okumağa çok meraklıdır. Her zaman beraberce konuşur, görüşür, aynı fikri taşırlar. **Ali**'den matbuata sansür koyuyorlar bültenini almış okumuş ve fikrine uygun bulmuştur. **Efe Selâhattin** asker kaçağı sanık **Hasan İzzet Dinamo**'yu evine götürmüş ve saklatmıştır. Hakikî bir komünist olduğunu söylediği **Efe Selâhaddin**'le ahbablığı ileridir denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 197-198), **Ali Tokuç**'un (duruşma zabtı sahife 193-196), **Recep Buyurman**'ın (duruşma zabtı sahife 197) ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık ve ilk tahki-

kattaki ve yüzleşmelerdeki ifadeleri. Duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmadaki ifadesinde yukarıda yazılı olanları söylemekte ve **Ali Tokuç** bana bir gün **Recep** de olduğu halde sosyalizmi biraz öğrenelim hücre kuracağız, hücreler birbirine bağlanarak komünist partisi olacak. Hücre kâtibi **Ali Tokuç**'dur. Diye ilk tahkikatta söyledim. Fakat burada kabul etmiyorum, diye ilâve eylemektedir.

Sanığın fiili hazırlık ve ilk tahkikattaki ikrarları veçhile **Ali Tokuç** tarafından yetiştirilmiş ve hücreye sokulmuş vaziyette olup başkaca yani sevk ve idare şeklinde bir faaliyeti görülememiştir. Zaten iddia makamı da ilk ve son isteklerinde yalnız teşkilâta girmek fıkrasından mahkemeye sevk etmiştir. Mahkemece sanığın **Ali Tokuç** tarafından verilen kitaplarla yetiştirilmiş ve sonra da hücreye sokulmuş ve kendisi de fikren **Ali Tokuç**'la bir olduğundan duruşma sırasında **Ali Tokuç**'un okuduğu bültenin muhteviyatının doğru ve makul ve fikrimce uygun buldum demesi istiyerek ve diliyerek hücreye girmiş olduğunu ve benimsediği cihetle hareketine uyan T.C.K.'nun 141'inci maddesinin 3'üncü fıkrası gereğince istek vechile (altı ay) süre ile hapsine.

16 Mart 1944 tarihinde yakalanıp 25 Kasım 944 ayında salıverilmiş olduğundan müddetini doldurmuş olmakla ayrıca hapis yatmasına lüzum olmadığına. Ve adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin 6'ncı fıkrası gereğince (1400) kuruş harç alınmasına.

29- **Münür Belen**: 1332 yılında Yozgat'ta doğmuştur. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni 1938 yılında bitirerek 1939 yılı başında doktora yapmak üzere Paris'e gitmiş ve ikinci umumî harbin çıkması dolayısile doktora tezini müdafaa edemeden 1941 yılı başında İstanbul'a dönmüştür.

Bebek'teki kız kardeşinin kira ile oturduğu aynı evde başka bir kiracı olan **Yunus Bağatır**'la tanışmış ve onun komünizme dair sorduğu sualleri cevaplandırmış. Bundan sonra küçükken tanıdığı sanık **Saadet Baraner**'e rastlamış ve onun **Reşat Fuat**'la evlendi-

ğini duymuş ve evine giderek **Reşat**'la ve **Sebati Selimoğlu** ile tanışmıştır. Bundan sonra **Yunus Bağatır**'ı **Sebati** ile tanıştırmış ve **Sebati** de **Yunus**'u **Sebati** ve **Mustafa Birtem** bölümünde daha önce izah edildiği gibi **Mustafa Birtem**'le tanıştırmış ve ondan sonra **Yunus** Beyoğlu idare heyeti üyeliğini ve takviyecilik vazifelerini yapmıştır denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 108-111), **Yunus Bağatır**'ın (duruşma zabtı sahife 150-154), **Sebati Selimoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 86-93), **Reşat Fuat**'ın (duruşma zabtı sahife 21-25), **Ahmet Behçet Mergen**'in (duruşma zabtı sahife 353-356), **Saadet Baraner**'in (duruşma zabtı sahife 49-53) duruşma sırasındaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikattaki ve yüzleşmelerdeki ifadeleri. Yeminli kamu şahidi **Mutena**'nın (duruşma zabtı sahife 314-316), karısı **Neriman**'ın (duruşma zabtı sahife 313-314), şahadetleri ve duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşma sırasında yukarıda yazılı olanları söylemekle beraber ticaret yapmağa karar verdiği zaman fikir almak için iyi düşünceli tüccar araştırdığı sırada kendisine Ticaret Odasının **İbrahim Baştımar**'ı tavsiye ettiğini, **Cemali Kitaplı**'yı da teahhüt işleri yaptığından isteği üzerine kendisine hukuki fikirler verdiği sırada tanıdığını **Reşat Fuat**'a **Doktor Mergen**'in adresini vermediğini, **Jak**'ı hiç tanımadığı için Kadıköy mıntıka idare heyeti üyesi olmasına imkân bulunmadığını, kimseden bülten almadığını ve başkasına vermediğini söylemektedir. Sanık Müdafaanamede; müdafaasını aynı esaslar üzerinde uzun uzadıya yapmakta ve dava mevzuunu ilgilendiren suçla alâka ve münasebeti olmadığını dermeyen eylemektedir.

Yunus Bağatır'ın sorgularına onun her şeyi öğrenmek isteyen hevesli ve aklı erer bir genç görmesi hasebile ilmi mahiyette cevap verdiğini **Reşat Fuat**'ın saklı bulunduğu **Mutena**'nın evine gitmesinin eskiden beri kardeşi delaletile tanıdığı **Saadet Baraner**'in kocası **Reşat Fuat Baraner**'le görüşmek, konuşmak maksadile gitme-

yip eskiden tanıdığı **Mutena**'yı görmek, kendisine ev tahliyesi istidası yazmak için gittiğini, bu sırada bir evde oturan **Reşat Fuat**'ı da hattâ **Sebati Selimoğlu**'nu da gördüğünü beyan eylemektedir.

Mahkemece hâsıl olan kanaate gelince; sanığın faaliyetinin pek ziyade olduğu ve tüccar **İbrahim Baştımar**'la **Cemal Kitaplı**'ya bülten verdiği onları hücresine aldığı hazırlık tahkikatı sırasında sanılmış ise de sonradan böyle birşey olmadığı anlaşılarak iki tüccarın bu işle alâkası bulunmadığı kanaatine varılmıştır.

Sanık ilk tahkikat sonunda yani iddianamede komünist teşkilâtını kurmak ve sevk ve idare etmek ve millî menfaatlere aykırı faaliyet maddelerinden mahkemeye sevkedilmişse de hücresine dahil bir kimse gösterilmemiş ve bu cihet delilsiz bırakılmıştır. Sanığın sevk ve idaresi ve millî menfaatlere aykırı faaliyeti duruşma sırasında sabit olmadığından esas hakkındaki mütalâada yalnız teşkilâta girmek maddesinden cezalandırılması istenmiştir. Fakat yüksek bir kültüre sahip bir gencin Fransa'da Almanlar'ın vücude getirdiği bozguncu zihniyetini gözü ile görerek anavatana dönmesinden sonra karşısına çıkacak olan anti faşist fikirli kimselerle fikir teati etmesi mahkemece tabii görülmüştür. Zaten sanığın **Sebati Selimoğlu**'nun hücresine girdiğini açık bir şekilde isbat eden elde bir delil de yoktur. **Yunus Bağatır**'ın sorularına cevap vermesi de her ilgili adamın hüsnüniyetle yaptığı şeylerdendir. **Behçet Mergen**'in adresinin **Reşat Fuat** verilmesi de kendisi tarafından olmamıştır. Zira **Mengen** ifadesinde benim adresimi **Münür** bildiği gibi **Sebati** de bilir demiş ve elde edilen mektup da **Mergen** tarafından **Selimoğlu**'na yazılmış ve içinde de yirmi lira konmuştur. Bu tahkikatlar da **Mergen**'in adresinin **Baraner**'e **Sebati Selimoğlu** tarafından verildiğini göstermektedir. Bu itibarla sanığın gerek duruşma sırasında ve gerekse müdafaasında ileri sürdüğü müdafaaları mahkemece yerinde görülmüş ve samimiyetine vicdani kanaat hasıl edilmiş olmakla suçlu olduğuna delillerle kanaat getirilmiyerek iddia makamının isteğinin reddiyle beraatine.

30- **Jak İhmalyan:** 1338 yılında İstanbul'da doğmuştur. Güzel Sanatlar Akademisi'nin yüksek resim kısmında öğrencidir. Liman resim sergisine iştirak etmiş ve orada kendisi gibi realist resimler teşhir eden **Nihat Balyoz**'la tanışmış ve onunla konuşmağa ve onun düşünceleri üzerinde anlaşmağa başlamıştır. **Nihat Balyoz** ona komünistlik propagandası yapmış ve bu sıralarda sanığın semtinde oturan **Nihat Çavuşoğlu**'nu tanıyıp tanımadığını sormuş ondan tanıdığı karşılığını alınca onunla bir buluşma tertiplenmesini istemiştir. Bu sıralarda sanıkla **Nihat Çavuşoğlu, Aram Pehlivanyan** komünistliği ilgilendiren konuları konuşmak ve kitaplar okumak üzere toplantılar yapmışlardır. Sanık **Nihat Balyoz**'un tavsiyesine uyarak **Çavuşoğlu** ile **Aram Pehlivanyan**'ı Topkapı'da **Nihat Balyoz**'la buluşturup tanıştırmak istemiş fakat yolda **Aram**'ın ayağını ayakkabısı vurmuş o da bir kahvede kalmış **Nihat Çavuşoğlu** ile **Nihat Balyoz**'u Topkapı surları dışında buluşturup konuşturmuştur. Sonra sanık Çakmakçılar yokuşundaki bir buluşmada da **Aram**'la **Nihat Balyoz**'u tanıştırmıştır. **Nihat Balyoz** sanığı ve Aram'ı partiye sokmak ve bültenler verilmek üzere tertiplediği bir buluşmada **Sebati** ile tanıştırmıştır. **Selimoğlu** bunlarla müteaddit buluşmalar yapmış ve sanığa bir ve iki sayılı bültenleri vermiş ve böylece sanık kurulan komünist partisine girmiş ve **Sebati**'nin sanığa siz **Aram** ve **Nihat Çavuşoğlu** ile çalışın demesi ile aralarında hücre kurulduğunu ifade etmiştir. denilmektedir.

Deliller; kendisinin (duruşma zabtı sahife 128-130), **Sebati Selimoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 86-93), **Nihat Balyoz**'un (duruşma zabtı sahife 155-158), **Aram Pehlivanyan**'ın (duruşma zabtı sahife 111-112), **Nihat Çavuşoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 145-147) duruşmadaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikattaki ve duruşmadaki ifadeleri evinin aranmasında bulunan kitaplar (duruşma zabtı sahife 257) ve sanığın kitapları arasında bülten bulunduğunu bildiren kardeşi **Vartan İhmalyan**'ın şahadeti (duruşma zabtı sahife 359), duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; **Nihat Balyoz, Sebati Selimoğlu** ile nasıl tanıştığını, **Nihat Çavuşoğlu**'nu ve **Aram Pehlivanyan**'ı bunlara nasıl tanıttığını izah etmekte ve **Sebati**'den iki defa bülten, **Nihat Çavuşoğlu**'ndan da şifre aldığını söylemekte ve idare heyeti âzalığı ile hücre teşkilini inkâr etmektedir.

Sanık müdafaanamesinde; müdafaasını aynı esaslara istinat ettirmekte ve yalnız kardeşinin ifadesi karşısında bülten aldığını inkâr edememektedir.

Sanığın fiiline uyan kanun maddesine gelince; iddia makamı evvelce sanığı 141'inci maddenin birinci fıkrası ile mahkemeye sevk etmiş iken esas hakkındaki mütaleada aynı maddenin üçüncü fıkrası ile cezalandırılmasını istemektedir.

Sanık Liman resim serisinde tanımış olduğu komünist **Nihat-Balyoz**'la tanıştıktan sonra yukarıda izah edildiği şekilde partinin faaliyetini genişletmek üzere **Nihat Çavuşoğlu**'nu ve **Aram Pehlivanyan**'ı **Nihat Balyoz**'la tanıştırmak için Üsküdar'dan tâ Edirnekapı'ya surların dışına kadar getirmiştir. **Aram** ayağı sıktığından kahvede oturduğu için **Nihat**'la tanışamamıştır. **Nihat** da nazarı dikkati celbetmemek için **Aram**'ı gelip kahvede görmemiş ve bununla tanışmağı başka bir güne bırakmıştır. Netekim Çakmakçılar yokuşunda tanışmak fırsatını bulmuştur.

Nihat Balyoz Jak İhmalyan'ı mıntıkası itibariyle **Sebati Selimoğlu**'na bağlamak için tanıştırmağı kendi elile tehlikeli görerek cebinde Tan gazetesi olduğu halde Kadıköy vapur iskelesinde telefonun önünde durmak suretiyle tanışmağı temin eylemesi de teşekküle verilen ehemmiyeti göstermektedir. **Sebati**'nin bunlara kendi evini göstermesi ve davet etmesi, **Aram**'ın birkaç defa evine gitmesi müdafaalarında beyan ettikleri gibi **Jak**'ın fizik dersinden ikmalinin halli ve **Sebati**'nin resminin yapılması maksatlarına matuf değildir. Bunlar sonradan uydurulmuş şeylerdir. Mektep meselesi hakikaten gaye olsaydı, **Jak**'ın **Nihat**'ın tavsiyesi ile mektebe gitmesi lâzımdı; gazete rümuzu ile tanışmak ancak komünist teşkilâtına

mahsus bir usüldür. Zaten **Nihat Balyoz** arkadaş toplamak için onbaşı **Salih Ezer**'i gönderdiği kişilere de hep bu şekilde tertiplediği rümuzlu tanıma usulü ile müracaat ettirmiş ve böyle tanıştırmıştır. Bu hareket ustalıklı bir harekettir. Zaten sabıkalı komünistler daima perde arkasından faaliyeti idare etmektedirler. Bu teşkilâtın muvaffakiyetini sağlamak için bu yapış mahkeme heyetine gayesini açıkça göstermiştir. Sanığın kardeşi **Vartan İhmalyan**'ın sanığın yakalandıktan sonra kitapları arasında bültenleri bulması da buluşma şekilleri kadar sanığın suçlu olduğunu isbat etmektedir. Fizikten ikmal işi olan bir öğrenciye mektebin muhasebe müdürünün bülten vermesi teşkilâta sokulduğunu göstermekten başka bir mana ifadesinden uzak bulunmaktadır.

Sanığın **Nihat Çavuşoğlu**'ndan şifreli mektup yazmak usulünü de öğrenmesi teşekküle verilen kıymetini bir kat daha göstermektedir. **Nihat Çavuşoğlu** şifrenin yedi sene evvel verildiğini ve sevişiği kızla kullanmasını sağladığını söylemekte ise de **Jak**'ın o zaman çocuk yaşta olması gözönüne alınınca müdafaa fazla kıymet ifade etmemektedir. Zaten **Nihat Çavuşoğlu** askere giderken sanıklardan **Avni Güner**'e de aynı mahiyette bir şifre vermiştir. Bu şifre verişler şüphesini komünistliği ilgilendiren delillerdir.

Hülâsa; sanığın partiye istiyerek, diliyerek girdiğine, aldığı bültenleri okuyup kıymetli şeyler gibi sakladığına ve bu işi benimsediğine vicdani kanaat hâsıl edilmiş ve sanığın müdafaaları yukarda izah edilen faaliyet şekilleri karşısında varit görülmemiştir. Mahkemece teşkilâta girdiğine kanaat getirilmiş ve fakat bazı arkadaşlarını **Nihat Balyoz**'a ve **Sebati**'ye tanıştırmış olmakla beraber bunlar üzerinde açık şekilde faaliyet gösterdiği, telkinatta bulunduğu, bültenler verdiği ve izah eylediği delillerle tesbit edilememiş olmakla iddianamede gösterilen sevk ve idare unsuru görülememektedir. Zaten esas husus hakkındaki mütaleada bu istekten sarfınazar olunmuştur. Sanığın işte bu şekilde sabit görülen teşkilâta girmek suçundan ötürü T.C.K.'nun 141'inci maddesinin 3'ncü fıkrasına istinaden (altı ay) süre ile hapsine.

Sanığın 17/3/944 gününden beri kapalı olduğundan, başka yönden tutaklık hali yoksa hemen salıverilmesine. Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin 6'ncı fıkrası gereğince (1400) kuruş harç alınmasına.

31- **Aram Pehlivanyan**: 1333 yılında İstanbul'da doğmuştur. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. Bu fakültenin doktora sınıfına girebilmek için Seminerlere devam eylemekte olduğunu söylemiştir. **Jak İhmalyan** ve **Nihat Çavuşoğlu** ile semtlisi olması dolayısile tanışmaktadır. Sanık bunlarla toplantı yaparak komünistliği ilgilendiren konularda konuşmuşlar ve kitaplar okumuşlardır. Sanık **İhmalyan**'ın delâletiyle **Nihat Balyoz**'la tanışmıştır. **Nihat Balyoz**'un **Jak**'a verdiği parola gereğince **Jak**'la birlikte Kadıköy vapur iskelesinde telefonun önünde **Sebati** ile tanışmışlardır. Sonra sanık Üniversite öğrencisi olduğundan Üniversite içerisinde komünist sempatizanları bulmak için **Sebati Selimoğlu** sanığı 1943 yılının Haziran ayı içinde **David Nae** ile tanıştırmıştır. O da **Fehmi Kurucu** ile sanığı tanıştırmış ve her ikisi de Heybeliada'da randövü vermiş, buluşmuşlar, konuşmuşlar **David** bunlara Üniversitedeki faşist unsurlarla mücadele için teklifte bulunmuş ve fakat sanık Üniversite kapalı olduğundan ve muhitinde böyle faşist unsurlar bulunmadığından bahsetmiş ve **Fehmi Kurucu** ise askere gideceğinden bahis ile **David**'in bu teklifinin tatbikına imkân bulunamamıştır. **Jak İhmalyan**'ın ifadesine göre sanık **Nihat Çavuşoğlu** ile **Jak**'tan katımlı olarak bir komünist hücresi kurulmuştur, denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 111-112), **Jak İhmalyan**'ın (duruşma zabtı sahife 128-130), **Nihat Çavuşoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 145-147), **Nihat Balyoz**'un (duruşma zabtı sahife 155-158), **Sebati Selimoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 86-93), **Fehmi Kurucu**'nun (duruşma zabtı sahife 34-36), **David Nae**'nin (duruşma zabtı sahife 102-106) duruşmadaki ifadeleri, bu kişilerin hazırlık, ilk tahkikat ve yüzleşme zabıtları ifadeleri, duruşmadan edinilen vicdanî kanaat.

Sanık duruşmada; **Nihat Balyoz**'la ve **Sebati Selimoğlu** ile nasıl tanıştığını, **Sebati**'nin evine gidip gelmesinin sebebini **David Nae** ve **Fehmi Kurucu** ile nasıl tanışıp, nasıl buluştuklarını ve neler konuştuklarını anlatmakta, bülten almadığını ve hücreye girmediğini müdafaatan dermeyan eylemektedir.

Sanığın fiiline uyan kanun maddesine gelince; iddia makamı her iki isteğinde de sanığın 141'inci maddenin 3'üncü fıkrası ile cezalandırılmasını istemektedir.

Sanığın faaliyeti olduğu, **Jak**'ın bildiği tanınmış komünistlerle tanıştığı, hattâ Üniversite hücresi kurmak için **David**'in karşısına çıkarıldığı anlaşılmış ise de bu tanışmalardan beklenen gayenin husül bulduğuna sanığın bülten alıp okuduğuna, istiyerek, diliyerek partiye girdiğine ve tanıştığı komünistlerin fikirlerini benimsediğine mahkemece vicdani kanaat hâsıl edilememiştir.

Bu itibarla isteğin reddi ile sanığın suçlu görülmemesi hasebile beraatine.

32- **Kirkor Sarafyan**: 1325 yılında Kadıköyünde doğmuştur. 932 yılında üniversite kimya fakültesinden çıkmış. Tevkif edilmeden önce Kartal Yunus çimento fabrikası kimyagerliğini yapmakta olduğunu söylemiştir. Vazifesine trenle giderken **Sebati**'nin öğretmen olan ve aynı trenle vazifesi başına gidip gelen kızı ile tanışmış ve onun delâletile babası ile tanışmıştır. **Sebati** ile münasebeti biraz ilerletince **Sebati** kendisine sosyalizm ve komünizm konularından kapalı şekilde bahsetmeğe ve telkinata başlamıştır. Sonra **Sebati** kendisine Karl Marks'ın Fransızca yazılmış (*Karl Marks'ın Doktorinleri*) adlı kitabını okuması için vermiş ve tevkif edilmeden üç ay kadar önce **Sebati** sanığa komünizm üzerinde meyilleri olan arkadaşları varsa bunlarla işbirliği yapmağı teklif etmiştir. Sanıkta **Sebati**'ye **Yedvart**'ın eskiden **Demir** adında bir Komünist tarafından Komünistlik Propagandası yapılarak yetiştirildiğini bildiğini ve **Sebati**'nin teklifi ile bunları yekdiğeri ile tanıştırdığını söylemiştir. Bu tanıştırma sırasında **Sebati Yedvart**'ı sanığa bağlamak istemiş

ve fakat **Yedvard** sanık için komünistliğin konularında pek ilgili olmadığından bahsederek **Sebati**'ye bağlı kalmak şartiyle birlikte çalışmağı kabul eylemiştir. Bunu üzerine **Sebati Yedvart**'ın teklifini kabul etmiş ve üçü sanığın laboratuvarında iki hafta sonra buluşmak üzere ayrılmışlardır.

Laboratuvarda tesbit edildiği gibi sanık **Sebati, Yedvart** buluşmuşlar, konuşmuşlar ve bu sırada **Sebati Yedvart**'a *Stalin* adlı Türkçe bir kitap da vermiştir. Bundan sonra sanık **Sebati** ile birlikte çalışmak üzere anlaşmışlar ve **Sebati** sanığa **Barbaros** adında taş ocaklarında çalışan birisini tanıyıp tanımadığını sormuş, sanıkta tanıdığını ve fakat fikirlerinin neden ibaret olduğunu bilmediğini söylemiş ve bunun üzerine **Sebati, Barbaros** için kendi fikirlerini taşıyan bir adam olduğunu ve onunla beraber çalışmasının muvafık olacağını bildirmiştir. Bundan sonra **Kirkor, Sebati**'den aldığı talimata uyarak **Barbaros**'la ahbablığı ilerletmeğe başlamıştır. Aynı zamanda **Sebati** sanığa Pendik bakteriyoloji müessesesinde çalışan **Baytar Cavit**'den bahseylemiş ve onun da aynı fikirde bir arkadaş olduğunu ve onunla da **Barbaros**'la olduğu gibi tanışıp anlaşması lüzumunu bildirmiş ve sanıkta **Sebati**'nin talimatına uyarak **Cavit**'le tanışıp anlaşmağa gayret eylemiştir. **Sebati** sanığa günün meseleleri başlıklı bültenlerin 1 No. 'sundan iki tane ve iki numaralısından üç tane vermiş ve sanıkta bunları okuyarak **Sebati**'nin talimatına tevfikan **Baytar Cavit**'e ve **Barbaros Üçer**'e verme çarelerini aramıştır. Sanık **Sebati** delâletile **Osman** uydurma adı ile **Reşat Fuat**'la ve yine **Sebati** delâletile **Suat Derviş**'le tanışmış ve onlarla birçok defalar buluşmuşlar, konuşmuşlar ve **Sebati**'nin telkini ile bunlara bir de yemek ziyafeti vermiştir. Ve yakalanan bültenlerin yazılmasında kullanılan teksir makinasını evinde saklamış, Daktilo makinası ile diğer kitapları vesaireyi de saklamak üzere kardeşi Anna'nın evine göndermiştir. Denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 116-122), **Cavit Eren**'in (duruşma zabtı sahife 206), **Barbaros Üçer**'in (duruşma

zabtı sahife 200-204), **Sebati Selimoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 86-93), **Yedvart Özkasapyan**'ın (duruşma zabtı sahife 223), **Reşat Fuat Baraner**'in (duruşma zabtı sahife 21-25) **Saadet Baraner**'in duruşma zabtı sahife 49-53) duruşma sırasındaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikatta ve yüzleşmelerdeki ifadeleri. Kamu şahitlerinden sanığın Annesi **Peruz**'un (duruşma zabtı sahife 310), kız kardeşi **Anna Vasvazador**'un (duruşma zabtı sahife 310), erkek kardeşi **Vahe**'nin (duruşma zabtı sahife 311) **Mutena Gökper**'in (duruşma zabtı sahife 314-316), şahadetleri sanığın evinde, kız kardeşinin evinde, **Eliz**'in evinde çıkan **Reşat Fuat**'a ait eşyaların zabıt varakaları (duruşma zabtı sahife 245-246), sanığın evinde çıkan yasak olan ve olmıyan kitapların zabıt varakaları (duruşma zabtı sahife 255-256).

Sanık duruşma sırasında; **Sebati** ile kızı vasıtasiyle tanıştım, oğluna kimya dersleri vermek üzere evlerine giderdim. Onlar da dişlerini tedavi için bize gelirlerdi. Bir defa **Osman** bir defa da **Osman** ile **Suat**'ı getirdi. O akşam bizde yemeğe kaldılar. Başka bir gece geldi iki valiz bıraktı, içinden bir zarf çıkarıp sobaya attı. Valizi Anne ve Babamın zoru ile kız kardeşimin evine götürdüm. **Sebati** bana bülten getirdi. Okudum. **Cavit**'e, **Barbaros**'a bülten vermedim, tazyik karşısında söylediğim doğru değildir. **Sebati**'den Karl Marks ve onun Doktirinleri ve Mataryalizm namında iki kitap aldım. İlk tahkikatta tazyik karşısında kalacağım korkusuna dayanmaktadır, diyor.

Sanık müdafaasında; **Sebati** ile kızının ve **Osman** (ki **Reşat Fuat**) ve **Suat Derviş**'in evinde dişlerini kardeşine tedavi ettirmek için geldiğini ileri sürmekte ise de bu bir tevilden başka birşey değildir. Zira kendi ifadesine nazaran mademki kardeşi **Vahe Sarafyan** Dişçi mektebinden usta çıkmıştır. O halde dişini tedavi ettirmek için **Sebati** ile **Reşat Fuat** ve karısı **Saadet Baraner** gibi aklı başında kimselerin tecrübesiz bir dişçiye dişlerini tedavi ettirecekleri mah-

kemece kabul edilmemiş ve bu müdafaanın tevile matuf olduğuna vicdani kanaat hasıl edilmiştir. Fazla olarak sanık kendi ifadesinde **Sebati**'nin evlerine geldikçe babası ile tavla oynaması da lâlettayin bir müşteri olmadığını gösterir. Hele **Saadet** ve **Reşat Baraner**'leri **Sebati** ile birlikte akşam yemeğine alıkoyması sanığın dediği gibi misafirperverlik olarak kabul edilememektedir. Çünkü kardeşine gelen müşterilerin kâffesine sofra kurmak gibi bir zaruret doğar ki buna imkân yoktur. **Saadet Baraner**'in Muharrir olması da bunu icap ettirmez. Kanaatindeyiz. Zira **Sebati** yalnız evine gelmekle kalmamış sanığı evine getirmiş ve sanığın Beyoğlu'ndaki laboratuvarına da sık sık uğramıştır. Kendisinin **Sebati**'nin evine gitmesini sanık **Sebati**'nin oğluna ders vermeğe atfetmekte ise de kaç kuruşa ders verildiğini söylememektedir. Birkaç derse para olur mu denildiği takdirde yine samimiyetin fazlalığı ortaya çıkar.

Eğer aradaki anlaşma basit olsaydı sanığın itirafında olan bültenleri **Sebati** nasıl getirmek cesaretini gösterirdi. Sanık bültenleri okuduğu zaman beğenmemiş olsa idi şüphesiz ikinci defa kendisine müsaade etmez ve getirse bile almazdı. Zira bültenlerin zorla verilmesine imkân yoktur. Fazla olarak herkes tarafından tanındığını ve sevildiğini müteaddit defa söyleyen **Saadet Baraner** ve kocası **Reşat Fuat** sanık ile evvelden fikren anlaşmış ve **Sebati** ile sanığın münasebet derecesini bilmemiş olsaydı yüzlerce dostu, ahbabı dururken **Saadet Baraner** sanığa valizleri getirip teslim eder miydi? Sonra sanıkta aralarında fikren anlaşma olmıyan bir şahsın getirdiği ve içinden bir zarfın sobada yakıldığını ve içinde asker elbisesi bulunan valizi ve şapoğraf makinasını erkek kardeşinin istememesine ve bağırmasına rağmen alıp kabul etmesi, Ana ve Babasının üzülmesini hiçe sayması ve fazla ısrarları karşısında kız kardeşinin ki kocasının aksi olması hesabiyle o da başka bir eve kaçırmıştır. Evine nakletmesi yukardan beri izah ettiğimiz samimiyet derecesinin fazlalığını isbat eden delillerdir.

Sanık müdafaasında; siyasetle meşgul ve komünist olmadığını ilim adamı olduğundan zengin kütüphanesi arasında komünizmi ilgilendiren birkaç kitabın bulunması kendisinin komünist olduğunu ifade edemiyeceğini söylemektedir. Yukarıda anlatıldığı üzere partinin İdare Heyetinden ve parti başkanı **Reşat Fuat**'ın sağ kolu mesabesinde olan ve her tarafa bültenleri dağıtan **Sebati Selimoğlu** ile sanığın dostluğunun fazla oluşu kendisinden bültenler aldığı sanığın itirafında bulunuşu hesabiyle partiye girdiğinden mahkemece şüphe kalmamıştır. Çünkü tahkikat safhalarından anlaşıldığı veçhile bir adama hemen bülten verilmemekte ve hemen partiye sokulmamaktadır. Zaten gizli cemiyetlere önüne gelenler kontrole tâbi tutulmadıkça alınmazlar. Sanık da bu düstüra tâbi tutulmuş, fikri yoklanmış, kendilerinden olduğu öğrenilince bültenler verilmiye başlanmış. Yani **Sebati Selimoğlu** hücresine girmiş ve partili olmuştur. Bunun aksini isbat edecek delil bulmağa imkân tasavvur edilemez. Hülâsa; sanığın bülten aldığına, okuduğuna, **Sebati**'ye bu hususta itiraz etmediğine bilâkis oğluna ders verdiğine, **Sebati**, **Reşat** ve **Saadet**'e evinde akşam yemeği yedirdiğine ve **Saadet**'in getirdiği cürüm delili eşyayı ailesinin mümanaatına rağmen kabul ettiğine göre, itiraz kabul etmiyecek derecede partili olduğunu tahakkuk ettirmektedir.

İddia makamı esas hakkındaki mütalâasında ilk iddiadaki talebinden caymış ve 141/3 ile cezalandırılmasını istemiştir.

Sanığın müdafii müdafaasında; Müvekkilim **Sebati**'ye böyle şeyleri getirmezsen daha iyi edersin demiştir. Bu hususta **Sebati** müvekkilimin şahididir diyor ki bunu **Sebati**'nin sanığı kurtarmak için aralarındaki samimiyet tesiri ile sonradan söylediği vicdani kanaati hâsıl edilmiştir. Zira yukarıdaki deliller bunun aksini göstermektedir.

Sanığın **Barbaros**'a ve **Cavit**'e bülten vermediği hususundaki müdafaa mahkemece varit görülmüştür. Çünkü aksini isbat ederek delil elde edilememiştir. Müdafiin bazı sanıkların bize bülten getir-

me demeleri iddia makamına beraatlerini istemek cesareti verdiği halde müvekkilim hakkında beraat etmemesi doğru görülememiştir. Şeklindeki müdafaası da yukarıdaki gerekçe ile yerinde görülememiştir.

Müdafii uzun uzadıya maddelerin kanuni unsurlarını tahlil etmekte ve müvekkilinin cemiyete girdiği kabul edilse bile fiilinin 143. maddeye uyacağını tebarüz ettirmektedir. Bu müdafaa kanunun unsurlarının yalnız lehe mütaleası halinde bile kuvvetli ve varit değildir. Müdafin müvekkilinin 161'inci maddeye uyar hareketi olmadığı müdafaası yerinde görülmekte ve millî menfaatlere aykırı bir faaliyet **Reşat Fuat** bölümünde izah edildiği üzere kabul edilmektedir.

Müdafii suç vasfının komünistlik olduğunu doğru bulmamakta ve komünistlikte şiddet ve devirmek yoktur. Üçüncü enternasyonal Rusya hududundan dışarı çıkmamıştır, demekte ve fakat iddia makamından istediği iddiasının delilini şahsen bu defa kendisi mukni sebeplerle göstermemektedir.

Hülâsa; mahkeme sanığın yukarıda izah edildiği üzere **Sebati**'nin hücresine girdiğini ve partili olduğunu kabul edilmiş ise de kendisinin **Cavit** ve **Barbaros**'a bülten verdiğine delil bulunamamış ve vicdani kanaat de hâsıl edilememiş olmakla müdafaalar vechile 161'inci ve hatta 142'nci maddelerin ihlâl edilmediği anlaşılmış ve bu yönden iddia makamının iddiasının reddiyle yalnız sabit olan 141/3 madde gereğince (altı ay) süre ile hapsine ve 12/3/944 tarihinden beri tutak olduğundan hemen salıverilmesine. Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin 6'ncı fıkrası gereğince (1400) kuruş harç alınmasına.

33-34- **Cavid Evren** ve **Barbaros Üçer**: Bunlar Darülşafaka'dan arkadaşlar. **Evren** Veteriner Fakültesini bitirmiş ve **Üçer** de Maden Meslek mektebini tamamlamıştır. Hazırlık tahkikatı ifadelerine göre, **Kirkor** ile **Evren** konuşmalar yapmışlar, komünist fikir-

li olduklarını anlamışlar. Sonra **Kirkor** bunlara bülten vermiş yani hücresine dahil etmiş oldukları gösterilmektedir.

Delilleri; Sanıklardan **Evren**'in (duruşma zabtı sahife 206), **Üçer**'in (duruşma zabtı sahife 203-204), **Kirkor**'un (duruşma zabtı sahife 116-118) duruşma sırasındaki ifadeleri ve bu kişilerin hazırlık tahkikatı, ilk tahkikat ve yüzleşmelerdeki beyanları ve vicdani kanaat.

Sanıklardan **Evren** müdafaasında bültenlerin neşredildiği zamanlar asker olduğunu henüz Pendik'teki vazifesi başına dönmediğini, **Kirkor**'dan bülten almadığını, parti ile alakası bulunmadığını; **Üçer** de vazife bakımından **Kirkor** kendisini Çimento Fabrikası Direktörüne şikayet etmesi yüzünden aralarının iyi olmadığını ve emrindeki taş ocağında **Kirkor** delâletiyle iş arıyan **Sebati**'nin oğluna iş vermediğini bu yüzden **Kirkor** ve **Sebati** ile münasebetinin de iyi olmamasına rağmen bülten almasına imkân bulunmadığını söylemektedir.

Sanık müdafii müdafaasında; vazife meselesini bahis mevzuu etmekte ise de bu cihet mahkemenin birinci oturumunda bazı sanıklar tarafından dermeyan edilmiş ve mahkeme de bakmakta olduğu suçun mürtabit suçlardan olduğunu gözönüne alarak kendisinin selâhiyetli bulunduğunu karar altına almakla bu işi yani vazife meselesini halletmiş bulunmaktadır.

Müdafiin diğer müdafaaları aşağıda gösterildiği üzere yerinde görülmektedir.

İddia makamı esas hakkındaki mütalâasında **Evren**'in evinin aranması sonunda bulunan kitaplar ve mecmualar ve hükümetin icraatını tenkit eder mahiyette yazılmış ve fakat muhatabına gönderilmemiş olan mektup ve **Barbaros Üçer**'in evinde de komünistliği ilgilendiren kitaplar ve Nâzım Hikmet'ten bahseden gazete maktualarından her iki sanığın komünist oldukları anlaşılmakta olduğu kanaatini ileri sürmekte ise de yüksek tahsil sahibi şahısların evlerinde mücerret komünistliği ilgilendiren kitap çıkması kanun naza-

rında suç teşkil etmez. Tetebbu ve fikir hürriyetini, ANAYASA'mız açıkça kabul etmiştir. Ceza kanunumuz faaliyeti aramaktadır. Sanıkların hücreye girdikleri ve istiyerek dileyerek bülten alıp okudukları ve içindekileri benimsedikleri yani partiye kasdı mahsusla intisabettiklerini tesbit eder mahkemece delil elde edilememiştir.

Bu itibarla her iki sanığın da müdafaaları veçhile suçları görülmiyerek iddia makamının isteklerinin reddiyle beraatlerine.

35- **Yedvart Özkasapyan**: 1329 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1938 yılında Ermeni lisesini bitirmiştir. Terzilik yapmaktadır. **Demir** adında bir kişiden komünistliği öğrenmiştir. Sanık **Kirkor Sarafyan**'ı lisede öğretmeni olmak dolayısiyle tanımış, **Sebati**'nin isteği üzerine **Kirkor Sarafyan** delâletiyle **Sebati** ile **Kirkor**'un evinde tanışmıştır. Bu tanışma sırasında **Sebati** sanığa komünistlikten bahsetmiş, *Stalin* adlı Türkçe bir kitap vermiş, kitap okumasını tavsiye eylemiş ve bu konuşmada sanığı **Kirkor Sarafyan**'a bağlamak istemiş sanık (**Kirkor** benim öğretmenimdir büyüktür, fakat bu gibi işlerde çocuktur eğer sana bağlı kalırsam bu işe girerim.) demiş ve **Sebati**'ye bağlı kalmak şartiyle komünist partisine girmiştir. Bundan sonra **Kirkor**'un lâboratuvarında buluşmak üzere sanık **Sebati**'ye randövü vermiş ve orada buluşmuşlar, konuşmuşlardır. **Sebati** bu sırada **Kirkor**'a bir paket kitap vermek istemiş, fakat **Kirkor** bunu korkarak kabul etmemiş sanık ise kabul etmiş. Bunun üzerine **Sebati** "*Bu paketteki kitapları terzi dükkanında saklama oraya gelenler çok olur*" demiş sanık **Suat Derviş**'in (*Niçin SovyetlerBirliği'nin dostuyum adlı*) kitaplarını kalfasının evine götürüp saklamış ve sonra yakalanınca zabıtanın talebi üzerine koyduğu yerden alıp getirmiş ve teslim eylemiştir, denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 222-223), **Kirkor**'un (duruşma zabtı sahife 116, 118), **Sebati**'nin (duruşma zabtı sahife 86-92) duruşma sırasındaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık, ilk tahkikat ve yüzleşmelerdeki ifadeleri, mahkemece hasıl olan vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; **Kirkor**'u hocası olduğundan tanıdığını, **Sebati**'yi **Kirkor**'un evinde gördüğünü, bir defa da **Kirkor**'un laboratuvarında rastladığını bir paket kitabını **Kirkor**'un yeri olmadığından kendisi aldığını, *terzi dükkânında bırakma, oraya girenler çok olur* dediğinden kalfasının evine bıraktığı, **Sebati** kendisini **Kirkor**'a bağlamak istediği zaman ben sana bağlanmak şartiyle kabul ederim diye hazırlıktaki sözlerini ilk tahkikatta yalanlamadığını ve fakat fazla heyecanlı olduğundan söyledim dediğini iddia makamı hatırlatınca sanık ilk tahkikatta böyle bir ifade verdiğimi hatırlamıyorum. Zabta yanlış geçmiş demektedir.

İddia makamı **Yedvart**'ın **Kirkor**'a bağlanmayıp **Sebati**'ye bağlı kalmak üzere partiye girdiğini hazırlık tahkikatı ve kısmen de ilk tahkikat ifadeleri de isbat etmekte ise de tahkikat sırasında öğrenildiğine göre, fikir beraberliği görülen kimselere bülten vermek ve onunda başkasına vermesini sağlamak suretiyle partili oldukları görüldüğüne ve **Yedvart**'a bülten verildiği görülmediğine göre henüz partiye girdiği kabul edilememektedir. **Saadet Baraner**'in yasak edilen kitaplarını **Kirkor**'un almamasına rağmen **Sebati Selimoğlu**'ndan sanığın alarak ustasının evinde saklaması da partiye girdiğine değil ancak sempatizm durumunda olduğunu göstermektedir. **Sebati**'nin *Stalin* adlı bir kitap vermesi de bu kişinin henüz yetiştirilmekte olduğunu ifade eylemektedir. Hiç bir ifadede sanıktan aidat olarak bir şey alındığı da ileri sürülmemiştir. Bu itibarla sanığın henüz partiye girdiği istiyerek aldığı bültenleri okuyup münderecatını benimsemediği anlaşıldığından iddia makamının isteğinin reddiyle beraatine.

36- **Hayık Açıkgöz**: 1334 yılında Vezirköprü'de doğmuştur. Samsun lisesini bitirdikten sonra Tıb Fakültesine girmiştir. Bu Fakültenin son sınıfı talebesindendir. 1936 yılında Edebiyat Fakültesine devam eden **Hasan Basri** adında bir kişi ile tanışmış ve **Hasan Basri** ile anlaştığını ve komünist fikirli olduğunu söylemiştir. Sam-

sun lisesinden sınıf arkadaşı **Tahsin** adındaki kişi delâletiyle asker **Osman Paçalı** ile de konuşmuş ve onunla da anlaşmıştır. **Hasan Basri**'nin evine birçok defalar gitmiş, orada asker kaçağı **Hasan İzzet Dinamo** ve sabıkalı komünistlerden **Efe Selâhaddin**'le temas eylemiştir. **Efe Selahaddin**'in dükkânına giderek **Osman Paçalı** ile konuşmuş ve onlardan aldığı haber üzerine **Osman Paçalı**'nın evindeki **Hasan İzzet Dinamo** ile temas eylemiş ve onun Stalingrad destanından yazılı kısımları okutarak dinlemiştir. **Hasan Basri Sebati Selimoğlu**'na **Hayk Açıkgöz**'den bahsederek kendi teşkilâtlarına **Hayk**'ın da alınmasını söylemiş ve Tünelin Karaköy kapısında cebinde Tan gazetesi bulundurmak suretiyle beklemek ve **Sebati** yanına geldiği vakit *filan banka nerededir* diye sorduğunda *ben buranın yabancısıyım* cevabını vermek parolası ile **Hayk Açıkgöz**'ü **Sebati** ile tanıştırmıştır. Bu tanışma sırasında sanıkla **Sebati Selimoğlu** komünizm fikirleri üzerinde konuşmuşlar ve anlaşmışlardır. Bunun üzerine **Sebati Selimoğlu Hayk**'a (*Her zaman için değişmiyen esaslar*) bültenini vermekle beraber günün meseleleri bültenini de sanığın evine kadar götürüp vermiştir. Bu sıralarda **Sebati Hayk**'a şimdiye kadar *partiye neden girmedin* diye sormuş. O da (**Hasan Basri**'yi ve **Osman Paçalı**'yı kasdederek fena mı oldu hem bilgili ve hem de toplu olarak partiye girdik) cevabını vermiştir. Sanık **Sebati**'den aldığı bültenlerden **Osman Paçalı**'ya da vermiştir. **Sebati Suat Derviş**'in *Niçin Sovyetler Birliği'nin Dostuyum* adlı kitabından bir tomarını sanığın evine götürerek *yarın gelir alırım* diye bırakmış bunlardan iki tanesini sanığa okumak üzere vermiş ve fakat ertesi günü gidip bir tomar kitabı oradan almamıştır denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 138-142), **Sebati Selimoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 86-92), **Osman Paçalı**'nın (duruşma zabtı sahife 188-192), **Hasan İzzet Dinamo**'nun (duruşma zabtı sahife 57-59) duruşma sırasındaki ifadeleri. Bu kişilerin hazır-

lık, ilk tahkikat ve yüzleşme ifadeleri, **Mehmet Anter**'in yeminli şahadeti, evinin aranmasından çıkan komünistliği ilgilendiren kitaplar (duruşma zabtı sahife 160) ve (arkadaşlar Engelsimizin fikirleri ile sözlerimize başlıyalım) başlıklı konferans müsveddesi yazısı (duruşma zabtı sahife 160), mahkemede hâsıl olan vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; **Hasan Basri** ile mektepten tanıştığını, karısının ve oğullarının tedavileri ile meşgul olduğunu, Pendik köyünde ve Üsküdar'daki evlerine gidip geldiğini, **Dinamo**'yu ve **Efe Selâhattin**'i ve karısını **Basri**'nin evinde tanıdığını ve bir gece birlikte Kabataş'a sandalla geçtikleri, bu yolculukta öğrendiği **Selâhattin**'in dükkânına uğradığını, sonra bunun delaletile **Hasan İzzet Dinamo**'yu tanıdığını, konuşup görüştüğünü, **Tahsin** vasıtasiyle **Osman Paçalı**'yı tanıdığını, kendisinin aile efradının hastalıkları ile alâkadar olduğunu, fikren kendisinin komünizmi kavramış bulunduğunu, **Hasan Basri**'nin komünist olduğunu, kendisini parola ile **Sebati**'ye tanıttığını, sonunda kendisi gibi komünist fikirli olduğunu anladığını, bültenleri alıp okuduğunu, fikirlerine uygun gördüğünü, gizli olduğunu bildiğini, bültenleri almakla teşkilâtla alâka peyda ettiğini söylemektedir.

Sanık müdafaasında; duruşma sırasındaki ifadelerini tafsilen izah etmekle beraber **Hasan Basri**'nin *sana Anti Faşist bir arkadaş tanıtacağım* diyerek parola ile **Sebati**'yi tanıtmasında fevkalâdelik görmedim. Zira memlekette Anti Faşist olanlara komünist damgası hemen vurulduğundan parolayı münasip buldum. Hattâ **Sebati**'nin o zaman ismini bile sormadım. Müdüriyette öğrendim. Partiden değilim, hücrem yoktur, aidat vermedim, kimseye propaganda yapmadım, ben fikren komünistim. Siyasi kanaatim memlekette ileri demokrasinin kurulmasını istemektir. Ben fikirlerimi gizlemeğe tenezzül etmiyorum. Anayasanın 75'nci maddesi fikri hürriyeti bahşetmektedir. Fikirlerimi ve bültenlerdeki fikirleri millî menfaatlere aykırı görmüyorum. Bilâkis bültenler milli menfaatleri takviye et-

mektedir. Hakkımda 161'inci maddenin tatbiki doğru değildir demektedir.

Sanığın fikren komünist olduğunu gizlemeğe tenezzül etmiyorum demesi, siyasi kanaatinin memlekette ileri demokrasinin kurulmasını istediğini ileri sürmesi, **Sebati** ile tanışma şekli ve bilhassa samimi arkadaşı **Basri**'nin komünist olduğunu söylemekten çekinmemesi ve komünistlerin kendilerine Anti Faşist ve memleketi idare şekline de ileri Demokrasi namı verdikleri mahkeme safhalarından anlaşılması hasebile sanığın komünist fikirli olduğunu göstermekle kalmaz. Zira komünist **Hasan Basri** parola ile komünist **Sebati**'ye sanığa tanıtmıştır. Bu tanıtmakla sanık **Sebati**'den bülten almış yani **Reşat Fuat**'ın teşkil ettiği gizli Türkiye komünist partisine girmek imkânını kazanmıştır. Netekim hücreye girmiş ve bülten almış ve faaliyet göstermiştir.

Sanığın **Hasan Basri** ailesine gösterdiği yakınlık, dediği gibi yalnız meslek aşkından olmayıp fikir beraberliğinden ileri gelmektedir. **Osman Paçalı** ile temas da iddia ettiği şekilde sırf mesleğinin doğurduğu bir temastan çok ileri gitmektedir. **Basri** delaletile tanınmış komünist **Efe Selâhattin** ve **Dinamo** ile de tanışmıştır. Bunlar sanığın tebarüz ettirmeğe uğraştığı üzere tesadüfen tanınmış ve tanıtılmış şahıslar değildir.

Sanık **Osman Paçalı**'ya bülten verdiğini inkâr etmekte bunu **Osman Paçalı** da söylememektedir. Yalnız **Osman Paçalı** hazırlık tahkikatı ifadesinde **Hayk**'tan *değişmiyen esasları* aldım demekte ise de bu ifadeyi teyit eder başka bir delil elde edilememiştir.

Sanığın dava mevzuundaki hareketleri yukarıda izahattan ve duruşma sırasındaki ve müdafaa çerçevesindeki itiraflardan sanığın partiye girdiği, bülten aldığı ve içindeki fikirleri beğendiği cihetle hareketi T.C.K.'nun 141/3 olduğu kabul edilmiştir.

Sanığın hakkında istenen diğer madde olan 161'inci maddeye gelince; **Reşat Fuat**'ın bölümünde izah olunduğu üzere bültenlerin

neşriyatı propaganda mahiyetinde görülmüş ve Milli menfaatlere aykırı faaliyet telâkki edilmemiş olduğundan ve sanığın **Osman Paçalı**'ya bülten verdiği anlaşılamadığından ne 161'inci ve ne de 142'nci maddelere uyar bir suç görülemediğinden iddia makamının isteğinin reddiyle bu cihetten beraatine.

Yukarıda tebarüz ettirildiği üzere sabit görülen partiye girmek suçuna ilişen kanun maddesi 141'inci maddenin 3'ncü fıkrasına tevfikan (altı ay) süre ile hapsine. Sanığın 6 Mart 944'den beri yatmakta olduğundan hemen serbest bırakılmasına ve adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin 6'ncı fıkrası gereğince (1400) kuruş harç alınmasına.

37- **Hasan İzzet Dinamo**: 1325 yılında Trabzon'da doğmuştur. Sivas'ta Darüleytamda okumuş Muallim mektebini bitirmiş, Gazi Terbiye Enstitüsü'nün son sınıfında iken komünistlik propagandası yapmak maddesinden Ankara ağır ceza mahkemesinde dört sene ağır hapse mahkûm olmuş ve cezasını çekerek hapisten çıkmıştır. 1942 yılında askere alınarak 17'nci Kor. emrine gönderilmiş 10Temmuz 1942'de Yirminci Tümen emrindeki kıtasına iltihak etmiş, orada bir sene kadar askerlik yaptıktan sonra 20 Temmuz 1943'de kıtasından kaçmıştır. Üsteğmen elbisesi giyimli olduğu halde İstanbul'da önce **Sebati Selimoğlu**'nun evine gitmiş ve onun evinde kalmış ve **Hamdi Konur** delaletile **Hasan Basri** ile birlikte **Muzaffer Erkan**'ın evine gidip saklanmıştır. Sonra sıra ile **Hasan Basri, Orhan, Yusuf, Efe Selâhattin, Osman Paçalı, Selâhattin Akarışık**'ın evlerinde yakalandığı 10 Mart 944 gününe kadar saklanmıştır.

Saklı olduğu yerlerde eskiden tanıdığı komünist arkadaşlarla temasa geçmiş ve onlardan **Reşat Fuat**'ın komünist partisi kurduğunu ve *partinin dilekleri ve görüşleri* adı ile bir bülten çıkarıp yayınladığını öğrenmiştir. Bu sıralarda **Hasan Basri** ile sanık komünistlik konusunda neşriyat yapmak üzere satın aldıkları şapoğraf ve

daktilo makinalarını komünistler arasında ikilik olmasın diye **Sebati** delaletile **Reşat Fuat**'a göndermeği kararlaştırmışlar ve bunları göndermişlerdir. Sanık **Osman Paçalı**'dan günün meseleleri bültenini alarak **Rıfat Ilgaz**'la birlikte okumuştur. Sanık **Orhan**'ın evinde saklı iken **Nihat Balyoz** ile komünist partisi teşkilâtı hakkında konuşmalar yapmıştır.

Osman Paçalı ve **Rıfat Ilgaz**'la da görüşürken komünist partisinin teşkilatlandırılması lüzumundan bahseylemiş. Bu arada sanık (*artık Türk komünistleri için enerjik bir faaliyet zamanı gelmiştir. İlk iş olarak partinin legal sahaya çıkması çareleri aranmalıdır. Bunu temin için icabeden temaslarda bulunmalı, partinin elemanları bu istikamette el birliği ile bir hattı hareket tanzim etmelidir. Bu hususta önce bazı arkadaşlar bulup konuşmalıyız. Sovyetler'in baş döndürücü ilerleyişlerinden bizim de mutlaka Sovyetlerin yanında harbe girmemiz lâzım gelmektedir.*) demiştir. **Nihat Balyoz**'la görüşme gününde de sanık (*Maraşal'ın tekaüt olması ordudan irticaın temizleneceğine alâmettir. Böylecede irticaın en büyük kalesi fethedilmiş oluyor. Artık gerek hükümet, gerek ordu Demokrat şahıslardan teşekkül edecektir. Zaten önce arzu edilen de budur. Arkası kolay gelecektir. Münevver muhitlerde Üniversitelere, profesörlere ve daha başka entellektüel şahıslar üzerinde kuvvetli propagandaya başlamalı ve meselâ, iki üç aya kadar komünist partisinin faaliyete geçeceğini, hükümetin de Demokrat bir siyaset takibine mecbur kalacağını, Meclisin feshedileceğini ve serbest bir intihap yapılacağını ve kabinenin düşeceğini her vasıta ile yaymalıyız.*) demiştir.

İstanbul'da saklı olarak bulunduğu yerlerde (*Türkiye Sovyet komünist Cumhuriyeti*) ve (*Stalingrat destanı*) adlı şiirler yazmış ve bunlardan Stalingrat destanını **Hayk Açıkgöz**'e vermiştir. Kendisi aleyhinde **Reşat Fuat** ve arkadaşları tarafından ajan olduğuna dair haberler yayılınca ona kızmış. **Nihat Balyoz** delaletile **Reşat Fuat**'a bir mektup yazarak bunda kendisinin de partiye alınmasını ve hakkındaki propagandalara son verilmesini istemiştir. Denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 57-59), Sebati Selimoğlu'nun (duruşma zabtı sahife 86-92), **Nihat Balyoz**'un (duruşma zabtı sahife 155-163), **Osman Paçalı**'nın (duruşma zabtı sahife 188-192), **Hayk Açıkgöz**'ün (duruşma zabtı sahife 138-142) duruşmadaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık, ilk tahkikat ve yüzleşme ifadeleri. **Muzaffer Erkan**'ın ve **Rıfat Ilgaz**'ın şahadetleri, yakalandığı yerde elde edilen komünistliği ilgilendiren yasak olan ve olmıyan kitaplar, mecmualar (duruşma zabtı sahife 259) (*Türkiye Sovyet Komünist Cumhuriyeti*) adlı olup kendisi tarafından yazıldığını kabul ettiği şiir. Duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; Gazi Terbiye Enstitüsü'nde iken komünist faaliyetinden dört sene ağır hapse mahkûm oldum. Komünist **Hasan Basri** ile komünist mevzuu üzerinde temasa geçtim. Faaliyete başlamak üzere yazı ve Şapoğraf makinalarını aldık, bu sırada faaliyete geçmiş bir komünist partisi vardı. Başı da **Reşat Fuat** olduğu anlaşılıyordu. Ayrılığı muvafık görmiyerek makinaları **Reşat Fuat**'a gönderdim. **Sebati**'yi mektepten tanırım, Stalingrat destanında Rusların kahramanlığından, Almanların tahripkârlığından bahsetmiştim. (duruşma zabtı sahife 57), Türkiye'de Sovyet Cumhuriyetinin ne şekilde olacağını gösteren şiirim de vardır. Her Rus eserinin memleketimizde tercüme edilmemesi yüzünden İran'dan daha mürteciyiz. Münevver muhitte propaganda yapmalı, intihabı yenilemeli, hükümeti devirmeli demişimdir. Enternasyonal marşını okuduğumu hatırlıyorum. **Osman Paçalı**'dan Saracoğlu hükümetinden bahseden bir bülten aldım okudum. Sabıkalı komünist **Balyoz**'la **Reşat Fuat**'a partisine alması için mektup yazarak yolladım. **Osman Paçalı**'ya artık faaliyet göstermeliyiz, arkadaş bulmalıyız, partinin legal sahaya çıkması zamanı gelmiştir demişimdir. Bugün de aynı fikirdeyim. Partinin görüşleri bültenini **Hamdi Konur**'dan alıp okudum demektedir. (duruşma zabtı sahife 59).

Sanık müdafaasında; müdafaa yapmağa lüzum görmediğini söyliyerek müdafaa yapmamıştır. Sanığın yukarıya kısaca çıkarılan son

tahkikat ifadesi deliller arasında isimleri ve duruşma zabıtnamesinin sayfa numaraları yukarıda yazılı kişilerin ifadeleri ve elde edilen kitaplar, şiirler sanığın sabıkalı komünist olduğunu ve sabıkasına rağmen komünistliği ideal bir amaç telâkki ettiği ve faaliyete geçmeğe teşebbüs ettiğini ve partiye girmek üzere müracaatta bulunduğu ve **Osman Paçalı**'dan ve **Hamdi Konur**'dan bültenleri alıp okuduğunu söylediğine ve bütün mevcudiyeti ile komünistliği hazmeylemiş olmasına ve neşriyat yapmak üzere aldıkları daktilo makinası ve şapoğraf makinasını yeni partiye girmek için **Reşat Fuat**'a göndermesine ve esasen kendisini partiden ayrılmamış telâkki etmekte bulunmasına ve yukarıda izah olunduğu üzere **Osman Paçalı**'ya artık faaliyet göstermeliyiz, arkadaş bulmalıyız, partinin Legal sahada çalışma zamanı gelmiştir demesi ve komünistliği metheder şiirler yazarak bazı kişilere okuması. Komünistlik propagandası yaptığını kabul ederek **Reşat Fuat** bölümünde izah edildiği üzere bu hareket iddia makamınca istenildiği üzere Millî menfaatlere aykırı faaliyet olmadığından T.C.K.'nun 142'nci maddesi gereğince iddia makamının ilk ve son isteklerinin reddiyle komünist propagandası yaptığından dolayı geçmişte dört sene ağır hapse mahkûm olmuş ve bu cezayı çekmiş bulunması ve bugün dahi idealist bir komünist ve parti kurulmasını ve faaliyete geçilmesini istemesi ve bu maksatla **Hasan Basri** ile müştereken daktilo makinası ve şapoğraf makinası alması ve sonradan **Reşat Fuat**'a vermek suretile yardım eylemesi mahkemece takdiri arttırıcı sebeb görülerek takdiren (sekiz ay) süre ile hapsine. Kendisinin **Reşat Fuat**'ın ve **Osman Paçalı**'nın asker olması ve sanığın bunların asker olduğunu bilmesi ve propagandasını **Osman Paçalı**'ya hitaben yapması hasebile As. C.K.'nun 148/B gereğince cezanın yarısı arttırılarak cem'an (on iki ay) süre ile hapsine.

38- **Osman Paçalı**: 1334 yılında Tekirdağ'ında doğmuştur. İlk okulun üçüncü sınıfına kadar tahsil etmiştir. İstanbul'a gelerek sa-

bıkalı komünistlerden **Efe Selâhattin**'in yanında kunduracılık öğrenmiş ve ona gazetelerde okuduğu Faşizm, komünizm konularından anlamadıklarını sormuş olduğunu ve kendi kendine okuyarak komünizmi benimsediğini söylemiştir. Samsunlu **Hayk Açıkgöz**'ün sınıf arkadaşı **Tahsin**'i kunduracı dükkânında müşterisi olmak dolayısiyle tanımıştır. Bunun delaletile de **Hayık Açıkgöz**'le tanışmış ve onlarla müteaddit buluşmalar yaparak komünistlik mevzuları üzerinde konuşmuştur. 1942 yılında asker olarak İstanbul'dan ayrılmış ve sonra **Hayık**'tan aldığı bir mektup üzerine kardeşlerinin hastalığını öğrenmiş ve izinli olarak İstanbul'a gelmiş bir daha askerlik görevine dönmemiştir. Sanık bu sıralarda **Orhan**'ın daveti ile **Rıfat Ilgaz**'la birlikte **Orhan**'ın evine gitmiş ve orada subay elbisesi ile bulunan **Hasan İzzet Dinamo** ile konuşmuş ve **Dinamo** bölümünde anlatılan konuşmalar sırasında cebinde bulunan **Reşat Fuat**'ın çıkardığı bülteni okutmak üzere **Dinamo**'ya vermiştir. Semtlisi olmak dolayısile tornacı **Arif Özinsel**'le ve onun delâletile **Hasan Çapak** ile tanışmış ve ondan iki sayılı bülteni almıştır. Sanık ceza evi ile mahkeme arasında otobüste giderken bazı arkadaşları ile birlikte komünist şarkısı söylemiştir. Denilmektedir.

Delilleri; sanığın (duruşma zabıtnamesinin 188-192) sahifesinde mazbut ifadesi ve **Hayk Açıkgöz**'ün (duruşma zabtı sahife 138-142), **Hasan İzzet Dinamo**'nun (duruşma zabtı sahife 57-59), **Arif Özinsel**'in (duruşma zabtı sahife 124-127), **Hasan Çapak**'ın (duruşma zabtı sahife 186-187) deki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık, tahkikat ve yüzleşmelerdeki ifadeleri, ceza evi ile askerî mahkeme arasında otobüste bazı arkadaşları ile komünist şarkısı söylemesi (duruşma zabtı sahife 274-275), (duruşma zabtı sahife 345), evinin aranmasında bulunan komünistliği ilgilendiren yasak ve serbest satılan bazı kitaplar. (duruşma zabtı sahife 255), evinde bulunan ve komünistliği ifade eden iki şiir, (duruşma zabtı sahife 295-296) ve mahkemece edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; okumağa çok meraklıyım, anlıyamadığımı Ustam eski komünistlerden **Efe Selâhattin**'den sorarak öğrendim. **Hayk**'tan bülten almadım, **Hasan Çapak**'tan bülten aldım. **Hasan İzzet Dinamo**'yu, **Hasan Basri**'yi tanırım. **Dinamo**'ya, **Orhan**'ın evinde bülten verip okutmuşumdur. Ben Marksizmi okuyarak öğrendim, Efe bana Nâzım Hikmet'ten bahsederdi, onun eser ve şiirlerini okumuşumdur diyor.

Sanık müdafaasında; **Hasan Çapak** ve **Arif Özinsel**'le görüşüp konuşmak partiye girmek demek değildir. **Hasan**'dan bülteni ben aldım itiraz ettim bunun gizlilik neresinde dedim, **Dinamo**'ya bülten verdim; fakat kasdım yoktur. Zaten **Dinamo** yetişmiş bir komünisttir. Benim propagandama ihtiyacı yoktur. Demekte ise de.

Kendisi duruşmadaki ifadesinde söylediği üzere tanınmış komünist **Efe Selâhaddin** ile her gün saatlerce karşı karşıya oturmakta ve kunduracılık yapmaktadır. Okumağa meraklı olduğunu, anlamadıklarını **Efe**'den sorduğunu ve okuyarak komünizmi öğrendiğini söylediğine göre komünistlik mevzuu üzerinde alelâde bir şahıs değildir. Bunun mıntıka idare heyeti azası olan ve faaliyeti arkadaşlarına nazaran fazla bulunan **Arif Özinsel** ve hücre kâtibi **Hasan Çapak** ile görüşmesi yani üç komünistin buluşması alelâde üç kişinin buluşması demek olamaz. Bu şüphesiz komünist faaliyetini gösterir. Zaten sanık hücresinin kâtibi **Hasan Çapak**'tan bülten aldığını ve eski komünist **Dinamo**'ya verdiğini gerek duruşma sırasında ve gerek müdafaanamesinde söylemektedir. Sanık bir de ceza evi arabasında bazı arkadaşları ile komünist marşını söylediği duruşmada tahakkuk etmiştir. Şimdiye kadar öğrenildiğine göre sempatizanlıktan geçmiş, olgunlaşmış kimseler hücreye alınmakta ve bülten verilmektedir. Bunun için sanığın partiye girmedim demesi mahkemece varit görülememiştir. Sanık hücresinin kâtibi **Hasan Çapak**'tan aldığı bültene itiraz ettim, fikrini kabul etmediğimden suçum olmamak lâzımdır. Diyorsa da bu da varit değildir. Çünkü iti-

raz şekli tetkik edildikte görülür ki bu itiraz bültenin ruhuna ve mânasına değil gizli olup olmadığına itiraz etmişti. **Hasan** bülteni verirken kimse görmesin, gizlidir demişti. Sanık okuduktan sonra bunların yevmî gazetelerde okuyoruz. Bunda gizli olan neresi diye itiraz etmişti. Yoksa ruhunu kavramış ve bildiği mevzulardan olduğunu şahsan itiraf eylemiştir. Sanık, **Dinamo**'ya verdiği bülten de kasdı olmadığını, çünkü **Dinamo**'nun buna ihtiyacı bulunmadığını iddia etmekte ve mahkemece bu müdafaası varit görülmektedir.

Hülâsa; sanığın müdafaaları mahkemece hiç bir veçhile kabule şayan görülememiştir. Hareketine uyan kanun maddesi istek veçhile T.C.K.'nun 141'inci maddesinin 3'ncü fıkrası olup bu madde gereğince (altı ay) süre ile hapsine. Kendisinin asker oluşu ve asker kaçağı **Dinamo**'ya bülten verişi As. C.K.'nun 148/B yolu ile cezasının yarısı arttırılarak (dokuz ay) süre ile hapsine.

Sanığın diğer suçuna gelince; iddia makamı 161'inci maddeden cezalandırılmasını istemekte ise de sanığın **Dinamo**'ya bülten verişini dahi mahkeme propaganda mahiyetinde görmemiş olduğundan Millî menfaatlere aykırı faaliyet görmiyerek hem 161 ve hem de 142'nci maddelerden beraatine.

39- **Ziya Tüneyman**: 1900 yılında Ziştov'da doğmuştur. Bulgaristan'da orta mektebi bitirmiştir. 1930 yılında muntazam pasaportla Türkiye'ye gelmiş, 1934'de Türk Tabiiyetine girmiştir. Komünistlikten sabıkalı **Atalay** adında bir kişi delaletile **Nihat Balyoz**'la tanışmış **Nihat Balyoz**'un gönderdiği **Salih Ezer**'le de bir defa görüşmüş ve hazırlık tahkikatı sırasında **Nihat Balyoz**'la Beyoğlu'nda Cennet Bahçesi'nde ve ilk tahkikatla duruşmada **Atalay**'dan bir bülten aldığını ve fakat okumadığı halde okudum diyerek iade ettiğini söylemiş olduğu gösterilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 221-222), **Nihat Balyoz**'un (duruşma zabtı sahife 155-163), **Avni Güner**'in (duruşma zabtı sahife 133-136) duruşma sırasındaki ifadeleri, bu kişilerin ha-

zırlık, ilk tahkikat ve yüzleşme zabıtlarındaki ifadeler, mahkemeden edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; 1941 senesinde halde çalışırken **Salih Ezer** geldi benimle tanıştı. 938 senesinde inşaatta **Avni Güner**'i tanımıştım. **Atalay** bir kâğıt verdi, okuyamadan iade ettim demektedir.

Sanığın **Nihat Balyoz**, **Avni Güner** gibi tanınmış komünistlerle teması varsa da kendisine verildiğini söylediği bülteni okuduğuna, benimsediğine başka bir kimseye anlattığına veya verdiğine delâlet edecek bir delil elde edilememiştir. Esas hakkındaki mütaleasında iddia makamı sanığın beraatini istemiştir. Mahkemece de suçu görülemeyen sanığın istek veçhile beraatine.

40- **Celâl Zühtü Benneci**: 323 yılında Manastır'da doğmuştur. Yeşilköy Tayyare makinist ve Eskişehir Tayyare okulunda okumuş ve bu okulları bitirmiştir. 1931 yılında komünistlik suçundan ötürü III. Kor. Askeri mahkemesince yedi buçuk sene ağır hapse mahkûm olmuş ve 2330 sayılı af kanunundan faydalanarak hapisten çıkmış halen Nişantaşı'nda bakkallıkla uğraşmaktadır. **Reşat Fuat Baraner** bölümünde anlatıldığı gibi **Reşat Fuat**'a rast gelmiş ve eski arkadaşı olmak münasebetile hariçten **Macide Çetin** müstaar adı ile gelecek mektupları her ayın 20'nci günü Kadıköyü'ne gidip **Reşat Fuat**'a vermek vazifesini kabul eylemiştir. **Reşat Fuat**'tan aldığı talimata uyarak Kasap **Yakup Eligür**'le görüşmüş sevdiği kadından mektuplar geleceğinden ve bunları kendisine vermesinin muvafık olacağından bahsederek onu iğfal eylemiş ve ondan aldığı beş, altı mektubu götürüp **Reşat Fuat**'a vermiştir. Böylece **Reşat Fuat**'ın İstanbul dışında millî menfaatlere aykırı faaliyette bulunmasına yardım etmiştir. Denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 219-220), **Reşat Fuat**'ın (duruşma zabtı sahife 21-25), duruşma sırasındaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık, ilk tahkikatta ve yüzleşmedeki ifadeleri, Kasap **Yakup Eligür**'ün yeminli şahadeti (duruşma zabtı sahife 318)

evinde yapılan aramada komünizmi ilgilendiren yasak ve serbest birçok kitapların bulunması (duruşma zabtı sahife 264), mahkemeden edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; 1931 senesinde yedi sene altı ay komünistlik propagandası yaptığından geçmişte mahkûmiyetim var. Hapishaneden tanıdığım **Reşat Fuat**'ı 1943 senesinde Kadıköyünde gördüm. Adresini istedim, kendisinden mektup aldım. Kasap **Yakup** elile **Macide Çetin** adresine gelecek mektupları bana her ayın 20'nci günü Kadıköyüne getirtiyordu. Bir defa götürdüm. Bir daha götürmedim. **Dinamo**'nun düğününde bulundum demektedir.

İddia makamı bidayette sanığı 141/3 ile mahkemeye vermiş ise de sonradan esas hakkındaki mütalea da sanığın 161'inci madde ile cezalandırılmasını, 65'nci madde delâletile istemektedir.

Reşat Fuat bölümünde yazıldığı üzere hâdisede 161'inci maddedeki millî menfaatlere aykırı faaliyet mahiyeti görülmemekte olmakla beraber 142'nci maddede gösterilen propaganda mahiyeti de görülememiştir. Bu yönden 65'nci madde delâletile ceza tayinine mahkemece imkân bulunamamıştır. Sanık hazırlık tahkikatında bile **Reşat Fuat**'la iki defa Kadıköy'ünde buluştuğunu kendisine bir defa mektup getirdiğini ve iyi yapmadığını bir daha getirmiyeceğini söylemiştir. Sanık, **Reşat Fuat**'a kendisini ziyaret etmesi isteği üzerine mümkün kılmak için dükkânını tarif ederken Kasap **Yakub**'un dükkânını bidayeten tarif etmiştir. Sanığın da sabıkalı bir komünist olduğunu bilen **Reşat Fuat** tertiplediği **Macide Çetin** adresini sanığın adresine değil komünistlikle alâkası bulunmıyan Kasap **Yakup Eligür**'ün adresine bağlamayı daha tedbirli görmüştür.

Kamu şahidi Kasap **Yakup Eligür**'ün yeminli şahadetine gelince; sanık bana geldi. Bir kadınla tanıştım, bana mektup yazacak karım duymasın diyerek adresine mektup gelince vermemi rica etti diyor ve bu şahadet mahkemece doğru telâkki ediliyorsa da sanığın, **Reşat Fuat**'ın parti kurduğunu onun propagandasını yapmak üzere

adres temininde yardım etmeğe matuf olduğu bildiğini gösteren delil mahkemece elde edilememiştir. Bu da sanığın 65'nci maddenin istediği şekilde bilerek yardım ettiğini göstermekte ve suçu olmadığına vicdani kanaat hâsıl edilmiş bulunmaktadır. Bu itibarla iddia makamının talebinin reddiyle sanığın beraatine.

41- **Saadet Baraner**: 1319 yılında İstanbul'da doğmuştur. Türkiye ve Almanya'da hususî tahsil görmüştür. *Yeni edebiyat* dergisinin sahibi olduğunu ve bu dergide komünist propagandası yapıldığından ötürü İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı mahkemesine verilmiş ise de Askerî Temyizin bozması üzerine zaman aşımından sonra dava açıldığından aleyhinde açılan davanın ortadan kaldırıldığını söylemiştir. 1940 yılında **Reşat Fuat**'la fikren anlaşarak evlenmiştir ve kocasını görmeğe gelen bazı komünist kişilerle tanışmış ve onunla birlikte **Hasan İzzet Dinamo**'nun düğününe giderek orada da birçok sabıkası olan ve olmıyan komünistlerle tanışmıştır. Kocası **Reşat Fuat** askerden İstanbul'a vazifeli olarak geldikten sonra kıtasına dönmemiş ve izin tecavüzü suçu ortaya çıktıktan sonra Şişli'deki evlerinde kalamamış ve sanık tarafından eskiden tanıdığı Kadıköyü'ndeki çocukluk arkadaşı **Mutena Gökper**'in evine götürülerek saklanmıştır. Birkaç gün Şişli'deki eve gitme ve kalma çıkarılırsa sanık kocası ile Kadıköyü'ndeki aynı evde kalmış **Sebati, Münür Belen** kocası ile konuşmağa gelince o da bu konuşmalarda hazır bulunmuştur. Ankara'da *partinin görüşleri ve dilekleri* bültenini okuduktan sonra İstanbul'a gelen **Zeki Baştımar**'la kocasını buluşturmuştur. **Reşat Fuat Baraner, Sebati Selimoğlu** delaletile **Hasan İzzet Dinamo**'dan aldığı makinaları ve mahkemede birer birer gösterilen diğer suç delillerini hep karı koca olarak beraber kaldıkları bir odaya koymuş ve yayınladığı bütün bültenleri yine bu odada karısının yanında yazmış, teksir etmiştir. Komünist partisine mensup bazı kişilerin İstanbul'da tevkifine rastlıyan bir gün **Suat Derviş** Kadıköyü'ndeki kocasının bulunduğu eve gidince

kocası sanığa karşı (*Yeni Sabah'ta okudum. Sebati yakalandı, vaziyetim tehlikelidir.*) demiş ve hazırladığı valizle teksir makinasını ona göstererek (*işte bunların buradan kaldırılarak **Kirkor**'un evine götürülmesi lâzımdır*) sözlerini ilâve etmiştir. Bu kadar bir sözle bütün olan bitenleri sanık anlamış, onları **Mutena Gökper**'le birlikte **Kirkor Sarafyan**'ın evine götürüp bırakmıştır. **Kirkor**'un evinde bu eşyaların kabul edilmemesi tehlikesi belirtince sanık (*tehlikeli olanlar bu zarfın içindekilerdir*) diyerek zarfın içinde bulunan bültenler müsveddelerini sobaya atmış ve bu sırada günün meseleleri soğuk damgasını havi tahta parçasının da yere düştüğünü görmüş ve onu da sobaya atarak yakmıştır. Bundan sonra diğer cürüm delilleri olan kitaplar, gazeteler ve gazete maktuaları vesaireyi **Mutena Gökper** ve **Yusuf Ziya Silsüpür**'le birlikte **Habibe**'nin evine götürerek saklamıştır. Saklandığı yerde zabıta memurları kocasını yakalamağa geldikleri gün de sanık ev sahipleri **Neriman Gökper**'i bir aralık merdiven başında görerek ona (***Reşat** ne vakit geldi diye sorarlarsa bir hafta önce Suriye'den geldi dersin*) demiş ve emniyet müdürlüğüne getirildikleri vakitte her ikisi **Neriman**'a verilen talimata uygun sözler söylemişlerdir. Buraya kadar yazılan hususlar ve yapılan işler karşısında da her ne kadar sanık kocasının eski faaliyetini bilmediğini ve yalnız kocasının Ricale mektup yazdığını anlıyarak onu kurtarmağa çalıştığını söylemekte ise de **Saadet Baraner**'in yukarıda gösterilen hareket tarzı, hâdisenin ceryan ettiği odanın vaziyeti, komünistlik propagandası yapmak cürümden mahkeme altına alınması ve neşrettiği *Sovyetler Birliği'nin Niçin Dostuyum* adlı kitabının baş tarafında bulunan yazılardaki düşüncelerle bültenlerin aynı oluşu ve bu kitap satışının men edildiği duyulunca **Reşat Fuat**'ın sağ kolu mesabesinde parti içinde çalıştığı yukarıda bildirilen **Sebati Selimoğlu**'nun bu kitaplardan bir çoğunu, **Hayk** ve **Yedvart**'ın evine saklanması ve evinin aranması sonunda elde edilen matbualar ve şahitlerin ifadeleri ve-

saire gibi deliller sanığın da **Reşat Fuat Baraner**'in kurduğu partinin kurulmasına ve gizli neşriyatına daha önceden yardım vadeylediği ve ona her hususta yardımlar sağladığı düşüncesi belirtmekte ve **Saadet Baraner**'in, ömrünü yazı yazmakla ve dünyada olup bitenleri takiple geçirdiği gözönüne alınınca kocasının bir oda içindeki faaliyetine tamamen kayıtsız kalmıyacağı kanaati kuvvetlenmektedir. Denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 49-53), **Münür Belen**'in (duruşma zabtı sahife 108-111), **Sebati Selimoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 86-92), **Kirkor**'un (duruşma zabtı sahife 116-122), **Zeki Baştımar**'ın (duruşma zabtı sahife 43-47) duruşmadaki ifadeleri. Bu şahısların hazırlık, ilk tahkikat ve yüzleşmedeki ifadeleri. Kamu şahidi **Neriman Gökper**'in (duruşma zabtı sahife 313-314), **Mutena Gökper**'in (duruşma zabtı sahife 314-316), **Nigâr Kandolu**'nun (duruşma zabtı sahife 333), **Habibe**'nin (duruşma zabtı sahife 312), **Vahe Sarafyan**'ın (duruşma zabtı sahife 311) yeminli şahadetleri, şahitlerinin evlerinde bulunan eşyanın zabıt varakaları (duruşma zabtı sahife 241-242-245-246 ve 250) kendisine ait olduğunu söylediği komünizmi ilgilendiren yasak olan ve olmıyan kitaplar (duruşma zabtı sahife 249-250), duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; kocamı **Mutena**'nın evine yerleştirdikten sonra yanına sık sık gidemiyordum. Son gidişimde kocam tevkif edileceğini söyliyerek ve yazı makinası ile iki valizi göstererek bunlar ele geçmesin benim için fena olur dedi. Hemen eşyayı **Kirkor**'un evine götürdüm. Valizin bir tanesinin Şapoğraf makinası olduğunu orada gördüm. Sarı zarfı içindekileri sobaya attım. **Zeki**'yi kocamla görüştürdüm. Gece bizde yattı, **Dinamo**'yu ve **Balyoz**'u tanırım, **Kirkor**'u evine gittiğimde gördüm. **Sebati**'yi **Dinamo**'nun düğününde gördüm. Bizim eve gelir giderdi. Demektedir.

Müdafaasında; duruşmada söylediklerini daha geniş şekilde anlatmakla beraber kocasının suçu ile alâkası olmadığını, **Neriman**'ın

şahadetinin aleyhine matuf oluşu yani kocasının yanına her zaman geldiği hakkındaki ifadesi kocasının asker kaçağının evinde sakladığını örtmek için olduğunu, ileri sürmekte ise de **Mutena**, **Reşat Fuat**'ın evinde ister yalnız saklasın, ister **Reşat Fuat**'ı karısı sanıkla birlikte saklasın asker kaçağını evinde saklamak suçuna tesir etmez. Bu yönden bu müdafaa varit değildir. Kendilerine büyük iyilikler yapmış bir kadın ve erkeğin yani **Gökper** ailesinin bunlara karşı düşmanlığı olmadığı için şahadetleri de muteber ve tamamen doğrudur. **Neriman**'ın ifadesindeki aykırılık iddiası da mahkemece varit görülememektedir. Çünkü ifadeleri birbirine zıt olmayıp birbirini tamamlayan yani sorulan suallere karşı verilen cevaplardan başka birşey değildir.

Şişli'deki evinin kontratı oluşu o evde geceleri kaldığını isbat etmez. Netekim ev sahibesi **Nigâr Kandolu** yeminli şahadette, bilhassa son günlerde evden çıkar on, onbeş gün gelmez, bir iki gece gelir tekrar kaybolurdu demesinde -ki sanık bu ifadeyi kabul etmektedir- bu evin kontrata bağlanmasının muhiti iğfal etmeğe matuf kurnazca bir hareketten başka birşey değildir. **Mutena**'nın evine çalışmaktan akşamları dönmesi kocasının yakalanmasını temin eder iddiası da mahkemece yerinde görülememiştir.

Zira sanık yaptığı propaganda ile kocasının Suriye'ye kaçtığını yayması ve bu ilâna İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nü bile kandırmağa muvaffak olması karşısında kocasını polis son günlerde aramaktan bile vazgeçmiştir. Bunu şahsan sanık yapmış ve bu hareketinde tamamen muvaffak da olmuştur.

Benim komünistlerle konuşmaklığım birşey ifade etmez, kimden hoşlanırsam onunla dost olurum demesi de mahkemece varit görülememektedir. Zira şahısların mahiyetleri arkadaşları ve dostları ile ölçülür. Bu bir kaide ve düstur mahiyetindedir.

Sanık müdafaasında; kocamın bana ihtiyacı yoktur. Kocam bana sırrını söylemedi, nereden bileyim diyor. Evet kocası karısından

direktif almaya hakikaten muhtaç değildir. Yalnız diktesini yazdırmak ihtiyacından da mahrum olmadığı iddia olunamaz. Zaten ev sahibi **Neriman Gökper** ifadesinde karı kocayı başbaşa verip yazı yazar görürdüm demektedir.

Sanık kocasının yakalandığı gün **Neriman**'a ***Reşat Fuat'ın bir hafta evvel Suriye'den geldiğini söylersin*** dediğini inkâr etmekte ve bu hususta tutulan zabıt varakasının dört ay sonra imzalandığını iddia eylemekte ise de bu da mahkemece varit görülememektedir. Zira Emniyet Müdürlüğünde **Reşat Fuat**'a ilk defa sorulduğu zaman bir hafta evvel Suriye'den geldiğini söylediği duruşmadaki ikrarı ile sabittir. Bu ciheti sanık dahi duruşma ifadesinde inkâra cesaret edemeyip tevile kalkışmıştır. Yukarıda izah edildiği üzere takibattan kurtarmak maksadile Suriye'ye kaçmış olmak hikâyesi Polise çoktan duyurulmuş ve hattâ inandırılmıştır. Kendilerinin açık ikrarları, polisin tahkikat hâkimine karşı **Reşat Fuat**'ı boşuna arıyorsunuz o ne zamandan beri Suriye'ye kaçmış demesi, şahit **Neriman**'ın ifadesini kuvvetlendirmekte ve bu hususta zabıt varakası olup olmamasını aratmağa lüzum bırakmamaktadırlar.

Müdafii müdafaasında; müvekkilinin bidayeten 141/3 ile mahkemeye sevkedildiği halde esas hakkındaki mütaleada suçun vasfını ve maddesini değişmişlerdir. Bu halde ilk tahkikat yapılmak, son tahkikat açılmak icabeder diyor. Halbuki vaziyet böyle değildir. Son tahkikatın açılması kararında sanığın kocasının suçuna iştirak ettiği açıkça tebarüz ettirilmiştir (Karamame sahife 26). Yalnız esas hakkındaki mütaleada işaret edildiği üzere Karamamede sanıklara temas eden maddeler gösterilirken sanığa iştirak maddesinin yazılmasının unutulduğu Karamamenin metnine nazaran açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu yönden müdafaanın bu kısmı mahkemece varit görülememiştir.

Müvekkilimin suçunda Millî menfaatlere aykırı bir faaliyet yoktur. Bir fiilde birden ziyade suç aramak doğru olmaz denilmektedir.

Evet mahkeme hâdisede **Reşat Fuat** bölümünde izah olunduğu gibi Millî menfaatlere aykırı bir faaliyet görememektedir. Lâkin aynı müdafaayı yapan diğer sanıklar da işaret edildiği üzere müdafiin bir fiilde birden ziyade suç aramak doğru olamaz müdafaası buraya ait olamaz.

Müdafii müdafaasında; müvekkilimin sol temayüllü olmasının suç teşkil etmiyeceğini söylüyor. Evet doğrudur. Lâkin sanık sabıkalı ve mühim bir şahsiyet olan **Reşat Fuat**'la gelişi güzel evlenmiş olmayıp fikren anlaşmış sonra evlenmiştir. Bunun için solcu oluşu burada kıymet ifade etmektedir.

Müdafii sanığın birçok komünist kimselerle tanışmış olması da kendi fikrine uygun gördüğünden ve onlardan hoşlandığından ileri gelmektedir. Yalnız böyle kişilerle görüşmek suç değildir, diyor. Fakat sanık bir odada kocası ile günlerini geçirmesi ve kocasının faaliyetini bildiği kanaatini mahkemeye hâsıl ettirmiştir.

Müdafii müvekkilinin yazdığı *Niçin Sovyetler Birliği'nin Dostuyum* nam kitabın ön sözü ile bültenlerdeki fikirlerin aynı olması garip bir iddiadır. Kitap serbest satılmakta, bültenler ise takibata tâbi tutulmaktadır. BirDevletin ileri teşkilâtını göstermek suç mudur? Demektedir. Kitabın serbest veya yasak oluşu mahkemeyi ilgilendirmez. İddia makamının burada tebarüz ettirmek istediği nokta kocası tarafından neşredilen bültenlerin karısı tarafından neşredilen kitabın ön sözündeki fikirlere uygun olduğunu yani karı ile kocasının fikirlerindeki beraberliği işaret etmeğe matuftur. Evet bir Devletin ileri teşkilâtını göstermek suç değildir. Yalnız ilmî bir eser kaleme alınınca madalyanın bir tarafına bakıldığı gibi lehteki kısımları değil tenkide şayan kısımları da göstermek gerekir. O halde Müellifin iddia ettiği gibi eser ilmî bir eser olmayıp duruşma sırasında izah ettiği üzere kendisine isnat edilen satılmış vasfının izalesi hasebile hissî olarak yazılmış olduğunu ifade eder. Her ne şekilde yazılırsa yazılsın tebarüz ettirilmek istenen hususu iki sanığın yani karı ve kocanın fikirlerinin birbirinin aynı oluşudur.

Müdafaada gösterildiği üzere her yazı yazan şüphesiz ki suçlu değildir. Solcu fikirli olduğu kendisince de inkâr edilmeyen, zira yazılarında bunun açıkça görüldüğü herkesce malûm olan hattâ Sıkıyönetim Komutanlığınca neşrettiği *Yeni Edebiyat* gazetesinde komünist propagandası yaptığından ötürü hakkında takibat açılmış olan ve tanınmış ve iki defa mahkûm olmuş bir komünist adamla fikren anlaşarak evlenmiş bulunan bir yazı yazanın herhangi eli kalem tutanla mukayese edilemiyeceği bir mahkemece kabul edilmektedir.

Denildiği gibi kocası hakkındaki delilleri yok etmesi evet bir suç değildir. Fakat bunda da alelâde bir kadının hareketini aramak doğru görülememektedir.

Müdafii iştirak hususunda ortakların evvelden anlaşmalarının ve faaliyet göstermelerinin icabettiğini ve müvekkilin de böyle bir sıfatın bulunmadığını ileri sürmekte ise de mahkeme evvelden anlaşmanın ve faaliyetin olduğu hakkında vicdani kanaata varmış. Zira bir odada oturmaları, başbaşa verip yazı yazmaları, Suriye'ye kaçtığı hakkında polisi ikna etmesi, kocasının yakalandığı gün ev sahibesine talimat vermesi, son defa eve geldiği akşam hemen kaçırılması icabedenleri bizzat paket yapması ve kocasının talimatına lüzum kalmadan bir kısmını **Kirkor**'un evine, bir kısmını **Habibe**'nin evine kaçırması hep evvelden anlaşmağı ve faaliyeti göstermektedir. Hülâsa mahkeme mevcut delilleri sanığın aleyhinde görmekte ve müdafiin aradığı iştirakin tam mânası ile müvekkilinin halinde mevcut olduğu vicdani kanaatine varmaktadır. Sanığın ve Müdafiin 296'ncı maddeden bahsetmeleri iştirakin kabul ediliş şekline göre varit görülememektedir. Çünkü bu madde faillerle evvelce ittifak etmiş ve cürmü neticelendirmekte yardımı dokunmuş olmaksızın kayıtlarını koymakta. Sanık ise cürüm icraası sırasında yardım etmiş bulunmaktadır. Yalnız mahkeme iştiraki her iki suçta da aynı kudrette görememektedir. **Reşat Fuat** Türkiye Komünist

partisini yeniden faaliyete geçirirken karısına danışmamıştır. Karısı da kocasının teşkilât kurmak işinde talimat vermemiş teşvik ve müzaharette bulunacağını vadetmemiştir. Mahkeme bu ciheti böylece kabul etmiş ise de **Reşat Fuat**'ın ikinci suçu olan ve 142'nci maddeye uyduğu kabul edilen propaganda fiiline sanığın tamamiyle iştirak eylediği vicdani kanaatine varılmıştır. Çünkü son defa yayınladığı eserin ön sözündeki ve hattâ baştan sonuna kadar içindeki yazıların mânaları, bültenleri takviye eder mahiyette olması neşriyat vasıtalarını her ne pahasına olursa olsun en emin gördüğü yerlere kaçırması ve kocası ile başbaşa vererek yazı yazdığının yeminli şahit ifadesi ile sabit olması kocasının neşriyatına, muavenet suretile iştirak eylediğini göstermektedir.

Bu itibarla T.C.K.'nun 65'nci maddesinin 3'ncü fıkrası yolu ile T.C.K.'nun 142'nci maddesine dayanılarak, Kocası **Reşat Fuat** bölümüde gösterilen artırıcı sebebler suç ortağı olan sanıkda da aynen kabul edilerek kocasına verildiği üzere takdiren (iki sene) süre ile hapsine. Sanığın kocasının tanıdığı Askerî şahısları tanıdığına dair mahkemece bir delil elde edilemediğinden As. C.K.'nun 148'nci maddesinin B fıkrası gereğince cezasının arttırılmasına, lüzum olmadığına. 65'nci maddenin 3'ncü fıkrasının ikinci bendine uyularak tayin olunan cezanın yarısı indirilerek (bir sene) süre ile hapsine. Yalnız sanığın tesbit ve kabul edilen işbu muavenetinin kocasının suçuna matuf olması mahkemece takdiri azaltıcı sebeb olarak görülmüş olmakla 59'ncu maddeye dayanarak takdiren Altıda bir cezanın indirilerek neticeten (sekiz ay) süre ile hapsine.

İştiraki sabit görülemiyerek 141'inci maddenin birinci fıkrasından dolayı isteğin reddiyle beraatine.

Sanığın 10 Mart 944'den 6 Kasım 944 tarihine kadar tutak kalmış ve bu müddet cezasına tekabül ettiği görülmüş olmakla ayrıca hapis yatmasına lüzum olmadığına. Ve adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

42- **Akhisar Belediye Doktoru Ahmet Behçet Mergen:** 1331 yılında Akhisar'da doğmuştur. İstanbul'da Tıp Fakültesinde okurken **Münür Belen**'le tanışmış ve **Münür Belen** Avrupa'dan döndükten sonra da onunla temaslarına devam eylemiştir. Sanık Tıp Fakültesini bitirip te Hastahanede Staj görürken 1938 yılında karnından ameliyat olup hastahaneye yatan **Sebati** ile de bu münasebetle tanışmış ve sonra **Münür**'le **Sebati**'nin birbirlerile tanıştığını bir münasebetle anlıyarak **Sebati** ile münasebetini artırmıştır. Sanık Frengi mücadelesinde stajyer iken **Sebati**'den birer ikişer lira para aldığını ve Akhisar'da para kazanmaya başlayınca bir mektubun içine yirmi lira koyup göndermek suretile **Sebati**'ye olan borcunu ödemeğe çalıştığını söylemiştir. İstanbul'dan ayrıldıktan sonra da birkaç defa **Münür**'e bir defa **Sebati**'ye mektup yazdığını ve her halde Akhisar'daki ev adresini **Münür Belen**'e yazmış olduğunu ve bu adrese *Günün meseleleri* bülteninden iki tane gelmiş olduğunu ve bunları okuyup ehemmiyet vermiyerek attığını bildirmiştir. Sanık hazırlık tahkikatı sırasında **Münür**'le konuşurken (memleketimizdeki içtimaî nizamın tanzimi çareleri üzerinde konuştuklarını ve bu hususta fikirlerini birbirlerine söylediklerini) anlatmıştır.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 353-356), **Sebati Selimoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 86-93), **Münür Belen**'in (duruşma zabtı sahife 108-111) duruşmadaki ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikattaki ifadeleri, ehli vukufun rapor ve beyanı (duruşma zabtı sahife 368-369), evinde çıkan bültenler ve kitaplar. (duruşma zabtı sahife 356) duruşmadan edinilen vicdanî kanaat.

Sanık duruşmada; on seneden beri **Münür Belen**'le ahbaplığım vardır. **Sebati**'yi de tanırım. Ailesini muayene ettirdim. **Sebati**'den arada sırada borç para alırdım. Akhisar'dan mektup içinde yirmi lira gönderdim. Bu borcuma mahsubendir. **Münür** ve **Sebati** Akhisar'daki adresimi bilirler. Bana gelen bültenlerin kimden geldiğini bilmiyorum. Ben okumağı severim. Okuduğum eserlerde tefrik

yapmam. Ben komünist değilim, Akhisar'da çıkan komünistlikle alâkam yoktur demektedir. Sanığın hususî vaziyeti tetkik edildikte; Evinde bülten çıkmış, bu bültenleri **Reşat Fuat**'ın gönderdiği Vukuf ehli **Emin Güven**'in raporu ve şifahi beyanı ile anlaşılmış ise de sanığın bülten gönderenlerle aynı fikirde olduğunu isbat eden delil elde edilememiştir. Sanığın adresini **Reşat**'a verenin **Münir Belen** olmayıp **Sebati Selimoğlu** olduğu anlaşılmış ve sanık ele geçen mektubu arasında **Sebati**'yle yirmi lira göndermiş ise de bunun aidat olduğu kesin olarak anlaşılamamıştır. Çünkü sanığın yirmi lira aidat verecek kadar fedakârlık yapacağına mahkemece kanaat hâsıl edilememiştir. Sanığın evinde zuhur eden bültenler İstanbul'dan posta ile gönderildiğine göre kendisinin diliyerek, istiyerek bültenleri getirttiğine ve mealini benimsediğine dair delil bulunamamıştır.

İddia makamı sanığın suçunu sabit görmeyerek beraatini istemiştir. Mahkeme de sanığın suçunu sabit görememiş olmakla beraatine.

Ankara'daki Komünist Partisine giren kişiler

43- **Hikmet Elin**: 1319 yılında Bursa'da doğmuştur. Ve Rüştiye'den çıkmıştır. Birçok yerlerde posta memurluğu yapmıştır. Şimdi ise Ankara'da P.T.T. İşletme Genel Müdürlüğü'nde Şube Müdür Muavinliği'nde bulunmaktadır. Komünistliği okuyarak öğrendiğini söylemiştir. Ankara'da muhitinde rastladığı ve düşüncelerini kendininkine uygun bulduğu kişilere açılmıştır. Bunlar arasında **Tevfik Dilmen, Güngör Karel, Acar Uzgider, Burhan Okyalaz** da vardır. Ankara'da Paket Postanesinde memur olarak çalışan kardeşi **İrfan Elin**'e de kitaplar vererek okutmak ve sözlerle telkinlerde bulunmak suretile komünistliği aşılamağa çalışmıştır. Posta idaresinde çalışan komünist düşünceli arkadaşlarından olan **Burhan Okyalaz**'ın delâletile **Zeki Baştımar**'la ve yine onun vasıtasile Sıkıyö-

netim komutanlığınca Zile havalisinde oturmağa memur edilen sabıkalı Komünist **Halil Yalçınkaya** ile 1941 yılında İstanbul'da tanışmıştır. **Halil Yalçınkaya** da sanığı **Reşat Fuat**'ın oturduğu Şişli'deki evine götürerek yekdiğerile tanıştırmıştır. **Reşat Fuat**; sanığı önce Komünizmin en ziyade tatbikatı hakkında aydınlatmış ve onun bütün sorularına cevap vermiş ve onun da kendisile bir fikirde olduğunu onlayınca ona; (*Partimiz şimdilik faaaliyette değildir. Bizler muhitimizde ve tanıdığımız şahıslar arasında komünizmin iyi olduğunu anlatarak onların fikirleri üzerinde işleyerek Partimize sempatizan yetiştireceğiz. Aynı zamanda Müttefikler harbini vesile yaparak Almanlar aleyhinde ve Faşizmin fenalığı hakkında propagandalar yaparak müttefiklerin galip gelmesini temenni edeceğiz.*) demiş ve vakti gelince muhabere etmek için daire adresini almış ve ona da kendi ikametgâh adresini vermiştir. Ayrıca Ankara'da "***Zeki Baştımar**'la tanış ve onunla temasa geç*" diye söylemiştir.

Baraner'in son sözlerine karşı sanık "***Burhan Okyalaz** delâletile Ankara'da **Zeki Baştımar**'ı tanıdığını*" söylemiştir. Bunun üzerine Baraner "*onunla sık sık konuş, istifade edersin?*" demiştir. Sanık İstanbul'dan Ankara'ya dönünce **Baraner**'in talimatı gereğince hareket eylemiş ve İstanbul'daki konuşmalarına dair arkadaşı **Tevfik Dilmen**'e bilgi vermiş ve **Baştımar**'la kitaplar üzerinde konuşmalar yaparak komünistlik ve bilhassa bunun tatbikatına ait bilgisini ilerletmeye çalışmıştır.

Tevfik Dilmen'i Ankara'da P.T.T. kursunda tanımış ve onun da kendi fikrinde olduğunu tesbit eylemiş ve onun delâletile **Ziya Nur Erün, Güngör Karel** ve **Acar Uzgider**'i tanımıştır. **Reşat Fuat Baraner**, bültenleri neşre karar verince sanığın vazife adresine imzasız bir mektup yazmış ve bunda (*Neşriyatın başlamak üzere olduğunu ve bunlardan kendisine de gönderileceğini ve fakat vazife adresi yerine başka münasip bir gizli adresin bildirilmesini*) yazmıştır. Sanık, bu mektubu alınca Paket postanesindeki kardeşi **İrfan**

Elin'le konuşarak orada odacı olarak çalışan (**Emine Aytaç**) adresini tertipleyip **Reşat Fuat**'a bildirmiş ve buna karşı da **Reşat Fuat** (Kasap **Yakup Eligür** elile **Macide Çetin**) adresini tertipleyip sanığa göndermiş ve böylece iki sanık gizlice muhabere etmeye koyulmuşlar ve sanık bu adresle dört mektup aldığını söylemiştir.

Reşat Fuat önce sanığa (*Partinin görüşleri ve dilekleri*) bültenini göndermiş o da bunu kendisi okuyarak, sanığın hazırlık ve ilk tahkikatta dediklerine göre doğruca **Baştımar**'ın evine giderek ona göstermiş, o da bunu okuyarak tereddüdü mucip yerler hakkında sanığa izahlar yapmış ve en son olarak *bu bülteni teksir edersin, aslını getirip bana iade edersin, bir tane kardeşine ve bir tane de **Acar**'a verirsin* demiş olduğunu ve sanık aldığı talimata göre hareket eylediğini söylemiş ve fakat **Acar**'ın bülteni kabul etmediğini sözlerine ilâve eylemiştir.

Günün meseleleri başlığı altında gelen 1, 2, 3 sayılı bültenleri de fasıla ile aldıkça yine **Zeki Baştımar**'la temasa edip ondan aldığı direktife göre hareket eylemiştir.

Reşat Fuat, İstanbul'dan Yedek Subay okulundaki **Fehmi Kurucu** ve **Salih Ezer**'in adreslerini gönderince sanık, yine gidip **Zeki Baştımar**'la temas eylemiş ve onunla görüştüğü gibi, onlarla kardeşi **İrfan Elin** ve **Ziya Nur Erün** delâletlerile İstanbul'dan verilen parolalar gereğince temas eylediği ve **Fehmi Kurucu**'nun sonradan adının **Mustafa Arhavi** olduğunu öğrendiği bir arkadaşı olduğunu da öğrenince birlikte hücre kurmalarını tertiplemiş ve onların muhitlerinde taraftar toplamalarını söylediğini ve bu kişilere bültenlerden ya vermiş veya kardeşi **İrfan Elin** veya **Ziya Nur Erün** delâletlerile verdirmiş ve bu hücredekilerden bazılarına ve şahit **Salih Ezer**'e Bültenler ve Türkiye Komünist Partisi taktiğinin değiştiği hakkında izahlarda bulunduğunu bildirmiştir.

Güngör Karel; Ankara'dan Seyhan'a gidince oradaki teşkilâta bağlanması için İstanbul'a bilgi vermiştir. Bültenler gelmeye başlayınca Balıkesir'de ikinci ordu karargâhında Yd. P. Üsteğmen olarak

vazife gören **Tevfik Dilmen**'e mektup yazmış ve ondan ev adresini de istemiş ve o da hem ev ve hem de daire adresini bir mektupla sanığa bildirmiş ise de onun ev adresine posta ile bülten göndermeyi mahzurlu görmüştür denilmektedir.

Delilleri; sanığın duruşma zabıtnamesinin (28-31), **Reşat Fuat**'ın aynı zabıtnamenin (21-25), **Zeki Baştımar**'ın (43-47), **İrfan Elin**'in (26-27), **Tevfik Dilmen**'in (31-33), **Ziya Nur Erün**'ün (36-38), **Fehmi Kurucu**'nun (35-36)'ncı sahifelerinde mazbut ifadelerile **Acar Uzgider**'in keza duruşmadaki ifadesi. Ve bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikattaki ve yüzleştirmelerdeki ifadeleri ve **Salih Ezer**'in duruşma zabıtnamesinin (287-290) sahifesinde mazbut ifadesi ile **Güngör Karel**'in aynı duruşma zabıtnamesinin (335-336) sahifesindeki şahadeti, sanığın evinin aranmasında çıkan komünizmi ilgilendiren yasak ve serbest kitaplar, sanığın dairesinin aranmasında **Tevfik Dilmen**'e hitap eden mektup, **F. Aybarak** imzalı mektup ve Kasap **Yakup** elile **Macide Çetin** adresi ve bültenler ve Partinin görüşleri ve diğer mektuplar (duruşma zabtı 272) ve duruşmadan edinilen kanaat.

Sanık duruşmada; Eski komünist **Halil Yalçınkaya** beni **Reşat Fuat**'la tanıştırdı. **Reşat Fuat**, fikirlerimi öğrendikten sonra Partinin, şimdi neşriyatı yoktur. Serbest eserlerle kendinizi yetiştiriniz. Dedi ve adres aldı. Tanıştığım **Tevfik Dilmen** de benim fikrimde idi. **Ziya**'yı iyi arkadaş diye bana tanıttı. Bültenleri gönderenin **Reşat Fuat** olduğunu anlamıştım. Benden gizli adres istendi. **Emine Aytaç** adresini verdim.

Fehmi'ye partinin görüşlerini vermek istedim, gördüm diyerek almadı, **Ziya**'yı yetişmiş gördüm, **Ziya**'ya bülten verdim, **Fehmi**'ye okut dedim, **Salih Ezer**'e de görüşleri verdim. **Zeki Baştımar**'la beni **Burhan** tanıştırdı. Kendisile konuşur, görüşürdüm. Kendisine bülten vermedim. Evine gideceğim akşamları, kardeşime telefon etmiş olabilirim. Yalnız toplanacağız dememişimdir. İlk tah-

kikatta ifademi hazırlıkta olduğu için tazyik altında kalacağım korkusu ile aynen verdim ise de şimdi kabul etmiyorum. Demektedir. (Duruşma zabıtnamesi sahife 28-31).

Sanık duruşmadaki ifadesinden; **Reşat Fuat**'tan direktif aldığını, verdiği adrese **Reşat Fuat** tarafından bültenler gönderildiği, bunları **Ziya Nur Erün**'e verdiği, bültenlerden **Acar**'a ve **Fehmi**'ye vermek istediği halde istemedikleri, **Tevfik Dilmen**'e bülten göndermek için adresini istediği, mevcut kitaplarını okutarak kardeşi **İrfan Elin**'i yetiştirmeye gayret ettiği çok açıkca anlaşılmakta ve suçu sabit görülmektedir.

Sanık müdafaasında; duruşmadaki ifadeleri tekrarlarken daha tedbirli cümleler kullanmaktadır. **Zeki Baştımar**'ın bu işlerle alâkası yoktur. Var, şeklindeki ifadelerim tazyik neticesidir. Demekte ve karısına kocası komünist diye iş verilmediğini ileri sürerek bu, Demokrasi midir? diye tenkit eylemektedir. Ve devamla; **Ziya** ile **Fehmi**'nin eski komünist olduklarını ve onları kendisinin yetiştirmediğini, bunların bülten verilmek için İstanbul'dan tanıtıldığını, bunlara bülten verilmenin T.C.K.'nun 141/1 maddesine giremez, 161'inci madde de tatbik edilemez. Biz, Türkiye komünistleri temiz bir alınla karşınızda sorguya çekilmekteyiz. Beraatimi, yahut T.C.K. 141/3 maddesine göre tecziye ve verilecek cezanın da tecilini isterim demektedir.

Sanığın dediği gibi **Ziya** ile **Fehmi**'yi yetiştirmediğine bunlara bülten verilmesini temin zımmında İstanbul'dan bildirdiklerine mahkemece de kanaat getirilmiştir. T.C.K.'nun 161'inci maddesinin kendisine tatbik edilemiyeceği müdafaası da yerinde görülmüştür. Yalnız, bülten vermekle partinin genişletilmesini temin için yani partinin sevk ve idaresini yapmış olduğu arkadaşlarında olduğu gibi kanaatine varılarak T.C.K. 141/3. maddesinin tatbiki hakkındaki müdafaanın doğru olmadığı kabul edilmiştir.

Sanığın suçlarına ilişen kanun maddelerine gelince:

Reşat Fuat tarafından yeniden gizli faaliyete geçirilen Türkiye komünist partisinin Ankara teşkilâtını idare etmesi suçuna ilişen kanun maddesi T.C.K. 141'inci maddesinin birinci fıkrasına uyar görülmüştür. Zaten yukarıda izah edildiği üzere sanığın bu suçu irtikâp eylediği hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerinden sarfınazar duruşmadaki itiraflarından dahi açıkca anlaşılmaktadır.

Sanığın fiiline uyan T.C.K. 141/1. maddesi gereğince **Reşat Fuat** bölümünde işaret edilen arttırıcı sebebler sanık hakkında da aynen kabul edilerek takdiren (iki sene altı ay süre ile ağır hapsine). **Fehmi, Ziya, Salih** gibi askerî şahıslara bülten verdiğinden As. C.K. 148'nci maddesinin B fıkrası yoluyla cezasının yarısı arttırılarak (Üç sene üç ay) süre ile ağır hapsine, müdafaasının son kısmında bile mensubiyetini itirafdan çekinmediği partisinin İstanbul'dan Ankara'ya kol atmasını ve Ankara'da bu partinin faaliyetinin ve mensuplarının genişletilmesine yardım etmek üzere çalışması, bültenler dağıtması, **Reşat Fuat** bölümünde izah edildiği üzere bu suçu T.C.K. 161'inci maddesine uymayıp 142'nci maddeye uyar olduğundan mezkûr madde gereğince yine **Reşat Fuat** kısmında gösterilen arttırıcı sebeb bunda da aynen kabul edilerek takdiren (sekiz ay süre ile hapsine), yukarıki madde de gösterildiği üzere yine 148'nci maddenin B fıkrası yolu ile yarısı arttırılarak cem'an 12 ay süre ile hapsine ve sanığın suçu birden ziyade olması ve bir cinsten bulunmaması hasebile T.C.K. 70'nci maddesi gereğince hafif ceza olan 12 ayın yarısı bulunan altı ayın, ağır ceza olan (üç sene üç ay)'ın üzerine eklenerek neticeten (Üç sene dokuz ay süre ile ağır hapis) cezasile cezalandırılmasına ve aynı kanunun 31'inci maddesi gereğince giydiği hüküm kadar kamu hizmetlerinden mahrumiyetine ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin onuncu fıkrası gereğince (3800 kuruş) harç alınmasına ve Askeri Usul K. 277'nci maddesi gereğince mevkuf kaldığı müddetin mahkûmiyet müddetinden mahsubuna;

44- **İrfan Elin:** 1328 yılında Bursa'da doğmuştur. **Hikmet Elin**'in küçük kardeşidir. İlk okuldan mezundur. Kardeşinin delâletile ve imtihanla Posta idaresine memur olmuştur. Şimdi Ankara Paket Postanesinde memurdur. Komünistliği **Tevfik Dilmen** ile ağabeyisi **Hikmet**'ten öğrendiğini söylemiştir. **Tevfik Dilmen** delâletile **Ziya Nur Erün**'le ve kardeşi delâletile de **Fehmi Kurucu** ve **Salih Ezer**'le tanışmıştır. Ağabeyisinin teklif ve telkini ile dairesindeki **Emine Aytaç** adresini tertiplediğini ve bu adrese gelen üç, dört mektubu ona verdiğini ve bu mektupları verdiği günler Ağabeyisinin dairesinden telefon ederek "*Akşam **Zeki Baştımar**'a gideceğim, beni bekleme*" dediğini ve çünkü her akşam Ağabeyisi daireden çıkıp paket postahanesine gelip birlikte evlerine doğru Samanpazarı semtine yürüdüklerini bildirmiştir. Sanık Ankara'daki teşkilât vesaire için **Hikmet Elin**'in görüştüğünü kendisine söylemiş olduğunu söylemiş ve hazırlık tahkikatı sırasında "*Ankara komünist partisi teşkilâtının başında **Zeki Baştımar** vardır. Ağabeyim bu teşkilâtta ikinci kademedir. Bu kişiyi yakalayın ve sorguya çekin, esaslı bilgiler ondadır*" demiştir diye gösterilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabıtnamesinin 26-27), **Hikmet Elin**'in (28-31), **Ziya Nur Erün**'ün (37-38), **Fehmi Kurucu**'nun (35-36), **Tevfik Dilmen**'in (31-33)'ncü sahifelerinde mazbut ifadeleri ile, bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikattaki ve yüzleştirmelerdeki ifadedeleri, **Salih Ezer**'in şahadeti (duruşma zabtı sahife 287-290) ve duruşmadan edinilen kanaat.

Sanık duruşmada; komünistliği ilk defa ağabeyisinden işittiğini, **Tevfik Dilmen**'in kendisine telkinatta bulunduğunu, bültenleri Ağabeyisinin teksir ettiğini, kendisine de okumak için verdiğini, komünist kitapları da verip okuttuğunu, ağabeyisinin isteği üzerine odacı **Emine Aytaç** adresine gelen mektupları alıp ağabeyisine götürdüğünü, ağabeyisinin bazı geceler **Zeki Baştımar**'ın evine gittiğini, **Zeki**'nin Ankara teşkilâtının başı olduğunu, **Fehmi** ile **Zi-**

ya'nın propaganda yapmağa memur olduklarını söylemektedir. (Duruşma zabıtnamesi sahife 26-27).

Sanığın suç vaziyeti tetkik edildikte; her ne kadar hazırlık tahkikatından beri suçu üzerine almasına ve ağabeyisi aleyhinde de beyanda bulunmasına rağmen sanığın suçu olduğuna mahkemece vicdani kanaat getirilememiştir. Çünkü kendisi çok ileri derecede tüberküloz'dur. Vücudu çok zayıf olduğundan ve duruşmadaki hallerinden ruhan da hasta olduğu anlaşılmıştır. Fazla olarak partiye samimi olarak girmiş ve komünistliği benimsemiş olsa böyle suçu kabul eder şekilde konuşmasına imkân görülememektedir.

Zaten iddia makamı da esas hakkındaki mütaleasında çok kuvvetli gerekçe ile sanığın suçu olmadığını görüyor ve ağabeyisine itaat eylemekten başka birşey yapmadığını da tebarüz ettirerek beraatini istemiştir.

Yargıçlar kurulu da sanığın itiraflarına suçu olduğuna kanaat getirememiş ağabeyisine olan bağlılığı yüzünden anlamayarak, benimsemiyerek bu işe karışmış bulunduğunu kabul eylemiş olmakla istek üzerine Beraatine;

45- **Zeki Baştımar**: Sürmene'nin Baştımar köyünde 1321 yılında doğmuştur. Trabzon öğretmen okulunun son sınıfında yurdumuzu terkle pasaportsuz Rusya'ya gitmiş, Moskova'da ŞarkÜniversitesi'ni bitirmiş, Türkiye'ye yine pasaportsuz olarak girmiş, İstanbul'da **Reşat Fuat**'ın eski eşi ile görüşmesi yüzünden ve komünist teşkilâtına girdiği düşüncesile tevkif edilmiş sonra suçsuz olduğu anlaşılarak tahliye edilmiş, bundan sonra Türkiye'de iş bulamayınca Yunanistan, Romanya, Çekoslovakya'ya gitmiş, oralarda da hayatını kazanamadığından yine Türkiye'ye dönmüş ve komünistlik akidelerine dair herhangi bir propaganda ve faaliyette bulunmayacağını Türkiye Cumhuriyet Halk Partisine bildirmiş ve bunun üzerine Başvekâlet Murakaba heyeti kütüphane memurluğuna tayin edilmiştir.

Sanık, **Saadet Baraner**, **Hikmet Elin** ve **Reşat Baraner**'in ifadelerine göre **Hikmet Elin** bölümünde yazılı olduğu gibi **Hikmet**

Elin'le temasa geçmiş ve ona komünizm ve takbikatına dair bilgiler vermiş ve **Reşat Fuat** tarafından İstanbul'dan gönderilen mektuptaki Kasap **Yakup Eligür** elile **Macide Çetin** gizli adresini ondan almıştır.

Sanık, *partinin dilekleri ve görüşleri* ve *günün meseleleri* bültenleri gizli **Emine Aytaç** adresi ile **Hikmet Elin**'e gelince onunla görüşmüş ve **Hikmet**'in anlamadığı hususları ona izah eylemiştir. *Partinin dilekleri ve görüşleri* bültenini okuduktan sonra izinle İstanbul'a giderek **Reşat Fuat**'ın asker kaçağı olarak saklandığı ve gündüz bile oturulan yerde insan olduğu ve daktilo ile yazı yazıldığı hususları saklanmak için radyo çalınan ve yalnız birkaç kişinin girebildiği ikametgâhına gitmiş ve onunla görüşmüş ve bir gece de orada kalmıştır. Komünistliğe ait bütün faaliyeti sırasında **Hikmet Elin** sanıkla müşavere etmişlerdir.

Saadet Baraner, hazırlık tahkikatı ifadesi alınırken (önce sanığın eşi ile buluşup konuştuğunu ve bir gece Kadıköyündeki evlerinde kaldığını hazırlık tahkikatı sırasında önce sakladığı halde aradan birkaç saat geçtikten sonra tekrar bu tahkikatı yapan hâkime müracaat eyleyerek "*Ben, önce **Zeki Baştımar**'ın eşimle saklı olduğu yerde konuştuğunu inkâr etmiştim. Fakat şimdi düşünerek bu inkârın doğru olmadığını anladım. Tekrar ifademi alırsanız size doğrusunu anlatacağım*" demiş ve ikinci defa alınan ifadesinde **Zeki Baştımar** ve eşinin buluşmasını anlatmıştır.

Sanık bütün tahkikat safhalarında yukarıdaki sözlerden **Hikmet Elin**'le tanışıp edebiyat konuları üzerinde konuştuğunu ve İstanbul'a gittiği zaman eski arkadaşı olmak münasebetile **Saadet Baraner**'den aldığı adresle **Reşat Fuat**'ın saklı olduğu yere gidip **Reşat** ve **Saadet Baraner**'le ev sahiplerinin ve doktor **Fuad**'ın huzurunda konuştuğunu ve bir gece orada kalmış olduğunu söylemiştir. **Hikmet Elin**, hazırlık tahkikatı, yüzleştirme ve ilk tahkikatta **Zeki Baştımar**'ın kendisile birlik olan faaliyetini kabul eylediği halde duruşmada bunları red eylemiştir.

İrfan Elin bölümünde anlatıldığı gibi bu kişi bütün tahkikat safhalarında Ağabeyisinin, **Zeki Baştımar**'la olan münasebetlerinin (kendisinin istidlâllerle çıkardığı bazı kısımlar hariç olmak üzere) esaslı noktalarını aynı şekilde **Hikmet Elin**'den duyduğunu söylemiştir. **Saadet Baraner** ise yukarıda yazılan ve **Zeki Baştımar**'ı ilgilendiren beyanını duruşmada da teyid eylemiştir.

Yukarıdaki izahlara göre, **Hikmet Elin**'in hazırlık tahkikatı sırasında **Zeki Baştımar**'a ait olarak söylediklerinden **İrfan Elin, Saadet Baraner** ve sanığın söyledikleri ile teyid ettiklerini kabul eylemek lâzım gelmektedir. Denilmektedir.

Delilleri; kendisinin duruşma zabıtnamesinin (43-47), **Hikmet Elin**'in (28-31), **İrfan Elin**'in (26-27), **Reşat Fuat**'ın (21-25), **Saadet Baraner**'in (49-59) duruşmadaki ifadeleri, bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikat ve yüzleştirmelerdeki ifadeleri, âmme şahidi **Neriman Gökper**'in duruşma zabıtnamesinin (313-314), **Mutena Gökper**'in (314-316), müdafaa şahidi Doktor **Fuat**'ın (330) yeminli şahadetleri, Başvekâlet murakaba heyeti reisliğinin duruşma sırasında mahkemece sorulan suallere verdiği cevap ve duruşmadan edinilen kanaat.

Sanık duruşmada; Gazeteci **Esat Ömer**'in teşvikile Rusya'ya gittim. Moskova'da Sosyoloji Fakültesinde dört sene okudum. İstanbul'da **Reşat Fuat**'ın ecnebi karısı ile konuşurken görüldüğümden tevkif edildim. İş aramak için Balkanları dolaştım. Dönüp bugünkü vazifeme başladım. *Yeni Edebiyat* gazetesine yazı yazdığımdan **Suad**'ı tanırım. Tolstoy'nun harp ve sulh eserini resmen **Nâzım Hikmet**'le birlikte tercüme ettiğimizden onunla görüşmeye giderken **Reşat Fuat**'la görüşmüştüm. **Burhan, Hikmet**'i bana tanıttı. **Hikmet**'in ve kardeşinin aleyhime matuf ifadeleri doğru değildir. Demektedir. (duruşma zabtı sahife 44-47).

Sanık müdafaasında; **Hikmet**'le tanışma ve münasebet şekillerini izah etmekte, hazırlık tahkikatında kendisine matuf sözlerinin

tazyik karşısında söylenmiş sözler olduğunu ve **Hikmet**'in İstanbul'la re'sen temasta bulunduğunu, bültenlerin **Hikmet**'in şahsına geldiğini tebarüz ettirmekte ve kardeşinin, ağabeyisini kurtarmak için Ankara teşkilâtının başı Ağabeyisi olmayıp benim olduğumu söylemesinin mümkün bulunduğunu beyan eylemektedir.

Reşat Fuat'ı, Bursa'ya giderken ziyaret etmesi hususunun da parti ve teşkilâtla münasebeti olmadığını söylemekte ve **Neriman**'ın şahadetini tahlil ederek çürütmeye çalışmaktadır.

İddia makamı; sanığı mahkemeye T.C.K.'nun 141'inci maddesinin birinci fıkrası ve 161'inci maddelerile vermiş iken esas hakkındaki mütaleasında yalnız 141'inci maddenin üçüncü fıkrası ile cezalandırılmasını ve verilecek cezanın tecil edilmesini istemektedir.

Sanığın suç vaziyeti tetkik edildikte; sanığın hazırlık tahkikatından beri verdiği ifadelerinde duruşma sırasındaki sözlerile aykırılık arzetmemesi, sözlerinde samimi olduğu, müdafaasının da duruşmadan edinilen kanaate nazaran yerinde bulunduğunu göstermektedir. Zaten sanığın suçlu olduğuna delâlet eden cihet, aleyhindeki sözleri bile kendisini töhmete düşürecek kudrette görülemeyen hasta sanık **İrfan Elin**'in ifadesi ve kendi suçunu hafifletmeye medar olur ümidile sarfedilmiş ve hazırlıkta tazyik karşısında söylediği ifadeleri duruşmada kabul etmeyen **Hikmet Elin**'in ifadeleridir. Mahkeme bu her iki ifadeyi malûl görmüş ve başkaca aleyhe delile de rastlanamamış olduğundan ve sanığın bu işe karışmış olmasının sırf Rusya'da Şark Üniversitesinde dört sene okumuş ve komünizmi kavramış olmasının malûm bulunmasından ileri geldiği anlaşılmıştır. Sanığın senelerden beri çalıştığı Başvekâlet Denetleme Kurulu Başkanlığının cevabında da gösterildiği üzere sanığın şüpheli bir hali bulunmaması mahkemenin kanaatini kuvvetlendiren dellillerdendir.

Bu itibarla suçu görülemediğinden sanığın, İddia makamının talebinin reddiyle Beraatine;

46- **Acar Uzgider**: Romanya'nın Gagavuz Türklerindendir. Romanya'da lise ve Türkiye'de Yüksek Ziraat tahsil etmiştir. Şimdi Ziraat Enstitüsü'nde asistandır. Ziraat Enstitüsü'nde iken **Tevfik Dilmen**'le tanışmıştır. **Tevfik Dilmen**; onun muhacir olmasından ve dil bilmemesinden faydalanarak ve daha önce aynı yerden gelen **Güngör Karel**'i de kullanarak ona komünist propaganda yapmağa çalışmıştır. **Tevfik Dilmen** delâletile **Hikmet Elin**'le tanışmıştır. **Hikmet Elin** de **Acar**'la komünistlik konusu üzerinde konuşmalar yapmıştır.

Fakat, Türkiye komünist partisi kurulup neşriyata başlayınca **Acar** mesleğine aşkını ve işin ciddi safhaya girdiğini düşünerek **Hikmet**'in verdiği bülteni almamıştır. **Hikmet**'in, hazırlık tahkikatı sırasında **Acar**'a teksir edilmiş bültenden bir tane verdim. O da (bunların benim yanımda kalması doğru değildir. Ben sizdenim, okuyalım kâfidir.) dediği bildirilmektedir.

Deliller; **Acar Uzgider**'in duruşmada mazbut ifadeleri ile sanıklardan **Tevfik Dilmen**'in duruşma zabtının (31-33), **Hikmet Elin**'in (28-38) duruşmadaki ifadeleri, bu kişilerin hazırlık, ilk tahkikat ve yüzleştirmelerdeki ifadeleri ve duruşmadan edinilen kanaat.

Sanık; duruşmada, Ziraat Fakültesi'nde talebe iken tanıdığım **Tevfik Dilmen** bana telkinatta bulunmuş değildir. Posta kursunu bitirip giderken istasyonda bana **Hikmet Elin**'i tanıttı. **Hikmet** ile komünistliğe ait birşey konuşmadım. Bana bülten verilmesi benim almak istemeyişim yalandır. Hemşehrim **Karel**'in, **Tevfik** bize komünistlik telkinatı yapardı sözünü kabul etmiyorum demektedir.

Sanığın hukukî vaziyeti incelendikte; sanığın suç delili yalnız **Hikmet Elin**'in hazırlık tahkikatı ifadesidir. Fakat, **Hikmet** bu ifadeyi ilk tahkikatta ve duruşmada cerh etmiştir. Sanık da dava mevzuu ile alâkası olmadığını her üç tahkikat da şiddetle beyan ve suçu red eylemiştir. Kendisinin duruşma sırasındaki vaziyetleri ve müdafaa şekilleri, sözlerinin samimiyetine mahkemeyi inandırmış

iddia makamı da esas hakkındaki mütaleasında sanığın beraatini istemiş bulunduğundan suçu görülemeyen sanığın Beraatine;

47- **Fehmi Kurucu:** 1337 yılında İstanbul'da doğmuştur. Darüşşafaka'da ve Yüksek Ticaret okullarında tahsil eylemiştir. Yüksek Ticaret okulundaki tahsilini terk ettiğinden ötürü Yedek Subay okulunun hazırlık kıtasına ve oradan da Yedek Subay olmak üzere Yedek Subay okuluna gönderilmiştir. Komünistlikten sabıkalı **Nihat Balyoz**'un arkadaşlarından amucası **Hulusi Kurucu** ölmeden evvel onun tesiri altında kalmış ve komünistlik akidelerini benimsemiştir. Sanık, Yüksek Ticaret okuluna giderken çalışmak zorunda kalmış, iş bulması için amucasının arkadaşı **Nihat Balyoz**'a başvurmuş, **Balyoz**'da onu **David Nae** ile tanıştırmış ve ona bağlamıştır.

Nihat Balyoz ve **David** sanığın komünistlik konularındaki bilgisini arttırmağa çalışmışlardır. İstanbul'da komünist partisi kurulduktan sonra sanık daha ticaret okulunda iken **Aram Pehlivanyan**'la tanıştırılarak üniversite içinde propaganda yaptırılması düşünülmüş ve bu maksatla **David** tarafından, sanıkla **Aram** yekdiğerine tanıştırılmış ise de sanık asker olacağından ve **Aram** da üniversitenin tatil bulunduğunu ileri sürerek **David**'in teklifini kabul etmemişlerdir. **Fehmi Kurucu** Menemen'deki hazırlık kıtasında iken komünist temayüller taşıdığını hissedince **Mustafa Arhavi**'ye komünistlik propagandası yapmış ve onu yetiştirdiğine kani olduktan sonra İstanbul'da **David**'le tanıştırmıştır. Bu sıralarda **David,** sanığı Ankara'daki teşkilâtla tanıştırmak üzere **Fehmi**'den yedek subaydaki adresini istemiş ve fakat sanık daha yedek subaya iltihak etmediğinden istenen bu adresi verememiştir. Sanık, yedek subaya iltihak edip İstanbul'a izinli dönünce **David**'e bu okuldaki adresini vermiş, o da bu adresi **Sebati** delâletile **Reşat Fuat**'a vermiş. **Reşat** da **Hikmet Elin**'e yazarak Ankara'daki teşkilâtla temasını sağlamıştır. SanıkAnkara'ya dönünce **Hikmet Elin** ve **İrfan Elin** bölümünde yazılı olduğu üzere **Nihat** veya **David** parolasile **Ziya**

Nur delâletile **İrfan** ve **Hikmet Elin**'le tanışmıştır. Sanık **Hikmet Elin**'le konuşurken yedek subayda komünist bir arkadaşı daha olduğunu söylemiş ve fakat bunun adını vermemiş ve **Hikmet Elin**'in talimatile önce **Ziya Nur Erün** ile **Mustafa Arhavi**'yi birbirine tanıştırmış ve sonra da yedek subayda kendisi kâtip olmak üzere **Mustafa Arhavi** ve **Ziya Nur Erün**'den katımlı bir komünist hücresi kurmuş ve sonucu **Hikmet Elin**'e bildirmiştir.

Sanığa **Hikmet Elin** önce *partinin görüşleri ve dilekleri* adlı bülteni vermek istemiş, o bunu İstanbul'da okuduğunu ileri sürerek almamış ve fakat hücre arkadaşlarına bu bültendeki fikirleri Gençlik Parkı'nda anlatmıştır. *Günün meseleleri* bültenlerini Ankara teşkilâtından almış okumuş ve **Mustafa Arhavi**'ye de bunları okutmuştur. **Hikmet**'in verdiği direktifle ve **Ziya Nur Erün** delâletile sanık **Salih Ezer**'le tanışmış ve ona (*Biz okulda üç kişilik bir hücre kurduk, seninle dört olacağız, sen de bana bağlı olacaksın, beraberce çalışırız*) dediği gösterilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 34-36), **Ziya Nur Erün**'ün (duruşma zabtı sahife 37-38), **Hikmet Elin**'in (duruşma zabtı sahife 28-31), **İrfan Elin**'in (duruşma zabtı sahife 26-27), **David Nae**'nin (duruşma zabtı sahife 102-105), **NihatBalyoz**'un (duruşma zabtı sahife 155-159), **Mustafa Arhavi**'nin (duruşma zabtı sahife 40) duruşmadaki ifadeleri bu kişilerin hazırlık, ilk tahkikat ve yüzleşmelerdeki ifadeleri şahit **Salih Ezer**'in yeminli şahadeti (duruşma zabtı sahife 287-290), **Sebahattin Onbaşı**'nın şahadeti (duruşma zabtı sahife 334) dolabı arandıkta elde edilen kitap ve mecmualar (duruşma zabtı sahife 260-285) ve muhabere kâğıtları ve not defterleri (duruşma zabtı sahife 268), **Tevfik Dilmen**'in cezaevindeki direktifleri (duruşma zabtı sahife 270) ve duruşmadan edinilen vicdani kanaat.

Sanık duruşmada; komünistliği amucam **Hulusi**'den öğrendim. Amucam vasıtasile **Nihat Balyoz**'u tanıdım. Kendisile komünizme

dair konuşmalar yaptım. Bana **David**'i tanıttı, **David** de aynı fikirde idi. **Aram** ile bana Üniversite muhitinde Antifaşist ceryanı hazırlayınız dedi. Aram bu söze itiraz etti. Benim **David**'le temasım daimidir. Beni Ankara'ya **David** tanıttı. **Ziya** eliyle **Hikmet**'ten bülten aldım. Hücre yoktur. Ben şahsen **Hikmet**'e bağlıyım. **Tevfik Dilmen** cezaevinde arkadaşlara parti, hücre, aidat yok vesaire gibi sözler söyledi. Bunları hücre arkadaşım **Hasan** yazıyordu. Yetiştiremediklerini ben söylüyordum. **Salih Ezer**'i **Ziya** tanıttı. Bir evde toplanacaktık, olmadı, demektedir.

Sanık müdafaasında; **David**'in yanında çırak iken bana ırkçılarla Beşinci kolcular birleştiler diyordu. Hollanda'nın içinden çöktüğünü görmüştük, AlmanlarBalkanlara inince ırkçılarla mücadeleye girişitim. Bunu iyi iş olarak yaptım, kanaatindeyim. Ben kimseye bülten vermedim. **Arhavi**'nin hazırlıktaki benden bülten aldığı iddiası tazyika müstenit bana partinin görüşlerini vermek istemiş de ben okudum diye almak istemeyişim, şeklindeki **Hikmet Elin**'in ifadesi de doğru değildir. Bu da tazyika müstenittir. Ben görüşleri görmedim. Ve böyle birşey söylemedim. Yedek subayda hücre kurmak yoktur. Ben ve **Ziya** ayrı ayrı **Hikmet**'e bağlıyız. Ben hücre kâtibi olsaydım **Hikmet**'le **Ziya**'nın değil benim temasım lâzımdı. Ben partiye mensubum. Fakat komünist değilim. Antifaşistim. Demektedir.

Sanığın partiye mensubiyeti kendi ikrarı ve **Ziya**'nın getirdiği ve **Hikmet**'in gönderdiği bülteni alıp okuması ve şahit **Salih Ezer**'le bir arkadaş evinde toplanmağa karar vermiş bulunması ile anlaşılmaktadır.

İddia makamı sanığın evvelce 141/1 madde ile mahkemeye sevketmişken sonradan sanığın partide sevk ve idare mahiyetinde faaliyeti olmadığına inanarak 141/3 ve 161'inci maddelerle cezalandırılmasını istemektedir.

Sanığın hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerini inkâr etmesi **Tevfik Dilmen**'in cezaevindeki direktifinden mülhem olduğu kanaatine varılmıştır.

Sanığın yukarıya kısaca çıkarılan duruşma ifadesile müdafaası iddia makamının son talebini haklı gösterdiğinden ve mahkemece de bu kanaate varıldığından senelerden beri benimsemiş olduğu, fikir sahiplerini sinesine toplamağa çalışmaya başlamış olan, partiye girmek suçu varit olduğuna vicdani kanaat getirilmiştir. Çünkü sanık ben ve **Ziya** ayrı ayrı **Hikmet**'e bağlıyız, Almanlar Balkanlara inince ırkçılarla mücadeye geçtim. Bunu iyi iş olarak yaptım, kanaatindeyim. Demekte komünistliği Amucam **Hulusi**'den öğrendim, **Nihat Balyoz**'u tanıdım, kendisile komünizme dair konuşmalar yaptım, **David**'le temasım daimidir, diye ilâve eylemektedir.

Sanığın suçuna ilişen Türk ceza kanununun 141'inci maddesinin 3'ncü fıkrasına dayanarak istek vechile (6) ay süre ile hapsine Kendisinin ve arkadaşlarının asker olması ve Yedek Subay okulunda hücre kurulması yüzünden askerî ceza kanunun 148'inci maddesinin (B) fıkrası yolu ile yarı cezası eklenerek cem'an (9) ay süre ile hapsine.

Sanığın **Mustafa Arhavi**'ye ve bilhassa yeminli şahit Onbaşı **Salih Ezer**'e telkinatta bulunması ve **Salih Ezer**'e karşı biz mektepte toplanamayız, demesi üzerine kendisini yakalatmak isteyen **Salih Ezer**'in benim bir arkadaşımın evi var, orada toplanalım, demesini kabul etmesi **Hikmet**'ten aldığı bülteni arkadaşlarına vermesi sanığın ikinci suçunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu suça ilişen kanun maddesi savcının gösterdiği Türk ceza kanununun 161'inci maddesi olmayıp **Reşat Fuat** bölümünde gösterildiği üzere 142'nci maddesi olarak kabul edilmekle mezkûr maddeye dayanılarak (6) ay süre ile hapsine keza bu suçu askerler arasında ve yedek subay okulu içinde yapması yüzünden 148'nci maddenin (B) fıkrası yolu ile cezanın yarısı arttırılarak cem'an (9) ay süre ile hapsine.

Sanığın birden ziyade olan suçları bir cinsten olduğundan Türk ceza kanununun 69'ncu maddesi gereğince içtimai kaidesi tatbik ve birinci ceza ağır kabul edilerek ikinci ceza olan (9) ayın üçte ikisi

ağır kabul edilen birinci (9) ayın üzerine eklenerek neticeten (15) ay süre ile hapsine.

48- **Ziya Nur Erün**: 1338 yılında Erzurum'da doğmuştur. Liseyi bitirdikten sonra Dil, Tarih-Coğrafya Fakülesine girmiş ise de fazla kalamıyarak mali durumu dolayısile İstanbul'daki yatılı teknik okuluna girmiştir. Bu okulu da terkettiğinden Yedek subaya gönderilmiştir. Sanık 1941 yılında Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesinde öğrenci iken P.T.T. kursunda bulunan **Mehmet Oben** adlı bir telgraf memuru delâletile bu kurs öğrencilerinden **Tevfik Dilmen**'le tanışmıştır. **Tevfik Dilmen** tarafından sanığa komünistlik propagandası yapılmıştır. **Tevfik Dilmen** kursu bitirip Balıkesir'e dönerken sanığı **Hikmet Elin**'le tanıştırmış ve ona bağlamıştır.

Sanık Yedek subay okuluna geldikten sonra da **İrfan** ve **Hikmet Elin**'le temasını devam ettirmiştir. **Hikmet Elin** vasıtasile **Fehmi Kurucu, Mustafa Arhavi** ve **Salih Onbaşı** ile tanışmış ve **Fehmi Kurucu** bölümünde yazıldığı gibi **Fehmi**'nin kurduğu Yedek subaydaki komünist hücresine yemin ederek girmiştir. **Hikmet Elin**'den bülten alarak okumuş ve **Fehmi Kurucu**'ya da okuması ve **Mustafa Arhavi**'ye de okutması için bunları vermiştir. **Hikmet**'ten aldığı 2 sayılı bülteni Yedek subayda okuduktan sonra yatak koğuşunda üst üste karyolaları asılı kendi ceketinin cebine koymak isterken yanlışlıkla arkadaşı **Necdet**'in cebine bu bültenle babasının bir Milletvekiline yazdığı mektubu ve Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesindeki solcu öğrenciler hakkında müfettişler tarafından tahkikat yapılırken sorulan sualleri ve bu suallerin sorulduğunu söyleyen öğrencilerin adreslerini havi çizgili kâğıdı da bırakmıştır. **Necdet**'in cebinde bulduğu bu kağıtları Yedek subay okulu müdürüne vermesi ve tahkikata girişilmesi üzerine dahi sanık herşeyi hâdiseye elkonduğu gece sabaha kadar saklamış ve sabahın altısına doğru, ben artık hakikatı söyleyeceğim, diyerek bütün olup bitenleri anlatmağa başlamıştır. Sanığın bu ifşaatı sonunda dava konusu olan komünist partisi faaliyeti ortaya çıkarılmıştır; denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 37-38), **Fehmi Kurucu**'nun (duruşma zabtı sahife 34-36), **Hikmet Elin**'in (duruşma zabtı sahife 28-31), **İrfan Elin**'in (duruşma zabtı sahife 26-27), **Mustafa Arhavi**'nin (duruşma zabtı sahife 40) duruşmadaki ifadeleri bu kişilerin hazırlık, ilk tahkikat ve yüzleşmelerdeki ifadeleri.

Yeminli şahit **Salih Ezer**'in (duruşma zabtı sahife 287-290) ve **Sabahattin Onbaşı**'nın (duruşma zabtı sahife 334) şahadetleri, üzeri arandıkta **İrfan Elin**'in **Ziya** arkadaşa diye yazılmış fotoğrafı. Sanığın cezaevinde iken babasına yazdığı mektupta komünistlerin arkasını bırakmadığını bildiren ve elde edilen mektup (duruşma zabtı sahife 331) cezaevi ile mahkeme arasında cezaevi otobüsü içinde bazı arkadaşlarile komünist marşı söylemesi (duruşma zabtı sahife 339-345) cezaevinden **Tevfik Dilmen**'in sanıklara verdiği direktif (duruşma zabtı sahife 270) ve duruşmadan edinilen vicdanî kanaat.

Sanık duruşmada komünistliği öğrenmiş ve benimsemiş bir şahsım, bana **Tevfik Dilmen**'i **Mehmet Oben** tanıttı. Kendisini kültürlü görünce bilmediğim ve anlamadığım bahisleri sormağa başladım. **Tevfik** kurstan ayrılırken bana **Hikmet**'i ve **İrfan**'ı tanıttı. **Hikmet**'e de **Tevfik**'e sorduğum gibi sualler sormuş tatminkâr cevaplar almıştım. **Hikmet** bana neşriyatın başlayacağını söylüyordu. **Salih** ve **Fehmi**'nin adreslerini **İrfan**'dan aldım. Bunlarla görüştüm. Bana **Hikmet** bir bülten verdi, mektepte hücre kurmadık, ben yetişmiş bir komünistim. Komünistliğin Türkiye'yi refaha kavuşturacağına inanıyorum, demektedir.

Sanık müdafaasında; duruşmada söylediklerini kaçamaklı kelimelerle ifade ve izah etmekte ve hazırlık tahkikatı ile ilk tahkikat ifadelerinin doğru olmadığını ileri sürmektedir. Ben ve **Fehmi Hikmet**'e ayrı ayrı bağlıyız, aramızda hücre yoktur, **Mustafa Arhavi** komünist değildir, demekte ve Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesinde sağcı ve solcu öğrencilerin kavgaları da Solculara Müfettişler tarafından sorulan suallerin nelerden ibaret olduğunu **Mustafa Arha-**

vi'ye tahkik ettirmesinden hususi bir maksat olmadığını müdafaatan bildirmekte ise de sanığın **Tevfik Dilmen**'in cezaevindeki direktiflerine uyarak hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerini inkâra kalkıştığı anlaşılmaktadır. Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesindeki hâdiseyi tahkik ettirmesinin dediği gibi kasde makrun olmadığına mahkeme vicdanî kanaat hâsıl edememiştir. Eğer sanık komünist bir kişi olmasaydı belki tesadüfen olmuştur, derdik. Fakat okuyarak yetişmiş bir komünist olduğunu söyleyen bir adamın bu tahkikâtı tesadüfe bağlanması kabul edilemez.

Gençlik parkında **Fehmi**'nin partinin görüşlerini izah etmediğini iddiaya kalkışması **Fehmi**'nin avukatlığını yapmak lüzumunu duyduğuna kanaat getirilmiştir.

Sanık faaliyetinin Antifaşist faaliyet olduğunu söyleyerek komünist faaliyeti olmadığından 141/1'inci madde ile cezalandırılmasına imkan yoktur, demektedir. Halbuki yetişmiş komünistlerin kendi faaliyetlerini antifaşist faaliyet tabirile izah etmekte olduklarını kendileri kadar mahkeme de öğrenmiştir. Kanunun faşist kanunu oluşu müdafaası da bu iddiayı dermeyan eden arkadaşları bölümünde izah edildiği üzere varit değildir.

Sanık müdafaasında ırkçılık almış yürümüş, Türk ırkından gelmeyen okurlara subaylık hakkı verilmiyordu. Saraçoğlu hükümeti bu gibi hatalı icraatla ortada görünmekte, Beşinci Kol ve faşistleri müdafaa eylemektedir. Diyor ki bu da sanığın ifadesinde söylediği üzere fakirlikle büyüdüğü için çok bedbin ve cemiyete küskün olduğunu ve herşeyi kıskandığını ifade eylemektedir.

Hele Saraçoğlu'nun Erzurum'a tetkik seyahatinde Hasankale'ye geldiği zaman halkın şikâyetlerini dinlemediğini, halka hakaret ettiğini iddiaya kalkışması ruhundaki kötü görüş ve inanışları isbat ettiği gibi suçunun ne düşünceler altında işlendiğini de göstermektedir. Zaten sanık duruşmada ve müdafaada birkaç defa yetişmiş komünist olduğunu itiraf etmektedir.

Savcı makamı ilk ve son isteklerinde sanığın yalnız partiye girmekten ve millî menfaatlere aykırı faaliyette bulunmaktan cezalandırılmasını istemektedir. Mahkeme de sanığın itirafında olduğu üzere partiye mensubiyetini ve **Hikmet**'ten bülten alıp **Fehmi**'ye verdiğini kabul eylemektedir.

Sanığın hareketlerine uyan kanun maddesine gelince; **Reşat Fuat** tarafından gizlice yeniden faaliyete geçirilmiş olan partiye girdiği ve hayatta gördüğü sıkıntılar tesirile okuduğu eserlerle kendisini yitiştirmiş ve olgunlaşmış bir komünist haline getirdiği şahsî ikrarı ile sabit olmasından ötürü istek veçhile Türk ceza kanununun 141'inci maddesinin 3'ncü fıkrası gereğince (6) ay süre ile hapsine Sanığı asker oluşu ve Yedek subayda faaliyette bulunması hasebile askeri ceza kanununun 148'nci maddesinin (B) fıkrası gereğince cezanın yarısı eklenerek cem'an (9) ay süre ile hapsine.

Sanığın **Hikmet** elinden aldığ bültenleri **Fehmi Kurucu**'ya getirmesi ve **Hikmet**'le daima kendisinin temas eylemesi hareketine uyan kanun maddesi savcının istediği gibi Türk ceza kanununun 161'inci maddesi olmayıp **Reşat Fuat** bölümünde söylendiği üzere propaganda mahiyetinde olduğundan aynı kanunun 142'nci maddesi olduğu kabul edilmiş ve o madde gereğince sanığın (6) ay süre ile hapsine. Bu propaganda fiilini askerî şahıslara ve Yedek subay okulu içinde yaptığı anlaşıldığından askerî ceza kanununun 148'inci maddesinin (B) fıkrası gereğince keza yarı cezası eklenerek cem'an (9) ay hapsine.

Sanığın birden ziyade olan suçları bir cinsten olduğundan Türk ceza kanununun 69'uncu maddesi gereğince birinci ceza ağır kabul edilerek ikinci dokuz ay cezanın üçte ikisinin zammile neticeten (15) ay süre ile hapsine.

Sanığın doğum yılı 1338 olması ve nüfus kâğıdında doğum ayı ve günü yazılı bulunmaması hasebile sene ortası doğduğu kabul edileceğine göre suçun çıktığı 12 Şubat 1944 tarihinde henüz 21 ya-

şını bitirmemiş olmakla Türk ceza kanunun 56'ncı maddesine göre cezasının altıda biri indirilerek neticeten (12 ay 15 gün) süre ile hapsine.

49- **Mustafa Arhavi**: 1333 yılında Sırbistan'ın Tikveş kasabasında doğmuştur. Hüviyet kâğıdında doğum yeri Üsküp olarak yazılmıştır. Türkiye'ye geldikten sonra İstanbul'da liseyi bitirmiş iaşe bürosuna memur olarak girmiştir. Orada çalışırken asker edilerek Menemen hazırlık kıtasına gönderilmiştir. Menemen'de askerlik yaparken **Fehmi Kurucu** tarafından kendisinin komünist fikirli olduğu hissedilerek komünist fikirler aşılanmış ve sempatizan durumuna sokulduktan sonra İstanbul'da **David Nae** ile tanıştırılmıştır. Sanık Ankara'daki Yedek subay okuluna sanık **Fehmi** ile geldikten sonra **Fehmi** tarafından **Hikmet Elin**'e arkasından tanıtılmış ve **Hikmet Elin**'in talimatı ile de **Ziya Nur Erün**'le de tanıştırılmıştır. **Fehmi Kurucu** kâtip olduğu halde kurulan yedek subaydaki komünist hücresine girmiş, **Fehmi**'den aldığı bülteni okuyarak iade eylemiş, **Ziya Nur Erün**'ü **Hikmet Elin**'den aldığı talimat gereğince sanığın Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesinde müfettişler tarafından solcu talebelere sorulan sualleri öğrenmesi lüzumu bildirilmiş, o da bu fakültede öğrenci **Asım Akşar** ve **Nabi Dinçer**'den soruları anlayarak ve bir kağıta yazarak ve bu öğrencilerin adresini de aynı kâğıtta göstererek **Ziya Nur Erün**'e vermiştir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 40), **Fehmi Kurucu**'nun (duruşma zabtı sahife 34-36), **Ziya Nur Erün**'ün (duruşma zabtı sahife 37-38) duruşmadaki ifadeleri bu kişilerin hazırlık, ilk tahkikat ve yüzleşmelerdeki ifadeleri şahit **Salih Ezer**'in (duruşma zabtı sahife 287-290), **Sabahattin Onbaşı**'nın ve **Nabi Dinçer**'in (duruşma zabtı sahife 334), **Asım Akşar** (duruşma zabtı sahife 335) yeminli şahadetleri, **Ziya Nur**'un kâğıtları arasında çıkan ve ehli vukuf raporiyle kendisinin yazısı olduğu anlaşılan Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde solculara sorulan sualleri ve adresleri muhtevi kâğıt ve duruşmadan edinilen vicdanî kanaat.

Sanık duruşmada; ben komünist değilim, memleketim olan Yugoslavya'yı Almanlar işgal ettiğinden ve Ruslar kurtaracağından Rusları severim. Hazırlık kıtasından tanıdığım **Fehmi** beni **David**'e tanıttı. Mektepten ve hattâ İstanbul'dan tanıdığım **Ziya** bana birgün Dil Fakültesinde talebe arasında kavga olmuş, müfettişler ne sualler sormuş dedi. Arkadaşım **Asım Akşar**'a sordum. **Nabi**'ye sor dedi. Orada idi, sordum. Fakültede sağcı ve solcu talebe arasında kavga olmuş; müfettişler geldiler bazı sualler sordular, dedi ve aklında kalanları söyledi. Ben de unutmamak için yazdım, demektedir. Sanık müdafaasında; **Fehmi** ile arkadaşlığım kısadır. Ailem Almanlar'dan fenalık gördüğünden Almanları sevmem **Fehmi** ile antifaşist mevzular üzerinde konuşmalarım vardı, hücreye girmedim. Bu sözü hazırlıkta tazyik altında söyledim. Dil Fakültesinden bir arkadaştan öğrendiğim bazı şeyler kasda makrun değildir. İstediği malûmatı **Ziya**'ya verdim, altındaki adresleri arkadaşlar bana kitap vereceklerinden yazmıştım, demekte ve gördüğü tazyikin şekillerinden bahseylemektedir.

Mahkemece sanığın hukukî durumu incelendikte; kendisinin komünist olduğuna, hücreye girdiğine delâlet edecek bir delil bulamamıştır. **Fehmi** ile **Ziya** tanıştıkları zaman **Arhavi**'yi antifaşist olarak göstermişlerdir. Sanık hakkında bir şüphe de **Ziya**'nın arzusu üzerine sanığın dil fakültesinde sağcı talebelerle solcu talebelerin münakaşaları üzerine müfettişlerin solcu talebeye sordukları sualleri öğrenip **Ziya**'ya bildirmesidir. Bu cihet iddia makamının düşündüğü gibi kasda makrun olabileceği gibi sanığın müdafaasında ileri sürdüğü şekilde bir kasda tâbi olmayabilir. **Ziya**'nın fikrini kavramadan ona yardım etmiş bulunabilir.

Sanığın komünizm lehinde konuşması dediği gibi Almanlar'dan gördüğü fenalıklardan ileri gelebilir. Mahkeme sanığın bu cihetlere matuf müdafaalarını yerinde görmüş ve suçlu olduğunu gösteren başka deliller de bulunamamış olduğundan iddia makamının isteğinin reddiyle sanığın beraatine.

50- Yedek Üsteğmen **Tevfik Dilmen**: 1332 yılında Bursa'da doğmuştur. Liseyi bitirdikten sonra Yüksek Ziraat Enstitüsüne girmiş ve fakat sıhhi durumu dolayısile burayı bitiremeden ayrılmış ve posta memuru olmuştur. Ankara'da açılan P.T.T. kursuna iştirak eylemiştir. Balıkesir'de posta memurluğu yaparken ikinci defa yedek olarak askerliğe alınmış. Balıkesir'de 2. orduda ödevini yaparken yakalanmıştır. Daha Ziraat Enstitüsü talebesi iken sosyalizm, komünizm düşüncelere merak etmiş, bu hususta etüdler yapmış ve bu fikirleri benimsemiştir. Gagauz Türklerinden olup Ziraat Enstitüsünde okuyan Romanya'dan gelmiş **Güngör Karel**, **Acar Uzgider**'e komünistlik fikirlerini aşılamağa çalışmıştır. 1941 yılında Ankara'ya P.T.T. kursuna geldiği vakit **Ziya Nur** bölümünde anlaşıldığı gibi **Ziya Nur**'la tanışmış, ona da komünistlik propagandası yapmış ve onu sempatizan durumuna soktuktan sonra **İrfan Elin** ve **Hikmet Elin**'le tanışmıştır. Ankara'daki kursu bitirip ayrılırken **Ziya Nur Erün**'ü **Hikmet Elin**'e bağlamış ve yine **Hikmet Elin**'le eski arkadaşları **Güngör Karel** ve **Acar Uzgider**'i tanıştırmıştır. **Hikmet Elin** bölümünde yazılı olduğu üzere **Hikmet Elin** sanığa İstanbul'da **Reşat Fuat**'la temaslarını ve görüştüklerini yani bu parti işlerini bildirmiş ve neşriyat göndermek üzere adresini istemiştir. Sanık Üsteğmen olarak orduya girdikten sonra bu işlerle ilgisini kesmemiş ve **Hikmet Elin**'e yazdığı 31 Ocak 1944 günlü mektubunda İstanbuldakilerle teması olduğundan bahisle bilgiler istemiş ve neşriyat gönderebilmek için hem daire ve hem de ev adresini yazmıştır. Fakat **Hikmet Elin** her iki adresi de tehlikeli gördüğünden ötürü Partinin bu neşriyatından göndermemiştir.

Sanık tarafından **Hikmet Elin**'e yazılan ve onun dolabında çıkan yukarıda günü yazılı mektup yüzünden **Hikmet Elin**'e sorulup alınan cevaplara göre **Dilmen**'in ordu içerisinde Üsteğmen olarak vazife görürken de komünistlikle ilgisini kesmediği ve hattâ 2. ordudan gizli kâğıtları Genelkurmay Başkanlığına getirmek üzere

Ankara'ya geldiği vakit **Hikmet Elin**'in bu yoldaki faaliyetini bildiği halde yine onunla temas eylemekten kaçınmamıştır. Ve hele sanık askerî cezaevinde uzun zaman kapalı kaldığı günlerde eski faaliyetinden geri kalmamış, cezaevindeki odasından diğer suçlulara (*vereceğiniz ifadelerde hâkimlere parti yoktur, hücre yoktur, aidat yoktur, yalnız muhtaç arkadaşlara borç para verdik, hazırlıktaki ifadeleri korkarak söyledik, arkadaşlar arasında toplanarak günün meselelerini görüştük*) deyin gibi talimat vermiş ve komünist mevkufların bu şekildeki müdafaalarda bulunmaları partinin müdafaası olacağını sözlerine eklemiştir. Sanığın verdiği talimat bazı sanıklar tarafından yazılmış ve bu da arama sonunda elde edilmiş, duruşma sırasında ikame olunmuştur. Sanığın cezaevindeki direktifleri de onun eski ve tehlikeli bir komünist olduğunu meydana çıkarmakta bulunmuştur, denilmektedir.

Delilleri; kendisinin (duruşma zabtı sahife 31-33), **Fehmi Kurucu**'nun (duruşma zabtı sahife 34-36), **Ziya Nur Erün**'ün (duruşma zabtı sahife 37-38), **Hikmet Elin**'in (duruşma zabtı sahife 28-31), **İrfan Elin**'in (duruşma zabtı sahife 26-27) ve **Acar Uzgider**'in ifadeleri. Bu kişilerin hazırlık, ilk tahkikat ve yüzleşmelerdeki ifadeleri, şahit **Güngör Karel**'in (duruşma zabtı sahife 336) şahadeti, **Hikmet Elin**'de bulunan sanığın mektubu (duruşma zabtı sahife 262-264), sanığın evinin ve üstünün aranmasında elde edilen yasak ve serbest kitaplar, mecmualar vesaire (duruşma zabtı sahife 262) sanığın askerî cezaevinde diğer suçlulara hâkimler sorarsa hücre yok, aidat yok gibi inkârlarda bulunmanın parti müdafaası olduğunu söylemeleri hakkındaki direktifleri (duruşma zabtı sahife 270-271) ve duruşmadan edinilen vicdanî kanaat.

Sanığın duruşmadaki ifadesi Ankara'da kursta iken **Hikmet** ve **İrfan Elin**'le tanıştım. Arkadaşım **Mehmet Oben** bana **Ziya**'yı tanıttı. Kendisinin solcu fikirler taşıdığını konuşmalarımda anlamıştım. Aynı zamanda Türkçü fikirleri olduğundan itimat ederek açıla-

mamıştım. Ben tetebbuyu çok severim. **Hikmet** bana kültürlü kişilerin bir cemiyet teşkilinden bahsetti. Kanunî mesağ [izin, y.n.] yok dedim. İstanbul'da kültür sahibi kimseler de benim fikrimdeler, demişti. İstanbul'dan döndükten sonra **Hikmet**'e verdiğim cevapta siz İstanbul'u yakından takip edebiliyorsunuz demiştim, demekte ve ceza evindeki direktifleri arkadaşların suallerine cevap olduğunu söylemektedir.

Sanık müdafaasında ifadelerini tevile kalkışmaktadır. **Acar** ve **Güngör Karel**'le komünistlik mevzuu üzerinde konuştuğumu hatırlayamıyorum, belki konuşmuşumdur. **Hikmet Elin**'le mânen anlaşabiliyorduk. Kendisile muhaberem vardı. Birkaç defa borç almıştım. **İrfan**'la komünizm mevzuu üzerinde konuştuğumu hatırlayamıyorum; ağabeyisi ile konuşurken yanımızda bulunmuş olabilir, demek suretile sanık fikrî temayülünün nasıl olduğunu kendisi gibi düşünen şahıslarla ne şekilde konuştuğunu göstermektedir.

Sanığın **Ziya Nur** ile antifaşist mevzular üzerinde konuştum, bana bazı sualler sorar ben cevap verirdim. Bunlar telkinat sayılamaz. **Acar**'a, **Güngör Karel**'e komünist propagandası yaptığımı hatırlayamıyorum. Bu hususta **Karel**'in ifadesini kabul etmiyorum demesi zayıf bir müdafaadır. Kendisi bile hatırlayamıyorum tâbirini kullanmakta ve **Karel**'in dikkatini çekecek şekilde şahsî düşmanlığı olduğunu isbat edecek delillerden bahsetmemektedir. O halde şahit **Karel**'in ifadesini Mahkeme kabul eylemekte, **Karel**'e ve **Acar**'a ve hattâ kendi ifadesile sabit olan **Ziya**'ya telkinatta bulunduğu Mahkemece kabul edilmiş bulunmaktadır.

Sanık müdafaasının biraz daha aşağısında **Ziya**'ya telkinat yapmadığını tekrar ileri sürerken ben **Ziya** ile komünizm hakkında konuştum, kendisine serbest satılan kitaplardan bahsediyordum, demesi de suçunu itiraf mahiyetinde kabul edilmektedir.

Sanık delil olarak ikame edilen **Hikmet**'e yazdığı mektubun yazılış şeklini tevile uğraşırken de **Hikmet** vatanın ve milletin yükselmesini isteyen adamların elele vermelerini söylüyordu. Kanunlar

buna müsaade etmiyor dedim. **Hikmet** bana bu fikrin yalnız kendisinin değil, İstanbul'da bazı büyüklerin de fikri demesi üzerine İstanbul'da komünistleri tanıdığını anlamıştım. Mektubumdaki siz İstanbul'u yakından takip ediyorsunuz sözlerimi bu maksatla yazdım, demekte, temas ettiği şahsın yani Hükümetin büyük komünistlerle münasebette olduğunu bildiğini itiraf eylemektedir.

Sanık cezaevindeki direktiflerini tevil ederken de ben maddenin unsurlarını söyledim, parti, hücre ve aidattan bahsetmedim demekte ve bu yolda akıl vermiş olsam bile bu bir propaganda olur mu ve bu beni partiye sokar mı? diye ilâve eylemektedir. Evet ceza evindeki akıl öğretiş sanığı partiye sokmaz ve propaganda mahiyetini belki ifade etmez fakat sanığın partisine olan bağlılığını ve arkadaşlarının kurtulmalarını şiddetle istediğini gösterir. Zira söylediğim şekilde müdafaa yaparsanız hem kendinizi ve hem de partiyi müdafaa etmiş olursunuz demiştir.

Sanık bana komünizme merak eylemiş etüd etmiş diyorlar. Evet ben serbest kitapların cümlesini okudum. Bu komünizmi benimsemek değildir. Her vatandaş fikir hürriyetine sahiptir. Politikadan mahrum cemiyet kötü cemiyettir. Mekteplerde sosyoloji, sosyalizm okunuyor. İlim, en büyük mürşit değil midir? Bu fikirleri benimsemiş bile olsam suç mudur? Bilmenin suç olduğuna inanamıyorum, diyerek mugalâta yapmaktadır. Duruşma sırasında meydana çıkmıştır ki komünistler birisini yetiştirmek istedikleri zaman komünizm hakkındaki yazıları, eserleri okumayı tavsiye ediyorlar. Netekim **Ziya Nur** ve **Ali Tokuç** gibi komünistler duruşmada açıkça biz okuyarak komünizmi öğrendik ve benimsedik diyorlar. Sanık da bunu itiraf ettiğine göre başka delile lüzum kalmadan komünizmi hazmettiği ve bu yolda yukarıda gösterildiği üzere faaliyette bulunduğu anlaşılır. Zaten mahkeme bu hususta tam bir vicdani kanaat hâsıl etmiştir. Sanık evinde çıkan ve komünizmi ilgilendiren yasak kitapları ve broşürleri de izah ederken yüzlerce kitap arasından 26

kitap almaları üç broşür bulmaları benim komünist olduğumu ifade etmez diyorsa da kitapların yasak kitaplardan olduğunu söylemiyor. Sanık eğer ilmî mahiyette komünizmi tetkik etmek isteyen bir şahıs ise o halde ilmî eserler -ki cümlesi serbest eserlerdir- onları alıp okusaydı. Onların hepsini okuduğunu iddia ediyorsa o kadarla iktifa etseydi. Kötü maksatlarla yazılmış ve ilmî mahiyeti haiz bulunmayan yasak eserleri okumaya ihtiyaç duymazdı.

Sanık tekrar **Ziya** ve **Karel**'in kendilerine telkinatta bulunduğuna dair olan ifadelerine temas ediyor ve bunları kabul etmediğini söylüyor. Halbuki kuru kuruya (kabul etmiyorum, onların ifadeleri doğru değildir) demek şahitlerin ifadelerini red ve cerhe kâfi gelmez. Gerekçe göstermek, delil ortaya koymak lâzımdır.

Hikmet beni faal komünist görebilir, fakat bu beni komünist yapmaz. Demekte ise de bu kendisi hakkında diğer delillere ilâveten bir fikir verebilir. Ben bülten almadığım için partiye girmiş olmam, şeklinde de müdafaada bulunuyor ki bu da kuru bir müdafaadır. Partiye girmek için muhakkak bülten almağa lüzum yoktur. Kendisinin adresinin istenmesi ve kendisinin hem daire ve hem ev adresini göndermesi bülten gönderilmeğe matuftur. Fakat vakit kalıp kendisine bülten göndermek imkânı bulunamamıştır. Zaten sanığın bülten okumasına da ihtiyacı yoktur. Mahkeme bu ciheti de böylece kabul eylemektedir.

Hülâsa; sanığın müdafaasını mahkeme varit görmemekte ve suçlu olduğuna kanaat getirmiş bulunmaktadır.

Sanığın suçlarına ilişen kanun maddelerine gelince; savcı makamı gerek iddianamede ve gerekse esas hakkındaki mütaleasında 141/3 ile cezalandırılmasını ve 148/B ile arttırılmasını istemektedir.

Sanığın komünist fikirli olması, Ankara teşkilâtının başı olan **Hikmet Elin**'le temasta olmasının sabit bulunması ve neşriyattan kendisine gönderilmesini temin için hem ev, hem de daire adresini göndermesi ve fakat **Reşat Fuat**'ın **Hikmet Elin**'le muhaberesi ya-

bancı bir adres yolu ile olduğundan bunu düşünen **Hikmet**'in, **Dilmen**'in iki adresine de bülten göndermeği tehlikeli bulduğu cihetle yollamadığı, hülâsa yukardan beri izah edilen sebeplere binaen sanığın Parti mensubu olduğuna ve zaten bu keyfiyet sanığın değil hazırlık ve ilk tahkikattaki hattâ duruşmasındaki ifadesinden ve müdafaasından bile anlaşılmaktadır.

Sanığın bu şekilde sabit görülen suçuna ilişen kanun maddesi Türk ceza kanununun 141'inci maddesinin 3'üncü fıkrası olmakla istek veçhile cezaevinde suçlulara akıl öğreterek suçlarını inkâr etmesine sebebiyet vermesi tahkikat seyrini değiştirmeğe muvaffak olması mahkemece arttırıcı sebep olarak kabul edildiğinden takdiren (1 sene) süre ile hapsine. Kendisi Yedek Üsteğmen olmakla beraber askerî şahıslara komünistlik propagandası yaptığını, askerî şahıslar ve askeri fabrika işçileri arasında teşkilât kurduğuna mahkemece delil elde edilemediğinden askerî ceza kanununun 148'inci maddesinin (B) fıkrasının tatbikine lüzum olmadığına adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin 7'nci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

Karabük'teki Komünist Teşkilâtı

943 yılını 944 yılına bağlayan yılbaşı gecesi eğlenmek maksadile bir kısım arkadaşlar sanık **Zihni Turgay**'ın evinde toplanmışlar. Bu toplantının **Zihni**'nin nutku ile gayesi değişmiş, komünizm hücresi kurmak şeklini almıştır. Bu toplantıya **Zihni Turgay, Ziya Türe, Ahmet Özok, Mustafa Mete Konuk, Mustafa Özmen, Ertuğrul İstanbullu, Şevket Ertekin, Hakkı Morçöl** ile muhbir **Beşir Hazinedar, Hüsnü Ergen** ve **Hüseyin Ürgen** iştirak etmişlerdir.

Bunlardan **Ertekin, İstanbullu, Özok, Ergen** askerlik ödevini yapan kişilerdir.

Zihni Turgay'ın tasarladığı amacın yerine gelebilmesi için idare kurulu seçmek gerektiği ileri sürülmüş ve bu kurula başkan ola-

rak **Beşir**, aza olarak ta **Zihni**, **Ahmet**, **Ziya** ve **Hüsnü** seçilmişlerdir. Kurulun aldığı kararlar; üyelerin izinsiz cemiyetten ayrılamıyacağı, aidat verileceği, komünist propagandası yapılacağı, gayri memnunların çoğaltılacağı, fabrikadaki makina aksamının tahrip edileceğidir.

Bundan iki-üç gün sonra tekrar toplanılmış, bu sefer yalnız İdare Kurulu toplanmıştır. Bu toplantıda **Ahmet Özok** İstanbul'a malûmat verilmesini ileri sürmüş, **Zihni** ise henüz faaliyetimiz yok, sonra temasa geçeriz, demiştir. Zaten kendisinin İstanbul'la temasta olduğunu da ilâve eylemiştir.

Üçüncü toplantı yine İdare Kurulu tarafından dört beş gün sonra olmuştur. Bu toplantıda cemiyete girecekler hakkında yine **Ahmet** ile **Zihni** arasında münakaşa olmuş ve Başkan **Beşir** toplantıya son vermek mecburiyetinde kalmıştır.

Dördüncü toplantı iki buçuk ay kadar sonra olmuştur. Bu sırada **Ahmet Özok** İstanbul'da **Avni Güner**'e kapalı şekilde bir mektup yazmış ve biz burada bir ticarethane açtık, idare edemedik, bu işlerden anlar bize bir adam gönderin, demiştir. **Avni** evvelce **Ahmed**'i Karabük'ten İstanbul'a gidişince **Nihat Balyoz**'a göndermiş ve fikrini eskiden beri kavramış olduğundan mektubun mânasını anlamıştır. **Avni** aldığı mektubu evvelâ **Nihat Balyoz**'a göstermiş, o da **David**'e yollamış ve **Ahmet**'e yakında **Tokatlı Süleyman** kalfa gönderilecektir, diye cevap yazılması kararlaştırılmış ve bu yolda mektup yazılmış ise de sonradan bu adamın gönderilemeyeceği tekrar bildirilmiştir.

Bu sırada **Zihni**, **Beşir** ile yeniden temasa geçmiş, İstanbul'dan bu işlerden anlar bir adamın geleceğini bildirerek toplantı teklifinde bulunmuştur. Bunun üzerine **Zihni Turgay**, **Ertuğrul İstanbullu**, **Şevket Ertekin**, **Mustafa Osmanoğlu**, üç muhbir tekrar toplanmışlardır. Bu toplantıda yeniden seçim yapılarak Başkanlığa **Zihni Turgay**, üyeliğe de **Şevket Ertekin** ve üç muhbir yani **Beşir**, **Hüs-**

nü ve **Hüseyin** seçilmişlerdir. Bu toplantıda da evvelki kararlar yenilenmekle beraber fabrikada hırsızlığın artırılması, istihsalin azaltılması karar altına alınmıştır.

Mart ayının birinci haftası sonunda yapılan toplantıya da **Ertuğrul, Şevket, Mete Konuk, Sami, İbrahim, Yakup** ve muhbirler gelmişlerdir. Yeni üyeler geldiğinden **Zihni** geçen celselerde alınan kararlardan izahat vermiş, **Mete Konuk** İstanbul'a gideceğinden kitap aldırılması istenilmiş para toplanmış; **Zihni** parayı **Mete**'ye verirken **Avni Güner**'e hitap eden bir de mektup vermiştir.

Beş-altı gün sonra bir toplantı daha yapılmış. Buna da **Zihni, Şevket, Ertuğrul, Halit** ve üç muhbir iştirak etmişlerdir. Bunda **Şevket** cemiyete gireceklerin ihbarda bulunamaması için birer suç yaparak mes'ul vaziyette kalmasını istemiş ve bu istek kabul edilmiştir.

İki gün sonra **Beşir**'in odasında bir toplantı daha yapılmış buna da **Zihni, Şevket, Ertuğrul, Halit** ve üç muhbir iştirak etmişlerdir. Başkan **Zihni** bu toplantıda takip ediliyoruz, aidat toplamaktan şimdilik vazgeçiyorum, demiştir. Tahribat için yeniden kararlar alınmış ve şahısların neler tahrip edecekleri tesbit edilmiştir.

Karar harici yapılan bu toplantıda **Mustafa Osmanoğlu** kendisine verilen vazifeyi yani planya tezgâhını kırdığını söylemiştir.

Son defa yine **Beşir**'in odasında toplanılmış, **Şevket** komünistliğe ait bir şiir okumuş, **Zihni** de Enternasyonal marşını söylemiş ve yapılan suçüstü yakalama vaki olmuştur. Yakalananlar **Zihni, Şevket, Ahmet, Ertuğrul, Halit** ve üç muhbirdir.

Karabük toplantılarının böylece vuku bulduğu gösterilmektedir.

Delilleri; **Zihni Turgay**'ın (duruşma zabtı sahife 61-65), **Ahmet Özok**'un (duruşma zabtı sahife 70-71), **Şevket Ertekin**'in (duruşma zabtı sahife 67-69), **Ertuğrul İstanbullu**'nun (duruşma zabtı sahife 73), **Ziya Türe**'nin (duruşma zabtı sahife 67), **Mustafa Metekonuk**'un (duruşma zabtı sahife 75-77), **Mustafa Osmanoğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 72-73), **Mustafa Özmen**'in (duruşma

zabtı sahife 83), **Hakkı Morçöl**'ün (duruşma zabtı sahife 78), **Sami Memiş**'in (duruşma zabtı sahife 82), **Yakup Macun**'un (duruşma zabtı sahife 80), **Halit Saf**'ın (duruşma zabtı sahife 79) duruşmadaki ifadeleri bu kişilerin hazırlık ve ilk tahkikattaki ve yüzleşmelerdeki ifadeleri şahit **Hüseyin Ergen**'in (duruşma zabtı sahife 321), **Hasan Özmen**'in (duruşma zabtı sahife 320), **Ali Rıza Tümtürk**'ün (duruşma zabtı sahife 319), **Hüseyin Ürgen**'in (duruşma zabtı sahife 327) şahadetleri ve Karabük fabrikası müdürünün Sümerbank Müdürlüğüne yazdığı rapor (duruşma zabtı sahife 297), **Fatin İsfendiyaroğlu**'nun (duruşma zabtı sahife 298'deki) Safranbolu Savcılığına yazdığı rapor. Dinleme zabıtları (duruşma zabtı sahife 279) suçüstü yakalama zabıt varakası (duruşma zabtı sahife 280) muhbirlerin raporları (duruşma zabtı sahife 277 ve 278) sanıkların evlerinin aranmalarında elde edilen ve komünizmi ilgilendiren kitaplar, mecmualar (duruşma zabtı sahife 267), Cezaevi Müdürünün Safranbolu Savcılığına verdiği rapor (duruşma zabtı sahife 299) Fabrika inzıbat memuru **Ali Rıza**'nın verdiği rapor (duruşma zabtı sahife 300) ve duruşmadan edinilen vicdanî kanaat.

51- Sanıklardan **Zihni Turgay** duruşmada: Toplantılarımız piyes vermek içindir. Başkan ve üye seçmemiz de ayni maksat içindir. Benim mahkûmiyetim var, fakat ben gayri faal komünistim. Ben ileri derecede demokrasi taraftarıyım. Her yerde bunu müdafaa ederim. **Nihat Çavuşoğlu**'nu, **Avni Güner**'i tanırım. **Çavuşoğlu**'na toplantılarımızdan bahsetmiştim. Dağılınız sizi takip ederler, demişti. **Avni**'ye **Mete** ile mektup gönderdim. Fakat komünistlikten bahsetmedim. **Avni** komünisttir, yakalandığımız gece enternasyonal marşını söylemedim. Kalfanın gönderilmesi işi komünistliğe ait olmayıp aldığım iş içindir. Memlekette demokrasi yoktur, demektedir. (duruşma zabtı sahife 61-65).

Sanık müdafaasında, duruşmada söylediklerini izah etmekle beraber komünist teşkilâtına girmediğini, zira bülten almadığını, ken-

disini zorla reis tayin ettiklerini, **Ertuğrul İstanbullu**'nun yılbaşında bir komünist teşkilâtı kurduk, bundan vazgeçmeyelim, **Mustafa Osmanoğlu**'nun, **Beşir**'in teşvikile mühim kararlar alındı. Reis **Zihni** seçildi, diyen hazırlık tahkikatı ifadeleri tazyik altında verilmiş olduğundan doğru değildir.

Savcı beni komünist yaparak bu şerefli mevkie çıkardığından kendisine tekrar tekrar teşekkür ederim. **Avni Güner**'in kâtipliğini yaptım, kendisile samimiyetim fazladır, arkadaşlığına doyamadan ayrıldım. **Çavuşoğlu** ile ancak selâmlaşırım. İstanbul'la alâkam olsaydı bana da partinin görüşleri gelir, ona göre hareket ederdik, demekte kendisine iliştiğini gösteren maddeleri tahlil eylemekte ve beraatini istemektedir.

Sanık duruşma ifadesinde, gayri faal komünist olduğunu iddia ediyorsa da ilk toplantıda söylediği (*bu akşam biz bir gaye uğruna burada toplandık, milletler dev adımlarla komünizme koşarken biz de bu gece burada bir komünist hücresi kurmak şerefini kazanacağız*) diye başlayan nutkunu unutmuş görünmektedir.

Sanık ileri derecede demokrasi taraftarı olduğunu söylüyor -ki bu tâbirin komünistlerin kelime oyunu gösterdiği mahkemece tesbit edilmiş bulunmaktadır- Bu da kendisinin memlekette komünistlik kurulmasını istediğini anlatmaktadır.

Sanık yakalandığı gece enternasyonal marşını söylemedim, diyorsa da dinleme zabtı bu müdafaayı çürütmektedir. Memlekette demokrasinin olmadığını iddia etmesi hem de mahkeme huzurunda söylemesi başka bir delile lüzum göstermeden kendisinin Kemalist rejimini beğenmeyip komünizmi benimsediğini göstermektedir.

Müdafaasında da bülten alıp okumadığından partiye girmiş olmayacağını ileri sürmekte ise de ikinci toplantıda **Ahmet Özok** tarafından kurduğumuz teşkilâlattan İstanbul'a haber verelim dediği vakit sanığın henüz bir faaliyetimiz yok, sonra temasa geçeriz, zaten ben temastayım, dediğini unutmaktadır. Bu vaziyet kendisinin

açılış nutku mahiyetinde kabul edilebilecek olan nutukta da söylediği gibi Karabük'te yeni bir hücre ve teşkilât kurmak istediğini, sonra İstanbul'la temasa geçerek oraya bağlanmak fikrinde olduğunu ifade etmiştir. Bu itibarla sanığın bülten okumadan partiye girme olmaz, müdafaası varit görülemez. Esasen kendi müessislerdendir.

Sanık kendisinin zorla reis seçildiğini söylemektedir. Bu gibi gizli toplantılarda bir insana reislik vazifesi zorla nasıl verilir? Mademki sanık iddia ettiği şekilde muhbir **Beşir**'den ve arkadaşlarından kaçıyordu, o halde toplantılara hiç iştirak etmeseydi. Hele zabıtaya haber vererek vatanseverliğini göstermiş olsaydı. O zaman müdafaalarının doğruluğuna mahkeme kanaat getirirdi.

Sanık **Mustafa Osmanoğlu** ile **Ertuğrul İstanbullu**'nun aleyhindeki ifadelerinin tazyika müstenit olduğundan kabul edilmemesini istiyorsa da diğer sanıkların aleyhindeki ifadelerini hiç bahis mevzuu etmeyerek kabul etmiş duruma düşüyor. Suçun ne şekilde işlendiğini gösteren yukardaki satırlar (14) sanığın ifadelerinin ve yine yukarıda gösterilen delillerin bir araya getirdiği mâna sanığın doğru söylemediğini göstermektedir. Bunun için sanığın hodbehod bazı sanıkları ve hattâ kendi ifadesinin doğru olamayacağını ileri sürmesi diğer mevcut deliller karşısında kıymet ifade edememektedir.

Sanık müdafaa yaptığını unutarak savcı beni komünist yaparak bu şerefli mevkie çıkardığından kendisine tekrar tekrar teşekkür ederim, demek cesaretini göstermekle kanaatınca komünistliğin şerefli bir mevki olduğunu ve bu mevkii ihraz edenlerin ettirenlere teşekkür borcu bulunduğunu anlatmaktadır.

Sanık toplantıların piyes vermek ve kitap okumağa matuf olduğunu iddia ediyorsa da **Mete Konuk**'a ısmarladığı kitapların piyes kitaplarile alâkası olmayıp komünizmi ilgilendiren kitaplar olduğundan ve piyes hikâyesini kendisi ve **Ahmet Özok**'tan başka arkadaşlarının ileriye sürmemesinden bu yoldaki müdafaası da yerinde görülememektedir.

Sanık yine müdafaasında **Avni Güner**'in komünist olduğunu söyledikten sonra kendisile samimiyetinin fazlalığından bahseylemekte ve arkadaşlığına doyamadan ayrıldım, diye izhar-ı teessür eylemektedir. Bu da sanığın komünistliğe ve komünist arkadaşlara gösterdiği ilgiyi ve hattâ hayranlığı ifade etmektedir.

Hülâsa, hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerinden sarfınazar duruşmadaki ifadesi ve müdafaası, evinde Atatürk'ün ve İnönü'nün resimleri çıkmayıp da Stalin ve Molotof'un resimlerinin bulunması, mahkemedeki tavırları, söz söyleyişleri sanığı suçlu olduğunu göstermekte ve mahkemece bu yolda vicdanî kanaat hâsıl edilmiş bulunmaktadır.

Sanığın hareketine uyan kanun maddesine gelince; savcı makamı her iki isteğinde de 141/1 ile sanığın cezalandırılmasını istemiş ve suçun bu maddeye uyduğuna mahkemece de kanaat getirilmiştir. Sanığın Başkanlık yaptığı toplantılarda fabrikanın bazı aksamının tahrip edilmesi, istihsalin azaltılması gibi kararların alınması Mahkemece takdiri arttırıcı sebep olarak kabul edilmiş olmakla mezkûr madde gereğince takdiren (2 sene 4 ay) süre ile ağır hapis cezasile cezalandırılmasına. Faaliyetin askerî şahıslar arasında yapılmış olması hasebile istek veçhile askerî ceza kanununun 148'inci maddesinin (B) fıkrası gereğince yarısı arttırılarak cem'an (3 sene 6 ay) süre ile ağır hapis cezasile cezalandırılmasına. Aynı kanunun 31'nci maddesi gereğince giydiği hüküm kadar kamu hizmetinden mahrum edilmesine. Adlî harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin 10'uncu fıkrası gereğince (3800) kuruş harç alınmasına.

52- Sanıklardan **Şevket Ertekin** duruşmada: Yılbaşı gecesi toplandık. Amelenin hayatından, mahrumiyetinden, korunmadığından, cehaletinden bahsettik. Beni azalığa seçmişler, haberim yoktur. Sonradan öğrendim. Fabrika aksamının tahribi hakkında alınan karar sırasında ben dışarda idim. **Mete**'ye kitap parasını **Zihni**, **Yakup** ve **Beşir** verdiler. **Zihni** belki kitap listesi vermiştir. **Beşir** söy-

ledi, ben beyannameyi yazdım, fakat asılmaktan vazgeçildi. "İdama giderken nutuk söyleyeceğim, amele beni alkışlayacak" demedim. Cemiyete bağlı kalınmak için herkesin suç yapmasını teklif ettiğimi hatırlayamıyorum, enternasyonal marşını balalayka söyler gibi söylemedim, demekte ve her zaman Balalaykayı söylediğini ilâve eylemektedir (duruşma zabtı sahife 67-69).

Sanık **Ertekin** müdafaasında idare heyetine seçildiğimi **Zihni** söyledi, bu benim idareciliğimi göstermez, idareci olup da neyi idare etmişim? İstenen madde fiilime uymaz, ben ancak birkaç kişinin kurduğu kombineye girmiş oluyorum, demektedir.

Sanık kendisinin idare heyetine aza olduğunu **Zihni**'den duydum diyorsa da sonradan beğenmemiş olsaydı bunu kabul etmediğini söyler ve hattâ diğer toplantılara gitmezdi. Fakat sanık dokuz toplantıdan yedisine isteyerek, dileyerek, hem de idare kurulu üyesi olarak iştirak etmiştir. Kendisine verilen fabrika müdür muavinlerinin evlerinin kapısına beyanname asmak vazifesini kabul eylemiştir. Beyannameyi **Beşir**'in söyleyip kendisinin yazdığını duruşmada şahsen itiraf eylemiştir. Bazı toplantılarda Başkan ile münakaşa etmiş, bir kısım teklifler ileri sürmüştür. 17 Mart 1944 tarihli dinleme zabtında sanığın idam sehpasına giderken binlerce amele huzurunda nutuk söyleyeceği ve alkışlanacağı. 19 Mart 1944 tarihli dinleme zabtında da sanığın (*şarktan geliyorum, şarkın rüzgârlarını şimale götürüyorum*) diye şarkı söylediği tesbit edilmiştir. İşte bu haller kendisinin komünist olduğunu ve faal bir rol oynadığını gösterir.

Her şeyden önce sarfınazar sanık müdafaasının sonunda ben ancak birkaç kişinin kurduğu kombineye girmiş bulunuyorum, itirafı yeni kurulmuş olan komünist partisinin faal azası olduğunu göstermektedir. Ve mahkemece bu cihet kabul edilmiş bulunmaktadır.

Sanık cemiyete bağlanmak için arkadaşların suç yapmalarını teklif etmedim diye reddemeyip hatırlayamıyorum, diye tevile sapmakta ve zımnen kabul eylemektedir.

Ismarlanan kitapların komünizme ait olması, dinleme zabıtları, muhbirlerin raporları ve şahadet ifadeleri ve hattâ kendi ikrarları karşısında sanığın suçlu olduğuna tam vicdanî kanaat hâsıl edilmiştir.

Savcı sanık hakkında 141/1 maddenin tatbikini istemekte ise de mahkeme Karabük'te teşkilâtı kuranın yalnız **Zihni Turgay** olduğuna ve sanığın ise onun kurduğu cemiyete girmiş bir fert bulunduğuna kanaat getirmiş olmakla isteğin reddiyle Türk ceza kanununun 141'inci maddesinin 3'üncü fıkrası gereğince **Zihni Turgay** bölümünde gösterilen arttırıcı sebep bunda da aynen kabul edilerek takdiren (8) ay süre ile hapsine. Kendisinin ve bazı arkadaşlarının asker olması hasebile askerî ceza kanununun 148'inci maddesinin (B) fıkrası gereğince yarı cezası eklenerek cem'an (12) ay süre ile hapsine.

53- Sanıklardan **Ahmet Özok** duruşmada: Yılbaşında toplandığımız zaman işçinin hayatının kötülüğünden bahsedildi. Yapılan seçimde azalığa getirildim. Üçüncü toplantıdan sonra iştirak etmedim. Yalnız son toplantıya **Beşir**'in pardesüsünü vermek üzere gittiğim zaman yakalandım. İstanbul'a giderken **Avni** bana bir mektup vermiş. **Nihat Balyoz**'a götürmüştüm. **Avni** Karabük'ten temelli İstanbul'a giderken peşinden göndermek üzere eşyasının bir kısmını bana bırakmıştır. Kendisine yazdığım mektupta bir usta göndermesini istemiştim. Zira inşaat almıştım. **Avni** Karabük'te iken bana ne kitaplar okuduğumu sordu. Meslekî kitaplar okuyorum deyince sen demirleşmişsin, insan biraz da içtimaî ve iktisadî kitaplar okumalı, diyerek bana iki ciltlik "*Uyandırılmış Toprak*" nam kitabı verdi. Evimde çıkan Stalin'in resmi bana değil, **Hüsnü**'ye aittir demektedir (duruşma zabtı sahife 70-71).

Sanık **Özok** müdafaasında toplantılarda sarhoş olduğundan neler söylenildiğinin farkında değilim, kararlar kitap ve temsil içindir. Diğer kararları kabul etmiyorum, ben son defa **Beşir**'den aldığım pardesüyü bana akşam saat 22'de getir demişti, onu götürdüğüm zaman yakalandım. Ben aralarından ayrılmış iken beni meşhutcür-

me **Beşir** çağırdı demek oluyor. Ben ordu içinde teşkilât kurmadım, sivil gezerim, (120) lira ücret alırım. Hakkımda 141/1'in tatbiki doğru olmaz, demektedir.

Sanık ilk toplantıda **Zihni**'nin nutkundan bahsetmiyorsa da tevil yollu duruşmada işçinin hayatının kötülüğünden bahsettiklerini itiraf ediyor. Kendisi askerden dahi (120) lira ücret aldığına göre işçinin hayatının fena olduğundan bahsetmesi yani kendi halinden şikâyet eylemesi haksız olur ve sanığın komünist ruhlu olduğunu isbat eder. Zaten evinde Atatürk'ün veya İnönü'nün resmi çıkmayıp Stalin'in resmi çıkması (duruşma zabtı sahife 310) yine kendisinin bağlı olduğu mefkûreyi göstermektedir.

Sanık toplantıların piyes ve kitap okumak için olduğunu iddia etmekte ise de **Mete Konuk** İstanbul'a giderken ısmarlanan kitaplar arasında piyes kitabı olmaması, kitapların komünizm mevzuunu ilgilendirmesi, beraat eden diğer sanıkların duruşma sırasında verdiği ifadelerde toplantılarda piyesten, temsilden bahsedildiğini duymadım, demeleri sanığın bu hususdaki müdafaasını yersiz bırakmakta ve doğru olmadığını açıkca göstermektedir.

Avni'nin kendisine İstanbul'da **Nihat Balyoz**'a verilmek üzere mektup verdiğini iddia eylemesi **Avni**'nin İstanbul'a giderken fazla eşyasını sanığa bırakması, sanığın toplantıların iki ay kadar aralandığı bir zamanda **Avni**'den bir usta göndermesini istemesi ve **Avni** Karabük'te iken sanığa hitaben (*ne kitapları okuyorsun?*) sualine (*meslekî kitaplar okuyorum*) dediği zaman (*sen demirleşmişsin, insan biraz da içtimaî ve iktisadî kitaplar okumalı*) diyerek "*Uyandırılmış Toprak*" nam kitabı vermesi, sanığın **Zihni**'nin teşkilâtından evvel **Avni**'nin telkinatına, propagandasına tâbi oduğunu göstermektedir.

Sanık aralarından ayrıldığını, son toplantıya **Beşir**'in pardesüsünü iade etmek üzere gittiğini söylüyorsa da kendisinin azalığa seçildiğini, sonradan ikinci ve üçüncü toplantılarda kurdukları teşkilât-

tan İstanbul'u haberdar etmeleri ve cemiyete yeni girecek azaların iştirak şekli üzerinde **Zihni** ile münakaşa yapacak kadar faaliyet gösterdiğini unutmaktadır. (9) toplantıdan dördünde bulunması maadasında bulunmaması evlenmesinden ileri gelmekte, yoksa fikir aykırılığı olduğunu ifade etmemektedir. Mahkeme sanığın isteyerek, dileyerek **Zihni**'nin fikirlerini kabul ettiğine ve partisine girdiğine kanaat getirmiştir.

Savcı, sanık hakkında iddianamede Türk ceza kanununun 141/3. maddesinden esas hakkındaki mütaleasında da 141/1 ceza istemektedir. **Şevket Ertekin** bölümünde gösterildiği üzere **Zihni**'nin kurduğu teşkilâta sanığın yalnız girmekte iktifa ettiğine mahkemece kanaat getirilmiş olmakla son isteğin reddiyle ilk istek üzere Türk ceza kanununun 11'inci maddesinin 3'üncü fıkrası gereğince (6) ay süre ile hapsine. Sanığın asker olması ve bazı arkadaşlarının da asker bulunması hasebile askerî ceza kanununun 148'inci maddesinin (B) fıkrası gereğince cezanın yarısı eklenerek cem'an (9 ay) süre ile hapsine.

54- Sanıklardan **Ertuğrul İstanbullu** duruşmada: Yılbaşı toplantısında komünist mevzuu üzerine bahis açıldı. Müsamere işi için heyet seçildi. **Hüseyin** ile bir arada bulunduğumdan toplantılara beni **Hüseyin** götürüyordu. Toplantılarda daima işçinin hayatından, Rusya'da ve Amerika'daki refahından bahsediliyordu. Sabotaj kararları alındığı zaman ben dışarıda idim. Bana hadde kırmak vazifesi verildiğinden haberim yok. **Beşir** beyannameyi bana yazdırdı, beğenmedim, yırttım. Sonra **Beşir** toplamış, eklemiş, deliller dosyasında gördüm. Hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerim doğru değildir. Korkuya müstenittir demektedir (duruşma zabtı sahife 73).

Sanık **İstanbullu** müdafaasında; toplantıların gizli maksada matuf olmadığını, eğer böyle olsaydı birinci toplantıda birbirini tanımayan kişilerin biraraya gelemeyeceklerini söylemekte ve toplantılara içmek ve eğlenmek için gittiğini ilâve etmekte ise de korku te-

siriyle kabul etmediği hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerinden sarfınazar duruşmadaki ifadelerini dahi münakaşa ederek red ve cerheylemeyi akıl edememiştir.

Sanık duruşmada; toplantılarda daima işçinin hayatından, Rusya ve Amerika'daki refahından bahsedildiğini itiraf eylemesi tevilen suçunu göstermektedir. Sabotaj kararları alındığı zaman dışarda idim, hadde kırmak vazifesinin bana verildiğinden haberim yok demesi kuru bir inkârdan başka birşey değidir. Bu kararlar birinci toplantıda alınmış, onu takibeden toplantılarda teyidedilmiş ve beşinci toplantıya **Sami Memiş**, **İbrahim Oralp** ve **Yakup Macun** gibi yeni kişiler iştirak ettiğinden Başkan **Zihni Turgay** tarafından evvelki toplantılarda alınmış olan kararlar hülâsa edilmiş ve yeni gelenler tenvir olunmuştur. Sanık dokuz toplantıdan yedisine iştirak ettiğine göre birinci toplantıda alınan kararları öğrenememesine mahkemece imkân görülememektedir.

Hülâsa sanığın isteyerek dileyerek **Zihni**'nin teşkilâtında alınmış kararlara iştirak ettiği yani **Zihni**'nin fikirlerini kabul eylediği vicdanî kanaatine varılmış olmakla ilk ve son iştek veçhiyle Türk Ceza kanununun 141'nci maddesinin 3'üncü fıkrası gereğince (6) ay süre ile hapsine kendisi asker olduktan başka bazı arkadaşlarının asker olması hasebiyle As. C.K. 148'inci maddesinin (B) fıkrası gereğince yarı nisbetinde cezası artırılarak cem'an (9) ay süre ile hapsine.

Sanığın doğumunun 339 olması ve doğum günü ve ayı yazılmamış bulunması dolayısiyle suç üstü yakalandıkları sırada 21 yaşını bitirmediğinden Türk Ceza kanununun 56. maddesi gereğince altıda biri indirilerek neticeden (7 ay 15 gün) süre ile hapsine.

55- Sanıklardan **Ziya Türe** duruşmada: Birinci, ikinci, üçüncü toplantılardan başka toplantılara iştirak etmedim. **Zihni** ile **Mustafa Özmen**'in sabıkalı komünist olduklarını **Ahmet**'ten duymuştum. Yılbaşı toplantısında amelenin refahından, Amerika ve Rusya'daki serbestisinden bahsedildi (duruşma zabtı sahife 67).

Sanık **Türe** müdafaasında; ustabaşım **Hüsnü** delâletiyle toplantılara gittim. Kitap okumak ihtiyacından doğma bir toplantıda âza seçildim. **Beşir** kendisini kurtarmak için bize iftira etmiştir. Verilen kararların hiçbiri tatbik edilmemiştir. Toplanması istenen parayı toplamadığıma ve Karabük'ten ayrıldığıma göre beraatimi isterim, demektedir.

Sanık her ne kadar bir ilâ üçüncü toplantılara iştiraktan sonra bir daha toplantılara katılmamış ise de bu keyfiyet fikir aykırılığından olmayıp Karabük'te kalamıyarak başka bir mahalle gitmek mecburiyetini duyduğundan ileri gelmektedir. Eğer Karabük'te daha bir zaman kalmak imkânını bulsaydı toplantılara katılacağı muhakkaktı. Kendisi faal üye olmuş, iki toplantıya daha iştirak etmiştir. mahkeme kanaatini bu yolda toplamıştır.

Sanık duruşmada **Zihni** ile **Mustafa Özmen**'in sabıkalı komünist olduğunu **Ahmet Özok**'tan duyduğunu itiraf ettiğine ve sanıkların yılbaşı ve takibeden toplantılarda işçi hayatından, Türkiye işçilerinin kötü durumda olduklarından, Rusya'da ve Amerika'da amelenin geniş refahta bulunduklarından bahsedildiğine göre sanığın bu toplantılarda İdare Heyeti üyeliğine seçilmiş olmayı kabul etmesi ve Karabük'te kaldığı müddetçe toplantılara iştirak eylemesi sanığın suçlu olduğuna mahkemece tam vicdani kanaat hasıl ettirmiştir.

İddia makamı sanığın 141/1 ile mahkemeye vermiş, esas hakkındaki mütalâada da aynı madde ile cezalandırılmasını istemiş ise de Karabük'teki faaliyetin elebaşısı **Zihni Turgay** tarafından tertiplenmiş ve temadî ettirilmiş ve sanık yalnız bu faaliyete karışmış olduğu mahkemece kabul edilmekle sanığın hareketinde sevk ve idare görülemiyerek her iki isteğin reddiyle hareketine uyan Türk Ceza kanununun 141'inci maddesinin 3. fıkrasına dayanarak (6) ay süre ile hapsine. Sanığın işlediği suçta askerler olması hesabiyle Askerî ceza kanununun 148'inci maddesinin (B) fıkrası gereğince yarısı arttırılarak cem'an (9) ay süre ile hapsine. Adlî harç tarifesi kanunun 50'nci maddesinin 7'nci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

56- Serbest sanıklardan **Mustafa Osmanoğlu** duruşmada: Toplantıda komünistlik uğrunda çalışacağız, propaganda, hırsızlık ve fabrikanın makine aksamında tahribat yaptıracağız, denildi. Heyet seçildi, Başkan **Zihni**, üye **Şevket**, **Beşir**, **Hüsnü** ve **Hüseyin** oldu. Ben sarhoştum. Bir defa daha bulundum, bir şeyler konuşuldu, farkında değildim. **Ertuğrul**'a hadde kırmak, **Halid**'e otomobil lâstiğini kesmek, **Hüsnü**'ye elektrik bozmak, **Şevket** ve **Hüseyin**'e beyanname asmak, **Beşir**'e beyanname yazmak bana da dişli kırmak vazifesi verildi. Ben kabul etmedim. Ben iki defa bulundum. İkisinde de kitap okumaktan, piyes oynamaktan bahsedilmedi demektedir (duruşma zabtı sahife 75).

Sanığın hazırlık ve ilk tahkikat ifadelerinde bu sözlerden başka itiraflarından sarfınazar yalnız duruşma sırasındaki ifadesi de kendisinin suçlu olduğunu göstermeğe kâfidir. Zira sanık toplantının mevzuunu, alınan kararları ve kendisine dişli kırmak vazifesi verildiğini anlatmakta, yalnız dişli kırmayı kabul etmediğini ilâve eylemekte ise de sanıkların toplantılarını dinleme cihaziyle dinleyicilerin işittiklerini muhtevi 17 Mart 1944 tarihli dinleme zabtında sanığın kendisine verilen yeni vazifeyi yani planya tezgâhını kırdım, dediğinin ve *parti sana bir vazife olarak **Fatin** beyi öldürmek işini verse yapar mısın?* sualine karşı da hiç çekinmeden (*öldürürüm*) dediğini (duruşma zabtı sahife 279) tesbit edilmesi karşısında bu müdafaası yerinde görülememektedir.

Sanığın yaşının ufak olmasına rağmen cehaleti dolayısiyle kendisinden istenilen her fenalığı yapabilecek karakterde bir kişi olduğuna mahkemece ayrıca vicdanî kanaat hasıl edilmiştir.

Savcı iddianamede ve esas hakkındaki mütalâasında sanığın 141/3 ile cezalandırılmasını istemektedir.

Sanığın yalnız duruşmadaki ifadeleri ile bile toplantının kötü maksatlarla vuku bulduğunu bildiği ve bilhassa dinleme zabtında yazılan tahrip ve öldürme keyfiyetleri gözönüne alınarak sanığın

suçlu olduğuna ve **Zihni Turgay** tarafından teşkil edilen cemiyete bilerek ve istiyerek dahil bulunduğuna vicdanî kanaat hasıl edilmiş olmakla istek üzere Türk Ceza kanunun 148'inci maddesinin (B) fıkrası gereğince yarısı ilâve edilerek cem'an (9) ay süre ile hapsine, Sanığın 1341 doğumlu olması hesabiyle suçu işlediği zaman henüz 21 yaşını doldurmadığıdan Türk Ceza Kanununun 56'ncı maddesi gereğince altıda bir cezası indirilerek neticeten (7 ay 15 gün) süre ile hapsine.

57- Sanıklardan **Nihat Çavuşoğlu** duruşmada: Üsküdar'dan **Jak** ve **Aram** ile tanıştığını, **Jak** yahudi kıziyle seviştiğinden mektuplaşırken kullanması için yedi sene evvel kendisine bir şifre öğrettiğini **Avni Güner**'in Karabük'te iken kendisine geldiğini, **Nihat Balyoz**'dan selâm getirdiğini ve fakat kendisinin (*ben memurum, sen işçisin, arkadaşlarla temas et*) temediğini, **Zihni Turgay**'a (*dikkat edin takip ediliyorsunuz, aidat almayın*) demediğini, **Jak** ve **Aram** ile Edirnekapı'ya gittiğini, orada **Nihat Balyoz**'la karşılaştığını, **Balyoz**'u onbeş seneden beri tanıdığını gördüğünü, **Avni Güner**'e askere giderkenJak'a verdiği gibi şifre verdiğini hatırlıyamadığını, sarhoş olduğunu söylemektedir (duruşma zabtı sahife 145-147).

Sanık müdafaasında duruşmadaki ifadelerini izah etmekle beraber hücreye girmedim, partiye mensup değilim. Böyle birşey olsaydı adresimi bilen **Jak**'ın bana bülten göndermesi icabederdi. Evimde yasak neşriyat çıkmadı. Madem ki **Avni** yetişmiş bir komünistmiş, o halde benden direktif almasına lüzum var mıdır? **Zihni**'ye talimat verseydim, Karabük'te baş ben olsaydım, **Zihni**'nin İstanbul'daki **Avni Güner**'le mektuplaşmasına imkân olur muydu? Bu vazifeyi benim yapmam icabetmez miydi? Sonra madem ki ben Karabük'te idim, **Avni**'den **Zihni** veya **Ahmet** işlerini idare edecek usta bir adam isterler mi idi? demekte ve ben **Zihni**'ye takibediliyorsunuz, dikkat ediniz, âidat toplamayınız gibi sözler söylemedim. Zira **Zihni** eski bir komünisttir. Böyle şeyleri bilmez mi? Esasen bu

sözleri söylediğim iddia edilen oturumlardan sonra başka toplantılar ne cesaretle yapılabilir? Bu şüphe yok ki **Zihni**'nin kendi cezasını hafifletmek için uydurduğu bir şeydir. Zaten sıkıştırıldığı için resmî makam olarak benim ismimi verdiğini cezaevinde bile itiraf etmiştir; diye ilâve eylemektedir.

Savcı sanığı hem iddianamede, hem de esas hakkındaki mütaleasında 141/1 ile cezalandırılmasını istemiş ise de yukarıya hülâsa edilen sanığın müdafaasını mahkeme samimi ve varit görmüştür. Zaten suçlu olduğunu gösteren şüphe ve tahminden başka kuvvetli deliller de elde edilemediğinden suçu olmadığına vicdanî kanaat hâsıl edilmiş olmakla savcının isteğinin reddiyle suçu görülemeyen sanığın Beraatine.

58- Serbest sanıklardan **Mustafa Mete Konuk** duruşmada: Yılbaşı toplantısında söz sosyalizm ve komünizme intikal etti. Ben bir daha toplantılara gitmedim, izin almış İstanbul'a gidiyordum. **Hüseyin Ürgen** sana para versek İstanbul'dan bize kitap getirir misin? dedi. Ben de hayhay deyince akşama **Beşir**'in odasına gel, orada para verelim, dedi. Ben yalnız para almak için gittiğimden yanıma **Sami** ile **İbrahim**'i de aldım. Bana o gece 17. 5 lira verdiler. Çıkarken **Zihni, Avni Güngör**'e bir mektup verdi. Piyes için kitap ısmarlamadılar, kitapları getirdim. Arkadaşların yakalandıklarını da öğrendim, demektedir (duruşma zabtı sahife 76-77).

Sanığın dediği gibi hakikaten dokuz toplantıdan ancak ikisinde bulunduğu, ikincisinin de kitap parasını almak üzere olduğu duruşmanın seyrinden anlaşılmıştır. Sanığın getirdiği kitaplardan bazılarının komünizmi ilgilendiren kitaplar olmakla beraber cümlesi serbest satılan kitaplardır.

Savcı sanık hakkında her iki isteğinde de 141/3'ün tatbikini istemekte ise de eğlenmek için yılbaşı gecesi toplantıya iştirakten sonra sanığın bir daha aralarına karışmaması, son bir defa da arkadaşlık hatırı için getireceği kitapların parasını almaya gitmesi ve

başkaca aralarında bulunduğunu gösteren delil olmaması yüzünden sanığın suçlu olduğuna vicdanî kanaat getirilememiştir. Bu itibarla talebin reddiyle suçu görülemeyen sanığın Beraatine.

59- Serbest sanıklardan **Halit Saf** duruşmada: Ben **Zihni**'nin bisikletini tâmir etmiştim, bana ziyafet vadetmişti. Kahvede otururken ziyafet var, dediler, **Beşir**'in odasına beni de götürdüler. Orada **Hüseyin Ürgen** sabotajdan bahsetti; münakaşalar oldu. Bana otomobil lastiği kesmek, **Beşir**'e beyanname yazmak, **Hüseyin** ile **Şevket**'e beyanname asmak, **Ertuğrul**'a hadde kırmak kararı verildi. Ben razı olmayarak kavga ettim. Onlardan uzaklaştım. Bir müddet sonra arkadaşların ısrarı ile barışmak için beni götürdüler, polisler geldi, yakaladılar, demektedir (duruşma zabtı sahife 79). Sanığı dediği gibi iki defa toplantıya iştirak ettiğine, kendisine verilen lâstik kesme vazifesini yapmadığına, aradaki toplantılarda bulunmadığına göre arkadaşlarının fikirlerinden memnun kalmadığı arkadaşlarla kavga ettim, son defa barışmak için götürdüler, şeklindeki müdafaası mahkemece samimi görülmüştür.

Savcı sanığın 141/3 ile cezalandırılmasını istemekte ise de yukarıdaki gerekçeye istinaden sanığın suçlu olduğuna mahkemece vicdani kanaat toplanamıyarak iddia makamının isteğinin reddiyle beraatine.

60- Serbest sanıklardan **Hakkı Morçöl** duruşmada: Arkadaşlar yılbaşı gecesi **Zihni**'nin evinde toplanıyor, dediler. Ben de eğlenmek kasdiyle gittim. Söz sırasında sosyalizm ve komünizmden bahsedildi. Ben bir daha toplantılarda bulunmadım. Hazırlık ve İlk tahkikatta **Zihni**'nin (*biz bu gece şerefli bir gaye uğrunda buraya geldik, diye söze başlıyarak komünist hücresinden vesaireden bahsettiğini tazyik karşısında söylemiştim*) demektedir (duruşma zabtı sahife 78).

Sanık dokuz toplantıdan ancak ilk toplantıya katılmış ve bir daha sanıklar arasında görülmemiştir. Bu yüzden yılbaşı gecesi eğlenmek kasdiyle gittim, müdafaası mahkemece yerinde görülmektedir.

Savcı, sanığın iddianamede 141/3 ile cezalandırılmasını istemesine rağmen esas hakkındaki mütalâasında beraatini istemiş ve mahkemece de sanığı suçlu gösterecek delillere rastlanmamış olduğundan istek veçhiyle sanığın beraatine.

61- Serbest sanıklardan **Yakup Macun** duruşmada: Bir akşam dükkânında içiyordum. **Hüsnü** ile **Hüseyin** geldi. Onlar da yemek yediler ve içtiler, sonra eğlenmeye gidiyoruz diyerek beni de götürdüler. Fakat içtiğimden oda da sıcak olduğundan başıma vurdu. Kitap almak için para toplanıyordu, ben de cebimdeki parayı verdim. Kaç para verdiğimi hatırlamıyorum. Bir daha gitmedim. Yabancıların karşısında böyle serbest ne cesaretle konuşuyorsunuz? dediğimi hatırlamıyorum, demektedir (duruşma zabtı sahife 80).

Sanığın hakikaten bir defa toplantıya sarhoş olarak gittiği tesbit edilmiştir. Kendisinin kitap için para vermesinde **Zihni** arkadaşlarının fikirlerine hizmet etmek maksadına matuf olduğu kanaati hasıl edilememiş, sarhoşluk tesiriyle olduğu ve borç olarak verildiği kabul edilmiştir. Yabancıların karşısında böyle serbest ne cesaretle konuşuyorsunuz? tenkidi kabul edilse bile bu sanığının aleyhinde olmaktan ziyade lehine hüküm ifade eder kanaatine varılmıştır.

Savcı, sanığı 141/3 ile mahkemeye sevketmişse de esas hakkındaki mütalâasında beraatini istemiştir. Mahkeme de sanığı suçlandıracak bir delile rastlamadığından son istek veçhiyle beraatine.

62- Serbest sanıklardan **Sami Memiş** duruşmada: **Mete** izinli İstanbul'a gidecekti. Eğlenti var, istersen sen de gel, dedi. **İbrahim** gelirse ben de gelirim, dedim. **İbrahim** peki gidelim, deyince üçümüz birlikte gittik. Sosyalizm ve komünizmden bahs açıldı. **Mete**: Ben erken kalkacağım, vereceğiniz parayı verin, gidelim, dedi. Parası olanlar olmıyanlar yerine de vererek **Mete**'ye teslim ettiler. Toplantıda temsil vermek ve piyes işinden bahsedilmedi, demektedir (duruşma zabtı sahife 81).

Sanık hakikaten bir defa toplantıya girmiş ve bu da **Mete**'nin delâletiyle ve eğlenme maksadiyle olmuştur. Bunun için mahkeme

elde delil olmadığından sanığın suçu bulunmadığına kanaat getirmiştir.

Savcı, sanığı 141/3 mahkemeye vermiş ise de esas hakkında ki mütalâasında suçunu görmeyerek beraatini istemiştir. Ve mahkeme de bu isteği yerinde gördüğünden sanığı beraatine.

63- Serbest sanıklardan **İbrahim Oralp** duruşmada: **Mete** İstanbul'a izinle gidecekti. Sami ile beni eğlentiye götürdü. Sosyalizm ve komünizmden bahis açıldı. **Mete**; gideceğim parayı veriniz, dedi. İki üç kişi verdi. Evvelki toplantılarda alınan kararların yeni gelenlere bildirilmesini **Beşir** istedi, reis **Zihni** aldırmadı. Ben başka toplantıya gitmedim, demektedir (duruşma zabtı sahife 82).

Sanığın hakikaten bir defa toplantıya gittiği ve bu gidişin de **Mete Konuk** delâletiyle ve eğlenme maksadiyle olduğu tesbit edilmiş ve suçu bulunmadığına kanaat getirilmiştir.

Savcı, sanığı mahkemeye 141/3 ile vermiş, esas hakkındaki mütalâasında beraatini istemiş ve mahkemece de sanığı suçlandıracak delil bulunamamış olmakla istek veçhiyle beraatine.

64- Serbest sanıklardan **Mehmet Altmış (Onbaşı Vural)** duruşmada: Ben inşaatta **Avni Güner**'in yanında çalışırım. Polis beni aldı, **Avni**'den ne gibi telkinatla karşılaştın? dedi. Bana telkinatta bulunmadığını söyledim. Ben **Avni** ile **Nihat Çavuşoğlu**'nu tanıştırmadım. Ben Karabük'teki toplantılara iştirak etmedim, demektedir (duruşma zabtı sahife 85).

Sanığın hakikaten Karabük toplantılarına iştirak etmediği tesbit edilmiştir. **Avni Güner**'in telkinatına marus kaldığını gösteren delil de elde edilememiştir. **Avni** ile **Nihat Çavuşoğlu**'nun tanışmaları **Nihat Balyoz**'un **Avni**'ye teklifi üzerine vasıtasız olduğu da anlaşılmıştır. Sanığın suçlu olduğuna bu cihetle mahkemece kanaat getirilememiştir.

Savcı, sanığı 141/3 ile mahkemeye vermişse de esas hakkında mütalâasında suçunu göremiyerek beraatini istemiş ve mahkemece

de suçlu olduğunu gösteren delil elde edilememiş olmakla istek veçhiyle beraatine.

65- Serbest sanıklardan **Mustafa Özmen** duruşmada: Yılbaşı toplantısına **Zihni**'nin daveti üzerine iştirak ettim. Söz komünizme intikal etti. Sonra heyet seçildi. Tahkikatta söylediklerim, tazyik altında söylenmiştir, doğru değildir. **Avni**'yi inşaatta çalışırken tanıdım. Bana komünistlikten bahsetmiş değildir, demektedir (duruşma zabtı sahife 83).

Sanığın hakikaten toplantıların ancak birincisine iştirak ettiği ve buna da yılbaşı gecesi eğlenmek için gittiği anlaşılmıştır. **Avni Güner**'in telkinatına maruz kaldığını gösteren delil elde edilememiştir.

Savcı, sanığı 141/3 ile mahkemeye vermiş ise de esas hakkındaki mütaleasında suçunu göremeyerek beraatini istemiş ve mahkeme de suçlu olduğuna delil bulunamamış olmakla istek veçhile Beraatine.

Sanıklardan ve müdafii **Rıfat Taşkın** müvekkilinin askerî şahıslarla ilgisi olmadığından askerî mahkemenin vazifesi olamıyacağını ileri sürmüş ise de bu keyfiyet duruşmanın ilk gününde bahis mevzuu edilmiş ve mahkeme suçu mürtebit gördüğünden ve sanıklar arasında askerî şahıslar bulunduğundan bu hususta Ceza Muhakemeleri U.K.'nun ikinci ve üçüncü maddelerine dayanan ve kendisini vazifeli ve selâhiyetli görmüş olduğuna karar vermekle daha o zaman bu ciheti hal eylemiş ve bugün dahi aynı hakkı kendisinde görmekte bulunmuştur.

Sanıklardan yakalanarak tutak haline konulmuş olanlardan halen bu halde bulunanların ve mahkeme veya Adlî âmir tarafından salıverilmiş olanların tevkif müzekkereleri ile ceza evlerinde ve poliste kapalı kaldıkları günlerin As. Mh. U.K.'nun 277'nci maddesi gereğince hüküm giydiği günlerden indirilmesine.

Sanıklardan **Reşat Fuat Baraner**'in gıyaben mahkûm olduğu ceza ile bu suçundan fazla yattığı günlerin bu son giydiği hükümden indirilmesi isteği As. Mh. U.K.'nun 278'inci maddesi gereğince dü-

şünülmüş ise de sanığın giydiği hüküm ne kadar olduğunu gösteren dosya arasında mahkeme kararı olmamasından ve sanığın o suçtan ötürü ne kadar tutak kaldığının mahkemece bilinememesinden dolayı içtima kaidesinin tatbikına imkân görülememiştir. Esasen As. Mh. U.K.'nun 278'inci maddesinin üçüncü fıkrası gereğince içtima her zaman caiz olduğundan bu hususun sonra düşünülmesine.

Sanıklardan bazılarının cezalarının tecili isteği mahkemece düşünülmüş, suçun mahiyeti ve işlendiği zaman gözönüne alınmış ve sanıkların suçları tecil edildiği takdirde ileride suç işlemelerine engel olacağı kanaatine mahkemece varılamamış ve tecilden bir faide umulamamış olduğundan bu yoldaki isteklerin reddine.

Sanıklardan arama sırasında elde edilen ve suç delili bulunan eşyadan sanık **Reşat Fuat Baraner**'e ait olup Polis Enstitüsü Adlî Eksperlerinin raporu ile partinin görüşleri ve dilekleri bültenini yazan makina olarak tesbit edilen büyük yazı makinası, *Günün Meseleleri* bültenlerinin yazıldığı keza tesbit edilmiş bulunan Krona Zafir marka küçük portatif yazı makinası, bültenlerin çoğaltıldığı anlaşılan teksir makinası, partinin neşriyatını temin için alındığı görülen ve bir kısmı kullanılmış bulunan yazı kâğıtları, kopya kâğıtları, mumlu kâğıtlar, yazılmış bültenlerin posta ile sevki için alınmış ve bir kısmı bu hususta kullanılmış olan mektup zarfları, posta pulları, neşriyatın kaleme alınmasında mehaz vazifesini gördüğü tesbit edilen gazete maktuaları, bu hususlaki notlar, sanığın asker kaçağı olmasından ve cezası kat'ileştikten sonra genel cezaevine teslim edileceğinden ve yeniden askere alındıkta yeni kıtası tarafından elbise verileceği tabii görüldüğünden elde mevcut askerî kaput, elbise ve teferruatının, Dahiliye Bakanlığından ve Basın Yayın genel müdürlüğünden hükümetce yasak edildiği bildirilen kitaplar, mecmua ve broşürlerden sanıklarda arama sırasında elde edilmiş bulunanların hepsinin ve aslında müsadereye tâbi eşyanın müsaderesine ve diğer yasak olmıyan kitap, mecmua, vesairenin sahiplerine iadesine oy birliği ile karar verildi.

Hüküm Hülâsası

1- **Reşat Fuat Baraner**: Hakkında tatbiki istenen 141/1 madde mahkemece yerinde görülmüş olmakla dünyanın bugünkü karışık ve buhranlı devrin de memleketin, Devletin nazik bir durumda olduğu sıra Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini yıkmak, Büyük Millet Meclisini dağıtmak. Memlekette kurulmuş içtimaî, iktisadî nizamları devirmek için faaliyete geçmesi ve bu suç cinsinden iki defa mahkûmiyeti bulunması mahkemece takdiri arttırıcı sebeb olarak kabul edilerek istek veçhile T.C.K.'nun 141'inci maddesinin birinci fıkrasına dayanarak yukardaki sebeplerle takdiren (5 sene) süre ile hapsine. Kendisi asker olduktan başka **Fehmi Kurucu** ve **Ziya-Nur Erün** gibi şahısları kurduğu partiye alması yüzünden As. C.K.'nun 148'inci maddesinin B fıkrasına göre cezanın yarısı arttırılarak cem'an (Yedi sene) (altı ay) süre ile ağır hapsine.

Sanığın yazarak dağıttı bültenlerdeki fikirler iddianamede ileri sürüldüğü şekilde hususî maksatlara müstenit olarak halkın maneviyatını kıracak, memleketin mukavemetini azaltacak mahiyette ve Millî menfaatlere zarar verecek şekilde faaliyet vasfını haiz olmayıp kurduğu partinin genişlemesini temin zımnında bir propaganda mahiyetinde olduğu kabul edilmiştir. Esas hakkındaki mütalâada iddia makamın da bu mütaleayı ileri sürmüştür. Bu sebepten As. C.K.'nun 142'nci maddesinin birinci fıkrasına dayanılarak ve yukarıdaki takdiri arttırıcı sebepler burada da aynen kabul edilerek takdiren (2) sene süre ile hapsine.

Ve yine As. C.K.'nun 148'nci maddesinin (B) fıkrası gereğince verilen cezanın yarısı ilâve edilerek (3) sene süre ile hapsine.

Sanığın suçları birden ziyade olduğundan 70'inci madde gereğince (7) Yedi sene altı aylık ağır hapsi, üç senelik hapsin yarısı ilâve edilerek (9) Dokuz sene süre ile ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına.

Ve 31'inci madde gereğince kamu hizmetinden temelli mahrum

edilmesine ve 33'ncü madde gereğince cezası kadar kanunî hacır altına alınmasına.

2- **Sebati Selimoğlu**: Hakkında tatbiki istenen 141/1'nci madde mahkemece yerinde görülmüş ve **Reşat Fuat**'a gösterilen takdiri arttırıcı sebeb bunda da aynen kabul edilmiş olmakla takdiren (4) sene süre ile ağır hapsine.

Askerî şahıslarla irtibatı olduğundan 148/B gereğince de (2) iki sene ki cem'an (6) altı sene süre ile ağır hapsine.

Reşat Fuat'ta izah edildiği üzere 161 yerine mahkemece kabul edilen 142'nci madde gereğince ve aynı şiddet sebebleri bunda da kabul edilerek takdiren (1) bir sene süre ile hapsine.

Keza 148/B gereğince altı ay ki cem'an (Bir sene altı ay) süre ile hapsine.

70'inci madde gereğince neticeten (Altı sene dokuz ay) süre ile ağır hapsine.

31'inci madde gereğince Kamu hizmetinden tamamile mahrum edilmesine. 33'üncü maddeye göre de cezası kadar hacır altında tutulmasına. Harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin onuncu fıkrası gereğince (3800) kuruş harç alınmasına.

3- **David Nae**: Hakkında tatbiki istenen 141/1 madde mahkemece yerinde görülmüş ve **Reşat Fuat**'ta gösterilen takdiri arttırıcı sebeb bunda da aynen kabul edilmiş olmakla takdiren (4) dört sene süre ile ağır hapsine.

Askerî şahıslarla irtibatı olduğundan 148/B gereğince iki sene ki cem'an (altı sene) süre ile ağır hapsine.

Reşat Fuat'ta izah edildiği üzere 161 yerine mahkemece kabul edilen 142'nci madde gereğince ve aynı şiddet sebebleri bunda da kabul edilerek takdiren (1) bir sene süre ile hapsine.

Keza 148/B gereğince altı ay ki cem'an (Bir sene altı ay) süre ile hapsine.

70'inci madde gereğince neticeten (Altı sene dokuz ay) süre ile

ağır hapsine. 31'nci madde gereğince Kamu hizmetinden tamamile mahrum edilmesine.

33'ncü maddeye göre de cezası kadar hacır altında tutulmasına. Harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin onuncu fıkrası gereğince (3800) kuruş harç alınmasına.

4- **Nihat Balyoz**: Hakkında tatbiki istenen 141/1'inci maddenin varit görülerek **Reşat Fuat**'ta gösterilen takdiri arttırma sebebi bunda da aynen kabul edilerek takdiren (2 sene dört ay) süre ile ağır hapsine.

Askerî şahıslardan malûmatı olduğundan 148/B gereğince yarısı olan (bir sene iki ay) süre ile ağır hapsin ilâvesi ile (Üç sene altı ay) süre ile ağır hapsine.

161 yerine 142'nci madde gereğince aynı arttırıcı sebeblerle takdiren (sekiz ay) süre ile hapsine.

Keza 148/Bgereğince (Dört ay) ki cem'an (On iki ay) süre ile hapsine.

70'nci madde gereğince içtima kaidesinin tatbikinde neticeten (Dört sene) süre ile ağır hapsine.

31'nci madde gereğince cezası kadar Kamu hizmetinden menedilmesine. Ve harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin onuncu fıkrası gereğince (3800) kuruş harç alınmasına.

5- **Hikmet Elin**: Hakkında tatbiki istenen 141/1'nci madde mahkemece yerinde görülmüş olmakla mezkûr madde gereğince **Reşat Fuat**'ta gösterilen arttırıcı takdiri sebeblerle takdiren (iki sene iki ay) süre ile ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına.

Suçunu askerî şahıslara ve Yedek Subay okulu mensubinine yapmasından ötürü As. C.K.'nun 148/B maddesi gereğince yarısı kadar arttırılarak (Üç sene üç ay) süre ile ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına.

Sanığın gelen bültenleri çoğaltması ve arkadaşlarına dağıtması propagandaya iştirak ettiğini isbat ettiğinden bu suçtan ötürü istek

veçhile T. C. K'nun 142'nci maddesi gereğince aynı takdiri arttırıcı sebeblerle takdiren (sekiz ay) süre ile hapsine.

Ve keza 148/B yolu ile cezanın yarısı eklenerek (on iki ay) süre ile hapsine. Ve 70'inci madde gereğince neticeden (Üç sene dokuz ay) süre ile ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına.

31'nci madde gereğince giydiği hüküm kadar kamu hizmetinden menedilmesine. Ve harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin onuncu fıkrası gereğince (3800) kuruş harç alınmasına.

6- **Mustafa Birtem**: Hakkında tatbiki istenen 141/1 madde varit görülerek **Reşat Fuat**'ta gösterilen arttırma sebebi bunda da aynen kabul edilmekle takdiren (üç sene) süre ile ağır hapsine.

161 yerine 142'nci madde gereğince aynı arttırıcı sebeblerle takdiren (bir sene) süre ile hapsine.

70'inci madde gereğince neticeten (üç sene altı ay) süre ile ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına.

31'nci madde gereğince cezası kadar Kamu hizmetinden menedilmesine. Ve harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin onuncu fıkrası gereğince (3800) kuruş harç alınmasına.

7- **Zihni Turgay**: Hakkında tatbiki istenen 141/1 madde gereğince **Reşat Fuat** bölümünde gösterilen ve yaptıkları toplantılarda aldıkları kararları kötülükleri takdiri arttırıcı sebeb kabul edilerek takdiren (iki sene dört ay) süre ile ağır hapsine.

Aralarında askerî şahıslar olduğundan 148/B gereğince yarısı ilâvesi ile cem'an (Üç sene altı ay) süre ile ağır hapsine.

31'nci madde gereğince cezası kadar Kamu hizmetinden menedilmesine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin onuncu fıkrası gereğince (3800) kuruş harç alınmasına.

8- **Halit Irgat**: Hakkında tatbiki istenen 141/1 madde gereğince geçmişteki mahkûmiyeti takdiri arttırıcı sebeb kabul edilerek takdiren (iki sene iki ay) süre ile ağır hapsine.

İstenilen 161'nci 142'nci madde gereğince aynı şiddet sebebleri ile takdiren (sekiz ay) süre ile hapsine.

70'nci madde gereğince cem'an (İki sene altı ay) süre ile ağır hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin dokuzuncu fıkrası gereğince (2800) kuruş harç alınmasına.

9- **Arif Özinsel**: Hakkında tatbiki istenen 141/1 gereğince (iki sene) süre ile ağır hapsine.

161'nci madde yerine 142'nci madde gereğince (altı ay) süre ile hapsine. Ve 70'nci madde gereğince neticeten (iki sene üç ay) süre ile ağır hapsine.

Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin dokuzuncu fıkrası gereğince (2800) kuruş harç alınmasına.

10- **Cemali Güngörmez**: Hakkında tatbiki istenen 141/1 madde gereğince (iki sene) süre ile ağır hapsine.

161'nci madde yerine 142'nci madde gereğince (altı ay) süre ile hapsine.

Ve 70'nci madde gereğince neticeten (iki sene üç ay) süre ile ağır hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin dokuzuncu fıkrası gereğince (2800) kuruş harç alınmasına.

11- **Ali Tokuç**: Son istek veçhiyle 141/3'ncü madde gereğince müdafaasındaki bazı sözler ve fiiller mahkemece takdiri arttırıcı sebeb kabul edilerek takdiren (bir sene) süre ile hapsine.

161 yerine 142'nci madde gereğince aynı sebeblerle takdiren keza (bir sene) süre ile hapsine.

69'uncu madde gereğince neticeten (bir sene sekiz ay) süre ile hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin sekizinci fıkrası gereğince (2200) kuruş harç alınmasına.

12- **Fehmi Kurucu**: Son istek veçhile 141/3 madde gereğince (altı ay) süre ile hapsine.

Kendisi ve arkadaşları asker olduğundan 148/B gereğince (üç ay) ilâvesile (dokuz ay) süre ile hapsine.

161 yerine 142'nci madde gereğince (altı ay) hapsine. Ve keza 148/B gereğince (üç ay) ilâvesile (dokuz ay) süre ile hapsine.

69'uncu madde gereğince neticeten (on beş ay) süre ile hapsine.

13- **Avni Güner**: İddia makamının isteklerinin reddiyle 141/3 gereğince (altı ay) süre ile hapsine.

161 yerine 142'nci madde gereğince (altı ay) süre ile hapsine ve 148/B gereğince üç ay zam ile (dokuz ay) süre ile hapsine.

69'uncu madde gereğince neticeten (on üç ay) süre ile hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin sekizinci fıkrası gereğince (2200) kuruş harç alınmasına.

14- **Ziya Nur Erün**: Son istek veçhile 141/3 gereğince (altı ay) süre ile hapsine.

Kendisi ve arkadaşları asker olduğundan 148/B gereğince (üç ay) ilâvesile (dokuz ay) süre ile hapsine.

161 yerine 142'nci madde gereğince (altı ay) süre ile hapsine. Ve keza 148/B gereğincè üç ay ilâvesile (dokuz ay) süre ile hapsine.

69'uncu madde gereğince neticeten (on beş) ay süre ile hapsine.

338 doğumlu olması ve nüfus kâğıdında doğum ayı ve günü yazılı bulunmaması hasebile sene ortası doğduğu kabul edileceğine göre suçun ortaya çıktığı 12 Şubat 943 tarihinde henüz yirmi bir yaşını bitirmemiş olmakla 58'inci maddeye göre neticeten (on iki ay on beş gün) süre ile hapsine.

15- **Tevfik Dilmen**: İstek veçhile 141/3'den ceza evindeki direktifleri mahkemece arttırıcı sebeb kabul edilerek takdiren (Bir sene) süre ile hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

16- **Hadi Malkoç**: Son istek gereğince 141/3'den (altı ay) süre ile hapsine.

161 yerine 142'nci maddeden propaganda da çok ileri gidişi mahkemece takdiri arttırıcı sebeb kabul edilerek (sekiz ay) süre ile hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

17- **Hasan İzzet Dinamo**: Son istekteki 161'nci madde yerine 142'nci madde gereğince duruşmadaki bazı sözleri ve yazı ve tek-

sir makinalarını **Reşat Fuat**'a verişi mahkemece takdiri arttırıcı sebeb kabul edilerek takdiren (On iki ay) süre ile hapsine.

18- **Şevket Ertekin**: İddia makamının isteğinin reddiyle 141/3 maddeden toplantılardaki bazı sözleri ve faaliyeti mahkemece attırıcı sebeb kabul edilerek takdiren (sekiz ay) süre ile hapsine.

Arkadaşları asker olduğundan 148/B'den (dört ay) zam ile neticeten (On iki ay) süre ile hapsine.

19- **Yunus Bağatır**: İddia makamının isteğinin reddiyle 141/3'den (altı ay) süre ile hapsine.

161 yerine 142'den (altı ay) süre ile hapsine. 69'uncu madde gereğince neticeten (on ay) süre ile hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

20- **Hasan Çapak**: Son istek veçhile 141/3'ncü maddeden (altı ay) süre ile hapsine.

161 madde yerine 142'nci maddeden (altı ay) süre ile hapsine.

69'ncu madde gereğince neticeten (on ay) süre ile hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

21- **Remzi Özşenel**: Son istek veçhile 141/3'ncü maddeden (altı ay) süre ile hapsine.

161'nci madde yerine 142'nci maddeden (altı ay) süre ile hapsine.

69'uncu madde gereğince neticeten (on ay) süre ile hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

22- **Osman Paçalı**: İstek veçhile 141/3'ncü madde gereğince (altı ay) süre ile hapsine.

Asker olan **Hasan İzzet Dinamo**'ya bülten vermesi ve kendisinin asker olması hasebile 148/B gereğince üç ay zam ile (Dokuz ay) süre ile hapsine.

Propaganda yaptığına kanaat getirilemiyerek 161 ve yerine tatbik olunan 142'nci maddeden beraatine.

23- **Ahmet Özok**: Son istek reddiyle 141/3'ncü maddeden (altı ay) arkadaşları ve kendisi asker olduğundan 148/B'den üç zam ile neticeten (dokuz ay) süre ile hapsine.

24- **Ziya Türe**: İlk ve son isteklerin reddiyle 141/3'üncü maddeden (altı ay) arkadaşları asker olduğundan 148/B'den üç ay zam ile neticeten (dokuz ay) süre ile hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

25- **Saadet Baraner (Suat Derviş)**: 141/1 ve 161'nci maddelerin tatbiki isteğinin reddiyle 142'nci maddeden(iki sene) 65'inci maddeden yarısı indirilerek (bir sene) 59'uncu maddeden üçte biri indirilerek neticeten (sekiz ay) süre ile hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

26- **Ertuğrul İstanbullu**: İstekler veçhile 141/3 maddeden (altı ay), kendisi ve arkadaşları asker olduğundan 148/B maddeden üç ay zam ile cem'an (Dokuz ay) süre ile hapsine.

339 doğumlu olduğundan 56'ncı madde gereğince 1/6 indirilerek neticeten (Yedi ay on beş gün) süre ile hapsine.

27- **Mustafa Osmanoğlu**: İstek veçhile 141/3'ncü madde gereğince (altı ay), arkadaşlarının asker olmasından 148/B gereğince üç ay ilâvesile (dokuz ay) süre ile hapsine.

341 doğumlu olmasından ötürü 56'ncı madde gereğince 1/6 nisbetinde indirilerek neticeten (Yedi ay on beş gün) süre ile hapsine ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

28- **İbrahim Yürüyüş**: İstek veçhile 141/3'üncü madde gereğince evvelden aynı suçtan mahkûmiyeti olması arttırıcı sebeb kabul edilerek takdiren (Yedi ay) süre ile hapsine. Ve Adliye harç ta-

rifesi kanununun 50'nci maddesinin yedinci fıkrası gereğince (1700) kuruş harç alınmasına.

29- **Kirkor Sarafyan**: İstek veçhile 141/3'üncü madde gereğince (altı ay) süre ile hapsine.

Hücresine dahil olduğu iddia edilen kişilere bülten vermek ve telkinatta bulunmak gibi faaliyeti mahkemece görülemiyerek 161 yerine tatbik edilen 142'nci maddeden beraatine.

Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin altıncı fıkrası gereğince (1400) kuruş harç alınmasına.

30- **Hayk Açıkgöz**: İstek veçhile 141/3 madde gereğince (altı ay) süre ile hapsine.

Sanığın bülten vermek ve telkinatta bulunmak gibi faaliyeti mahkemece görülemiyerek 161 ve yerine tatbik edilen 142. maddelerden beraatine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin altıncı fıkrası gereğince (1400) kuruş harç alınmasına.

31- **Jak İhmalyan**: İstek veçhiyle 141/3'üncü madde gereğince (altı ay) süre ile hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin altıncı fıkrası gereğince (1400) kuruş harç alınmasına.

32- **Selâhaddin Akarışık**: İstek veçhiyle 141/3'üncü madde gereğince (Altı ay) süre ile hapsine. Ve Adliye harç tarifesi kanununun 50'nci maddesinin altıncı fıkrası gereğince (1400) kuruş harç alınmasına.

Sanıklardan **Münir Belen, Zeki Baştımar, Cavit Evren, Halil Keray, Nihat Çavuşoğlu, Mustafa Arhavi, Mustafa Mete Konuk, Halit Saf, Recep Buyurman, Rıza Akar, Arif Nanak, Mehmet Elmas, Musa Emre, Hamdi Akın, Mustafa Pınarel, Barbaros Üçer, Celâl Benneci, Aram Pehlivanyan, Yedvart Özkasapyan**, haklarında tatbiki istenen maddelere uyar fiilleri mahkemece görülemiyerek isteğin reddiyle isimleri yazılı işbu Ondokuz sanığın cümlesinin Beraatlerine.

Sanıkların tutaklıkta kaldığı günlerin giydiği hüküm günlerin-

den indirilmesine ve günü bitenlerin ve beraat edenlerin hemen salıverilmesine, sanıkların arama sırasında evlerinde ve üzerlerinde çıkan yasak eşyanın müsaderesine oy birliği ile karar verildi.

İşbu karar Savcı Makamında **Hüseyin Sapmazlı** ve **Süleyman Taşan** ve zabıt kâtipliğinde **Şükran Avcılar** ve tutak sanıklardan **Sebati Selimoğlu**'nun hastalanarak hastaneye yatması hasebile bu kişiden meadasının ve tutak olmayan sanıklardan olup duruşmadan vareste tutulmamış bulunan sanık **Saadet Baraner**'in yüzüne karşı ve fakat diğer sanıkların yüzüne karşı olmaksızın hüküm fıkrası aynen okunmak suretiyle bildirildi.

Hüküm fıkrasının okunmasının veya gerekçeli hüküm istiyenlere bu hükmün verilmesinin bir hafta içinde Temyiz hakları olduğu ayrıca sanıklara hatırlatıldı. 3 Mart 1945

Başkan	Duruşma Yargıcı	As. Üye
Alb.	As. Ad. Yargıç	Yb.
KemalGörünür	**EyüpÖner**	**Sadi Durma**

İNSANLAR TANIDIM

Mihri Belli

1943 platformu

1943 Haziran'ında Şefik Hüsnü TKP Platformu taslağını kaleme aldı. Merkez Komitesi o yaz toplandı ve taslağı tartıştı, bazı rötuşlardan sonra kabul etti. Toplantı Kartal'da bizim evde oldu. Şefik Hüsnü, Reşat Fuat, Dede Ahmet, Zeki Baştımar ve ben katıldık. İki gün sürdü. Platform dünya ve ülke durumunu tahlil ediyor ve bir asgari program ileri sürüyordu. Klişelere pek yer vermeyen olgun, temkinli bir dille kaleme alınmıştı platform. Yazarın ülke ve dünya sorunlarını derinliğine kavrayış yeteneğinin kanıtıydı. Platformda, özetle, dünya savaşının vardığı aşamanın, savaşan güçlerin tahlili yapılıyor, Nazi Almanya ve müttefiklerinin yenilgisinin niçin kaçınılmaz olduğu açıklanıyor. Türkiye emekçi halkının uzun erimli çıkarlarının faşist cephenin karşısında en aktif biçimde ve bir an önce yerini almasını emrettiği vurgulanıyordu. Savaş koşullarında istifçilik ve karaborsa yoluyla muazzam vurgunlar vuran asalak bir ticaret burjuvazisinin edindiği büyük mali gücü, politik güce çevirmekte olduğu, iktidardaki tek partinin, bu kesimin gittikçe etkisi altına girerek sağa kaydığı, Saracoğlu Hükümeti'nin başa geçişinin bu sağa kayışın bir kanıtı olduğu belirtiliyordu. Platform toplumdaki tüm ilerici, yurtsever güçleri dayanışmaya, faşizme ve harp vurgunculuğuna karşı mücadeleyi yükseltmek için saflarını sıklaştırmaya çağırıyordu.

1943 Platformu diye bilinen belge budur. Zeki, Ankara'dan gelmişti. Toplantı boyunca aktif üye değil, daha çok gözlemci gibi davrandı. İki gün boyunca bir kez ağzını açtı, o kez de ikincil önemde bir konu üzerinde bir iki cümle söyledi.

Gizli matbaanın kurulması işinden Dede Ahmet sorumluydu. İllegale geçmiş bir genç yardımcısı olacaktı. Ahmet'le düzenli buluşuyorduk. Gelişmeler hakkında bana bilgi veriyordu. Üçüncü ya da dördüncü randevuda yayımlanacak olan yazıları kendisine vermiştim. Ama teknik zorluklar bitip tükenmiyor, matbaa bir türlü işler duruma gelemiyordu.

Gizli matbaa kuruladursun, Reşat ile ben, örgütü aylık bültenlerle besleme kararı aldık. Bültenleri kaleme alan oydu, ben materyalin sağlanmasına yardım ediyordum. Reşat da, Şefik Hüsnü de çaplı kişilerdi, Türkiye toplumunun yetiştirdiği en değerli devrimci aydınlar.

Dede Ahmet esprili bir halk adamıydı. Yüz çizgileriyle, şivesiyle tam Hopalı Laz dı. Üstlendiği teknik sekreterlik görevine başlangıçta içtenlikle sarıldığına inanıyorum. Matbaanın bir türlü işler duruma gelememesi sırf onun suçu değildi. Yardımcısı illegalitedeki genci cezaevinde tanıdıktan sonra bunu daha iyi anladım. Ama kuşkusuz baş sorumlu oydu. Matbaa diyorsak, ilkel bir şey. Bugünün teknolojisine bir benzerliği yok. Kurşundan harfler, Gutenberg zamanında olduğu gibi birer birer diziliyor, kasalara yerleştirilip baskı yapılıyor. Her randevuda biz gazetenin çıktığı müjdesini beklerken Ahmet matbaanın bir yeni eksikliğinden yakınıyordu. Bu yüzden aramızda sert tartışmalar oldu. Burada bir randevuyu anlatmadan geçmeyelim:

1943 yazında bir gün Sultanahmet Meydanı'nda buluşuyoruz. O meydanın bir köşesinde, ben öteki köşesinde birbirimizi görüyoruz. Ahmet takip ediliyor. Peşinde Birinci Şube'den Kara Kemal var. Ayrı ayrı sokaklardan deniz kıyısına, surlara iniyoruz. O yıllarda deniz doldurularak sahil yolu yapılmamış, deniz surların dibine kadar geliyor. Birbirimizi görebilecek kadar uzaklıkta soyunup denize giriyoruz. Kara Kemal surun tepesine çıkıyor, bir gözü Ahmet'te sigarasını tüttürüyor. Sahilden 100-150 metre uzakta su sığlaşıyor. Birbirimize fazla yaklaşmadan oraya yüzüyoruz. Çevremizde başka yüzenler de var, çoluk çocuk. Başım su dışında yüzerek, Ahmet'e bakmadan soruyorum:

– Tamam mı?

– Tamam değil. Harflerin hepsi küçük harfmiş, büyük harf lazım, diyor.

– Alın.

– Oğlan çekiniyor, beni de tanırlar, sen al, seni tanımazlar, yahut da aldırt birine.

Söylenerek razı oluyorum. Küçük harflerden numunelik getirmiş, avucunda. Suya dalıp ona yaklaşıyor elindeki muşambaya sarılı harfleri sualtında alıyor, sualtından yüzerek uzaklaşıyorum. Biraz ötede ayağımı kuma

basıp doğruluyor, muşambayı açıp harflere bakıyorum. İlk gözüme ilişen büyük harf E, yanında da büyük A var. Ahmet muşambayı açıp içine bakmayı akıl etmemiş besbelli. Aramızda çok sert bir tartışma oluyor. "Bu boku yiyemeyecekseniz söyleyin de başımızın çaresine bakalım" diyorum. Ben Kara Kemal'i kollayarak konuşuyorum. Ahmet'in tepesi atmış, Kara Kemal'e, çevremizdekilere falan aldırdığı yok, başlıyor bağırmaya, "Pen ne bileyum, herif verdi cetirduk. Nedir senden çektiğum, vallahi rantevuye celmiyeceğum."

Ben yüzerek uzaklaşıyorum. Ahmet randevuya gelmezlik etmedi. Ama onun zamanında o matbaa da kurulamadı. Matbaanın çalışır duruma gelmesi ancak 1944'te bizim tutuklanmamızdan sonra oldu.

Legal yayın komitesi

Legal yayın komitesinde dört kişiydik. Hulusi Dosdoğru ile Suat Derviş komitedeydiler. Komitenin başlıca etkinliği iki broşürün yayımlanması oldu. İlk, *En Büyük Tehlike*'de Saracoğlu Hükümeti'nin de desteğiyle en yaygın biçimde sürdürülmekte olan Nazi Almanya propagandası hedef alınıyordu. Babıâli basınında etkin duruma gelmiş olan faşist yazarlar, bir Türk yurtseveri açısından teşhir ediliyor, bütün antifaşist güçler uyanık davranmaya çağrılıyordu. Sözü edilen tehlike faşistlerin etkinliklerini artırarak, bir Nazi yanlısı iktidarı başa getirmeleriydi. Broşür konusunun saptanması ve materyalin hazırlanması komitenin kolektif çalışmasıyla oldu. Kaleme alan Reşat'tı. Faris Erkman'ın imzasıyla yayımlandı.

"En Büyük Tehlike" Babıâli'de bomba gibi patladı. Sağlı sollu basın günlerce bundan söz etti. İktidarın sözcüleri "Böyle bir tehlike yoktur, Türkiye'de faşist iktidar kurulamaz" anlamında demeçler verdiler. Oysa, emekçi halkın en ilkel demokratik haklarının bir burjuva tek parti düzeninde çiğnenmesi anlamında Türkiye'de faşizmin tehlikesi değil, kendisi vardı. Ama İnönü'nün başında bulunduğu bir CHP iktidarı, Nazi ajanlarına kurdurulacak bir Quisling (işbirlikçi) hükümetiyle elbette ki bir tutulamazdı. En büyük tehlike buydu. Avrupa'nın hemen bütününün Alman işgali altında olduğu o günlerde hiç de uzak bir tehlike sayılmazdı bu.

İlke dergisi 1970'li yıllarda *En Büyük Tehlike*'yi yayımladığında bazıla-

rı düş kırıklığına uğradıklarını söylediler. Broşür, sorunu sıradan bir antifaşistin açısından koyuyordu. İçinde ne proletaryadan, ne sosyalist devrimden söz ediliyordu. Ne Marx'tan, ne de Lenin'den alıntı vardı. Kendileri bugün çok daha keskin sol yazılar yazmaktaydılar. Böyleleri diyalektiğin zaman ve mekân unsurunu kavrayamayanlardı. Olayları tarihsel çerçeveleri içine oturtma yeteneğinden yoksundular. Vurulacak hedefi doğru saptamak ve o hedefi olabildiğince tecrit ederek darbeyi indirmekti marifet. Devrimci düşünce bunu emrediyordu. *En Büyük Tehlike*'yle yapılan buydu.

Legal yayın komitesinin yayımını sağladığı öteki broşür *Niçin Sovyetler Birliği'nin Dostuyum* broşürüydü. Gene iktidarca sistemli şekilde körüklenen yaygın antisovyet propagandanın panzehiri niteliğindeydi bu broşür. Yurtsever kamuoyunu, Kurtuluş Savaşı'nın ve Cumhuriyet'in ilk yıllarının Sovyetler'le dostluk politikasına dönüşe çağrı niteliğindeydi. Bu broşürden yukarıda söz ettik.

(...) Yıl 1943. TKP (hakikisi) illegaldir. Legal yayın büyük ihtiyaçtır. Sınırlı olanaklardan yararlanarak bu ihtiyacı karşılamak, karşımıza dikilen bir görev. Bu amaçla bir legal yayın komitesi kuruyoruz. Yazar Suat Derviş bu komitede üyedir. Komite ilk yayın olarak *En Büyük Tehlike-Faşizm ve Türkiye'deki Faaliyeti* adlı broşürü çıkardı. Broşürün materyalini komite topladı. Reşat Fuat kaleme aldı. Reşat gizlideydi. Broşüre ressam Faris Erkman sahip çıktı, sorumluluğunu o yüklendi. Komitenin bundan sonraki işi *Niçin Sovyetler Birliği'nin Dostuyum* adlı broşürün yayımlanması oldu. Tek parti CHP'nin iyice sağa kaydığı, savaşın ilk yıllarında, Alman zaferlerinin etkisiyle Saracoğlu Hükümeti'nin bir Nazi zaferini artık olup bitti saydığı, antisovyet propagandanın doruğa çıktığı bir dönemde böyle bir yayın gerekliydi. Broşürü Suat Derviş kaleme aldı. Broşür tamamlanmış üzerinde son rötuşlar yapılmaktaydı. Ancak Suat konuya ilk nasıl gireceğini bir türlü kararlaştıramıyordu.

Broşürle ilgili olmayan bir söyleşi sırasında ben Rus diplomatla karşılaşmamı anlattım. Suat atıldı, "Tamam" dedi, "benim başımdan geçmiş gibi bunu koyalım. Ama kadın yapalım Rus'u, yoksa herif tavlamak için böyle konuşmuştur derler."

Böylece karşılaşma Suat Derviş'in başından geçmiş gibi broşürde yer aldı. Gerçeğe aykırı bir şey yok.

(...) Böylece polis benim adımı ilk kez duymuş oluyor. Adımı daha önce duymamış olmalarını aynı yılın şubat, mart aylarındaki TKP soruşturmasında çözülme olmayışına borçluydum. En zayıf davranamı bile, ancak polisin saptadığı şeylere ilişkin sorulara cevap vermekle yetinmişti. Oysa topun ağzında bendim, hepimiz böyle biliyorduk. Reşat gizlideydi. Ortalıkta dolaşan ve geniş parti bağlantıları olan bendim. Bununla birlikte mutlaka gerekli olmayan ilişkilerden olabildiğince kaçınmıştım. Kişisel dostluklara aşırı ölçüde önem veren bir toplumda bunun kolay olmadığını bilmek gerekir. Benim bile, çalışmalara ters düşse de, hatırını kıramadıklarım vardı. Hasan Basri Alp'ti bunlardan biri. Yedek Subay Okulu'ndan arkadaştık. Solcu bilindiğinden çavuşa çıkarmışlardı onu. Bense omzuma demiri takabilmiştim.

Askerlikten sonra o da İstanbul'a yerleşti. Örgüt ilişkimiz yoktu. Bu bakımdan görüşmememiz gerekiyordu. Ahbap çavuş ilişkileri kaldıramayacağımız bir lükstü bizim için. Basri gene de ara sıra uğramadan edemiyordu. Dertleşecek birine ihtiyacı olduğu belliydi. Bu yüzden kendisini eleştirdiğim oldu. Buluştuktan sonra her ayrıldığımızda "Haydi güle güle, devrimden sonra görüşürüz" diyordum. Ama o devrimi beklemeden gene çıkıveriyordu karşıma. Disipline aykırı olsa da bu buluşmaları yararlı sayıyordu. Aramızda geçen bazı konuşmalar onun buluşmamıza ne denli önem verdiğini gösterir.

Bir gün gene buluşmuştuk. Yürüyerek gittik. Unkapanı'na Arap Camii'nin avlusunda bir köşeye oturduk. Uzakta cami çeşmesinde müminler aptes alıyorlardı.

Basri, "Bu, tarih işte" dedi.

– Tarih olan ne?

– Seninle bu cami avlusunda buluşmamız tarih işte.

– Bunu da yazarsa o tarih kaç ciltlik olur Basri? dedim.

(...) Hasan Basri ölmüştü. 1944 yılı sonlarında gözaltına alınmış, kendisine iki gün iki gece sürekli işkence edilmiş, üçüncü gün Sansaryan Han'ın en üst katından aşağı atlayarak intihar etmişti.

ANADOLULU BİR ERMENİ KOMÜNİSTİNİN HAYATINDAN ANILAR

Dr. Hayk Açıkgöz

Birinci Kısım TÜRKİYE'DE

(...) Marksist veya ilerici kitap ve mecmualar yanında Abdülkadir'in [Pirhasan, Vedat Türkali] tesiriyle edebiyatla da ilgilenmeye başladım. Bilhassa ilerici edebi mecmuaları muntazaman okudum. Birçok solcu gençle tanıştım; bu arada Hasan Basri Alp'le de. Basri, ben ve Abdülkadir en samimi üç arkadaş olduk. Artık kendimizi partiye girebilecek kadar yetişmiş sayıyorduk. Başladık her birimiz ayrı ayrı yollardan partiyi, gizli Türkiye Komünist Partisi'ni aramaya. Bu arama esnasında kimlerle tanışmadık ki? Ayrı ayrı aramalarda elde ettiğimiz intibalarımızı buluşup birbirimize anlatıyorduk. Rastladığımız, daha doğrusu partili olarak bulduğumuz insanlar üçümüz üzerinde de müspet tesir yapamamışlardı. Bu sebeple kimseyle bağlanmadık. Aramamıza devam ettik. Bu aramalar, hem insanları tanıma, hem partinin geçmişini ve hem de o günkü durumunu tanıma, öğrenme bakımlarından bizim için faydalı oldular.

Bu yılın en mühim politik olayı İkinci Dünya Harbi'nin patlaması oldu, 1.9.1939. Ben Cağaloğlu'nda kitapçı vitrinlerine bakıyordum. Gazeteci çocuklar "İkinci baskı, yeni dünya harbinin başladığını yazıyor" diye bağırıyorlardı. Hemen ben de bir tane aldım. Faşist Alman orduları Polonya üzerine yürümüşlerdi. Hayatımda ilk defa harp görecektim. Anlatmama imkân olmayan tuhaf bir his, bir heyecan doğdu içimde. Yerimde duramıyor, bir şey düşünemiyordum. Hemen Beyazıt'a geri döndüm. Kendimizi komünist saydığımız (hiçbirimiz de parti üyesi değildik ve henüz hiçbirimizin de herhangi bir şekilde illegal faaliyetimiz yoktu) arkadaşlarımı buldum, gazeteyi gösterdim. Hiçbirimiz bir şey diyebilecek bir durumda değildik. O güne kadar bilmediğimiz, tanımadığımız bir heyecan, bir sinirlilik içindeydik hepimiz de. Ne yapabilirdik? Ne yapmalıydık birer fert olarak? Olayların gelişmesini beklemeye ve bu arada partiyi arama faaliyeti-

ne daha da hız vermeye karar verdik. Gizli Türkiye Komünist Partisi ne diyecek, ne yapacaktı? Partiyi arama çalışmalarımızda yaptığımız temaslar, harp çıktıktan sonra da partinin aktif bir faaliyete geçtiğine veya geçeceğine dair en ufak bir ipucu vermiyordu. Bize göre bu, dünya pazarlarını yeniden paylaşmak üzere yapılan emperyalist bir harpti. Sovyetler Birliği bu harbin dışında kalmalıydı. Nasıl ki Sovyetler İngiliz ve Fransızlarla anlaşamayınca, Almanlarla karşılıklı saldırmazlık paktı imzaladılar. Bu pakt bir yandan bütün dünyayı şaşırttığı gibi bizi de şaşırtmış, öte yandan Sovyetler Birliği'nin realist ve esnek bir politikasını göstermesi bakımından hoşumuza gitmiş, Sovyetler Birliği'ne karşı itimadımızı daha da artırmıştı. Türkiye de bu harbin dışında kalmıştı. (...)

Üniversite tahsilimin dördüncü yılı Gümüşyan bursu ve komunamız sebebiyle rahat geçti. Komuna parasını da artırabilmiştim. Gelecek günlerimizde bu paraya ihtiyacımız olacaktı. Artık komünistler grubumuz büyümüştü. Bir taraftan kendi aramızda teşkilatlanıyor ve kendi kendimizi yetiştiriyor, bir taraftan da partiyi aramaya devam ediyorduk. Belki şöyle bir soru sorulabilir: Bu ne aramadır ki seneler sürüyor? Daha evvelki sahifelerde de söyledim. Kendilerinin partili olduklarını söyleyen birçok insanlarla tanıştık. Evvela bu insanlar bizim üzerimizde iyi tesir bırakmadı. Bizim grubun esasını üniversite talebeleri teşkil ediyordu. Hepimiz heyecanlı idealistlerdik. (Felsefi manada değil.) Partili olmak bizim için çok büyük bir şeydi. Bizler partili olmayı, partili insanları kafamızda herhalde çok idealize etmiş, onları hemen hemen süper insan yapmıştık. Rastladığımız insanlar, bu bizim kafamızda canlandırdığımız, billurlaştırdığımız tiplere uymadıklarından onlara inanmıyorduk. İkinci bir sebep de bulduğumuz bu insanlar parti faaliyetine ait en ufak bir doküman gösteremiyorlardı. Ne parti programı, ne tüzük, ne de herhangi bir illegal neşriyat. İlk zamanlar nasıl biz onlara itimat edemiyorsak, onlar da bize itimat etmiyorlar ve bu sebeple elimize bir doküman vermek istemiyorlar diye düşündük. Ama zamanla öyle insanlarla tanıştık ki bize yüzde yüz itimat ettikleri çok sarih olarak belli oluyordu. Ortada bir faaliyet olmadığına göre, faaliyeti olmayan bir teşkilâta girmeğe acele etmedik.

* * *

22 Haziran 1941'de Alman orduları, imzaladıkları karşılıklı saldırmaz-

lık paktına rağmen Sovyetler Birliği üzerine yürüdü. Böylece harbin mahiyeti değişti. Artık harp emperyalistler arasındaki bir harp olmaktan çıkmış, Sovyetler Birliği için her şeyden evvel sosyalizmi ve sosyalist anavatanı müdafaa halini almış, dünya çapında da faşizmle, faşizme karşı çarpışan kuvvetlerin dünya harbi olmuştu.

* * *

Bu yeni şartlar altında dahi faaliyetsiz, hiç olmazsa antifaşist bir faaliyet göstermeyen bir komünist partisi tahayyül edemiyorduk. Bilhassa da Türkiye'nin şartlarında. Türkiye, ne Cenubi Amerika'da, ne de Afrika'nın ortasındaydı. Şarkta Sovyetler Birliği'yle hemhudut, Garpta da faşist Alman orduları garp hudutlarımıza gelmiş, dayanmıştı. Bu sebeple hiç olmazsa kendi aramızda teşkilatlanmaya, para toplamaya ve kendimiz Türkiye Komünist Partisi namına değil, Türk komünistleri adıyla gizli yayına hazırlanmaya karar verdik. Ama elimizde o anda ne para, ne de yayını yapacak vasıta vardı. Var olan, böyle bir yayının lüzumuna ve bu işin altından çıkabileceğimize inanç ve cesaretti. Evet, bu şartlar altında biz Türk komünistleri, biz de kendi hissemize düşenleri yapmalıydık. Hem yalnız biz komünistler de değil, faşizme karşı olan bütün kuvvetleri de beraberimize almalı, memlekette bütün ilerici kuvvetlerle beraber faşizme karşı bir müşterek cephe kurmalıydık. Bu düşüncelerle kendi aramızda değil, daha geniş çapta teşkilatlanmaya, en evvel de komünistler çekirdeğimizi genişletmeye karar verdik. Kısa zamanda sayımız otuzun üstüne çıktı. Aramızda işçiler de vardı. Fakat çoğunluğu, üniversite talebe ve entelektüeller grubu teşkil ediyordu. Bizim parti olma iddiamız yoktu. Ayrıca çalışma imkânlarımız çok mahdut olduğundan, ilk iş olarak sayımızı daha da artırmaya değil, imkânlarımızı artırmaya, kafası işleyen, elinden iş gelen, gizliliği koruyabilecek, icabında teröre dayanabilecek insanları bir araya getirmeye, onları ilk çekirdek olarak toplamaya ve hazırlamaya karar verdik. Eğer hemen o zaman hakiki illegal bir teşkilata geçmek istersek, yapılacak işlere göre iş gruplarının kurulması gerekiyordu. Diğer taraftan henüz elimizde hiçbir imkân (bilhassa da para) olmadığından, para, matbaa, teksir makinesi vs. gibi materyaller temin edilene kadar harekete tam gizli bir teşkilat mahiyeti vermemeye, şimdiye kadar olan şekilde devamına karar

verdik. Bu doğruydu. Çünkü yeni yeni gruplar kurarsak, bu, aramızdaki birçok insanın birbirini tanımasına, o zamana kadar tanımadığını da, tanımasına yol açacaktı. Henüz bir faaliyete geçemediğimize göre, böyle bir riske girmeye lüzum yoktu. İlk işimiz şu olmalıydı: Hayat seviyemizi asgariye indirmek, her kuruşumuzu hesap ederek harcamak, mümkün olan her kuruşu artırmak, yayın yapabilme imkânlarını sağlamak. Yani bundan böyle kuru kuru partiyi aramakla iktifa etmeyecektik [yetinmeyecektik]. Türk komünistleri adı altında gizli yayına hazırlanacaktık. Ve de hazırlığımız bitene kadar eğer TKP bir faaliyete geçmezse, bizler yazılı faaliyete geçecek, partinin reaksiyonunu bekleyecek ondan sonrası için de günün şart ve imkânlarına göre, yeni karar alacaktık. Eğer biz faaliyete geçmeden TKP faaliyete başlarsa, ayrı çalışmadan vazgeçecek, o zamana kadar elde ettiğimiz imkanları da partiye devrederek hepimiz partiye girecektik.

Aldığımız bu karardan sonra ilk iş olarak üç üniversiteli arkadaşımızı bir matbaaya yerleştirdik. Bunlar hem harfleri dizmeyi, sahife bağlamayı öğrenecek ve hem de lazım olan harf ve diğer materyalleri her gün biraz biraz çalacaklardı.

* * *

Yukarda anlattığım TKP dışında, ama TKP'ye karşı olmayan, "Türk komünistleri" adı altındaki grup faaliyetimiz içinde benden başka Ermeni yoktu. Politik hayatımın bir de Ermenilerle olan yanı vardı.

Türk komünistleri hareketine paralel, ama bu hareketten habersiz, solcu Ermeni gençler arasında teorik Marksist ve Leninist çalışmalar yapan bir grup kurduk. Bu grubun legal veya illegal hiçbir teşkilat veya grupla alakası yoktu. Bir entelektüeller grubuydu ve ekseriyeti üniversiteli gençler teşkil ediyordu. Fazla kalabalık da değildik. On kişi kadardık. Bu grubun kurulmasında benim ne derece rolüm vardı şimdi hatırlamıyorum. Jak ve Vartan İhmalyan kardeşleri ilk defa orada gördüm ve tanıdım. Sonraları bu iki kardeşle bütün hayatımız boyunca yakın arkadaşlar olduk. Aram Pehlivanyan da bu grupta var mıydı, şimdi hatırlamıyorum.

Evet bu grubun, ne TKP ve ne de herhangi gizli veya legal bir teşkilâtla alakası yoktu. Ermeni sol münevver gençliğin kendi aralarında fikir alışverişi yaptıkları bir gruptu. Her birimiz Marksist-Leninist problemler

üzerinde birer tema almıştık. Muayyen günlerde toplanır, hem hasbıhal eder, hem de o gün kimin konuşacağı kararlaştırılmışsa o arkadaş o konu üzerine topladığı bilgileri, kendi hususi kanaatiyle beraber sunar, sonra da o konu üzerine umumi münakaşa yapılırdı. Bana göre bu toplantılar hepimiz için çok faydalı olmuştu, bilhassa da benim için. Zira ben Türkçe'den başka dil bilmiyordum. Bu arkadaşların hemen hemen hepsi en aşağı bir büyük yabancı dili çok iyi biliyorlardı. Öyle ki, aldıkları mevzuların hazırlanmasında yabancı dillerde çıkan tanınmış kitap ve mecmualardan faydalanıyorlardı. Ben o gruptan nazari olarak çok şey öğrendim. Yine sonraları öğrendim, Jak ve Vartan daha o zamanlar partili imişler. Ve benim o grupta yaptığım birçok teklifleri partiye iletmişler. Reşat Fuat'la hapishanede bir odada kaldığımız zaman, Reşat anlattı. Sonra ben de partiye girdim. Bu gruptan başkaca partiye giren, politikayla uğraşan çıkmadı. Sonraları ekserisi mesleklerini de bırakıp ticarete başlamışlar ve hepsi de çok zengin olmuşlar. (...)

Basri'yi askerliğe almışlardı. Çavuşa çıkarılmış. Çavuş olarak askerliğini bitirmiş İstanbul'a dönmüştü. Üsküdar'da oturuyordu. Partiyi arama faaliyeti içinde Üsküdar'dan Aram Pehlivanyan'la ve elektrikçi Muzaffer'le tanışmış. Bilhassa elektrikçi Muzaffer'le ahbaplık yapmış, kahvesine gidip gelmiş. (Muzaffer'in Bağlarbaşı'nda kahvesi varmış, kahve işletirmiş, ben şahsen tanımam.) Basri'nin Muzaffer'le ahbaplığı sebebiyle olacak herhalde, bizi kötülemek için bizim gruba Muzaffer'in grubu dediler, partililer bir ara. Muzaffer ile TKP'nin arası açıkmış. Zaten Muzaffer'in Basri'ye anlattıklarından, artık bu husus bizce de biliniyordu. Biz ne Muzaffer'in grubu olduk ve ne de Muzaffer'i bizim gruba aldık. Tam tersine Muzaffer'i politik faaliyetinden tamamen ekarte ettik.

Sonra galiba 1942 yılının ortalarına doğru Hasan İzzettin Dinamo askerlikten kaçtı ve İstanbul'a geldi. Biraz birinde, biraz öbüründe eski arkadaşlarının evlerinde saklanıyordu. Dinamo'yu da bizim gruba aldık. Grupta benden ve Basri'den başka kimseyi tanımıyordu. Yayına başlarsak yazarlar kadrosunda yer alacaktı. Bu hususta ve yürütülecek taktik ve strateji üzerine onunla anlaşmıştık. (...)

Matbaaya yerleştirdiğimiz (matbaanın adını vermek istemiyorum) bizim aramızda Safa grubu diye anılan (hakikaten de ben sadece Safa'yı ta-

nıyordum, öbür arkadaşların beni tanımalarını istemiyordum) arkadaşlar dizme, sahife bağlama vs. gibi baskı işlerini öğrenmişler, lazım olan, çalınması gereken materyalleri çalmışlardı. Biz hazırız, ne zaman yayına başlayacağız diye beni sıkıştırmaya başlamıştı Safa. Bizse hem onlara ve hem de çalınan bu matbaaya fazla güvenemiyor, bir teksir makinesi ele geçirmenin yollarını arıyorduk. Bu münasebetle bütün arkadaşlardan bir defaya mahsus olarak yapabilecekleri azami yardımı yapmalarını rica etmiştim. Böylece bir hayli para toplanmıştı. O zaman harp içi. Bu gibi aletlerin serbestçe satışları hem yasaktı, hem de yoktu. Adını vermek istemiyorum, gene bizim gruptan ve çok mühim bir yerde çalışan bir devlet memuru bize teksir makinesi ve çok miktarda mumlu kâğıt tedarik etti. Tabii ki parasını bizim kasadan ödedim. Bunlar bende kaldı. Sonra ben çokça kâğıt da aldım. Çünkü kâğıt her gün pahalanıyordu. Bir arkadaşımızın daktilosunu daha bir sene evvelden bu iş için zaptetmiştim zaten. Bunların hepsini iki bavula güzelce yerleştirdim ve karım Anjel'in ailesinin evinde sakladım. Böylece aletler garantiye girdi. Sene 1943'ün ilk aylarıydı. Yayına geçebilmek için maddi hazırlığımız sona ermişti. Artık vazife taksimi yapabilir, aynı vazifeyi yapacaklar da kendi aralarında teşkilatlanabilir ve her birimiz vazifelerimizin icaplarına göre sıkı illegal çalışmalarımıza girebilirdik. O zamana kadar hemen hemen tek tek herkesi bilen, temasları yapan yalnız bendim. Basri [Hasan Basri Alp], 2.5 sene askere gitmişti. İstanbul'da değildi. Abdülkadir [Pirhasan, Vedat Türkali] ve diğer askeri talebeler ve subaylar geri planda kalmalıydılar. Herkesin birbirini tanımaması için, işin çoğu, ister istemez bana kalmıştı. Hem de talebe ve Ermeni oluşum belki bir dereceye kadar dikkati üstümüze çekmeğe mani olabilirdi. Biz Safa grubunun matbaasını başlangıçta kullanmamak, onu gelişmelerin icabına göre ilerde kullanmak üzere şimdilik yedekte tutmak istiyorduk. İşin en önemli noktalarından birini henüz halletmemiştik. Yazı heyeti ve baskı işleri için emniyetli bir yer. En gizli kalması lazım gelen bu işin fazla yoldaşlar arasında dağılmaması gerekirdi. Öyle ki yazı yazanların bir kısmı baskı işleriyle de uğraşmalıydılar ve o yer nazarı dikkati çekmeyen bir yer olmalıydı. Ve de kirası fazla olmamalıydı. Bizim hiçbir gelirimiz yoktu. Her şeyi, her birimiz boğazımızdan, üstümüzden, başımızdan artırarak, bir araya getirerek yapıyorduk. O sene benim de tıp tahsili-

min son senesiydi. Kliniklerde staj yapıyor, kulak-burun-boğaz, göz, deri vs. küçük bölümlerin imtihanlarını hemen stajlardan sonra veriyorduk. Dahiliye, cerrahi, kadın-doğum vs. gibi büyük bölümlerin imtihanlarını sene sonunda verecektik. İmtihanlarımı verince de ister istemez hemen askere alınacaktım. Yani yüzüp yüzüp sonuna gelmişken hareketi yüzüstü bırakıp askere gidecektim. Bunu yapamazdım, yapmamalıydım. Düşündüm, taşındım ve sene sonu imtihanlarına hem haziran, hem de eylülde girmemeye, böylece otomatikman hiç olmazsa bir sene daha İstanbul'da kalmamı sağlamaya karar verdim. Bu karar, hayatımın yeni bir dönüm noktası oldu. Verdiğim kararın mahiyetini, bana nelere mal olabileceğini biliyordum. (...)

İşte bu devrede bir gün Basri bana, evime geldi. "Sebati Selimoğlu adında biriyle tanıştım. Bende çok iyi bir tesir bıraktı. Reşat Fuat'ta (o zaman TKP'nin birinci sekreteriydi) askerlikten kaçmış, İstanbul'a gelmiş. Partiyi yeniden reorganize edecekler ve gizli neşriyata başlayacaklarmış. Bizim de partiye girerek imkânlarımızı birleştirmemizi teklif ediyorlar. Ben taraftarım, sen ne dersin" dedi. Ben de "Bizim için başka bir yol olamaz ki. Biz hiçbir zaman parti olduğumuzu iddia etmedik, böyle bir niyetimiz de olmadı. Bu sebeple de devamlı partiyi aradık, ama hiçbir faaliyet göremeyince, girmede acele etmedik. Sonra faaliyetsizlik sebebini öğrendik (Komintern'in yedinci kongresinde alınan bir kararla), bu sefer de onun için girmedik. Senin de bildiğin gibi faşist ordularının Sovyetlere hücumundan sonra şartlar tamamen değişti. Yine de TKP'de bir kımıldama görmeyince ancak o zaman Türk komünistleri (TKP değil) adı altında faaliyete geçmek için hazırlıklara başladık ve şu anda gizli ev dışında bütün hazırlıklarımızı bitirmiş durumdayız. Biz ne partiyiz ve ne de partiye karşı bir grup. Madem TKP de aynı görüşe, bir şeyler yapmak lazım görüşüne geldi ve de imkanlarımızı birleştirmemizi istiyor, bu talebe evet demekten başka bir yol ben göremiyorum. Bu yapılacak yegâne doğru yoldur ve bu evvelki aldığımız kararlara uygundur" dedim. "Ama onlar partiye grup halinde değil, teker teker girmemizi teklif ediyorlar" dedi. Ben de "Niye olmasın. Bizler kariyerist değil, militanlarız. Bizim mevkie, titele [unvana] ihtiyacımız yok. Hem onların bu kadar senelik parti tecrübeleri var, muhakkak çok iyi nazari bilgileri de olmalı. Onlar her birimize ne işi müna-

sip görürlerse o işi yaparız. Eğer vazife taksimi doğru olması lazım gelen gibi olmazsa, bundan hareket zarar görür. Bunun mesulü bizler olmayacağız" dedim. Bu cevabım Basri'nin de hoşuna gitti. İşlerin bu şekil almasına, TKP ile bir çelişki içine düşmememize ikimiz de sevinmiştik. Şimdi bana bizim grubun bütün üyelerine tek tek gidip durumu izah etmek düşüyordu.

Abdülkadir Demirkan [Pirhasan, Vedat Türkali] mektebi bitirince Akşehir'deki askeri mektebe edebiyat hocalığına tayin edilmişti. Daha evvel de Merih'le evlenmişler ve beraber Akşehir'e taşınmışlardı: Bizde, İstanbul'da ne olup, ne döndüğünü bilmek istiyor, meraktan ölüyor, beni Akşehir'e davet ediyordu. Basri'ye, o halde evvela Kadir'le konuşayım, durumu anlatmaya ondan başlayayım dedim. O da doğru buldu. Adresi ve evin planını daha evvel bana göndermişti mektupla Kadir. Şu günü geliyorum diye telgraf çektim.

Harp zamanı trenler dopdolu. Trenin koridorunda iki ayağıma değil, tek ayağıma zor yer buldum ta Akşehir'e kadar. Akşehir'de trenden inince plana göre Kadir'in evini buldum. Kimseye bir şey sormadan, hiç nazarı dikkat çekmeden. Giriş o giriş, orada hiç dışarı çıkmadan üç gün kaldım (neylersin konspirasyon). Kadir'e ve Merih'e işlerin nasıl geliştiklerini ve son durumu anlattım. Onlar da ben ve Basri'nin aramızda vardığımız kararla hemfikirdiler, böyle olduğuna onlar da memnun kaldılar. İstanbul'a dönünce bütün arkadaşlarla konuştum. Hasan İzzettin Dinamo'dan başka herkes hemfikirdi. Dinamo ben onları tanırım, onlarla çalışılmaz, ben yoğum dedi. Dinamo, TKP merkez komitesi üyesi Halil Yalçınkaya'nın kızıyla evlenmiş, sonra ayrılmışlardı. Partiyle ve partililerle aralarında neler geçmişti bilmiyorum.

Teksir makinesini, daktiloyu, mumlu kâğıtları, yayınların basılacağı kâğıtları ve toplanan paramızdan arta kalanları (ne kadardı şimdi hatırlamıyorum) Sebati'ye teslim ettim. Beni TKP'ye almaları için müracaat ettim. Güldü, kucaklaştık, öpüştük. Sebati askere gitmemek için bir yol bulmamı istedi. Ben de bu sebeple zaten imtihanlara girmemeyi daha evvelden kararlaştırdığımı söyledim. Memnun kaldı. Ben takviyeci olacakmışım. Ve Sebati'nin kendisiyle temas yapacakmışım. Daha iyi, ben sana evine gelirim dedi. Buluşma günlerimizi ve saatlerini tespit ettik. Ayrılmadan,

eğer bir gün icap ederse birbirimizi nasıl ve ne zamandan beri tanıdığımız hakkında bir formül bulduk. Diğer arkadaşlar da tek tek, âdet üzere partiye girdiler. Büyük bir mesuliyet üzerimden gitmiş, manen ve madden (yapacak işim kalmamıştı) rahatladım. Artık ben bir satranç figürü olmuştum. Varlığım ve varlığımdan faydalanma, satrançta olduğu gibi, benden fazla, beni oynayacaklara bağlıydı. (...)

TKP başlarından o günlerde beni ve arkadaşlarınızı kim tanırdı? Kimse. Sebati'yle hepsi hepsi üç defa yarımşar saat buluşmuştuk. Bu kadar kısa zamanda, hem de aksiyon dışında insan insanı nasıl tanır? Sonra Sebati'nin, mevkii ve rolü neydi partide? Onlar benim için kapalı bir kutu, ben onlar için bir kapalı kutuydum. İllegal parti çalışmalarının en pis taraflarından biri de bu hususdur. (...)

2 Mart 1944 akşamı Basri bana geldi. Akşam yemeğini birlikte yedik bizde. O, buluşacağı biri varmış, ona gitti. Biraz sonra ben de gezmeye çıktım sokağa. Hava soğuktu, çabuk döndüm. Odamıza girdim ki, ablamdan başka, iki adam daha beni bekliyorlar. Oda alt üst edilmiş, yatakların, yastıkların yünleri dahi dışarı çıkarılmıştı. Ablamsa sapsarı, ne olduğunu şaşırmış, korkulu gözlerle bana bakıyordu. Sivil siyasi polis evimi basmıştı. Biraz daha yaşlıcası (adını sonradan öğrendim, meşhur parmaksız Hamdi) yanıma yanaştı, cebinden bir kâğıt çıkardı, benim elyazımla yazılmış bir pusulayı gösterdi. "Bunu sen mi yazdın", dedi. Elyazımdı, inkâr edemezdim, "evet", dedim. Hemen sevindi, gözleri parladı. "Bak oğlum, bizim senle alakamız yok, senden istediğimiz, bize Hasan İzzettin Dinamo'nun evini göster, o kadar", dedi. "Bilmiyorum", dedim. Bu defa ikincisi araya girdi (o, Birinci Şube Müdürü Zeki Akalın'mış). "Nasıl bilmezsin gâvur oğlu gâvur, oku pusulanı bir daha", diye üstüme yürüdü. Araya yine Parmaksız Hamdi girdi. "Bak oğlum sen daha gençsin, ben senin baban yerindeyim, bizi yorma, söyle yerini, biz işimize gidelim, sen de üniversitene devam et. Eğer dik kafalılık edersen, biz sana söyletmesini biliriz. Ama o zaman senin için geç olur. Bir daha üniversitenin de yüzünü göremezsin", dedi. Ben tekrar "bilmiyorum" deyince, Zeki Akalın "yürü karakola", dedi. Beni aşağı indirdiler. Zavallı ablam ağlamaya başladı. Dışarıda, köşede karanlıkta polis arabası bekliyormuş. Oraya yürüdük. Baktım, benim eski oda arkadaşım Memet, kafasını eğmiş içinde oturuyor.

Beni de içine soktular. Birinci Şube Müdürü, şoföre "çek mahalle karakoluna", dedi.

İnkarla benim niyetim zaman kazanmaktı. Bazı şeyler ortaya çıkmış, daha da çıkacaktı. Bunları tevil edecek, akla yakın, inanılabilir birer yalan uydurmam gerekiyordu. Her şeyden evvel de ellerine geçen benim pusulama dair, Dinamo'nun nerede olduğunu bilmediğime dair. Şimdilik benden istedikleri buydu. Diğerleri sonra gelecekti.

Olup bitenlerin anlaşılabilmesi için, bazı olayları açıklamam gerekir. Polislerin evimi basmasından bir hafta evvel kunduracı Efe Selahattin'in evine gitmiştim (o da bizim gruptandı). Hasan İzzettin Dinamo da, o ara Efe'de kalıyordu. Dinamo, şiir şeklinde Leningrad Destanı'nı yazmış bitirmişti. Sonra da Stalingrad Destanı'na başlamıştı. Şiirleri hadiselerin tarihlerine göre sıralayabilmesi için günlük gazetelere ihtiyacı varmış. Dinamo asker kaçağıydı, aranıyordu. Kütüphanelere gidip bu işi kendisi başaramazdı. "O devrin günlük gazeteleri koleksiyonunu bulabilir misin" diye bana sordu. Ben de, "senin de tanıdığın (galiba her ikisi de Amasya yetimhanesinde kalmışlar, oradan birbirlerini tanıyorlardı) Memet, günlük gazeteleri saklar, ondan alır ve sana buraya getiririm", dedim. Oradan çıkınca hemen Memet'in odasına (bizim eski müşterek odamız) gittim. Anahtarım vardı. İçeri girdim ve bir kâğıt üzerine "Memet, bugün Dinamo'yu gördüm. Leningrad Destanı'nı bitirmiş. Onları tarihlerine göre sıralayabilmek için günlük gazete koleksiyonuna ihtiyacı varmış. Biliyorsun o asker kaçağı. Bu işi gidip kütüphanelerde kendisi yapamaz. Bu tarihlere ait gazete koleksiyonu bulabilir misin diye bana sordu. Hemen sen aklıma geldin. Rica ederim gazeteleri çıkar, masanın üstüne koy, ben tekrar gelir alırım ve Dinamo'ya götürürüm. Sevgilerle Hayk." diye yazmış ve kâğıdı masanın üstüne, iyi görülebilir bir yere koymuş, kapı açılınca uçmasın diye de, bir bıçak batırarak masaya tespit etmiştim. 2 Mart akşamı Memet'i tevkife gelen polis, masasının üstünde benim bu kâğıdımı bulmuş. Memet'e benim adresimi sormuşlar, Memet benim evimi göstermekten başka bir çare bulamamış ve evimi göstermiş. Memet'i kim vermiş, niye vermiş bilmiyorum şu anda. Bildiğim bir şey varsa Memet'in benden başka herhangi biriyle partili bağı yoktu. Memet'in evini basanların, bana gelenler olduğunu da sanmıyorum. Masanın üzerindeki pusuladan Dinamo'nun benim

evimde kaldığı manasını çıkarmışlar herhalde. Sonra da yeni gizli neşriyatı Dinamo'nun yaptığını sanıyorlarmış (bu hususu sonra öğrendim).

Dinamo, Efe Selahattin'den evvel, yine eskiden tanıdığı Kulelili Muzaffer'in evinde de kalmıştı. (Ben Muzaffer'i yalnız adlan ve biraz da geçmişiyle tanıyordum. Şahsen tanımam.) Muzaffer galiba Nâzım Hikmet davası sırasında yakalanmış, dört sene hapis yatmış, Kuleli Askeri Lisesi'nden de atılmıştı. Muzaffer hapisten çıkınca parasız kalmış. Polis iş bulup çalışmasına mani olmuş. Muzaffer her iş bulduğunda, iki gün sonra siyasi polis gelip onu, bulduğu işten attırıyormuş. Muzaffer bu hayata dayanamamış, başka çıkar yol da bulamayınca polise satılmış (İnanç ve karakter meselesi). Bundan hiçbir eski ahbabının haberi yok. Dinamo şair, sanatkâr, gizli çalışmamış, ağzı da gevşek. Bir grup kurduklarını, yakında gizli neşriyata geçeceklerini Muzaffer'e anlatmış. Hem Dinamo'yu güya evinde polisten saklayan, hem de artık polis olan Muzaffer, Dinamo'nun bu sözlerini hemen polise rapor etmiş. Öyle ki, siyasi polis gizli bir grubun (Dinamo tanınmış bir komünist yazar olduğundan bu grubun başı sanıyor. Belki de Dinamo, Muzaffer'e kendisinin grubun başı olduğunu söyledi veya belki Muzaffer raporunda böyle yazdı) yakında gizli yayına geçeceğini biliyor ve pusuda bekliyormuş. Gizli yayın başlayıp, gizli neşriyat polisin eline geçince, tevkifat başlamış. Bir tesadüf neticesi benim pusulam ellerine geçince de Dinamo'nun (yani Muzaffer'in raporuna göre teşkilatın başı, hiç olmazsa gizli yayını yapanın) benim evimde saklandığını sanmışlar, Dinamo'yu yakalama şerefini kimseye vermemek için Birinci Şube Müdürü ve Birinci Şube Komünist Masası Şefi bizzat evime gelmişlerdi. Yoksa benim gibi bir Ermeni talebenin evini aramaya herhalde bu kodamanlar gelmezdi. Dinamo'yu bende bulamayınca, bu defa da hazır yola çıkmışken, bir an evvel benim vasıtamla (yerini bildiğime göre) ele geçirmek, Dinamo'suz Birinci Şube'ye geri dönmemek istemişler. Bu yüzden de normal olarak beni müdüriyete götüreceklerine, adetlere uymayan bir şey yapmışlar, dayak atmak için beni mahalle karakoluna götürmüşlerdi. İki tokatla benden istediklerini alabileceklerine emindiler herhalde. Öyle ya, onlar bu sahanın en tecrübeli insanları, işlerini bilirler. Ellerinde de el yazımla pusulam olduktan sonra, benim gibi zibidiyi konuşturmak için mahalle karakolu yeter de artardı bile.

Polis otomobili karanlıkta mahalle karakolunun önünde durdu. Birinci Şube Müdürü hemen karakola girdi. Polisler selam durdular. Onun arkasından da ben ve Parmaksız Hamdi. Birinci Şube Müdürü karakol polisine: "Sesi dışarıya çıkmayacak arka bir odanız yok mu?" Karakol polisi: "Var efendim", dedi ve hemen öne düştü bir kapı açtı. Evvela müdür, arkasından ben ve Parmaksız Hamdi, en sonra da karakol polisi, bu arka odaya girdik ve kapıyı kapadılar. Kapının kapanmasıyla beraber müdürün tokadı suratımda şakladı. Gözlüğüm yerinden fırladı ve bir köşeye yuvarlandı. Parmaksız Hamdi bir kenara çekilmişti. Zeki Akalın, orta yapılıydı, öyle iri yarı biri değildi. Hindi gibi kabardı. Burası onun çöplüğüydü. Yakamdan tuttu. "Söyle bakalım", dedi; "nerede o Dinamo denen hergele?" "Bilmiyorum", dedim. "Ne! Bilmiyor musun?" Kâğıdı Hamdi'den aldı. "Ulan burada gazeteleri Dinamo'ya götüreceğim demiyor musun? Bilmiyorsan nasıl götüreceksin? Yoksa Allah'la mı, sizin allahınız Marx'la mı yollayacaktın?.." Bundan sonra başladı her taraftan tokat, yumruk, tekme yağmaya. Beni ortalarına almışlardı, vur abalıya. Anlaşılan benim ciyakciyak bağıracağımı tahmin etmiş olmalılar ki, arkada, sesin dışarı çıkmayacağı bir oda aramışlardı. Tahminleri yanlış çıkmış, ağzımdan ancak sorduklarında "bilmiyorum"un dışında tek ses çıkmamıştı.

Zeki Akalın "yeter" dedi, durdular. Yüzüme ters ters baktı. Canavara dönmüştü. "Yürü müdüriyete, bak orada nasıl bülbül kesilirsin", dedi. "Gözlüğümü alabilir miyim yerden?" diye sordum. "Geber" der gibi, "al", dedi.

Tekrar arabaya bindik, polis müdüriyetine, Sansaryan Hanı'na geldik. Birinci Şube en üst kattaydı. Ve kapısında iki ay vardı. Doğru Zeki Akalın'ın odasına götürüldüm. Arkamızdan genç birkaç sivil polis de içeri girdi. Zeki soyunurken, "falakayı ve kızılcık sopalarını getirin" diye emretti. Kızılcık sopaları kelimelerini bilhassa üzerlerine basa basa söylemişti. Falaka ve kızılcık sopaları geldi. Falakayı duymuştum, ama ilk defa şimdi görüyordum ne mene şey olduğunu. Kemençe yayının büyüğü gibi bir şey. Koca bir sopa ve iki uçlarına bağlanmış parmak kalınlığında bir ip. İki polis anide ayaklarımdan çekerek beni yere düşürdüler. Ayakkabılarımı ve çoraplarımı çıkarttılar. Pantolonumun paçalarını da biraz yukarı sıvayarak iki ayağımı iple odun arasına soktular. Odunu, artık dönmeyecek hale ge-

lene kadar büktüler. Ve tabanlarımı havaya kaldırdılar. İyice canım yanmıştı. Böylece yeni emri bekliyorlardı. Zeki oturduğu koltuktan kalktı, yüzü memnun, "De bakalım; gazeteleri nasıl, nerede Dinamo'ya verecektin?" diye bir daha sordu. "Bilmiyorum", dedim. "Vurun, öldürün şu köpeği!" diye haykırdı. Ben bana lazım olan zamanı kazanmış, diyeceğim yalanı hazırlamıştım. Ancak sopadan evvel söylersem inanmayabilirler diye, sopaya dayanabildiğim kadar dayanacak, ancak ondan sonra sopaya dayanamamış gibi yapacak, yaygarayı koyverecek, "diyeceğim, diyeceğim" diyecek ve uydurduğum yalanı yuvarlayacaktım.

Bir yanda bizzat Zeki'nin kendisi, yanında genç bir polis, her ikisinin ellerindeki kızılcık sopaları tabanlarımın üstünde inip kalkıyorlardı. Öyle vahşice vuruyorlardı ki, kendi solumalarından çıkan sesler, hıh-hıh'ları, kızılcık sopalarının tabanımda çıkardıkları sesleri bastırıyordu. Eğer davaya büyük inanç olmazsa, eğer dava arkadaşlarını (her ne sebeple olursa olsun) ele vermenin şerefsizlik ve hainlik olduğu inancı olmazsa, yapılan aşağılamaların hıncı olmazsa, falakaya dayanılamaz. Dayanma, dayanabilme ne kuvvet ve ne de sıhhat meselesidir. Sadece inanç meselesidir. Şerefini yüksek tutma, biraz da kafanı kullanabilme meselesidir.

Bu dayak faslı ne kadar sürdü hatırlamıyorum. Artık ilk anlardaki gibi ağrımıyorlardı tabanlarım. Herhalde tabanlarım şişmiş, sinirler zedelenmiş, hassasiyetlerini kaybetmişlerdi. Dayakçılar da yorulmuş, terler ağızlarından, burunlarından akıyordu. Benim de sabrım son haddine gelmişti. Başladım bağırmaya, "ay..., oy..., vay..." Gittikçe hem sesimin tonunu, hem de temposunu artırdım. İnsan bir defa bağırmaya başladı mı, bu ton ve tempo, istemezsen de kendiliğinden artıyordu. Nihayet "Durun, söyleyeceğim, söyleyeceğim" diye bağırdım. Zaten onlar da bunu bekliyorlardı. Belki çok dayanmış, gecikmiş, benimle beraber onların da canını çıkarmıştım. Düşünmeye fırsat vermemek için falakayı durdurmalarıyla beraber "Çabuk Söyle" diye bağırması bir oldu Zeki'nin. "10 Mart Pazar günü öğleden sonra saat 2'de Karaköy'de Beşiktaş'a doğru giden tramvay durağında elimde gazete paketleriyle bekleyecektim. Dinamo bir otomobille oraya gelecek, paketi alacak, o gene yalnız başına, otomobille yoluna devam edecekti. Nereye gidecek, nerede kalacak bilmiyorum", dedim. Zeki polise bağırdı: "Bakın takvime ayın 10'u pazar mı?", dedi. Baktılar, pa-

zardı. Ayın 10'unun pazar olduğunu evvelden bilmezsem tabii ki o şartlar altında hesap etmek zordu. Mart'ın 10'unda (belki bu tarih pazara gelen tarih değil de bir başkadır, şimdi hakikisini hatırlamıyorum), Pazar günü, bugünkü karım olan Anjel ve arkadaşlarının çay toplantıları vardı, beni de davet etmişlerdi. Söylediğim tarihin pazara geldiğini oradan sarih olarak biliyordum.

"Peki Dinamo'yu nerede gördün?" "Şişli'den Mecidiyeköy'üne giden yol üzerinde gezerken tesadüfen rastladım" dedim. "Dediklerine inanmıyoruz; bizi aldatamazsın. Bugünlük yeter, yarın sabah yine görüşeceğiz", dediler. Bir kova soğuk su getirdiler. Ayaklarımı içine soktular. Tabanlarım yeniden zonklamaya başladı. Beni 3 numaralı hücreye götürdüler. Birinci Şube Müdürü'nün odasından çıkıp, odanın tam karşı istikametinde yürüdün mü, sağına aşağı inen merdivenler, soluna avluya bakan demir parmaklıklar geliyordu. Burayı da geçince bir kapıya geliniyor. Kapının hemen karşısındaki yere, sonraları tabutluklar yaptılar. O zaman boştu. Sağa dönüp biraz yürüyünce, solda büyük meydanımsı, salonumsu bir boşluk görülür. Buraya da sonraları küçük küçük hücreler yaptılar. Daha sonra da bunlar karyolalı hücreler oldu. Buraya sapmadan dosdoğru biraz daha yürürseniz, tam karşınıza 2 numaralı hücre gelir. Bu hücrenin hemen yanından, soldaki kapıdan helanın önündeki sahanlığa gelirsiniz. Solda üç tane taş hücre 3,4,5 numaralı. Sağda hela ve 2 numaralı hücrenin iç duvarı. 3 numaralı hücreyi açtılar (solda en uçta). Yüksekte küçük bir penceresi vardı. Pencere açıktı ve taş oda buz kesilmişti. Mart'ın 2'si. Dışarıda yağmurlu soğuk ve yaş bir hava vardı. Beni soydular. Üstümde yalnız kısa donumu bıraktılar. Ellerimi de arkamdan kelepçelediler. Kendileri dışarı çıkıp, kapıyı üstümden kilitlediler. Tabanlarım zonkluyor, vücudumsa su gibi ter içindeydi (dayağın zorundan olacak.). Evvela beton zemine oturdum. Kıçım dondu. Ayağa kalktım. Bütün vücudumla üşümeye başladım. Saplıcan olup ölmemek için bir imkân kalıyordu. Vücudumu harekete sokmak, ama nasıl? Kollarım arkamdan kelepçeliydi, kollarımı sallayamazdım (yazık, yegâne ağrımayan kısmım). İster istemez ayakta (parayla göbek atan Çingene karıları gibi) başladım kıçımı belimi kıvırmaya. Bu hareketten yorulunca, bu defa da tabanlarımın bütün ağrısına rağmen, başladım maymun gibi hoplamaya. Polisler kapıdaki küçük kontrol deliğini açıp beni seyre-

diyorlar, kahkahalarla üstüme gülüyorlardı. El oğlu, düşman ağlayacak değil ya! Benim için mühim olan devamlı harekette kalmaktı. Bir de sabaha kadar sorgusuz sualsiz serbest kaldığım bu devremde bir taraftan kendimi hareket içinde tutarken, bir taraftan da yarın karşıma çıkacak yeniliklere ne cevap vereceğimi düşünmeye, onlara bir formül bulmaya mecburdum, bütün bu ağır şartlarıma rağmen. Bütün bu ihtimalleri bile bile bu davaya girmiştim. Kendi işimi ancak kendim halledebilir, kendim kolaylaştırabilirdim. Mesela odamda paketlenmiş birkaç yüz adet (galiba 800) Reşat'ın eşi Suat Derviş'in yazdığı *Niçin Sovyetler Birliğinin Dostuyum?* adlı broşürler vardı. Her ne kadar bunlar legal basılmış da olsa, birkaç yüz tane olunca mahiyetleri değişirdi. Tabii ki bunları kimden aldığımı ve kimlere dağıtacağımı soracaklardı. Sonra evimde bir şapirograf makinesi vardı. Üniversitede bir talebeden, ucuz bulmuş, belki bir gün lazım olur demiş, almıştım. Bunu da muhakkak bulmuşlardı; yarın ne yapacağımı, nereden aldığımı soracaklardı. En fenası da, "yoldaşlar" diye başlayan, kendi el yazımla yazılı, "Kadının ihtilalde rolü" üzerine bir yazım vardı. Her ne kadar içinde parti, teşkilat lafları veya herhangi bir isim yoktuysa da, bu konferansı kimlere verdin diye soracaklardı herhalde. Zaten içinde bu gibi kelimeler olmadığı için, bu konuşmayı belki bir başka defa daha lazım olur diye yırtıp atmamıştım. Bu pislikler dışında yegâne sevindirici taraf evimde gizli partiye, gizli neşriyata ait veya gizli partiye üye olduğumu gösterecek hiçbir doküman yoktu. Yazı masamın önündeki duvara asılı Alman-Sovyet cephesini gösteren bir harita vardı. Gazetelerden kesmiştim. Siyah ve kırmızı kâğıtlardan küçük küçük kesilmiş üç köşe bayrakları toplu iğnelere takmış, bunlarla cephenin son durumunu tespit ediyordum. Bunu da aldılar. Bunun yanında bir de Tolstoy'un ölüm yatağındaki resmi vardı. Sakallı görünce, Karl Marx'ın değil, babanın resmini as, dediler ve onu da aldılar.

Yüzlerce broşürün hikâyesi şöyleydi. Sebati Selimoğlu bunları güzelce paketlemiş. Galatasaray'daki Haşet kitapevine satılmak üzere getirirken Basri'ye rastlamış. Basri de bir ucundan tutmuş, fakat geciktiklerinden kitapevi kapanmış. Basri o kadar ağırlığı bir daha geri götürmektense "Ben Hayk'ın evine götürürüm, sonra sen bir boş gününde oradan alır Haşet'e götürürsün" demiş ve alıp paketleri bana getirmişti. Tevkifime kadar da,

daha almamışlardı. İşin fenası Sebati'yle aynı gün tevkif olunmamız (tabii ki bunu sonra öğrendim) ve daha fenası da tevkifatın başladığına dair bir haberin bana ulaşmamasıydı. Tevkifat evvela Ankara'da yedek subay okulunda başlamış. Yedek subayda karyolalar iki katlıymış. Üstte yatan bir partili, gizli parti neşriyatını okumuş, (Bu neşriyat yalnız parti üyeleri için yapılmıştı. Günün iç ve dış olayları üzerine partinin görüşünü belirtiyordu.) sonra hemen yırtıp atacağına veya yakacağına, kaputunun cebine koymuş. Meğer o koyduğu, altında yatanın kaputuymuş. (Bütün kaputlar birbirine benzer.) Bu gizli yayını cebinde bulan altta yatan talebe, bunu bir provokasyon sanmış ve hemen mektep idaresine koşmuş, cebimde böyle bir neşriyat buldum diyerek. Böylece de tevkifat başlamış. Sonra Ankara'dan İstanbul'a sıçramış tevkifat.

Evet, "Bu broşürleri sana kim verdi? Sen de kimlere dağıtacaktın?" diye yarın bana soracaklardı. Ne Sebati Selimoğlu'nun ve ne de Basri'nin adlarını veremezdim. Peki kim verdi? Gökten zembille inmedi ya? Kafamda bir tip yarattım. Bu tipi unutmamak, her sorduklarında başka başka şekillerde tarif etmemek için üç tanıdığım kişiyi birleştirerek bir tip yaptım. Birinden kafasını (yani kafa yapımını), suratını ve rengini, ikincisinden vücut yapımını, üçüncüsünden de elbiselerini aldım. Adı? Adını bilmiyorum. Bunun gizli bir insan olduğunu hissettim, adını sormadım. Sormak hem terbiyesizlik olacak, hem de beni ufaltacaktı. Bunları bile bile gene de sorsam, hakiki adını söylemeyecek, uydurma bir ad verecekti diyecektim. Peki kim tanıttı? Hasan İzzettin Dinamo. Dinamo nasıl olsa aranıyordu ve saklıydı. Yerini de nasıl olsa vermemiştim. İfademde duracak ve bundan sonra da vermeyecektim. Eğer ilerde başka bir kanaldan ele geçerse, Dinamo çok çok haklı olarak yalan diyecekti, ama partili olmadığından, partiye, parti faaliyetine ait bir şey bilmediğinden, hiçbir şey ele veremeyecekti. Mühim olanı buydu. Hak etmediği halde biraz sopa yiyecek, bir zaman için müdüriyette kalacak, sonra partiyle bağı olmadığı tespit edilecek ve yine dışarı çıkacaktı. Bu kadarcık bir tevkifatın ve terörün zararı değil, insanın olgunlaşması bakımından faydası olurdu. Bunları kimlere dağıtacaktın sorusuna ise, hakikati olduğu gibi anlatacaktım. Yani Dinamo'nun bana tanıttığı, adını ve yerini bilmediğim bu adam evimi biliyordu. Bir hafta evvel bu broşürleri Haşet kitapevine götürmüş. Biraz geç

kaldığından kitapevi kapanmışmış. Bir daha geri götüreceğine oraya yakın olan benim evime getirdi ve bana durumu anlattı. Eğer kabilse böylece sende kalsın yarın veya öbür gün gelir senden alır, Haşet kitapevine götürürüm dedi. İçlerinde ne var diye sordum. Cebinden bir numune çıkardı gösterdi. Normal basılmış legal bir yayındı. Ben de peki dedim. Tevkif olunduğum güne kadar gelip almadı. Böylece de aramada odamda bulundu. Zaten saklı da değildiler. Güzel paketlenmiş ortada duruyorlardı. Evet, bunları kimlere dağıtacaktın veya kime verecektin sorularını böyle cevaplandıracaktım. Bu sözlerime polis inanır mıydı? Mantıklıydı, inanmak isterlerse, inanabilirlerdi. Tabii ki inanmıyor gösterip beni yeniden falakaya yatıracaklardı. O onların işiydi. Benim işimse, dayak altında dahi bu ifademde ısrar etmek olacaktı.

Peki yazımı nasıl tevil edecektim? Ona da şöyle bir formül buldum. "Benim herhangi gizli veya açık bir teşkilatla ne bağım ve ne de irtibatım var. Ama ben komünist fikirliyim. Marksizme-Leninizme inanıyorum. Yalnız inanmakla kalmıyor, bu fikirlerin memleketimizde de tatbik sahası bulmasının memleketimizin, halkımızın menfaatine olduğuna da inanıyorum. Ama ben politikacı değil, doktor olmak istediğimden, tahsilimi de bu sahada yaptığımdan bu fikirler için aktif bir faaliyet yapmak bana düşmez, beceremem de. Fakat böyle bir faaliyet yürüten insanlara karşı sempatim vardır, onlarla doğrudan doğruya beraber çalışmasam da manen ve madden yardım etmek isterim. Bunun için de teorik olarak kendimi geliştirmem gerekir. Elinizdeki bu yazı teorik olarak ne derece geliştiğimi, bu işi ne dereceye kadar becerebileceğimi tecrübe etmek için ele alınmış bir deneme yazısıdır. Kimseye okunmamıştır." Bunu niye böyle formüle ettim? Dikkat edilirse polisin hoşuna gidecek birçok itiraflarda bulunuyordum, polise bir şeyler veriyordum. Fakat verdiğim şeyler aynı zamanda davayı müdafaa mahiyetindeydi ve şahsıma aitti, partiye değil. Mühim olanı saklayabilmek için, inanılır bir hale getirebilmek için, inanılmazsa dahi kabul olunabilir, sopa altında gargara edilebilinir bir hale getirebilmek için şahsımdan bu fedakarlığı yapmağa mecburdum.

Sabahleyin genç bir polis kapımı açtı. Kolunun altında elbiselerim vardı. Onları yere attı. Kollarımdan kelepçeyi çözdü. "Giyin, müdüre çıkacaksın" dedi. Üstümü giyindim. Ayakkabılarımı giyinmek zor oldu. Ayak-

larım şişmiş, ayakkabılarıma sığmıyorlardı. Zar zor o işi de yaptım. Topallıya- topallıya Birinci Şube Müdürü'nün odasına girdik. İçeri girmemle beraber, şak diye tokadı yemem bir oldu. Gözlüğüm kırılmış, yarısı bir yana, öbür yarısı başka bir yana gitmişti. Sorgusuz sualsiz bu da ne oluyor diye şaşırmam daha geçmemişti ki Zeki: "Dün gece Hasan Basri sendeymiş, niye söylemedin?" dedi. (Basri bana sık sık geldiğinden, ev sahibi onu adıyla tanırdı. O söylemiş.) "Bana böyle bir soru sormadınız", dedim. "Ulan biz mi soracağız? Her şeyi sen söyleyeceksin", dedi. "Yani arkadaşlarımı mı, tanıdıklarımı mı bilmek istiyorsunuz?", dediin ve cevap beklemeden başladım bizden olmayan, daha çok bize karşı olan tanıdıklarımın adlarını saymaya. "Ulan senin her tanıdığından bana ne? Beni alakadar eden Partili komünist arkadaşların" diye kükredi müdür efendi: "Bir de bana ders vermeye mi kalkıyorsun?" dedi. Bir tokat, bir tekme daha attı. "Götürün, akşama görüşürüz", dedi. Genç bir polis parçalanan gözlüğümü yerden topladı, elime verdi, beni dışarı çıkardı. Bu defa üç numaralı akşamki hücreme değil, koridor üzerindeki büro odalarından birine götürüldüm. Kapının yanına bir sandalye koyup oturttular. Gözlüğüme baktım. Her iki göz kısmını birleştiren ve burun üzerine gelen kısım ortasından kırılmıştı. Beni getiren polisten biraz aseton rica ettim. Kadınlar tırnak cilalarını çıkarmaya kullanırlar, dedim. İyi adammış, bir polis kadından almış, biraz sonra getirdi. İyi yapıştırmadı ama, idare ederdi. Bütün gün bu sıcak odada kaldım. Geceki üşümeme karşı bütün gün bu sıcak odada oturmak beni dinlendirdi, bana iyi geldi. Halbuki ben sabah yine falakaya yatacağım sanmıştım. Ya bende, evde bulunanların tetkiki daha bitmemiş, raporu daha müdürün eline gelmemişti. Veya falakayı yalnız geceleri atıyorlardı. Bu son şekil daha mantıkiydi. Zeki'nin odası koridora açılıyor. Koridor ise, gireni çıkanı belli olmayan avluya bakıyordu yukarıdan. Arada duvar değil, demir parmaklıklar vardı. (Biz Ankara'ya sevk olduktan sonra tevkif olunan Hasan Basri, yapılan teröre dayanamayıp bildiklerini söyleyebilme ihtimalinden korkmuş, hain olarak yaşamaktansa, ölmek daha iyidir deyip bu demir parmaklıklardan dört kat aşağıdaki avluya atmış kendini.) Basri için yediğim tokat, tekme polisin sabah şerifleriniz hayrolsunuymuş. Bundan sonra bir daha bana Basri hakkında tek kelime sormadılar.

Akşam olup iş saati bitince, tıklım tıklım sivil polisle dolu odalar bo-

şalırdı. Bütün Birinci Şube, siyasi tutuklularla nöbetçi polislere kalırdı. Kısa zaman için bir sessizlik, bir durgunluk çökerdi etrafa. Tıpkı fırtınadan evvelki durgunluk gibi. Sonra gidip gelmeler, koşuşmalar başlardı. Onu da bağırmalar, tokat sesleri, falakanın sesi, ah..., of..., vay... gibi bağırmalar, acı acı inlemeler takip ederdi. Bütün bu insan, alet ve ayak sesleri birbirine karışır, Birinci Şube'nin akşam senfonisi meydana gelirdi. Peki ne idi bu insanların günahı? Kendi anlayış ve düşüncelerine göre vatandaşlarına daha insani, daha adil, daha hür, insanın insanı istismarını ortadan kaldıracak bir sistem kurmak. Büyük Nâzım'ın dediği gibi:

"Hep bir ağızdan türkü söyleyip
hep beraber sulardan çekmek ağı,
demiri oya gibi işleyip hep beraber,
hep beraber sürebilmek toprağı,
ballı incirleri hep beraber yiyebilmek,
yarin yanağından gayrı her şeyde,
her yerde,
hep beraber!"

diyenlerin seslerini boğmak için kurulmuştu bu işkence evi, cellatlarıyla, zindanlarıyla, tabutluklarıyla, falakalarıyla beraber.

Biraz sonra beni aldılar, yine Zeki Akalın'ın odasına götürdüler. Bu defa da koskocaman biri vardı Zeki'nin yanında (sonra öğrendim umum müdür Ahmet Demir'miş). Bana yer gösterdi. "Söyle bakalım evinde bulunan 800 broşürü kimden aldın ve kimlere verecektin?" Gayet nezaketli ve sakin görünüyor veya görünmeye çalışıyordu. İkimiz de birbirimizi ilk defa görüyorduk. Ben de bu soruyu zaten bekliyordum. Onun için de bir gece evvelden vereceğim ifademi kafamda hazırlamıştım ve daha evvelki sahifelerde muhteviyatını yazmıştım. Hazırladığım cevabı yavaş ve sakin bir şekilde anlattım. O da sükûnetini muhafaza ediyor, gayet ciddi dinliyor görünüyordu. Sözlerimin sonunda birden suratının ifadesini değiştirdi, ayağa kalktı, üstüme doğru yürüyerek,"Ulan bizi çocuk yerine mi koyuyorsun? Seni buraya masal dinlemek için çağırmadık. Yatırın şu gâvurun komünistini" diyerek bağırdı. El pençe hazır duran polislerden ikisi hemen beni yatırdılar. Ayakkabılarımın bağları zaten söküktü, çektiler ayağımdan. Ayaklarımı falakaya taktılar, havaya kaldırdılar. Ahmet Demir daha

da yaklaştı bana ve "Tekrar soruyorum. Bu broşürleri sana kim verdi?" "Anlattım efendim. Adını bilmiyorum. Eğer samimi olmasaydım uydurma bir ad söyleyebilirdim." "Nerede oturuyor?" "Bilmiyorum efendim." Ceketini çıkarıp koltuğun üstüne attı. Kızılcık sopasını eline aldı, başladı bütün kuvvetiyle tabanlarımı dövmeye. Zavallı tabanlarım zaten dün geceden harap bir haldeydiler, üstlerine zorla basıyordum. Dün geceki gibi kendimi tutamadım. Tabanıma her cop inişinde ay..., vay... diye bağırmaya başladım. Birkaç kere sesimi tutmak için gayret ettimse de beceremedim. Artık bana bir alternatif kalıyordu. Ölümden de ötesi yok ya demek kendi kendime. Bunu deyince biraz rahatladım. Belki de rahatlamaya sebep tabanlarımın artık uyuşmasıydı. Onlar da böyle düşünmüş olacaklar ki, Ahmet Demir falakayı durdurdu. "Su getirin", dedi. Bir kova su getirdiler, ayaklarımı içine soktular. Soğuk su yeniden ayaklarımın kan deveranını düzeltince başladılar yeniden acı acı zonklamaya. Sonra iki polis koltuklarıma girdiler ve başladılar beni odada aşağı yukarı yürütmeye. Ahmet Demir yeniden bağırdı: "Yeter, yatırın falakaya." Halbuki ben dayak faslı bitmiş, bunu da atlattım sanmıştım. Demir: "Tekrar ediyorum kimden aldın broşürleri? Masal istemem!" dedi. "Hakikati söyledim, bu kadar sopaya rağmen saklayabilir miydim sanıyorsunuz", dedim. "Masal istemem dedim sana. Seni bize sayıyla mı verdiler. Ya hakikati söylersin, ya da buradan ölün çıkar" dedi. "Bunu anlamak için alim olmaya lüzum yok" diye cevap vermek istedim. Ancak ilk kelime ağzımdan çıkmıştı ki tabanlarım başladı dövülmeye. Cümlemin sonunu getiremedim. Elimden başka bir şey gelmediğine göre, başladım yine dayanamayıp "ay..., oy..." diye bağırmaya. Bu dayak faslı ne kadar sürdü bilmiyorum. Bana çok uzun, adım adım ölüme yaklaşan bir ömür kadar uzun geldi. Sonra birden falaka durdu. Bunu hiç beklemiyordum. Bana bu ölene kadar sürecek gibi gelmişti. Şaşkın şaşkın etrafıma bakındım. Vıcık vıcık ter içinde kalmıştım. O kadar ki, terler gözlerimin içine girmişti, gözlerim yanıyordu, kafam da müthiş ağrıyordu. "Su getirin" diye bağırdı Ahmet Demir. Yine bir kova su geldi. Evvela elleriyle biraz yüzüme su serptiler, sonra yine ayaklarım içine sokuldu kovanın. "Götürün yerine." Kulaklarıma inanamıyordum. Demek bu fasıl da bitmişti. Demek bunu da atlatmıştım. İki polis ayakkabılarımı elime verdiler, koltuklarıma girip beni aldıkları odaya geri getirdi-

ler. Hemen masalardan birinin üzerine uzandım. Baktım beni bekleyen polis ses çıkarmıyor. Masanın üstüne bir de sandalye koydum ve ayaklarımı yukarı kaldırdım. Biraz dinlenmek istiyordum. Bilhassa da kafamı dinlendirmek. Ama kafam durmuyor, olanlar, daha da olacaklar sinema şeridi gibi kafamdan geçiyordu. Her şey iyi gitmişti de, şu yazım hakkında niye bir şey sormamışlardı. Bir defada o da aradan çıkardı. Yağma mı var, herifler sadist, bir dayakla iki mesele birden bitsin! Belki yarın akşam yine falakaya yatıracaklar. Bu kadar kısa zamanda tabanlarım bir falakaya daha dayanır mı? Bari bu defa kıçıma vursalar! Vururlar mı? Tabanlarım dayanamayacağı için asıl oraya vuracaklar. Ha bir de şapirograf vardı. Tabii onu da soracaklardı. Bunlar benim bildiklerim. Ya başkaları benim hakkımda bir şeyler söylerlerse? Ya eski hesaplar açılırsa? Grubumuz, makineler, kimden aldın? Hiçbir şey düşünmek istemiyor, hepsini kafamdan kovmak istiyordum. Neyle, nasıl kovacaktım? Süpürgenin sapını herhalde kafama vuracak değildim. Sopa deyince hemen ayaklarım başladı zonklamaya. Sopanın daha lafından böyle zonklarsa, yarın akşam falakanın altında ne yapacaktım? Gene ölümden ötesi yok ya demekten başka çare kalmayacak, ölümü bekleyecektim terör altında. İyi ya niye öleyim? Kendimi öldürtecek ne yaptım. Götleri tutuyorsa gitsinler vatanı satanları, yalnız toprağını değil, göğünü, yerin altını da beraber satanları öldürsünler. Şu falaka da ne mendebur şey. Dur bakalım. Beterin beteri var demişler. Yani kazığa mı oturtacaklar? Nereye oturturlar bilmem ama, Ahmet Demir faşistlerden terör metotlarını öğrenmek için Almanya'ya gitmiş, bu konuda staj yapmış. Belki doktora da yapmıştır. İnsanlara işkence yapma doktoru olmuştur. Almanya'da her mesleğin doktorluğu olduğuna göre, bunun niye olmasın? Olur mu olur. Bizim odaya sonra iki nöbetçi polis daha geldi. Tabanların hangi telden saz çalıyor, diye yüksek sesle laf attılar bana. Kafamdan geçen şerit koptu, kendime geldim. "Ne hangi telden mi? İnce telli, kalın telli. Hah tamam, çifte telli çalıyor. Benimle beraber göbek atmaya var mısınız?" dedim. "Haydi kalk" dediler. "Ne kalkması be. Görmüyor musunuz, ayaklarım şişe şişe ramazan davuluna dönmüş, 'işte düştüm kapınıza, bayramınız kutlu ola' diye imsak davulunu çalıyor. Yiyecek bir şeyiniz varsa getirin evvela karnımızı doyuralım" dedim. İçlerinden birinin, ya bu sözlerim hoşuna gitti ve de ciddiye aldı veya acıdı, gitti, yiye-

cek getirdi. Bana da buyur etmesin mi? Bunu hiç beklemiyordum. Şaka etmiştim. Teşekkür ettim, biraz helvadan, biraz da ekmekten aldım, iştahla yedim. "Şimdi aramızda yer taksimi yapacağız" dedim. "Nasıl?" dediler. "Ayağımı, tabanlarımı görüyorsunuz, hakikaten davul. Bu vaziyette ayağa kalkamam. Ben burada yattığım yerde göbek atarım, siz odanın ortasında" dedim. Kah-kah güldüler. Artık kafamı dinlendirmenin, kendimi eğlendirmenin yolunu bulmuştum. Sabaha kadar tekerlemeler yaptım, komik şeyler anlattım. Onlar da anlattılar, güldük. (Ne üzerineydiler, şimdi nereden hatırlayacağım.)

Sabah olunca yine kapının yanına sandalye atıldı, yerimi aldım. Bu odanın memurları da masalarında yerlerini aldılar. Akşamki polisler arkadaşlarına parmakla beni gösteriyorlar ve dün gece hem Demir'in dayağını yedi, (demek Demir'in dayağı meşhurmuş), hem de sabaha kadar bizi güldürdü diye anlatıyorlardı. Kısa bir zamanda odadakilerin bana karşı yüzlerinin ifadeleri değişmişti. Sempatiyle demek biraz fazla olur. Ama artık bakışlarında dünkü kin yoktu. Bu değişmeye sebep ne olabilirdi? Ölesiye dayak yememe rağmen onları güldürmem mi? Tabii ki sebep buydu. Buraya gelen herkes, hareketleriyle, sözleriyle, gözleriyle yalnız ve yalnız onlara kinlerini gösteriyorlardı. Muhakkak ki onlar bu binaya getirilen hiçbir tutukludan güler yüz görmemişlerdi. Onlar benim kendimi güldürdüğümü, kendimi eğlendirdiğimi, gelecek günlerdeki sopalara dayanabilmek için sinirlerimi tedavi ettiğimi herhalde anlamamışlardı, anlamıyorlardı, anlayamazlardı da...

Gün içinde helaya giderken koridorda Sebati Selimoğlu'nu gördüm. İki polisin arasında Birinci Şube Müdürü'nün odasına giriyordu. O da beni gördü, belki topalladığımı da. Demek dün gece o kadar sopayı boşuna yemişim. Onu ele vermemek, onu buraya getirtmemek için adını vermemiş, yeni bir tip uydurmuş ve bu kadar sopa yemiştim. Onun da tutuklandığını, onun da burada olduğunu bilsem, broşürleri satılmaya vermek için Haşet kitapevine götürdüğünü, kitapevi kapalı olduğu için de tekrar geri götürmemek için, bana bıraktığını, bir boş zamanında gelip benden alacağını ve tekrar Haşet kitapevine götüreceğini söyleyebilirdim. Böyle bir ifadeyle ne bilinmeyen bir arkadaşımı vermiş olurdum (buraya Zeki'yi ziyarete gelmemişti herhalde) ve ne de ona fazla bir yük yüklemiş olurdum.

Olan olmuştu. İfademi vermiştim. Artık geri dönemezdim. Böylesi benim için daha iyi, daha şerefliydi. Yalnız kazık benim kıçıma girmişti. Ne yapalım? Buralara düştün mü, dayağın azı çoğu hesap edilmemeliydi. Bunu hesap eden yanardı, artık bir daha tutunamazdı.

Sonra öğrendim, bu broşürleri Dinamo'nun tanıttığı bir insana bağlamam, polisi tamamen başka yola sevk etmiş. Daha evvel de söylediğim gibi, sonradan polis olan Kulelili Muzaffer'in raporuna benim ifadem uymuş. Dinamo'nun bu hareketin başı olabileceği faraziyesini kuvvetlendirmiş. Böylece de polisin çalışmaları tamamen yanlış ve çıkmaz bir yola girmişti. Yani bütün kuvvet, Reşat Fuat'ın ve onunla bağı olabilecek insanların aranmasına değil, Dinamo'nun ve Dinamo'ya bağlı olabilecek insanların aranmasına verilmişti. Buna paralel olarak da terör, bilhassa Dinamo'yla bağlı olabilecek insanlar üzerinde yoğunlaşmıştı. Bu, hareket hesabına bir kazançtı. Böylece kilit noktalarını tutan birçok yoldaş ikinci plana düşmüş, tazyik onların üzerinden yanlış, çıkmaz bir yola kaymıştı. Yani kilit noktalarındaki insanların gizlenmeleri ve de mahkemece suç delili sayılabilecek her türlü vesika ve aletlerin saklanması veya yok edilmeleri için zaman kazanılmıştı, bu çok mühimdi. Ve ben bilmeden bunun böyle olmasında mühim rol oynamıştım. Belki bu sebeple polis umum müdürü Demir hazretlerinin sopasını yeme şerefine nail olmuştum. Evimi aramaya Birinci Şube Müdürü'nün gelmesi şerefine nail olmam gibi. Benim rolüm mühimdi, yüküm ağırdı bu davada. Ama onların sandığı yönde değil.

Hayat bu. Tesadüfler bazen büyük roller oynuyor, bazen lehimizde, bazen de aleyhimizde. Mesela burada yalanlarımın Muzaffer'in raporunu tesadüfen desteklemeleri, benim aleyhime, fakat Parti'nin lehine olmuştu.

Akşam olunca beni yine Birinci Şube Müdürü'nün odasına götürdüler. Bu defa Ahmet Demir de, Parmaksız Hamdi de yoktular. Onların yerine Komiser Şükrü (bu adı da sonradan öğrendim) almıştı. Çok mendebur bir insandı. Zeki, gel bakalım, dedi. Elinde hep o aklımı kurcalayan yazım vardı. Bana gösterip, "Bu senin el yazın mı?" diye sordu. "Evet", dedim. "Bunu nerede ve kimlere okudun?" dedi. "Hiçbir yerde okumadım dedim. Gözüme sokar gibi yazıyı, "Bak ulan yoldaşlar diye başlıyorsun. Yoksa yoldaşlar diye Allah'a, melaikelere mi hitap ediyorsun?" dedi. "Hem söyle bakalım, senin grubunda veya hücrende kimler vardı? Sizin hücreye verilen

vazife neydi?" "Ben komünistim, ama Partili değilim. Benim ne grubum ve ne de hücrem var." "Ne? Komünistsin ama Partili değil misin?" "Evet efendim benim Parti'den haberim yok" dedim. Ve o ilk gece hazırladığım ve daha evvelki sahifelerde de yazdığım düzme ifademi içtenlikle, ikna eder bir tonla anlattım. Bu rolümü o kadar iyi oynamıştım ki, bu düzme ifadeye neredeyse kendim bile inanmıştım. "Komünistlikten ne anlıyorsun?" diye sordu Zeki. "Komünist, Marksist ve Leninist bilgi, metot ve ölçülerini kullanarak, zamanı, iç ve dış şartları göz önünde tutarak antiemperyalist, antifaşist, antikolonyalist bağımsız bir dış politika yürütülmesini isteyen; hem politik, hem ekonomik ve hem de sosyal bakımlardan hür bir vatan isteyen ve böyle bir vatanda yaşayan insanlar (vatandaşlar) arasındaki münasebetlerin daha adil, daha insani, daha kardeşçe tanzim edilmesini, insanın insan tarafından istismarının kaldırılmasını isteyen; bunların temini için de bütün büyük istihsal vasıtalarının, yeraltı zenginliklerinin, bankaların, sigortaların, dış ticaretin millileştirilmesini isteyen, bu işin başarılmasında en başta işçi sınıfına büyük pay ve mesuliyetlerin düştüğüne, ayrıca bu büyük işin başarılması için bütün dünya işçi sınıfının dayanışmasına inanan ve bu dayanışmaya büyük kıymet veren vatanperverdir, komünist" dedim. (Bu sözlerimin şu anda uydurulduğu sanılmasın. Bu ifadem hem polis dosyasında, hem sorgu hâkimine verdiğim ifademde, zannedersem hem de mahkeme önünde verdiğim ifademde de mevcuttur. Tabii tam tamına aynı cümle ve kelimelerle olamaz. Ama muhteva, ana fikirler aynıdır.)

"Peki bu fikirleri nasıl pratiğe geçirecekler komünistler? Gizili yeraltı teşkilatları kurarak, Sovyetler Birliği'nden para ve silah alarak, ihtilalle, zora dayanarak, sizin gibi düşünmeyenleri keserek mi komünizmi kuracaksınız? Sonra da karılar da dahil, bütün mal ve mülklerin müşterek olduklarını mı ilan edeceksiniz?"

Tuhaf bir durumla karşılaşmıştım. Ben tekrar falakaya yatacağımı beklerken, şube müdürü benimle politik hasbıhale geçmişti. Belki de sebep, ben komünistim demem, bu konuda açık konuşmamdı. Poliste ben komünistim deyip davanın müdafaasını yapan bir tipe belki de ilk defa rastlıyordu. Ve belki de bu hasbıhal yoluyla benden çok şey koparabileceğini sanıyordu. Yahut da beni bir salon komünisti sanmıştı.

"Birçok soruyu bir anda sordunuz. Müsaade ederseniz sorularınızı tek-

tek ve soru sırasına göre cevaplandırayım. Gizli yeraltı teşkilatı diyorsunuz. Komünistler legal çalışmaya taraftardırlar. Buna can atarlar. Ama legal çalışmalarına müsaade edilmediğine göre ne yapacaklar? Türkiye Komünist Partisi hepsi hepsi iki sene legal çalışabilme imkânı bulmuş. Bu legal şartlarda dahi kurucuları, başları Karadeniz'de öldürülmüş, cesetleri de denize atılmış. Sonra hep arka arkaya tevkifatlar. Fındık kabuğunu doldurmayacak şeyler için işkenceler, aşağılamalar. Komünistlerin burjuva hükümetlerine itimatları kalmamış, ayrıca fikirlerini serbestçe müdafaa imkânı verilmeyince ya susacaklar, buna vatanperverlikleri müsaade etmiyorsa, o halde gizli çalışacaklar. Bunun üçüncü bir şekli yok. Onlar bu yolu kendileri seçmemiş, bu yola mecbur edilmişlerdir. Aradan bu kadar sene geçti işte görüyoruz. Ne imiş, Hasan Dinamo'ya rastlamışım. Şair, bilgili, kibar bir adam; benden, normal çıkan günlük gazete istemiş, ben de peki bulurum demişim. Bunda, evvela mahalle karakolunda, sonra burada sopa yemeye, falakaya yatırılmama, daha sonra da çırılçıplak kışta kıyamette kollarım da arkadan kelepçeli olarak açık pencereli taş bir hücreye atılmam için ne sebep var? Ne imiş, Dinamo'yu bulmak istiyormuşsunuz. Bana ne? Ben sizin memurunuz muyum? Herif hem tanınmış komünist, hem de asker kaçağı. Bugüne kadar olup bitenlerden gözü korkmuş, gizlendiği yeri hiç bana söyler mi? Ben de sormam ki zaten." Daha devam edecek, içimi dökecektim. Zeki kıpkırmızı oldu. Ayağa kalktı. "Ben seninle iki entelektüel gibi konuşmak istedim, ama sen çok ileri gidiyor, benim iyi niyetimi kötüye kullanıyorsun" diye bağırarak beni susturdu. Polislere "Alın götürün" dedi. Sonra tekrar bana dönüp, "Çok vaktimiz var, görüşürüz" dedi. Gene odama götürüldüm, kapının yanındaki sandalyeme oturtuldum.

Ne yapmıştım, nasıl Zeki'nin iyi niyetini kötüyü kullanmıştım? Bana sualler sormuş, ben de cevaplandırmaya çalışmıştım. Söylediklerimde ne bir yalan ve ne de bir komünist propagandası vardı. Evet evet ben bir hiç için bana yapılan terörün bir kısmından bahsetmiştim ki, onu yapan bizzat kendisiydi. Bunu duymak, bunun yüzüne vurulması herhalde zoruna gitmişti. Ama bu da bir tazesi tazesine yakın hakikatti ve onun sorusuna verdiğim cevabın içine bana göre girmeliydi. Bunu yüzüne vurarak, tarafsız bir insan olarak koyun postuna göremeyeceği hakikatini belirtmeliydim. Hem ne ise, olan olmuştu. Ben yanlış bir şey yaptığımı sanmıyordum. O

da istediğini benden alamamıştı. Yok ki yalnız istediğini, bana göre benden hiçbir şey koparamamıştı. Belki de benim cesaretim önünde kendini ufak hissetmişti. Daha çok vaktimiz var, görüşürüz demişti. Öyle ya bir defa yakayı ele vermiştim. Yani beni buraya, bu kanunların girmediği işkence evine sokmuşlardı müddetsiz olarak. Onlar istediklerini, her türlü terör şeklini yapmakta hürdüler. Çok şükür ben de ölebilmekte hürdüm.

Gece gene dün akşamki masanın üzerine uzandım. Bu gece nöbetçim bir başkasıydı. Masanın üzerine uzanmama bu da ses çıkarmadı. Anlaşılan bu odalara konanların masa üzerinde yatmaları âdet olmuştu. Yorgundum ama uyuyamıyordum. Kafamdan neler geçmiyordu ki. En korkunç şeylerden en basitine kadar. Ara sıra da biraz dalıyordum bir çakal uykusuna.

Sabah olunca gene kapının yanındaki yerimi almıştım. Oda, memur polislerle dolmuştu yine. Memurlar masalarının başlarında çalışıyorlar. Geliyorlar, gidiyorlar, birbirleriyle şakalaşıyorlar. Benim doğru dürüst ne bir şey gördüğüm vardı ve ne de duyduğum. Kafam hep kendi problemlerimle doluydu. Ya şu da çıkarsa, şu da çıkarsa ya şunlar da çıkarsa... Bir hayli uzuyordu sorular. Sonra başlıyordu ne cevap verebileceklerimi, nasıl inkar ve tevil edeceklerimi düşünmek. Bunları tabii düşünmeliydim, hazırlıklı olmalıydım. Ama her şeyin bir hattı, sınırı olmalıydı. Dur deyince durmalıydı yerli yersiz sorular, cevaplar. Kafam da biraz dinlenmeliydi. Artık kafam ne mantık tanıyor, ne dur, ne de yeter emrini. O artık kendine buyruk olmuş bildiğini okuyordu. Çok şikâyet etmeye hakkım da yoktu, arı gibi çalışıyordu, çalışkandı. Benim istediğim biraz da kendini dinlendirmesini bilmesi. Herhalde o zaman ileriki günlerde karşıma çıkacak tehlikelere karşı daha iyi dayanabilirdim. İşi oluruna bıraktım. Bu kadar senelik kafam ne kadar yorulsa da, herhalde beni utandırmazdı. Benim ona, onun bana itimadı vardı. Bugüne kadar birbirimizin yüzünü kara çıkarmamıştık. Zaten daha evvel de demiştim, poliste dayanmak, polisin eline ipucu vermemek, davaya ve yoldaşlarına ihanet etmemek, her şeyden evvel vücutça kuvvetli olmaya değil, sağlam mantıklı, şartlara göre ne yapılması gerektiğini hemen orada düşünebilen bir kafaya, davaya sadakate ve de ölümü göze alabilmeye bağlıydı.

Galiba 8 Mart gecesiydi. Birinci Şube Müdürü'nün odasından falaka sesleri geliyordu. Ben müdürün odasının yanındaki değil, bir öteki odaya

getirilmiştim. Falaka seslerini, yalan, yalan diye bağırmaları duyuyordum. Daha başka sözler de duyuluyordu ama manaları anlaşılamıyordu. Falaka hayli sürdü. Sonra sesler kesildi. Biraz sonra gene başlayınca hemen anlamıştım falaka yiyenin ayaklarını bir kova soğuk suya sokmuşlar, biraz yürütmüşler ve şimdi yeniden falakaya devam ediyorlardı. Uzun bir süre sonra falaka sesleri kesildi. Yerini inlemeler aldı. Sonra da gelip gidenlerin ayak sesleri. Benim yediğim falakalar aklıma geldi. Onu da mı acaba çırılçıplak üç numaralı hücreye koymuşlardı? Aradan daha bir saat geçmemişti. Bir polis odama girdi, "gel bakalım" dedi. Kendi kendime, demek şimdi de sıra bende dedim. Polis beni Birinci Şube Müdürü'nün odasına değil, beni ilk gece koydukları hücrelere doğru götürdü. İki numaralı hücrenin kapısı açıktı. Beni hücreden içeri soktular. Birinci Şube Müdürü de oradaydı. Tahminen 40 yaşlarında, esmer, kıvırcık saçlı bir adamın (herhalde biraz evvel falakaya yatırılandı) ellerini arkasından kelepçelemişler, iç donundan başka bütün elbiselerini çıkarmışlar (tıpkı bana yaptıkları gibi), sokağa açılan pencereyi açmışlar. Dışarıda da kar yağıyordu. Ve koltuklarının altından geçirilen iplerle pencerenin demirlerinden asmışlardı.

Burada geçen olayların daha kolay anlaşılabilmesi için bazı açıklamalar yapmam gerekiyor:

Sebati Selimoğlu, Reşat Fuat'ın kaldığı gizli evi bilen yegâne adam (polis ve mahkemede ortaya çıkan bilgilere göre). Sebati bir hafta teröre dayanmış, Reşat'ın evini bilmediğinde ısrar etmiş. Aradan bir hafta geçince artık Reşat nasıl olsa benim yakalandığımı duymuş ve evini değiştirmiştir diye düşünerek (illegalite şartlarına göre böyle de olmalıydı) Reşat'ın eski bildiği evini söylemiş. Reşat hakikaten de daha Sebati'nin tutulduğu gün, hemen evini değiştirmiş. Bir haftadır eski kaldığı evi polisin basmadığını duyunca, demek Sebati dayandı, vermedi diye düşünmüş, ayrıca da yeni evde yaşamak mali vaziyetini ve geçim imkânlarını zorlaştırdığından eski evine geri dönmüş. Böylece de yakalanmış.

Komünistlerin bol Sovyet parasıyla yaşadıkları iddia olunur. Rica ederim düşünün bir kere daha, hem de birinci sekreterini saklayacak ve de orada yaşatacak bir oda tutmaya parası yok partinin. Madem yeri geldi, şu hakikati de açıklayayım. Bizim grup daha partiye girmemişti. Faaliyete hazırlık halindeydik. Reşat Fuat askerlikten (hiç bitmeyen ve bitmeyecek

olan askerlikten) kaçmış, İstanbul'a gelmiş, yeniden teşkilatlanmak ve gizli bir yayına geçmek üzere. Bu ara Boz Mehmet de askerlikten mi, yoksa örfi idare sürgünlüğünden mi, şimdi hatırlamıyorum kaçacak, İstanbul'a gelecek ve partinin yeniden teşkilatlanmasına yardım edecekmiş. Boz Mehmet tanınmış bir komünist ve de kaçak olacağı için, açık serbest yaşayamaz. Ona gizli bir yer bulunması ve de yaşamının temini gerekir. Sovyet parasıyla yaşadığı iddia olunan partinin Boz Mehmet'e bir oda bulacak parası yok. Reşat Fuat İstanbul'a gelince, bizim grup hakkında bilgi edinmiş. Bizim gruptan biriyle bana haber gönderiyor, Boz Mehmet'e bir oda temin edebilir miyiz diye. Bizler kimleriz o zamanlar; kıçları açık, ayakları çıplak takımı. Biz gene de Boz Mehmet'e bir oda temin edebilirdik eğer Boz Mehmet hakkında olumsuz birçok dedikodular kulağımıza erişmemiş olsaydı. Sırf bu sebeple Reşat'ın isteğini, sebebini de söyleyerek, yerine getiremeyeceğimizi bildirdik. Bu açık hakikatlerin halkımız tarafından bilinmesinin lüzumuna inandığım için yazıyorum burada.

Evet, Reşat Fuat bu şekilde tutuklanıyor. O ana kadar Reşat hakkında neler çıkmış hatırlamıyorum. Reşat, falaka altında da bütün söylenenlerin yalan olduğunu (yalan yalan diye duyduğum sesler), kendisinin askerden kaçıp İstanbul'a yeni geldiğini, sordukları soruların hiçbirinden haberi olmadığını söylüyor. Gayesi zaman kazanmak. Polisi yüzleştirmeye mecbur etmek. Böylece nelerin ortaya çıkıp, nelerin çıkmadığını bilmek. Hakikaten de bütün işkenceye rağmen Reşat'tan "Yalan, bilmiyorum" dışında bir ifade alamıyor polis. Bütün yüzleştirmeler yapıldıktan, hakkında söylenenler bir daha yüzüne karşı söylendikten sonra, yeni nelerin çıktığını öğrendikten sonra, Reşat ifade veriyor, birçok şeyleri üstüne alıyor ve çıkanlarla davayı bağlamağa, tevkifatın daha fazla büyümesine mani olmaya çalışıyor. Tabii ki bunlar bir günde olmuyor, aradan günler geçiyor. Reşat, gizli yayını kendisinin yaptığını kabulleniyor. Makineleri, kâğıtları vs.'yi nereden aldığı hakkındaki soruya, "onları bana Elektrikçi Nuri getirdi" diyor. "Elektrikçi Nuri nereden almış, nerede oturuyor?" sorusuna, "Eski kurt hiç bana söyler mi" diye cevap veriyor.

İster inansınlar, ister gargara etsinler. O, bu ifadede duracak. Elektrikçi Nuri'nin Sovyetler Birliği'nde yaşadığını Reşat iyi biliyordu herhalde.

(Ben 1958'de ve 1961'de Moskova'ya Nâzım'ı ziyarete gittiğimde

Elektrikçi Nuri daha yaşıyordu. Leningrad'da idi. Ben Leningrad'a da gittimse de, kendisiyle tanışma imkânım olmadı. Daha sonraları İhmalyan kardeşleri ziyaretimde, Moskova'ya gittiklerimin birinde öldüğünü onu tanıyan bir Leningradlıdan duydum.)

"Gizli yayını yaptığınız aletler nerede?" sorusuna da Reşat Fuat "Bir bavulla beraber Moda'da denize attım" diyor. Bavulu attığını söylediği yere dalgıç indiriyorlar, ama bir şey bulamıyorlar. Sonra da Reşat'a kaç nüsha bastığı soruluyor. Şimdi hatırında yok, bir rakam veriyor. "Bunları kime verdin?" "Sebati Selimoğlu'na." İşte dananın kuyruğu da bu rakamdan sonra kopuyor. Sayı yakalananların çok çok üstünde olduğundan ve yalnız partililere verildiklerinden Sebati'nin durumu çok ağırlaşıyor. Zaten devamlı terörden sinirleri bozulmuş, mukavemeti de iyice azalmış olacak ki mesela korktum bir kısmını yaktım vs. gibi bir yalan uyduracağına, yakalananlar arasındakilere bol keseden taksim ediyor. Mesela bana 10 tane verdiğini söylüyor. Benim hakkımda bu kadarını söyledikten sonra, nasıl olsa yüzlerce broşür bende bulunmuş olacağına göre, aklınca Basri'yi aradan çıkarmak ve benim durumumu hafifletmek için "Broşürleri Haşet kitapevine satılması için götürdüm. Geç kalmışım kapalıydı. Hayk'a götürdüm. Sonra ondan alıp bir boş zamanımızda yeniden Haşet'e götürecektim. O ara tevkif olundum, onda kaldı" demiş.

Bir akşam Birinci Şube Müdürü beni ve Sebati'yi kendi odasında karşılaştırdı. Sebati hakikaten manen ve madden bitkin bir haldeydi. Sebati'ye "Hayk hakkındaki ifadeni tekrar et" dediler. Sebati Selimoğlu hem *Niçin Sovyetler Birliğinin Dostuyum* adlı broşürler hakkında biraz evvel yazdıklarımı tekrarladı ve hem de gizli broşürlerden bana 10 tane verdiğini söyledi. Ben hemen "Her iki ifade de yalan" dedim. "Ben Sebati'yi şu kadar senedir tanırım" dedim (Bu anlaştığımız şekildi. Sebati'nin dediklerine uymuştu.) "Ama o broşürleri bana Sebati getirmedi, daha evvelde de söyledim getirenin adını bilmiyorum ve onu Sebati kadar yakinen tanımıyorum. Gizli yayına gelince: Sebati benim partili olmadığımı çok iyi bilir. Aynı zamanda benim komünist fikirli olduğumu ve bana söyleyecek bir sözü veya vereceği gizli bir beyannameyi polise götürmeyeceğimi de bilir. Bu sebeple olacak herhalde, 'al oku, TKP'nin görüşünü yazıyor' dedi ve o lafı edilen gizli yayından bir adet de bana verdi. Ben de okudum. Sonra da yırttım, attım" dedim.

Sebati'nin halini görüyordum. Ona yardım etmek isterdim. Ama nasıl? O broşürler için uydurma ifademi kabul ettirmek için ne kadar sopa yemiştim. Daha mühimi, eğer ifademi değiştirirsem bundan Sebati bir şey kazanmayacak, ben çok şey kaybedecektim. Bir daha bana inanmayacaklardı. Benim yüküm de ağırdı. Yarın öbür gün neler ortaya çıkar bugünden bilinmezdi. Ben güzel yaptığım bir işi kolayca bozamazdım. Her bir ifademde sıkı sıkıya durmaya mecburdum. Sonra da ifadelerim yutulabilir olmalıydı. Onun için gizli yayından hiç vermedi veya almadım demedim. Bir tane verdi, onu da okudum sonra da yırttım attım dedim. Her ne kadar bunlar yalnız partililere veriliyorsa da komünist fikirli ve dürüst bir insana bir tane verilebilirdi. Bu mantıkiydi. Öyle ki bu ifadede de tutunabilirdim. Ama 10 tane aldığımı kabul edersem, o zaman, haydi diyelim birini kendime aldım, öbür dokuzunu kime verdin diye soracaklardı. Benden haklı olarak dokuz kişi daha isteyeceklerdi. Ve ben dokuz kişi verirsem, o zaman da hem hain olacak ve hem de otomatikman idareci mevkiinde bir partili olacaktım, ağır ceza yiyecektim. Halbuki bugüne kadarki ifadelerimde ayak direyip kalırsam, bu gizli yayından bir tane alsam, yiyeceğim ceza altı ay, en çoğu bir sene olacaktı, yani ağır ceza değildi. Bu nokta mühimdi benim için, geleceğim için. Her türlü teröre dayanmalıydım, değerdi.

Birinci Şube Müdürü, broşürleri kimin getirdiği konusunda Sebati'ye değil, bana inandı. O konuda ısrar etmediler. Fakat 10 adet gizli yayın aldığımı kabul etmemi istiyorlardı. Ben bir tane üzerinde ısrar edince başka yol kalmadı onlarca. Sebati'yi ve beni yatırdılar yere. Falakaya onun bir ayağını, benim bir ayağımı geçirdiler. Başladılar vurmaya. Ben daha iyi dayanıyor, bir yandan da Sebati'ye dönüp, "Utanmıyor musun yalan söylemeye!" diye bağırıyorum. Sebati başka çıkar yol bulamayınca, "Hayk'ın hakkı var, bir tane verdim. Ne yapayım Reşat'a terör altında büyük bir sayı söylettirmişsiniz. Ben de o sayıyı doldurmak için iftira etmeye, bol keseden dağıtmaya mecbur oluyorum" dedi. Zaten kâfi sopa yemiştik. Polise de şimdilik bunu kabullenmekten başka yol kalmıyordu. Ayaklarımız falakadan çıkarıldı. "Gene görüşürüz" dediler. Ben yine ucuz kurtuldum diye düşündüm kendi kendime. Bu düşünce kursağımda kaldı. Bu kararı anlaşılan çok çabuk vermişim. Şube Müdürü haykırdı beni göstererek: "Atın bunu zindana!" Bu da neydi? Bizde yapılan birçok terör şeklini öğ-

renmiştim. Zindanı ilk defa duyuyordum. Nedir, ortaçağlarda mı yaşıyoruz? İki polis, biri sağdan, diğeri soldan koltuklarıma girdiler. (Ayaklarımın üstüne doğru dürüst basamıyordum, topallıyordum.) Birinci Şube'nin iki aylı kapısından dışarı çıktık, merdivenleri indik, ortadaki taş sahanlığa geldik. (Hasan Basri'nin kendini attığı yer.) Sonra Han'a giriş kapısının karşı istikametinde yürüdük, sol köşedeki kapıdan içeri girdik. Burası meşhur müteferrika denen yer. Müteferrikanın demir kapısı açıldı, bir sahanlık. Karşımıza küçük bir oda, yerde alçak, tahtadan birkaç kişi yatacak yer. Sağdaki kapıdan koca bir koğuş görülüyordu. Çepeçevre dolanan ranzasıyla. Bu iki oda arasındaki köşede bir kova işemek için. Buram buram sidik kokuyordu. Soldaki kapı ise uzunca koridorumsu bir yere açılıyordu. Buraya girdik. Bir sıra küçük küçük taş hücreler. Soldan ikincisi miydi yoksa üçüncüsü mü, şimdi hatırlamıyorum, zindandı. Bunun üstü kapalıydı. Öbürlerinin tepeleri açık olduğundan tavanda yanan ışık içeri vuruyordu. Polis zindanın kapısını açtı. (Kapı yalnız dışarıdan açılıyordu.) İçerden kimyager Kirkor Sarafyan'ı çıkardı, onun yerine beni içeri itekledi, kapıyı da üstümden kilitledi. Burası tam manasıyla zindandı. Kapkaranlık, hiçbir yerden içeri ışık sızmıyor, göz gözü görmüyordu. (...) Üç gün sonra beni çıkardılar, yerime Jak İhmalyan'ı koydular. Sonra sorup soruşturdum bu zindana komünistlerden biz üç Ermeniden başka kimse atılmamıştı. Bu kadarcık farklılık tabii ki olacaktı. (...)

Beni yeniden yukarıya, Birinci Şube'ye çıkardılar. Eski odamda kapının yanındaki sandalyeye oturtuldum. Beni niye yukarı getirmişlerdi? Siyasi tutuklu olarak tabii ki yerim yukarısıydı. Ama mesela niye dün değil veya yarın değil de bugün? Tabii ki burada yapılan her şeyin kendilerine göre bir mantığı vardı. Ve yine tabii ki her mantığın dayandığı bir sebep vardı. Bu sebepleri onlar her zaman biliyorlardı. Bizimkilerse tahmindi. Sonra da çok zaman onların mantığı başka türlü işliyordu, bizimki başka. Öyle ki olur olmaz şeyler üzerinde boş yere kafa yormaktansa akşamı beklemek daha iyiydi, benim durumumda bana göre daha mantıkiydi. Akşam geç vakit önde polis umum müdürü Ahmet Demir, arkasında Birinci Şube Müdürü Zeki Akalın odama girdiler. Ayağa kalktım. Ahmet Demir: "Bir daha de bakalım sana o broşürleri getireni kimin tanıttığını" "Hasan İzzettin Dinamo." "Adını bilmiyorsun tabii." "Bilmiyorum efendim." "Gazete-

leri Dinamo'ya nasıl verecektin?" "Falanca gün, falanca saatte ben gazetelerle Karaköy durağında bekliyecektim. O bir taksiyle gelip alacak ve gidecekti". "Tabii nerede kaldığını bilmiyorsun" "Bilmiyorum efendim" "Gel bakalım" dedi Ahmet. Ahmet Demir ve Zeki Akalın önde, ben de iki genç polisin arasında arkalarından yürüdük. Dört numaralı hücreye geldik. Demir bizzat kendisi açtı kapıyı. İçerideki Hasan İzzettin Dinamo'ydu. Onu da bulup getirmişlerdi. Ahmet Demir bana döndü: "Söyle bakalım Dinamo'ya nerede rastladın? Gazeteleri ona nasıl verecektin? O broşürleri sana getireni kim tanıttı?" Ondan evvelleri nasıl uydurup uydurup anlatmışsam, yine aynı şekilde anlattım. Ahmet Demir sonra Dinamo'ya döndü: "Sen de kulaklarınla duydun, ne diyorsun" dedi. Dinamo biraz şaşırmış, biraz korkmuş bir yüz ifadesiyle bir adım daha bana yaklaştı, sonra sinirli sinirli: "Yahu Hayk sen delirdin mi? Bu kadar yalanı nereden buldun, niye uydurdun?" dedi. "Yalancı sensin, ben hakikatleri söylüyorum" diye Dinamo'nun yüzüne bağırdım. Ahmet Demir hemen beni kolumdan tuttu, dışarı çekti. Kapıyı yine Dinamo'nun üstüne kilitledi. "Götürün hergeleyi yandaki boş yere, takın falakayı geliyorum" dedi. Yandaki büyük boş yere küçük küçük hücreler yapmak için yapı malzemesi tuğla, kum, çimento ve kireç getirmiş, yer yer doldurmuşlardı. Beni beyaz kirecin içine yatırdılar, bir dolu boş yer olduğu halde; ayaklarımı falakaya taktılar. Demir efendi elinde kızılcık sopasıyla geldi. Hiçbir şey sormadan, hiçbir şey söylemeden başladı bütün kuvvetiyle o ızbandut gibi adam tabanlarımı dövmeye. Hıncını almış, biraz da yorulmuştu her halde. Ben "ay.., oy.." diye bağırdıkça, artık o da ağzını açmış "Ulan gâvurun oğlu, bizi oynatırsın ha...", "gâvurun komünisti bu kadar gün bize masal okursun ha..." Artık bütün yalanlar ortaya çıkmıştı. Bana yeni bir soru da sorulmuyordu. Öyle ki inada, dayanmaya bir sebep de olmadığı için bu sopa bana çok ağır geldi. Ayrıca kireç, yaş vücudumla temasa geçmiş, yüzüm, kafam, kollarım, her tarafım yanıyordu. Bir şey yapamazdım. Diyebileceğim bir şey de yoktu. Zaten dediğim gibi soru da yoktu. Bu dayak sadece hınç olmalıydı, sadizmin ta kendisi idi. Artık kendimi tutamıyor, her sopayla beraber sesimin çıktığı kadar bağırıyordum. Sonra sonra sesim de çıkmaz oldu. İyice kısılmıştı. Su getirin dedi Ahmet ve bir çalımla sopasını yere attı gitti. Falakayı söktüler, ayaklarımı suya soktular. Ayak tırnaklarımın yanından de-

rilerim patlamış, ayaklarım kanıyordu. Kovadaki suyun rengi kızardı. Sonra güya üstümdeki kireçleri silkelediler. Her tarafıma tokatlar yağdı. Sonra da ayakkabılarımı elime verdiler. Koltuklarıma girip beni kaldığım odaya götürdüler.

Bir hafta kadar bu odada kapının yanındaki sandalyede oturdum. Geceleri de masaların üzerinde yatıyordum. Bu ara beni arayan soran da olmadı. Bir sabah bir polis geldi, gel bakalım dedi. Dayaklar gece atılıyordu, bu da neydi gündüz gözüyle. Herhalde biriyle yüzleştirecekler diye düşündüm. Polis beni ilk sorgu hâkimi askeri yargıç Kazım Alöç Bey'in odasına getirdi. Demek polisle işim bitmiş diye düşündüm, sevindim. Kazım bey gayet kibar, beni ayağa kalkarak karşıladı. Elimi sıktı ve kendini takdim etti. Subay elbisesiyleydi. Önünde polisin aldığı ifade vardı. O soruyor, ben cevaplandırıyordum. Hep kibar ve dürüst kaldı. Hiçbir maddi veya manevi tazyik yapmadı. Ve ben ne ifade verdimse aynen kelimesi kelimesine katibeye dikte etti. Polise verdiğim ifadeyi hemen hemen aynen tekrarladım. Yalnız Dinamo'nun yakalanmasıyla ortaya çıkan hakikatlere göre, ifademin Dinamo'yla bağlı olan kısımlarını değiştirdim. Bunlardan biri; *Niçin Sovyetler Birliğinin Dostuyum* adlı broşürleri Sebati'nin getirdiğini kabullenmemdi. İkincisi Dinamo, beni Efe Selâhattin'in evinde gördüğünü, o zamanlar kendisinin orada kaldığını ve benim de gazeteleri oraya götüreceğimi söylemişti. Ben de ifademi bu şekilde düzelttim. Sonra poliste komünist fikirli olduğumu, fakat partili olmadığımı söylemiştim. Bu husus yeniden soruldu. Ben de polisteki ifademi olduğu gibi yazdırttım. "Yoldaşlar" diye başlayan yazımı çıkardı. "Senin mi?" diye sordu. "Benim" dedim. "Nerede ve kimlere okudun?" dedi. "Kimseye okumadım. Bu bir deneme yazısıdır" dedim ve polisteki ifademi aynen tekrarladım. "İfadenin bu kısmının doğruluğuna inanmıyorum" dedi. Ben de "İnanın, vaktim olmadı, olsaydı bunun gibi birkaç yazı daha yazacaktım ve o zaman bir değil, bunun gibi birkaç yazı bulacaktınız" dedim. Kendini tutamadı. "Ama sen yalanı ilk defa söylemiyorsun. Mesela gazeteleri Dinamo'ya nasıl götüreceğini tamamen uydurdun. Dinamo'nun nerede kaldığını bildiğin halde, bilmiyorum dedin. Broşürleri sana Sebati getirdiği halde bilmiyorum dedin. Broşürleri sana Sebati getirdiği halde sen uydurma ifade verdin. Sonra Sebati kendisi sana getirdiğini yüzüne karşı söylediği hal-

de, sen uydurma ifadende ısrar ettin. Şimdi gene Sebati getirdi diyorsun. Sebati'nin getirdiğine, yani şimdi burada verdiğin ifadenin doğruluğuna ben de inanıyorum. Bilmek istediğim, bu hakikatleri niye ilk günden söylemedin? Sen gazeteleri Dinamo'ya tramvay durağında verecekmişsin, kitapları sana Sebati getirmiş veya senin uydurma adamın getirmiş, bunlar senin durumunu ceza bakımından hiç değiştirmez. Niye bu yalanlar, niye durumunu zorlaştırmalar?"

"Ne bu benim sorularım ve ne de senin bu hususta cevapların ifadene girmeyecek. Bu hususu hâkim olarak değil, bir şahıs olarak soruyorum. Tabii ki cevaplandırıp cevaplandırmamakta serbestsin" dedi. "Fakat, evet bunun bir 'fakat'ı var. Cevaplandırmazsan ben de ifadene, poliste verdiği ifade ile bana verilen ifade arasındaki farklılığın sebebi, yani polis ifadesinde niye yalan söylediği tutukludan soruldu. Tutuklu bunu cevaplandırmadı diye kayda serbestim" dedi.

Benim cevabım şöyle oldu: "Sorunuza bu 'fakat' kısmı eklenmeseydi, hem sizin için, hem de benim için daha iyi olacaktı. Çünkü 'fakat'sız da cevaplandıracaktım. Tabii gene de cevaplandıracağım sorunuzu. Ayakkabılarımı lüzum oldukça her zaman tamire götürdüğüm Efe Selâhattin evinde çalışırdı. Ayakkabılarımı son defa tamire götürmemde Dinamo'ya orada arstlamam tamamen bir tesadüf eseridir. Her ikisi de beni dürüst bir insan olarak tanıdıklarından ne Efe Selahattin Dinamo'yu benden saklamak ve ne de Dinamo saklanmak ihtiyacını duymuştu. Dinamo benden yazıp bitirdiği destanını, bir sanat eserini tamamlamak, ona son şeklini verebilmek için gazete koleksiyonuna ihtiyacı olduğunu söylemişti. Ben de 'Senin de tanıdığın Mehmet'in var, sana getiririm' demiştim. Yani bir sanat işinin son şeklini alabilmesi için benden bir şey rica edilmiş, ben de kabul etmişim. Bunun komünistlikle, bilhassa da gizli Türkiye Komünist Partisi'yle hiçbir alakası yoktu. Dahası var. Dinamo'nun da benim gibi TKP üyesi olmadığını çok iyi biliyordum." "Nereden biliyordun?" diye sordu hâkim burada. "Aramızda geçen konuşmalardan. Bir defa ona 'TKP üyesi misin?' diye sormuştum. 'Değilim ve de olamam. Ben sanatkârım, bilhassa da şairim. Yazı sanatkârı olarak çalışmak isterim' demişti. Sonra Dinamo asker kaçağıydı. Tabii ki Dinamo herkes gibi askerliğini normal olarak yapmak, bu borcun altından bir an evvel kurtulmak isterdi. Ama zavallıya

askerlikte komünist diye o kadar tazyik, o kadar hakaret etmişler ki, artık dayanamamış kaçmış. Ona göre, askerlikte komünistlere yapılan terörün, aşağılamaların sebebi, onları kaçmaya mecbur etmek, böylece o güne kadar yaptığı askerliğin yanmasını sağlamak, yani onlara bir türlü askerliği bitirebilme imkânı vermemek. Öyle ki komünistleri ömürleri boyunca asker ve asker kaçağı durumlarında tutmak. Neyse bu mevzumuzun dışı. Şimdi ben bu durumda olan adamı, sırf benden gazete rica etmiş diye gizli TKP'ye ait bir davanın içine mi sokmalıyım onu ele vererek. Hem onun nerede kaldığını söylersem, ne bileyim ben, belki evinde misafir kaldığı zavallı kundura tamircisini de tevkif ederlerdi. Belki tahkikat sonunda her ikisinin de bu dava ile alakaları olmadığı ortaya çıkardı. Poliste yaşanılan hayat, yenilen sopalar, hakaretler ne olacaktı? Belki de kunduracıyı bir asker kaçağını saklıyorsun diye hapse de atarlardı. Halbuki zavallı kunduracı Dinamo'yu asker kaçağı olarak saklamıyor. Dinamo'nun yatacak yeri olmadığı, yiyecek kuru ekmek parası dahi olmadığı için evine almıştı. Böyle bir insanı ben ele mi vermeliydim? Hayır Hâkim Bey. Ben ne polisim, ne jurnalcı. Ben gururlu, iyi bir insanım. Ben Anadolulu fakir bir talebeyim, ama şerefsiz değilim. Şerefimi kendi ayağımla çiğniyemem. Bu davayla hiç alakaları olmayan iki adamı bu işkence evine getirtmektense, yalan söyleyip dayak yemeyi tercih ettim. Bence bu uğurda dayak yemek, bu adamları ele vermekten daha şereflidir."

"Peki broşürleri Sebati Selimoğlu'nun getirdiğini niye söylemedin? Sonra da senin yüzüne karşı hakikati söylediği halde sen niye inkâr ettin?" Bu da tamamen Dinamo meselesi gibi. Eski bir dostum, broşürleri satılmaları için Haşet kitabevine getirmiş. Geç kalmış, kitabevi kapalıymış. "Bir daha ta Üsküdar'a geri götürmeyi, sonra ta oralardan bir daha getirmeyi göze almamış, bana bırakabilir mi diye rica etmişse, bunun için bir insan ele mi verilir, bu cehenneme mi getirilir?"

Hâkim gene araya girdi. "Peki bu işin içine Dinamo'yu niçin soktun? Hem korumak istediğini söylüyorsun, hem de bu adama iftira ediyorsun!" "Yok, öyle değil. Dananın kuyruğu başka türlü. Evet, Sebati'yi ele vermek istemiyorum. İstememek tek başına meseleyi halletmez. Elbette bana bunları biri getirdi. Gökten zembille düşmedi ya! Yani birini demem lazım. Mesela politikayla hiç alakası olmayan bir Ahmet'in veya Mehmet'in ad-

resini verebilir miydim? O adamı bir saat sürmez bulur getirirler ve benim yalan bir balon gibi bir saat içinde patlardı. Onun için de mevcut olmayan, benim bizzat kendimin bulamayacağı uydurma bir tip yaratmalıydım ve onu da yarattım." (...)

"Madem bu kadar samimi konuşuyorsun, sana bir soru daha sormak istiyorum" dedi hâkim efendi. "Buyrun" dedim. "Senin evinde bulunan resimler arasında Abdülkadir Demirkan'ın hem ayrı, hem seninle beraber resimleri var. Öyle ki Abdülkadir'le samimi arkadaş olmalısınız." "Ben onu askeri mektepten, talebelik zamanından tanırım." (...)

Hakim Kazım aldığı bütün ifademi imzalamadan evvel okumam için bana verdi. Okudum. Hakikaten kelimesi kelimesine benim söylediklerim gibiydi. İmzaladım. (...) Aradan bir iki saat ancak geçmiş olmalıydı. Yine beni sorgu hakiminin odasından alan polis geldi. "Eşyalarını topla başka yere gideceksin" dedi. (...) Merdivenleri inince sokağa çıkmadık. Müteferrikaya doğru yürüdük. Beni içeri soktu. Bir de baktım, bizimkilerden birkaç kişi etrafımı sardı. (...)

* * *

Müteferrikada kaç gün kaldım hatırlamıyorum. Öbür yoldaşlar daha oradaydı. Bir gün bir polis geldi. "Al eşyanı, yukarı çıkıyoruz" dedi. Paltomu, kasketimi aldım. Birinci Şube'ye çıktık. Birinci Şube'de taş hücrelerin ve helaların önündeki sahanlığa kapıdan girdin mi, hemen sola gelen duvarın önüne bir karyola koymuşlardı beni oraya buyur ettiler.(...) Aradan bir saat geçmemişti bir polis gelip, "Kalk, müdür bey seni istiyor" dedi. Zeki Akalın'ın odasına girdim. Sebati Selimoğlu da oradaydı. Zeki, Sebati'ye, söylediklerini tekrarla dedi. "Bunlar bir gruptular. Hepsi de partiye girdi. Gizli neşriyatın yapıldığı makineleri ve kâğıtları da Hayk bana verdi" dedi Sebati Selimoğlu. Ben hemen Sebati'ye döndüm, bağırarak: "Delirdin mi sen? Niye yalan uyduruyor, niye iftira ediyorsun? Söylediğin lafın manasını anlamıyacak kadar mı sapıttın?" dedim. (...) Müdür beni göstererek, "Buna yemek vermeyeceksiniz, akşam görüşürüz, götürün bunları" dedi. (...)

Nihayet akşam oldu. Her an bir polisin gelip bana "yürü" demesini bekliyordum. Bir sabah kahvaltısıylaydım. Ağzım acılanmış kurumuştu.

Ama açlık ve susuzluk duymuyordum. Belki de bunları düşünecek vaktim yoktu da ondan.

Saat 22 oldu, hâlâ beni çağırmamışlardı. Öyle ya aceleleri neydi, nasıl olsa aç bırakıyorlardı. Böyle birkaç gün daha aç kalırsam, manen ve madden sopaya daha az dayanacağımı tahmin edebilirlerdi ve bu mantıkiydi. Bizleri bekleyen polisin bizden biraz uzaklaştığı ve arkasının da bize dönük olduğu bir zaman hemen benim yemeğimi verdikleri Remzi'ye elle, ayakla işaret ederek, helaya gitmesini, bir köşeye bana biraz yiyecek koymasını söyledim. Zannedersem anladı. Biraz sonra bir kağıda biraz yiyecek sardı, cebine koydu. Helaya gitmek istiyorum diye polise seslendi. Zaten hela kapısından ancak üç metre uzaktaydı. Polis git diye seslendi. Remzi gitti ve dönünce de oraya bıraktım manasına göz etti. Araya başkası girmesin diye hemen polise ben de seslendim. Geldi beni aldı helaya götürdü. Helaya oturdum. Pencerenin içine helva ve ekmek koymuştu. İştahla yedim. Üstüne de helanın musluğundan avucumla su içtim. (Hela alaturka helaydı.) Kapıyı açıp polise seslendim. Beni tekrar yerime getirdi. Bir fırsatını bulup Remzi'ye teşekkür ederim manasına gelmek üzere iki elimi sıktım, oldu der gibi de kafamı öne doğru salladım. O da sevindi. Sonra da güya kuvvetten düşmüş gibi serildim yattım yatağa. Vücutça değil ama, kafam çok yorgundu. Belki midem dolunca kan kafamdan karnıma inmişti. Tatlı bir rehavet çöktü üstüme, uyumuşum.

Uyandığımda baktım gecenin üçü. Zavallı Remzi sandalyede sayıklıyor. Kafası sağa, sola, bazen de öne düşüyor, uyanıyor, gene uyuyordu. Gündüze nispetle daha rahattım. Daha Müdür'ün yanından gelince, bu yolla yemek yiyebileceğimi düşünmüş ve onun için de kuru ve hamur işi şeyler ısmarlamıştım ablama. Pratik, teorinin tatbik edilebilir olduğunu göstermişti. Bundan sonraki günlerde de bir yandan aç susuz, bitkin numarası yapacak, öbür yandan bu metotla bir şeyler yiyebilecek, en mühimi de su içebilecektim. Bana kalırsa helanın musluğundan su içebileceğimi herhalde onlar da tahmin ediyorlardı, etmeleri gerekirdi. Böyle kendi kendime konuşurken yeniden uyumuşum. Sabah helaya gidenlerin gürültüsünden uyandım. Kendimi çok iyi hissediyordum. Kendime güvencim daha da artmıştı. O ilk şoku atlatmıştım.

Yukarıya çıkarılışımızın ikinci günü çok sakin geçti. Ne arayan oldu,

ne soran. Ablam bana çeşit çeşit börekler getirmişti ve gene Remzi'ye verilmişti. Hepsini bana saklamaması için işaretle sen de ye, dedim. Anladı. Akıllıymış, umumiyetle polisin dikkatini onun üstüne çevirdiği zamanlar yedi börekleri. Akşam oldu. Sonra gece. Beni yine çağırmadılar. İki gündür aç olmam gerekirdi. Ben helanın en az kullanıldığı zamanlarda, biri saat 14 sıralarında, diğeri gece 22'den sonra yiyordum. Su içmek için zamanım yoktu. Her helaya gittiğimde biraz içiyordum. Yatağımda da bütün gün aç susuz kalmış bir insan rolü oynuyordum.

Üçüncü günü de gündüz ses seda çıkmadı. Bana ablam yine börek getirdi. Zavallı ablam bütün hayatı boyunca hepimizden, yani bütün ailemden çektikleri yetmiyormuş gibi, şimdi de yabancı bir şehirde tek başına kalmış, çilelerin yeni şekillerini öğreniyordu. Akşam oldu. O gece fırtına önü sessizliği çökünce, beni değil, Reşat Fuat'ı çağırdılar. Uzun kalmadı Müdür'ün yanında. Yürümesine, yüzüne baktım, ne tokat yemişti, ne de falaka. Getiren polis, oradaki nöbetçi polise "odasından yiyecek içecek ne varsa al, yemek verilmeyecek" dedi. İkimizin de açlığa mahkûm edilmesi tuhafıma gitti.

Ne oldu, falakanın modası geçmiş miydi? İçime bir sevinç girdi. Ben, benim metotla, ne kadar isterlerse aç kalabilirdim. Belki Reşat'ın arkasından beni alacaklar diye bekledim. Kimse haydi gel bakalım demedi. Gecenin 23'ü oldu hâlâ ses seda yoktu. İçime artık kurtulduğum hissi geldi. Bu defa da kafam başka yönde çalışmaya başladı. Yine uykum kaçtı. Acaba bu ara neler geçti? Reşat Fuat'ı niye sorguya götürdüler? Niye beni tekrar sorguya çekmiyorlar? Halbuki Birinci Şube Müdürü Sebati'yle yüzleştirmemde akşama görüşürüz demişti. İşte üçüncü gün de bitmek üzereydi aç susuz (güya) bırakmalarından başka ne falakaya çekmişlerdi, ne de sorguya. Bu işin sırrı ne olabilirdi? Mesela "grup ve makineler" konusu olabilir miydi? Reşat'ı aç bıraktıklarına göre, Reşat'a bir şeyi kabul etmesi zorlanmıştı. Yahut biri Reşat hakkında yeni bir ifade vermiş, Reşat'la yüzleştirmişler, verilen bu ifadeyi Reşat kabul etmemişti. Eğer bir yüzleştirme yapılmışsa, bu Sebati'yle olmalıydı. Çünkü Reşat'la teması olan bir kişi vardı benim bildiğim, o da Sebati Selimoğlu'ydu. Hakikaten de son günlerde Sebati yeniden sökülmüş, benim hakkımda o sorumsuz ifadeyi vermişti. Tamam. Evet tastamam. Sebep Sebati'nin benim hakkımdaki ifa-

desiydi. Ben reddetmiştim, yalan olduğunu söylemiştim bu ifadenin ve de polisler şimdiye kadarki tecrübeleriyle biliyorlardı ki, ben dayakla hiçbir ifade kabul etmemiştim. Tabii bu, bundan sonra da dayanacağımın muhakkak olduğunu göstermezdi. Ayrıca müdüriyette kalma zamanının uzamasının terörlerin kombine edilmesinin de dayanmada rolü vardı. Onun için beni aç bırakmışlardı. Yavaş yavaş sinirler bozulur, bununla paralel olarak da teröre dayanma kuvveti azalırdı. Ama tam tersine işleyen başka faktörler de vardı. Kimse kendini yok edebilecek bir ifadeyi imzalamak istemezdi. Yani kabul edilmesi istenen şeylerin kabulünde getireceği tehlike ne kadar büyükse mukavemet de o derece artardı. Mesela Sebati'nin benim hakkımda söyledikleri kabul olunabilecek şeyler değildi. Sebati'nin ifadesini kabul edersem benden daha neler isteneceğini, benim artık tutunacak bir dalım kalmayacağını anlayacak kadar kafamın işlediğini görmüşlerdi. Bunlar madalyanın bir tarafı. Madalyanın öbür tarafı da şöyleydi. Sebati makineleri, mumlu kâğıtları Hayk'tan almıştı diyelim. Gizli yayınları yazan ve basan Reşat Fuat olduğuna göre, Reşat'ın da makineleri Sebati'nin verdiğini kabul etmesi gerekirdi. Diğer taraftan Reşat herhalde makineler için bir yalan uydurmuştu. Eğer Sebati'nin verdiğini söylemiş olsaydı, kaç defalar çözülen Sebati şimdiye kadar çoktan beni ele vermiş olurdu. Yani bu bela benim başıma şimdi değil, daha ilk günlerde gelirdi. O kadar rahat geçen günlerim, bilhassa sorgu hâkiminin ifademi alıp, ifadesi bitti demesi, beni o kadar gün terör havasının dışına çıkarmaları, yani müteferrikaya göndermeleri, ancak Sebati'nin son günlerde yeniden sökülmesiyle, polis ağzıyla "Acem halısı" olmasıyla (Acem halısını ne kadar döversen döv, her vurmada toz çıkar, bu tabir buradan gelmiştir) izah edilebilir. Ve bir insan poliste bir defa Acem halısı oldu mu, artık o her gece dayak yiyecektir. Polis nerede takılıp kalırsa, bir defa da bizim Acem halısını deneyelim diyecektir.

O halde bütün bu düşünce şekillerinden şu netice çıkar: Reşat Fuat makineler ve kâğıtlar hakkında bir yalan atmıştı daha ilk günlerde. Bu yalan ve onu aydınlatma üzerine son günlere kadar polisin yaptığı incelemeler tatmin edici netice vermemişti. Reşat'la yegâne teması olan Sebati olduğuna ve Sebati de artık Acem halısına döndüğüne göre bir de Sebati'ye soralım dediler. Sorma şöyle olmuştur: "Sebati, bizi şimdiye kadar niye al-

dattın. Reşat Fuat 'Makineleri ve kâğıtları bana Sebati Selimoğlu getirdi' diyor. Zaten bu başka türlü de olamazdı. Onunla teması olan yalnız sensin" demiştir polis. Sebati de dayak altında Reşat'a aitmiş gibi polisin düzdüğü ifadeyi kabul etmiştir. Kabul edince de, kimden aldığını söyleyecek. "Hayk verdi." "Hayk tek başına makineyi nereden bulacak, bulursa da ne yapacak?" "Onlar bir gruptular, hepsi Parti'ye girdi, Hayk da makineyi bana verdi."

Bundan sonra hemen beni yukarı aldılar ve Sebati'yle yüzleştirilmeden kabul etmeyeceğimi tahmin ettiklerinden, bir defa daha Sebati'yle yüzleştirdiler. Sebati yüzüme karşı da söyledi. Ben reddettim. Ama o zavallı bunu kendisinin değil, Reşat'ın ortaya çıkardığını sanıyor, içi bir dereceye kadar rahat. Polis beni sınadı. Sonra iş nasıl olsa Reşat'ta bitecek. Bir defa da Reşat'ı deneyelim diyor ve Sebati'ye, Reşat'ın yüzüne karşı ifadesini tekrarlattırıyor. Reşat bir yalan atmış ve o yalan bugüne kadar sökmüş, yürümüş. Bundan sonrası için de niye yürümesin? Hem Reşat eski kurt. Sebati'nin ithamının ağırlığını hemen anlayacak, eğer kabul ederse kredisinin beş paralık olabileceğini sezebilecek bir insan. Yalan diyor, reddediyor ve eski ifadesinde ısrar ediyor. Bunun için de tıpkı bana yaptıkları gibi, şimdi onu da açlığa mahkûm ediyorlar.

Şimdi burada bir nokta kalıyor. Hayk daha bir çocuk. Reşat Fuat Parti'nin Birinci Sekreteri, Parti'nin en sevilen, en tutulan, en bilgili adamı. Reşat'ın Sebati'nin ifadesini yalan diye reddetmesinden sonra, Sebati, kendi ifadesinin, sopa altında, sopadan kurtulmak için, polisin Reşat'ın ağzından düzdüğü ifadeyi, hakikat olmadığını bile bile kabullenmeye mecbur kaldığını, bunun neticesi olarak birine iftira etmek lazım geldiğini, piyangonun Hayk'a vurduğunu söyleyebilmiş mi? Eğer bunu yapabilmişse (Reşat'tan utanarak), ben de kurtuldum demektir. Hiç olmazsa yüküm iyice hafiflemiştir.

Saat 22'yi geçmiş beni hâlâ çağırmamışlardı. Ağalar benim için uykularından olacak değillerdi ya? Bunun yarın gündüzü de, akşamı da vardı. Helaya gittim, yemeğimi yedim, suyumu içtim. Kafamda da halledilecek mesele kalmamıştı. Yattım. Hemen uyudum.

Sabah gene helaya gidenlerin gürültüsüyle uyandım. İyi uyumuş, sinirlerim de dinlenmişti. Kendimi çok iyi, hem de kuvvetli hissediyordum. Sa-

at 10'a doğru bir polis geldi. İşte şimdi gidiyoruz diye düşündüm. Nöbetçi polisine, "Bu, artık yemek yiyebilir" dedi. Kulağıma inanmıyordum. Ben zaten yemek yiyordum. Bu mühim değildi. Mühim olan, demek falakasız malakasız kurtulmuştum. Bu üç gün içinde kafamdan çok şeyler, çok faraziyeler geçmişti ama böyle kolay bu işten sıyrılabileceğim geçmemişti. Kafam hemen, bu olamaz, bunda bir oyun olmalı, dikkat et dedi. Yeniden beni bir korku aldı. Geceki düşündüklerimi bir daha kafamdan geçirdim. Mantıklıydılar. Tabii hepsi de birer faraziyeydiler. Bunlara alternatif olabilecek, onlar kadar mantıklı başka bir faraziye bulamadım. O halde bir nokta kalıyordu. Sebati'nin aklının Reşat'la yüzleşmeden sonra başına gelmesi, yeni bir şokla eski şoktan kurtulması, o akılsızca, kendisine hain damgası vurdurabilecek, sopa altında dikte edilen ve de kabul ettirilen ifadesini reddetmesi. Nasıl ki daha evveller bana evvela on adet gizli broşür verdiğini söylemesine rağmen benim bir adet üzerinde ısrarla durmam üzerine ifadesini benimkine uygun bir şekilde değiştirmesi gibi. Bu olabilirdi. Böyle bile olsa, bu sadistler gene de bir deneyelim der ve beni falakaya çekerlerdi. Öyle ki bu konuyu bitmiş saymamalı, dikkatli olmalıydım.

Yeni emir üzerine Remzi'de geri kalan yemeklerimi nöbetçi polisi bana getirdi. Tabii hemen onun gözünün önünde hapır hupur yemeye başladım. Ama böreklerin bir kısmını ayırdım. Saat 14 sıraları, helaya gidip gelmeler azalınca (bu zamanda yeni yapılan küçük hücrelerdeki yoldaşlar herhalde uyuyorlardı) polisin benden uzaklaştığı ve küçük hücrelerin olduğu boşluğa girdiği veya arkasını döndüğü bir zamanda, birkaç tane böreği Reşat'ın hücresinin kapısının altındaki aralıktan içeri ittim. Oturduğum yerden kapısının aralığı görülüyordu. (Kapının altında eşik yoktu, kapı ile yerin betonu arasında oldukça kalın bir aralık vardı.) Reşat hemen bunları aldı. Bunu kapının altındaki aralıktan görülen ışık-gölge hareketlerinden anladım. Bunları benim içeri attığımı anlamış olmalıydı. Çünkü benim börek ısmarladığımı herhalde duymuştu. Ayrıca da bunu yapmaya yalnız benim şartlarım uygundu.

O gün, o gece de beni ifadeye çağırmadılar. Gece gene Reşat Fuat'ın hücresine bir sürü yiyecek ittim. (Reşat sonra bana hapishanede anlattı. Reşat'ı aç bıraktıkları zaman, ona o kadar çok yemek itmişim ki hepsini yiyememiş, artan yemekler birikmiş. Bir fötr şapkası vardı, onun içine saklamaya mecbur kalmış. Afiyet olsun.)

Reşat'ı da benim gibi üç gün aç bıraktılar. Ondan sonra da bir müddet onu ne teröre götürdüler ve ne de ifadeye. Üzerinden bir hafta geçmişti, bana da dokunan olmadı. Sorgu hâkimi, o zaman ifadesi bitti demişti. Öyle de oldu. Ankara'ya gönderilene kadar ben bir daha ne polise, ne de sorgu hakimine ifadeye çağrılmadım.

Bir gün Birinci Şube Müdürü Zeki Akalın, Reşat Fuat'ın hücresine geldi. Ben yatağımda oturuyordum. Kapısını açtı, sırıta sırıta selam verdi. Reşat'ın halini hatırını sordu. Kapı açıktı ve kapının önünde konuşuyorlardı. Ben konuşmalarını en ince teferruatına kadar duyabiliyordum. Bütün konuşmayı değil, şu kısa kısmını buraya almak istiyorum: "Biliyorum, canınızı çok yaktım. Biz emir kuluyuz. İşimiz de sopa atmak. Şuna sopa atın derler, biz de atarız. Biz sizin işinizi yapamadığımız gibi, siz de bizim işimizi yapamazsınız. Öyle ki bir gün siz başa geçerseniz, sizin de bize ihtiyacınız olacak. O zaman siz emir vereceksiniz, kime sopa atmamızı isterseniz, ona sopa atacağız." Bu adamın bu lafı söyleyebilmesi için dünyada büyük değişiklikler olması gerekirdi.

Daha bizim tevkifat başlamadan, Sovyet orduları devamlı taarruz halindeydi. Ve zaptedilen Sovyet topraklarının üçte ikisinden fazlası kurtarılmıştı. Hemen hemen her gün bir Sovyet bölgesi Kızıl Ordu tarafından faşistlerden temizleniyordu. Alman orduları devamlı olarak geri çekiliyorlardı veya kaçıyorlardı. Bir yandan da partizanlar, kaçak faşist ordularına büyük ziyanlar verdiriyordu. Almanlar şimali Afrika'dan çekilmişlerdi. Atlas Okyanusu'nda Alman denizaltılarının verdikleri harp fiyaskoyla bitmişti. İngiliz ve Amerikan orduları İtalya'ya çıkmışlardı vs.,vs..

Birinci Şube Müdürü'nün Reşat Fuat'ın yanına gelip bu şekilde yaltaklanarak konuşmasına bakılırsa, belki de Kızıl Ordu bütün Sovyet topraklarını geri almıştı. Bizim gazete ve kitap okumamız yasaktı. Ailelerimizle de görüştürmüyorlardı. Dünyada olup bitenlerden haberimiz yoktu. Belki de harbin bitmesi, geri kalan Alman ordularının şartsız teslim olmaları yakındı.

(Sonraları Ankara'ya gidince öğrendik. Siyasi ve askeri durum, harbin Almanlar aleyhine yakında sona ereceğini gösterince, o zamanın hükümeti polis tahkikatına bir an evvel son verilmesi ve tutukluların bir an evvel Ankara askeri mahkemesine verilmesi için siyasi polise tazyik yapmış. İşte Reşat Fuat'ın ve bilhassa da benim için çok büyük bir terörden, belki de

bir ölümden kurtulmama asıl sebep buymuş. Birinci Şube Müdürü'nün Reşat Fuat'a yaltaklanmasının da sebebi, siyasi ve askeri durumun dünyada aldığı yeni şekilmiş. Bu, muhakkak ki hayatımda yeni bir dönüm noktasıydı. Bu dönüm noktasını bundan evvelkilerden ayıran husus, bu dönüm noktasının altındaki damganın bana değil, kahraman Kızıl Ordu'ya ait olmasıdır. Kızıl Ordu büyük zaferiyle yalnız benim ve bizim hayatımıza damgasını basmakla kalmamış, daha sonra harbi de kazanarak milyonlarca belki de milyarlarca insanın hayatlarının dönüm noktalarının üstüne ve altına damgasını basmıştır. Tabii bu ara 20 milyon insan kurban vererek.)

Bu umumi teşhisten sonra yine ben polisteki kendi durumuma döneyim. Eğer Kızıl Ordu'nun faşist ordularına indirdiği darbe fazla değil, birkaç ay daha gecikseydi, öyle olunca da, zamanın Türk hükümetinin ona paralel olarak polise verdiği "komünist tahkikatına bir an evvel son verin, tutukluları bir an evvel mahkemeye sevk edin" şeklindeki emir birkaç ay gecikseydi, Sebati Selimoğlu'nun o ifadesi benim hayatımı yıkardı. Ben reddetmişim, Reşat Fuat reddetmiş, hatta bizzat Sebati Selimoğlu ifadesinin bir iftira olduğunu söylemiş dahi olsa, (ki Sebati'ye onun o günkü şartları içinde yeni dayak fasılları altında yeniden kabul ettireceklerdi) bana da Sebati'nin ifadesini kabul etmem için her türlü terör şekline başvuracaktı polis. Makineyi ve mumlu kâğıtları bana kimin verdiğini, bilhassa da bizim grubu benden isteyecekti. Ortada yüzüme karşı söylenmiş bir ifade olduğuna göre, polis gece gündüz her türlü terörü yapmakta kendini haklı görecekti. Zira o zamanın Türkiye'sinde sanığı konuşturmak, bu yolla da bir olayı aydınlatmak için kullanılan yegâne metot buydu. Ta ortaçağ zamanlarında olduğu gibi. (Bugün de bu metodun değiştiğini sanmıyorum.) İnsan, insan olduğu için, her insanın işkenceye dayanabileceği bir hudut olduğu için, bu sınır geçildi mi, artık her insan dayanamadığı işkenceden kurtulmak için her deneni, her isteneni, hakikat olsun veya olmasın (eğer kendini öldürme imkanı olmasa) kabul edeceğini, yani bu metodun tam olarak hakikati çıkaramadığını polis bilir, bilir ama sopa, işkence altında verilen ifadenin hakikat olmaması ihtimali polisi ilgilendirmezdi. Polis için mühim olan, olayı bir neticeye bağlamaktır. Durum böyle olunca, şerefli bir insan yoldaşlarının kendine gösterdikleri itimadı suiistimal edip onları cellatların eline teslim etmektense, şerefsiz bir hain olarak yaşa-

maktansa, ölümü tercih edecektir. Hasan Basri'nin bizim mahkemeye sevkimizden birkaç ay sonra yakalandığında yaptığı gibi. Eğer sanık kendini öldürme imkânı bulamazsa? Mesela Safa (bizim matbaaya giren grubun başı) 1945 üniversite gençlik teşkilatı tevkifatının poliste olan safhasında, duyduğuma göre iki defa kendini öldürmeye teşebbüs etmiş, iki defasında da onu ölümden kurtarmış polisin doktorları. Ama polis gene de teröre devam etmiş, ta Safa arkadaşlarını ele verene kadar. Bu ara benim adım da bol bol geçmiş.(...)

Evet eğer Kızıl Ordu'nun zaferi karşısında o günkü Saraçoğlu Hükümeti'nin polise o emri olmasa, bu üç ihtimalden hangisinin içine girecektim ben, bunu evvelden veya bugün (yani sonradan) kestirmenin imkânı yoktur. Muhakkak olan bir şey varsa, eğer ölmeseydim, gene de tıbba yeniden devam edebilme, bitirme imtihanlarına girebilme hakkı bana bir daha verilmeyecekti. Ve ben hiçbir sanatı olmayan bir insan olarak kalacaktım. Bu şartlar altında dahi geçimimi sağlayacak bir yol tabii ki bulacaktım. Ama ben bugünkü Hayk olmayacaktım.

Sebati'nin o ifadesi, yukarıda uzun boylu yazdığım sebeplerle eşelenmemiş, kapanmıştı. Bizler de kısa bir zaman sonra, yine o emre uygun olarak, Ankara'ya sevk edilmiştik. Bu ortaçağ devrinden kalma terör müessesesinden kurtulmuştuk.

* * *

Ankara'ya gidince Reşat Fuat'ı, kunduracı Selâhattin Akarışık'ı (Bizim gruptandı. Bizden epey yaşlı olduğundan, tahminen 40 yaşları etrafında, bizim grup ona ağbi derdi) ve beni, üçümüzü beraberce bir otelin zemin katındaki bir odaya koydular. Üst katlarda, güzel odalarda interne edilen Almanlar oturuyorlardı. Bilardo salonuna kadar her türlü konforları vardı. Sonra öğrendik; bizden diğerlerini Ankara cezaevine götürmüşler. Niye bizim üçümüzü buraya koymuşlardı bilmiyorduk. Bu mesele mühim değildi. Üstünde faraziye yürütmeye değmezdi. Burada ne kadar kaldık şimdi hatırlamıyorum. Reşat'la beraber gece gündüz bir odada kalmak benim için çok faydalı oldu. Reşat'ı yakından tanımak imkânını bulmuştum. Reşat çok kültürlü, kibar, hem efendi, hem de basit bir kişiydi. İçinizde en küçüğünüz benim, yemeklerden sonra tabakları yıkamak, odanın temizli-

ğini yapmak bana düşer dedimse de, her ikisi de kabul etmediler, sırayla yapacağız dediler. (Ben o zaman 26 yaşında idim. Reşat 42, Selâhattin de o kadar.) Sonra bizleri de askeri hapishaneye götürdüler. Beni taş odalara koydular. Adı orada öyleydi. Bunlar yan yana beş küçük beton hücreydi. Kapılarının önünde betondan dar bir koridor vardı. Buraya cezalı askeri hapisleri koyarlarmış normal zamanlarda. İçinde üst üste iki demir karyola vardı ve bu karyolalar hemen hemen hücreyi doldurmuştu. Karyolaların baş tarafında dar ve uzun bir koridora açılan kapı. Ayak tarafında da dışarıya, kırlara ve tepelere bakan demir parmaklıklı bir pencere vardı. Reşat'ı ve Selahattin'i nereye koydular bilmiyorum. Birbirimizle görüşmek, konuşmak hâlâ yasaktı. Benim üstümde (A) adlı bir yoldaş yatıyordu. Boylu boslu, yakışıklı, benden biraz daha yaşlıydı. İlk defa görüyor, evvelden tanımıyordum. Ama adını duymuştum. Benim solumdaki odada Aram Pehlivanyan bir Türk yoldaşla yatıyordu. Onun da solundaki odada Kirkor Sarafyan yine bir yoldaşla kalıyordu. Birbirimizin yüzlerini görebilme imkânımız yoktu. Ama açık pencerenin önünde durup, kırlara doğru konuşursan ses yanlardaki odalardan duyuluyordu. Aram'ı ve Kirkor'u, bu yolla, seslerinden tanımıştım. Onlar da benim sesimi tanımışlar, en son odaya benim geldiğimi anlamışlardı. Benim oda arkadaşım egoist, kötü karakterli, gösteriş meraklısı bir tipti. Böyle bir komüniste hayatımda ilk defa rastlıyordum. Daha evvel de söyledim. Biz üniversiteli genç komünistler, partili olabilecek komünistleri kafamızda o kadar idealleştirmiştik ki, bu (A)'nın nasıl partiye alınabildiğine şaştım. Böylece de ayağım yere basmaya başladı. Bizim 30 kişilik grup, işçisi de dahil, pırlanta gibi insanlardı, iyi komünistlerdi. Ben iyi veya fena hakikatlerin herkes tarafından oldukları gibi bilinmesinden yanayım. Bu sebeple (A) hakkında söylediklerimi ispatlayacak birkaç misal vermek, böyle komünistlerin de olabileceğini yeni nesillere göstermek istiyorum.

Odaya yeni gelince, kendimi takdimden sonra yemek meselelerinin burada nasıl halledildiğini sordum. Herkese günde bir tayın (yarım kiloluk kara ekmek somunu) verildiğini, ayrıca da hapishane kumandanının emri üzerine her öğle askeri karavanadan bir tabak sıcak yemek, pek yenecek gibi değilse de, bize de verildiğini söyledi. Bunlardan başka her sabah gelip bir şey satın aldırmak istiyor musunuz diye soran askere, parası olan, iste-

diğini parasıyla ısmarlar dedi. Ben de biz herhalde ayrı ayrı ısmarlayacak değiliz, istersen paralarımızı birleştirelim, dedim. O da bir biçimle tabii yoldaş, tabii dedi. Ben para çantamı açtım, mevcut paramı ortada saydım. Aklımda kaldığına göre on liraya yakındı. Senin ne kadar paran var dedim. Onun da bir lira ve küsur parası varmış. Çantasını çıkarıp açmadı, ben görmedim. "Bana ayda yirmi lira geliyor. (Bu parayı arkadaşlarım ablama veriyorlarmış bana yollamak üzere. O da postayla gönderiyordu.) Senin gelirin ne kadar?" diye sordum. "Bana şimdiye kadar ayda on lira geliyordu. Evden mektup aldım artık gönderemeyeceklerini yazıyorlar" dedi. Ben de "O halde senin ve benim müşterek paramız 11 lira, bu para on beş gün yetmeli, çünkü bana gönderilen yirmi lira on beş gün sonra gelecek" dedim. "Tabii yetirmeliyiz, yetiririz" dedi. Hemen o gün biraz peynir, biraz sucuk, bir kilo da soğan ısmarladık. Peynir sabah için, sucuk da soğanla beraber akşama. O gün öğle yemeğimizi yedik. Sonra yataklarımıza yattık. Zaten odada yürünecek yer yoktu. Yalnız pencerenin önünde ayakta durulabilirdi. Yataklar, kapıdan girdin mi sol duvara yapıştırılmıştı. Sağ duvarsa karyoladan yalnız tahminen yarım metre uzaktaydı. Her iki duvar da çok kirliydi. Benim (A) biraz sonra öksürerek hava yollarının tuvaletini yaptı. Ağzına gelen balgamları da tuu... diye sağdaki serbest duvara attı. Sarı balgamlar duvardan aşağı akmaya başladılar. Tam da kafamın karşısında. Hemen ayağa kalktım, "Bu da ne oluyor?" dedim. Bir şey olmamış gibi, "Ne olmuş?" dedi. "Mendilin yok mu? Tükür mendiline" dedim. "O mendili kim yıkayacak?" dedi. "Herhalde ben değil" dedim. (A) içerledi, öbür tarafa döndü. "Eğer mendiline tükürmek istemiyorsan, bir kâğıda tükürürsün, o kâğıtları yanında bir torba kâğıdı içinde toplarsın, helaya gidince helaya atarsın" dedim. Duvara dikkatlice baktım. Yüzlerce kurumuş balgam yerleri belli oluyordu. Yazdı, dışarıda kuru bir sıcak vardı, belki çabuk kuruyorlardı. Ayrıca odada yüzlerce kara sinekler uçuşuyorlardı. Biraz sonra duvardaki balgamın üstüne üşüştüler. Feci, tiksindirici bir manzaraydı. Ben artık bir daha tükürmeyeceğini sanmıştım. Ertesi sabah gene yapmasın mı! Bu defa deliye döndüm ve kendimi tutamayıp "Bu yaptığın terbiyesizliktir" dedim. "Ben ne burjuvazinin ve ne de küçük burjuvaların terbiyesini tanımam, ben işçiyim" demesin mi, övünür gibi. Bu cins biriyle münakaşa etmenin lüzumsuzluğunu anladım. "Odada yalnız değilsin. Senin kadar

benim de hakkım var bu odada ne yapılabilir, ne yapılamazın tespitinde. Bir daha tükürürsen hapishane kumandanına şikayet ederim. Böyle bir şey ne senin için ve ne de Partimiz için iyi olur. Rica ederim beni böyle bir harekete mecbur etme" dedim. Ondan sonra bir daha duvara tükürmedi. Dediğim gibi kâğıda tükürdü. Helaya gidince kâğıdı attı.

Bir biçimle kara ekmeğini kuru kuru yedi. Yemeklerde (A) da aşağı iner, benim yatağımın ayak tarafına otururdu. Ben de baş tarafında otururdum. Yemekleri ortamıza kor, beraber yerdik. Hapishanenin verdiği yemekler ekseri sulu yemeklerdi. Kuru fasulye, nohut, mercimek yemekleri gibi. İçlerinde et yoktu ama gene de memnun olmamız gerekirdi. Yerken benim tasımın içine bir kara sinek düştü. Sineği attım, yemeği yedim. Ertesi gün (A)'nın yemeğine bir kara sinek daldı. (A) ağzını buruşturdu. "Hayk, tabaklarımızı değiştirelim, sen sineği atıp yemeği yiyebiliyorsun, ben yapamıyorum" dedi. Gene tepem attı. "Sinekli çorbayı tercih ettiğimi mi sanıyorsun; sırf mecbur olduğum için yiyorum, sen de istersen aynı şekilde yapabilirsin. Yok, senin sinekli yemeğinle benimkini değiştirmem. Yemez atarsan, o zaman da seni benim yemeğime ortak etmem" dedim. Bir biçimle kalktı, sinekli yemeğini pencereden dışarı attı. Penceremiz dışarıdaki topraktan ancak bir metre yüksekteydi. Bu da hoşuma gitmedi. Şimdi de oraya sinekler toplanacak, sonra da içeri gireceklerdi. Bugünlük bu kadar ders yeter diye düşündüm ve sesimi çıkarmadım. Hiç aldırmadım. Biçimleri geçmeyince bir saat sonra o da her şeyi unuttu. Hiçbir şey olmamış gibi davrandı. Ben de öyle yaptım. Akşam olunca "Biliyor musun Hayk, uzun zamandır et yemedim. Gel yarın akşam bir çilingir sofrası düzelim, ikimize de birer koyun kellesi ısmarlayalım. Yanına da bir şişe rakı. Hem güzelce karnımız doysun, hem de çakır keyif olalım" dedi. Ben, "Böyle bir şey olmaz, sonra paramızı yetiremeyiz" dedim. "Aldırma paramız biterse, o zaman da, kuru ekmek yeriz akşamları. Zaten parası olmayan yoldaşların yaptığı bu" dedi. "Ama bizim paramız var dedim. Sonra rakı yasak, kime ısmarlayacaksın?" diye sordum. "Pencerenin önüne gelen nöbetçiye" dedi. Pencerenin önüne gelen nöbetçi umumiyetle Kasımpaşalı bir gençti. Vazifesi bizlerin pencereden pencereye veya pencereden dışarıdan biriyle konuşmamıza mani olmaktı. Bizim nerede olduğumuzu kim bilir ki dışarıdan bize ziyaretçi gelsin? Pencereden pencereye laf atmalara ise göz kapar-

dı. Nöbete gelirken daha uzaktan garip oğlan geliyor diye yaygarayı tuttururdu. Gelince de "anam anam, garip anam" türküsünü söyler, herkesle şakalaşırdı. Çok zaman biz de "Jandarma biz, komünistiz, biziz dost sana" türküsünü tuttururduk. (Zannedersem güftesini Nâzım Hikmet yazmıştır.)

Ertesi sabah biraz geç kalktım. Gece iyi uyuyamamıştım. Paramız müşterekti ya, (A) ona güvenerek, cebimde bir beş liralık vardı, onu alınış, pencerenin önüne gelen nöbetçiye iki koyun kellesi, birkaç çeşit meze ve bir şişe de rakı ısmarlamış. Artan parayı akşama ısmarlananlarla beraber nöbetçi getirecekmiş. Ben uyanınca, (A) bana bunları bir "oldu bitti" olarak söyledi. Tepem attı ama ne halt edersin. Akşam oldu. Nöbetçi görünmedi. Ertesi gün de gelmedi. Daha ertesi gün nöbete geldiyse de, hiç bizim pencereye yanaşmadı. Beş lirayı yutmuştu. Yapılan iş nizama uygunsuzdu. Kimseye şikâyet edemezdik. Zaten nöbetçiyle bir beş lira için arayı bozmak doğru değildi. Hem burnumuzdan getirebilir ve hem de üstümüze iftiralar atabilirdi. Olan olmuştu. Bir de bir şey olmamış gibi davranmaya mecburduk. Ve öyle de yaptık.

(A), para kendininmiş gibi sabahları da ne istediğimizi yazmaya, gelen askere bol keseden ısmarlamaya başladı. Para için laf etmek istemedim, daha doğrusu para benim olduğu için utandım laf etmeye. Para bittikten sonra da ısmarlayamazdı ya! Öğleleri yemek geldiğine, ekmek de olduğuna göre benim kendim için paraya ihtiyacım yoktu. O düşünseydi; ben dayanırdım. Birkaç gün içinde bizim paralar suyunu çekti. Ben hiç sesimi çıkarmadım. Öğleleri yemeğimin içine sinek de girse, sineği atıp yemeği yiyor, akşam da kuru ekmeğe dayanıyordum. İlk gün (A) da ses çıkarmadı. Akşama kuru ekmeği yedi. Ertesi gün pencerenin önüne çıkıp "Bu da hayat mı, kuru ekmeğe de dayanılır mı!" diye bağırmasın mı? Bizim kuru ekmek yediğimizi, paramız olmadığını yandaki odalardaki yoldaşlara duyuruyordu. Ben sinirlendim. "Hem parayı çarçur ettin, şimdi de pencereden yoldaşlardan para mı dileniyorsun" dedim. "Ne dilenmesi, ben hakikati söyledim, dünden beri kuru ekmek yemiyor muyuz." dedi. O hesabını iyi yapmıştı. Aram Pehlivanyan'ın ve Kirkor Sarafyan'ın Ermeni olduklarını; birbirimizi tanıdığımızı biliyordu. Biraz sonra Kirkor Sarafyan koridordaki nöbetçi vasıtasıyla bana beş lira gönderdi. İşte o zaman bütün bütün kafam attı, (A)'nın üstüne başladım bağırmaya; "Kendin gibi beni

de dilenci yaptın" diyerek. Yanımızdaki odada Aram vardı. Karnı sürdüğünden karavanayı yiyemiyordu. Perhiz yemeği aldırmaya ise parası yoktu. Beş liranın üçünü, ben de ona gönderdim aynı askerle.

Aradan epey zaman geçti. Grup grup günde bir saat bahçeye çıkarıyorlardı bizi. Reşat Fuat bizim grupta değildi. Bu oğlandan çektiklerimi Zeki Baştımar'a anlattım. Zeki, "Paranı ayır. Kimse başkasını beslemeye mecbur değildir. Parti'ye girerken, parasız kalırsa Parti'nin veya Partililerin ona yardım edeceğine dair kimse söz vermedi" dedi. Ben Sarafyan'dan parayı aldığım gün geri kalan iki liranın bir lirasını ona vermiştim ve bundan sonra herkes kendi hesabına ısmarlar demiştim. Zaten kısa bir zaman sonra da birbirimizle konuşma ve buluşma yasağı kalktı. Kapılar açıldı. Herkes dışarı fırladı. Geçmiş olsun diye herkes birbirini tebrik ediyordu. Ben hemen Reşat'ı aradım. O da beni aramış. Buluşunca kucaklaştık. Bu hapishanede biz komünistler ve bir de daha hükümleri tasdik olunmamış casuslar vardı. Casuslar bahçenin ortasında bir tahta barakada kalıyorlardı. Taş odaları boşalttılar. Beni, Aram'ı ve Kirkor'u oraya koydular. Diğerlerini koğuşlara taksim ettiler. Casusların tahta barakasında iki sıra tahtadan ranzalar vardı. Her birimizi boş olan bir yere koydular. Biz burada öbür yoldaşlardan daha rahattık. Tabii ki biz de diğer yoldaşlarla beraber kalmayı tercih ederdik. Zaten hep beraberdik bütün gün. Yatmadan yatmaya buraya geliyorduk. Bütün hapislik müddetimde (A) ile bir daha tek kelime konuşmadım. Birçok askerler ona savcı bey diye hitap ediyorlardı. Boyu bosu, göbeğinin yanında giyinişi de bir savcınınkine uygundu. (A)'yı iyi tanıyanlardan birine "Hakikaten savcılığı da var mı?" diye sordum. Ne savcısı? Çocuk yaşta adam öldürmüş. Yaşı küçük olduğundan yalnız beş seneye mahkûm olmuş. Bu devrede birçok kanun maddelerini öğrenmiş. Kredisi olsun, sözü geçsin diye zavallı askerlere kendini savcı diye satıyormuş. Hey gidi dünya hey, ne de biçim biçim kulların var!

Kapılar açılıp herkes bir araya gelince ilk iş olarak bir komuna kurduk. Herkes gelirini, evden yiyeceğe ait bir şey gelmişse onu da komunaya teslim edecekti. Galiba evden gelecek kahve ve sigara komunaya tabi tutulmadı. Sigara içenlere azaltmaları tavsiye olundu. Sigara içenlere komuna ucuz cinsinden günde 10 sigara veriyordu galiba. Yoldaşlar arasında sanatı aşçı olan biri vardı. (Galiba adı Şahap'tı) Komunanın aşçısı oldu. Yemek

pişirmesini bildiğimiz için Reşat ve ben de aşçı yamağı olduk. Oldukça rahattık. İstediğimiz gibi yaşardık. Yatma kalkma, bahçeye çıkıp çıkmama veya birbirimizle buluşma üzerlerinde hiçbir tahdidat yoktu.

Bir zaman sonra mahkememiz başladı. Kapalı hapishane arabasıyla mahkemeye götürülüyorduk. Mahkeme binasına gelene kadar yollarda sesimizin çıktığı kadar bağırarak, TKP ve diğer komünist marşlarını söylüyorduk. Bunların ekserisinin güftesini Nâzım Hikmet yazmıştır. Bu şehirden geçerken söylenen marşlar yüzünden de mahkeme açıldı ama nasıl neticelendi hatırlamıyorum.

Parti Birinci Sekreteri Reşat Fuat hem polisteki, hem de mahkemedeki durumuyla ve bilhassa müdafaasıyla herkesin hürmet ve itimadını bir daha kazanmıştı. Reşat uzun müdafaasıyla şahsını değil, Parti'yi ve davayı savunmuştu. Müdafaa iyi bir dil ve mantıkla yazılmıştı. Memleketi iyi tanıdığı, geniş bir Marksist ve Leninist bilgiye sahip olduğu görülüyordu müdafaasında. Reşat ağır ve otoriter bir insandı. Büyükle büyük, küçükle küçük olmasını, şartlara uymasını bilirdi, mütevazıydı da. Vücutça da kuvvetli ve dayanıklıydı her çeşit zorluğa karşı. Bunlar müspet tarafları. Bana göre menfi taraflarının başında, etrafına toplanan dalkavukları kovamamasıydı. Hapishanede dalkavuklar hemen etrafını sardılar. Reşat kahve tiryakisiydi. Sabah kalktı mı, ilk iş olarak kahvesini içerdi. Bunu öğrenen dalkavuklar, kahveyi cezvede pişirirler, cezve ellerinde Reşat'ın yatağının etrafında onun uyanmasını beklerlerdi. (Maalesef komünistler arasında da dalkavuklar vardı.) Reşat uyanınca hemen "Reşat yoldaş, kahven hazır" derler, daha adam doğru dürüst kendine gelmeden kahveyi yatağında eline tutuştururlardı. Ben içimden Reşat'ın bunları kovmasını, kendi kahvemi kendim pişirebilirim demesini hem ister ve hem de beklerdim. Reşat ne tembeldi ve ne de beceriksiz. Komunanın aşçısı kısa bir zaman sonra serbest bırakılınca aşçıbaşlığını Reşat üstüne almıştı.

Duruşma ve müdafaalar bitti. Ben altı ay hafif cezaya mahkûm olmuştum, Reşat Fuat 8 veya 9 seneye iyi hatırlamıyorum. Savcı hepimiz hakkında daha ağır ceza istemişti. Aleyhimize temyiz etti. Bu sebeple beraat edenleri de, 6 aya mahkûm olanları da serbest bırakmadılar. Temyiz tasdikine kadar hapishanede bekledik. Bu ara Müttefikler'in tebaasından olan siyasi mahkumlara af çıktı. Per Şalva galiba İngiliz tebaasıymış. O da tah-

liye edildi. Sonra temyiz cezalarımızı mahkemenin verdiği gibi tasdik etti. Tarihini hatırlamıyorum. Herhalde bir seneden fazla tutukluyduk. Öyle ki beraat edenler, 6 aya ve bir seneye mahkûm edilenler serbest bırakıldı. Ankara'da kalmamız yasaklanmıştı. Çıkanları, polis trene kadar getirdi. Kim nereye gidecekse, ona göre trene yerleştirildi. Ekserimiz İstanbul'a gidiyorduk. Bizi ayrı bir vagona koydular. Birkaç sivil polis de bizimle beraber aynı vagona girdi. Olur ya kendimizle beraber belki treni uçururduk. Ne oluyordu? Terörist miydik? Yoksa sabotör mü? Kimi öldürmüş veya ölümle tehdit etmiştik? Herhangi bir fabrikaya veya bir binaya veya bir yapıya bomba koyup uçurmuş muyduk? Yahut böyle bir şey yaparken mi yakalanmıştık? O kadar terör, o kadar hapis niye? Hadi bizler birer sene yatmıştık. Bazıları 6 sene, Reşat Fuat 9 sene hapse mahkûm edilmişti. Olup olacağı birkaç idealist talebe yememiş, içmemiş, yamalı pantolon, delik ayakkabıyla gezmiş, biriktirdikleri parayla yolunu bulup bir teksir makinesi almışlar (ki bunlar daha ortaya çıkmamıştı. Çıksaydı daha çok sopa yiyecek, daha çok hapis yatacaktık). Sonra bu makineyle Reşat Fuat yalnız Parti üyelerine verilmek üzere, Parti'nin o günkü dünya ve memleket hakkındaki görüşünü kısaca bir broşürle açıklamış. Bütün olup biten bu. Broşürde, Partililerin, halkı silahlı ayaklanmaya hazırlamaları mı yazılmış, yoksa bazı baştakilerin veya kıçtakilerin öldürülmesi mi öngörülmüş, ne gezer efendim? Saraçoğlu Hükümeti'ne faşist denmiş. Bu kadarcık bir şey için o kadar terör yaptırtan, bu kadar hapis cezası veren hükümet faşist olmaz da ne olur? Saraçoğlu, yoksa kendine "Padişahımız çok yaşa" dememizi mi, veya kendini ilahileştirmemizi mi bekliyordu? Eğer bu cezaları hak etmişsek, neden duruşmalar aleni yapılmıyor, neden mahkemedeki müdafaalarımızı, hiç olmazsa Reşat Fuat'ın müdafaasını gazetelerde basmıyorlar, radyolarda açıklamıyorlardı? Reşat Fuat kendini değil, müdafaasında davayı savunmuştu. Ve madem ki böyle düşünmek hainlikti, polisteterör görmeye, 9 sene hapis yatmaya layıktı, o halde halka da açıklasınlar, halk da görsün neymişiz, ne mene insanlarmışız, nasıl vatana ihanet ediyormuşuz!

Hiç açıklarlar mı! O zaman halkımız bizlerin nasıl birer vatanperver olduğumuzu, vatanın menfaati için kendi şahsi menfaatlerimizi nasıl teptiğimizi görürlerdi. Bundan korktukları için zaten mahkemeler de kapalı

celselerde yapılıyor, ifadelerimizin dayak altında alındığını inkâr ediyorlardı. Bizler dayak altında alınan ifadelerimizin dahi açıklanmasına razıydık. Onların içinde fındık kabuğunu dolduracak kadar bir muhteva yoktu. Belki bir benim ifademde (komünist olduğumu kabul etmem ve komünizmden ne anladığımı birkaç cümleyle izah etmem bakımından) ve bir de Reşat'ın ifadesinde bir fikir müdafaası bir muhteva vardı. Öbürleri, kimle nerede buluştun, Reşat'ın yazdığı o broşürü kimden aldın, kime verdinden ibaretti. Ve broşürün muhteviyatıysa her demokrat memlekette yazılabilen (hem de en hafifinden) bir makaleden ileri gitmezdi. Sonra da bu, halka dağıtılmamış, parti üyelerine dağıtılmış. Yani geniş bir hareket değil, mahdut, sınırlı bir hareket. Yani dünya çapında bir nokta bile olamayacak kadar küçük, sınırlı, ılımlı, vatanperver bir hareket yüzünden bu kadar terör, bu kadar ceza, akıl alacak şey değildi. Hiçbir şey yapmadan zorla bizi kahramanlaştırdıklarının farkında bile değillerdi.

ANILAR

Osman Paçalı

1944 yılının ilk aylarıydı; bir akşam, şair Rıfat Ilgaz'la Sirkeci Gar Lokantası'nda rakı içtik; akşam çıkınca tanımadığım bir adam sokuldu yanımıza, Rıfat'la tokalaştılar, bir yere davet etti Rıfat'ı. Rıfat da bana "Bu arkadaş Harbiye'den Nâzım Hikmet'le münasebet kurduğu için atıldı, ismi Orhan'dı, bir yere götürmek istiyor, gidelim bakalım" dedi. "Gidelim" dedim, telaşla taksi çağırdı Orhan, bindik, bir yerde durduk, bolca şarap aldı Orhan. Halbuki biz kâfi derecede içkiliydik, mezeler aldı. Hovardaca nefes almadan harcıyor Orhan. Ben Rıfat'a soruyorum, "Ne oluyor Rıfat?" "Dur bakalım" diyor. Taksi Eyüp Sultan'a doğru yöneldi, Ayvansaray'da durdu, indik, gönderdi taksiyi, bir evin kapısını açtı girdik içeriye. Bir kat merdiven çıktık; orta büyüklükte bir sofa kilimle yandan bölünmüş. Arka tarafta bir adam; Rıfat'la karşılaşınca tanışıp kucaklaştılar, tanıttı Rıfat, Hasan İzzettin Dinamo diye, tokalaştık. Tanıyordum şiirlerinden, *Ses*, *Yeni Edebiyat* dergilerinde şiir yazardı, okurdum şiirlerini, güçlü şiirler yazardı, sivil amiral Abidin Daver, Türk Führeri Ali İhsan, sen bilemezsin nedir insan, diye çok güçlü şiirler yazmıştı. 1942 Haziranında askere aldılardı komünistleri, Dinamo'nun şiirlerinden korktu örfi idare komutanı da yaptı bu işi kanısındayım hâlâ!.. Daha evvel askere almazlardı komünistleri.

Tanıştık, konuştuk şiirden, politikadan, askerlikten söz ettik; ben asker kaçağı idim, Dinamo da kaçmıştı askerlikten, saklamıştı güya Dinamo'yu Orhan. Dinamo, Türkiye Sovyet Cumhuriyeti isimli yeni yazdığı şiirini okudu coşkuyla!.. Çok güçlüydü şiir, Orhan da ara sıra dışarı çıkıp gene geliyordu yanımıza, yan odada başkaları vardı kanımca. Orhan telaşlı, dinlemiyordu şiirleri, aklınca iki tarafı idare ediyordu!..

Ayrıldık, çıktık dışarıya Rıfat'la, "Rıfat" dedim "bu adam tuzağa düşmüş, yan tarafta başkaları var, Orhan denilen adam sağlam bir kunduraya benzemiyor. Dinamo'yu elde tutarak etrafını tespit ediyorlar, bu arkadaşı kaçırmak lazım buradan". "Kolay mı Osman, nasıl olur?" dedi. "Ben kaçırırım" dedim, ayrıldım. Ertesi gün Hasan Basri Alp'i (Hasan Basri'nin 6 Haziran 1944'te müdüriyette üst kattan kendini aşağıya atarak intihar etti-

ği yayıldı çevreye!.. İnanmadı karısı, çocukları ve arkadaşları, ben de inanmadım en yakın arkadaşı olarak, inanmadığımı söyledim de komiser Zihni Bey'e: "Hasan Basri'yi öldürdünüz, attınız ölüsünü merdivenden aşağıya, yaydınız etrafa intihar diye, kimi inandırdınız ki!.. Bunun hesabı sorulacak sizden" dedim, "Sen başından büyük işlere karışma bakalım" dedi; "Ben en yakın arkadaşıyım, ben karışmazsam kim karışacak" dedim. 25.6.1944 Erzincan'da askerken getirtmişlerdi beni Mihri Belli grubu tevkifatında, 9 gün yatırdılar penceresiz 16 no'lu hücrede, çırılçıplak soyunmak mecburiyetindeydim, sıcak ve havasızdı, boğulmadığıma hâlâ şaşarım!...) gördüm, ona anlattım. "Orhan iyi çocuktur" dedi, "iyi yapıyor vazifesini dedi", "Onu oradan ben kaçıracağım" dedim, ayrıldım. Dinamo'yu başka bir yere aktardım.

Çok sürmedi, tevkifat başladı. Polis cayır cayır beni aramaya koyuldu. 9 Mart 1944, günlerden Perşembe, akşam eve geldiğimde sarıldım; evimiz üç yol ağzında, her üç yoldan ikişer kişi benimle beraber eve girdiler. Perdelerin perdeleri de alt kısmı örtülü, üstü açıktı. İçeri girince babamla karşılaştım, şaşırmış, "Osman evi bastılar"; "Esrar tekkesi değil burası, ne varmış basılacak" deyip girdim içeri, 6 kişi de içerde oturuyorlar. "Hoş geldiniz" deyip oturdum sedire, evin içi alt üst olmuş, her yerleri karıştırmışlar aramışlar, annem yere oturmuş, ezik, acımalı gözlerle bana bakıyor. "Karnım aç anne, yemek ısıt da yiyeyim" dedim, soba yok, dışarıda kar yağıyor, mangalla oturuyorduk. Bir bakır tabak içinde patates yemeği koydu mangala, ısındı. Yemeğe başladım, herkeste ölü sessizliği!.. Biraz yedikten sonra öyle bir lokma geldi ki ağzıma, yutamadım, boğazımda kaldı. "Kaldır anne" dedim, çekildim, o zaman tanrı misafirlerimden uzun boylu esmer, bir parmağı yok olanı "Osman, seninle öbür odaya geçelim, biraz konuşalım" dedi, komşunun yanımızdaki odasına çekildik. O paltosunun yakasını kaldırdı, ilave etti. "Osman biz polisiz, iki aydır seni takip ediyoruz, anlayıp dinlemeden de yola çıkmayız. Sana birisini soracağım söyleyeceksin. Asker kaçağı olduğunu biliyorum, Merkez Komutanlığı'na göndereceğim seni, bu çocuk bize yardım etti iyi bir yere verin diyeceğim." Baktım ki adamın ceket yakasında iki (...) orta yerde 3 yıldız ve fitillerle süslü ceketi, o kadar süslü polis de hiç görmemiştim. Zamanla öğrendim ki Birinci Şube Emniyet Amiri, komünist uzmanı meşhur Parmaksız Hamdi Özdemir imiş. İlk suali "Dinamo'yu nerede sakladın?.." Ben "Dinamo'yu tanı-

mıyorum" derken tanıdığımı da hissettirdim adama, şimdi nasıl hareket edeyim ki herifi atlatayım, iş ince ve ciddi. "Dinamo", dedim kendi kendime, "bu isim bana yabancı değil, edebiyatçı olacak, şiir yazardı *Yeni Edebiyat*'ta, gıyaben tanıyorum, şahsen tanımıyorum" dedim. "Osman, saklama, sen bunu tanıyorsun ve sakladın da, gel güzellikle söyle yoksa biz adama söylettiririz" dedi. "Evet söylettirirsiniz, bütün imkânlara sahipsiniz, niye söyletmeyesiniz, söyletirsiniz tabii, ama bildiğim bir şeyi söyletirsiniz, bilmiyorsam neyi söyletirsiniz" dedim. "Öyleyse gidelim, kaybedecek vaktimiz yok" deyip dışarıya çıktık, üzerimde kundura bıçağı ile güzel bir İngiliz muştası vardı, onları çıkardım, birine verdim. "Al abla, bunlar kunduracı aletleri, biz Birinci Şube memurlarıyız" dedi, anneme verdi.

Dışarı çıktık; 30 metre yan tarafta 2 tane büyük araba, 4 kişi de arabalarda var, bindim. 4 kişi ile saltanatla müdüriyetin yolunu tuttuk. Üst kattaki Birinci Şube'ye çıktık. Bir odaya aldılar beni, Şube Müdürü Zeki Akalın'a tanıttı beni Parmaksız Hamdi. "Kunduracı Osman'ı getirdik Müdür Bey" dedi. "Söyle bakalım Osman, Dinamo nerede?.." "Tanımıyorum böyle birisini" derken sözüm bitmeden bir tokat yapıştırdı yanağıma küçücük adam, gözümden şimşek çaktı!.. Beş parmağının yanağıma girdiğini hissettim ve ilave etti, "Be puşt, be ibne, orospu annenle puşt kardeşin gidip almadılar mı Dinamo'yu?". "Yatırın pezevengi, onunla uğraşacak vaktim yok" deyip emir verdi. "Yat, yat" diyorlar yatmıyorum, iki pehlivan yatırdılar yere, çıkardılar ayakkabılarımı, sardılar falakayı ayaklarıma, çevrelediler etrafımı, başladılar vurmaya. Hamdi saçlarımı çekiyor, biri kolumu bükerek çekiyor, diğeri ikinci kolumu bükerek çekiyor, ikişer kişi iki yanımı tekmeliyor, bir kişi dizlerimi tutuyor, birer kişi o falaka iplerini iki yandan çekiyorlar, bir kişi ayaklarımı tutuyor, bir kişi sopayla vurmaya başladı. Parmağının yanağıma girdiğini hissettim. Aşk ile şevk ile çalışan adamlar. İki cins; bir cinsi melek cinsi, "evladım eyvah yazık ediyorsun kendine, söyle söyle oğlum elin pezevengi için ne hırpalatıyorsun kendini, bize de vicdan azabı çektiriyorsun, söyle çocuğum!.." İkinci cins, ... cinsi, insanı har deyip ısıracaklar. "Ulan puşt, ulan pezevenk, ulan ibne, ulan namussuz seni öldüreceğiz, Müdür Bey, bana bırak bu puştu, ben göreyim hesabını", gibi tehditler, ağızlarından lağım akıyor. Adilerin terörü bu minval üzere devam etti, ta işkence odasına gidene dek. Buraya kadar olanların işkence odasında olduğunu zannetmeyin, bunlar Müdür

Bey'in makam odasında; kibarlık ve asaletlerine uygun biçimde seyrediyor!.. Müdür Bey de telefonda, zır telefon çalıyor, "Evet beyim, Osman geldi, söyleyecek efendim, iyi çocuk"; sopalar iniyor, tedhiş olanca şiddetiyle devam ediyor. Bende çıt yok, tenezzül etmiyorum bağırmaya, sopalar 9 oldu, 10 oldu arkası kesileceğe benzemiyor. Susmak enayilik zaten, daha susamazdım da, başladın bağırmaya. Ne bağırmak, ne çağırmak tesir etmiyor herifçioğullarına vuruyor da vuruyor. Telefon işliyor, "Osman iyi çocuk söyleyecek". Zeki Bey kalkıyor ayağa, çekiyor tabancasını dayıyor göğsüme, "Söyle ulan ibne vuracağım seni!", telefon gene çalıyor, gidiyor "Evet beyim, Osman iyi çocuk söyleyecek", kapatıyor telefonu. Bir bıçak alıyor eline, "Ulan puşt, etlerini dilim dilim keseceğim senin!" Her telefon çalışında değişiyor tabanca ile bıçak, yani bir tabanca, bir bıçak, her telefon çalışında bir tabanca ile vurup öldürüyor, ikinci telefon çalışında bıçakla etlerimi dilim dilim kesip parçalıyor sayın Müdür Bey!.. Dayak, terör yıldırım hızıyla sürüyor. Kuvvetlice teptim ayaklarımı falaka parça parça oldu, yenilediler aralıksız göreve devam, bağıra bağıra sesim bitti, olanca kuvvetimle bağırıyorum, gırtlak ötüyor, ses çıkmıyor, falaka gene kopuyor, tazeliyorlar, o da kopuyor, ara veriyorlar. Sonradan öğreniyorum, falaka arıyorlarmış öbür şubelerden. Âlicenaplığı tuttu müdür beyin: "Bırakın dayağı Osman'la konuşacağım." "Osman bak oğlum, seni döverek 8 kişi yoruldu, biz adam dövmekten yorulmayız, şimdi 8 kişi yoruldu, bir düdük öttürürüm 108 kişi daha gelir, bu işin sonu yok, söyleyip kurtulacaksın" deyip stop etti. Verdiğim cevap 2'den biri oldu. Ya vurmayanda hatırım kalır dedim, iş nezaket kaidelerini terbiyeyi çoktan aştı!..

O zaman dışardan falaka ayarlanmış, yeni falaka geldi, tekrar taktılar. Gerekçesi de şu: Dinsizin hakkından imansız gelir, kendine acımayana ben mi acıyacağım, vurun pezevenge!.. O da koptu, adamların falakaları mı çürük, ben mi falaka koparan, onu müdüriyet tayin etsin!.. O da koptu müdüriyette falaka kalmadı, amma ben bu gerçeği sonradan öğreniyorum. Kopan falakalar 4 oldu. "Bırakın puştu götürün asın içeriye ben gelip geceleyin konuşacağım" deyip çekildi, ümidi kesti!..

Bıraktılar, hadi kalk dediler; tekmeyi vurdular böğrüme. Yüzlerine bakarak güldüm acı acı, kalkacak hal mi bıraktınız be namussuzlar anlamında, yerde de bırakmadılar serili olarak!..

Koluma iki pehlivan girdi (biri Karslı Sarı Hüseyin'di, ötekini hatırlamıyorum). Kaldırdılar ayağa!.. Ayağa kalkınca ilk gözüme ilişen ayakkabılarım oldu (ben 42 numara kundura giyerim), ayakkabılarım gözüme kibrit kutusu gibi göründü. Ayaklarım şişmiş 50 numara ayakkabı olsa giyemezdim, dört parmak kalınlığında olmuş ayaklarım. Kolumda 2 pehlivan, gezdiriyorlar aşağı yukarı kangren olmasın diye. Tedhiş ve terör devam ediyor alabildiğine!..

Pehlivanlardan birisi, "Osman söyle Müdür Bey seni affedecek!.." "Kim?" dedim, "Müdür Bey" dedi, "Senin müdürün mü?", "Evet" dedi, saf saf şaşaladı, "A zavallı, yalvar müdürüne de seni afetsin" dedim, herif sustu. Yanıma başkası geldi, çenemin altına girdi. Yaşlı, kısa boylu birisi. "Sen kaç yaşındasın bire?", "26" dedim. "Ben 26 senelik komiserim, sen bunu biliyorsun söylemiyorsun" dedi. Yapıştırdım cevabımı: "Seni tebrik ederim, tekaüdiyeyi hak etmişsin" deyince herifin beyni attı, "Bre namussuz, Makedonya komitecisi, kes kafasını bir şey söylemez!.." Defolup gitti adam, bir daha yanıma gelmedi. Sonradan öğreniyorum, eski dayakçılardan Komiser Sadullah imiş bu adam, ciğerci Arnavutlara benziyordu.

Biraz daha gezdirdiler, götürdüler 2 numaraya (2 numaralı oda işkence odasıdır Sansaryan Hanı'nın). Beni götürürlerken Hayk Açıkgöz ismindeki doktor stajyeri arkadaşımı çıkardılar sedyeyle!.. Girdim odaya, "soyun Osman" dediler, ceketimi çıkarırken Müdür Bey geldi, "Soymayın, vurun ellerine kelepçeyi arkadan, bağlayın ayaklarını, gece gelip konuştururum ben onu" deyip gitti. 9.3.1944 saat 9'da evden aldılar, işkence odasına gelene kadar saatin kaç olduğunu bilemeyeceğim, müdür bey de gelip geceleyin beni konuşturacak, ellerimi kelepçelediler, ayaklarımı dizlerimin üstünden ayak bileklerime kadar sardılar urganla, ellerimi oynattıkça daha çok sıkıştırıyor kelepçe. Alman kelepçesiymiş, sonradan öğrendiğime göre (Alman saldırısının en şiddetli zamanı Gestapo şefi Himler'in borusu her tarafta ötüyor, onun usulleri, onun aletleri günün modası. Daha sonra, yani işkence faslı bitip Dinamo geldikten sonra Zeki Bey söyledi: "Osman seni Himler'e gönderecektim" dedi. Odayı dışardan sürgülediler, eller kelepçeli ayaklar bağlı kaldım acılarımla baş başa, düşünüyorum; ayaklar şiş, kan akıyor, parçalanmış, sabit dursam kangren olur korkusuyla gezineyim de ayaklarım pişsin, yaraları alıştırsın diye düşündüm; zıpla-

yarak bir tur yaptım odanın içinde, yoruldum, ikinci turu yapamadım. Sırtımı dayadım duvara dinlenmeye çalıştım, gördüm ki sıçrayarak gezdiğim yerler ayaklarımın kanından halka olmuş, o kanlara bakarak güya dinlenmeye çalışıyorum. Ayakta durmaktan da yoruldum, duvara dayanarak sıyrıldım aşağı çömeldim alaturkada oturur gibi, öyle de yoruldum, kalkmaya çalıştım kalkamadım, oturma gücüm de kalmadı, ne yapabilirdim?..

Yere yığıldım, yere ayağımdan akan kanların çizdiği daireye geldi yanağım, işte o zaman insanlık gururum incindi, evvelkileri unuttum, sopalar, tehditler, küfürler, onları onların terbiyesine verdim, aldırmadım, fakat bu bambaşka, yerler tozluydu. Kanım tozlar üzerinde daire çizince kanımdan çamur çemberi olmuştu yanağımda, bu çamura değiyor yanaklarım, kanımın çamuruyla kirleniyor, işte bu çok acı!.. İnsanlık gururumu incitti. Bu acıları ben çektim, başkaları çekmesin, bitsin bu insanlık suçları diyesim geliyor amma, ne gezer... Yenileri ekleniyor maalesef. İnsanın utanmazına söylenecek söz de yok, yapılacak bir şey de, ekmek parası ve vazife olarak yapıyorlar sorarsan. Yeme o ekmeği de öl be adam, başka insanca ekmek kazanamıyorsan öl be!... Vazife olarak yapıyorsan insan oğluna yakışacak vazife yap da, herkes seninle övünsün, yüzüne tükürmesin!.. Efendim bu işi yapan fertler değil, düzen... Evet düzen, düzen mi, düzensizlik mi bu bir gerçek, gerçek olmasına gerçek amma insanların köpekleşmesi de gerçek bir lokma için; gitsin hamallık yapsın, kabak satsın, hıyar satsın, kömür çıkarsın 1000 metre derinlerden insan gibi, köpekleşmesin, gerçi köpeğe de hakaret ediyorum bu benzetmelerle. Köpekler affetsinler beni, anlasınlar beni ne olur, köpekler hassas, anlayışlı mahluklardır!.. Benim bahsettiğim onlar değildir!..

Bana gene de bu küçülmüş insanları yüceltmek görevi düşüyor, bunların cemiyet kurbanları olduklarını biliyorum, istismar düzeninin aletleri olduklarını unutmuyorum, kurtarmaya çalışıyorum amma af da etmiyorum. Cezalarını çekmelidirler, her şey af edilir insanlık suçluları af edilmez!..

Kesilecek koyun gibi yatıyordum yerde; küçük bir çocuğun eline bıçağı ver kessin.

Dışarıda karla yağmur karışmış sulu sepken yağıyor. Hava çok soğuk, Mart'ın 9'u, camsız açık pencere var. Koltuk altlarından tel takıp çıplak

sırtını dışarıya vererek asıyorlar insanları ki kollar kesilsin ıstırap versin. Dışarıdan soğuk da çıplak ciğerlere işlesin, ciğerler sakatlansın. İlk temaslarım emretti Müdür Bey; tam soyuyorlardı ceketimi çıkarırlarken geldi affetti beni, âlicenaplığı tuttu!.. "Geceleyin gelip konuşurum onunla" deyip gitti. İki koltuk altlarının altından tel takıp ayaklarını kesiyorlar yerden, sırtını pencereye verip asıyorlar. Beni asmaya niyetlendiler asmadılar. Fuat Reşat Baraner'i astılar. Bir saat kadar yattım öylece. Çişim geldi, dışarıda nöbetçi Gestapo gibi talimli sert adımlarla volta atıyordu. "Nöbetçi, nöbetçi!" diye seslendim, açtı kapıyı girdi içeri, "Ne var?" dedi, "Tuvalete gitmek isterim, ne yapacağız?" dedim. "Çözeyim kardeşim" demez mi... Ah, dünyaya yeniden geldim, yüreğime su serpildi, çözüleceğimi hiç düşünmemiştim. Birden şaşırdım ve çözdü. Koridordan geçip tuvalete gittim. Çoraplarım kan çamuruna bulanmış parça parça olmuştu, çıkarıp avucumda yumak yapıp kan çamurundan vıcık vıcık çorapları kapının iç tarafına damga damga vurdum, onlara marifetlerinin hatırası kalsın diye!.. İçimden öyle geldi işte, o anki psikolojik eziklik öyle, intikam alabileceğimi hissetmişim demek ki. İdrarımı hiç ziyan etmeden avucuma yapıp ayaklarımın yaralarını yıkadım ve yaktım ki mikrop kapmasın, tentürdiyot vermezlerdi herhalde!..

Dışarıya çıkıp koridora gelince kömür sobası vardı koridorda, yanında da bir kül tenekesi, yarıya kadar dolu, içinde yumruk kadar kuru ekmek; ekmeği görünce aklıma geldi ki bu adamlar beni açlıkla çökertmek isterler al şu ekmeği ye, kulak kadar ekmek manda kadar (...) Ekmeği aldım, ağzıma götürmeden iğrendim gene bıraktım, küllerden kirlenmişti, karnım da aç değildi. Gözümün önüne eroinciler geldi; o zamanlar eroinciler çoktu, çöp tenekelerini karıştırırlar, ekmek gördükçe alıp yerlerdi. İki sebebi vardı bu işin: Parasız olduğu için bir, kuru aldığı için iki, parasız oluşu önemli para eroine lazım, boğaza para harcanırsa yazık olur. Üste başa, boğaza mecbur kalınmadıkça para verilmez. Çoğu çuvala sarılı gezer, Tahtakale'den Mercan'a kadar olan uzun çarşıdan geçilmezdi eroincilerin pisliğinden ve insan ziyanlığından İkinci Cihan Harbi sonuna kadar sürdü bu facia. İkinci sebep, ekmeğin kuru oluşu; sulu yemek veya nemli yumuşak ekmek yiyemez eroinciler, mideleri kabul etmiyor. Gıdaları kuru ekmek, demli çay, başkasına af yok, ele geçen bütün paralar eroine yatırılır. Acı-

yıp da üşümesin diye hamiyetli vatandaş bir kazak veya bir ceket, pantolon, palto gibi giysiler verseler, derhal satılır ölü fiyatına da olsa, koşturulur eroine, bayram yapılır o an. Ben 10 sene bir tezgâhta çalıştım eroincilerle, çoğu da zengin çocuklarıydı, evden öte beri çalıp eroine yatırmak normal kaidelerdi. Çalışabilenler çok iyi sanatkârlardı, oya gibi işlerdi yaptığı ayakkabıyı; çiçek diye göğsüne taksan yakışır, öyle bir el dikişi dikerlerdi ki boncuk gibi döktürürlerdi. İyi insanlardı genellikle!.. Alışmışlar bir kere, cemiyet kurbanları, bunların sefaletinden para kazanıp servet yapanlar vardı. Bir tanesi hâlâ Fransa'da hapis yatıyor. Milliyetçi Hareket Partisi Antalya Senatörü Beyhan Cenkçi. Ekmeği elime alınca bunlar geldi gözümün önüne, kendimi onların durumuna düşmüş hissettim, bıraktım ekmeği!.. Girdim çamurlu odama, tekrar kelepçe, tekrar urgan, nöbetçiye dedim ki "İkimizden başka kimse yok işte, gevşek sar ipleri", "A, olur mu kardeşim, şimdi gelecek müdür. Öyle bir şey görürse ne yapar beni, ekmeğimden olurum". "Sık öyleyse eskisinden daha çok sık; ekmeğinden olup aç kalma" dedim.

Yine bir tur: Duvara dayanmak, çömelmek ve yığılmak, doğa kanunu hükmünü icra ediyor, yerçekimine tabi olup yatıyorum yan üstü, yine yanağımı çamura yapıştırıyorum çaresiz!..

İki saat sonra tekrar tuvalete, gene ziyankârlık yok, ayak tedavisine devam, dönüyorum gene kelepçe ve sarma. Polis: "Eyvah, yazık, yazık kendi kendinize ne cefalar çektiriyorsunuz, bize de vicdan azabı çektiriyorsunuz, söyle be kardeşim elin pezevengi için nedir bu izzet, söyle!" "Ben bir şeyden haberdar değilim, bu haldeyim, yine hiçbir şeyden haberdar olmayan birisini söyleyeyim de o da gelsin buraya, bu hallere girsin o zaman vicdanın rahat eder mi?.." deyince, "A bilmiyorsan söyleme kardeşim" deyip çekildi, bir daha da üstüme düşmedi.

Ertesi gün 10.30'a kadar uyumuşum, birden kapı açıldı, gürültüyle Dinamo'nun kızkardeşi Lütfiye girdi içeriye. Yalınayak, ayaklarında ayakkabı terlik olmadığı gibi çorap da yoktu, o soğukta saçları dağınık, gözleri yaşlı, ağlıyordu; dövdükleri, uyutmadıkları belliydi. Lütfiye'nin arkasından 13 kişi de içeri girdi, tanıyıp aklımda kalanlar şunlar:

1. Zülfikâr Bey, Milli Emniyet müfettişi
2. Şevki Mutlugil, askeri hakim yarbay

3. Ahmet Demir, İstanbul Emniyet Müdürü
4. Zeki Karaalın, Birinci Şube Müdürü
5. Parmaksız Hamdi
6. Komiser Sadullah
7. Komiser Zihni Bey
8. Komiser Sıtkı Bey
9. Muavin, Karslı Sarı Hüseyin
10. Balıkçı Nuri
11. Şemsi

İki tane de tanımadığım muhteremlerden!..

Zeki sordu, "Bu kim Lütfiye?"

"Kunduracı Osman" dedi.

"Nereden tanıyorsun Osman'ı?"

"Bir gün Efe Selahattin'in dükkânına gittim, orada çalışıyordu, ben içeri girer girmez sordu: 'Siz Dinamo'nun kardeşi misiniz?'

Dinamo'yu nereden tanıyorsunuz diye sordum;

'Arkadaşımdır, çok benziyorsunuz da onun için sordum' dedi."

"Çekil" dediler Lütfiye'ye, aldılar yanımdan dışarıya çıkardılar. Benim iddiam çürüdü, ben o ana kadar Dinamo'yu tanımadığımı iddia ediyor dayatıyordum, tanıdığım ortaya çıktı. Şimdi karar zamanı geldi, ya zulamı söyleyeceğim, ya söylemeyeceğim; söylersem ne olacak, söylemezsem ne olacak...

Kararımı çabuk vermem gerekiyor, hem çabuk, hem sağlam karar vermem gerekiyor; söylenmemesi gerekiyorsa söyleyip de yanlışlık yapıp eş dost yüzüne bakamamak, yapmaya çalıştığım binayı yıkmak var, söylenmesi gerekip de söylemeyip kendini harcamak da var. Kendimi harcamakla, hem kendim giderim Hasan Basri'nin yanına, hem de yapmaya koyulduğum binadan bir amele eksiltmiş olurum!..

İyi düşünüp sağlıklı, çabuk karar vermek gerek, karşımda 13 tane azrail bekliyor, hem de aç kurdun kuzuya baktığı gibi. Söylersem Dinamo gelecek, ikimiz de 5'er sene hapis yiyeceğiz, yatıp çıkmak umudu göründü. Söylemezsem beni sağ koymazlar, Dinamo'yu da belki gene bulurlar diye düşündüm, söyledim yerini, aldılar geldiler. İkimiz de 6'şar ay hapis cezası gördük, çıkışımız bir seneyi buldu. Muhakeme ancak bir senede bitti. 64 kişiydik. Suat Derviş'le beni 7 ay MİT'te tuttular misafireten!..

Dayak gecesi konuşmayınca annemi, babamı, kardeşimi, arkadaşım Hüseyin Adıduyulmuş'u da almışlar müdüriyete. Onlara da küfürler, hakaretler yağdırmışlar nezaketen!..

Babam, annem, ben, kardeşim 4 kişi bir tek odada yatıp kalkıyorduk, ancak onun kirasını ödeyebiliyorduk!.. Kıymetli arkadaşım Dinamo'yu polisin avucundan kaçırdım, bu tek odada 4 kişilik aile efradının içinde bir odada 5 kişi olarak yatırdım, ertesi günü başka yere aktardım. Koca adam babam ile molla olan annem ve çocuk olan kardeşim söylemediler şeref misafirimizi, bin bir hakarete, küfüre rağmen. O anı hatırlayınca annem hâlâ ağlar! Zamanlar ilerledi, yarım asırlık dopdolu bir mücadele devri yaşadık, Dinamo da ben de dede olduk; Dinamo'nun 3, benim 2 torunum var. Dinamo iki ev sahibi oldu, biri yazlık, biri kışlık. Ben 58 yaşımda babamdan dayak yedim evden kovuldum, Dinamo'ya gittim, boş olan yazlık evinde bu devre geçince misafirlik teklif ettim, fazla kalamayacağım Osman dedi, kediler köpekler huzursuz olur!..

Bunlar acı hatıralar, toprağa gömülmesini uygun bulmam, dost da öğrensin, düşman da!.. Bilinmesinde fayda var!..

Bir baba ki 40 senedir çalışmıyor, ben bakarım, al çocuklarını git avradını yaptığım komünisti der. Kafama sandalyeyi vurur, 15 gün gözüm simsiyah, çürük gözle eş dost içinde, ki Dinamo'ya gittiğimde gözüm şiş ve kapkaraydı!..

Acı hatıraları bırakıp müdüriyet sefasına dönelim. Zeki, Lütfiye'yi dışarıya çıkarınca sordu, "E Osman konuşacak mısın konuşmayacak mısın, Dinamo'yu tanıyor musun tanımıyor musun, söyle bakalım" deyip dikildi. Ben de 13 canavarın önünde bir ayağı bağlı, yanağı kan çamuruna yapışık, kesilecek kuzu gibi yatıyorum yerde...

"Evet Osman, karar ver" deyip bindirdi kara alınlı Zeki!..

"Söyleyecek bir şey kaldı mı ki" dedim.

Eh görmeyin Zeki çavuşu, bir sevinç bir sevinç..

"Konuşacak mısın Osman" deyip, "Evet" deyince dünyalar Zeki ustanın oldu, pür neşe, "Hadi çözün çocuğu, çabuk yüzünü yıkasın, yemek söyleyin getirsinler, açtır, çabuk yatak hazırlayın Osman'a dinlensin!.."

Eh işte, bana olanlar o zaman oldu; o dayak, o işkence, o küfürler ha-

karetler bende tatlı bir hatıra, bu iltifat ve itibarlar eritti beni. Yaşamamalıydım, arkadaşımı ele vermiştim, ne kadar mecbur kalmış olsam da affedemedim kendimi, unutmamam gereken bir konumum var, bir devrimci intihar edemez!.. O kendisinin değildir, madem ki kendini işçi sınıfına adamış o, artık işçi sınıfının malıdır. Devrimci, işçi sınıfının olan hiçbir tuğlasını eksiltemez, bunu iyi bildiğim için o acıya katlandım.

Ertesi gün gördüm ki Dinamo çok rahat tuvalete gidiyor, belli ki hırpalanmamış, onu görünce ferahladım, günahımın büyük olmadığını anlayıp ferahladım.

Üç gün sonra doktor geldi, ayaklarımı muayene etti, sağlam raporu verdi. İlaca, tentürdiyota bile kıyamadı parçalanmış ayaklarıma. Bizim emniyetimizin doktoru da var bilmiş olun!.. Emekli oldu, ama görüşüyoruz bazen, meslektaşım Çerkez Orhan'ın dayısıdır. Sorarım bazen Orhan ne yapıyor diye. Orhan'ın annesi öldü, başın sağ olsun dedim doktora, hemşiren ölmüş, ben Orhan'ın arkadaşıyım, iyi tanırım rahmetliyi, iyi insandı Allah taksiratını affetsin. Ya işte böyle, insanoğlu yaşayınca çok şeyler görüyor, enteresan hadiselerle karşılaşıyor.

Ankara'da MİT'te misafir iken sol ayağımdan üç, sağ ayağımdan dört tırnağım düştü yediğim sopa darbelerinden. Topladım dökülen tırnaklarımı yüksek muhakemeye sunmak üzere!..

Yargılanmamız Ankara Ziraat Fakültesi binasında yapılıyordu, inşaat bitmiş fakülte taşınmamıştı. Açılışını biz yaptık, 64 arkadaş ders sıralarına dizilmişti muntazam. Beni en öne oturttular, Dinamo ile Fuat Reşat'ın ortasındaydım, asker kaçaklarıydık biz üçümüz. Üsteğmen Tevfik Dilmen, MİT görevlisi Salih Onbaşı (Salih onbaşı Nihat Balyoz kanalıyla girmiş partiye. Herkes acı ıstırap çekerken, o uyanık şeytan gibi cıbıl cıbıl bakıyordu etrafa odasından. Hadi Malkoç ile bir odaya koymuşlardı malın gözünü, duruşmada sorgusu yapılırken sorgu yargıcının suallerini cevapsız bırakmıştı onbaşı. Cevap vermeye mezun değilim Albayım dedi!.. Hâkim albay ve general azalar sustular onbaşının karşısında!) üç tane de yedek subay okulu öğrencimiz vardı: Ziya Nur Erün, Fehmi Kurucu, Mustafa Arhavi. Karabük'ten getirmişlerdi üç asker: Ertuğrul İstanbullu, Ahmet Bozok, Şevket.

İlk celsede sorgu sıram gelmeden olaylı bir celse kapanmış oldu. Tır-

naklarımı sıra üzerine koymuştum, muhakemeye sunmak üzere. Heyecanlı kalkış tırnaklarımı unuttum sıra üzerinde, veremedim muhakeme heyetine hediyemi, üzüldüm. Yanımdaki arkadaşlar biliyorlardı armağanımı, onların da aklına gelmedi, kimde akıl kalmıştı ki... Süngüyle çıkarılmıştık dışarıya.

Sorgular, ifadeler, iddianameler, müdafaalar, karar tam bir sene sürdü. 6'şar ay ceza yedik.

TKP AYDINLAR VE ANILAR

Hasan İzzettin Dinamo

(...) Vapura doğru yürüyenlerden ayrılarak Kadıköy-Üsküdar yoluna çıkmak için yürüdüm. Yarım saat sonra Sebati Selimoğlu'nun evindeydim. Kapıyı çaldım. Sebati Selimoğlu güleryüzüyle, elinde yanan piposuyla indi.

İlk önce omuzlarıma baktı:

"Hayrola, Dinamo?"

"Hayırlı bir iş değil ama, faşistler zorladı."

"Gel içeri, dışarda konuşmayalım. Şimdi ne yapacaksın?"

"Saklanacağım. Başka çaresi var mı?"

Sebati Selimoğlu uzun yıllardan bu yana tanıdığım orta yaşta, zeki, akıllı, yürekli bir Anadolu çocuğuydu. Amasya öksüz yurdunda ben öksüz çocuklardan birisi iken, o yöneticilerden, muhasebeciydi. Sonra ben Sivas Öğretmen Okulu'na gittiğimde o da okula muhasebeci olarak geldi.

"Demek, artık bizim çocuklarımıza normal askerlik de yaptırmıyorlar ha?"

"Evet, ormanda bir kampta yaşamımı zor kurtardım. Faşizm, Anadolu'muzun en temiz ormanlarına, ağaçlıklarına dek sokulmuş, vurulursak, hiç olmazsa kentlerde vurulalım, dedik."

Yukarı çıktık. Karısı da beni eskiden tanıyordu. Hapis yattığımı bilen kadıncağız subaylığıma şaşırdı.

"Şaşırma hatun. Hükümet yıldızlarını vermemiş. O da çarşıdan iki yıldız alıp takmış. Zorluk neresinde?"

"Beni Muzaffer'e götürebilir misin Sebati'ciğim?"

"Hele akşam karanlığı bassın gideriz. Şimdi, soyun dökün, bir yüzünü gözünü yıka! Bir yemek yiyelim..."

Sebati biraz durdu düşündü, sonra sözünü şöyle sürdürdü:

"Reşat Fuat da geçen kış geldi. Bir daha dönmedi. Nasıl olsa savaşı biz kazanacağız, askerlik diye niye o pis yerde çürüyeyim, demiş. Yani, senin anlayacağın o da bugün asker kaçağı. Henüz bir faaliyeti görülmediğinden öyle şiddetle aranmıyor. Şimdi, sen de kaçınca bunun düzenli bir iş oldu-

ğunu düşünmeye başlamıştır sorumlular. Belki de ilk koku nerden çıkacak diye beklemektedirler."

(...) Ortalık kararmıştı. Sebati ile kol kola girerek evden çıktık. Bizim Muzaffer'in Bağlarbaşı'ndaki evine yöneldik.

Muzaffer'in Bağlarbaşı'ndaki evinin kapısını Sebati çaldı. Yukardan "kim o" sorusunu soran bir erkek sesi geldikten sonra evin ahiretliği gelerek kapıyı açtı. Kızcağız önceden beni de, Sebati'yi de tanıyordu:

"Buyurun Hasan ağabey! Buyurun Sebati ağabey" diyerek bize yol verirken, "Muzaffer ağabeyim de yukarda" dedi, "yoksa böyle saatlerde hep gazinoda bulunur."

O sözünü bitirinceye dek biz merdivenleri çıkmış, Muzaffer'le karşı karşıya gelmiştik bile.

"Hasan'cığım, er gittin, subay geldin; yoksa subay okulu da sürgün yerine mi gönderildi?" diye bir şaka yapmaya yeltendi.

Sebati, Muzaffer'in kulağına eğilerek:

"Dinamo, ilkin bana uğradı. Sana gelmek istediğini söyleyince ben de aldım getirdim." dedi. Muzaffer:

"Elbette, elbette, nereye gidecekti? Elbette bana gelecekti. Sağ ol Sebati birader, sen nasılsın?"

"Vallahi, hiç de fena değilim, Muzaffer! Yalnız Hitler o boku yemeseydi, daha mutlu olacaktık. Ama, Sovyetler, sonunda onun hakkından gelecek, değil mi?"

"Hiç kuşkun olmasın!"

"Ben şimdi müsaadenizle kaçayım çocuklar, haydi sağlıcakla kalın!"

Sebati, bir delikanlı gibi tahta merdivenleri inleterek aşağı indi.

Muzaffer'le oturma odasına girdik. Leyla ev kılığını çabucak üstünden atabilmenin coşkusu içindeydi:

"Hoşgeldiniz Hasan beyciğim, buyurun, oturun!"

Divanda arka minderleriyle beslenmiş bir yere oturdum. Muzaffer de iri gövdesiyle yanıma oturdu. Leyla'ya da açıkça durumumu anlattı:

"Dinamo'yu orduda faşistler vurmak istemişler. O da subay kılığına girerek kaçmış. Zaten subay olması gerekirken hakkını yemişlerdi oğlanın!"

Ahşap evin üst katında üç oda vardı. En derli toplu baştan birinci oda-

da, Muzaffer'in altmış yaşını biraz geçmiş "sevgili" annesi sürekli hasta olarak yatıyordu. Yalnız, bilinci yerindeydi. Ankara Cezaevi'nde yattığımız dört yıl süresince Muzaffer bu kadından çok söz etmişti.

(...) Muzaffer'in Bağlarbaşı'nda gazinosu vardı. Sabahtan gece yarılarına dek orda uğraşıyor, eve çok az, sürpriz olarak uğruyordu. (...) Oğlanın gazinosunda Birinci Şube'den Kara Kemal'le şişko bir arkadaşı erkenden gelip çöküyor, gazinoyu Muzaffer'le birlikte kapayıp evlerine öyle gidiyorlardı. Muzaffer, bu gazino yaşamında eskilerin dediği gibi "şaribü leyl-ünnehar" yani, gece gündüz içen bir adam haline gelmişti. Yoksa çevresindeki tehlikeleri böylece savuşturacağını mı sanıyordu? Hayır, öyle de yufka akıllı değildi. Yaşamında kimi büyük tehlikelerle karşılaşmış, bunları soğukkanlılıkla atlatmasını bilmişti. Muzaffer kimi geceler, Ermeni arkadaşlarının da bulunduğu bir grupla kimi evlerde kumara kalıyordu. (...)

Eve vardığımızda bizi ayrıca bir sürpriz de bekliyordu. Hasan Basri Alp büyük bir sabırsızlık ve merak içinde beni bekliyordu:

"Dinamo, dedi, senin için burası son kerte tehlikeli. Seni bize götürmeye geldim, istersen hemen Leyla Hanım'la şöyle bir vedalaş, çıkıp gidelim."

"Bundan Muzaffer'in haberi var mı?"

"Var, biliyor. Bundan sonra birlikte kalacağız."

Bavulumsu bir çantam vardı. Leyla Hanım, onu hemen getirdi aşağı. Basri, Leyla'nın elinden çantamı kaptığı gibi kapıdan dışarı fırlarken:

"Yolcu yolunda gerek, yenge." dedi.

Ben de Leyla'nın becerikli elini sıkarak Basri'ye yetiştim. Biraz peltek diliyle Basri:

"Ağbi, dedi, çocuklar, evde yemeği bitirmeden yetişelim."

Basrilerin oturduğu ev de Bağlarbaşı'ndaydı. Yalnız, on dakika çekiyordu. Oraya vardık, öğretmen olan karısı, üç küçük çocuğu ile pencerenin önünde kümelenmiş, alacakaranlığa bakarak bekliyorlardı. Şükriye, felsefe fakültesinde öğrenci ve *Ulus* gazetesinde de muhabir olarak çalışırken Basri'yle karşılaşmış ve onu severek evlenmişti. Bu genç adam, güzel şiirler de yazıyordu. Bunca erdemi bulunan bir genç adamın parasının olmayışı ya da çok az oluşu Şükriye Hanım'ı yıldırmamıştı. Bir genç insan isterse bütün dünyaya sahip olabilirdi. Bu ruh zenginliği içinde günlerini gün ederken Basri'nin inanmış sosyalistlerden biri olduğunu görmüş, bu-

nun da kötü bir düşünce olmadığını bildiğinden, kocasının ikinci bir sağlam karaktere sahip olmasından sevinmişti bile. Bu gibi insanların kötülük yapmaya akılları ermezdi. Çünkü, sosyalizmin erdemleri onları bundan korurdu.

Şükriye, bu genç öğretmen, bu düşüncelerin mutluluğu içinde yaşıyordu.

O akşam, eve varıp da Basri beni tanıştırdığında bakışlarında anlattığım mutluluk düşlerini yaşıyordu.

"Hoşgeldin Hasan Bey," dedi ve sonra yanı başında merakla dikilen incecik sarışın kız Ümit'e:

"Hasan Bey, amcanızdır. Bir süre bizde kalacak." dedi.

Ümit, beş yaşındaki kız çocuğu, anlayışlı bir sesle:

"Elbette, anneciğim. Hasan Bey, amcamızdır."

Basri ile yalnız başımıza kaldığımızda biraz edebiyattan, siyasetten konuştuk. Böyle bomboş oturmaktan bıktığımı söyledim:

"Yeryüzü faşizmin boyunduruğuna girip girmeme savaşımını veriyor. Biz de oturmuş bekliyoruz. Bir dev köyün bütün insanlarını yiyecektir. Ne var ki hepsini birden yiyemediğinden teker teker yer. Teker teker yendikleri için geri kalanlar tehlikeyi kolayca unutuyorlar. Son lokma olarak kendilerinin gideceğini düşünemiyorlar. Basiretleri bağlanıyor. Zaten o bekleyiş süresi içinde dirençlerinin belkemiği eriyip yok oluyor. Son dakikada tam bir hazır lokma, devin boğazından hiçbir rahatsızlık vermeden aşağı iniyor. Basri, sen bana bir teksir makinesi bulabilir misin? Hiç olmazsa teksir makinesiyle bir dergi çıkaralım. Yerli, dışarlı faşizmi yermek için elimizden geleni yapalım. Sen birçok gençle temastasın. Onlardan da yazı alırsın. Faşizme karşı veryansın edelim. *Yeni Edebiyat*'a bıraktığımız yerden yeniden başlayacağız. Elbette, bu çok zor olacak, ama yine bir şeyler yapacağız."

"Sen de hemen bu konuda şiirlerini yazmaya başla, hazır olsun. Ben de yarınla birlikte ilk dergimizin yazılarını hazırlamaya çalışacağım."

Basri'nin karısı ve çocukları yatmıştı. Biz, pencerenin önünde, karanlıkta hâlâ konuşuyorduk.

Basri yatmaya gitti, ama benim kafam cehennem gibi fokurduyordu. Şimdi, korkunç faşizm tehlikesinin her gün biraz daha azarak dünyayı haraca kesmesi ve sinirlerimizle oynamasına bakmadan, bütün Milli Emni-

yet'le, polis örgütünün ortaklaşa beni aramasını düşünmeden, kendimize yeni savaşım alanları açmaya çalışıyorduk. Faşizm üstüne yazacağım yeni şiirlerin Hitler'i, Goebbels'i kahredercesine güçlü, öldürücü, vurucu, altından kalkılmaz olmasını istiyordum. Heriflerin tuzağı içinde bocalayıp durduğumuzun hiç ayrımında değildik.

Ertesi gün Basri'ye, dergiye koyacağımız ilk şiirin müsveddesini okuduğumda ağzı açık kaldı: Sosyalist Türkiye Cumhuriyeti.

Sanki, bir devlet kurulmuş gibi oğlan atılıp alnımdan öptü. Adı böyle yeğnikse de şiirin içeriği bir insanı ipe götürecek kadar korkunç ve tehlikeliydi. Vaktiyle Osmanlı ülkesinde geçen bir isyan sonucunda bütün suçlu elebaşıları Gülhane Parkı'nın önünden geçen yolun tam ortasında büyümüş bir çınar ağacının dallarına asmışlardı. Ben de bütün Türkiye'nin ağaçlarını vak'ayı vakvakiye denen bu tür adalet için kullanacağız diye bağırıyordum şiirimde.

Evet, bir kötek yemiş, işimden ve ekmeğimden olmuştum. Ancak, sellemehüsselam adam sallandırmak için sosyalist bir devlet kurmak düşüncesi çok toyca, çok genççe, patavatsızca bir düşünüştü. Avrupa'da ve Türkiye'de patlak veren faşizm görüntüleri için birçok makale, yazı yazdım. Kendi payıma illegal derginin bölümünü hazırladım.

Daha sonraki günlerin birinde Hasan Basri Alp:

"Dinamo be," dedi, "gençlerin başında bulunan doçent senin yeni bir parti kurmak istediğini, böylece sapkınlığa düştüğünü söylüyor. Bizim partinin lideri Reşat Fuat'tır diyor."

"Yahu, onlara demedin mi. O gizli bir edebiyat dergisi çıkarıp faşizme veriştirecek."

"Söyledim, ağabey, söyledim ama, Mihri Belli anlamıyor. Bunun ayrı bir particilik olduğunu söyleyip duruyor. Çocuklar teksir makinesini de hazırlamışlardı, getirelim mi?"

"Hayır, hayır, teksir makinesini Reşat Fuat'a götürsünler. Ben dergi çıkarmaktan vazgeçtim. Bu kez en yakınım olması gereken kişiler bana karşı olacaklar. Hem de durup dururken Nâzım'a yapılan iftiraya uğrayacağım."

Basri, teksir makinesini Reşat Fuat'a göndertmiş. (Teksir makinesini bulan da, o sırada üsteğmen olarak askerlik görevini yapan bir emekli albayın oğlu olan Tevfik Dilmen'di. Milli Emniyet'te çok vefalıca çalışan bu

zayıf, ufak tefek, üfürsen yıkılacak gibi olan zeki genç adam, buyruğunda çalıştığı örgütün tavsiyesine uyarak yanına birkaç da provokatör katarak komünist partisini yakalattı. Tevfik Dilmen, bir miktar da ceza yedi, ilerde belki yine gerekir de çalıştırılır düşüncesiyle. Sovyetler'le olan kirni ilişkilerde parmağı olduğu söylentileri de çıkmıştı.)

Basri, her gün İstanbul'dan olumlu ya da olumsuz haberler getiriyordu. Bir akşam elinde iki yaprak bir kâğıtla geldi. Bu Reşat Fuat'la Suat Derviş'in hazırladıkları ilk bültendi. Faşizme vuruyordu. Bu sırada Stalingrad en kritik dönemine gelmişti. Savunanların yaptıkları kahramanlıklar parmak ısırtıcıydı. Ben de Stalingrad'ı daha yakından anlatan İngilizce broşürümsü bir kitap buldum. Onu okuyunca büsbütün bir Stalingrad destanı yazmak coşkusuyla doldum. Basri'nin her akşam üniversiteden döndüğünde yazdığım bölümleri ona okuyordum. Keskin nişancı Zaitzev'in düşman avcılığında gösterdiği beceriyi destanımın en güzel sayfalarına geçirdiğimi hatırlıyorum.

Sonra, kuşatılmış olan bir kentin, en büyük kahramanlık destanlarını yaratan Büyük Petro'nun kenti Leningrad için bir destan yazmaya başladım. Nataşa'nın beyaz geceleriyle ağaran bu kahraman kent de faşizmin çelik kuşağından en sonra kurtulacak, ama kendisi için yazdığım destan, Stalingrad destanıyla birlikte yitirilmiş olacaktı. Bu yapıtların mezarları bile olmadı, şundan ki var olan bir şeyin mezarı olurdu.

Basri'nin küçük çocuk sesleriyle dolu evi beni sanatın canlandırıcı güzellikleriyle karşı karşıya getirdi. Kurulmuş bir sanat makinesi gibi çalışıyordum. Bu arada bir de romana başlamıştım. Dolu dizgin geceli gündüzlü çalışıyordum. Yugoslavya bu aylarda Hitler faşizmine karşı kaynıyordu. Gestapo'nun korkunç canavarlıkları Tito ile bir avuç militanına vız geliyordu.

Ertesi gün, pazardı, Tevfik Dilmen subay kılığıyla çıkageldi. Evde büyük favoriydi. Hepimizle sarılıp öpüştü. Sıra çocuklara gelince Ümit ile Emel'e cebinden kocaman iki çikolata çıkarıp vermeden önce onları bir güzel öptü. Emel'in beşikte salladığı Murat bu işlere bebek gözleriyle bakıyordu. Şükriye, hemen çikolatalarını ısırarak yemeye başlayan çocuklara:

"Sonra, iştahınız kapanır, kahvaltı edemezsiniz, bırakın onları masanın üzerine, kahvaltıdan sonra yersiniz." dedi. Çocuklar, terbiyelice çikolata-

larını hazırlanmakta olan ekmek dilimlerinin yanına bıraktılar. Bu sırada ben usumdaki bir düşüncemi Tevfik Dilmen'e açtım:

"Tevfik," dedim, "biliyorsun, ben Stalingrad Destanı'nı yazıyorum. Elimdeki İngilizce kitap çok işime yaramakla birlikte oradan gazetelere yansımış çok ilginç olaylar olmuştu. Hiç olmazsa onları da tarayarak sayfalarına ekleyeyim. Sabiha Sertel'e gider benden selam söylersin. Stalingrad Destanı'nı yazdığımı da söyledikten sonra günlük gazetelerin gerektiğini, bunun için belli nüshaları bana göndersin, ben de taradıktan sonra ona geri gönderirim. Bunu özellikle rica ettiğimi söyle. Askerden kaçmak zorunda kaldığımı, şimdi, daha ufak bir delikte mahpus olduğumu söylersin."

"Elbette, Dinamo, gider söylerim arzularım."

"Sağ ol, Tevfik Dilmen! Börklüce Mustafa'nın yaşamını yazdığımda orda tıpkı seni canlandıracağım."

Sofraya oturduk. Vesika ekmeği yüzünden bana ekmek bulunamıyordu. Ancak, Basri her şeyin üstesinden geliyor, bayat da, köy ekmeği de olsa eve durmadan ekmek taşıyordu. Birinci Dünya Savaşı'nda Samsun'da içine düştüğüm açlık ve kıtlığa pek benzemiyorsa da her yediğim lokmada o zamanlar yediğim ekmeklerin iğrenç kokusunu alır gibi oluyordum.

Stalingrad Destanı'nı bitirmek üzere Tevfik Dilmen'in getireceği *Tan* gazetelerini büyük bir merakla bekliyordum. Hafta içinde Tevfik Dilmen, elleri boş geldi.

"Ne oldu?" diye sordum.

"Ne olacak" diye konuştu, "kadın karşısında bir sosyalist üsteğmen görünce bir tuhaf oldu."

"Ben Hasan İzzettin Dinamo diye bir şair tanırın, ne var ki onun bana böyle netameli bir zamanda bir subayı aracı ya da haberci olarak gönderebileceğini sanmıyorum. Milli Emniyet yoksa yeni bir Nâzım Hikmet davası yaratıp Dinamo'yu da, beni de otuzar yılla Bursa Hapishanesi'ne ya da daha tehlikeli yerlere mi göndermek istiyor?"

Şaşırmıştım. Sabiha Zekeriya Hanım çok zeki ve akıllı bir kadındı. Tanışmamız da yoktu. Sıkıyönetim mahkemesinde yalnız bir kez arkadaşlarla birlikte oraya gittiğimizde yüz yüze gelmiştik. Şimdi, sokakta karşılaşsak ikimiz de birbirimizi tanıyamazdık. Yalnız, bir şey merakımı çekmiş-

ti: Tevfik Dilmen'den kuşkulanmış mıydı? Elbette kuşkulanırdı ya. Subay kılığını değiştirip gidemez miydi? Subay kılığında gitmek resmen korkusuzluk yaftasını kullanmak değil miydi? Gocunacak bir yanı olsaydı ilk önce sırtından bu tehlikeli giysiyi çıkarır, öylece giderdi. Oysa kendisini gözetleyenler kendi adamları olduğundan subay giysisiyle gitmekte hiçbir sakınca görmemişti.

Reşat Fuat, öbür yanda teksir makinesini çalıştırıyor, düşüncelerini her hafta bir küçük bültenle yayıyordu. O da benim gibi İstanbul'un Kadıköy semtinde gizleniyordu. Eve bültenleri hep Tevfik Dilmen getiriyordu. Tevfik Dilmen hem poliste, hem de Milli Emniyet'te çalışır gibiydi. Hangisine daha çok güvence verdiği bilinemezdi. Bu tür bilgileri hep yakalanıp sorguya çekildikten sonra öğrenecektik.

Bir gün Basri tatlı bir pelteklikle şunları söyledi:

"Ağbi, yarın sabah Kartal'ın Kurtköyü'ne gidiyoruz. Şükriye oraya atandı. Hiç olmazsa lokali var. Yatıp kalkmaya para vermeyeceğiz. Güzel de bir köymüş! Adı neden Kurtköyü? Herhalde ormana yakın, kurtların sık sık ziyaret ettikleri bir köy. Ama, ne zarar! Bundan sonra hangi kurt bizi yiyebilir?"

Ertesi gün trenle Kartal'a gittik. Çoluk çocuk indikten sonra köye varmak üzere bir saate yaklaşık yürüdük. Sanki, Anadolu'nun bozkır havasına girilmiş gibiydi. Çıplak topraklardan geçen bir yoldan ilerliyorduk. Gözlerim hep kurtların vatanı olan ormanları arıyordu. Köye gidinceye dek gerçi sağda solda tek tük ağaçlar gördüysek de kurtların vatanını bir türlü göremedik. O, herhalde daha içerilerde olacaktı.

Yolun kıyısındaki okula ve lojmana vardığımızda birkaç okul çocuğu öğretmenin eşyasını lojmana taşıdı. Bir öğretmenin ne eşyası olabilirdi ki? Öğretmen gezgin bir memur durumunda olduğundan bir kat yatak yorganını sırtına vurup ülkenin her yanına gidebilirdi. Ümit'le, Emel doğduktan sonra bir yatak daha edinmek gerekmişti, çabucak yerleştiler. Şimdi, konuk olarak bir de amca bey gelmişti. Evde rasgele bulunan üçüncü yatağı da amca beyin altına serdiler. Amca bey, göz önünden uzaklaştığından hoşnuttu.

Basri, her gün İstanbul'a gitmek zorunda olduğundan birçok kişiyle de görüşüyor, gelince de türlü can sıkıcı haberlerle geliyordu. Mihri Belli,

üniversite ortamından parti saflarına dek yayılan konuşmalarıyla hep Dinamo'ya veryansın edip duruyordu.

Bir akşam, Basri bana garip bir haber getirdi:

"Ağabey" dedi, "şu sıralarda tercümeler de yaparak birkaç kuruş kazanmak istersin herhalde?"

"Elbette isterim Basri. Bir olanak mı buldun? Birisinden bir kitap önerisi mi geldi?"

Benim saklanmamı meydana çıkaracak bir iz üzerinde miydi millet?

Basri, saf yüreklice:

"Ben açtım, senin yakın arkadaşın Yusuf Ahıskalı'ya. O da hemen 'Elimde Steinbeck'in *The Moon is Down* adlı kitabı var. Vereyim, Dinamo hemen onu çevirsin.' dedi."

Basri, biraz düşünerek:

"Yusuf Ahıskalı bundan daha çoğunu da yaptı. Sana Edirnekapı'da bir de saklanacak ev buldu." dedi.

"Peki, bu evi kimin aracılığıyla buldu?" diye sorunca:

"Gerisini çok düşünme, şair A. Kadir'in en yakın arkadaşlarından Orhan Alkaya!" dedi.

Birdenbire, bu adı işitince nedense:

"Eyvah, ne yaptın Basri" dedim "polisin eline düştük."

"Nasıl olur, ağabey! Orhan Alkaya Nâzım Hikmet'le yatan Harbiyeli arkadaşlardan. Şair A. Kadir'in en güvendiği arkadaşı."

"Ama, Alkaya'nın Birinci Şube'den ünlü Kara Kemal'le yakın ilişkilerini biliyorum. Kara Kemal, hiç yem bulunmayan yere böyle yaklaşır mı? Neyse, artık ok yaydan çıktı. Orhan'ın evine ne zaman taşınacağız? Ama, ben surda yakalanarak elime kelepçe vurulup götürülmemi istemiyorum. Eğer polis beni hemen yakalamak istiyorsa bu geceyarısı buraya baskın yapabilir. Bunun için hemen akşamla birlikte Kartal istasyonuna doğru bir gezinti yürüyüşüne çıkacağım. Yol da daha uzaktan gelenleri gösterecek gibidir. Hem kontrol eder, hem giderim. Eğer yolun bir yerinde tehlikeye benzer bir şey görürsem bir kenarda mola veririm. Bu gece gök bulutlu ise de ay ışığı var. Bulutlarım benim paravanalarım. Şükriye Hanım'a böyle bir yürüyüşe çıktığımı söyleme. Yalnız hava almaya gittiğimi anlat."

Akşam karanlığı Kurtköyü'ne kara bir kurt gibi inerken, ben de sessiz-

ce evden çıktım. Genç kızlarla delikanlılar, gelenek olduğu üzere köyün hemen önünden geçip içerilere, öbür köylere doğru giden asfalt yolda piyasa yapıyorlardı. Mahkûmların hapishanelerde volta vurmalarına benziyordu bu. Belli bir noktaya dek gidiyor, yine çıkış yerine dönüyorlardı. Hapishanedeki voltalarımı anarak yanlarından geçtim. Kente doğru uzayan yola girdiğimde artık ay tekerlek gibi yükseliyor ve çıplak toprakları ayna gibi aydınlatıyordu. Köyden uzaklaşmıştım. Artık yol boşalmıştı. Şimdi içime bir dram kahramanı yerleşmişti: "Gözlerini ileriden ayırma, sağa, sola bir göz atmayı da unutma. Hele ara sıra arkadan da tehlike gelebileceğini düşünürsen dört başı bayındır güvenli bir yolculuk yaparsın."

Basri, nasıl olup da Yusuf Ahıskalı'ya yüzde yüz güvenerek benim saklandığım yeri rahatça ona söyleyivermiş. Yusuf Ahıskalı henüz solcu bile değil. Sıkıyönetim komutanlığında kendini savunurken bir CHP'li olarak savunma yaptığını bir kez daha düşündüm. Ahıskalı da hemen Kara Kemal'in adamı Orhan Alkaya'yı bulmuş ve Dinamo'yu saklamak için ondan olanak istemiştir. O da Edirnekapı'da kirada oturduğu evin bir odasını Dinamo'ya verebileceğini söylemiş. Bu, korkunç bir şeydi. Birinci Şube'nin cipi hemen bu gece gelebilir; eğer gelmezse, ellerindeki avı istedikleri alanlarda gezdirip bütün ürünü birden toplamayı düşünmektedirler. Böyle düşünerek güz bulutlarının oynayıp durduğu ay ışıkları altında durmadan yürüdüm. Yolun ıssızlıklarındaki tepeciklerde ara sıra oturup dinlenerek ve bu tuzaktan çıkış olanakları arayarak düşündüm durdum. Cırcır böcekleri La Fontaine'in ünlü eserinde olduğu gibi mevsimin değişmesini duyarak son yanık müziklerini vermeye çalışıyorlardı. Uzakça bir yerlerden sevgili dost horozların sesleri gelmeye başlamıştı. Ben bir küçük tepenin üzerinde uyku ile uykusuzluk arasında bocalayıp dururken yolun karşı yanından kuzu büyüklüğünde bir puhu kuşu, kanatlarının ipek gibi yumuşak hışıltısıyla süzülerek üstümden geçti.

Tepenin üstünde uyuyup kalmak korkusuyla hemen ayağa fırladım. Yine ıssız yolun tek yolcusu olarak Kurtköyü'ne dek "vukuatsız" yürüdüm. Okul lojmanının kapısından içeri girerken güneş sırtıma vuruyordu.

Bana kapıyı Basri açmıştı. O da benim yüzümden yan uykulu yarı uyanık bir gece geçirmişti. En sonra, yolda ilerlediğimi seçmiş, kapıyı açıp beklemeye başlamıştı.

"Sağ ol, Basri. Uykuna engel oldum. Ama, yarın akşam beni götürüp Yusuf Ahıskalı'ya teslim edersen, o da Edirnekapı'daki eve götürür."

Gündüzleri, sabahleyin birkaç saat uyku çekerek üç gece üst üste Kurtköyü-Kartal istasyonu arasındaki ıssız yolda sabahlara dek volta vurarak zaman geçirdim. Böylece, sözüm ona, Yusuf Ahıskalı'nın Orhan Alkaya'ya açtığı gizim Birinci Şube'nin ve Milli Emniyet'in kulağına varmamış oldu, ben de dördüncü günü akşamı Basri ile birlikte Orhan Alkaya'nın Edirnekapı'daki evinde saklanmak ve Yusuf Ahıskalı ile buluşmak üzere yola çıktım.

Şimdi, gittiğim yer, sessiz ve güvenli görünmesine karşın, polisin ve Milli Emniyet'in kucağıydı. Ama, kışa girilmek üzere olan bu günlerde yapacak başka hiçbir şey de yoktu. Yukarı tükürsen bıyık, aşağı tükürsen sakaldı. Faşistler yoldaydı. Türkiye'ye çok yavaş, nazla geliyorlardı. Hiç olmazsa birkaç zaman daha sağ kalabilmek, görülecek çok önemli zamanları görmek gerekti. Çok zayıf bir olasılık olmakla birlikte bu savaşın sonunda sağ da kalabilirdik. Hiç umulmadık günler de görebilirdik. Sevgili, yiğit arkadaşım Basri ile trende Yusuf Ahıskalı ile buluşmak üzere İstanbul'a giderken böyle düşünüyordum. Karartma gecelerinin İstanbul'u ışıksız bıraktığı o hüzünlü günlerden bir akşamüstü, geç vakit, Yusuf Ahıskalı'yı alacakaranlıkta bekleme salonunun bir köşesinde, sanki yapacağı işin korkusundan daha çok küçülmüş, etini budunu yitirmiş bulduk. Bizi daha uzaktan görünce atmaca gibi üstümüze atıldı:

"Yahu, gelmeyeceğinizi sanmıştım. Oğlana da kesinlikle getireceğim, gelecek diye söz vermiştim. Neyse geldiniz."

Bu sırada, Basri:

"Ağabey, dedi, çocuklar bensiz kaldılar. Bana müsaade."

"Güle güle. Sağol, Basri!"

Basri, hızlıca, Haydarpaşa'ya kalkmak üzere olan vapura yetişmek üzere fırlarken şimdiye dek hiç ortada görünmeyen bir adam, Orhan Alkaya kapıdan girerek hızlı hızlı yanımıza geldi.

"Geldiniz mi Dinamo? Şimdi, doğru Edirnekapı'ya gideceğiz. Sen, artık gidebilirsin Ahıskalı. Senin yerin de uzak, Menekşe'de gecekondun şimdi seni bekliyor."

Yusuf Ahıskalı, iki elimi birden tutarak:

"Yine görüşeceğiz, Hasan'cığım, dedi. Seninle kimi çeviriler de yapmak istiyorum."

Orhan Alkaya, bir Harbiye - Fatih tramvayı yakalayarak beni de bindirdi. Sahanlıkta Fatih'e dek gittik, oradan bir Edirnekapı tramvayına bindik, son durağa dek gittik.

(...) Orhan, kapının yanındaki elektriği yaktı. Birbirimizin yüzünü gördük. Evin başka hiçbir yanında elektrik yoktu.

"Gel, şimdi, seni odana götüreyim" dedi. "Her yanı dökülen bir ev bu. Bir tek sağlam odasında çocuklarla ben oturuyorum. Bu, bizim eski evimiz."

Birkaç basamak daha yukarı çıktığımızda uzun bir sofaya vardık. Oradan hemen karşımızdaki odaya girdik. Burası geniş, uzun bir odaydı. Üç yanında hiç pencere filan yoktu. Yalnız, batıya bakan yüzü olduğu gibi camekân, koskoca bir pencere olarak bırakılmıştı. Yalnız zamanla camlar kırılmış ve bunların yerine mukavva filan çakılmıştı. Alttan birkaç cam ise yeni kırılmıştı. Şubatın soğuk havası oradan içeri doluyordu. Orhan Alkaya, duvara dayanmış bir yatak dengini indirip sererek:

"Kusura bakma, bakayım çocuklar ne yaptılar?" dedi.

Sonra kapının eşiğinde dikilerek:

"Sabahleyin konuşuruz Dinamo, şimdilik, Allah rahatlık versin." diyerek kapıyı çekti.

Soğuk bir odada yalnız başıma kalmıştım. Oğlanın başka olanağı yoktu.

Adam karnımın aç olup olmadığını bile sormadan kapıyı çekip gitmişti. Soğuktu. Odada bir baştan bir başa yürüdüm. Ayakkabılarımın altında tahtalar gıcırdıyordu. İyi ki ayakkabılarımı çıkarmamışım. Yoksa bu soğuk döşeme üstünde şimdi böyle yürüyemezdim, dedim. Karşı camekândan gelen donuk aydınlık, odanın karanlığını azaltıyordu.

Karşıda başka evlerin pencereleri mi var diye düşündüm. Cama yanaşıp baktım. Karşısı iki metrelik aralıktan sonra yükselen bir başka evin arka duvarıydı. Alt yanı da iki insan boyu kâgir, gerisi yukarı doğru çürümüş, kararmış tahtalardan ibaretti. Bu durumu görünce canım daha çok sıkıldı. Tıpkı hapishanelerde yaptığımız gibi can sıkıntımızın kafasını ezmek üzere volta atmaya başladım, insan volta atarken bir dağcı gibi özgür, bir çiçek bahçesinde gezen biri gibi rahat ve mutludur. Saatlerce volta attım.

Devrimci yaşayışımı birkaç kez gözümün önünden geçirdim. Nerelere gidip polisin, Milli Emniyet'in ve Orhan'ların elinden kurtulabileceğimi düşündüm. Her yanda çıkmaz, çarpı işaretleri vardı. Ben böyle aşağı yukarı düşünerek dolaşıp dururken ayakkabılarımdan çıkan sesleri hiç hesaplamamıştım. Meğer ben böyle dolaşırken hemen altımda bir yerde çoluk çocuğuyla yatıp kalkan Orhan Alkaya, belki de bütün ailesi uyuyamamıştı. Bir ara kapının önünde ayak pıtırtıları işittim. Kulaklarım kuşkuya öyle açıktı ki Orhan'ı hiç düşünmedim, yabancı bir polis filan geldi aklıma. Ayaklarımın ucuna basarak gürültü yapmamaya çalışarak kapıya gittim. Kulağımı kapıya dayayarak dinledim. Evet, sofada bir adamın ayak sesleri vardı. Birden karar verdim, kapıyı çekerek açtım. Orhan Alkaya ile yüz yüze geldik. Benden önce saldırıya geçen o oldu:

"Dinamo, bizim karının dışarıdaki bir serçenin cıvıltısı bile uykusunu kaçırır. Maşallah senin voltan akşamdan bu yana sürüyor. Karı ikide bir 'Orhan, git sustur şu arkadaşını, biraz uyuyalım' diye beni dürttü durdu. En sonra, senin tedirginliğine de canım sıkıldı, ama, uyanık olduğunu bildiğim halde bir türlü kapını çalıp içeri giremedim. Bu akşam sana yemek de veremedik. Yarın akşam, sana bir de gaz lambası bulalım."

Gövdem değil de ruhum üşümeye başlamıştı. Hemen ayakkabılarımı çıkararak yatağa girdim. Giysilerimle olduğum gibi yattım. Yün yorgan beni çabucak ısıttı. Isınınca da uyudum, her şeye boş vererek. Tehlikenin göbeğinde yattığımı biliyordum. Düşmanın da, şu sırada, çokça zararlı olmadığımdan beni hemencecik ortadan kaldırmak istemediği anlaşılıyordu. Düşman benim arkamda bir örgüt bulunduğu kuruntusundaydı. Bu örgütü de yakalayabilmek için şimdilik bana güleryüz gösterdikleri anlaşılıyordu.

Ertesi sabah, Orhan Alkaya'nın kapıyı açıp içeri girişiyle uyandım:

"Sabah şerifler hayır olsun Dinamo. Sana kahvaltı getirdim. Ekmek az ama, kusura kalma. Biliyorsun, vesika ekmeği. Sana çocukların hakkından ayırıp biraz getirdim. Bundan sonra, hep böyle olacak, kusurumuza bakmazsın artık." (...)

Orhan Alkaya her sabah evden çıkıyor, ne zaman geleceği belli olmuyordu. Ben açlık çekmeye başlamıştım. Ancak, yirmi dört saatte bir tabak yemekle bir dilim ekmek geliyordu, bunları da kapımın önünde buluyordum. Kadıncağız o kadar genç, o kadar deneyimsiz bir kadındı ki benimle

yüz yüze gelmekten korkuyor, getirdiği azıcık yiyeceği de kapının hemen eşiğine bırakıyordu. Bu, birkaç gün düzgünce sürdü, ama sonra, belli saatlerde kapımı açtığımda orda hiçbir şey görmemeye başladım. Birkaç kez geç vakitler, yemeklerimi yine arda bulduysam da daha sonraları, hiç yemek bırakılmadı.

Kırk sekiz saat aç kaldığım bir günün akşamı, Orhan Alkaya erkenden çıkageldi. Yemek yiyip yemediğimi sordu. Geçen yıl yediğimi söyledim. Güler gibi yaptı. Cebinden iki yüz elli gramlık bir tahin helvası çıkarıp bana uzattı:

"Dinamo, kusura bakma, dedi, bu helvayı ekmeksiz yemeye çalış, yiyemediğini çocuklara götüreceğim." Baktım, yapacak başka şey yok, helvadan biraz yemeye çalıştım. Ne var ki aç kursak, bu tatlıyı kabul etmiyor, biraz sonra bıraktım, aldı götürdü. (...)

Bir gün, Orhan Alkaya'ya:

"Bizim Rıfat Ilgaz'ı filan hiç görmüyor musun? Çok göreceğim geldi arkadaşları." dedim.

O da meğer benden adlar ve adresler bekliyormuş:

"Daha başka, şair, yazar olmayan arkadaşların yok mu? Onların adlarını, adreslerini söyle hemen bulup getireyim," dedi.

"Benim gizli kapaklı neyim olacak? İşte, koca İstanbul'da olup olacağı beş şair yazar arkadaş! Onlar da hep darmadağın olmuş, buluşup konuşmak olanaksız bir durumu gelmiş."

"Dinamo, o ne demek? Biz ne güne duruyoruz, istersen her gün onları bulur getiririm, konuşur, hasret giderirsiniz. Birbirinize yeni yazdığınız şiirlerinizi okursunuz. El ele verip sizi faşizm namına böyle sıkıştırıp inletip duran Türk polisine karşı tuzaklar kurar, bütün azılı polisleri öldürmekle işe başlarsınız, örneğin Kara Kemal."

Birdenbire, karşımdakinin çok ileri gittiğini anlayarak:

"Orhan, sözlerine dikkat et. Temelli bizim konumuzun dışında konuşuyorsun. İşlenecek bir cinayet, bir örgütün yok edilmesine neden olur."

"Ben hemen yarın akşam sana bir yığın arkadaş getiririm, Dinamo, hiç korkma."

Gerçekten de ertesi günü akşamı yatağın içine girmiş, aç ve üşümüş olarak arpacı kumrusu gibi düşünüp dururken ve camlara inatla yapışmış olan

karları gözlerken birdenbire kapı baskın usulü küt diye ardına dek açıldı. Orhan Alkaya düşer gibi içeri girdi. Onun ardından uzun boyuyla Rıfat Ilgaz, yine uzun boyuyla Ömer Faruk Toprak, yine uzun boyuyla Niyazi Akıncıoğlu, Sabri Soran, paltoları, kaşkollarıyla odaya girdiler. Rıfat Ilgaz:

"Dinamo, odan ne kadar soğuk." dedi.

Yüklüğün önündeki kırık dökük, sandalyelere oturdular. Ömer Faruk Toprak:

"Dinamo, sen burada hasta olursun, bu soğukta bütün gün oturulur mu?"

Sonra Orhan Alkaya'ya döndü:

"Orhan, arkadaşımıza bir mangal içinde biraz ateş, kömür ateşi veremez misin?"

Orhan mırın kırın etmeye başladı. Bunun üzerine ben lafa karıştım:

"Aldırış etme Ömer. Hiç olmazsa Alman toplama kamplarında değiliz. Ben, soğuktan canım yandıkça hep Hitler canavarının bu kış kıyamette tahta barakalarda aç açık inlettiği sayısız mahkûmları düşünüyorum. Böylece bu sobasız, mangalsız odam bana cennet gibi geliyor." dedim. Sonra, konuyu değiştirerek şiire, edebiyata getirmek istedim.

"Yahu, arkadaşlar, bana son günlerde yazdığınız ya da yazmayı düşündüğünüz şiirlerden söz edin. Bu korkunç zamanlarda bile şiir kızının elinden tutan, onu sokakta bırakmayan kişi gerçek şairdir. Sizler de bunun örneklerisiniz. Aç karnımızı güzel dizelerle, şiirlerle aldatmak, doyurmak zorundayız."

Rıfat Ilgaz, *Sınıf* kitabından bir iki güzel şiir okudu. Sonra, beğenilen şiirlerinden bir Çingene Şopar'ı olan "Alişim"in proleterleştirilmiş güzel şiirini de okudu. Ondan sonra, Niyazi Akıncıoğlu, "Bir Köyün Mizah Yoluyla Betimlenmesinden" parçalar okudu. Bunlar öyle güzel şeylerdi ki trajikomik bir hava da taşıdıklarından insanı kolayca etkileyebiliyorlardı.

"Niyazi" dedim, "bunu bitir, destan olarak bastır. Meçhul bir köyün destanı olarak adlandırabilirsin."

Niyazi Akıncıoğlu öyle nefis bir yemek yapıyordu ki hem kendisi yemiyor, başkalarına da ikram etmekten çekiniyordu.

Toprak'la Sabri Soran da başarılı birer şiir okudular. Orhan Alkaya bütün bunları sonsuz bir dikkatle dinliyor, sonra:

"Ben çocuklara bir bakayım." diye dışarı çıkıyor, bir zaman sonra yine aynı dikkatle söylenecek her sözcüğü, okunacak her şiiri son kerte dinlemek üzere yine dönüyordu. Bu sırada, hepimiz öyle temiz, coşkulu duygular içinde yüzüyorduk ki, hiçbir şeyi piçliğine düşünmek usumuzun ucundan geçmiyordu. Hepsi, okuduklarını bitirdikten sonra:

"Arkadaşlar, ben de müsaade ederseniz size siyasal bir şiir okuyacağım." dedim.

Orhan Alkaya, herkesten önce coşkuyla:

"Oku, Dinamo, oku. Sana da ancak bu gibi şiirler yazmak yaraşır." dedi.

Ama, oğlan, bunları söylerken bana değil, uzak bir yerlere bakıyordu. Duvara asılmış petrol lambası, onun zayıf, kızarmış, meraklı yüzüne sarı ışıklarını sanki çarparçasına gönderiyordu.

"Sosyalist Türkiye Cumhuriyeti" diye elimdeki kâğıttan şiiri okumaya başladım. Orhan da şiiri benimle birlikte okurcasına kafasını kâğıda yaklaştırmıştı. "Bize bu kötü günleri yaşatanları tutup süreceğiz, Türkiye'nin bütün ağaçlarında sallandıracağız." diye ben okurken Orhan da:

"Yaşa Dinamo, Kara Kemal'i de asacağız, değil mi?" deyiverdi.

"Kara Kemal senin ahbabın değil mi? Ahbabını nasıl asarsın?" dedim.

"Laf olsun diye söyledim. Kara Kemal bizim aile dostumuzdur."

Bu söz üzerine de öbür arkadaşlar birbirleriyle bakıştılar.

Sonra da daha çok oturmayarak gitmek üzere kalktılar. Kapıdan çıkarken en geride kalan Ömer Faruk Toprak:

"Dinamo, bir tuzağın içindesin, bu herif polisle el ele." dedi.

"Biliyorum, Ömer Faruk." dedim.

"O şiiri de yok et." dedi.

"Elbette, dedim."

Arkadaşların, Orhan'ın durumunu ayırt etmeleri hoşuma gitti.

O gece, Orhan Alkaya yatmaya gittikten sonra ben oturup o tehlikeli şiiri parça parça ettim, hani bin parça derler ya, öylece parçaladım. Oraya çöp için konmuş olan tenekeye attım. Ertesi sabah bana sigara kâğıdı gibi ince bir ekmek dilimi, yine o incelikte bir peynir parçası, bir bardak da soğumuş çay getiren Orhan'a şiiri yırtıp attığımı söylemek gereğini duydum:

"Orhan, dedim o dün akşam okuduğum şiiri bin parça edip tenekeye attım."

Bununla da işin bitmiş olduğunu sandım. Ama iş bununla başlıyordu.

Ertesi akşam, hava karardığında Orhan Alkaya bir tabak pirinç çorbası ve yine bir dilim vesika ekmeğiyle çıkageldi:

"Dinamo, sana üstünkörü bir yemek getirdim. Anneleri çocuklar için yapmıştı. Bunu çabucak iç. Otomobille gezintiye çıkacağız. Bir otomobil tuttum bir saat kadar İstanbul'un ışıkları söndürülmüş sokaklarında bir otomobil gezintisi yapacağız."

"Başka kimler var?" diye sordum.

"Kim olacak, sen, ben bir de şoförümüz."

Bu, Orhan'ın yeni bir numarasıydı ya, henüz bir anlam veremedim. Karnım öyle açtı ki çorbayı bir bardak su içer gibi yedikten sonra daha çok acıktım, İstanbul' un karartma gecelerini de daha yakından görecektik. Orhan, büyük bir coşku içinde beni alarak aşağı indirdi. Aşağıya doğru giden daracık yolda ilerliyorduk ki birdenbire yolumu bir adam kesti:

"Biraz müsaade hemşerim. Ateşin var mı? Sigaramı yakacaktım da..."

Bunu söylerken elindeki el fenerini yüzüme tuttu, öbür eliyle de omzumu elleyerek:

"Oo, affedersiniz, siz subaymışsınız!" dedi, yolumun üzerinden çekildi. Bunun yüzde yüz sivil polis olduğunu anladım. Evi bekliyordu. O zamana dek Orhan Alkaya da yetişmişti. Biraz ötedeki sokakta bir özel arabanın beklediği alacakaranlıkta görülüyordu.

Orhan:

"İşte, tuttuğumuz araba!" dedi.

Dışarıda bekleyenin polis olduğunu anladıktan sonra, bunun da bir polis arabası olduğunu düşünmek en mantıklı açıklamaydı. Bakalım beni alıp Birinci Şube'ye mi götürecekler? Bütün düşüncem buydu. Evet, beni kurnazlıkla tutukluyorlardı. Bu geceyi Sansaryan Hanı'nın tavan arasında geçireceğiz herhalde! Kim bilir kaç araba sopa yiyeceğiz?

Bunları yıldırım gibi düşünürken yine de Orhan'ın yanı başında dingin adımlarla yürüyordum. Bindiğimizde bir şarkı çalmaya başladı otomobilin radyosu. Şoför:

"Nereye gideceğiz Orhan Bey?" diye şaşırtıcı bir soru sordu.

"Aksaray'a kadar uzanır döneriz ağabey!"

"Peki efendim."

Arabamız, Edirnekapı semtinin alacakaranlıktan çok karanlık sokaklarından yavaşça müzikle ilerleyerek Aksaray'ı geçti, Beyazıt'a çıktı. Beyazıt Meydanı'nın aşağılarından geçerken ressam Nuri İyem'in uzun boyu ile kahveye girmek üzere ilerlediğini gördüm.

"A! Bizim Nuri İyem!" demiş oldum.

Bunun üzerine Orhan Alkaya:

"Ha, Dinamo, dedi, görmek istediğin biri varsa, bulabiliriz. Hiç merak etme. Hemen gideriz. Çoktan beri görmediğin arkadaşlar filan olabilir; otomobil bu akşam bizi oralara götürebilir."

Otomobil, Beyazıt'tan daha ötelere geçmeyerek geri döndü. O zaman bu gece tutuklanma tehlikesinin yittiğini anladım. Anladığım bir şey daha vardı: Polis, şu sırada beni tutuklasa, salt bir asker kaçağı tutuklamış olacaktı. Oysa o, fırsat varken bu azılı adamın bütün çevresini, neler yaptığını, yapabileceğini, yapmak istediğini anlamak istiyordu. Bunu düşününce rahatladım. Tutuklama bir şeyler yaptıktan sonra olacaktı. Birinci Şube ile Milli Emniyet, beni Orhan Alkaya'nın kafesine kapatmışlar, üstümde bilimsel deneyler yapmaya çalışıyorlardı. Ben durumumu böyle görüyordum. Orhan Alkaya'nın polisle ve Milli Emniyet'le iç içe çalıştığını anladıktan sonra, o tehlikeli şiiri neden yakmayarak çöp tenekesine attığımı düşündüm ve üzüldüm.

Hemen o gece eve gelip de Orhan'dan ayrıldıktan, yatmaya gittikten sonra ilk işim yırttığım parçaların orda durup durmadığını araştırmak oldu. Baktım, teneke bomboştu. Bir kırıntısı dahi kalmamıştı.

"Hasan, tongaya bastın!" diye söylendim; işte polis, eline suç olabilecek ilk malzemeyi almıştı.

Polis, eline ilk suç delilini geçirdikten sonra durur mu? Hemen davrandı. Ertesi gündü sanıyorum, Orhan Alkaya kekeler gibi söyle dedi:

"Dinamo, bu akşam Sabri Soran'ın evine gideceksin. Bir gecelik. Merak etme seni akşamleyin Sabri Soran götürecek. Sabri Soran'ın evi de bizden pek uzakta sayılmaz. Eyüp Sultan'da."

Edirnekapı yöresi akşam karanlığıyla örtüldüğünde Sabri Soran geldi. İşçi sınıfının bu şair çocuğu da yoksa hem polisin, hem de Orhan'ın elinde oyuncak mı, diye düşündüm. Bir geceliğine evden uzaklaştırılmam, polisin ne işine yarayabilirdi. Bir asker gibi düşündüm. Demek ki benim odamda bir şey yapılacaktı, bu da benim yanımda gerçekleşemiyordu.

Demek ki bana, yokluğumda bir tuzak kurulacaktı. Bu tuzağın türünü meydana çıkarmak için de zaman gerekti.

Neyse, şair Sabri Soran'la evden çıktık, Eyüp Sultan'a doğru konuşarak yürüyoruz. Sabri Soran, işçi sınıfının çocuğu olduğundan, yaşamında çok da açlık çektiğinden, şimdi de veremin önemli derecelerinden birinde bulunuyordu.

"Hasan ağabey, dedi, nasıl etsek de sana Kızılay'dan yemek çıkarsak! Birçok yoksul, besleyici, sıcak yemekler yiyor bu örgütten. Ben de bu örgütte yazıcılardan biriyim. Kızılay gerçekten besleyici yemekler çıkarıyor. Sen, Orhan'ın evinde çoğu zaman aç kalıyorsun değil mi?"

"Evet, Sabri! Ama, ne ziyanı var. Sokakta değilim ya. Hiç olmazsa ilerde ısınabilecek, yemesi içmesi de olacak bir dam altında bulunuyorum, diye düşünerek avunuyorum."

Sabri Soran da ister istemez Orhan'ın dümen suyuna girmişti. Ama, oğlanın içinde piçleşmemiş sıcak insancıl duygular, Türk işçi sınıfının yozlaşmamış insanlarına özgü sosyalistçe düşünceler vardı. Şu durumunda Marksist bir partinin şairi olmayı bütün gönlüyle benimseyebilirdi. Ben de zaten yıllardan bu yana onu bu niteliklerinden dolayı seviyordum. Tanışmamız yeni değildi. Ancak, oğlanın, Orhan Alkaya gibi bir arkadaşa düşüşü, onun sanatçı yaşamını bulandırır gibi olmuştu. Polisin onu sıkı biçimde çalıştırmak ve kontrol etmek istemediği sonradan anlaşılmıştı. Polis de onun durumuna acımış olacaktı. Bunlar hep benim düşüncelerimdir.

Karanlık, insansız, daracık sokaklardan geçtik. En sonra, gideceğimiz karanlık, yoksul eve vardık.

Geceyi geçireceğimiz evin kapısından içeri girdiğimde kapkaranlık bir ortamda yalnız seslerinden kadın olduklarını anladığım iki kişi beni karşıladı. Sabri Soran, onlara abla diyordu. İçlerinden biri:

"Sabri," dedi, "benim karyolamı mutfağa kuralım, arkadaşınız orda yatabilir. Yoksa öbür odaya hepimiz birlikte sığmayız."

Çok utanmıştım. Türk işçilerinin bu zavallı durumlarına ben de bu kış gecesi acı katıyordum. Ben taşlıkta beklediğim sırada kapkaranlık mutfağa bir karyola, yatak yorgan koydular. En sonra Sabri Soran:

"Buyur Hasan ağabey, yeriniz hazırlandı. Dikkatli örtün, mutfağımız çok soğuktur."

"Sağol, Sabri Soran," dedim, giysilerimle olduğum gibi yatağa girdim. Bir yatak kadar ağır yorganı da üstüme çektim.

Uyudum mu yoksa düşünce halinde birkaç saat mi geçirdim, bilmiyorum. Sabri Soran başımın ucundaydı.

"Hasan ağabey, kalkın gideceğiz."

"Nereye?"

"Nereye olacak, Orhan Alkayalara!"

Saat dördü biraz geçiyordu. Ortalık hâlâ kapkaranlıktı. Sabri Soran'ın bekâr kızkardeşleri dokuma fabrikasındaki işlerine gitmiş olacaklardı. Ortada veremli şairden başka kimse yoktu. O da ivedi kapıyı kilitledi:

"Haydi, Hasan ağabey gidelim." dedi.

Yine o geldiğimiz ıssız, insansız, daracık, tahtaları kararmış, çürümüş, dökülmeye başlamış evler arasından geçen daracık yollardan, Edirnekapı'daki eve vardık. Bu çürümüş, dişleri dökülmeye başlamış ahşap evin önüne vardığımızda sabah ezanı okunuyordu. Sabri Soran kapıyı çaldı; biraz sonra Orhan Alkaya'nın kapısı açıldı. Kapıyı açan ufak tefek karısıydı. Kendisini en tatlı sabah uykusundan ettiğimiz için kızıp köpürdüğü anlaşılıyordu:

"Bu ne bu artık?" diye bağırdı.

Zavallı kadıncağız, kocasının para kazanmak için insan ticareti yaptığını, insan alıp sattığını bilmiyordu. Kim bilir, belki de benim için karısına iyi bir arkadaşın başı dara gelmiş de ona birkaç gün yardım edeceğiz, demiştir. Yoksa, zavallı kadıncağız, Orhan'ın eve getirdiği üç beş kuruşu nerden kazandığını nasıl bilebilirdi?

Odama vardığımda bir yaramazlık olup olmadığını anlamak üzere her yanı inceden inceye gözden geçirdim. Ordaki yüklükte bırakılmış Fransızca kimi kitapları karıştırdım. On sekizinci yüzyılın sonlarıyla on dokuzuncu yüzyılda doludizgin yazılmış Fransızca romantik romanlardan *Rocambul* geçti elime, okumaya başladım. Baktım saçma sapan gidiyor, yatağıma oturup düşünmeye başladım.

Az sonra Orhan Alkaya yanıma geldi. Eski püskü sandalyelerden birine oturarak hemen konuşmaya başladı.

"Dinamo, Almanlar, Stalingrad'da gerçek bir fare kapanına girmişler. Hitler bakalım onları kurtarabilecek mi? Ancak, uzmanların dediğine göre

Almanlar yaza kadar dayanabilirlerse Hitler imdada yetişerek hepsini kurtaracakmış! Ben bunları sanki neden anlatıyorum sana?"

"Neden olacak? Beni bu dar zamanımda daha çok daraltıp umutsuzluğa düşürmek için." dedim.

Orhan Alkaya sinirli bir kahkaha attı.

"Amma yaptın ha, Dinamo? Ben seni bir düşman gibi mi görüyorum yani?"

"Bilmem, anlamıyorum, öyle karışık, dumanlı zamanlardayız ki düşman belli değil, dost belli değil!"

Bu sırada Orhan cebinden küçük bir tabanca çıkardı. Tabancayı yeni görüyormuş gibi evirip çeviriyordu.

"Dinamo, sen böyle bir tabancaya sahip olmak istemez misin?" dedi.

Düşünmeden:

"İstemem." dedim.

"Ama ortalık karışırsa çok işine yarar."

"Peki, sen tabancasız ne yaparsın? Ver bakayım şu tabancaya." diyerek tabancayı elinden aldım. Baktım tabanca boştu. Orhan'a artık güvenmediğim için tabancayı kurcalarken filan ateş alabilir, ben de tesadüfen vurulabilirdim. Tabancayı Orhan'a geri vererek şöyle dedim.

"Oğlum, böyle silahları benim gibi adamın taşıması güvenceden daha çok, tehlike getirir."

Ertesi akşam Yusuf Ahıskalı, Sabri Soran, Orhan Alkaya; üçü birden çıkageldi. Yusuf Ahıskalı:

"Dinamo'cuğum, burası çok soğuk, burda hasta olursun, sana Beyoğlu çevrelerinde bir yer bulalım," dedi, "örneğin Cahit Irgat'ın evi."

"Cahit Irgat benim eski arkadaşlarımdandır. Ama, benim yüzümden sıkıyönetim mahkemesine düşmüş bir adam beni evinde nasıl saklar? Bunu kendisiyle konuştunuz mu?"

Ahıskalı da, Orhan da:

"Hayır," dediler, "bunu biz düşündük. Sen bir kez kapısına dayandıktan sonra seni kovamaz ya."

Onların düşüncesine yatar gibi göründüm. Cahit Irgat'ı da benimle yakmak isteyenler vardı. Birinci Şube de, Milli Emniyet de bu işin içindeydi. Hep birlikte dışarı çıktık, İstanbul'un karanlığı bir kez daha bizi yuttu. Orhan

yolu daha iyi bildiğinden önden gidiyor, biz de onu izliyorduk. Yusuf Ahıskalı benim koluma girmişti.

"Havalar soğuk Hasan'cığım, dedi, bizim eve gidince benim asker kaputumu sana vereceğim. Subay kaputu değil, ama ziyanı yok, idare eder. Bu yokluk zamanlarında her şey kullanılabilir."

"Sağol," dedim.

Orhan Alkaya'nın kılavuzluğunda karanlık sıçan yollarından geçerek ana caddeye çıktık. Kenarda bir taksi bekliyordu.

Orhan, sözüm ona:

"Taksi!" diye seslenince arabadan bir adam başını çıkararak:

"Buyur abi!" dedi.

Orda bizi beklediği anlaşılıyordu taksinin. Artık, her şeyi oluruna bırakmaya karar vermiştim. İlk önce beni bindirdiler. Sonra da ötekiler arkamdan içeri doluştular. Sokaklarda tek tük insanlar hayaletler gibi yürüyordu. Evlerdeki bütün lambaların maskelendiği görülüyordu.

Evlerin karanlık derinliklerinde yaşam izleri seziliyordu. Bekçiler kılık değiştirmiş krallar, padişahlar,devlet adamları gibi bu karanlık içinde dingin adımlar, araştırıcı bakışlarla geziniyorlardı.

Orhan şoföre:

"Abi, radyon yok mu? Bir hava çalarak gidelim." dedi. Şoför yerindeki adam bir düğmeye bastı. Şarkı gecenin içine yayıldı.

"Çok teşekkür ederiz, bu karanlıkta hiç olmazsa müzik her şeyi kurtarıyor." diye ekledi Orhan.

Araba bizi Köprü'den karşıya geçirdi. Kimi mahalleleri dolaştırarak Kasımpaşa'nın ıssız bir sokağında durdu.

Yusuf Ahıskalı:

"Hasan'cığım, dedi, şu tepeye çıkacağız. Gideceğimiz ağabeyimin evi orda. Kasımpaşa'ya yukardan bakar, güzel bir yerdedir."

Kendisi önümüze düşerek yukarı doğru yürümeye başladı. Biz de yanı sıra yürüdük. Biraz sonra, önünden bir yol geçen, cephesi Beyoğlu'nun alt bölgelerine bakan evden içeri girdiğimizde, Yusuf, bizi iki gölge gibi kadıncağızın arasından geçirerek yukarda, sofanın hemen karşısındaki büyük bir odaya soktu. Burası kendi odasıymış!

Perde bulunmayan kocaman odanın büyük pencerelerinden biri de batıya

bakıyordu, evin önünden geçenler biraz gittikten sonra dönüp bakınca, odanın içini ayna gibi görürlerdi. Beni de hemen bu pencerenin karşısına oturtmuşlardı. Oturur oturmaz da hemen caddeye karşı açık bırakılmış pencere gözüme çarpmış, Yusuf Ahıskalı'yı uyarmıştım:

"Polis şu pencereden bizi gözetler. Oraya bir perde ya da bir çarşaf takamaz mısın, Yusuf?"

Yusuf Ahıskalı'nın yerine Orhan Alkaya yanıt verdi.

"Dinamo, kim görecek bizi bu dağ başında? Polisin işi yok da gelip birkaç amatör yazarı mı kovalayacak?"

Yusuf Ahıskalı da onu güçlendirdi:

"Evet, bizim bu bölge çok ıssızdır. Polis buralara pek çıkmaz, Hasan'cığım. Şimdi, rahatça oturun da ben size biraz yemek getireyim. Ekmeğimiz tabii yok, vesika ekmeği herkesin dişinin kovuğunda kaldığından vesikasızlara bundan pay çıkarılamıyor. Bizim yenge, tembihim üzere bir sürü sarma yapmış, şimdi onları yedik mi zaten doyurucu olduğundan ekmeğe pek ihtiyaç kalmaz."

Ahıskalı, bunları söyleyerek kapıdan çıktı. Ben de bu sırada kocaman, uzun, dikey bir dev gözü gibi karanlığa açılan perdesiz pencereye gözlerimi dikerek bakmaya başladım. Yoldan kimi kişilerin gittiği görülüyordu. Hiç siyasal bir kaçak, bilinen subay kılığıyla bu pencerenin karşısında oturtulur muydu? Bunları düşündüğümde beni buraya getirmiş olan bütün bu arkadaşlardan kuşkulanmak gerektiğini düşünmek zorunda kaldım. Bu sırada Ahıskalı bir tencereye yakın asma yaprağıyla yapılmış sarmayı getirip ortaya koydu:

"Buyur Dinamo'cuğum, buyurun, arkadaşlar." diyerek tencereden bir çatalla aldığı birçok dolmayı ayrı bir tabağa koyarak bana uzattı:

"Sen belki bizim kadar çabuk yiyemezsin. Bunları ağır ağır ye." dedi.

Aylardan bu yana yediğim en güzel yemek buydu. Çok güzel yapılmıştı. Ben güzel dolmalarımı yerken hep yeni bir provokasyon havasının içinde bulunduğumu duyuyordum. Ama, elden ne gelirdi?

Uzun bir sessizlikten sonra Orhan Alkaya:

"Arkadaşlar, hep susacak mıyız? Devrimciler bir sıraya gelince hep düşündükleri şeyleri açarlar, bir birlik noktası ararlar." dedi.

Yusuf Ahıskalı:

"O noktanın üzerinde değil miyiz. Şu sırada bir kibrit çaksam fitilin ucuna, hepimiz evle birlikte havaya uçacağız." dedi.

Sabri Soran, daha yumuşak tonlarla koydu sorunu:

"Ahıskalı, dedi, hemen şu sırada ihtilal yapmak üzere mi toplandık ki buraya? Dinamo ağabeye saklanacak bir yer aramayacak mıydık?"

"Evet, dedi, Ahıskalı, yalnız Dinamo da bu davanın elebaşılarından olduğundan her bulunduğu yerde ister istemez devrimci düşünceler düşünülür, konuşulur. Ben şu ortada çok dolaşan iri kıyım polislerden birkaçını temizleyelim, diyorum."

Orhan Alkaya:

"Örneğin Kara Kemal." dedi.

"Evet, o." dedi Ahıskalı.

Orhan Alkaya, cebinden bana gösterdiği tabancayı çıkararak:

"Evet, işte, böyle tabancayla temizlemek gerek."

Sabri Soran:

"Tabancayla polis vurursanız dünyayı ayağa kaldırırsınız." dedi.

Orhan:

"Peki, neyle vuracağız?" diye sordu.

"Başka usuller olabilir. Sessiz usuller."

Orhan Alkaya:

"Sen ne dersin, Dinamo?"

"Ben, hepiniz saçma konuşuyorsunuz, derim. Ben, bir kez bu işlerde cinayet işlenmesine yandaş değilim. Orhan eğer şu tabancayı polis öldürmek üzere edinmişse çok yanlış bir adım atmıştır. Tersine, Orhan bu tabancayı ticaret yapmak üzere edinmiştir. Arkadaşlar, bu akşamki kötü konuşmalarınız beni çok tedirgin etti. Sanki konuştuğunuz sürece ellerinizdeki silahları hep bana çevirmiş ateş ediyor gibiydiniz. Bir sosyalist örgüte terör düşüncesi girdi mi örgütün hali dumandır. Gerçi bizim bir örgütümüz yoksa da şu sırada belki polis var sayıyor. Bizi buna göre önemle izliyor. Şimdi lütfen konuşma konusunu daha az tedirgin edici bir biçime sokarak konuşalım."

Ben bunları söylerken hepsi susmuş dinliyordu. Bundan sonra da bu konuda tek sözcük konuşulmadı. Sarı gagalı provokatörlerimi fena halde susturmuştum.

Neden sonra yine Ahıskalı, birdenbire sessizliği bozarak şöyle konuştu:

"Arkadaşlar, devrim dediğin silahla olur. Hoşgörü politikasıyla yürümez. Çekeceksin pıştovu, düşmanı arnut gibi dalından düşüreceksin. Yoksa anan yahşidir baban yahşidir diye düşmanının sırtını sıvazlamayı sürdürürsen hep ayaklar altında bir solucan gibi ezilirsin. Ben işte girersem bu tabancayla girerim kavgaya arkadaş."

Sözünü bitirince koynundan kocaman pırıl pırıl bir tabanca çıkarıp gösterdi.

"Bunlar olmadan kavgaya girilmez arkadaş, devrim yapılamaz." dedi.

Bu sırada Sabri Soran'ın gözlerine baktım.

"Bunlar şaşırmış Hasan ağabey, dedi. Elin topuna, tüfeğine, uçağına karşı tabancalarla dövüşecekler. Demin konuşulanları ben fantastik konuşmalar sanıyor, boşveriyordum. Ama arkadaşlar gemi azıya almış görünüyorlar. Yok arkadaş, ben hastayım. Fantastik de olsa ben böyle tehlikeli oyunların içine girmek istemiyorum."

Yusuf Ahıskalı, kocaman tabancayı odadaki tek karyoladaki yastığın altına sokarak:

"Arkadaşlar, vakit gece yarısını geçti. Sabahleyin erken kalkıp çıkmamız gerek. Şimdi yatalım, ama, benim odamda ancak bir tek yatak var. Onda Dinamo ile ikimiz yatarız. Evle ilişiğim kesik olduğundan sizin için yatak yorgan isteyemeyeceğim. Zaten şimdi ev halkı çoktan yatmış, uyumuştur bile." dedi.

Orhan Alkaya, akşamdan bu yana üzerinde oturdukları kırmızı halıyı kıvırıp üstlerine almaya çalışarak:

"Biz de Sabri Soran'la ikimiz bu halının hem üzerinde hem altında yatarız." dedi ve hemen yan üstü devrilerek uyuma öykünmesi yapmaya başladı. Sabri Soran da onun arkasına sokularak halının bir parçasını üstüne çekti. Ben yatağa öbür evde olduğu gibi giysilerimle girmek isteyince, Yusuf Ahıskalı:

"Ev soğuk, ısınmayacaksın, ama yine de bu kalın giysileri çıkarsan daha iyi edersin, hiç olmazsa birkaç saat rahat edersin." dedi.

Giysimi soyunup yatağın duvardan yana olan yanına sokuldum. Biraz sonra elektriği söndürerek Yusuf da yatağın geri kalan bölümünü paylaştı. Oldum olası iki erkek bir yatakta yatamam. Gecenin geri kalan saatlerini uyku ile uyanıklık arasında geçirdim. Sabahleyin kalktığımızda bugün bir dramın içine gireceğimize olasılık veriyordum. Şundan ki, bütün anlamıy-

la bir provokasyonun ya da tuzağın dişleri arasında olduğumu seziyordum. Bu arkadaşların hepsi polisin elinde oyuncaktı. Sabahleyin bu kocaman evin kapısından dışarı çıkarken polislerce tutuklanacağıma inanıyordum. Yüzde birkaç olasılıkla da tutuklamayı geciktirebilirlerdi. Bu da daha çok yemiş toplamak düşüncesiyle olabilirdi.

Sabahın alacakaranlığında görevli arkadaşlarım önde ben arkada evin kapısından çıktığımızda birinci olasılık olmamıştı. Demek daha uzun boylu niyetleri vardı. Şimdi Beyoğlu'nun İstiklal Caddesi'ne çıkacaktık. Sağdaki düz yoldan gidilebilirdi. Ancak oradaki sebze bahçelerinin ortasından da ince bir yol geçiyor, Beyoğlu'nun alt evlerine ulaşıyordu. Bu uzun ince bir patikaydı, izlenip izlenmediğimizi iyice anlamak üzere bu patikadan gitmemizi istedim. Şundan ki biz daha yolun yarısındayken izleyicilerimiz kendilerini ele verirdi. Yanı başımdaki izleyicilerim bu patikadan gitmemek için ilkin biraz direttilerse de sonra razı oldular. Giderek, Yusuf Ahıskalı, bu bahçelerin ortasındaki evde Liman sergisi ressamlarından Mümtaz Yener'in, annesiyle oturduğunu söyledi. Mümtaz Yener çok sevdiğim bir arkadaştı. Geçerken ona da uğrar bir hal hatır sorarım diye düşündüm.

Böylece o incecik patikadan görevli arkadaşlarım önde ben arkada yürümeye başladık. Ara sıra duraklıyor, sözde ayakkabılarımın bağlarını bağlıyormuş gibi eğiliyor, bu sırada da kaçamak olarak geriyi gözetliyordum. Epeyce ilerlemiştik ki Mümtaz Yener dostumun kır eviyle karşılaştım. Arkadaşlardan beş dakika müsaade alarak eve gittim. Kapıyı çalmaya gerek kalmadan Mümtaz, uzun boyu, güzel yüzü ve gözlüklerinin altından bakan yumuşak ve araştırıcı bakışlarıyla karşıma çıktı:

"Dinamo, sensin, dedi, subay giysisi içinde saklansan da tanırım seni!"

Beni içeri aldı, karşıdaki divan üzerinde oturdum. Mümtaz Yener:

"Senin asker kaçağı olduğun haberi yaygın, dedi. Ünlü bir şairlikten, ünlü bir asker kaçaklığı. Bütün ünleri topluyorsun, bakalım bize bir şey kalacak mı?"

"Mümtaz, Hitler faşizmi Türk ordusunu etkilemeye, ordunun safları arasına sokulmaya başladı. Ben yedek subaylığım alınarak çıplak bir er olarak askerliğimi yapmaya razı oldum. Ama bölüklerine düştüğüm kimi genç subaylar SS işkenceleri yapmaya kalkıştılar. Yaşlıca subaylar daha anlayışlı; onlar, Hitler'in saçmalıklarına ötekiler gibi hemen kapılmıyorlar.

Bunların içlerinde bana çok iyi davrananlar da oldu. Ama, gelgelelim, bütün icraat genç subayların ellerinde. Genelkurmayda da bir Hitler hayranlığı sezilmiş ki artık bunun nereye varacağını bize zaman gösterecek. Eğer o zamana kadar bir yerde bir rastlantı ile gövdemiz bir yığın mermiyle doldurulmazsa göreceğiz. İşte, o zamana kadar üç gün şurda beş gün burada saklanıyorum. Sık sık yer değiştiriyorum. Şu arkamdaki herifler sözde benim arkadaşlarım. Hayır, aldanma, Birinci Şube'nin, belki de Milli Emniyet'in buyruğundalar. Nasılsın, sağlığın yerinde mi görmeyeli. Güzel barış tabloları yapıyor musun yine? Ben senin büyük, insancıl bir ressam olacağın üstüne düşüncelere sahiptim, bu düşüncelerimi hâla taşıyorum. Haydi, şimdi anneciğinle hoşça kal, Mümtaz." diyerek evden çıktım.

Yusuf Ahıskalı'nın verdiği paltoyu durup koluma alarak arkadaşlara yetiştim. Orhan Alkaya:

"Mümtaz Bey seni saklarsa çok iyi olur Dinamo, dedi, burası kimsenin usuna gelmez."

"Ben saklanmak için başvurmadım. Eski bir arkadaştı, göreyim dedim."

Yürümeye başladık, ince yolun yarısına gelmiştik ki ayakkabımın bağını bağlar gibi yaparak eğildim, arkayı dikiz ettiğimde kapıdan çıktığımızda evin karşısında yan yana dikilen sportmen kılıklı, zayıf, genç, kurşuni giysili iki adamın arkamızdan geldiğini gördüm.

"İki sivil geliyor." dedim. "Bunlar, biz dışarı çıkarken evin önündeydiler. Bunlar yüzde yüz polis."

Orhan Alkaya, onları görmek üzere başını bile çevirmeye tenezzül etmeksizin:

"Sen galiba gece iyi uyuyamadın Dinamo, uçan kuşları da nerdeyse polis sanacaksın." dedi.

Yusuf Ahıskalı ile Sabri Soran, geriye şöyle bir baktıktan sonra hiç seslerini çıkarmadan yine yürümeyi sürdürdüler.

Tepebaşı Tiyatrosu'nun oralardan Beyoğlu bölgesine çıkmıştık, İngiliz Konsolosluğu yapısının önünden İstiklal Caddesi'ne ulaştık. Hemen oralarda bir yerde, bir köşe başındaki işkembeciye girdik. Yusuf Ahıskalı ile Orhan Alkaya birer patron pozuyla hepimize çorba ısmarladılar. Çorbamı içerken kapıdan girecek polisleri bekliyordum. Ama, polisler de öyle her an perdede görünerek bizi ürkütecek kadar çocuk değildiler. Avuçlarının içindeydim. Onun için artık rahattılar.

Çorbamızı içtikten sonra ana caddeye çıktık, öğleye yaklaşmıştı vakit. Bu yüzden cadde çok kalabalıktı. Bundan dolayı koltuğunun altına katlanmış bir er kaputunu almış genç bir subayla üç arkadaşının kalabalık arasında ilerlemesi hiç de göze batar görünmezdi.

Ağa Camii'nin oraya kadar varmıştık ki kenara çekilerek şöyle bir geriye göz atayım dedim. Birden Yusuf Ahıskalı'nın bir şeyden korunmak ister gibi sırtını duvara yapıştırarak kuşkulu bir davranışta bulunduğunu gördüm, öbür arkadaşlar kalabalıkta görünmez olmuşlardı. Cahit Irgat'ın evi acaba buralarda bir yerlerde miydi? Sözde orda saklanmak üzere buraya dek gelmiştik. Gözlerimle arkadaşları aradığım sırada hemen iki adım ötemde sarı yırtıcı bakışlarını gözlerime dikmiş orta boylu bir adam gördüm. Bunca yakından sarılmıştık. Yıldırım gibi bir düşünce geçti kafamdan hemen. Bursa Sokağı'nın oraya saptım.

Bu üstüme kapanmakta olan kapanın kocaman dişlerinden uzakta olduğumu anlayınca aşağı doğru koşmaya başladım. Arkamdan ayak seslerinin gelip gelmediğine de kulak veriyordum. Şaşılası şey! Bir geyik avcı köpeklerinin kıskacından bu kadar kolay kurtulabilir miydi? İzleyicilerim yan sokağa girdiğimi elbette görmüşlerdi. Ancak aşağıdan baktığımda ıssız ve kimsesiz görünen bu sokağa bende bulunduğuna olasılık verdikleri "o" tabanca yüzünden girmekten ve kendilerini tehlikeye atmaktan çekinmişlerdi. İlk usuma gelen, doğal olarak bizim Muzaffer'in Bağlarbaşı'ndaki eviydi. Oraya varabilmek için ise birçok göz önünden geçmek, tramvaya, vapura binmek gerekiyordu. Yol ağızları tutulmuşsa hemen ele geçecektim. Şu subay giysisini çıkarıp üstümden atabilsem, bari sivil giysiye kavuşabilseydim, İstanbul'un içinde bir kum tanesi haline gelebilirdim.

Ben böyle düşünüp dururken güneş de biraz kendini göstermiş, ortalık ısınmaya başlamıştı. Kahveciden sürekli çay isteyerek orda birkaç saat kuşku uyandırmadan oturmanın yolunu buldum.

Akşam karanlığı başlayıp da kentin ışıklan görününce kalkıp kaputumu yine pikniğe gider gibi sol koluma alarak vapur iskelesine doğru yola çıktım. Bir tramvayın sahanlığında Karaköy'e indim. Oradan Üsküdar vapur iskelesine bin türlü korku ile gittim. Yalnız, yemek vakti olduğundan herkesin ortadan çekildiği sıralardı, inzibatlar da kuytulara çekilmişlerdi.

Vapurun alt kamarasında nasıl pustuğunu iyi ki görecek çokça yolcu yoktu. Yayan Bağlarbaşı'na doğru çıkarken sağ yandaki Selanikliler mezarlığının önünde durup biraz baktım. Burasını güzel bir saklanma yeri olarak düşündüm ve öylece değerlendirdim. Yoksa o zengin ölülerin hiçbir mutluluklarında gözüm yoktu. Muzaffer'in evine varıp da kapının çıngırağına asıldığımda karartma gecelerinin İstanbul'u, sönmüş feneriyle beni izliyordu. Kapının arkasında terliklerden çıkan ayak sesleri sonrasında kapı açıldı. Karşımda bütün dost ve güzel yüzüyle Leyla vardı:

"Hoşgeldin, Hasan Bey, şu sırada Muzaffer gelecekti de onun için ben inip açtım. Yoksa bizim kız açardı." diyerek geri çekildi.

Beni içeri alarak:

"Gel, gel, yukarı çıkalım. Orda konuşuruz." dedi. Kapıyı kapadıktan sonra beni elimden tutarak tanıdık merdivenlere doğru götürdü.

Muzaffer'in yatalak annesinin daha önce kaldığı odaya girdik. Annesini memlekete göndermişti. Şimdi bu odada kendileri oturuyordu. Kenarda bir odun sobası yanıyordu. Evin kocaman üç dört penceresine karşın içerisi sıcaktı. Güzel Doğu küçük yatağında rahatça sırtüstü uzanmış, gelen yabancı subaya bakıyordu.

Muzaffer, benden biraz sonra geldi. Coşkuluydu:

"Dinamo'cuğum," dedi, "eşekarısı kovanına bir çomak sokarak kaçmışsın. Bütün İstanbul polisi, bütün sıkıyönetim ve Milli Emniyet senin arkanda haberin olsun. Ben de haberi bugün Kara Kemal'den aldım. 'Dinamo, dün güpegündüz bir sürü polisin gözünün önünde sıvışmış, yitiklere karışmış,' dedi, 'askerin gözü dönüktür ona karşı. Bir ayak önce gidip sıkıyönetime teslim olursa iyi eder.'"

Muzaffer, bu haberi verdikten sonra şunları da söyledi:

"Daha başka bir haber de vereyim. Bir iki gün önce senin Sabahattin Ali de buralardaydı. Kendisiyle tanıştık. Seninle Ankara Hapishanesi'nde 1935'ten 1939'a kadar birlikte yattığımızı söyledim. Buralarda bir işi olduğundan ara sıra gelip bizim gazinoda oturuyor. Onu uzaktan Kara Kemal tanıttı bana: 'Bak, dedi, senin gazinoya artık ünlüler de gidip gelmeye başladı. Şu altın tel gözlüklü tombul genç adamı görüyor musun?' dedi. 'Evet görüyorum. Adamcağız, gazeteci mi, yazar mı nedir, önündeki bir tomar kâğıda durmadan yazı yazıyor.' 'İşte, o Sabahattin Ali denilen.

Markopaşa gazetesinin sahiplerinden Sabahattin Ali'nin ta kendisi.' 'Bir zararı olur mu bizim gazinoya?' diye bilmezlikten gelerek sordum. 'Yok canım. Herifçioğlu terörist değil ki. Yalnız, siyasi yazılar, mizahi yazılarla; Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz diye daha bir iki kafadarıyla böyle salt kafa işçisi olarak çalışıyor.'"

Sonra, Muzaffer, önemle sordu:

"Dinamo, bu polislerin elinden kaçmak işi nedir onu anlatsana?"

"Önemsiz bir iş yahu. Şu Orhan Alkaya var ya. İspiyonun, provokatörün ta kendisi, çevresine, kendisine benzeyen bir iki kişiyi daha alarak beni Beyoğlu'na götürdüler. Sözde Cahit Irgat'ın evinde saklanacağım. Onlar kalabalıkla polislerle filan uğraşırken ben kaçtım, oradan uzaklaştım. Senden iki buçuk lira alıp da nasıl ellerini yalamak istemişti o zavallı esrarkeş Orhan Alkaya, şimdi daha da aşağılara düşmüş durumda. Polisin, yani Birinci Şube'nin, bana vermesini isteyerek ona verdiği bir tabancayı bana vermeye kalktı."

Muzaffer, kendi yattıkları küçük odada bana bir yatak serdirdi:

"Hepimizin yaşamı tehlike içinde Dinamo. İsterse en ince yerinden kopsun." dedi.

Muzaffer, biraz düşündükten sonra yanıma sokuldu, yalnız benim işiteceğim kadar alçak bir sesle:

"Dinamo, Sabahattin Ali ile görüşmek istersen seni görüştüreyim." dedi.

Sabahattin Ali, pek çok civcivli işlerin içinde yaşıyor, bir zamandan bu yana da egemenlerle savaşıyordu. Elbette, ondan alacağım çok haber vardı.

"Ne zaman getirirsin?" dedim.

"Eğer gazinonun o köşesini bırakıp gitmemişse hemen yarın akşam getiririm."

Ertesi akşam da güneşin batmasına doğru Muzaffer'in uzun boyu yanında daha kısa, gri giysili, gözlüklü, tombulca bir genç adamın geldiğini gördüm. Evet, gelen Sabahattin Ali'ydi. Gözlüklerinin altın tel çerçevesi uzaktan son güneş ışıklarının vurmasıyla parlıyordu. Aşağıya inerek kapının arkasında bekledim. Kapının önüne geldiklerinde hemen kapıyı açarak karşılarına çıktım. Sürekli kovuşturma, izleme altında yaşayan Sabahattin Ali, kapının içinde bir subay görünce birdenbire ürktü:

"Muzaffer Bey, bu ne?" dedi.

"Hasan İzzettin Dinamo!" dedi Muzaffer de. O zaman, Sabahattin Ali gülerek içeri girdi, boynuma sarıldı:

"Evet, dedi, Muzaffer Bey, sizden söz etmişti, ama, subay giysisi giydiğinizi söylememişti."

Muzaffer:

"Korkma, Dinamo, dedi, ben Sabahattin beyi, gazinoma gedikli gibi yerleşmiş olan Kara Kemal'le şişko arkadaşı evlerine yemeğe gittikten sonra getirdim. Giderken bana da Sabahattin Ali'nin burda kimlerle görüştüğünü saptayarak kendilerine söylememi buyurdular. Ben de peki dedim." diye güldü.

Leyla, Muzaffer'in kulağına yemekten söz ederken Sabahattin Ali gibi ben de kadının anlatmak istediği bu güç durumu hemen anlamıştım. Ama, Sabahattin Ali, daha canı tez olduğunu gösterdi:

"Gel, Dinamo, dedi, seninle kaçakları dostça saklamasını bilen Kuzguncuk yoluna çıkalım. Hem o karanlıkta uzun uzun konuşur, sonra da Kuzguncuk'a iner, bir çorbacıda bir şeyler yeriz."

Kolumdan çekerek beni merdivenlerden aşağı indirdi. Bu sırada Muzaffer de bizimle birlikte inmişti:

"Sabahattin bey, dedi, sizden önce ben çıkıp kör noktalara şöyle bir göz atayım. 'Sureti haktan' görünerekten yaşayıp giderken birdenbire Sabahattin Ali ile Dinamo'nun benim evde bulunması bir çuval inciri berbat eder."

Bunu söyleyerek hemen dışarı çıktı. Bir iki dakika evin önünde sağa sola gezinir gibi yaptıktan sonra geldi:

"Mezarlıktan gidebilirsiniz." dedi.

Ben Sabahattin Ali'nin koluna girmiştim.

"Yok, dedi, bir subayın, bir sivilin koluna girmesi doğru değildir."

Mezarlığa doğru giden, kafesli evler arasından geçen toprak yoldan ilerledik. Buralarda az ev bulunduğundan, özellikle kadınlar son kerte meraklı kişiler oluyorlardı. Evlerinin önünden geçenleri bir görevli gibi gözlüyorlardı.

Mezarlığı çokça tökezlemeden geçerek yüksek yola çıktığımızda Sabahattin Ali:

"Oh be, dünya varmış yahu, dedi, iyi ki Karacaahmet'e girmemişiz. Ufacık bir mezarlık bana ne kadar uzun geldi."

Sabahattin Ali:

"Dinamo, bu kaçışı çok fena zamanda ayarlamışsın, dedi, yardımcıların filan var mı bari?"

"İlahi Sabahattin, böyle netameli, tehlikeli işlerde insana kim yardımcı olur? İnsan ancak kendisine güvenirse kaçar. Böyle bir iki yiğit hapishane arkadaşımız var. Şimdiden onların dostluklarını işe yaramaz hale getirdim, üçüncü saklandığım ev bir provokatörün evi oldu. O da beni polise alayı vala ile teslim edecekken elinden kaçtım. Yine ilk saklandığım yere geldim. Şimdi, polis burasını biliyor. Burada Muzaffer'in cambazlığı sayesinde ancak birkaç gün barınabilirim."

"Peki, benim bildiğim, sen usta bir şairsin. Şiirden başka bir şeyle uğraşmazsın. Hem polisin hem de Milli Emniyet'in bu kadar şiddetle arkana düşmesinin nedeni nedir?"

"Yahu, Almanya cehenneminden geldin. Orda şiirin ve edebiyatın nasıl mahkum edildiğini, bütün solcu şair ve yazarların nasıl sınırlara götürülüp kafalarına ya da sırtlarına bir kurşun sıkılarak, kaçarken vurulmuştur diye gazetelerde okumuşsundur. Bense faşizmin kızdığı en korkunç şiirleri yazdım. Türkiye'nin bürokratik kadrosu, hele askerin en önemli bölümü çoktan onları korur bir durum almışlardı. Hele ordunun içine girseydin daha yakından görürdün. Hitler, Edirne'nin kapısında neden durdu, neden ilerlemiyor diye kendilerini yiyorlar. Peki, Almanya'da okuduğun sırada bu korkunç yangınların başlangıcına rastlamadın mı?"

Sabahattin Ali, bu konuşmamla coşmuştu; biraz durup düşündükten sonra bir çağlayan gibi konuşmaya başladı:

"Ben Almanya'ya gittiğimde bütün üniversitelerde faşizm kımıldaması başlamıştı. Bütün Alman delikanlılarının alınlarında kendilerinin Töton kanından geldiklerini gösteren anlamsal yazılar görür gibi oluyordum. Niebelungen şarkıları elden ve dilden düşmüyordu. Benim Türk olduğumu bildikleri halde Niebelungen destanını oku Ali, onu okumadıkça dünyanın kaç bucak olduğunu anlayamazsın, diyorlardı. Ben de bu bağnaz destanı okur gibi yaparak karıştırdım. Ne var ki okumadığımı çabucak anladılar ve bana gözdağı vermeye başladılar. Okula getirdiğim antifaşist birkaç kitabım yitti. İlkin bir tesadüf sandım. Sonra sınıftaki bağnaz Nazi delikanlıların işi olduğunu anladım. Ne okuduğumu iyice kontrol altına almışlardı.

Heine'nin şiirleri, Goethe'nin *Faust*'u da yitti. Artık evimden dışarı kitap çıkarmıyordum. Schalom Asok'ın *Sintflut* adlı ünlü romanını bir gün okulda ellerinden zor kurtardın. Hayır, bu Yahudinin romanını okumayacaksın, yoksa, sen de gizli Yahudilerden misin diyorlardı."

"Demek, Sovyet devrimini bir roman olarak Yahudi görüşüyle anlatan en büyük roman böyle bir serüven geçirdi? Eğer romanı elinden alıp yırtsalardı o zavallı Mirkin'in devrim günlerinde nasıl çırpındığını bilemeyecektin. Hamdi Konur kardeşimin eliyle gönderdiğin bütün o güzel kitaplar arasında hâlâ bende etkisini sürdüren bir kitap var, bilmem hatırlar mısın?"

"Hangisiydi o?"

"*Antifaşist Şairler kitabı.*"

"Ha, hatırlamaz olur muyum? Herif, bütün ünlü edebiyatçıları, düşün adamlarını, şairleri, romancıları yakalayınca bir gece henüz istila edilmemiş bir ülkenin sınırına götürüyor ve orda ya sırtına ya kafasına bir ya da birkaç kurşun atarak onu orda bırakıyor. Sonra, ölü orda başkalarınca bulunuyor ve gazetelere haber olarak 'filan, falan şair ya da düşünür kaçarken sınırda görülerek vurulmuştur.' Ben, kitabın ilk şiiri olan böyle bir olayı anlatan korkunç dramı hiç unutmadım.

Benzer gergin hava bugün Türkiye'de de sürüyor. Biz de kaçmaca kovalamaca oyunları oynuyoruz. Kovalayanlar, Alman hocalarından bütün gerekli dersleri almışlardır."

Karanlıkta bu tehlikeli konular üzerinde konuşarak giderken Sabahattin'le sanki güvenliğimizi sağlamak istercesine daha sıkı birbirimize sokulmuşuz.

Konuşarak Boğaziçi'nin ayaklarımızın altında görüldüğü setin ucuna varmıştık. Kuzguncuk sağ aşağımızdaydı.

Set üzerinde biraz dinlenip Boğaz'ın Rumeli bölgesine çökmüş karanlığı gözlemledikten sonra Kuzguncuk yolundan aşağı doğru inmeye başladık. Cırcır böcekleri kuytulardan seslenmekteydi, insanı ister istemez en yaşamsal kaygılarından alıp imgelemin hoşlandığı dinlendirici kuytulara götürüyordu.

Sabahattin Ali ile konuşa konuşa Kuzguncuk çarşısına inmiştik.

"Gel, Dinamo, surdaki köfteciye girelim." dedi.

Adamın köftelerinin etten mi ekmekten mi oluştuğunu pek anlayama-

yarak çabucak yedik. Birkaç yaşlıca müşteri daha köftemsi şeylerden atıştırmaktaydı. Sabahattin Ali kulağıma eğilerek:

"Birer sütlaç yiyecek paranız da var, Dinamo," dedi. Sütlaçlar da geldi. Onlarla ağzımızı tatlılandırdıktan sonra kalktık, yokuş yukarı yine konuşarak dönüşe geçtik. Sabahattin Ali, kendi yazı, kitap paketini sol koluna alarak benim sağ koluma girdi.

"Sabahattin Ali," dedim, "ben senin hemen bütün kitaplarını okudum, ancak şu *Kürk Mantolu Madonna*'yı salt kürk mantosu yüzünden sempatik bulmadığımdan okuyamadım. O romanda neden söz ettiğini de bilmiyorum. *Kuyucaklı Yusuf*, roman olarak çok hoşuma gitmişti. Ne var ki Yusuf, yalnız dağa çıkmış, kendisini dağa kaçıran ya da çıkaran suçluları cezalandırmayı hiç düşünmemiştir. Bu kitabın bir ikinci cildi olmalıdır. O heriflere dağdan inerek bir ders vermelidir Kuyucaklı Yusuf, öyle değil mi?"

"Evet, doğru düşünüyorsun. *Kuyucaklı Yusuf* için bir ikinci cilt çoktandır düşünüyorum. Ama şimdi sırası değil. Faşizm nerdeyse Türkiye'ye gelmek üzere, ilkönce kendi canımızı kurtarmanın yolunu arayacağız."

"Sabahattin, bizim Muzaffer'in gazinosunu bilerek mi oraya gidiyorsun?" diye sordum.

"Muzaffer diye bir solcu işletiyor, diyorlardı. Onun için bu yanda işim olunca hep boş zamanlarımı burada değerlendirmeye başladım."

"Seni Muzaffer'e tanıtanın Kara Kemal adlı bir polis olduğunu da biliyor muydun? Bu adam bir şişko arkadaşıyla saatler saati gazinonun en güzel bir yerinde oturur ve buraya düşecek sol bıldırcınları avlamaya, daha doğrusu deftere yazmaya çalışır."

Sabahattin Ali, Almanya anılarına dönerek:

"Dinamo, Almanyadaki komünist ya da sosyal demokrat arkadaşlarımı düşünüyorum. Bunlar, Spartakistler'in en son kuşaklarıydı. Faşizmle korkunç bir biçimde boğuşuyorlardı. Her gün içlerinden bir ikisi yitiyordu. Okulumuzun içinde Hitlerciler yuvalanmıştı. Bütün üniversitelerde ve yüksek okullarda bu can alıcı örgütler kurulmuştu, öğrencileri türlü usullerle kışkırtıyorlar, komünist, sosyal demokrat ya da herhangi bir biçimde Naziliğe karşı olanları açığa çıkarıyor, sonra fena halde dövüyor, aşağılıyor, paçavra haline getiriyor, böylece ya okuldan kaçırıyor ya da bir kuytulukta öldürüyorlardı. Bu Nazi yandaşlarının en çok diş biledikleri kişi ben ol-

muştum. Şundan ki, aşağılanan öğrenciler zamanla hep benim çevremde toplanmışlardı. Türk oluşum, düşmanları durduruyordu. Eğer Hitler'in orduları Türkiye'ye girseydi o zaman benim başım da belaya girebilirdi. Şimdi eski müttefik bir memleketin gençlerinden olmam bana biraz olsun dokunulmazlık veriyordu. Çevreme sığınan sosyal demokratlar da zamanla azaldı, hele Yahudiler hiç kalmadı. O zaman, tehlikenin benim başımda döndüğünü anladım. Bir gün hasımlarımdan habersiz trene atladığım gibi Türkiye'nin yolunu tuttum, yoksa biraz daha gecikseydim Spartakist olarak ben de yaşamımı yitirebilirdim.

Cenneti yeryüzüne getirmek isteyen Marx, Engels'le cehennemi yeryüzüne getiren Hitler de Alman. Karl Marx, *Kapital*'inde ekonominin nasıl insanoğluna yarar duruma getirileceğinin bilimini yapmış. Bu, insanoğlunun doğdu doğalı düşünce olarak oluşturduğu en büyük, en yüksek, en ulaşılmaz abide. Ama gelgelelim yine bu ülkenin yurttaşlarından cahil bir onbaşı bütün bu gelişmiş ülkeyi siyasal bakımdan ele geçirerek, o en büyük düşünceyi kül etmek için ateşe atıyor. Yani: Almanya hem meleklerin hem de şeytanların patronluğunu yapıyor."

Birçok konu üstüne konuştuktan sonra şöyle bir konuya geldik: Ünlü bir insan legal alandan illegale geçmek zorunda kalınca çevresi ne biçim bir renk alıyordu? Sabahattin Ali, şöyle devam etti:

"Tarihte gördüğümüz bütün siyasal kişiler gözden düştükleri ve başları tehlikeye girdiğinde çevresinde hiçbir dişe dokunur dostu kalmaz. İnsan daha ölmeden ölmüş sayılır ve yalnız bırakılır."

"Evet, bu tarihsel bir gerçek. Yalnız ben gerçi henüz ünlü bir adam değilim, ama, birkaç şiirimle fincancı katırlarını ürküttüğüm anlaşılıyor. Çevrem birdenbire boşaldı. Hele ben illegal kaçaklık yaşayışıma başladıktan sonra dost gibi görünen kimi adamlar görünmeye başladı çevremde. Niyetleri de bana yardım etmek. Ama ben bunların birer akbaba ya da leş kargası olduğunu hemen anladım. Polisin zavallı maşaları bunlar. Sen de sanıyorum illegale doğru bir hazırlık içindesin. Aman gözünü seveyim. Sana bu durumunda kucak açmış dostlara(!) hiç güvenme. Hele o dokunulmazlığı olan eski Osmanlı ailelerden dostlar sana kucak açıyorsa bil ki bu..."

Sabahattin Ali, son söylediklerimi sanki dinlemiyordu. Benim üstümden aşırtma karşılara bakıyor ve susuyordu. En sonra şunları söyledi:

"Dinamo kardeşim, şu sırada benim en büyük yardımcılarım, destekçilerim bunlar, giderek bunlar bana bir de kamyon verecekler emanet olarak, bununla peynir ticareti yapacağım ben. Bunlar hem zengin, hem ünlü, hem de hükümetin ısıramayacağı adamlar."

"Hükümet durup dururken kendi köpeğini ısırmaz." dedim. Sabahattin Ali dondu kaldı. Bir süre sonra:

"Bir şey mi biliyorsun yoksa?" dedi.

"Yok, elle dokunulacak bir şey bilmiyorum. Ancak, sezdiğim bir şey var. Vaktiyle Nâzım'ı öldürtmek isteyen, şimdi beni öldürtmeye çalışan ve Hitler'in düşüncelerine her gün biraz daha yaklaşan bir kişi ya da 'zihniyet' senin ayakların da illegale doğru kaydıkça benzer buyruğu vermeye hazırlanmaktadır. Ben sana öğüt verecek durumda değilim, aman Sabahattin Ali, ayağını denk al. Sen bu ülkede bir cehennem makinesi gibi geziyorsun. Buna inan. Heriflerin hedefi devrimci şairler ve yazarlar!"

"Evet, bu sözünde sonuna dek haklısın, Dinamo!" diye bağırdı Sabahattin Ali.

Ondan sonra hiç konuşmadan yan yana yürüdük. Beni Muzafferlere bırakan Sabahattin Ali, ayrılırken:

"Ben de bana yeni yamanmış bir arkadaşın evinde konuğum. Çalışmalarımız üstüne de hiç konuşamadık. Haydi hoşça kal. Bir daha görüşürsek sanattan, edebiyattan da söz etmeye çalışırız."

Bağlarbaşı'ndan aşağı doğru yürümeye başladı...

Ben bir kaçaktım o da bir kaçak olmaya hazırlanıyordu. İkimizi de bu sırada bilinmez tehlikeler bekliyordu. Bu tehlikelerin en küçüğü tutuklanmak, en büyüğü de ölümdü. Ne var ki insan savaşımın içine girdikten sonra artık ölümü de düşünmüyordu.

O gün Leyla'nın erkek kardeşi Hıristos'un nişanı Muzafferlerde yapılacaktı. Sabahleyin erkenden gazinoya gitmek üzere ayrılırken, Muzaffer bana bunu söylerken, şu haberi de verdi:

"Bugünlerde senin atlattığın provokatör Orhan da sık sık gelip bizim gazinoda Kara Kemal'in gölgesinde oturuyor. Nişan günü Kara Kemal'le arkadaşı, sözüm ona, benim arkadaşım olarak yapacağımız nişana gelecekler. Biliyorsun, senin düğününde bütün polis nasıl atlamıştı. Hâlâ onun hıncı içindeler. Nerde bir nişan ya da düğün olursa orda kesinlikle bir ye-

raltı örgütlenmesi vardır, diye düşünüyorlar. Ben de, buyurun, dedim gelin, ama, bizim Dinamo'nun düğünü gibi güzel olmayacak. Ben henüz Müslüman olmayan kayınbiraderimin nişanını, evlenmesini bir arada yapmak istiyorum. Adamcağız, işportacı, ama, sosyalizmle filan hiçbir ilişkisi yok."

Öğleden sonra büyük odanın penceresinin önünde oturmuş hem yolu gözetliyor, hem de ayak üstü durmuş yola bakan Leyla'yı dinliyordum.

"Hasan Bey, bu Kara Kemal, çok tehlikeli bir adam diyorlar, acaba, bizim Hıristo'yu da bir punduna getirerek tutuklayabilir mi?"

"Hıristo için ne korkuyorsun Leyla Hanım? Senin bir kızkardeşin de sivil bir komiserle evlenmiş değil mi? Onlar, erkek kardeşinin suya sabuna dokunmadığını yakından bilirler hiç merak etme. Yalnız, biz hepimiz senin başında ekşidik. Kocan bir yandan, kocanın arkadaşları öbür yandan, bu seni korkutmuyor mu?" "Hayır Hasan Bey!"

Bizim konuşmamız bitmişti ki aşağıda sokak kapısı da çalındı. Konuklar yaklaştığında biz pencerenin önünden çekilmiştik. Ancak, beş dakika sonra, hiç kimsenin girmemesi gereken benim bulunduğum odanın kapısı açıldı. Sivri suratı ve fıldır fıldır dönen gözleri, zayıf, çelimsiz gövdesiyle Orhan Alkaya içeri girmesin mi!

"Ya Dinamo, arkadaşlarını caddenin ortasında bırakır, yitiklere karışırsın? Nasıl yaptın bunu? Hepimizi şaşırttın?"

"Siz orda bir polis ordusuyla yürüyordunuz, övüncünüzden çevrenizi görecek zamanınız yoktu. Bütün cadde polis doluydu. Birinci Şube'nin ve Milli Emniyet' in adamları. Kalabalık bir sokakta, izlenen bir insan binlerce kişi arasında izlendiğini kolayca anlayabilir. Sokakta birdenbire geriye dönüp sizin gittiğiniz yönde gidenlerin gözleriyle karşılaşırsınız. Sizleri izleyen gözler bu gözler arasında hemen kendini belli eder. O gün arkadaş grubumuz arasında kesinlikle bir polis vardı. Ben Ahıskalı'yı sanıyorum. Yoksa Sabri Soran mıydı?"

"Yok canım. Sabri Soran zavallı bir şair, nerde kaldı ki polislik yapacak. Bak, Yusuf Ahıskalı olabilir bu."

"Sen de oldum olası Kara Kemal'le dost ve arkadaşsın. Benim üstüme bir şey soruyor mu?"

"Sormaz olur mu? Senin burada olabileceğini söyledi. 'Oraya gidince her yanı dikkatle gözden geçir' dedi. Ben de ona dedim ki: 'Ohooo, Dinamo şu sırada o kadar uzaklarda bulunuyor ki hiç aklının köşesinden geçmez.'"

"Peki, inandı mı sana?"

"İnanır bana Kara Kemal."

Orhan bunları söyledikten sonra kalkıp konukların toplandığı sofaya çıktık. Bir ara Muzaffer geldi:

"Ne dedi Orhan?" diye sordu. Konuştuklarımızı anlattım.

"Bu hayvanlar hep kendilerini akıllı sanırlar." dedi, "Sabahattin Ali de bu tehlikeli polislerin beklediği yerde bulunmak istemediğini söyleyerek uzaklaştı, sana da selam söyledi. Hudutlarda dolaşırken kendisi için şiir yazdırmamaya çalışsın, bunun ne anlama geldiğini Dinamo anlar, sen böylece söyleyiver, dedi."

Ertesi gün, ikindiüstü, biz Leyla ile pencerenin önünde oturmuş Hıristo'nun nişanından konuşuyorduk ki, birden, Muzaffer'in uzun boyu ve kalıplı gövdesiyle köşedeki evin önünden çıkıp gelmekte olduğunu gördüm:

"Muzaffer geliyor."

"Neden acaba?" dedi Leyla.

"Böyle saatlerde sık sık gelmez mi?"

"Gelmez, gelmez. Muzaffer kötü bir haberle geliyor. Baksana nasıl telaşlı. Hep sağa sola bakıp duruyor." dedi Leyla ve kapıyı açmak için aşağı indi.

Muzaffer gelir gelmez şöyle konuştu:

"Dinamo, Orhan Alkaya senin bizde olduğunu Kara Kemal'e söylemiş. Bunu Kara Kemal'in bir imasından anladım. Bu bir iki gün içinde buraya bir baskın yapabilirler. Onun için dünden bu yana senin için saklanacak bir yer arıyorum. Efe Selahattin'i gördüm. O da Osman İşçi'yi göreceğini söyledi. Osman İşçi sana yeni bir sığınma yeri bulacak. Dinamo'yu kesinlikle getir demiş Efe Selahattin'e. Bu akşama doğru Efe Selahattin buraya gelir gelmez gideceksiniz. Ben şimdi gazinoya gidiyorum. Akıllarına eser de Kara Kemaller buraya gelmeye kalkarsa bir çuval inciri berbat ettik demektir. Ben gidiyorum. Efe Selahattin gelince Dinamo'yu onunla gönderirsin Leyla'cığım. Haydi, şimdilik hoşça kalın! Benim ne zaman döneceğim belli olmaz. Belki Hosroflarla kumara otururum."

Muzaffer, çıktı gitti. Bizim başlayacak olan yeni serüvenimizi düşünüyorum, işçi sınıfının kunduracıları beni teslim alıyor. Kunduracı ustası Efe Selahattin, yine bir kunduracı ustası olan Osman İşçi'ye teslim edecek. Osman İşçi'den ötesi şimdilik bir boşluk.

İkindiye doğru Efe Selahattin kısa ve hızlı adımlarıyla geldi. İlk önce Leyla görmüştü. Onu daha önceden tanıyordu. Onun karısı Melahat'ın annesi de Leyla'nın akrabalarındandı. Melahat ve kardeşi Nebahat'le, Muzaffer'le evlenmeden önce de görüşüyordu.

Efe, tahta merdivenleri gıcırdatarak yukarı çıktı.

Efe, uzun boylu, teni esmere çalan kara gözlü, kara saçlı ve yarım bıyıklı, kırkını birkaç yaş aşmış bir adamdı. İstanbul'un ünlü kunduracılarından olduğu gibi, Türkiye'nin ünlü solcularından da biriydi. Yalnız, parti tarafından kimi tutarsızlıkları görüldüğünden, bir zamandan bu yana uzaklaştırılmış, günün birinde yine partiye dönebilir gibi düşünülerek kendisine yabancı davranılmıyordu. Aslında yumuşak doğalı iyi bir insandı. Benim soyadım, Dinamo, ilk işitenleri nasıl yanıltıyorsa, onun Efe soyadını işitenler de benzer yanlışlığa düşüyorlardı.

Efe Selahattin yukarı çıkar çıkmaz uzun kollarını açarak beni kucakladı.

"Nasılsın Dinamo?"

Ağız dolusu güldü. Sonra, Leyla'yı kucakladı:

"Sen nasılsın Leyla, iyi misin?"

"İyisi kötüsü ne olacak? İşte, herkes aşağı yukarı bizim gibi bocalayıp duruyor. Efe, sen şimdi biraz otur. Sana bir yorgunluk kahvesi yapayım, sonra gidersiniz." dedi.

Efe, benim yanıma oturmuştu.

"Dün Muzaffer bildirmişti. Ben hemen, davrandım. Şimdi Osman İşçi'ye gideceğiz. Yalnız havanın biraz kararması gerek."

Akşama doğru Üsküdar vapur iskelesine gitmek için yayan olarak yola çıktık. Sapa yollardan, yol kıyılarından konuşa konuşa iskeleye vardığımızda İstanbul'da karartma başlamıştı. Kurt sisli havayı sevdiği gibi kaçak da elbette karanlık sokakları sevecekti. Üsküdar vapuru Köprü'ye yanaştığında hemen herkes yemeğe çekilmişti. Biz de kimi zaman Köprü'nün üstünden, kimi zaman da altından yürüyerek Eminönü'ne vardık. Efe:

"Dinamo be, dedi, burdan artık tramvayla gidebiliriz. Beyazıt'ta ineriz. Vasıtalar da şimdi insansızdır, korkulmaz."

Bu sırada durağa yanaşan bir Ortaköy-Topkapı tramvayına atladık. Sahanlıkta dikilerek karanlık sokakların geçişini gözlemeye başladık. Beyazıt'a varınca ilk durakta hemen indik. Laleli'ye doğru hızlı hızlı yürüdük.

Yeni üniversitenin karşısına düşen eski yüzyıllardan kalma bir han yıkıntısının önünde durduk. Efe Selahattin:

"Bir dakika bekle Dinamo" diyerek yıkıntıya doğru yürüdü, sonra içeri girerek yitti. İki dakika sonra, uzun boylu Efe Selahattin'in yanında yine uzun boylu daha genç bir adam olduğu halde ordan çıktılar. Yanıma geldiklerinde Efe Selahattin:

"Dinamo, sana kunduracı Osman İşçi'yi tanıtırım." dedi. "Seni ona teslim ediyorum, haydi bana allahaısmarladık." diyerek Sirkeci'ye doğru giden bir tramvaya koşarak atladı.

Osman Paçalı, solcular arasında epeyce tanınmış bir arkadaştır; ince uzun boylu, sarışın, mavi gözlü, yakışıklıdır. Onunla daha önceden ailece tanışıyorduk, ama nasıl tanışmıştık, işte o, usumda yok. Osman Paçalı, sonradan bu soyadının çirkinliğini görerek "İşçi" soyadını siciline geçirdi; Osman İşçi oldu.

Osman İşçi, işçi sınıfının bilinçli kişilerindendir ve zeki bir adamdır. Yalnız, bunca zekâsız insanın üniversite eğitimi yapmasına karşın kendisinin bu parlak kafasıyla ortalarda kalışı onu çok üzmektedir. Yalnız Türk işçi sınıfının önderleri, yazarlarıyla ilişkiler kurarak kendi kısır kültürünün verdiği açığı hafifletmeye, gidermeye çalışır. Bu arada kurduğu kundurahanede de en iyi, en sağlam kunduraları yapmaya çalışarak işinin hakkını vermeye çalışır.

Efe çekip gittikten sonra Osman İşçi:

"Gel, Dinamo, Beyazıt'tan bir Harbiye-Fatih tramvayına binelim. Gideceğimiz yer, Çarşamba semti." dedi. Beyazıt'a doğru yürümeye başladık.

"O harabede ne işimiz var, diye düşünmüşsündür. Orda dükkânım var benim; izin aldım, harabenin bir köşesinde bir kunduracı dükkânı kurdum. Şimdi, orda mapustan yeni çıkmış, kulağı kesiklerden iki de arkadaşım kalıyor. Yani, boş bırakmadım dükkânı." dedi.

Bir tramvay Küllük Kahvehanesi'nin önünde durmuştu. Sahanlığa atladık, orda durduk. Sokaklar hep alacakaranlıktı. Kimse kimseyi tanımazdı. Fatih'te indiğimizde, Osman İşçi, hemen koluma girdi:

"Yürü, Dinamo" dedi, "birkaç dakika sonra bizim evdeyiz."

Yürüyorduk. Ana caddeden yan sokaklardan birine sapmıştık. Evlerin maskelenmiş ışıklarından yollara, zifiri karanlığı yırtan bir aydınlık sızıyordu.

Osman, bir evin önünde durarak cebinden çıkardığı bir anahtarla dış kapıyı açtı. Geniş bir taşlığa girmiştik. Sağ yanda bir odanın kapısını vurarak açılmasını bekledi.

"Bir küçücük odada anam, babam, ben üçümüz yatıyoruz, burası büyücek bir evdir. Oda oda kiraya verilmiştir, tutulmuştur da." dedi Osman.

"Bana şu dışarıda yatağa benzer bir şey serseniz ben sabahlarım orda."

"Gir şimdi. Anam şu köşede, babam onun yanında, ben de onun yanında, sen de benim yanımda."

Osman'ın annesiyle babası biz geldiğimizde zaten yatmışlardı.

Osman giysilerimi alıp pencerenin içine koydu. Yatağa girdim. Yatak yorgan mis gibi sabun kokuyordu.

Gerçek işçi sınıfının arasına düşmüştüm. Yer yataklarında yatıyorlar, tanımadıkları uzak bir konuklarını bile "harimlerinde" barındırıyorlardı.

Gece, bunları çok düşünmeye vakit bulamadan hemen uyumuştum. Sabahleyin uyandıktan sonra düşünmeye başlamıştım. Osman, benden daha önce uyanmış:

"Dinamo," diyordu, "Şimdi seninle hemen harabeye gidelim. Orası güvencededir. Akşama doğru seni Efe gelip alacak. Orada birkaç gün kalıp Selahattin Akarışık'ın evine geçeceksin. Onun evi büyükçedir. Rahatça kalabilirsin, orda."

Evden çıktık. Osman'ın anasını, babasını yatar bıraktık.

Dışardan temelli yıkılmış, çökmüş gibi görünen han, içine girilince henüz ayakta kalan kimi yerlerinin bulunduğu görülüyordu. Düşüp bir yerimizi kırmadan dükkânın bulunduğu ikinci kata çıktık. Osman burasını dört yandan tahtayla örterek taşlığın üzerinde ayrı bir mülk oluşturmuştu. Kapısı, kapısının kilidi bile vardı. Alçacık kunduracı sandalyelerine oturduk. Odanın içinde bunlardan birçok vardı. Şundan ki Osman İşçi'nin özel arkadaşları, gelenleri gidenleri çok olduğu gibi kendi iş arkadaşları da vardı. Kimi zaman birçok ayakkabı birden yapmak üzere birisi geliyor, değerli birkaç kunduracı arkadaşını yanına alarak verilen işi sağlam ve özürsüz yapıp çıkarıyordu. Odanın tepesinde bir de ampul vardı. Bunu ancak Osman düğmeye basıp yaktığında ayırt ettim:

"Bu yıkıntı yerinde demek elektrik de var?"

Osman İşçi güldü. Hanın denizden yana olan kocaman penceresinin dışından geçen bir elektrik telini göstererek:

"Ordan kancalayarak aldım." dedi. "Şimdi gidip biraz kahvaltılık bir şeyler getireyim. Ondan sonra sana birkaç gazete alırım. Sen akşama kadar onları okurken ben de pabuçlarla uğraşırım. Bayrama kadar birkaç çift çıkarmak zorundayım."

Bunları söyleyerek çıktı gitti.

Osman, mangalın içindeki kömürleri tahta parçalarıyla tutuşturup çaydanlığı da bunun üzerine koymuştu.

Sıcak, pişkin bir ekmek, güzel kahvaltılıklarla dönen Osman suyun kaynadığını görünce küçük demliğe biraz çay atarak üzerine biraz sıcak su döktü. Kenardaki küçük bir tahta sandığı açarak iki çay bardağı çıkardı. Kahvaltı etmek üzereydik ki ayak sesleri işittik.

Osman'ın geceleri burada yatırdığı yersiz yurtsuz arkadaşlarmış. Akşam geç vakit gelmelerini, şimdi kimi kişilerle görüşeceğini söyleyerek onları savdı. Bir ikinci kişinin saklandığım yeri bilmesi bile beni tehlikeye atardı. Bunun için, o arkadaşlar benim yüzümden iki gündür yerlerinden yurtlarından olmuşlardı. Belki de epeyce sövüp saymışlardır.

Osman'ın getirdiği kahvaltılıkları sonsuz bir iştahla yedik, reçine dumanı karışmış birkaç bardak çayı içtik. Ben bodur sandalyelerden birine çökerek Osman'ın yaptığı çalışmalara daldığım sırada o da hiç durup dinlenmeden, soluk almadan üstleri hazırlanmış kunduraları büyük bir ustalıkla çekti çevirdi ve dört başı bayındır birer kundura biçimine getirdi. Osman bu sırada dikiyor, kesiyor, çakıyor, benimle konuşmayı da elden bırakmıyordu.

Osman İşçi ayakkabısını yaparken ben de bin türlü şey düşünerek hem onu gözlüyor hem de söylediklerine kulak veriyordum. Bu sırada aşağıdan "Osman!" diye bir ses geldi. Osman'ın hemen tanıdığı bu yumuşak erkek sesini ben de tanımıştım. Osman hemen yerinden fırlayarak:

"Efe Selahattin geldi seni almaya, Dinamo." dedi. Biz indiğimizde o, hanın kapı yanında bekliyordu. Osman'ın elini sıkarak Efe'nin yanına gittim.

"Merhaba Efe! Demek seni de rahatsız edeceğiz. Oysa daha önce sürgünden döndüğümde altı ay sizde kalmıştım."

"Aldırma be Dinamo."

Taksim'e giden tramvaylardan birine atlayarak sahanlıkta (arka) dikildik, Taksim'de inip Fındıklı'ya inen sokağın sol yanındaki evlerden birinin

zemin katına girdik. Önünde yüksek bir set üzerine kurulan bahçede birkaç yıl çok oturmuş, düşünmüş, umarsızlıklarıma umar arayarak şiir ve öyküler yazmıştım. Park Otel'in zenginliği ve müziği hemen tepemizde gitti.

Melahat hanım uzun boyu, güler ve güzel yüzüyle, sıcak, tatlı sesini eksik etmeyerek karşıladı:

"Hasan, hoşgeldin."

"Hoşbulduk,Melahat Hanım."

Melahat Hanım'ın sesi de dostlarla konuşurken kadife gibiydi.

"Yiyecek ne var?" diye sordu Efe.

"Kızartma, yoğurtlu." dedi Melahat Hanım.

Biraz sonra da yemeğimizi yemiş, yataklarımıza çekilmiştik.

Yatmadan önce Efe Selahattin yatağımın yanına gelerek yine o kadife gibi dost sesiyle:

"Dinamo," dedi polis, "burasını senin eski ve ilk sığınağın olarak biliyor. Yakında buraya da bir baskın yapabilir. Onun için sana şimdiden daha uzakça bir sığınak bulduk. Sanırım Osman da sözünü etmiştir. Yine bizim kunduracılardan Selahattin Akarışık'ın evi. O da çok iyi bir insandır, inanmış bir sosyalisttir. Bu adaşım çok çok iyi bir insandır, Dinamo. Yalnız, zavallının karısı delilik alametleri geçiriyor. Bir tek o yüzden bahtsız bir aile, biliyorsun küçük kızı bir yaz bizde kalmıştı. Bir de on beş yaşlarında bir oğlu var. Aksaray'da oturuyorlar."

Efe Selahattin de, Selahattin Akarışık da önceden hapse girmiş, polisçe fişlenmiş olanlardandı. Yalnız, şu sırada uslu oturuyorlar ve 1 Mayıs günleri yataklarını yorganlarını sırtlarına vurup Birinci Şube'nin yolunu tutmuyorlardı. Bundan dolayı birkaç günlüğüne bunlarda korkusuzca konuk olabilirdim. Efe Selahattinlerde bir hafta kadar kaldım. Efe, her akşam eve geldikçe haber getiriyordu:

"Dinamo, bu herifler sana fena âşık olmuşlar, umulmadık kişilerden seni soruyorlar. Şimdilik, bizim ev en gözönü bir yer okluğundan polis buraya boş veriyor. Biz de polisin bu psikolojik yanılgısından yararlanıyoruz. Haberin olsun, Akarışık her akşam seni bekliyor. Sen her saat hazır bulun da, bakarsın hiç düşünmediğimiz bir saatte gidiveririz. Ha, Muzaffer'e rastladım, seni sordu, sağlığının yerinde olduğunu, ne ki bomboş oturmaktan çok sıkıldığını söyledim. O Orhan Alkaya namussuzu hemen her gün

Kara Kemal'le buluşmak üzere Muzaffer'in gazinosuna geliyormuş. Uzun saatler bir masanın başında dertleşir görünüyorlarmış."

Bir akşamüstü erkenden gelen Efe Selahattin, baktım coşku içindeydi:

"Dinamo, haydi, hemen giyin, gidiyoruz. Yoksa polis nerdeyse kapımızdadır. Bir şairin bu kadar kovalanması nedendir anlamıyorum."

Teğmen giysimi bir kez daha giymiş, Efe'nin yanı sıra merdivenlerden aşağı iniyorduk ki Melahat Hanım'la karşılaştık. Kadife gibi yumuşak, dost sesiyle:

"Gidiyor musun, Hasan Bey?" dedi ve beni kucaklayarak vedalaştı.

Efe'yle Park Otel'e doğru çıktık. Park Otel'in sağından geçtik, Taksim'e çıktık. Bir Harbiye-Aksaray tramvayına atladık, arka sahanlıkta dikilip geceyi gözleyerek Aksaray'a doğru yol aldık.

Karışık sokaklardan geçtikten sonra bir ahşap evin kapısını çaldık. Efe'lerde konuk edilmiş olan küçük kız kapıyı açtı. Beni subay kılığında tanımadı. Taşlığın sağındaki merdivenlerden yukarı çaktığımızda Selahattin Akarışık, çoğu zaman gülümseyen sempatik yüzü, uzuna yakın boyu ve yine tatlı diliyle karşımıza dikildi:

"Hoşgeldin, şairimiz!" diyerek iki eliyle birden iki elimi avuçlarının içine aldı.

Hemen oracıktaki bir sedire oturduk. Hava soğukça olduğundan ortadaki soba harla yanıyordu.

On beş-on altı yaşındaki erkek çocuk da gelip elimizi sıktı:

"Ben de şiir yazıyorum ağabey." dedi.

Onun hiçbir şiirini okumadım, ancak büyük tutuklamada onun bu şiirleri de, benim şiirlerim diye mahkemeye çıkacaktı.

Selahattin Akarışık'la hemen hiç görüşemiyorduk. İşyerinden geç vakit geliyor, ben görmeden yatağına giriyor, gün ağarırken evden çıkıyordu, öyle ki bir öğle sonu on-on beş kişilik bir polis grubuyla alınıp götürüleceğim gün de ortalarda yoktu.

Oğluyla sedirde oturmuş, bir Almanca dergiyi okumaya çalışıyorduk. Bu sırada dışarıda bir gürültü oldu. Oğlan kalkıp pencereye gidip döndü:

"Bizim kapının önünde bir yığın adam var," dedi, "ama başlarında resmi polisler de var."

Oğlanın bunu söylemesiyle kapının baskın usulüyle açılıp bir yığın polisin taşlığa, oradan merdivenlere saldırması bir oldu. Bir dakika sonra ya-

nı başımda iki resmi kılıklı karakol polisi peydahlanmıştı. Ben de bu sırada ayağa kalkmış olduğumdan iki polisten ince, delikanlı olanı subay üniformam karşısında duraklamış, benim arkamda Dinamo'yu arıyordu:

"Yok efendim burada Dinamo" diye merdiveni dolduran kişilere seslendi:

"Burada yalnız bir subay var."

"İşte, Dinamo o, oğlum."

Bunu söyleyen sarışın bıyıklı, sivil adam, odaya girmeye yüreklendi. Benim yanı başımda dikilen iri yarı komiser yardımcısıyla genç polisi bir yana iterek yanıma sokuldu, sol kulağımı yoklayarak:

"İşte, sol kulağındaki eksiklik de burada, Dinamo'nun kendisi bu." Dedi.

Sonra, gitmeye davrandığımızda iki elime önden kelepçe vurdular. Yusuf Ahıskalı'nın verdiği asker kaputunu da omuzlarıma atan adam kendini tanıtarak şöyle dedi:

"Ben Birinci Şube Müdürü Zeki. Korkma Dinamo, sana müdüriyette güzel bir oda vereceğim. Yürü gidelim."

Biz müdüriyete gitmek üzere bir alay halinde birkaç otomobille evden ayrılırken geride kalan birkaç polis, evi pamuk atar gibi atıyordu.

Polis otomobili Sansaryan Hanı'nın önünde durdu. Merdivenlerden döne döne dam katındaki Birinci Şube'nin kapısına geldik. Ufak bir tıkırtıdan sonra kapı hemen açıldı. Bir yanımda Zeki (Birinci Şube Müdürü), öbür yanımda yarbay askeri yargıç (Milli Emniyet memuru) beni bayağı iki kolumdan uçurur gibi yaparak orada ağzını açmış bekleyen bir kapıdan içeri soktular. Baktım, tam karşımda rengi esmere çalan ablak suratlı genç bir adam oturuyor. Oturuyor dediysem bu tam oturuyor değil kasılıyor. Zeki Bey coşkuyla beni tanıttı, böylece o adamı da bana tanıtmış oldu:

"İşte, müdür bey, Dinamo'yu getirdik." Kasılmasına biraz daha sertlik katmaya çalışan Ahmet Demir, kafasını kaldırarak gözlerinin akını belirtti, birkaç saniye beni süzdü.

İlk sorusu şu oldu:

"Türkiye Komünist Partisi'nin lideri sen misin? Hiç yadsımaya kalkma, bizi de uğraştırma. Hemen söyle, sen de rahat et, biz de rahat edelim. Eğer susacak olursan bizim söyletme usullerimiz vardır. Gerçi eski bir ko-

münistsin, bunları bilmez değilsin. Ancak, hatırlatmakta yarar vardır diye düşünüyorum."

Ahmet Demir'in daha önceden sertliğiyle çıkışlar yapmak gibi iyi numara almayan halleri olduğunu işitmiştim. Ayrıca onun da benim gibi Darüleytamlardan (öksüz yurdu) yetiştiğini duymuştum. Şu sırada olsa olsa benden iki üç yaş büyük olabilirdi. Belki de hemen benim yaşımdaydı. Yani babalarımızı Birinci Dünya Savaşı'nda yitiren çocuklardandık. Ama, Ahmet Demir, şimdi o Mehmetçikleri savaş cephelerine gönderenlerden emir almaktaydı. Onların kapıkuluydu. Karşısındaki adamı memleketi yıkmaya çalışan bir vatan haini olarak görüyordu. Dişlerini bileyerek işkence etmeye hazırlanıyordu. Beni Komünist Partisi'nin lideri olarak suçlamasını şöylece reddettim:

"Ben lider mider değilim. Ben Türkiye işçi sınıfının şairiyim; işçi sınıfının saflarına da demokrasiyi getirmeye çalışırım. Bunu salt şiirle ve edebiyatla yapmaya çalışırım, örgüt işlerinden anlamam. Her işin bir uzmanı vardır. Ben ezilen işçi sınıfını salt kültür alanında aydınlatmaya çalışırım. Elbette Türkiye işçi sınıfının da bir lideri vardır. Ama, ben bilmiyorum."

Hepsi bu konuşmamı büyük bir ilgi, merakla dinlediler. Sonra, Zeki Bey beni aldı:

"Gel, Dinamo, dedi, sana güzel bir oda vereceğimi söylemiştim. Odanı bir gör bakalım beğenecek misin? Senden kira filan isteyecek değiliz. Burada bulunduğun sürece orda kalabilirsin."

Bu alaylı sözlerle beni Birinci Şube'nin tam karşısına düşen tek kişilik hücrelerden birine koydu. Kapıyı açıp da beni içeriye soktuğunda ılık bir havasızlık çarptı yüzüme. Zeki Bey:

"Burası bir tahtelbahirdir (denizaltı). Yine de öbür hücrelerin en iyisidir, haydi hoşça kal. Ha, ihtiyaçların için kapıya vurup memurları çağırmayı unutma!"

Kapıyı asma kilitle üstümden kilitledi. Avuç içi kadar olan hava deliğinin kapağını da sürgüledi. Burada insan havasızlıktan boğulabilirdi. Yalnız bir iyi özelliği vardı. Bir somya vardı ve bu somyanın üzerinde de ince bir şilte ile bir de yastıkla battaniye vardı.

Somya hücreyi boydan boya kapladığından adım atacak, volta vuracak çokça yeri yoktu.

Evet, somya hücreyi büsbütün kaplıyor gibi görünüyorsa da, onu itip duvara yanaştırınca üç adım atacak bir aralık kalıyordu. Ben de bu daracık alanda bir iki saat ileri geri gidip geldikten, yani, volta vurduktan sonra yorulduğumu, havasızlıktan bunaldığımı anladım. Hemen kendimi somyanın üstüne attım. Gözlerimi tavana diktim. Bu hücreler, sonradan ivedi suçlu adayları için hazırlandığından çerden çöpten yapılmışlardı. Tavana vurulan sıva, çatlamış, dökülmek üzereydi. Acaba bu hiç dökülmeyecek de salt oraya konulan zanlı sürekli bir tehdit altında; yani, Demokles'in kılıcı altında bulunsun diye mi yaptılar diye bile düşündüm. Ne var ki benden sonra oraya konmuş olan kişinin üstüne bir gece vakti inivermiş, büyük korkulara yol açmış. Neyse, birkaç gün böyle dünyadan, insanlardan uzak, savaş haberlerinden uzak, yattığımız sırada bir gün Zeki Bey çıkageldi. Küçük hava deliğinin kapağını açarak:

"Dinamo, korkma, işkence için değil. Şevki Bey'le üçümüz, şöyle bir konuşalım, dedik. Onun için, kendine çeki düzen ver, hazırlan hemen gidelim."

Kalktım, dışarı çıktım. Koridor, bizim denizaltıya göre serinceydi. Öteye doğru gittiğim sırada mart havasına açılmış bir pencerenin demirlerine koltuklarının altından bağlanarak asılmış bir adam gördüm. Bu bizim Reşat Fuat Baraner'den başkası değildi:

"Liderinizi yakaladık Dinamo. Bundan, yani parti başkanlığından kurtuldun. Ama herhalde sana bir iki küçük pürüz daha hazırlamışlar. Allah'ın izniyle onlardan da kurtulacağına inanıyorum." dedi.

Bu sırada Sebati Selimoğlu, genç bir sivilin yanında süklüm püklüm yanımızdan geçti. Belki heladan dönüyordu. Gözlerinin altından bana anlaşılmaz bakışlarla baktı. Partiye girmesine ben neden olmuştum. Benim en eski tanıdığımdı.

Zeki Bey, Sebati Selimoğlu'nun geçtiğini görerek:

"Bülbül gibi konuştu." dedi.

"Kim bilir kaç araba odun atmışsınızdır benim zavallı ahbabıma."

"İnan, Dinamo, bir arabadan çok atmadık. Oğlan, liderin verilmesi gerektiğini anladı ve verdi. Nasıl olsa meydana çıkacak dedi, daha birçok arkadaşın canı yanmadan bari ben bu isi bitireyim dedi."

Zeki Bey'in odasına girdiğimizde maroken koltuklardan birinde Yar-

bay Şevki Bey'in oturmuş, esmer yüzünün ortasındaki iri kara gözleriyle beni bombardıman ettiğini gördüm.

"Ooo Dinamo, buyur, biraz hoş beş edelim dedik."

Zeki Bey de onun yanındaki koltuğa oturarak beni karşılarındaki bir koltuğa oturttular.

Şevki Bey, güleryüzlü görünmeye çalışarak şöyle bir konuşma kapısı açtı:

"Dinamo, bugün Zeki'yle oturduk, acı tatlı konuştuk. Senin bütün muhalifleri, yani burjuva yöneticilerini asacağınızı söyleyen meşhur şiirini bir kez daha andık. Yalnız, her asılmaya götürülenin bir son isteği vardır ya. İşte, biz de Zeki Bey'le asılacağımız zaman son dileğiniz nedir diye sorulduğunda: 'Dinamo Bey, nasıl olsa öbür yana gideceğiz, hiç olmazsa açı açına değil, tok karnına gidelim; müsaade et, Park Otel'de şöyle dört başı bayındır bir yemek yiyelim. Ondan sonra bizi as!' diye düşündük." dedi.

Zeki Bey de:

"Ne dersin Dinamo, son yemeğimize müsaade çıkacak mı?" diye sorunca:

"Zeki Bey", dedim, "gerek siz, gerek Şevki Bey, birer teknik elemansınız. Asılma işi daha çok yukarıdakilere çarpar."

Ben bu sözü söyler söylemez Yarbay Şevki Bey yerinden sıçradı:

"Hah, genelkurmay başkanına o aşağılayıcı mektubu yazan adamı yakaladım!" diye bağırdı.

Birinci Şube Müdürü de coşkulanmıştı:

"Nasıl, yarbayım?" diye sordu.

"Dinlemedin mi Dinamo'nun nutkunu? Nasıl kendisini ele verdi."

Ben şaşırmıştım. Demek beni tuzağa düşürmek üzere buraya çağırmışlardı.

Şevki Bey yengi kazanmış gibi ağzı kulaklarında:

"Dinamo", dedi, "yalnız bir sözcük değil, bütün şu kağıdı dolduran yazı senindir. Bunları senden başkası yazamaz. Fevzi Çâkmak, bu yazıyı okuyunca küplere bindi. Yine o solcu şairlerden birinin işidir bu. Çabucak suçluyu bulun, ben ona yapacağımı bilirim, diye de sizleri ima etti."

Benim yazıma yakın bir biçim kimin olabilirdi?

Zeki Bey'e ünledim:

"Zeki Bey", dedim, "şu mektubu benim yazmadığımı bilmelisiniz."

Şevki Bey'le Zeki Bey (sözde ben görmeden) gözleriyle işaretleştiler. Sonra, Zeki Bey bana:

"Dinamo", dedi, "bu işte bize yardımcı olamazsan iş senin üstünde kalacak. Ona göre düşün. Kendi kendinle savaş, gelecek çağrışımızda işin doğrusunu getir."

Zeki Bey, beni "tahtelbahire" (denizaltı) ya götürünce şöyle dedi:

"Daha önce söylemedim. Senin saklandığın yerleri aradığımız günlerdeydi. Kızkardeşin Lütfiye Hanım aklımıza geldi. Onu getirdik buraya. Ufak sertlikler göstermek istedik, senin yerini söylesin diye. Ayakkabılarını çıkarttım. Yalınayak taşlara basınca biraz buruklaştı; 'bilmiyorum!' diye o da senin gibi demir leblebi olmaya başlayınca ona bütün ömrünce unutamayacağı bir şamar çektim. 'Kunduracı Osman bilir onun nerde saklandığını' dedi ve çok önemli olmayan bir iş için boşuna işkence görmek istemediğini anlatmış oldu."

"Peki Osman İşçi'ye ne yaptınız?"

"Osman İşçi'yi yaka paça getirdik; insanın, içinde ancak dik durabileceği tabutluklardan birine tıktık. Sorarız söylemez, Osman kavi adam. Bildiğini anladıktan sonra o durumda tabutlukta birkaç saat daha bıraktıktan sonra aklı başına geldi. Hemen bülbül gibi konuştu. Şu Hitler denen herif akıllı bir adammış. Onun usulünü kullanarak başarı sağlıyoruz."

"Çok tehlikeli yoldasınız, Zeki Bey!" (...)

Bir sabah, öğleye doğru bir zaman olduğunu sanıyordum, kapım kurcalandı. Hemen yatağımda doğrularak oturdum. Gelen müdür Zeki Bey'di. Yüzünde hiç de kötü olmayan bir hava vardı:

"Bu geceki tahtelbahir yolculuğu nasıl geçti, Dinamo? Mareşalin mektubunu çözdün mü? Gel biraz bizim büroya gidelim, orda kimi işler konuşacağız." dedi. Birlikte onun bürosuna gittik.

Şevki Bey bir koltukta oturuyordu. Onun yanı başında dikilen uzun boylu, askere benzer birisi vardı. Mareşal işinin hâlâ sürdüğünü sanıyordum. Herhalde işin içinden çıkmak için bir de uzman getirmişler, diye düşünüyordum ki Zeki Bey'in konuşması düşüncemin doğru olmadığını anlattı.

"Dinamo, hakaret mektubunun yazarı bir general çıktı. Bu sabah Beyoğlu postanesine yeni bir mektup atarken yakalandı. Postrestantlarda bekleyen adamlarımız, en sonra ellerine düşen mektupla birlikte onu bırakıp gitmekte olan kişiyi de yaka paça getirdiler.

Bu General Ali İhsan Sabis. İnsan hiç inanmaz değil mi?"

"Hitler'in emrine girmiş bir adam olduğu belliydi. Elbette, Hitler Türkiye'ye gelirse en büyük askerlik postunu kapmaya hazırlanmış adam."

Şevki Bey bir kahkaha atarak:

"General Ali İhsan Sabis yüzünden zavallı Dinamo yanacaktı!" dedi.

Yarbay Şevki bir eli çenesinde düşünerek:

"Peki, Dinamo." dedi. "Şimdi ne olacak senin bu halin? Bir yandan o korkunç şiiri yazarak hükümeti gücendirdin, öbür yandan bir kontrparti kurmaya çalıştığını söyleyip duruyorlar. Nedir bu kontrparti?"

"Şevki Bey, ben, bildiğiniz gibi yalnız şairim, inandığım düşünceleri şiir yoluyla millete anlatmaya çalışırım. Yoksa, kendim, bir parti kurup da bunu çalıştıracak adam değilim."

Konuşmamız bitmek üzereydi ki Şevki Bey, Zeki Bey'le fısıldaştıktan sonra bana şöyle dedi:

"Neden İsmet Paşa'ya bir mektup yazarak bir af dilemeyesin. Senin ayarında bir aydın kişinin böyle bir hiç yoluna yok olup gitmesi acıklıdır. Hemen şimdi şurda yazacağın birkaç satırlık mektup seni sonuna kadar Türkiye'nin mutlu insanları arasına katar, en uygun bir büroda rahatça çalışırsın."

Güldüm. Bu sırada biraz ötede dikilerek bizi dinleyen Alişan Bey de gülerek şöyle dedi:

"İlahi Şevki Bey, Sovyet ordularının Bulgaristan'a girdiklerini görmüyor musun?"

Milli Emniyet'in adamı Alişan Bey'in bu sözüyle görüşmemiz bitmişti. Yalnız, Zeki Bey beni hücreme götürürken:

"Şevki Bey'in önerisini yabana atma, Dinamo, düşün, bir iki gün sonra bunu sana yine soracağım." dedi.

Demir kapı üstümden kapandı. El içi kadar sürgü de sürüldü. Yatağımın üstüne oturarak kendi kendime kaldım.

Gecenin bir vaktiydi. Derin umutsuzluk uykularındayken birdenbire hücremin demir kapısı çarpılarak açıldı. Bu gürültüyle uyandığımda ceketsiz, kolları sıvanmış gömlekleriyle ve korkunç görünmeye çalışan yüzleriyle üç iriyarı polis hücreme girmişti. Hiçbirini tanımıyordum. Yalnız kolları, bilekleri, boyunları kalındı, beni korkutmak için geldikleri anlaşılıyordu. İçlerinden biri:

"Dinamo, Laz İsmail'i en son ne zaman gördün?" diye tuzak bir soru sordu.

Elinin sakatlığını saklamaya çalışan kişinin ünlü Parmaksız Hamdi denilen adam olduğunu anladım.

"Laz İsmail'le sanki kırk yıldır görüşüyor muşum gibi soruyorsunuz. Ben, Laz İsmail adını, Nâzım Hikmet'in 'Gece Gelen Telgraf' şiirini okuduğumda, Sivas Öğretmen Okulu'nda işitmiştim. Nâzım'ın bunca önem verdiği bu arkadaş kimdir diye önümüze gelene sorduk. En sonra onun, hapisanede yatan arkadaşlarından biri olduğunu işittim. Hem Laz İsmail, o zamanlar benden bir kuşak ilerdeydi."

"Peki Doktor Şefik Hüsnü'yü de mi tanımazsın?"

"Hayır, ancak adını bilirim. Hiç karşılaşmadım."

"Yalnız Reşat Fuat Baraner'i tanıyorsun. Onu da yadsıyamazsın ya!"

"Yooo, neden yadsıyayım. *Yeni Edebiyat* dergisinde yazar arkadaşlardandı."

"Peki senin Laz İsmail'le görüştüğünü meydana çıkarırsak, yine ben hiç görmedim, tanımıyorum mu diyeceksin?"

"Hamdi Bey", dedim, "salt benim de Trabzonlu oluşumdan bu bağlamayı yapmaya çalışıyorsun."

Bu son sözüm üzerine "üç yiğitler"in şişinmeleri indi, beni yine umutsuzluk uykumla baş başa bırakarak çıkıp gittiler.

Ertesi gün beni bu (denizaltı)dan çıkarıp daha ötelerde ranzalı hücrelerden birine verdiler. Burada temelli ıskartaya çıkarılmış bir adam gibi bayağı unutulur oldum. Yalnız kayınvalidem Ferhunde Fatma, en sonra nerde olduğumu bulmuş, bana bir torik kızartması getirmişti.

Burada üst ranzada yatıyordum. Gezmek, yürümek olanağı yoktu. Yalnız yatılacak bir yerdi. Soruşturma herhalde bitmek üzereydi. Artık, benimle ilgili hiçbir soru gelmiyordu. Yalnız, on-on beş gün sonra kapım açıldı. Şevki Bey'le, müdür Zeki ordaydılar.

"Bir şey mi var Şevki Bey?"

"Yok, Dinamo, sen bayağı yakışıklı adammışsın. Şişmanlamışsın da!"

Güldüm:

"İş artık sonuna geldi. Ankara'ya gideceksiniz. Orda garnizon mahkemesi bakacak davanıza!"

Akşamdan bir sivil içeri seslendi:

"Hasan İzzettin Dinamo?"

"Evet!"

"Yarın sabah Ankara'ya gideceksiniz, hazır olun."

"Sağ ol, anladım."

Ertesi sabah, erkenden kapı açıldı. Biraz ötede Reşat Fuat Baraner de dikiliyordu yanında iki siville. Merdivenlerden aşağı inerken Suat Derviş Hanım da bize katıldı. Müdüriyetin kapısında bekleyen bir cipe bindirildik. Bir araba vapuru bizi az zamanda Haydarpaşa'ya bıraktı. Orda hazır bekleyen bir trene bindik. Biz üç zanlıydık, iki üç kişi de güvenlik memuru olmak üzere bir kompartımanı işgal ettik. Herkes susuyordu. Ben de pencere kenarına düştüğümden güzelim doğa manzaralarını yer gibi gözlemliyordum. Ülkemin doğasına bayağı acıkmışım. Trenimiz insan eliyle işlenmiş büyük kentlerin doğaya özgü güzelliklerini arkada bırakarak Anadolu'nun gerçek doğa güzellikleri arasından geçmeye başladı. Özgürlüğüne kavuşmuş olan bu güzel ülkede bir terslikler mi kalmıştı ki, düşünelim derken kolayca özgürlüğümüzü yitiriyorduk. Düşünmeyen bütün koyunlar serbestçe otluyordu.

Ertesi gün Ankara'ya vardığımızda, kırmızı bir hapishane arabasıyla alınarak yukarı doğru götürüldük. Büyük Millet Meclisi'nin arkasında, yere yapışmış, hücreleri kenarlara dizilmiş, ortadaki boşluk avlusu açık olan bir yere indirildik. Burası ünlü askeri hapishaneydi. İki asker gardiyan beni aldı, mapushanenin ortasındaki avludan geçirerek hemen karşıya düşen hücreye koydular. Burası büyükçe bir hücreydi. Ankara'nın ziraat mektebi yörelerine bakan kocaman bir de penceresi vardı.

Şimdilik tek kişilikti. Reşat Fuat'la, Suat Derviş'i nereye verdiklerini göremedim. Hapishane dolu gibiydi, ama, muhafızlarım beni kaçırır gibi götürdüklerinden hiç kimseyi göremedim. Askerler hücremin kapısını kapayıp gitmişlerdi. Hemen kocaman aydınlık pencerenin önüne gittim. Gazi Eğitim Enstitüsü'nden tanıdığım bozkır güneşini sevinçle, içime çekerek gözledim.

İstanbul hücrelerindeki korkunç, işkenceli zindan yalnızlığı burda salt yalnızlığa dönüşmüştü. Yalnız, her sabah, bir İstanbullu er elindeki defterle geliyor, çarşıdan bir şey isteyip istemediğimi soruyor, sonra çıkıp gidi-

yordu. Yine kendimle baş başa kalıyordum. Sanırım, bir hafta on beş gün bu durum sürdü. Ben asker olduğumdan bana karavana çıkıyordu. Yoksul yemekler yemeye alışık olduğumdan askeriyenin bu yemeklerini hiç de yadırgamıyordum. Bütün sıkıntım, okuyacak bir şeyler bulmaktı. Bir gün artık hücre hapsi canıma tak etmek üzereydi ki penceremin önünde kalabalık sesler işittim. Pencereye yaklaştığımda cezaevi ile cezaevi dış duvarı arasında erler, gedikliler, araya bir de ağ germişler voleybol oynuyorlardı. Pencereyi açarak baktım. Üstümde hâlâ teğmen giysisi vardı. Hemen bütün oyuncular benimle ilgilenince bayağı utandım. Sonra, haki ceketin üstüne pijamanın ceketini geçirdim, böylece subaylığı yitirmiştim. Hava serince olduğundan yün ceketin giyilmesi kesinlikle gerekiyordu.

Ertesi gün de beni hava almak üzere mapushanenin ortasındaki avluya çıkardılar. Orda yabancı uluslardan sarışın kişilere rastladım. Hele içlerinden birisi, bir Almana benzeyeni, kısa pantolonla ve kolsuz bir gömlekle dolaşıyordu.

Bahçede bir de güzel köpek gördüm. Kendisine dikkatle baktığımı görünce bunu bir çağrı olarak aldı ki hemen yanıma geldi. Beni bir kez kokladı, yabancı ama dost bir insan olduğumu anladıktan sonra yavaş yavaş öteye doğru uzaklaştı. Parlak bozkır güneşi, her şeyin üstüne kendi malıymış gibi iniyor, aylardır güneş yüzü görmemiş kemiklerimi ısıtıyordu.

Benim hücremin solunda şimdi ünlü bir avukat olan Ziya Nur Erün'ün hücresi vardı. Pencereden başımızı uzatarak, birbirimizi görmeden birkaç laf ediyorduk. O Fehmi Kurucu ile birlikte yedek subay okulundan geliyordu. Birbirimizin yüzünü görmeden bu durumda tanışmıştık. Yalnız o, beni şiirlerimden daha önceden tanıyordu. Tatlı bir erkek sesi vardı.

Hava almaya çıkarılıyorduk. Bir gün hücre yaşamı kaldırıldı. Hepimiz dışarı döküldük. Seksen kişi kadar vardık. Herkes en yakın arkadaşını buluyor, onunla avlunun bir yanına çekiliyor ya da içerde otururak dertleşiyordu. (...)

Avluda Zeki Baştımar'la volta vuruyor, konuşuyorduk. Moskova'dan trenle dönüşünde kompartımanına nasıl bir karalı kadının bindiğini, Bulgar sınırına dek onunla nasıl söyleştiğini anlatıyordu.

"Baştımar", dedim, "bunun bir istihbaratçı olduğunu anladın mı?"

"Anladım, ama boşverdim; o da benim ne tip bir adam olduğumu bili-

yordu. Tren Romanya'yı terk ederken o da indi gitti. Rusça konuşuyorsa da o bir Romen istihbaratçısıydı."

Zeki Baştımar sözünün sonunu bağlamıştı ki birdenbire karşımıza orta boylu, esmer, kara gözlü, kara saçlı, kara kalın kaşlı, ayağında takunyalarla Ali Tokuç çıktı:

"Lazlar nasıl da bulur birbirlerini! İnkâr etseler bile burunlarının kocamanlığı kendilerini ele verir. Eyyy, nasılsınız, aydınlarımız? Anlamıyor musunuz? Ben iki aydın bir araya gelince liderlik kavgası yaparlar sanıyordum."

Ali Tokuç bunları söylerken gülüyordu. Çok yüksek, uyumsuz, tedirgin edici bir sesi vardı. Emreder gibi konuşuyordu. Ufak tefek, cılız gövdesiyle bu ses arasında hiç uyum yoktu. Kunduracı Ali Tokuç, eleştirici bir zekâya da sahipti. Gördüğü kusurları sıtma görmemiş sesiyle herkesin yüzüne söylerdi.

Yine bir gün takunyalarıyla avluda benimle volta vururken yaşamını söyle anlatıyordu:

"Dinamo, ben bu davaya ne post kapmak ne de ötekine berikine gösteriş yapmak için geldim. Ben Türkiye'nin tabanını oluşturan gerçek insanlardan biriyim. Yani Türkiye işçi sınıfının katıksız insanlarından biriyim. Uzun söze ne hacet, İstanbul'a çalışmak üzere geldiğimde otel yerine geceleri geceleyebilecek bir yer olarak o zamanlar ünlü bir yer olan berduşların gecelediği Kılıç Ali Hamamı'nı buldum. Akşamdan beş kuruş verip giriyor, sıcak taşlar üzerinde oturuyor, yatıyorduk. Yanımda bir de eski gazete götürüyordum."

"Gazeteyi niçin götürüyordun, üstüne yorgan diye örtmek için mi?"

Ali Tokuç güldü:

"Yooo, Dinamo, bitleri avlamak için. Üstümüzde o kadar çok bit bulunuyordu ki bunlar hep altıma serdiğim gazetenin üzerinde toplanıyordu. Böylece namussuzları kolayca yok ediyordum." dedi.

Paris'te hukuk okuyarak avukat olmuş olan Münir Belen, esmer, zeki, kültürlü arkadaşlardan biriydi. Sık sık onun koğuşuna gidiyordum. Akşamları sık sık ıspanak salatası yaparak yiyorduk. Çok zayıflamıştı. Dışkıladığı bölgede kan akıtan memeler vardı. Doktor, bunların hepsini temelli kapatırsan yaşamın tehlikeye girer demişti. O da şimdilik vejetaryen ola-

rak yaşamaya çalışıyordu. Böylece vücut çokça kan yapmadığından Münir Belen rahattı. (Yıllardan sonra tanıdığım, beni tanıyan, göbekli, iri yarı bir adam Babıali'den aşağı doğru iniyordu. Bu, Münir Belen'di. Bütün memeleri operasyonla kapatmıştı. Şimdi şişmanlıktan soluk alamıyor, yürüyemiyordu.)

Tevfik Dilmen, partinin kilit noktasına yerleştirilmiş olan yedek subay genç arkadaş, hâlâ gizli bir saatli bomba gibi ortalıkta dolaşıyordu; örneğin, siz volta vururken birdenbire yanınızda bitiyor, sizinle birlikte yürümeye başlıyordu. Bu gizli saatli bombaya hiçbir eleştiride bulunamazdınız, onu hiç azarlayamazdınız, çünkü o kadar masum görünüşlü bir saatli bomba olarak kurulmuştu...

Oysa tutuklanıp buraya getirilmiş olanlardan çoğu, Reşat Fuat'la karısı, bunların içinde hepsi onun işaretiyle olmuştur. Salih Onbaşı'yla, Hadi Malkoç da baştan beri benzer çizgiyi izledikleri halde cezaevinde bir hücreye konulduklarından, hiç kimse onlardan zerrece kuşkulanmadı.

Hadi Malkoç'un kardeşi Birinci Şube'de memur olduğundan sonuna kadar ağabeyini solların arasında bir ispiyon gibi çalıştırdı ve ona sigara ve rakı parası sağladı.

Soruşturma için savcılıkça çağrılmıştım. Kırmızı hapishane arabasıyla götürüldük. Ankara İkinci Garnizon Mahkemesi iki katlı, küçük odaları olan bir evdi. Yeni Ankara'nın bütün evleri hemen hemen hep böyle birbirini andırıyordu. Bunlar, bir ülkedeki öncülerin evleriydi. Görevli askerler beni yukarı çıkardıklarında, soruşturma odası hemen karşımıza çıktı. Girdik. Orta yaşlı, zayıf görünüşlü bir adam, karşısındaki sandalyeyi göstererek:

"Otur," dedi.

Bu, askeri mahkemede görev yapan sivil bir savcıydı; önünde kocaman bir dosya açılmış duruyordu. Odada tek başınaydı, ilk önce kimliğimi kurcaladı. Sonra, eğitim derecem üzerine onu aydınlattım.

Önündeki dosyadan sırasıyla öyle sorular sormaya başladı ki, bunlar, evinde beni saklayan sözde arkadaş Orhan Alkaya'nın nasıl yadsınamaz belgelerle İstanbul polisinin adamı olduğunu gösteriyordu. Rıfat Ilgaz filan gibi yakın arkadaşlarımın ara sıra beni ziyaret edişleri, günleri, tarihleriyle buraya not edilmişti. Gerçi ben onu daha önce de anlamıştım, ama, böyle sistematik çalıştığını bilemezdim. Ama, bütün bu polise aktarılan

bilgiler suç değildi. Yalnız, bir insanın nasıl düşündüğü üstüne bilgi veriyordu. Örneğin, "İran gibi bir ülkede Şolohov'un *Durgun Don* romanı çevrildi de bizde henüz yok. Yalnız ben bu romanı Almanca'dan okudum." demişim.

Savcı Hüseyin bey, bunları yüksek sesle okuyarak bana sordu:

"Bunlar doğru mu, Dinamo?"

"Doğru olmayıp da ne olacak. Hayvan herif, madem ki bu kadarını yazmış, hiç olmazsa 'Ben Dinamo'yu evimde saklandığı sürece aç da bıraktım, çoğu zaman yemek de, ekmek de vermedim' diye yazsaydı."

Savcı Hüseyin Bey güldü. Ben de gülmek zorunda kaldım.

"Kıtaya giderim, faşizm taslakları beni öldürmeye kalkar, ordudan kaçırırlar. Kaçtığım zaman da Dinamo ordudan kaçtı, şimdi orduya, memlekete ihanet edecek, vurun bu herifi diye ferman çıkarırlar. Evet, savcı bey, benim en büyük düşmanım, faşizm, şu fare bıyıklı Hitler'in bütün dünyanın başına tebelleş ettiği faşizan. Onun yerli mukallitleri de bir o kerte tehlikeli!"

Hüseyin Bey bunları yumuşak yüz anlatımıyla dinliyordu. Bu sırada odaya asker üniformasıyla genç bir adam girmişti.

Hüseyin Bey:

"Süleyman Bey, dedi, sen Dinamo'nun anlatımlarıyla uğraş, ben bir saate kadar gelirim."

Hemen kalkıp çıktı. Uzun boylu bir adamdı. Süleyman Bey, henüz oturmamıştı. Bana gülümsüyordu, tombulca, yakışıklı, orta boylu bir adamdı.

Hüseyin Bey çıkıp gittikten sonra Süleyman Bey gülümseyerek:

"Hasan Bey, dedi, ben sizi yıllardan bu yana tanıyorum, ama, siz beni tanımazsınız. Ben İstanbul'da Hukuk'ta okuyordum. Siz de o zaman *Hamle* dergisinde şiirler yazıyordunuz. 'Mihrabat'ta Bir Gezinti' diye bir şiiriniz çıkmıştı. Onda şiire ne kadar yaklaşmış, hatta girmiştiniz. Örneğin bu şiirinizden su iki dizeyi bugün bile her ilkyaz geldiğinde bir kez yinelerim. İşte, o iki dize:

Sanki bülbül sesi döndürdü yelkovanları
Sanki bizdik açtıran erguvanları."

"Sonraları beni buralara sürükleyen, suç diye nitelenen şiirler de yazdım."

"Onları da biliyorum, ama, okumadım." dedi. Biraz düşünüp yüzüme baktıktan sonra:

"Askerden kaçışınız yedek subaylığınızın alınması dolayısıyla mı oldu?"

"Yooo, Süleyman Bey, ben basit bir er olarak askerliği dört yıl sineye çekmeye karar verdim. İlk aylarda da kültürüme saygı duyarak beni koruyan subaylarla karşılaştım. Ancak, Hitler'in faşizmi Türk ordusunun safları arasına da sızmaya başlayınca ilk kurban olarak beni ve benim gibileri gözlerine kestirdiler. O günlerde Alman orduları da Türkiye sınırlarından içeri girmek üzereydiler. Hasan dedim, Almanlar Türkiye'ye girdiği gün, iç düşmanlar ya hemen seni öldürür ya da Gestapo'ya teslim ederler. En iyisi mi, sen simdi Gestapo ile karşılaşmadan kaç da gelirlerse birçok yurtseverle dağa çıkarsın. Türkiye'nin dağları daha uzun yıllar Köroğlu'nun soyundan gelenleri barındırır. Ufacık Yunanistan'ın dağları bile gözü kara yiğitlerle doluydu İtalyanlara ve Almanlara karşı!"

"Reşat Fuat Baraner, onun çıkardığı derginin büyük şairi olduğun halde sonradan seni neden 'parti'ye almak istememiş. Aranızdan büyük bir kara kedi geçmiş gibi. Şurda yazılan kontrparti nedir? Siz var olan komünist partisine karşı bir başka komünist partisi mi kurmak istemişsiniz?"

"Yok, Süleyman Bey. Ben de en sonra bir bireyim. Bir köşeye sıkıştırılınca sizin de bilmeniz gereken o şiiri yazdım: Türkiye Sovyet Cumhuriyeti.' Sıkışık zamanımda yazdığım bu şiirimsi şeyi Orhan Alkaya'nın evinde beni görmeye gelen arkadaşlara okumuş, sonra, bin parça olacak biçimde yırtıp parçalamış, odadaki çöp tenekesine atmıştım. O şiir, o bin parça edilip atılmış şiir tenekeden çıkarılıp birbirine yapıştırılmış, fotoğrafı çekilmiş ve bir korkunç suç belgesi olarak Ankara İkinci Garnizon Mahkemesi'nin arşivine yerleştirilmiş."

Savcı Hüseyin Bey, uzun boyu ile içeri girmişti. Savcı yardımcısı kalkmıştı. Ben de doğrulmak üzereydim ki Hüseyin Bey:

"Sen kalkma Hasan Bey." dedi, "Seninle birkaç dakika daha konuşacaklarım var, ondan sonra gideceksin."

Bunları söyledikten sonra uzun uzadıya yüzüme bakarak düşündü. Sonra, önemli bir şey söyleyecekmiş gibi şöyle konuştu:

"Hasan Bey, sen pırıl pırıl bir aydınsın. Kaderin şevkiyle bir karanlık

içinde sürükleniyorsun. Oysa, bir büroda temiz temiz oturup çalışabilir, hem zekândan çevrendekileri yararlandırır hem de çoluk çocuğunun rızkını daha kolay çıkarırsın. Evlisin, değil mi?" diye sordu.

"Evet, bir kızım var. Şimdi de kötü durumdalar."

"Gördün mü? Sen beride Don Kişot'luğa çıkmış yel değirmenlerine saldırıyorsun."

"Hüseyin Bey benim düşüncelerimin önünde yel değirmenleri değil, Hitler'in, Goebbels'in korkunç dünyası var. Ben onlara karşı şiir yazıyorum. Hepimizi yiyecek, yutacak olan devler işte onlar, Hüseyin Bey."

"Ama, Hitler Türkiye'ye saldırmaya hiç niyetli değil. Geleneksel Türk Alman dostluğu bizi koruyor,"

"Hitler'le adamları, Alman milletine bütün yeryüzünü bin yıllık bir Noel armağanı olarak vermeyi kafalarına koymuşlar. Bu orman içinde Türkiye'miz de vardır, savcı bey!"

"Neyse, Dinamo, işi çok uzatıma, İnönü'ye bir mektup yaz, hemen buradan postalayalım. Kadrocular gibi sen de hemen kalemini yeni memleket sorunlarında kullanmaya başlayabilirsin. Karınla kızını da Ankara' ya aldırtırız, gül gibi geçinip gidersiniz!"

Bu sırada içeriki odalardan birinden general olduğu anlaşılan yüksek rütbeli bir subay çıktı. Kapının önünde dikilerek hepimize bir süre süzer gibi baktı, sonra yine içeri girdi. O dışarı çakınca Hüseyin Bey'le yardımcısı Süleyman Bey ayağa kalkmıştı.

"Oturun, dedi, soruşturduğunuz maznunu görmek istemiştim de."

General, yalnız profilimi görüyordu. Cepheden de görmesi için başımı ondan yana çevirdim. Böylece ben de onu görmüş oldum. General odasına girdikten sonra Hüseyin Bey:

"Evet, Dinamo, ne diyorsun?" diye sordu.

"Vallahi, Hüseyin Bey, sizin güzel niyet sahibi olduğunuza inanıyorum. Ama herkes sizin gibi değildir. Beni böyle bir zamanda bu gibi şeylerden affetmenizi rica ederim, kabul edemeyeceğim." dedim.

Hüseyin Bey de sanki bunu bekliyormuş gibi:

"Peki, dediğin gibi olsun be, Dinamo!" dedi.

Din değiştirme belasını böylece savuşturmuştuk ikinci kez. Yunanistan'da faşist Metaksas da sosyalistlere benzer usullerle din değiştiriliyordu. O tam anlamıyla Hitler'le anlaşmıştı.

Elimdeki Rusça Türkçe sözlüğün yardımıyla *Pravda* gazetesini okumaya çalışıyordum. Bu sırada kapı hoyratça açıldı. Hapisanenin gardiyanları olan iki askerle, hapisanenin müdürü binbaşı içeri girdi. Müdür, sanki on yasında tombul bir çocuğun başka hiçbir değişikliğe uğramadan öylece büyümüş ve serpilmiş biçimi gibiydi. Yani, Fransızların *Bon homme* dedikleri insan tipiydi. Yüzünde hiçbir yetişkinlik izi olmadığı gibi bir çocuk da değildi:

"Dinamo, senin odana bir can yoldaşı daha getirdik." diyerek kara kuru bir arkadaşı bana doğru itti:

"Sana iyi bir arkadaş, sıkılmazsın: Mehmet!"

Binbaşı, çekilip gittikten sonra benim karyolam biraz daha pencerenin önüne çekilerek Mehmet'in karyolası kapıya yakın yerleştirildi.

Mehmet, somurtkan, hiç konuşmayan bir adamdı. Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın ustalarındandı. Askerler yatağını battaniyesini getirdikten sonra, bunun üzerinde bağdaş kurup oturdu. Hep bir noktaya doğru bakmayı sürdürdü.

Pravda'mı okumayı sürdürdüm. Savaşın nereye vardığım çok merak ediyordum.

Mehmet ne gazete, ne kitap okuyor, ne de Karabük' ten buraya birlikte geldiği herhangi biriyle görüşüyordu. Hücreden dışarıda, avluda gördüğüm zaman da hep elleri ceplerinde, gözleri önünde volta vuruyordu. Bu tiplerin şizofrenik tipler olduklarını biliyordum. Daha önce hapislik yaşayışımda en yakın arkadaşlarımdan biri böyle başlamış, sonra hapishaneden çıkmaya altı ay kala İstanbul'a akıl hastanesine gönderilmiş, orda da ölmüştü.

Bu tipler çok korkak tipler de olduklarından ispiyonluğa son kerte elverişlidirler. Onun için, hapisane müdürünün Mehmet'i benim hücreme boşuna getirmediğini hemen anladım.

Müdür, onu benim hücreme bir ispiyoncu olarak koymuştu. Hapisanelerin en iğrenç adamları bu ispiyonculardır.

Kara Mehmet'in ispiyoncu olarak hücreme gelmesi bana birkaç yıl önce yine bu hücrede geçmiş olan daha büyük bir ispiyonculuğu düşündürdü: Nâzım Hikmet, Harbiye davasında boş yere tutuklandığında şu benim oturduğum hücreye konmuş, birkaç gün sonra da yanına iki kapkara surat-

la, çakır gözlü, iki Suriyeli Arap kardeş yerleştirilmişti. Bu iki kara suratlı, mavi gözlü Arap, Türkiye'de casus olarak yakalanmışlardı.

Nâzım'ın düşmanı olan Mareşal Fevzi Çakmak, o sırada Hitler'e de gönülce bağlı olduğundan Nâzım'ı, Gestapo'nun yaptığı gibi, kaçarken vurdurmak sevdasına kapılmıştı. Onun için bu iki casus kardeş, Nâzım'la aynı hücrede kaldıklarından sözde kaçmaya karar verecekler ve Ankara'nın dağlarına doğru uzaklaşacaklardı. Onların kaçmasına göz yuman muhafızlar, onları yakından izleyecekler ve ıssız bir yerde yalnız bırakılmış olan Nâzım'ı kurşunlayacaklardı.

Lütfiye'cikten otuz lira gelmiş, müdüriyetten çağırdılar, gittim aldım. Biraz sonra hücreye ünlü ispiyoncu Salih onbaşı damladı:

"Hasan ağabey, Hadi sizden beş lira borç istiyor, yakında parası gelince verecek."

Anladım, iki ispiyoncu el ele vermişler bu parayı birlikte yiyecekler, ama verdim. Bu sırada Mehmet'in kara dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme belirdi. Yine pencereden dışarı bakan adam pozunu sürdürdü.

Odama ikindi güneşi cömertçe vuruyordu. Bu sırada pencereden içeri çoktandır yittiğini, ölüp gittiğini sandığım sarı kedim atladı. Onun sağ olduğunu görmekle sevinmiştim ama, hayvancağız, aslında ölmek üzere olduğunu anlatmak için son kez bana uğramıştı: Büyük kara sineklerin hayvanın sırtındaki yaraya bıraktığı yürüyen sürfeler, onun derisinin altından girmiş, yiye yiye kuyruk bölgesinden çıkmışlardı. Hâlâ yüzlerce sürfe (yani kurt) Sarman'ın derisinin altında ıvıl ıvıl kaynaşıyordu. Zavallıyı kucağıma alarak bu küçük, ak canavarları ayıklayıp yere atmaya başladım.

Sarman bana ilk geldiğinde de kulağının arkasında tırnaklarıyla kaşımaktan acık bir yara oluşmuştu. Bu yaraya kocaman eşek sinekleri konuyor, konmasıyla hemen oraya yürüyen bir sürfe bırakıyordu. Sarman' sa bu belalı hayvanlara karşı yalnız tırnaklarıyla kendini savunuyordu. Hayvancağız kontrolü yitirmeden hücreye öteberi almak için gelip giden İstanbullu askerden bir ilaç almasını istedim. Köylülerimiz, kurtların saldırısına uğrayan ya da herhangi bir nedenle koyunların, keçilerin, genellikle hayvanların açık yaralarına sinekler sürfe bırakmasın diye şimdi adını unuttuğum bir ilacı sürerler, hayvanların yaşamını kurtarırlar. Ben de ablamın vaktiyle bir süre oturduğu köyde birkaç koyundaki kurt ısırığına bu ilaçtan sürmüştüm.

Delikanlıya bu ilaçtan söz edince yüzüme kuşkuyla baktı. Hiçbir şey demeden çekildi gitti. Sonra, yineledim, buraya alışmış bir kedinin yarası var ona süreceğim, dedim, ama oğlan, kös dinlemiş gibiydi:

"Bizim burada görevlerimiz daha ciddi" dedi. İşte, Sarman, şimdi sırtında altı boşalmış bir post taşıyarak geziyordu. Evcil hayvanlar, ölümlerine yakın yiterler, ölecekleri saatlerde de son kez sahiplerine bir kez görünür ve giderler.

Kara Mehmet, benim, kedinin kurtlarını yakalayarak yere atmamı bir süre gözledikten sonra patladı:

"Bırak şu pis hayvanı gitsin be! Yerleri de berbat ettin." dedi.

"Bu zavallı hayvan benim Sarman'ımdı. Çok yalnız günler geçirdim burada. Bu hayvan benden bir şey beklemeden her Allah'ın günü beni ziyaret etti. Tatlı mırıltılarla bana türküler söyledi. Bu ölmek üzere olan hayvan, korkma, senin bakışlarından dost olmadığını anladı, onun için burada ölmeyecek, gidip dostu olan doğanın dingin bir kuytusunda ölecek. Buraya da kurtlarını ayıklatmak için değil, ölmek üzere olduğunu bildirmeye geldi."

Ben bunları söylerken Kara Mehmet kafasını kapıdan yana çevirmiş, anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyordu. Kedi de sanki ivedi biri çağırmış gibi kucağımdan yere atladı. Pencereden aşağı nasıl atlayacak, duvarı nasıl tırmanacak diye düşünmeye kalmadı, zavallı Sarman son kez kürkünü sırtına atarak hapisanenin duvarını tırmandı ve öbür yana atladı. Artık ölse de özgürlük içinde ölecekti.

Sarman'ın ölüm için olsun özgürlüğe doğru gitmesi, bendeki özgürlük ateşini birden alevlendirmişti. Evet, bu hücreden Nâzım da kaçmak istemiş, kaçma kararları tam fiil haline geçeceği akşam, alçak mapushane duvarlarının dibi birdenbire silahlı askerlerle doluvermiş, oysa Nâzım hazırlığını tam yapmıştı. Kurşun renkli fötr şapkasının kenarlarını makasla kırparak onu adi bir köylü şapkası haline getirmiş, Ankara dağlarında giyeceği köylü giysisini andıran eskimiş kentli giysisini bacağına geçirmiş, ceketinin ceplerini, enerji alabilmek için dağ yemeği olarak kesmeşekerle doldurmuştu. Yalnız, iki casus kardeş de birliktedir. Nâzım Ankara'dan çıkıp Keskin kasabasına doğru giden dağlara tırmanacak. Pek az uzaktan kendilerini izleyen öldürme mangası ilk karşılaştığı yerde temizleyecekti.

Yalnız, Mareşal Fevzi Çakmak'ın bu planı Şükrü Kaya'ca öğrenilerek

İstanbul'da hasta yatağında yatan Atatürk'e duyurulunca, bu cinayetin istenilmesinin durdurulmasını Atatürk emretti. Nâzım'cık da böylece ölümden kurtuldu.

Şimdi, Nâzım'ın atlayamadığı bu alçak mapushane duvarından ben atlayıp gitmeyi kafama koymuştum. Gözlerimle pencereyle mapushane duvarı arasındaki aralığı ölçüyor, duvarın gerçek ölçüsünü bulmaya çalışıyordum. Pencereden sökülecek demirlerin tekniğini gözden geçiriyor, elektriği nasıl söndürebileceğimi, böylece bütün hapisanenin elektriklerinin nasıl kararacağını düşünüyordum.

Kara Mehmet'ten henüz çokça kuşkulanmadığım günlerdeydi. Bu işi ona da açtım. Elektriklerin söndürülebilmesi için kimi fikirler ileri sürdü. Ertesi gün Kara Mehmet müdüriyetten çağırıldı, gitti ve geldi. Şimdi eskisinden daha dilsiz ve daha asık suratlıydı. Neden çağrıldığını sordum. Kem küm etti, bir şey söyleyemedi. O zaman hemen kafamda şimşek çaktı: Benim romantik kaçış düşüncem hapishane müdürünün kulağındaydı.

Birkaç gün sonra Zihni T. Anadol'un, kitabına ad olarak verdiği "Truva Atı" koğuşuna alındım. O gün de tombalak hapishane müdürü olan binbaşı bana şöyle dedi:

"Dinamo, kaçmak için fırsat kolluyordun. Ben de dışarıdaki nöbetçilere birer bağ fazla mermi verdim."

Hiçbir yanıt vermeden binbaşının yüzüne bakakalmıştım. O da başka bir şey söylemedi.

Askeri cezaevi oldukça serbestti; öldürücü, boğucu bir askeri, faşist disiplin yoktu. Bugünlerde Bulgaristan'a girmek üzere olan Sovyet Ordusu yüzünden bütün yeraltı komünist örgütleri meydana çıkmış, savcıları, yargıçları, faşist yönetim adamlarını kurşunluyorlardı. Ama ben yine bizim cezaevindeki bu görece serbestliğin biraz da yönetim adamlarının isi olduğunu düşünüyordum, örneğin ben çarşıdan *Pravda*, *Ogonyak* gibi Sovyet dergilerini aldırıp okuyabiliyordum. Zeki Baştımar, Nâzım Hikmet'le birlikte Türkçe'ye çevirmeyi sürdürdükleri *Harp ve Sulh*'un çevirdiği cildini buraya getirmiş, çalışıyordu.

"Bana demişlerdi ki, bunu yalnız Nâzım çeviriyor."

"Yooo. İkimiz birlikte çeviriyoruz."

"Rusça'sıyla Türkçe'sini birkaç günlüğüne bana verir misin, şöyle bir gözden geçireyim. Ben de haddim olmayarak Rusça'ya çalışıyorum da."

Zeki Baştımar da başlangıçta benim gibi öğretmen okulunu bitirmiş, öğretmen olmuştu. Sonra, Sovyet Rusya'da Marksist eğitim de yapmış, bilgili, ağırbaşlı bir arkadaştı. Hapisanede hep tek başına volta vuruyor, yanına bir başkası katılırsa ancak o zaman inzivadan çıkıyordu.

Reşat Fuat da ara sıra çocuklara Marksist felsefe üstüne dersler veriyor, boş zamanlarında bizim Ankara Hapisanesi'nde Ruşen Zeki Koca'nın Türkçe'ye çevirdiği *Ekonomi Politiğin İlkeleri* adlı kitabı çeviriyordu. Ben bu Fransızca kitabı birkaç kez okumuş, bir kenara bırakmıştım.

Ben Reşat Fuat Baraner'in Almanca, Rusça bildiğini biliyorsam da Fransızca bildiğini bilmiyordum.

Yargılanmamız başlamıştı. Kırmızı hapishane arabasına bindiğimizde uzun zamandır ilk kez Suat Derviş hanımı aramızda gördük. Onu cezaevinin dışında özel bir hücrede tutuyorlardı. Uzun sorgulardan sonra yaylım ateş gibi bir savunma başladı. Hiç okul yüzü görmemiş bir sürü insan yargıçlara öyle sözler söylediler ki yargıçlar bunların anlamını uzun süre düşünmüşlerdir. Türk işçi sınıfının çileli yaşamını, özellikle Yunanistan'dan göçmen olarak gelen tütün işçileri öyle bilgili, öyle duygulu bir biçimde anlattılar ki, bütün yargıçlar bunları yeni bir ders gibi dinlediler. Bu asker takımı memleketin sorunlarını seksen kişinin ağzından böyle yaylım ateş gibi dinleyince gerçekten şaşırmışlardı. Sıra bana geldiğinde mahkeme başyargıcı, herkese sorduğu soruyu bana da sordu.

"Hasan İzzettin Dinamo, eğitiminiz nedir?"

Bunca okumamış insan arasında yüksek okulda okudum diyemezdim ya..

"Biraz okuma yazma biliyorum." dedim, deniz yarbay baş yargıç şaşırır gibi yaptı, ötekiler de böyle bir yanıt beklemediklerini yüzlerini buruşturmakla anlattılar.

Sadece dinleyen reis albay:

"Peki ilkokulu da bitirmedin mi onu söyle." dedi.

"İlkokulu bitirmiş olmam benim durumumu kurtaracak mı?"

Yargıç, şişman kız daktiloya:

"Yaz," dedi, Dinamo, eğitim durumu kendisinden sorulduğunda tartışmaya girerek mahkemenin durumunu güçleştirmiştir."

Daktilo, tıkır tıkır söylenilenleri yazdı. Yargıç yine bana sordu:

"Savunmanı yapmayacak mısın?"

"Hayır, benim hiçbir suçum yok ki savunma yapayım."

Yargıç sözümü ağzıma tıkamış olmak için:

"Peki, de o 'Türkiye Sovyet Cumhuriyeti' adlı şiiri şeytanlar mı yazdı?"

"Hayır, ben yazdım, ama madem ki okumuşsunuz, görmüşsünüzdür ki bin bir parçadan bir kâğıt üzerine yazılmıştır. Yani bu şiir yazılmış, ama, sonra hemen bin parçaya bölünerek yırtılıp çöp tenekesine atılmış ve oradan beni saklayan Orhan Alkaya onları toplayarak polise vermiş, polis de üşenmeden bunları birbirine yapıştırmış ve sözüm ona bir suç belgesi oluşturmuş. Ben bu şiiri hiç kimseye okumadım, Okusaydım suç işlerdim. Oysa siz bu şiiri biraz önce seksen kişiye okudunuz ve benim yerime suçu mahkeme işlemiş oluyor."

Mahkememizin biteceği günlerde Hitler'in defteri de Avrupa'da ve Doğu'da duruluyordu. Bunun için Avrupa'da ve yerli faşistler ortaya yeni bir slogan atmışlardı. Bütün demokrasi güçleri ve Türk Ordusu, Sovyetler'e karşı cephe almalı ve şimdiden onun başını ezmeye çalışmalıdır. Yoksa, ilerde dünyayı faşizm yerine Sovyetler yutacaktır. Oysa ihtilalin o coşkun günlerinde Troçki, elindeki bir avuç Sovyet askeriyle dünya devrimi yapmak istemiş, daha burnunun dibindeki Polonya'nın yeni egemeni eski sosyal demokrat Pilsudski'nin ordularınca durdurulmuştu. O zaman Stalin ileri atılmış: "Bir ülkede sosyalizm" sloganını ortaya atarak Troçki'yi ve dünya ihtilali düşüncesini yermiş, Troçki' yi de Sovyet sınırlarından dışarı sürmüştü.

Troçki bir süre bizim Büyükada'da konuk kalmış, sonra, kalkıp dünyanın öbür ucuna gitmiş, orda yaşadığı bir çiftlikte bile Stalin'in elinden kurtulamamıştı. Stalin'in bir adamı, dostluğunu kazanarak, yakın adamı haline gelmiş, bir gün Troçki'nin kafatasını parçalamıştır. Ondan sonra Stalin'in bir ülkede sosyalizm sorununa hiç kimse karşı çıkmamıştır.

İşte, bugün kocaman faşist ordusunu pamuk atar gibi ata ata Batı'ya doğru ilerleyen Sovyetler Birliği yine o bir ülkede sosyalizm planının arkasındadır. Yenilmenin cehennemine doğru sürüklendiğini gören Hitler, kafasında salt diktatörlük düşünceleri yaşadığından, kendisinden sonra dünyada güçlü olarak yalnız Sovyetler'in kalacağını düşünerek bir akrep gibi kıvranıyor, güçlü burjuva ülkelerinden bir kuzey Amerika'yı hiç he-

saba katmıyor ya da katmaz görünüyor da onları son bir şeytanlık yaparak müttefiklerine karşı harekete geçmeye kışkırtıyor.

İşte, dünyanın bu ruh durumu içinde bizim askeri mahkeme de eline geçirdiği yüze yakın kuzuyla kendine bayağı bir şölen çekti: Reşat Fuat Baraner'in bültenlerine şöyle bir kulak verip geçenlere bile dişe dokunur cezalar verdi.

Ben de güvenlik güçlerinin durumunu güçleştirmek ve mahkemede yaptığım kimi uygunsuzluklar yüzünden bir yıl ceza yedim. Bu sıralarda da yeni yapılmış olan bahçesiz askeri cezaevine nakledilmiştik. Orda gideceğimiz yerleri düşünerek beklemeye başladık. Kaçtığım kıtamın bulunduğu İslahiye'ye gönderilmem emri verilmişti. Hava henüz serin olduğundan geceleri saçsız başım üşüyordu. Yakın arkadaşımız Hikmet Elin'in başındaki bereyi almak için pek çok uğraştım. Onu geri gönderebileceğimi sanıyordum. Ama nerde? Yanıma beli tabancalı bir çavuş kattılar, ertesi gün bütün arkadaşlarla vedalaştıktan sonra güneye doğru yola çıktık. Sivrisineklerin cenneti İslahiye'ye.

TRUVA ATINDA İLK AKŞAM

Zihni T. Anadol

Artık hapishane avlusu Saraçoğlu yönetiminin himaye ettiği 5'inci kolcuların gezinti yeri olmaktan çıkmış, bizlere de üç beş dakikacık dahi olsa zorunlu olarak bu haklar tanınmıştı, beş dakikacık ama, olsun. Bu da yeter bizlere. Nedir ki yosun tutmuş, duvarlarından sular sızan hücrelerden alınıp bir avuç gökyüzü, bir tutam bulut görsünler... İşte karşımızda tavaf ediyorlar sanki.. Ağzında piposu, başında lacivert beresi Haydarpaşa Lisesi idare müdürlerinden Sebati Selimoğlu.. Onun ardından kısa boylu, tombalacık yüzlü, çipil çivil mavi gözlü sevimli kunduracı Hüseyin Arıkçay.. Kunduracı Pepe Recep.. Kunduracı Selahaddin Akarışık.. Mustafa Alman.. Zayıf yüzlü, sivri burunlu, hiç durmadan gülen Baytar Cavit.. Tütün işçisi, ufak tefek Hamdi Akın.. Dr. Hayık Açıkgöz.. Yedeksubaydan alınıp getirilmiş Ziya Nur Erün.. Tütün işçisi, sağlam yapılı, kalın sesli Troçki Memet.. Kunduracı, dalgalı saçlı, kalın kaşlı Ali Tokuç.. Kamburumsu, uzun boylu Zeki Baştımar.. Kimyager, lise müdürü, tatlı bakışlı Kirkor Sarrafyan.. Ressam, kalın gözlüklü, ince sesli Jak İhmalyan.. Kıvırcık saçlı, tikli gözlü Nihat Balyoz.. (...)

Neyse ki sorgum tamamlandı, yeniden arabaya atıp getirdiler Soğukkuyu Askeri Cezaevi'ne. Kelepçelerim alındıktan sonra tahta atımızın karşısındaki koridora sıralanmış odalara doğru götürdüler. Ne oldu acaba? Neden gardiyan beni eski yerime bırakmıyor? Yoksa şaşırıp yanlışlıkla mı getirdi, tereddüdüyle düşünürken odalardan birinin kapısını açtı, girdim içeri. Başka bir görevliye de seslenerek eski odamdaki yatak yorganımı istedi.

O daracık odanın iki yanına sığdırılıp yerleştirilen karyolaların birinde yatan, sırtını pencereye vermiş gözlüklü, uzunca burunlu, pijamalı bir adam kitap okuyordu. Sol eliyle gözlüklerini kaldırıp daha iyi görebilmek için yarım doğrularak:

— Geçmiş olsun arkadaş, bugün mü getirdiler? dedi bana.

Ben ise soru soran bu dost bakışlı, sevecen, aydın kişiyi tanıyamadım. Nerden tanıyacaktım ki? İçerde aynı davadan yatan altmış beş kişiydik. Bu

altmış beş kişi birbirini tam anlamıyla tanımış değildi henüz. Herkes bağlı olduğu hücredeki arkadaşını tanıyabiliyordu ancak.

Ben bu arkadaş kim ki acaba şüphesi içinde kıvranırken, onun sorusu aklıma yeni gelmiş gibi yanıtlıyorum sıkılarak:

— Hayır, dedim, çok oluyor.

— Kaç arkadaşsınız?

Kendi adımı da söyleyerek kısa yanıtlar verdim. Bu ufak söyleşilerden sonra ötemi berimi yerleştirdim, yatağıma şöyle bir "Ohh" deyip oturdum. Geniş camlı pencereden, önümüzdeki duvarı yalayıp demir parmaklıkları aşarak bol güneşli ılık bir hava küçücük odamıza yayılıyor, rutubetten tutmaz olmuş dizlerimi, soğuktan pelteleşmiş bedenimi gevşetiyor tatlı okşayışlarla. Dışarıya bakıyorum, yüreğim hafiflemiş sevinçten: Yaz tüm görkemiyle hükmünü yürütüyor Ankara'nın yalnızlık bozkırında. Kırlangıçlar çoktan gelmişler soğuk iklimlerden. Karalı beyaz kanatlarını açarak dupduru göğün içinde aceleyle bir yerlere gidip geliyor, böcekler, arılar incecik keman teli sesleriyle vızıldayıp, yaz gününün bu baygın sıcağını yoksul, kuytu yerlere taşıyıp duruyor. Bu şaşkınlık içindeki dalgınlığımı izleyen yeni oda arkadaşım:

— Ne güzel değil mi dışarısı? Yaz adamakıllı geldi demektir artık. Karanlık hücrelerde, mahzenlerde anamız ağladı aylarca. Artık korku yok demektir.

Bunları anlatırken hiç salıverileceğimizden söz etmemesi dikkatimi çekti. Ben de üstelemedim. Herhalde ben üzülmeyeyim diye bu konulara yanaşmıyor besbelli. Ben de şimdilik bu konulara değinmeye pek hevesli görünmüyorum. Çünkü duruşmaların başlayabilmesi için hepimizin sorgularının tamamlanması gerekiyor.

— Hele şükür gelebildi, dedim. Neler çektik iş bu duruma gelinceye kadar. Hücreler, dayaklar, sorgular sualler, soğuk, açlık, yorgunluk, gıdasızlık, sigarasızlık.. Gerçi uzun süre arkadaşlarımızdan ayrılmadık. Nedir ki şu karşımızdaki tahta attan alınıp yirmi dokuz gün tek başıma yapayalnız bırakıldım...

— Ne tahta atı? diye kahkahayı bastı deminden beri ciddiyetini sürdüren adam. Bu da nerden çıktı? Yoksa Truva atı mı?

Ben barakadaki atın hikâyesini anlatınca ikimiz birden katılıncaya kadar güldük.

— Demek siz içeriye girer girmez başlamışsınız bıraktığınız yerden politikaya?

— E.. ne yapalım, mademki o iddiayla getirdiler bizi, biz de onların bu iddialarını yerine getirmeliydik. Silone İgnoziye'nin *Fontomara* romanının kahramanına tıpatıp benzeyen, onun için de adını Berardo koyduğumuz Mustafa'nın önerisiyle bu adı uygun bulduk. Fena mı ettik yani? Hiç değilse bizden sonra geleceklere yadigâr kalsın, dedim yeniden gülüşmeye başladık.

Benim *Fontomara*'dan söz etmem onun dikkatini çekmişti. İkimizin yatağının ortasında duran masada bir yığın kitap vardı. Onlara özenle baktığımı gördü:

— Sever misin okumayı? dedi.

Hem de pek çok sevdiğimi, aylardan beri kitap yüzüne hasret kaldığımı yana yakıla anlattım. Bu yönden, kitap seven birisinin yanına gelmesinden çok mutlu olacağını sandım. Yanındaki dağınık formaların kenarlarına çizilmiş işaretler, harflerle sözcükler, cümleler dikkatimi çekti. Sordum:

— Bunlar nedir, bu dağınık kitap sayfaları?

Ağır ağır, gönülsüz, kibirsiz yanıtladı sorumu:

— Bunlar Tolstoy'dan çevirdiğim *Harp ve Sulh* romanının formaları. Matbaaya gidecek, sen de bana yardımcı olursun istersen.

Geldiğimden beri kim olduğunu çözmeye çalıştığım, fakat bir türlü adını soramadığım bu aydın adamın bu tür çalışmaları bayağı şaşırttı beni.

Demek bu, Zeki Baştımar'dı. Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayımlanan *Harp ve Sulh*'un birinci cildini çeviren kişi haa? Ben onun birinci cildini okumuştum. İkinci cildini de bekliyordum ne zaman çıkacak diye. Nasibe bak sen hele!. Şaşkınlığımı belki fark etmedi ama, ben durumu anlatınca hoşnutluğunun gözlerinden süzülüp çevreye yayılmasına da engel olamadı:

— Demek okudun birinci cildini ha? Çok hoşuma gitti. İşte şimdi de ikinci cildini yapıyorum. Onu da hapishanede tashihini yaparken okumuş olursun. Önümüzdeki Cumhuriyet bayramına yetiştirmek istiyor Hasan Âli Yücel. Bir kısmının çevirisini Nâzım Hikmet yaptı. Bursa'dan hapishaneden gönderdi, işte bunları, diyerek bir tomar pelür kâğıda yazılmış Nâzım'ın daktilo edilmiş çevirisini uzattı.

— Hasan Âli'ye çeviriyi Nâzım'la birlikte yapacağımızı söyledim, kabul etti. Fakat onun adını kitaba koymayacağını bildirince durumu Nâzım'a anlattım. O da zararı yok, yeter ki kitap çıksın da kimin adıyla olursa olsun, dedi. Ama ben onun çeviri hakkını gene gönderiyorum.

Uzun boylu, kırmızı sivri burunlu, aydın adamla kaynaşıverdik çabucak. Aramızdaki çekingen resmiyet eriyip kayboluverdi birden. Söyleşimiz iyimserlikle sürüp giderken günün son ışıkları da penceremizi terk ediyor, yerini akşamın alaca rengine bırakıyordu. Yemek vakti de gelip dayanmıştı. Tayınımı çıkarıp sahanımdaki öğleden kalmış yemeğe başlarken Zeki Baştımar:

— Dur, dedi.

Masaya yoğurt, peynir, sucuk, domates ve reçel koydu. Önüme sürerek:

— Buyur, dedi.

Ben reddettim:

— İstemem. Bana bunlar yeter de artar bile. Evden para gelinceye kadar bunlarla idare ederim. Sen keyfine bak. Kimsenin yemeğine ortak olmak istemem, dedim.

Bu sefer öyle şiddetle ısrar etti ki, karşı koyma olanağını kendimde bulamadım. Böyle bir arkadaşı nasıl incitirdim?

Beraberce kendimize akşamın bu güzel saatinde tatlı bir ziyafet çektik. Cebimde kalan buruşmuş paketimden bir sigara yaktım, dumanını tüttüre tüttüre yatağıma yaslandım.

Artık yerimi bulmuştum. Söyleşilerin koyusuna başlayabilirdik bu karın tokluğunun rehaveti içinde. Ne olup, ne gidiyordu? Kimler var, kimler yoktu? Onlara sorulan neydi, birbirimizle ilişkilerimiz nerelere kadar uzanıyordu?

O, inadına ağır konuşuyordu. Kelimeler ağzından zorla çıkıyor, kesik kesik cümleler kuruyordu. Bu, onun konuşmak istememesinden değildi, yapısı öyleydi. Genelde çok cana yakın, bir o kadar da arkadaş canlısı bir yoldaştı. Geniş bilgisini anlatırken bile güçlük çekiyordu. Onun hakkında Ankara Garnizon Komutanlığı 2 nolu askeri mahkemesi esas 945/2 karar 945/7 ve 4/4/ 945 tarihli kararnamesinde şöyle deniyordu: "Zeki Baştımar, Sürmene'nin Baştımar köyünde 1906 yılında doğmuştur. Trabzon Öğretmen Okulu son sınıfında yurdumuzu terkle pasaportsuz Rusya'ya gitmiş, İstanbul'da Reşat Fuat'ın eski eşiyle görüşmesi yüzünden ve komünist teşkilatına girme düşüncesiyle tevkif edilmiş, sonra suçsuz olduğu anlaşılarak

tahliye edilmiş, bundan sonra Türkiye'de iş bulamayınca Yunanistan, Romanya ve Çekoslovakya'ya gitmiş orada da hayatını kazanamadığından Türkiye'ye dönmüş ve komünistlik akidelerine dair herhangi bir ilişkide bulunmayacağına T. Cumhuriyeti Halk Partisi'ne bildirmiş ve bunun üzerine başvekalet murakabe heyeti kütüphane memurluğuna tayin edilmiştir."

Buna karşı o da savunmasında:

"Gazeteci Esat Ömer'in teşvikiyle Rusya'ya gittim. Moskova Sosyoloji Enstitüsü'nde dört yıl okudum. İstanbul'da Reşat Fuat'ın ecnebi karısı ile konuşurken görüldüğümden tevkif edildim. İş aramak için Balkanlar'ı dolaştım, dönüp bugünkü vazifeme başladım. *Yeni Edebiyat* Dergisi'ne yazı yazdığımdan Suat Derviş'i tanırım. Tolstoy'un Harp ve Sulh eserini resmen Nâzım Hikmet'le birlikte tercüme ettiğimden onunla görüşmeye giderken Reşat Fuat'la da görüştüm" diyor.

Nitekim kararın neticesinde "Mahkeme, bu her iki ifadeyi de makul görmüş ve başkaca aleyhte delile raslanmamış olduğundan ve sanığın bu işe karışmış olmadığından ve Rusya'da sırf Şark Üniversitesi'nde dört yıl okumuş ve komünizmi kavramış olmasından ileri geldiği anlaşılmıştır. Sanığın senelerden beri çalıştığı Başvekâlet Denetleme Kurulu Başkanlığının cevabında gösterildiği üzere sanığın şüpheli bir hali bulunmaması mahkemenin kanaatini kuvvetlendiren delillerdendir.

Bu itibarla suçu görülmediğinden iddia makamının talebinin reddiyle beratına karar verilmiştir."

Sekiz ay sonra aklanıp çıkacak olan kişiyle birlikteyim şimdi. Onun maddi olanakları yerindeydi. Gerek ailesinin ve gerekse ailesinin çevresinden gelenlerin verdiği rahat bir yaşamı vardı bizlere göre. O, kararnamelerin dışındaki yaşamını, özgeçmişini en gizli yerlerine kadar anlattı bana. Şimdi sıra bana gelmişti. Nereden başlamalıydım? Vaktimiz boldu. Okunacak bir yığın kitap duruyordu Zeki Baştımar'ın masasında. Bunlar genellikle M. Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı klasiklerdi. Ayrıca odamıza günlük gazeteler de geliyordu. *Pravda, İzvestiya* bunlar arasındaydı. Rusça olan bu gazeteleri Baştımar okur, önemli yerlerini bana tercüme ederdi. Ayrıca *Harp ve Sulh*'un bitirilmesi gereken formalarından da başımızı alamıyorduk. Formalar tamamlanınca özel surette gelen biriyle formalar matbaaya gönderiliyor, diğerleri geliyordu.

Ben tashih yapmasını öğrenmiş olduğumdan ona yardımda bulunabiliyordum. Sıra Nâzım Hikmet'in çevirdiği kısma gelmişti. Cümlelerin yerli yerine tam oturtulmaması, yani devrik cümlelerin oluşturduğu çeviri benim şimdiye değin alıştığım bir tarzda değildi. Yadırgadım, beğenmedim. Zeki Baştımar duraksadığımı görünce kanaatimi sordu:

— Vallahi, dedim, ben şimdiye kadar böyle antika bir tercüme görmedim. Nâzım bunu nasıl yapmış, şaştım doğrusu. Oturaklı bir cümle bulamadım şöyle iç açıcı dört başı mamur.

— Öyle geliyordur sana. Bana da ilkten öyle gelmişti. Ben onun bu üslubu için onunla üç gün Bursa hapishanesinde tartıştım. O ısrar etti, ben ısrar ettim, sonunda bir orta yol bulduk. O devrik cümle taraftarıydı, ben ise tersini savundum. Şimdi elinde düzeltmesini yaptığın o tartışmadan sonra yapılan çeviridir. Mademki dilde devrimcilik istiyoruz, Nâzım burada haklıydı. Sen de bir iki kez okursan tadına varacaksın.

Gerçekten de öyle yaptım, yepyeni, tertemiz bir üsluba karşılaştı kulağım, dilim.

Zeki çevirisinin üstünde çok titiz duruyor, bir kelimenin Türkçe'deki karşılığını bulmak için hapishane içinde herkese tek tek soruyordu. Hatırımda kaldığına göre, gezginci bir kadının Türkçe'deki adı neydi. Sordu soruşturdu nihayet "hacı kadın" olarak yerine koydu. Sonunda kitap bitti, Cumhuriyet bayramına yetişti. (...)

Yan yana dizilmiş odalarımızın pencerelerinin hepsi de iki metre önümüzde kale gibi heybetle yükselen duvara bakıyordu. Beş dakika dışarıya çıkarılmanın içinde hep onu görüyorduk. Odada volta atmaktan usanan, canı sıkılanlar pencerelere dayanıyor, gün boyu, gece ve gündüz hep o korkutucu siyah duvarları seyredip bilinmezliklerden gelen seslerin sırrında yeni güzellikler arıyorduk. Görevlilerin işitmemesi koşuluyla da pencereden pencereye birbirimizle de istediğimiz gibi söyleşebiliyorduk.

Sol tarafımızdaki odada Reşat Fuat ile Nihat Balyoz birlikte kalıyordu. Sağ yanımızdaki odada ise Hans Boher adında atletik yapılı, yarı beline kadar çıplak gezinen sivri sakallı, Bayer firmasının müdürü 5'inci kolculardan bir Alman vardı. Ona hapishane idaresi ayrıcalıklı davranmış, her Allah'ın günü durup dinlenmeden oradan oraya gidip geliyor, bahçede barfiks yapıyor, koşuyor, jimnastik hareketlerini eksiltmiyordu. Daha ötemiz-

de avukat Münür Belen vardı. Vardı ama, bu var oluş ancak seslerimizle bir var oluştu. Daha hiç birimiz birbirimizin yüzünü görmüş değildik. Bir aralık tuvalete çıktım. Yanımdaki musluğun başında birisi yüzünü yıkıyordu. Kaçamak bakışlarla birbirimize şüpheli şüpheli bakıştık, gardiyan görmeden yabanımsı. Ben odama gittim, o da gitmiş. Dışarda birini gördüğünü, şeklini, biçimini anlatıp duruyor. Ben de dışarda gördüğüm adamı anlatınca birbirimizi gördüğümüz ortaya çıktı, gülmekten kırıldık. Gece gündüz, birlikte ol, sonra dışarıda tanıyama.. Münür Belen duruşmalardaki ılımlı tutumuyla altı ay yattıktan sonra çıktı. Gelenektir, her tahliye olan fazla eşyalarını içerde kalan arkadaşlarına bırakır. Münür Belen'in de işlemeli bir halı minderi vardı. Reşat ağabey ona yaslanıp çeviriler yapar, kitap hazırlar, yazılar yazardı. Bir nevi onun için koltuğa benzer bir şeydi. Münür eşyalarını toplamış, sıra Reşat ağabeyin yaslandığı bu mindere gelmişti. Çekip alsa olmayacak, resmen istese ayıp kaçacak, hemen kafasında şakayla karışık bir formül bulmuş "Yaşasın mukaddes mülkiyet" şamatasıyla Reşat Fuat'ın arkasındaki minderi kapıp yatak denginin içine alıverdi. Bütün bunlara karşı iyi ve vefakâr bir arkadaşımızdı. Yıllarca avukatlık yaptı. Antep Emekçi davasının 1946 savunmasını üslendi, Vatan Partisi'nin 1957'deki duruşmasını sonuna kadar takip etti. Karısından ayrıldı, Bursa'ya gidip tekrar evlendi, genç yaşında orada aramızdan ayrıldı. (...)

Her sabah postacıdan sonra başgardiyan Osman koğuşları dolaşır, kapıyı açarak nasılsınız diye hatırımızı sorardı. Tertemiz bir Anadolu çocuğuydu. Sağlıklı güleryüzü, sevecenlikle dolu bir yüreği vardı. Alman faşizminin 5'inci kolcuları casuslar tarafından aleyhimize işletilen propaganda, diğerlerinde olduğu gibi onda da etkisiz kalmış, bizi kendilerinden bilmişti. Bu yönden hücrelerde aylardır kalmamız onu da üzüyordu. Her sabah gelip hatırımızı sorması da bundandı. Bahçenin kenarcığında namazını kılar, riyasız bir kalple başını tanrısının huzurunda büyük bir teslimiyetle toprağa bırakırdı.

Gene bir kuşluk vakti yatağımıza yaslanmış gazetemizi okuyorduk. Osman'ın yan odalardan telaşlı sesi geliyordu. Onun hiç bu denli heyecanlı bağırdığını işitmemiştik. Onun sesine başka coşkulu seslerin de katıldığını ve bu seslerin gitgide çoğaldığını duyuyorduk. Gürültüleri bize kadar yaklaştığında Osman onbaşının yıldırım gibi odamıza daldığını gördük.

— Hadi, serbestsiniz, geçmiş olsun!

Sevinçle öteki hücrelere koştu. Onlara da aynı sözleri tekrarlayarak teker teker odaların kilitlerini açtı.

Hücrelerden bahçeye fırlayan arkadaşlarla, bayram namazından çıkıp cami avlusunda birbirlerini kutlayan inanırlar gibi kucaklaşıyor, öpüşüyor, seviniyorduk. Hapishane avlusu tam anlamıyla bir bayram yerine dönüvermişti gerçekten. Tüm hapishane insanları işini gücünü bırakmış, bizim çılgınlar gibi öpüşüp kucaklaşmamızı izliyor, onlar da mutluluğumuzu paylaşıyordu. Hepimiz bahçedeydik, hiç kimse kalmamıştı hücrelerde. Yaz güneşi olanca tatlılığıyla üstümüzde dolanıyor, parlak görkemiyle aylarca kendisinden ayrı kalan soluk yüzlerimizi ısıtmaya savaşıyordu. Çukur bahçemizden ancak tepeleri görebildiğimiz kavak ağaçları da sonbahar rüzgârıyla inip inip kalkarak sevincimizi kutluyor, kargalar dupduru gök maviliğini yararak güzel haberleri yakınlarımıza duyurmak için acele bir yerlere koşuyordu. İçimiz dışımız ateş gibiydi. Birimizin ısısı öbürüne geçiyor, ondan da diğerlerine sıçrıyordu. Bugün bayramların en kutsalıydı. Yürekler tek bir yüreğe dönüşüvermişti birden. Acılar, zindanlar, işkenceler, açlıklar, yokluklar, tek bir yürekte toplanıvermişti şimdi. Tahta alın böğründe yatan 5'inci kolcular bile yanımıza geliyor, bizi kutlayıp geçmiş olsun demek zorunda kalıyorlardı. Babil kulesinin asma bahçeleri gibi yüksekerdeki Venedik balkonundan (Diktatör Mussolini'nin söylev verdiği balkon ki, biz ona da bu adı koymuştuk) tıpkı Mussolini'ye benzeyen ama onun gibi diktatörlükle ilişkisi olmayan hapishane müdürümüz Niyazi Bey de siyah gözlüklerinin altından içli, duygusal bakışlarla bayramımıza katılıyordu.

Zaptedilmeyen bu sevinç dalgaları içinde, herkes bağlı bulunduğu hücre arkadaşını bulup gruplar oluşturuyor, işkence altında verilen ifadeler gözden geçiriliyordu. Artık bahçede öbek öbek dolaşmalar çoktan başlamıştı. Öteki tutuklular aramızda kaybolmuştu sanki.

Nerede Adnan Veli? İşte orda. Dr. Hayık Açıkgöz'le konuşuyor, dertleşiyor, sabahlara dek uyuyamadığından, sinir krizleri geçirdiğinden söz ederek ondan derdine deva olacak öneriler bekliyordu. Bize karşı olan o eski hasım tutumları silinip gitmiş, şimdi kader birliği edip (sanki kaderlerimiz birmiş gibi) bizimle aynı mağdurlar sınıfında gözükmeye çalışıyorlar. Diğer yanda Davit Nae'nin çevresinde papaz Per Şalva, ressam Sa-

rafonof, İtalyan fabrikatörlerinden İspanpinati, Hans Boher, Çarın muhafız alayından Yüzbaşı Mironoviç, bir diğerinin yanında Prof. Dr. Hengelman söyleşilerin koyusuna dalıp gitmiş volta atıyorlar, onlar da bize sığınarak hasret gidermeye çalışıyorlar. Ortalık sanki paydos zilinin çalmasıyla sınıflardan dışarıya fırlayan çocukların çığlıklarıyla dolup taşıyordu. Kunduracı Pepe Recep, tesviyeci Memet Elmas, Mustafa Alman, Ali Tokuç, Selahaddin Akarışık, Sebati Selimoğlu, Troçki Memet, Celal Benneci, Jak İhmalyan, Aram Pehlivanyan (A. Saydan) bir yanda volta atıyor, biraz heyecanlı, biraz kızgın arada bir kahkahalı sesler sürüp gidiyordu.

Reşat Fuat ağabey yaşlı arkadaşlarıyla ayağında külot asker pantolonu, kısa kollu gömleği, geniş bir alın, yağız bir yüz, çıra gibi yanan çekici tatlı dost gözler, biraz öne eğik vücuduyla tümümüzün saygısını üstünde toplayarak ağır ağır yürüyor, konuştuklarının tek bir kelimesini kaçırmamak için onu can kulağıyla dinliyorduk. O hepimizin gözbebeği, hepimizin atan kalbiydi. Onun direnci, onun bilgisi, onun deneyleri, onun alçak gönüllülüğü bir mıknatıs gibi insanı kendine çekiyor, pervaneler misali çevresinde topluyordu. O, büyük bir insan, büyük bir zeka idi!. O sanki bunlardan hiçbirine sahip değilmiş gibi, sade, basit, o kadar da içtendi. Derin anlamlı gözleri yüreklerimizde sıcak ürpertilerle dalgalanıyordu.

Bu hengâme arasında bazı arkadaşlar da boş durmuyor, tek tek odanın birine çağırıp tüm mal varlığımızı topluyordu. Kimimizin bir paket sigarası, kimimizin üç beş kuruştan başka bir şeyimiz yoktu. Şöyle yerleşip de yakınlarımızdan karınca kararınca birkaç kuruş isteyememiştik. Ama gene de epey birikim olmuştu. Kendimize göre yeniden yatak yerleşimleri yapmış, "Tedbili mekânda keramet vardır" deyimiyle dilediğimiz gibi bol bol, rahatça konuşabileceğimiz arkadaşlar bir araya gelmiştik.

Şimdi artık herkes yerli yerini bulmuş, nöbet çizelgeleri bile yapılmıştı. Kolay değil, altmış beş kişinin yemeğini pişirip karnını doyurmak.. Buna göre kazanlar, buna göre tabak kaşık, çatal, mangal, bunları hazırlayacak adam, bunca kişinin yemeğini pişirecek aşçı.. İyi ama ya besin maddeleri? Bunlar nereden gelecekti, bunları kimler getirecekti?

Hemen akşam görev bölümü yapılmış, dışardaki arkadaşlara haber salınmış, ikinci gün küfelerle sebze, et, kömür, kazan yerine bir iki peynir tenekesi gelmişti. Artık her şeyimiz tamamdı. İkinci gün dokuz arkadaş kol-

ları sıvayıp, görevlerinin başına geçmişti. Peki aşçı kim olacak dersiniz? Hapisanelerde yata yata bu yönde uzmanlaşmış Reşat Fuat ağabey tabii.

O gün mangallar yanmış, tenekeler kazan gibi mangalların üstüne oturtulmuş, elinde büyük bir kepçeyle Reşat ağabey kaynayan yemek tenekelerinin başına geçmişti.

Bahçede bir şenlik sürüp gidiyordu. Oynamalar, gülmeler, şarkılar arasında yemek şöleninin tadı daha şimdiden çıkarılıyordu. Aylardan beri kursağımıza tadıyla tuzuyla şöyle ılıcak bir lokma yiyecek girmemişti. Onun için kazanın çevresinde ilkel yaratıklar gibi dans ediyorduk. Yöresel şarkılar, türküler ayyuka çıkıyor, bulup buluşturdukları kaşıklarla arkadaşların bir kısmı göbek atıyordu. Ziya Nur Erün o kendine özgü doğulu şivesiyle şarkılar söylüyor, Kirkor Sarrafyan, müdürlüğünü yaptığı öğrencilerini başına toplamış onlara tatlı tatlı bir şeyler fısıldıyor, sonra bahçenin çevresini hep birlikte koşarak arşınlıyorlardı. Sebati Selimoğlu kısa pantolonu, mavi beresi, ağzında piposuyla dik yürüyüşlerle gülerek Zeki Baştımar'a bir şeyler anlatıyor, yanındaki kunduracı Ali Tokuç'un sorularına yanıtlar vermeye çalışıyordu. Dinamo da bahçenin bir kıyısında Mustafa Arhavi, Baytar Cavit, Av. Münür Belen, Halit Saf, Hamdi Akın, Halit Irgat, Hikmet Elin ve tütüncü Remzi Özşenel'e şiirler okuyor, gözlerinde iyimser alevler yanıyordu. Nihayet nöbetçi arkadaşların uyarısıyla herkes tabakları elinde kazanların başında kuyruğa giriyor, Reşat Fuat kepçeyle uzanan tabaklara yemek dolduruyor, yemeklerini alanlar güle oynaya karnını doyuruyordu.

Artık bu iş de bitmiş, herkes nöbetini bellemiş, sağlık kurumları, disiplin kurumları faaliyete geçmişti. Hücre yasağı, ifadelerin alınıp tamamlanmasından sonra kalkmış, şimdi yeni bir hapishane yaşamı, yeni bir disiplin başlamıştı. Bu disiplin bizim kendi disiplinimizdi. Hepimizin uyum göstermesi gereken bazı kuralların konulması, gıda, sağlık işlerinin bir nizam ve intizama, aramızdaki tartışmaların bir sonuca bağlanması gerekiyordu. Şimdi artık bunların da tamamı bitmişti.

Sıra şarkılara, oyunlara, jimnastik yapıp uyuşmuş ayaklarımızı hareketе geçirmeye gelmişti. Aramızda beden eğitimine meraklı olan kimyager Sarrafyan, iri kütük gibi sağlam bacaklarıyla bahçede tur atıyor, arada bir kuvvetini göstermek için çevreye boğa gibi bakıp meydan okumaktan ken-

dini alamıyordu. Beşinci kolculardan Bayer müdürü, aynı zamanda jimnastik öğretmeni Hans da sürekli çıplak geziniyor, o da kendine rakip arıyordu. Lobutlarla kol hareketleri yapıyor, koşuyor, sempatik Alman yüzüyle sıcak ilişkiler içine girmek istiyordu bizimle. Bu yönden kimyager Sarrafyan'la hemen ahbap olmuşlar, yeni jimnastik numaralarına sıvanmışlardı. Eğlenecek bir şeyler arayan bizleri de ister istemez gösterilerine çekiyorlardı. Sarrafyan o iri, beton gibi vücuduna güvenerek bahçenin ortasına ayaklarını germiş üstüne apartıman gibi adam çıkarıyor, sen de, sen de gel diyerek omuzuna tırmanmaya insan arıyordu. Evvela bir kişi omuzlarına çıktı. İkincisi onun üstüne, üçüncüsü, derken bizim kimyagerin ayakları titremeye başlamasın mı? Gülmekten kimde can kalır? Sarrafyan zorlanıyor, "ıhhh" diye inliyor ama, yine de yiğitliğine (.....) sürmemek için direndikçe direniyordu.

Arkadan Baytar Cavit elindeki süpürgeyi Sarrafın gerisine dayayarak "Hadi aslanım, dayyann.." deyip tüm hapishaneyi kahkaha yağmuruna boğuyordu. Sarrafyan ise gözleri dışarı fırlamış, ağır yükün altından:

— Yapma lan namussuz, diye inleyip bir türlü pes ettiğini kabul etmemekte direniyordu. Ortalık gülen, bağıran, zıplayanlarla panayır yerine dönmüştü. Kirkor bu alkışların, bu el çırpmaların arasında kendisini galip sayıp ortada dimdik matador gibi duruyordu.

İçimizde uzun zaman hücrede kalmanın bıraktığı arızalarla hastalanmış arkadaşlarımız da vardı. Kimimizin ciğeri, kimimizin kolu, kimimizin midesi, kimimizin kalbi sağlıksızdı. Şikayeti olan sağlık kurulumuzca denetimden geçiriliyor, onlara bütçemizin imkânları içinde ayrı bir gıda rejimi uygulanıyordu.

Bu arkadaşlarımızdan kunduracı Ali Tokuç sağlıklı görünmesine karşın epey rahatsızdı. Bu yönden ona da özel gıda rejimi uygulanmış, değişik besinler verilmeye başlanmıştı. Kısa boylu, gür siyah saçlı, gür bıyıklı, elmacık kemikleri çıkık, davasına karşı son derece bağlı, inatçı olup zeki bakışlarıyla muntazam cümleler kurardı. Buna karşı kunduracı mesleğine de son derece düşkündü. Ayaklarında kocaman nalınlar, paçalarını sıvamış, bir elinde cezve, bir elinde fincan Reşat ağabeye gelip:

— Mirim, sana okkalı bir kahve yaptım, bak bakalım beğenecek misin? Hoşuna gidecek mi? diyerek onu neşelendirmeye, hoşnut etmeye çalışıyor,

Reşat ağabey de hiç hoşlanmadığı bu hareketten üzülüyor, onu kırmamak için de kabul etmek zorunda kalıyordu. Gerçekten Ali Tokuç'un bu büyük insana sunduğu bir fincan kahve yüreğinden koparılmış "alevden bir karanfildi". Ona şu anda en çok kimi seviyorsun diye sorsanız, hiç tereddüt etmeden evde bıraktığı bir yaşındaki çocuğundan önce "Reşat" derdi. Ali Tokuç gibi bizim de fikrimiz aynıydı. Burada altmış beş arkadaşı büyülercesine toplaması, tutuklama tarihlerinde çok az görülen, belki de hiç görülmeyen ender olaylardan biriydi. Bu nedenlerden ötürü tam yedi yıl hiçbir kavga gürültü, hiçbir ayrılık olmadan cezalarımızı tamamlamıştık(...)

Dört kişilik odamızda Cavit Evren (baytar), Tevfik Dilmen ve Mustafa Birtem'le birlikte kalıyorduk. Koğuş baş sorumlusu Birtem olduğundan 64 kişinin tüm mal varlığı da burada bulunuyordu. Mal varlığımız dediğimde birkaç paket sigara, zarf kâğıt, kuru besin maddelerinden oluşan dışardaki eşten dosttan gelme, gereksinim duyuldukça tüketilen öteberiden oluşuyordu. Koğuş sorumlusu bunları çok titiz şekilde idare etmekle yükümlüydü. Çünkü olanaklarımız dardı. Dışardan da gelse bu kadar kalabalığı beslemek, zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için idare etmek gerekiyordu.

Bu yönden sabah kahvaltılarında zeytinler tane ile dağıtılıyor, sigaralar tiryakilere göre beş adedi geçmemek koşuluyla üçe kadar indiriliyordu. Gelen hediye sigaralar da gene ona teslim ediliyor, onun dağıttığıyla yetinmek zorunda kalıyorduk. Bu durum ne bizi sıkıyor, ne de herhangi bir şikâyete neden oluyordu. Tersine bundan kıvanç duyuyorduk. Dostlardan ve evlerimizden gönderilenler arasında pay edilemeyecek öteberi de geliyordu. Sözgelimi bir kutu baklava, bir kilo pasta, elma, armut gibi.. Bunlar da kura çekerek dağıtılıyordu.

Böylece, eğlenceli, dostça günler geçiriyorduk. Nedir ki hücrelerden kurtulup dışarıya çıkarılmıştık ama, uzun bekleyişlerimiz de bir türlü sona ermiyordu. Altı ayı geçmesine rağmen daha savcılığın iddianamesi gelmemişti. Durmadan evlerimizden mektuplar geliyor, davanın sonucunu soruyorlardı: Ne zaman geleceksiniz?.. Tabii onlara durumumuzu iyimser gösteriyor, aydınlığa çıkacağımızı, yakın vakitte kavuşacağımız müjdesini veriyorduk. Bizim de sabrımız tükenir gibi oluyor, içimizi hasret ateşi kasıp kavuruyordu. Hele aramızda bulunan bekârların efkârı, gençlik kıvılcımlarıyla yanıp tutuşuyor, sabahlara kadar sigara dumanlarının arasında gelecek günlerin hayalini kuruyorlardı.

Sigara burada derde derman nesneydi. Sigaranın ateşi söndü mü hayal de sönüp, kendini sevgilinin kollarında bulamazsın. Bunun için bu beş sigarayı yirmi dört saate ayıracaksın. Bunu yapamadın mı Kerem gibi yanıp kül olur gidersin. İyi ama serde bu gençlik, bu tiryakilik varken ve seni bu sıkıntılar kasıp kavururken ne yapacak, neyleyeceksin? Uyacaksın kardeşim bu kendin koyduğun kurallara. Başka yollar deneyeceksin. Sözgelimi diğer arkadaşlardan borç sigara isteyeceksin. Evet böyle yapıyoruz. Bazen aşırı tiryaki olmayanlar borç sigara veriyor, tiryakiliğimizi, harmanlığımızı böyle gideriyoruz, bazen sigaralarını azaltıyor, tiryakiler namına fedakârlıkta bulunuyorlar.

Bizim Ankaralı kocaman kafalı, gözlüklü Ziya Türe bu koyu tiryakilerden biriydi. Okuyan, bilgili, ince kıvrık dudaklarından çıkan sert gülüşüyle hepimizi kırıp geçiriyor, ardından sigara dilenciliğine çıkıyordu. Sigarası bittiğinde yatağına çekiliyor, sabahlara kadar battaniyesinin içinde dönüp duruyor, geceler boyunca nişanlısının hayaliyle yaşıyordu. Bahçede volta atarken bazen Reşat ağabey ona takılır:

— Ne o Ziya, bu akşam gene kırlarda mı gezdin? diye takılır gönlünü alırdı. Ziya da, sahiden o akşam hapishaneden kaçıp sevgilisinin koynunda kalmışçasına mahçup başını öne eğer cevap vermezdi.

Ziya gene bu sigarasız geçen gecelerin birinde kafayı iyiden iyiye bozar. Her taraf derin bir sessizlik içinde. Tüm koğuşlar uykuda. Sadece bizim Ziya uyanık.. Sigara isteyecek kimseler yok ortalarda.. Olsa da tüm sigaralar zaten bitmiştir şimdiye kadar. Peki, ne yapmalı da bu geceden, bu zift gibi yakasına yapışan geceden kurtulmalıydı?..

Uykuda bir konuşma hastalığına tutulmuştum nedense. Kendi sesimden bazen uyanıyor, yeniden dalıyordum. Ama kendim duymadığım saatlerce arkadaşlar kendilerini rahatsız etmezse beni uyandırmıyor, seslerini çıkarmıyorlardı. Sadece ne söylemişsem sabahleyin alaylı gülüşleriyle yüzüme bakıp "Dün gece nerelerdeydin kâfir!." diye utandırmaktan da geri kalmıyorlardı.

Ne ki, o gece koyu söyleşiler, takılmalardan sonra hepimiz uyumuş hapisanenin derin karanlıklarından çıkarak her birimiz kendi evlerinde konuk olmuştuk.

Şimdi Ziya Türe de yandaki odalarda hayallerinin anaforunda gezinip

duruyordu muhakkak. Beyni, ruhu tüm düşünceleri bir noktada odaklaşıyordu: sigara!. Onu bulması gerekti bu gece.. Ama nasıl? Sonunda yaşamının en kötü, en olumsuz, en berbat kararını verdi nihayet.

Mustafa Birtem'in sigaraları koyduğu tahtadan bir çekmecesi vardı. Onu başı ucundan hiç ayırmaz, kutsal bir şey gibi büyük bir özenle korurdu.

Ziya bizim odaya girer, ayaklarının ucuna usulca basıp çekmeceye yaklaşır, kapağını açarken, sağına soluna bakıp hepimizi dikkatle gözden geçirir. Tam sigarayı alacağı sırada benim uykumdaki sayıklamalardan korkar, yıldırım gibi odadan kaçar, suç üstünde yakalanmanın telaşıyla odasına girip battaniyesini başına çeker. Gürültüler içinde, ne olup bittiğinden habersiz, gece yarısı telaşla uyandığımızda Cavit; "Senin sayıklaman işe yaradı, hırsızı yakaladın," diye beni kutladı. Kendisi o gece uyuyamamış, battaniyesini başına çekmiş, kitap okuyormuş.

Mustafa Birtem olayı öğrenince çekmeceden sigara alıp ikinci günün avansı olarak Ziya'nın odasına gidip ona vermişti. Ziya bundan son derece mahçup olmasına rağmen, çok da sevinmişti. (...) Nerdeyse yılın tüm mevsimlerini hapisanede bitirmek üzereyken duruşma günleri de gelip dayandı.

Ekim ayının inatçı, sert ayazına karşı o gün doğa, elinden gelen iyimserliği gösteriyor, yazdan kalan güneşli günlerin ışığını bereketli bir yağmur gibi üstümüze yağdırıyor, ışıldayan gözlerimize, sımsıcak yüreklerimize bir ilkbahar havası hediye ediyordu. Mutlu, inançlı bir davanın haklı savunucuları olarak, ellerimizi kelepçelere teslim ettik, cezaevinin kapalı arabalarına bindirildik.

Aylardır özlemini duyduğumuz dışarının havasını koklaya koklaya Ankara sokaklarında körler gibi dolaştırıldık. Herhalde buralar Samanpazarı, Ulus, Karaoğlan, Kızılay, Cebeci gibi yerler olmalıydı. Arada bir bizlerle arabanın içinde bulunan gardiyanlara: "Burası neresi acaba?" diye soruyoruz, ama sorularımıza isteksiz korka korka gözlerini başka yönlere kaydırarak "bilmiyoruz" yanıtını veriyorlardı. Bazen sabrımız taşıp sorularımızı yinelediğimizde, baştan savma "İstasyon" veya "Ulus" dediklerinde, gözlerimizi arabadan sızan ışık huzmelerinin geldiği tarafa çeviriyor, oradan görmek istiyorduk. Ankara'nın ünlü alanlarını, caddelerini. Ama karanlıkta başlarımızdan başka bir şey göremediğimizde de başlıyoruz gü-

lüşmeye. Sonunda Ankara'nın içindeki bu dolaşmamız, arabanın sert bir fren yaparak durmasıyla noktalandı.

Bol pencereli, bol ışıklı bir yapının üst katındaki okul sıralarıyla doldurulmuş salonuna tüfekli, süngülü görevliler arasında, çıkarıldık. Adımız okunarak sıralarına oturtulduk. Çevremizde sıralanmış sert yüzlere aldırış etmeden söyleşip gülüşüyor, şakalaşıyor, bu haddinden fazla ciddiyeti pek önemsemiyorduk. Umursamazlığımız görevlileri kızdırıyor, sanki kendileri tutukluymuş gibi bu anlamsız disipline bizlerin de uymamızı sağlamağa çalışıyor, kaş göz işaretleriyle durmadan uyarıda bulunuyorlardı.

Sert bir komutla ayağa kalktık. Yargıçlar kurulu yerlerini aldı, yoklama yapıldı. Savcılık makamını Reşat Fuat'ın Konya Lisesi'nden sınıf arkadaşı olan Hüseyin Sapmazlı almıştı. Çatal sesli, ince uzun bedeniyle kürsünün sağ köşesinden ayağa kalkarak elli yedi sayfalık, içinde korkunç cezalar bulunan iddianamesini okudu. Bütün gelip geçmişi anlattıktan sonra sonucu şöyle bağladı:

"Yukarda izah edildiği gibi Partinin reisi Reşat Fuat Baraner'dir. İstanbul vilayet idare heyeti azaları: Nihat Balyoz, Davit Nae, Sebati Selimoğlu ve Mustafa Birtem'den ibaret olmak üzere dört kişidir.

Beyoğlu mıntakası idare heyeti azaları: Mustafa Birtem, Yunus Bağatır, Cemali Güngörmez.

İstanbul idare heyeti azaları: Sebati Selimoğlu, Şoför Halit Irgat, Tornacı Arif Özinsel.

Kadıköy ve Üsküdar mıntakası idare heyeti azaları: Sebati Selimoğlu, Kirkor Sarrafyan, Münür Belen, Jak İhmalyan'dan müteşekkildir.

Hücre kâtiplerine gelince:

Beyoğlu'ndaki hücre: Hadi Malkoç, Presçi Hasan, Avni Güner, Hüseyin Arıkçay, Ali Tokuç.

Kadıköy ve Üsküdar mıntakasındaki hücrelerde: Jak İhmalyan, Kirkor Sarrafyan adlarındaki kişilerden ibarettir.

Ankara teşkilatını idare edenlerden birincisi Zeki Baştımar, ikincisi Hikmet Elin'dir. Ankara hücre kâtipleri ise İrfan Elin ve Fehmi Kurucu'dur.

Karabük teşkilatında: Yapılan intihapta (seçimde) idare heyeti reisliğine Zihni T. Anadol ve idare heyeti azalıklarına Şevket Ertekin, Ziya Türe seçilmişlerdir.

Bu iddianameyi hapisanede bizlere verdikleri zaman hepsinin üstünde tek tek durmuş, okumuş, bu iddiaların bizi pek etkilemeyeceği kanısına varmıştık. Şimdi usul yönünde savcının bu iddiasını da dinlemiş olduk. Bundan sonra asıl duruşmalar başlayacak, savcının iddialarını tek tek cevaplayacaktık.

İlk günün duruşması böylece başlamış bulunuyordu. Öğle paydosunda getirdiğimiz yemeklerimizi sıraların üstüne koymuş, karnımızı doyururken geniş pencerelerden Ankara caddelerini, yollardan gelip geçen arabaları, seyyar satıcıları izlemek olanağı buluyor, keyifli keyifli birbirimize takılıp camların arasından özgürlüğün tadını çıkarıyorduk.

Hepimiz tutukluyduk. Yalnız romancı yazar Suat Derviş salıverilmiş, tutuksuz duruşmalara katılıyordu. Ankara'da otellerde kalacak olanakları pek kısıtlıydı. Ama dostları onu yalnız bırakmıyor, ara sıra bizlere de öteberi ve yiyecek gibi şeyler gönderiyorlardı.

Hele bir öğle paydosunda şair Suphi Taşhan'ın yolladığı iki sini baklava, o gün canımızı pek sıkan duruşmanın panzehiri oldu sanki. Güle oynaya kendimize nefis bir ziyafet çektik.

Her gün okula giden öğrencilere dönmüştük artık. Sabahın erken saatlerinde kalkıyor, koğuşun nöbetçi arkadaşları yemekleri hazırlıyor, merasimle ellerimize kelepçeler vurularak kapalı cezaevi arabalarına bindirilip duruşmadaki yerlerimizi alıyorduk. Duruşmalar sırasında savcının yerli yersiz iddialarına da hedef oluyorduk. Kendisine gereken yanıtları verince de aramızda tatsız tartışmalar çıkıyordu. Bu tartışmalar arasında hoş, güldürücü olaylar da geçmiyor değildi. Bir anlık da olsa, gerilen asabımız gevşiyor, rahatlığa kavuşuyorduk.

Aramızda üç kekeme arkadaşımız vardı. Bir Barbaros, biri Yetvart Özkasapyan, biri de Recep Buyurman'dı. Adı üstünde Pepe Recep'di. Duruşma yargıcı Pepe Recep'e soruyor:

— Sen partinin bültenini aldın mı?

— Almadım efendim.

— Sana Ali Tokuç bülten vermedi mi?

Sorulara ıkıla sıkıla yanıt veren Recep, bu defa iyice sıkıştı:

— Haaaayyyıırrr... saaaaaadddeeeccee ookuuudduuu..

— Sormadın mı bu okuduğun nedir diye?

— Sorrduuummm ammmaa...

— Peki ne dedi?

— Üüüüzzüümüüünüüü yeeedeee bağııınnnıı sorrrrmmmaaaa, dedi.

Pepe Recep bir sözcüğü abartmasız on on beş dakikada yanıtlayabiliyordu. Onun bu tekleme süresi içinde ne bizde direnç kalıyor, ne de duruşma heyetindeki hakimlerde tahammül.. Görevleri icabı onlar hislerini içlerinde saklayabiliyorlardı. Otura otura her yanı kuru tahtadan anası ağlamış, canı iyice sıkılan bizler ise boşalacak yer arıyor, gülmelerimizi başımızı sıraların içine sokarak boşaltıyoruz.

Bu altmış beş kişinin sorgusu bu düzeyde giderken mahkeme kurulunun da uyarılarının arkası kesilmiyordu. Artık her gün ellerimizde yemeklerimiz, okula giden çocuklara dönmüştük. Bileklerimiz kelepçenin içinde, arabalarla gelip giderken türküler, şarkılar söylüyorduk. Bir gün savcı bu şarkıların hesabını sormaz mı bize?

Biz bunun şakasındayken, gerçekten duruşmalar arasında bir soruşturma daha açıldı hakkımızda. Bizim asıl dava bir tarafa bırakılmış, şimdi de şarkı söylemek davası açılmıştı. Tanıklar kapıda hazır bekliyor. Peki ama bizim aleyhimize kim şahitlik edecek? Kim olacak, bizi arabayla getirip götüren asker gardiyanlar...

Kim bunlar? İşçi, köylü kökenli emekçi sınıfının zahmetkeşleri.. Hani onların haklarını savunduğumuz kişiler..

Duruşma kapısında bekleyen üç tanıktan birinin adı çağırılarak sorguya çekildi. Duruşma yargıcı sanığa sordu:

— Sen araba içinde mahkemeye gelip giderken şarkı söylendiğini duydun mu?

— Duydum efendim.

— Ne dediler, şarkılarda ne gibi sözler vardı?

— Bugün zengin yarın fakir dediler

— Haydi, sen git, öteki gelsin diye listeden birisinin daha adı okundu. Bu sefer uzunca boylu birisi gelip aynı şeyleri tekrarladı. O da ifadesini tamamladıktan sonra sıra üçüncüye geldi.

— Sen şarkı söylendiğini işittin mi, kimler söyledi?

Değirmen taşına benzeyen bodur boyunlu, kocaman yuvarlak suratlı,

çok beslenmeden zamansız sarkmış kırmızı yanaklarının içinde kaybolmuş gibi duran gözlerini korkuyla kırpıştıran tanık yargıcın sorularını yanıtladı:

— Efendim, ben şarkı söylerken kimlerin hangi şarkıyı söylediğini gördüm. Ama şimdi teker teker hepsini çıkaramayacağım.

— Peki, şarkıların içinde neler vardı? Yani ne söylediler?

— Fabrika dediler, işçi dediler, bugün hür, yarın esir, tarlalarda çalışan biziz dediler.

— Başka ne dediler?

— Başka bir şey bilmiyorum efendim, deyip kapıya doğru yöneldikten sonra yeniden geriye döndü:

— Unuttuklarım var, bir şey söyleyeceğim efendim. Demin söyleyemedim.

— Söyle öyleyse şimdi, dedi yargıç, işin biraz daha uzamasına kızarak.

— Efendim, ben görevim icabı hapishane içinde nöbet tutmaktayım. Bizler her yerde hemşehri ararız, bulduk mu da ana baba, kardeş gibi birbirimize sarılır, dertleşiriz. Kederlerimiz varsa dağıtır, sevincimizi de paylaşırız. Bu yüzden gurbette hemşehri bizler için kendi yöremiz, kendi köyümüz demektir.

Duruşma yargıcı bu anlatılanlara sabrı tükenmişçesine dayanamadı:

— Sadede gel, işi uzatma söyleyeceklerini çabuk söyle, dedi.

— Söylüyorum efendim. Komünistler hücrelerden çıktıktan sonra hapisane içinde yarenlik ederken Sebati Selimoğlu nereli olduğumu sordu. Sivaslı olduğumu söyleyince pek sevindi. Kendisinin de oralı olduğunu, tanıdık birtakım isimler saydı. Bildik çıktık, hatta çok uzaklardan akrabalığa kadar ileri gitti bu tanışıklığımız. Bu vesileyle ahbap olduk. Hemen her nöbetimde volta atarken bahçede düşünceli görüyor, üzülerek yanına yaklaşıp derdinin ne olduğunu soruyordum. İşte böyle günlerin birinde arabada şarkı söylemek olayı çıkmıştı. Benim bu yakınlığımdan yararlanarak beni helaların bir kenarına çekip dert yandı:

— Sen de mahkemede şahitlik edeceksin. Durumumu biliyorsun, üç defa ameliyat geçirdim. Hâlâ midem kanıyor, hastaneye yatırmıyorlar. Benim için sana şarkı söyledi mi diye sorarlarsa sakın beni de onların içine sokma, sana hemşehrilik namına rica ediyorum, diye sözünü sürdürürken, yargıç keserek yeniden sordu:

— Sebati Selimoğlu şarkı söyledi mi söylemedi mi? Sen onu söyle?

Sebati Selimoğlu bu sırada oturduğu yerden doğrulmuş, arkaya asabi sarsıntılar içinde yaslanmış bulunuyordu. Bu adi, alçak provokatörün iğrenç yüzüne, zeki iri gözlerinden fışkıran alevlerle bakıyordu. Hemşehrisi bildiği bu rezil görevlinin ise yaptığı namussuzluk, suratında bir şamar gibi patlıyor, ruhunda kızgın cehennem ateşleri yanıyordu. Şimdi ifade verdiği yargıcın karşısında, o, etten kemikten bir insan değil, en ilkel, en vahşi, en acımasız yaratıktan bile ilkeldi. O, eti, kemiği gitmiş, çökmüş bir boş çuvaldı. Ufacık bir kemik parçası yalamak için hayatını sokak köpeklerinin önüne atıvermişti. Şimdi o, bu alçaklığın sıtmalı ateşleri içinde yanıyor, bu ihanet korkusu altında tirtir titriyordu. Dizlerinde derman kalmadığı besbelli oluyordu. Yargıç, onun bu tereddütünü ve dalgınlığını görerek sorusunu tekrarladı:

— Sebati Selimoğlu da şarkı söyleyenler arasında var mıydı? O da şarkı söyledi mi?

— Vardı efendim. O da şarkı söyledi.

Yargıç bu ihbarcıyı, görev icabı bir şey söylemeden dinlemiş, fakat azar dolu kızgın sesiyle:

— Tamam, tamam çık dışarı!. demekten kendini alamamıştı.

Selimoğlu'nun hemşehrisi olduğunu söyleyen bu muhbir, taşlanmış sokak köpekleri gibi ayaklarını sürüye sürüye defolup gitmişti, iki büklüm.

İddianamenin okunması sırasında biraz nefes alır gibi oluyorduk. Duruşmalar arasında, yemek paydoslarında eğlenceli saatler geçiriyor, daralıp kaldığımız hapishane havasından ayrılmanın özgürlüğünü yaşıyorduk. Aydınlık, büyük camlı pencerelerden bir ziyafet sofrası gibi önümüze serilen taşlara, topraklara, evlere, arabalara, insanlara ve gözlerimiz neye değmişse hepsine aç kurtlar gibi yercesine doyumsuz bakıyorduk. Sisler içindeki bu kederli görüntülere elimizi sürsek büyü bozulacakmış gibi geliyordu bize. Ve ondan korkuyorduk sanki. Pencereye yaslanıyor, ta uzaklara dalıp, bu geniş bozkırlarda dolaşıp gezmenin tarifsiz serüvenlerinde özgürce yaşıyorduk. Bir tarafımızda Gazi Çiftliği, öte tarafında göklerde bulutlarla sarmaş dolaş olmuş o ünlü telsizler.. Sağ tarafımızda Hacıbayram Camii'nden duyulan yanık ezan sesleri...(...)

Altı ay sonra, Yargıtay'da cezaları kesinleşen Reşat Fuat ve diğer arkadaşlarım da Cebeci Cezaevi'nin karantina koğuşuna getirilmişlerdi. Bunu

ancak ikinci günü öğrenebildim. Hemen gidip ihtiyaçlarını öğrendim. Musa dayının açtığı kapıdan çağırttım. Nihat Balyoz'un elinde büyük bir bakır tencere vardı. Kömürlerinin bittiğini, dışarda bir mangalda pişirip getirmemi istedi. Bu arada Reşat ağabey, Hikmet Elin, Mustafa Birtem, Arif Özinsel, Ali Tokuç, Hayk Açıkgöz, Sebati Selimoğlu, Hadi Malkoç ve diğerleri beni görmek için kapıya koşmuşlardı. Musa dayının araladığı demir kapıdan birbirimize merhaba diyebildik ancak. Tenceredeki pişmeye hazır taze fasulyeyi gene Reşat ağabey hazırlamış. İkinci koğuştaki pos bıyıklı, iri yarı, emrinde hizmetçileri olan Balcı Dayı'ya durumu anlattım. Yanan mangalını verdi ve yemeği pişirip öğleye doğru arkadaşlara götürdüm. Bana da bir tabak yemek uzattılar. Demek, düzen bozulmamış.. Tam on beş gün aynı şekilde içerde pişmeye hazırlanan yemekleri dışarda pişirip arkadaşlarımı doyurdum. Sonra onlar da karantinadan koğuşlara dağıtıldı. Sebati Selimoğlu benim bulunduğum o belalı koğuşa verildi. Ötekiler de diğer koğuşlara taksim edildiler. Koğuşlarda uzun süre kalmadan, hepimizi dar bir koridora açılan demir kapılı ve ağır cezalılar için yapılmış dörder kişilik odalara verdiler. Böylece hepimiz bir araya toplanmış olduk.

Reşat ağabeyin bulunduğu odayı mutfak olarak kullanıyorduk. Konuşmalarımızı da orada yapıyorduk. Kapıdan girince Reşat ağabeyin yatağı sağda üst ranzadaydı. Orada hem okur, hem de çeviriler yapar, arada bir inip kaynayan tencereye bakardı. Kendisi çok iyi yemek pişirirdi. Yıllarca hapisanelerde yata yata büyük deney sahibi olmuştu. Öteki arkadaşlarım gibi ben de bitişik odalardan birinin üst ranzasına yatağımı serdim, baş ucuma çocuğumun resmini asıp idarece sakıncasız görülüp bize seçilip verilen kitapları da küçücük pencerenin kalın taş sahanlığına yerleştirdim. Çoğu Kant'ın, Rousseau'nun ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınlarıydı. Canım sıkıldıkça okuyor, gerekirse arkadaşlarıma veriyordum. Yani benim orası bir nevi kitaplık görevini yapıyordu. Günlük gazeteleri ise her sabah toplandığımız odada okuyup, günün olaylarının yorumunu yapardık. Hep birlikte okuma, birlikte yeme. Muntazam mutfak nöbetçiliği yapmak, bir saat gibi yaşamak bizlere hapisanede büyük bir saygınlık kazandırmıştı. Öteki tutukluların yiyecekleri, içecekleri didik didik aranırken, bizim erzaklarımız hiç aranmadan doğrudan küfeyle gelirdi. Hapishane içinde her gün bir olay çıkarken bizim karıncalar gibi sessiz sürdürülen bu yaşamı-

mız bazılarında imrenme bile yaratmış, Beypazarlı ünlü toprak ağası idamlık Balcı Dayı bile bir gün dayanamayıp:

— Şu dama otuz yıldır girip çıkarım, biriyle üç gün arkadaşlık edip üç gün birlikte yemek yiyemedim. Sizin bu yaşantınıza bakıp şaşırıyorum. On beş kişi çıt çıkmadan arılar gibi aynı kovanda çalışıp duruyorsunuz. Allahınızı severseniz nasıl oluyor bu iş? Bunun sırrını bana bir anlatsanıza demişti.

Bir gün de namlı kabadayılardan Gâvur Ali de:

— Bana bir garson lazım. Hırsızlıktan, ırza geçmekten, adam öldürmekten, devleti soymaktan, ihtilastan, irtikaptan suçu olmayacak, devletin sırlarını düşmanlara satmayanlardan, yani casusluk yapmamış ve kimsenin tavuğuna kış dememiş olanlardan bir garson var mı içinizde? Onu açacağım çay ocağına alacağım, diye elini ağzında boru gibi yapıp bağırıyordu tellal gibi. Onun bu şakasına içimizden Ali Tokuç:

— Bizi alır mısın, diye sorduğunda Gâvur Ali:

— Hay hay? Komünistler, sosyalistler başımın üstüne.. Sizleri almayıp da kimleri alacağım? Görüyorsunuz sizden başka emniyetli bir adam bulamadım. Kendim bile bu saydıklarımın içindeyim..

Şaka da olsa bunda büyük bir gerçek payı bulunuyordu. Bize gösterilen bu saygınlık, Reşat Fuat'ın bize bizim de ona, dolayısıyla halkımıza karşı olan bağlılığımızdan ileri geliyordu. Onun kişiliği kısa zamanda bütün hapisaneye yayılmış, Alman casuslarından Hengelman'a varıncaya kadar herkes sevgi gösterisinde bulunmak üzere bizim odamızı bir kutsal tapınak yerine çevirmişlerdi sanki. Beyaz Ruslar gelir onlarla Rusça, Almanlar gelir onlarla Almanca, Fransız uyruklular gelir onlarla Fransızca konuşurdu anadili gibi. Üstünden yamalı asker giysisi hiç çıkmaz, yatağında onunla oturur, onunla yazar, okur, hapishane avlusunda onunla volta atardı. Zaten ondan başka bir giyeceği de yoktu. Yatağının baş ucunda tıpkı kendine benzeyen bir buçuk yaşındaki bir çocuk resmi asılıydı. Çocuk Moskova'da Şark Üniversitesi'nde öğretmenlik yaptığı yıllarda doğmuş. Çocuğunu orada bırakıp yurda dönmüş, bir daha gidip görememişti. Yalnız ikinci eşi yazar Suat Derviş yıllar sonra batıya gittiğinde arayıp, oğlanı aslan gibi bir üniversite öğrencisi olarak bulmuş.

"Ömrümde ancak bir iki yıl rahat yüzü görebildim, o da Moskova'da

Şark Üniversitesi'nde öğretmenlik yaptığım yıllar. Evimizde, çocuğumuzla mutluyduk. Puşkin Meydanı'na yakın bir sokakta oturuyorduk. Akşamları bütün Moskova halkı gibi biz de çocuğumuzu alıp gezmeye çıkardık. Puşkin heykelinin çevresi şırıl şırıl sular akan mermer havuzlar, renk renk çiçeklerle süslü bir yeşillik cennetiydi. Çocuk bu güzellik içinde ellerini çırpar, sevinçten bizi de güldürmek için türlü çeşitli maskaralıklar yapardı. Vakit gelip de tam gideceğimiz zaman arabasından doğrulur, ellerini heykele uzatarak gitmemek için ağlar ve direnirdi."

Reşat ağabey bunları anlatırken gözleri dolar, ne kadar belli etmemeye uğraşsa da bir damla gözyaşı kirpiklerinde tomurcuklanır kalır, yavrusu o günkü şekliyle dikilir kalırdı karşısında. Sonra o güzel başını ağır ağır duvardaki yavrusunun vesikalık resmine çevirir, bakardı bir süre.

O anda yüreklerimiz acıyla burkulur, bizler görüşmecilerimiz gelmese de, çıkınca çoluk çocuğumuzu görebilecek, ya o ne zaman diyarı gurbetlerde bıraktığı yavrusunu görüp bağrına basabilecek diye düşünürdük.

Nitekim oğlunu kendi ölümüne kadar göremedi. Sadece aramalarda, işkencelerde, zindanlarda, hapisanelerde didik didik aranan cüzdanından her şeyini aldılar, oğlunun o küçücük vesikalık resmini alamadılar.

Bunun gibi anılarından yeri geldikçe söz ederdi. Pek doğal bir olaymış gibi övünçsüz, şişintisiz, son derece alçakgönüllü... Bugüne kadar öğrenmek olanağı bulamadığımız, yaşamadığımız, kendisinin de bizzat içinde bulunduğu eylemlerden, hayatından parçalar sererdi önümüze.

Dışarısının soğuk havası volta atmağa pek elvermediği günlerde odamızda hem mangalımız yanar, hem de yemeğimiz üstünde kaynayıp sıcak buğularını odamıza doldururken, bu demir kapılı, kalın duvarlı odamız Reşat Fuat'ın söyleşileriyle sımsıcak olurdu. Sayıyla dağıtılan zeytin, ölçülü kaşıklarla tabağımıza konulan çorba, günde beş adet köylü sigarası, haftada üç bardak çay bizlere cennet taamı gibi gelirdi.

DİZİN

A. Kadir 362
Abidin Nesimi 12
Açıkgöz, Dr. Hayk 7, 15-16, 24, 37, 40-41, 83, 91, 101, 144-146, 204-205, 207, 209-210, 212, 218, 282, 290-341, 346, 419, 426, 438
Adıduyulmuş, Hüseyin 351
Adsız, Nihal 158
Ahıskalı, Yusuf 85, 362-364, 374-381, 390, 398
Ahmet Emin 17
Akalın, Zeki (Birinci Şube Müdürü) 298, 300-303, 307-308, 312, 314-316, 319-321, 325-327, 331-332, 344-346, 350-351, 398-403
Akar, Rıza 19, 34, 96, 101, 132-133, 135-136, 138-142, 282
Akarışık, Selâhattin 22, 36, 43, 85, 95, 184-186, 188, 208, 282, 394, 396-397, 419
Akın, Hamdi 21, 36, 101, 177, 179-182, 282, 333-334, 419, 427-428
Akıncıoğlu, Niyazi 368
Akşar, Asım 28, 56, 64-65, 84, 246-247
Ali, Sabahattin 382-389, 391
Alkaya, Orhan 342-343, 362-376, 380, 383, 390-391, 396, 408, 417
Alman, Mustafa 22, 36, 97, 101, 164, 182-183, 188, 419, 427
Alöç, Kazım 322
Alp, Hasan Basri 13-14, 16, 37, 40-41, 43-45, 77, 85, 110, 130, 144, 146-147, 204-208, 210-211, 213, 289, 290, 294-298, 304, 307, 320, 333, 342-343, 350, 356, 358, 361-364
Altmış, Mehmet 96, 101-102, 271
Amado, Dr. Ḥabil 18
Anadol, Zihni Turgay 8, 15-16, 29, 66-74, 81-82, 92, 102-103, 179-180, 253-257, 259-272, 277, 415, 419-440, 433
Anter, Mehmet 63, 157-158, 206
Aras, Tevfik Rüştü 17
Arhavi, Mustafa 26, 53-56, 63-64, 79, 93, 152, 155, 228, 238-243, 246-247, 282, 352, 428
Arıkçay, Hüseyin 22, 36, 80, 82-83, 90, 163-164, 166, 182-183, 433
Asvazador, Anna 117, 198
Atatürk 122-123, 153, 415
Atsız, Nihat 17
Aytaç, Emine 50, 53, 109, 116, 228-229, 232, 234
Aytekin, Sefer 29, 65, 84

Bağatır, Yunus 19, 33-37, 77, 80, 82-83, 91, 100, 109, 128129, 131, 135-136, 139-145, 151, 189-191, 280, 433
Balkan, Mehmet 65
Balyoz, Nihat 16, 39, 26, 32-34, 37-38, 41-45, 52-54, 62-63, 65, 69, 74, 76, 80, 82-83, 89, 99-100, 102, 108-109, 115, 118, 127-1130, 142-143, 152, 160, 163-164, 166, 171, 177-178, 180, 192-194, 196, 209-210, 214, 219, 238-239, 241, 254, 261-262, 267, 271, 276, 419, 433, 438
Baraner, Reşat Fuat 7, 11-16, 19, 31-33, 36, 40, 42-52, 55-59, 61-62, 69, 74, 76-83, 85, 88, 98-101, 103-105, 108-110, 114, 116-117, 123, 128, 130-131, 134, 137, 139, 143-157, 159-160, 162-166, 168-169, 186-187, 189-191, 198-201, 207-212, 215-226-236, 238, 241, 245, 248, 252, 272-277, 280, 285-288, 294, 296, 312, 316-319, 327-334, 338-341, 348, 352, 354, 358-359, 361, 400, 404-405, 408, 410, 416, 418, 422-425, 428-431, 433, 437-440
Baraner, Saadet (Suat Derviş) 11, 13, 25, 32, 40, 45-48, 57-58, 74-75, 77, 94, 101, 114, 117, 143, 146, 164, 188-190, 197-200, 203-205, 217-219, 233-235, 281, 283, 287-288, 304, 351, 359, 405, 416, 423, 434, 439
Baştımar, İbrahim 77, 190-191
Baştımar, Zeki 13, 16, 18, 27, 46, 49-51, 57-58, 74, 77-78, 80, 82, 84, 90, 101, 105, 109, 114, 116, 118, 217, 219, 226-230, 232-235, 282, 285, 338, 406-407, 415-416, 419, 421-424, 428, 433
Bayar, Celal 17
Baytar Cavit (bkz. Cavit Evren)
Belen, Münür 24, 33-34, 37, 57, 77, 80, 82-83, 89, 100, 103, 116, 131, 133, 143-146, 189, 191, 217, 219, 225, 282, 407-408, 425, 428, 433
Belli, Mihri 7, 12, 15-16, 285-289, 343, 358
Benneci, Celâl Zühtü 16, 25, 42, 74, 76, 97, 101, 105, 109, 117, 123, 215, 282, 427
Berkem, Tahsin 16
Birtem, Mustafa 19, 33, 37, 80, 82-83, 89, 99-100, 108-109, 115, 123, 127, 131-136, 144-145, 148, 151-152, 156, 164, 190, 277, 430, 432-433, 438
Boher, Hans 424, 427, 429
Boran, Behice 17
Bozışık, Mehmet 11

Bozok, Ahmet 352
Bulgaristanlı Ziya 63
Buyurman, Recep 22, 36, 95, 101, 184-185, 188-189, 282, 427, 434-435

Cenkçi, Beyhan 349
Churchill 10

Çakmak, Fevzi 17, 114, 401, 413-414
Çapak, Hasan 90, 101, 160-161, 171, 174-177, 212-214, 280
Çavuşoğlu, Mehmet Nihat 15, 23, 37-39, 65-66, 72, 74, 81-82, 93, 101-102, 120, 157-158, 178-180, 192-195, 256-257, 267, 271, 282
Çetin, Macide 50, 215, 216, 228-229, 234
Çoba, Mehmet 20, 34-35, 96, 100, 132-134, 141-142

Daver, Abidin 342
Davutoğlu, Mustafa 100-101, 135, 138-139
Dede Ahmet 171, 285-287
Demir, Ahmet 308-312, 320-321, 398-399
Derviş, Ruhi 13
Derviş, Suat (bkz. Saadet Baraner)
Dilmen, Ahmet 157-158
Dilmen, Tevfik 16, 28, 51, 55, 58-61, 79, 93, 102, 133-134, 138, 154, 166, 171-172, 174, 226-227, 229-230, 232, 237, 239-240, 242-244, 248, 253, 279, 352, 358-361, 408, 430
Dinamo, Hasan İzzettin 8, 11-16, 25, 37, 43, 44-45, 49, 74, 76, 79, 85, 93, 101, 110, 115, 130, 143, 146-147, 149, 156, 158, 160, 164, 188, 205-208, 212-214, 216-217, 219, 279-280, 294, 297, 299-303, 305, 312, 314, 320-324, 342-344, 346, 349-352, 354-418, 428
Dinçer, Nabi 28, 64-65, 84, 246-247
Dino, Abidin 11-12
Dino, Arif 12
Dinsel, Şükrü 18
Dosdoğru, Hulusi 287

Efe Selâhattin 37, 43, 45, 85, 188, 205-208, 212-213, 299-300, 322-323, 350, 391-397
Ekmen, Suad 20, 34-35, 96, 100, 128, 133-134,
Elektrikçi Ahmet 63
Elektrikçi Nuri 78-79, 115-116, 118, 122-123, 175-176, 317-318
Elin, Hikmet 14, 16, 27, 32, 48-64, 77-78, 80, 82, 84, 88, 101-102, 108-109, 114, 116-118, 123, 226, 232-243, 245-246, 248-253, 276, 418, 428, 433

Elin, İrfan 14, 16, 27, 46, 48, 50-52, 55-63, 77, 81-82, 84, 92, 101, 109, 226, 228-230, 232, 235-236, 238-239, 242, 248-250, 433, 438
Eligür, Yakup 76, 109, 117, 123, 215-216, 228-229, 234, 259
Elmas, Mehmet 20, 36, 97, 101, 161, 167-170, 282, 427
Emre, Musa 22, 36, 101, 177, 179, 181-182, 282
Endürüst, Şevket 27, 62, 84
Engels 388
Ergen, Hüseyin 178, 256
Ergen, Hüsnü 16, 66-74, 102-103, 179, 253-254, 261, 266
Erkan, Muzaffer 208, 210, 294
Erken, Muzaffer 43
Erkin, Hüsnü 79
Erkman, Faris 11-12, 287
Ertekin, Şevket 66, 70-74, 79, 81-82, 92, 102-103, 253, 254-255, 259-260, 263, 269, 280, 433
Erün, Ziya Nur 12, 26, 51-56, 59-60, 63-64, 79, 84, 91, 102, 126, 155, 227-232, 239-242, 246-252, 274, 279, 352, 406, 419, 428
Esat Adil 11, 14-15, 17-18
Esat Ömer 235, 423
Evren, Cavit 24, 39, 76, 83, 91, 101197-198, 200-202, 282, 428-430
Ezer, Salih 26, 41, 51-52, 54, 56, 63-64, 79, 84, 109, 116, 145, 148-150, 152, 156-158-160, 175-177, 194, 214-215, 228-229, 232, 239-241, 243, 246

Falih Rıfkı (Atay) 119
Fıratlı, Nezih 29, 65, 84

Gâvur Ali 439
Giray, Halil 21, 36
Goebbels 358, 411
Gökper, Hüseyin Mutena 45-46, 85, 104, 116-117, 190-191, 217-220, 235
Gökper, Neriman 46-48, 117, 190, 218-221, 235-236
Gölönü, Ferudun 65
Güner, Avni 15, 21, 36, 39, 66, 69-71, 74, 80-83, 89, 101-102, 120, 152-153, 157-158, 161, 177-179, 181-182, 194, 214-215, 254, 256-257, 259, 261-262, 267-268, 271-272, 279, 433
Güngörmez, Cemali 19, 33-35, 80, 82-83, 90, 100-101, 109, 128-129, 131-133, 135, 138-142, 278, 433
Gür, Yakup 50
Gürpınar, Ahmet 62
Güven, Emin 116, 226

Hazinedar, Beşir 16, 66-74, 102-103, 179, 253, 255, 257-263, 265-266, 268-269

Hitler 358-359, 368, 373-374, 379, 385, 388, 402-403, 410-411, 413, 417
Hüseyin Cahit (Yalçın) 121

Ilgaz, Rıfat 14, 43-44, 76, 209-210, 212, 342, 367-368, 383, 408
Irgat, Cahit 374, 381, 383
Irgat, Halit 22, 32, 36, 80, 82-83, 89, 99-101, 108-109, 128, 144-145, 153, 156-158, 160-163, 183-185, 187, 277, 428, 433
Irgat, Mustafa 177, 180

İhmalyan, Jak 14, 23, 37-39, 65-66, 80, 82, 93, 100-102, 109, 144-146, 157-158, 190, 192-196, 267, 282, 293-294, 320, 419, 427, 433
İhmalyan, Vartan 14, 192, 194, 293-294
İleri, Rasih Nuri 7, 14-15
İnönü, İsmet 10-11, 14, 16-18, 114, 119, 287, 403
İsfendiyaroğlu, Fatin 256
İstanbullu, Ertuğrul 66, 70-71, 73-74, 79, 94, 102-103, 253, 254-255, 257-258, 263, 266, 281, 352
İşçi, Osman (bkz. Osman Paçalı)
İyem, Nuri 371

Kandolu, Nigar 219-220
Kara Kemal 286-287, 362-363, 367, 369, 377, 382, 384, 387, 389-391, 397
Kara Mehmet 412, 414-415
Karel, Güngör 28, 59, 61, 84, 226-229, 248-250, 252
Katoğlu Dr. Hilmi 64, 158
Kaya, Şükrü 414
Keray, Halil 92, 101, 161-162, 171-177, 282
Kerim, Sadi 12
Kıvılcımlı, Dr. Hikmet 18, 167, 188
Kitaplı, Cemali 77-78, 190-191
Koca, Ruşen Zeki 416
Konuk, Mustafa Mete 29, 66, 71, 94, 102-103, 253, 255-256, 258-259, 262, 268, 270-271, 282
Konur, Hamdi 11, 208, 210-211, 386
Korkmaz, İhsan 64-65
Koruköy, Sabahattin 64
Kurucu, Fehmi 26, 39, 51-56, 63, 79, 81-82, 84, 88, 102, 109, 116, 126, 145, 148-150, 152, 155, 158, 160, 172, 195-196, 228-232, 238, 242-247, 249, 274, 278, 352, 406, 433
Kurucu, Hulusi 238

Laz İsmail 404
Lenin 10, 288

Macun, Yakup 71, 95, 103, 256, 264, 270
Madam Eliz 46
Malkoç, Hadi 20, 36, 80, 82-83, 91, 101, 120, 161, 167, 169-171, 279, 352, 408, 433
Marx 15, 288, 301, 304, 388, 438
Memiş, Sami 71, 95, 103, 255-256, 264, 268, 270
Menderes, Adnan 17
Menemencioğlu, Numan 119
Merev, Osman 100, 135
Mergen, Dr. Ahmet Behçet 98, 103, 108, 114, 116-117, 123, 190-191, 225
Morçöl, Hakkı 66, 94, 102-103, 253, 256, 269
Mussolini 426

Nae, David 16, 25, 32-33, 39, 52-53, 56, 69-70, 74, 80-83, 89, 99-100, 105, 108-109, 115, 118, 127-130, 143-145, 147-151, 156-157, 164-165, 178, 180, 195, 238-241, 246-247, 254, 275, 426, 433
Nanak, Arif 20, 34, 96, 101, 132-133, 135-136, 138-141, 164, 166, 170, 172, 282
Nâzım Hikmet 13, 114, 167-168, 170, 188, 235, 300, 308, 317, 337, 339342, 358-360, 362, 389, 404, 412-415, 421, 423-424
Nesin, Aziz 383

Oben, Mehmet 242-243, 249
Oğuz, Reha 17
Oktay, Burhan 64, 158
Okyalaz, Burhan 226-227, 235
Opan, Haluk 65
Oralp, İbrahim 71, 95, 103, 264, 268, 270-271
Osmanoğlu, Mustafa 70, 73, 94, 103, 254-255, 257-258, 266, 281

Özdemir, Hamdi 298, 301, 312, 343-344, 404
Özdoğu, Hüsamettin 18
Özinsel, Arif 22, 33, 36, 80, 82-83, 90, 101, 109, 144-145, 160, 163, 167-169, 171, 173, 175, 177, 179, 181, 184, 212-213, 278, 433, 438
Özkasapyan, Yedvart 24, 40, 98, 101, 144-145, 196-198, 203-204, 218, 282, 434
Özmen, Hasan 256
Özmen, Mustafa 66, 98, 101, 253, 255, 264-265, 272
Özok, Ahmet 29, 66-70, 74, 94, 102-103, 178-180, 253-255, 258, 261, 264-265, 281
Özşenel, Remzi 19, 34-35, 80, 82, 90, 101, 132-133, 135, 138, 141-142, 280, 428

Paçalı, Osman (Osman İşçi) 7, 12, 14-15, 21, 36-37, 41, 43-

44, 76, 79, 83, 85, 91, 101, 162, 171-177, 198, 205-211, 280, 342-353, 391-395, 402
Parmaksız Hamdi (bkz. Hamdi Özdemir)
Pehlivanyan, Aram 16, 23, 38-39, 52-53, 65-66, 96, 101-102, 144-146, 152, 157, 192-193, 195, 238, 240, 267, 282, 293, 334, 337-338, 427
Pınarel, Mustafa 20, 97, 101, 161, 167-171, 282
Pirhasan, Abdülkadir (Vedat Türkali) 7, 290, 295, 297, 325
Presçi Hasan 80, 82-83, 433

Rıfat, Haydar 188

Sadullah (Komiser) 346
Saf, Halit 66, 72-74, 94, 102-103, 178, 256, 269, 282, 428
Sakop, Remzi 172-173
Salih Onbaşı 53-55, 408, 413
Sarafyan, Kirkor 23, 39-40, 45-46, 48, 76, 80, 82-83, 89, 100-101, 109, 115, 144-146, 196-197, 201-204, 218-219, 223, 282, 320, 334, 337-338, 419, 428-429, 433
Sarafyan, Vahe 198, 219
Sarı Hüseyin 346
Sarı Mustafa 17
Sebahattin, Onbaşı 63-64, 239, 243, 246
Selimoğlu, Sebati 12, 16, 25, 32-34, 36-41, 43, 45, 52-53, 57, 69, 74, 76-78, 80-83, 85, 88, 99-101, 103, 105, 108-110, 114-115, 118, 128-129, 131-133, 143, 148, 151-154, 156-158, 160-162, 164-166, 190-191, 193-202, 204, 206-210, 217-219, 225-226, 238, 275, 283, 296-298, 305, 311, 316, 318-319, 322-325, 327-330, 333, 354-355, 400, 419, 427, 433, 436-438
Sertel, Sabiha 11, 360
Serteller 17
Silsüpür, Yusuf Ziya 218
Soran, Sabri 368, 371-374, 377-378, 380, 390
Stalin 10, 417

Şamilof, Hamdi 17
Şefik Hüsnü (Dr.) 11, 15, 17-18, 285-286, 404

Taneri, Cemal 72
Tanık, Hamit 161, 167
Taşhan, Suphi 434
Taşkın, Rıfat 272
Tito 359
Tokuç, Ali 22, 36, 80, 82-83, 90, 164-168, 182-184, 188-189, 251, 278, 407, 419, 427-430, 433-434, 438-439
Toprak, Ömer Faruk 368-369

Troçki 10, 417
Troçki Mehmet (bkz. Mehmet Çoba)
Tümtürk, Ali Rıza 69, 256
Tüneyman, Ziya 24, 41-42, 98, 101, 157, 214
Türe, Ziya 66-68, 81-82, 92, 102-103, 253-255, 265, 281, 431-433
Türkeş, Alpaslan 17
Uzgider, Acar 28, 59-61, 84, 96, 102, 226-227, 229-230, 237, 248, 250
Üçer, Fethi Barbaros 24, 39, 74, 76, 97, 145, 101, 197-198, 200-202, 282, 434
Ürgen, Hüseyin 66, 69-74, 102-103, 179, 253, 256, 268-270
Vural, Mehmet 66, 70, 178-179
Yalçın, Fatma 188
Yalçınkaya, Halil 11-12, 49, 116, 227, 229
Yener, Mümtaz 379-380
Yücel, Hasan Âli 421-422
Yürüyüş, İbrahim 21, 36, 62, 95, 101, 171-175, 281
Zileli Halil 135-136

TÜSTAV

Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Kırklı Yıllar Belgeler/Tanıklıklar dizimizin ikinci kitabını, Rasih Nuri İleri'nin genel değerlendirmesiyle birlikte sunuyoruz.

1944 TKP Davası iddianame ve gerekçeli hükmünde, bu davanın o günün koşullarında nasıl "üretildiği" net bir biçimde görülüyor. TKP MK Teşkilat Sekreteri Reşat Fuat Baraner'in savunması ve gerekçeli hüküm TKP'nin o dönemdeki dünyaya ve ülkeye ilişkin siyasal değerlendirme ve yaklaşımlarını, ana hatlarıyla öğrenmemize olanak veriyor.

İlk kez bu kitapta yayımlanan Dr. Hayk Açıkgöz ve Osman Paçalı'nın (İşçi) anıları, Vedat Türkali'nin *Güven* romanına konu olan dönemdeki kişi ve olaylara açıklık getiriyor.

Mihri Belli'nin anılarından aktardığımız kısa bölümler, TKP'nin 1940'lı yıllarda yeniden faaliyete geçiş platformunun ele alındığı Merkez Komitesi toplantısına tanıklık ediyor.

ISBN 975-8683-16-0
9 789758 683161

Belge